

FONTES HISTORIÆ MARIANORUM

IV

Jurgis Matulaitis

UŽRAŠAI

Jurgis Matulaitis. *Užrašai*. – Aidai, 1998.

MINTYS, APŠVIETIMAI, ĮKVĖPIMAI IR PASIKETINIMAI

Jurgis Matulaitis. *Užrašai*. – Aidai, 1998.

1 14. X. 1910. Mano obalsis tebūna: Visame kame Dievo ieškoti, visą ką dėl didesnės Dievo garbės daryti, į viską Dievo dvasią įnešti¹ ir viską ja perimti.

Dievas ir Jo garbė tegu būna viduriu viso mano gyvenimo, ašimi, apie kurią suktųsi visos mano mintys, jausmai, norai ir darbai.

Dievo garbė ir sielų išganymas. Ar gali būti koks kitas tikslas aukštesnis ir prakilnesnis už šitą tikslą? Kaip menku daiktu išrodo visas kita, sulyginus su šiuo tikslu? Ką verti net geriausi ir gražiausi žmonių siekimai prieš šitą tikslą? Taigi ar neverta, ar neteisinga, kad mes tam tikslui visą savo gyvenimą, viską, ką tik turime: ir turtus, ir gabumus, 10 ir pačią gyvybę pašvęstume visiškai?

15. X. 1910. Šventieji iš visų jėgų stengėsi pasiekti tobulybę, atsimindami tuos prakilnius Kristaus žodžius: ¹Būkite tobuli, kaip ir jūsų dangiškasis² Tėvas yra tobulas¹³. Ėjo gi prie to neapsakomai aukšto tikslo, stengdamies tapti kaskart labiau panašūs į Jėzų Kristų. Taigi Kristaus gyvenimo tikslas turi tapti ir mano tikslu, jei iš tikrųjų noriu eiti šventųjų pėdomis, ir tie įrankiai ir priemonės, kurias Kristus vartojo, turi būti ir mano įrankiais ir priemonėmis. Ko Kristus troško? –

Įvykdyti Dievo karaliją čia ant žemės, t. y. šv. mūsų Bažnyčią. Ko- 20 kiu keliu prie to ėjo? –

Visiško savęs išsižadėjimo, darbų, vargų, pažeminimų, persekiojimų, kentėjimų; ėjo, kol galvą nepadėjo, kol netapo prie kryžiaus prikalta. –

Kas iš to išeina? –

¹ ver man ins ² orig fl ex err *-asisi* ³ Mt 5, 48

Kad kiekvienas iš mūsų turi iš liuso noro, visiškai savęs išsižadėjęs, pilnai atsiduoti ir pasišvęsti Bažnyčiai. Tame matau branduolį ir esmę mūsų pašaukimo: reikia iš liuso noro ir noriai išsižadėti savęs, savo ištaigų, smagumų, užgaidų ir malonumų; išsižadėti šio pasaulio: jo turtų, gėrybių, jo tuščios garbės, o visą save, visus savo gabumus ir dovanas prigimties ir antprigimties pilnai ir visiškai pašvęsti ir atiduoti Bažnyčios labui, jos apgynimui, palaikymui, praplatinimui, tarpimui ir klestėjimui. –

Dieve, duok, kad aš niekad tai neužmirščiau. Kokios taktikos geriausiai būtų¹ laikytis, einant prie to tikslo? Man rodosi, kad ne tiek gynimosi taktikos, kiek užgrobimo, apėmimo, užkariavimo. Pats gyvai persiėmę Kristaus dvasia, turime // rūpintis telkti ir organizuoti aplink² save geros valios žmones; juos lavinti, rengti prie darbo, o paskui drauge su jais ir per juos visur Kristų įnešti, ¹viską Kristuje atnaujinti¹² ir atgaivinti, viską dėl Kristaus apimti, viską prie Kristaus patraukti. Viešpatie Jėzau, uždek mūs širdis ta uolumo ugnimi. To Tavęs meldiu.

17.X.1910. Mūsų uždavinys turi būti: tobulintis ir tobulinti, tobulintis pačiam ir tobulinti kitus žmones ir darbus. Tobulintis pačiam dvasiškame gyvenime, pasirenkant tarp dvasiškų praktikų ypač tas,² kurios labiau priverčia žmogų sąmoningu antprigimtiniu gyvenimu gyventi, kaip va: gryna, antgamtinė intencija (ji turėtų virsti tikru įpročiu mūsų gyvenime), ypatinga ir apskrita sąžinės sąskaita, meditacija, dv.³ skaitymas, gerai, sąmoningai atliekama išpažintis ir pilna, su visu atvirumu ir nuoširdumu padaryta bent kartą per mėnesį prieš dvasiškąjį tėvą mano dvasiško gyvenimo apyskaita; – kituose gi daiktuose, prie bendro išsilavinimo dar stengtis kame nors išspecializuoti, suvartojant kuo tikslingiausiai savo laiką, darant prieš Vyresniusius iš viešų savo darbų ir viso savo orutinio⁴ gyvenimo pilną apyskaitą. Taip pačiam besitobulinant, stengtis reikia drauge ir kitiems padėti tobulintis,

¹ man pro *būsy* ² cf *Ef* 1, 10 ³=dvasinis ⁴=išorinio

kitiems betarnaudamas, prie kitų ištobulinimo prisidedamas, žmogus ir pats tobulinasi ir kyla aukštyn.

18. X. 1910. Nors mes įstojome į seną įstaigą, bet viskas tenka mums > statyti ir tvirti iš naujo, mums patiems reikia nusistatyti instrukcijos ir kitokios taisyklės. Kokiu būdu galime tai geriausiai padaryti? Žinoma, pirmų pirmiausiai reikia maldoje ieškoti šviesos, bet ir patiems reikia daryti, kas galima. Man rodos, geriausia bus, jei šitokio prisilaikysime būdo:

a) Pirmiausia reikia susekti, kiek galint, prie ko¹ kiti žmonės jau yra priėję tuose daiktuose, apie kuriuos mums einasi; prie ko kitus žmones yra privedęs tuose daiktuose prityrimas, mokslas, gyvenimas, 10 kad be reikalo nedarius darbo jau padaryto.

b) Paskui reikia mums pranokėjų patartys, pamokymai ir taisyklės bandyti taikyti prie mūs pačių gyvenimo, prie tų aplinkybių, kuriose 3 // mums prisieina dirbti ir gyventi. Reikia žiūrėti, kas iš pranokėjų palikimo pasilaikyti reikia, kas atmainyti, kas atmesti, kas pridėti. Tai yra iš surinktos medžiagos reikia susidaryti taisykles.

c) Toliau tas taisykles reikia bandyti įvykdyti iš tikrųjų, atsidavus tam darbu visa širdimi. Ir gražiausias, ir geriausias taisyklės, jei nebus pildomos, jei nebus į gyvenimo pamatus patiestos, nieko nepadės. Geriau mažiau turėti taisyklių, bet jas pildyti. Ir reikia žiūrėti, kad tik 20 tokias taisykles sau susistačius ir pasilaikius, kurios atsako mūsų tikslui, protingos, naudingos ir išpildomos. –

Bepildant ir bevykdant tas naujai sustatytas taisykles, būtų gerai, kad kiekvienas užsirašintų savo pastabas, kaip jam tos taisyklės sekasi pildyti, kokias turi kliūtis ir sunkenybes, kokią mato naudą ar sugaištį, – kaip jos pagerinus, kas atmainius ir t. t. Tas pats būtų galima kai kada užsirašinėti ir apie senai įvestas taisykles, jei pasirodytų, bebėgant gyvenimui pirmyn, kad jose reikia šis tas atmainyti. Tai turėtų pirmiausiai vyresniesiems rūpėti.

¹ man ins

d) Toliau jau vėl užtekinai išbandę taisykles, turėtų broliai ar susieiti ir pasikalbėti bei apsvarstyti savo pastabas ir prityrimus, arba bent surinktą medžiagą nusiųsti tam tyčia paskirtai komisijai, kuri ją sutvarkytų ir pagal ją įvestų reikalingas atmainas į¹ nustatytas taisykles.

e) Pagaliau, taip jau pataisytas ir išbandytas taisykles vėl paduoti visiems pildyti ir jau galima jas įtraukti į mūsų prityrimo knygas, kaip jau šiek tiek susistovėjusias taisykles.

Tai būtų galima taikyti ne tik prie taisyklių ir instrukcijų, bet ir prie darbų, įstaigų ir t. t., o net ir prie visos Vienuolijos ne vienu at-
10 žvilgiu. Nes kaip vienas asmuo, taip ir Vienuolija turi tobulintis ir vis žengti pirmyn. Bandysiu tai taikyti gyvenime.

22. X. Į visų mūsų darbų ir sumanymų pamatą reikia visados mūsų pačių gyvenimo šventumas tiesti, tik tada turės ant ko mūsų darbai tvirtai stovėti. Nereikia niekad gailėtis savo dvasiškam išstobulinimui nei laiko, nei triūso, reikia tam svarbių svarbiausiam darbui visa širdimi atsiduoti. ¹Ką padės, kad // ir visą pasaulį žmogus apgalėtų ir apimtu, ⁴ jei savo sielai padarytų nuoskaudą arba mažiausią nuostolį.¹² Duok, Viešpatie, kad aš tai visada atminčiau.

23. X. Atsižiūrint į kiekvieno gabumus, į Bažnyčios reikalus, į veda-
20 mus darbus ir įstaigas, reikia brolius mokinti ir lavinti, nesigailint nei triūso, nei pinigų. Tobulybė ir prie josėjimas turi būti dėsniu ne tik mūsų dvasiško gyvenimo, bet ir darbų. –

Mūsų Kongregacija niekad tenesigaili skatiko, darbo ir žmonių, kada einasi apie³ dvasišką brolių išauklėjimą ir tobulinimą ir apie jų prirengimą prie darbo, prie triūso dėl Bažnyčios labo ir Dievo garbės. Reikia sau prirengti tinkamus žmones. Kongregacija nuolat turi rūpintis pati savim, kad joje klestėtų organizacija, drausmė, tvarka ir dvasia; ne tik turi žiūrėti, kad palaikius tvarką, drausmę, dvasią, bet dar pakėlus, tobulyn pavarius. Kaip kiekvienas asmuo, taip ir pati Kongregacija

¹ orig vid ex err *ir* ² cf *Mt* 16, 26; *Mk* 8, 36; *Lk* 9, 25 ³ man add *a*

turi stengtis vis tobulyn eiti ir kilti: savo brolių dvasiškame išdirbime ir išauklėjime, pritaisme ir prirengime prie darbo dėl Bažnyčios labo, savo darbų ir įstaigų kėlime ir tobulinime, o taipgi savo gyvenimo, kaipo Kongregacijos, kaipo organizmo kaskart geresniame sutvarkyme, sutaisyme, suorganizavime. –

Jei Kongregacija pašvenčia žmones, piningus ir triūsą visokioms kitokioms įstaigoms, tai ypač nieko neprivalo gailėtis – nė žmonių, nė triūso, nė skatiko, kad, kaipo organizme, savy palaikius, sustiprinus ir išstobulinus gyvybę, dvasią, drausmę¹, tvarką, organizaciją. Geram susiorganizavimui nereikia nieko gailėtis, nes tame mūsų stiprybė. 10 Kodėl tam tikslui nebūtų galima aplankyti kitų organizacijų, prisižiūrėti jų gyvenimui, organizacijai ir tvarkai, jų darbams? Kodėl nepasivinus sau to gero, prie kurio kiti yra priėję savo ilgų metų prityrimu, savo maldomis, Dievo įkvėpimų ir ypatingos malonės vedami? Kodėl nuo kitų nepasimokinus, kas galima? Nuo visų būtų galima paimti šis tas naudingai. Kodėl neišstudijavus kitų žmonių Įstatų, Instrukcijų, Regulų ir t. t.? Kiek ten prityrimo, kiek ten dvasios. Kiek antgamtinės šviesos. Pažiūrėkim, kaip pasauliečiai žmonės steigia ir tobulina savo 5 įstaigas. Ne tik visą Europą, bet dažnai ir // Ameriką apvažinėja, kad patyrus, kaip kitur panašios įstaigos yra įsteigtos ir vedamos. Ką gero 20 pamato kitur, paskui stengiasi prigydėti savo krašte, taikantis prie vietinių aplinkybių ir sąlygų. Kodėl nepasekus to pavyzdžio ir Kongregacijos kaskart geresniame suorganizavime, vedime, sutvarkyme. –

Taigi mūsų Kongregacija nieko neprivalo niekad gailėtis pašvęsti kuo geriausius, kuo dievočiausius, išmintingiausius, gabiausius ir tinkamiausius žmones savo organizmo palaikymui ir išstobulinimui. Kuo tinkamiausius žmones reikia pašvęsti novicijų vedimui, brolių mokymui ir t. t. Gerai kartas nuo karto aplankius kitas kongregacijas, prisižiūrėjus jų gyvenimui, pasiteiravus pas jas, kas gera dar galima

¹ man trans pro -*arsu*-

1910 X 23 - 24

paėmus pas save įvesti, kaip geriau išvengus visokių sunkenybių ir keblumų. –

Už tai novicijų vedėjų ir namų vedėjų reiktų vengti, kad neapsunkintų kitais pašaliniais darbais, kad jie vien Kongregacijai galėtų atsidėję tarnauti. –

Toliau turi eiti visoki Kongregacijos vedami darbai ir įstaigos. Ir čia turi būti tobulybės ir tobulinimo dėsnis taikomas, kad ir darbuose nemažiau geriau stovėtume už pasauliškius, bet kad dar juos kiek galima pranoktume ir jiems pavyzdžiu būtume.

10 24. X. 10. Svarbu kiekvieną daiktą pradėti nuo to, nuo ko reikia, svarbu išsyk prieiti prie branduolio to dalyko, apie kurį einasi. Todėl visame kame pirmiausiai reikia atsižvelgti į tikslą, į dalyko esmę ir apsvarsčius nuspręsti, ar tikslas geras, ar dalykas tinkamas. O jau paskui reikia pradėti rūpintis, kaip pašalinus kliūtis ir keblumus, kurie mums trukdo pasiketinimą įvykdyti, kaip suradus kuo tinkamiausias priemonės tikslui įvykdyti.

Žmogus yra palinkęs savo dvasiško gyvenimo tobulinimą atidėti, o net ir apleisti arba ir visiškai užmesti, kuomet jam pasitaiko koki geri¹ darbai dėl kitų atlikti. Kai kada žmogus taip duodasi įsitraukti į tų visokių darbų sukūrį, kad jam pačiam nė kiek laiko nepasilieka. Taip begyvenant, bedirbant, besikarščiuojant, žmogaus dvasia pamažu išsenka², iš-
20 // džiūsta, išsiblaško ir visiškai susilpnėja. Mūs dvasiai ataušus ir atšalus, 6 nebeturės kuo gyventi ir mūsų uolumas, ir mūsų darbai pamažėli turės apmirti. Taigi pirmoj vietoj visada reikia statyti savęs tobulinimas.

Kaip mes greitai esame apsileisti dvasiškame gyvenime dėl visokių pašalinių darbų, taip pat dėl tų pačių darbų mes veikiai ir mūs Kongregacijos reikalus nustumiame į antrą ar trečią eilę, į užpakalį. O tai niekad negali būti naudinga ne tik Kongregacijai, bet ir mums patiems ir tiems mūsų darbams, dėl kurių taip greitai esame apsileisti. Kon-

¹ man add -ri ² orig vid ex err išseka

gregacija yra atspirtis ir mūsų pačių, ir mūsų darbų, ir veiklumo: ji yra mūsų gyvenimo pamatas. Juo Kongregacija bus geriau sutvarkyta ir vedama, tuo daugiau bus joje Dievo dvasios, tuo geriau ir mes galėsime dvasiškai augti ir tarpti, ir mūsų darbai bus pasekmingesni ir vaisingesni ir stovės ant tvirtumo pamato. –

Nė viena įstaiga negyvuos ir netarps kaip reikiant, jei nebus žmonių jai atsidavusių. Taip pat ir Kongregacija neaugs ir netarps, jei neatsiduos ir nepasišvęs jai visiškai kiek reikiant žmonių. Juo Kongregacija bus didesnė, juo sunkesnėse sąlygose prisieina jai gyventi, tuo daugiau žmonių vienuolių išskirtinai ir visiškai turi atsidavę jai tarnauti. Prie 10 tų žmonių, Kongregacijai visiškai atsidavusių, turi prisidėti ir visi kiti: ir pavyzdžiu, ir geru sumanymu, ir patarimu, ir tvarkos bei dvasios palaikymu, ir iniciatyva, ir sustiprinimu ir t. t. Juo geriau vienuoliai Kongregaciją, tą savo dvasišką namelį, išsistatys, išpuoš, įsitaisys, sutvarkys, tuo geriau, jaukiau, maloniau bus jiems visiems tenai gyventi. Juo daugiau bus Dievo ir artimo meilės tarp jų, tuo kiekvienas bus karštesnis: kiekvienas tada neš aną ugnį, kuria kitus uždega.

Viską suėmus į krūvą, man rodosi, būtų geriausiai, kad pavyktų gyvenimas šitaip sutvarkyti:

I. 1) Viduriu mūsų gyvenimo turi būti Dievas: Jo didesnė garbė 20 turi dėl mūsų būti visu kuo. 2) Mūs visų rūpesčių, darbų, pastangų tikslu turi būti Bažnyčia, ta Dievo karalija ant žemės, ir jos visi reikalai. Bažnyčia turi būti aukščiau statoma už visus šios žemės turtus, gėrybes, ieškinius ir siekinius, kad ir prakilniausius. //

7 II. Kiekvienas iš mūsų savo asmeniškam gyvenime privalėtų, man rodos: 1) pirmoj vietoj pastatyti savo asmenišką išsitobulinimą, šventumą. 2) Toliau turėtų rūpintis, kad prisidėtų prie palaikymo drausmės, tvarkos ir dvasios.

III. Pati Vienuolija turėtų laikytis tokios tvarkos: 1) Jokio triūso nesigailint pirmiausiai rūpintis kiekvieno brolio vienuolio dvasišku

1910 X 24

ištobulinimu, 2) prirengimu prie pareigų, kad ne tik galėtų gerai atlikti, bet būtų pasaulininkams pavyzdžiu ir gyvu pamokslu.

Dažnai atsitinka, kad pradedame sau galvą graužti dėl kliūčių, kurias matome, arba net ir dėl tų, kurios gali ateity kada nors rasti, jei rasis; skundžiamės dėl to, kad neturime išsyk tų priemonių, kurių mums reikia ir t. t. Ir imame galvoti, kaip tas visas kliūtis pašalinus ir kaip čia tuos visus įrankius susitaisius. Tuo dažnai viskas ir pasibaigia: prie paties tikslo jau neiname. Pridera mums kitaip pasielgti. Jei¹ tikslas geras ir tinkamas, jei tik jis gali atnešti Dievui garbę ir Bažnyčiai naudą, reikia drąsiai stoti prie darbo ir eiti prie tikslo. Jei tik tikrai būsime savęs išsižadėję ir Dievui visiškai atsidavę ir pasiaukoję, be abejo, kad surasime būdą ir keblumams pašalinti arba bent pro juos prasilenkti, ir mūs sumanymai bus įvykdyti. Nereikia tik bijotis dėl Dievo garbės ir Bažnyčios labo nukęsti, nereikia bijotis, taip sakant, rizikuoti. Ateitis yra nuo mūsų akių kaip ir uždangalu uždengta; ir šiaip gyvenime nuolat mums prisieina rizikuoti. Juo labiau galima rizikuoti, kad čia nėra ko bijotis pralaimėti... Nors ir nepavyktų darbas ir sumanymas, Dievas priims gerus norus ir sumanymus, ir pastangas. Pas Dievą nieko nepralaimėsime, o tik dar pelnysime. O pas žmones? Ką čia taip labai gali pralaimėti ir ko čia taip labai bijotis? Jei tik tikrai viso ko būsi išsižadėjęs ir viską būsi dėl Dievo apleidęs, ką žmonės galės tau padaryti? Dievo tau neatims, dangaus prieš tave neuždarys, į pragarą tavęs nenuvarys, jei pats ten eiti nenorėsi. Net nuo žemės tavęs nenustums. Kur nusiųs, ten rasi žmones, ten galėsi dėl jų išganymo darbuotis. Pagaliau visur yra Dievas ir visur vienoks kelias į dangų. //

Viešpatie, suteik man tą malonę taip visus ryšius mane prie žemės rišančius sutraukti, taip nuo visų šios žemės niekniekių atsisakyti, taip nuo visokių žemiškų norų, geismų, siekimų, užsimanymų pasiiluosuoti, kad drąsiai galėčiau tarti: nieko daugiau čia nesibijau ant

¹ a man add si [

žemės, kaip tik Tavęs, mano Viešpatie, Dieve mano ir Sutvertojau, – kaip tik to, kad Tau mažiau neįtikčiau, negu galėčiau, kad mažiau dėl Tavo¹ garbės nepadaryčiau, negu mano jėgos, Tavo² malonės paremiamos, išneštų. –

Bet aš nukrypau į šalį nuo tos minties, kurią buvau pasiketinęs pasižymėti, remdamasis ir savo, ir kitų prityrimu. Žmogus ne kartą jaučia reikalą pradėti tobulesnį gyvenimą, susivienyti su kitais, įstoti į vienuolyną. Jis su mielu noru tai padarytų, bet štai prieš akis stoja visokios kliūtys: skolos, giminės, pažįstami, visoki pradėti ir užimti darbai. Kiek čia visokių ryšių varžo žmogų. Jei tik pirmiau pradėti nuo to, kad 10 nuo tų visų keblumų atsikratytum, o sau pasakysi, kad jau paskui, kada būsi nuo visko pasiluosavęs, nuspręsti, ar stoti į vienuolyną, ar ne, ir į kokį stoti, tai vargu kada prie to prieisi, anose kliūtyse, kaip kokiose pinklėse, įsipainiojęs žlugsi. Pirmiau ištark tikrai galingą žodį, kuris tave visą sujudintų, tavo visas jėgas pabudintų: aš noriu įstoti į vienuolyną ir turiu įstoti, ir, jei gali, susirišk kokiais nors ryšiais su tuo vienuolynu, o jau paskui tik žiūrėk, kaip čia greičiau anas visas kliūtis pergalėjus. –

Jei tik bus tikras galingas noras, tai atsiras būdas ir skolos apmokėti, ir su giminėmis rišančius ryšius sutraukti, ir nesibijoti pažįstamų ir 20 jų kalbų, ir nebijoti, kad tavo pradėti darbai sunyks ir sugrius. –

Aršiau dar būna, kada pradedame³ mes sau statyti prieš akis visokias būsimas ir dažnai net nebūsimas kliūtis. Ko čia mūs vaizduotė nesutvėria ir nepadaro. Kas bus, jei apsirgsiu? Kas bus, jei mano giminės ar tėvai apsirgs? Kas bus, jei mane valdžia suseks? Jei į kalėjimą įkiš, ištrems, ir toliau? Ir čia pasakyk sau: ar nori būti tobulas vienuolis, ar ne? Ir stok drąsiai į tą kelią, kurį tau Dievas rodo, paskui tik jau 9 žiūrėk, kaip pro kliūtis prasilenkus, kaip jas // apgalėjus. Kai Dievas leidžia nelaimės, tai ir padeda jas perkęsti ir pamokina, kaip iš jų

¹ orig min ² orig min ³ man add -me

1910 X 24

išbristi. Kas nori savo gyvenimą per daug apdrausti nuo visokių nelaimių ir vargų, tas mums netinka. Mūsų Kongregacijos kiekvienas privalome būti pasirengę, kad anksčiau ar vėliau pasauliška valdžia mus suseks ir nubaus, kad gali prisieiti pabūti ir kalėjime, ir ištėmime. Reikia prie to ruoštis, jau besibandant, prieš įstosiant į novicijatą, o ir paskui reikia sau tai tankiai priminti, kad pakliuvimas į valdžios nagus nebūtų netikėtas daiktas, todėl būtų gerai, kad kiekvienas mūsų brolis mokėtų viską, kas reikalingiausia yra, pats sau pasidaryti, kad mokėtų sau duoną užsidirbti ar rankų darbais, ar galvos, kad mokėtų, 10 kur jį nusiųs, ten atsistoti ant kojų ir verstis sau pats vienas, kol broliai kiti neprieis prie jo ir negalės jo sušelpiti ir padėti. Žinoma, reikia būti protingam, reikia kiek galint saugotis, kad nepakliuvus į tokią nelaimę, bet saikingai, tai yra, kad iš baimės vėl neapsileistume savo darbuose dėl Dievo garbės ir Bažnyčios labo. Aršesniai esi žmogus kalėjime ir ištėmime, negu kad baimės apimtas ir suvaržytas, kaip tas sliėkas įsitraukęs į savo dėžutę kai lindai, miegi ir nieko neveiki. Bijaisi, kad kiti tavęs neuždarytų į kalėjimą ir neištėmtų, o tu patsai save uždarai į aršesnį kalėjimą – į susnūdimo, nieko neveikimo, tamsia 20 nakčia apgultą kalėjimą, kur turi žmogus pradėti gesti ir pūti, tu patsai save tada išvarai į kalėjimą, nes save atskiri nuo būrio tikrųjų, veikliųjų Bažnyčios darbininkų. –

Ko vertas toksai gyvenimas. Ar ne daug geriau būti dėl Kristaus ištėmtu, surakintu, negu pačiam iš liusos noro lindėti savo rankomis statytame kalėjime, negu gėdingai valkioti savo rankomis nukaltus pančius, kuriais mus gėdinga baimė yra surakinusi. Kas liūdniausia, kad šitame pastarame kalėjime ir ištėmime žmogus, ilgai begyvendamas, turi pradėti gesti ir pūti, nes prisieina jam gyventi be Dievo, o dažnai ir prieš Dievo valią. Tuo tarpu gi, jei dėl tų darbų, kuriuos varysi dėl Dievo garbės, Bažnyčios labo ir sielų išganymo, teks tau pakliūti ištėmiman arba kalinėn, turėsi tą suraminimą ir džiaugsmą,

10 kad būsi tenai su // savo Viešpačiu ir Dievu. Jei dėl Dievo ir su Dievu būsi kalėjime, ar nebus jis tau poilsio vieta, o ištrėmimas ar nevirs tau tada rojumi? –

O ir pasauliškės valdžios ko čia taip labai nugąstauti. Bene mes jai norime ko blogo. Juk mes nenorime nė sostų versti, griauti, juk mes nenorime prie jokių politiškų ar tautiškų partijų prisidėti, vienos ar kitos partijos pusę laikyti, užsižadame į kokius politiškus ar tautiškus ginčus kištis. Mes nemanome visuomenės tvarkos ardyti. Mes tik norime pats kaskart labiau tobulintis, kaskart geriau, dievobaimingiau gyventi pagal Evangelijos dvasią. Mes tik norime ir trokštame, ir viską 10 esame pasiryžę pašvęsti, kad tik mūsų Viešpaties Dievo vardas būtų visur garbinamas, kad tik mūs Motina šv. Bažnyčia klestėtų, augtų ir platinėtųsi. Tai visa tegali tiktai viešpatijos ir visuomenės kuo didžiausiai naudai išėiti. –

Taip esi žmogus palinkęs savo ateitį nuo visokių netikėtų negandų apsaugoti, taip ima noras save nuo visokių nelaimių apdrausti, užhipotekuoti¹. –

Bet ar tai galimas daiktas be Dievo. Vienas mažas mažmožėlis suardys visą tavo išsvajotą rūmą, vienas nereikalingas žodžio ištarimas, viena liga, vienas nedoras žmogus visą, ką esi su tokiu rūpesčiu daręs, 20 tau sunaikins. O ką jau bekalbėti apie mirtį. Ar ne ramesnis esi žmogus, ar ne drąsiau žiūri į ateitį, kai visiškai su gyvu tikėjimu esi Dievo apvaizdai atsidavęs. ¹Juk nė plaukas nenukrinta nuo mūsų galvos be Dievo valios, nė mažiausias paukštelis nepragaišta be Dievo žinios.¹² Beieinant prie tikslo reikia viskas daryti, kas galima, kad išvengus keblumų ir kliūčių³, kad neįkritis į pinkles, į nelaimes, kad į kalėjimą ir į ištrėmimą nenuėjus; bet vėl, iš antros pusės, niekad nevalia dėl visokių kliūčių ir pavojų išsižadėti savo pašaukimo, savo aukšto ir prakilnaus tikslo, sutikti su tuo, kad dėl Dievo garbės ir Bažnyčios labo būtų mažiau

¹=gauti garantiją ²cf *Mt* 10, 29-30; *Lk* 12, 6-7 ³orig vid ex err *kliūčių*

daroma arba net ir nieko neveikiama. Reikia gudriai pavojų saugotis, bet kada prisieina, reikia mokėti stačiai ir drąsiai pavojui į akis pažiūrėti. Būkime gudrūs, kuklūs ir protingi, darykime kas galima, bet būkime ir drąsūs ir drąsiai eikime prie savo tikslo, tvirtai tikėdami, kad Dievo apvaizdos ranka mus veda ir // neša. Kaip kūdikis ramiai ¹¹ illsi ant motinos rankų, taip mes dar ramiau darbuokimės ir dar ramesni būkime Dievo apvaizdos prieglobsty. Estote prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae¹. Nisi conversi fueritis et² efficiamini sicut isti³ parvuli, non intrabitis in regnum coelorum⁴.

10 25.X.1910. ¹Šio pasaulio sūnūs yra gudresni savo dalykuose, negu šviesos sūnūs savo darbuose ir siekimuose.¹⁵ Kaip dažnai tai atsitinka, kad mus pralenkia šio pasaulio sūnūs ir prašoka savo darbštumu, uolumu, drąsa ir narsumu savo reikaluose vargdami...

Ką gi mes turėtume daryti dėl Dievo tai regėdami? Ar neprivalome eiti tenai, kur būtų galima kuo daugiausiai dėl Dievo pasipelnyti, kur daugiausiai sielų išganyti, t. y. tenai, kur didžiausia bedievystė, paleistuvystė, tikėjime atšalimas, nuo Bažnyčios atitolimas. Ar neturėtume stengtis visur įlįsti, įsibrukti, kur tik galima kas nors dėl Kristaus ir Jo Bažnyčios pasipelninti... Jei vienas kelias užkirstas, kodėl kito nepaieš-
20 koti. Jei vienos durys uždarytos, kitas sau prasiřskime, jei vienas langas užkimštas ir užkaltas, kitą sau darykimės, kad šviesą sau įneštume. Kaip turėtume, kurie save vadiname Kristaus pasekėjais, Jo Bažnyčios tarnais, Jo⁶ karalystės platintojais ir skelbėjais, Jo⁷ kareivija, nuo gėdos apkaisti tatai regėdami. Ką nedaro žmonės, kad turtus kokius susikrovus. Apleidę ne tik savo tėvynę, savo pažįstamus ir gimines, bet ir pačią, ir vaikus, keliauja į svetimas šalis per jūres, marias, nesibijo nei šalčio, nei karščio, po žeme lenda ir didžiausių pavojų neatbodami, ir savo sveikatą pamiršdami, o vis tai dėl to niekniekio, dėl skatiko... Ar

¹=Būkite gudrūs kaip žalčiai ir neklastingi kaip balandžiai (*Mt* 10, 16) ²orig ex err at ³V ver om ⁴=Jeigu neatsiversite ir nepasidarysite kaip [šie] vaikai, neįeisite į dangaus karalystę (*Mt* 18, 3) ⁵cf *Lk* 16, 8 ⁶orig min ⁷orig min

neturėtume stengtis visur įlįsti, įsibrukti, kur tik galima kas nors dėl Kristaus ir Jo¹ Bažnyčios pasipelnyti: – į visokias draugijas ir įstaigas, į visokias šalis ir viešpatijas, o ypač į didelius miestus, prie universitetų, prie jaunuomenės, kad tenai įnešus Kristų, kaip dabar iš ten paeina klaidingas mokslas, taip paeitų iš ten Tikras Kristaus mokslas; į darbininkų draugijas ir sąjungas, kad jos būtų Kristaus tikėjimo ir Bažnyčios
 12 atspirtis ir apginklas, kaip jos dabar yra dažnai visokių maiš // tininkų ir riaušininkų židinyš ir įrankis; ir visur kitur, kur to reikalauja didesnė² Dievo garbė. –

Sunku čia mums ant vietos organizuotis ir dvasiškai išsilavinti. 10
 Tai kodėl negalime sau pasiieškoti kitur geresnės ir patogesnės vietos. Jei negalima Rosijoje³ gerai atlikti novicijato, tai kas neleidžia išvažiuoti į užsienius? Kad tik būtų tikras, geras noras, o vietų ant žemės vis sau surasime, kad ir Šveicarijoj ar Amerikoj. Jei vienas kelias užkirstas, kodėl kito sau nepasiieškoti, jei vienur negali pavažiuoti, kodėl kitur nepabandžius. Jei vienos durys uždarytos, kitas sau prasirėskime, jei vienas langas užkimštas ir užkaltas, kitą sau darykimės, kad šviesa įeitų. Taip pat ir su darbais, ir su mūsų gyvenimu privalėtų būti. Jei iš kur mus išvaro per vienas duris, grįžkime per kitas, kad ir užpakalines, jei tik to reikalauja Kristaus didesnė garbė ir Jo⁴ Bažnyčios didesnė
 20 nauda. Jei iš kur mus išguis per vieną langą, lipkime atgal pro kitą, kad tik visur Kristaus dvasią įnešus ir viską dėl Kristaus laimėjus, dėl Jo⁵ šventos Bažnyčios. //

13 Jeigu⁶ visokios kitokios kenksmingos draugijos, visokių maištininkų⁷ ir riaušininkų moka taip gražiai pasislėpti ir pasislėpusios gyvuoti ir darbuotis, taigi mes dėl Bažnyčios labo¹⁸ ir net tos pačios visuomenės, nuo kurios prisieina mums slapstyti, ar negalėtume jau surasti sau slaptos vietelės, ar nemokėtume gi jau užsislėpti taip, kad niekas, kam to nereikia, mūs nežinotų. Argi mes jau nemokėtume savo suma-

¹ orig min ² man cor s pro e ³ orig Rusijoj ⁴ orig min ⁵ orig min ⁶ orig a vid ex err rep 25. X. 1910.; U2 Spalio 26 d. ⁷ man ins sec n ⁸ man sup num

1910 X 25

nymų ir darbų užtylėti. Pirmutinieji krikščionys tiek metų turėjo išgyventi slapta, katakombose, požemiuose, kaip galėdami ir kur galėdami, slapstydami, o tik gyveno, organizavosi, tvarkėsi ir dirbo, ir dar kaip pasekmingai ir vaisingai. Juk mes jų vaikų vaikai. Kodėl, kada reikia, nepasekus tų šventų mūsų tėvų pėdomis: jie mums padės tai daryti savo maldomis ir užtarimu, ir globa. Kad tik mes jų didelę dvasią turėtume. O mums taip dabar tos dvasios reikia! Bažnyčia visur persekiojama ar bent varžoma: viešai nebegali kaip reikiant darbuotis ir plėtotis. Juk daugely šalių kai kurių vienuolių neįleidžia; iš 10 kitų gi šalių vienuoliai laukan varoma, viešai dirbti ir įstoti draudžiama. < Taigi kas besilieka daryti? Nejaugi atsižadėti savo pašaukimo? Nejaugi atsilenkti to kelio, kurį Dievas mums parodo? Nejaugi vis nusileidžiant ir nusilenkiant prieš visokius neteisingus priešininkų¹ Bažnyčios įstatymus ir norus nieko neveikti? Nejaugi išsižadėjus brangiausių idealų rūdyti kur susirietus² ir susitraukus iš baimės? Jei taip elgtumės, tai susilauktume to, kad kokią dieną mums uždraustų ir katalikais būti. Ne, anaipol ne! Turime eiti narsiai ir drąsiai prie tikslo keliu, kurį Dievas mums rodo, ten, kur Dievo dvasia mus veda ir skatina eiti į jokias kliūtis neatsižvelgiant, nieko nenuogąstaujant³. Jei pilni Dievo 20 dvasios būsime, viską turėsime galutinai apgalėti. Dvasios nė pančiais nieks nesugebės surakinti, nė kalėjime neužkals, nė ištėrime nebesulaikys. Ji išsivers iš visur, pro visur prasimuš. Uždek tik, Viešpatie, mūsų širdis Tavo⁴ meilės ugnimi! Duok tik mums Tavo⁵ Šv.⁶ Dvasią, kad mes tik tikrai visko išsižadėję Tavo garbei ir Tavo Bažnyčiai visiškai, pilnai atsiduotume. Visokios kenksmingos draugijos dažnai po visą pasaulį išsišakojusios veikia, dirba pasiknisusios po Bažnyčia ir visuomene. Argi mes nuleidę rankas į tatai ramiai sau žiūrėsime? Ne! Mes prieš nedoras jų organizacijas ir nedorus darbus turime pastatyti savo katalikiškas organizacijas, turime varyti savo katalikišką dar- //

¹ man ins sec *n* ² man ins *su-* ³ orig *nenugąstaujant* ⁴ orig min ⁵ orig min ⁶ orig min

¹⁴ bą. Tegu čia mums būna pirmieji krikščionys vadai ir pavyzdžiai. Mūs tikėjimo šventieji milžinai ir karžygiai, kurie, savo krauju palais-tydami, užugdėte šv. Bažnyčią, Kristui padedant, išmelskite mums narsumo ir drąsos, kad paskui Jus pasektume!

27.X.1910. Koksai turėtų¹ būti ypatingas privalumas kiekvieno iš mūs, apleidus pasaulį ir įstojus į vienuolyną? –

Kad neišskotume savęs, o tik Jėzaus Kristaus. Non quae sua sunt, sed quae Jesu Christi, quaerant². Kad nežiūrėtume, kaip vienuolijoj savo norus pervarius, kaip savo pašalinius ar tai asmeniškus, ar tai tautiškus tikslus atsiekus, kaip savo visokius sumanymus įvykdžius, o ¹⁰ tik kad rūpintumės, kaip čia geriau Viešpačiui Dievui įtikus, kas čia ir kaip čia Jo didesnei garbei padarius, kaip geriau mūsų šv. Bažnyčiai patarnavus. Quaerite³ primum regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia adicientur vobis⁴. Dievo visa širdimi ieškodami ir šv. Jo Bažnyčiai tarnaudami visomis jėgomis, tuo pačiu geriausiai patarnausime ir žmonijai, ir visuomenei, ir tautoms, ir visai žmonijai, nes niekame kitame nėra išganymo, kaip tik Viešpatyje Jėzuje Kristuje. Non data in aliquo alio salus, nisi in Jesu Christo⁵. –

Kiekvienas mūsų privalo tos vienos, didelės minties būti apimtas, kad visame kame iš tikrųjų ieškotų Dievo, kad tarp daugybės visokių ²⁰ priemonių, kad ir gerų geriausių, ypatingai rinktųsi tas, kurios didesnei Dievo garbei išeitų; kad veizėdamas į visokias kitas įstaigas ir žmonių kuopas arba būrius, ypač jei ten dar Dievo nėra, visomis jėgomis stengtųsi tenai Dievą įnešti, viską Kristaus dvasia atgaivinti, perimti, atnaujinti.

Šv. Katalikų Bažnyčia, tikroji Kristaus karalija ant žemės, karščiausiai mano numylėtoji! Jei tave užmirščiau, tegul būna užmiršta mano dešinioji, tegul mano liežuvis pridžiūsta prie gomurio, jei aš tavęs neatsi-

¹ man cor tu pro nu ²=Ne savo naudos, bet kas yra Jėzaus Kristaus teišsko (cf *Fil* 2, 21) ³p V autem ⁴=Pirmiausia ieškokite Dievo karalystės ir jo teisybės, o visa tai bus jums pridėta (*Mt* 6, 33)

⁵=Per nieką kitą neduotas išganymas, vien tik per Jėzų Kristų (cf *Apd* 4, 12)

1910 X 27

minčiau, jei aš tavęs nelaikyčiau, mano mieliausioji Motina, už visų didžiausią savo linksmybę! Si oblitus fuero tui Jerusalem¹, oblivioni detur dextera mea. Adhaereat lingua mea faucibus meis si non meminero tui, si non proposuero Jerusalem in principio laetitiae meae.² Tasai šauksmas tebūnie nuolatiniu mano širdies šauksmu. Duok, Dieve, kad mes būtume pagauti tos didelės vienos minties – dėl Bažnyčios dirbti, vargti, kentėti; kad Bažnyčios kentėjimai, vargai ir // žaizdos būtų mūsų var- 15
gais, kęsmais ir žaizdomis mūsų širdies, kad būtume pagauti to vieno geismo, nieko čia ant žemės nesitikint, neišskant, jokio sau pelno nelau-
10 kiant, savo gyvenimą pašvęsti Dievui, Bažnyčiai; sudilti, sunykti darbuose, varguose ir kovose dėl Bažnyčios; kad mes turėtume tą didelį narsumą jokių kliūčių iš pusės pasaulio ir jo³ galybių nesibijant, jokiam bailumui nepasiduodant, eiti drąsiai į darbą, į kovą dėl Bažnyčios, tenai, kur labiausiai to reikia, tai yra, kur pasauliškė valdžia persekioja Bažnyčią, vienuolijas, varžo Bažnyčią ir jos organizacijas ir įstaigas; kad mes tik to vieno bijotumės, – numirti nieko dar nekentėję, nevargę, nedirbę dėl Bažnyčios, dėl sielų išganymo, dėl Dievo garbės; kad mūs mintis, geismai, norai vis į tą pusę linktų, kaip čia visur Kristų įnešus, Jo dvasia perėmus, kaip visur Katalikų Bažnyčios vardą išaukštinus. –

20 Turėtume tam tikslui pasinaudoti visokiomis, žinoma, padoriomis priemonėmis: ir paprastų kunigų, ir, kur geriau išeina, – vienuolių, ir, kur tai patogiau yra, – pasauliškųjų rūbais ir amatais, ir darbais, ir mokslu, ir turtais, ir savo krauju, ir viskuo. Viskuo, kas Dievo sutverta ir dorą; visko,¹⁴ kada to reikia, kodėl gi negalėtume suvartoti didesnei Dievo garbei ir Bažnyčios labui. Omnia vestra, vos Christi, Christus autem Dei⁵. Visa visokių darbų dirva, ypač kunigiškų darbų dirva, rišančiųsi su žmonių apšvietimu ir organizavimu dirva, visame savo platumė;

¹ man cor u pro o ²=Jei užmiršiu tave, Jeruzale, tebūna užmiršta mano dešinė! Teprilimpa liežuvis prie mano gomurio, jei aš neminėsiu tavęs, jei nelaikysiu Jeruzalės savo džiaugsmo pradžia (*Ps* 136 (137), 5-6) ³orig *jos* ⁴orig, U1, *viskuo*; U2; *visko*, ⁵=Visa yra jūsų, jūs gi – Kristaus, o Kristus – Dievo (*1 Kor* 3, 22-23)

žinoma, visur pasirenkant, kas galėtų didesnei Dievo garbei išeiti, ko labiau reikalauja Bažnyčia.

Kuo turėtume mes ypatingu būdu prasinešti? Išsižadėjimu savęs ir visišku atsidavimu Dievui ir Jo Bažnyčiai; viduriniu dvasišku gyvenimu, o, iš antros pusės, veiklumu tarp žmonių ir su žmonėmis, telkiant apie save visus gerų norų žmones; – uolumu ir narsumu, be sverdelėjimo ir baimės, kur reikia, ant visko pasiryžtant (viskuo rizikuojant) dėl didesnės Dievo garbės, dėl Bažnyčios labo, dėl sielų išganymo; – iniciatyvos dvasia, bet laikomos drausmėje, sutvarkyta ir suorganizuota, suimta kuo pilniausios paklusnybės ryšiais. Kiekvienas iš mūsų turi 10 stengtis kame nors prasinešti, išspecializuoti, kad būtų tame kitiems atspirtis, bet taip, kad ir tame specializavimesi būtų tvarka ir tikslingumas, organizacija, kad ir čia kiekvienas ne tik pats sau eitų, bet kad ir visi išvien eitų. –

Tarp savęs turėtume kuo didžiausioj vienybėj gyventi, broliškos // 16 meilės ryšiais susirišdami, kad guldytume galvas vienas už visus, o visi už vieną. –

Kaip ypatingas uždavinys dabartinėj gadynėj, manding, turėtų būti: įtraukti didesnius žmonių būrius, platesnę visuomenę į aktyvesnę darbą 20 dėl tikėjimo ir Bažnyčios apgynimo ir praplatinimo, supopuliarizuoti apaštalavimo darbus, kad taip, kaip dabar rūpinasi geri katalikai gailėstingomis įstaigomis, taip dar daugiau rūpintųsi tikėjimo apgynimu ir praplatinimu, Bažnyčios apgynimu ir išaukštinimu. Kiek čia gero galėtų padaryti pasauliškiai vyrai ir moters, kad juos tik pirmiau geriau tikėjimo išmokinus, apšvietus, supažindinus su mūsų Bažnyčios reikalais, kad juos uždegus švento uolumo ugnimi, o paskui kad gerai suorganizuotus būriais patraukus prie darbo dėl tikėjimo praplatinimo. Jie galėtų ten įnešti Kristų, kur mes, kunigai, net nė priėti negalime. Reiktų mums telkti gerų norų žmones aplink save ir vesti juos į darbą dėl Dievo garbės, dėl tikėjimo apgynimo ir praplatinimo. –

Mūsų tarp žmonių veiklumo ypatybė turėtų būti mokėjimas žmones organizuoti, vienyti ir traukti prie darbo dėl Bažnyčios apgynimo ir praplatinimo, ir išaukštinimo.

14. XI. 1910. Žiūrėsiu, kad neapleidus darbo dėl maldos, nei maldos dėl darbo. Ora et labora¹. Be nuolatinės maldos siela vysta ir džiūsta, < jėgos išseka² ir išsibaigia, dvasia išsiblaško ir patsai darbas pasidaro stebėtinai bergždžias. Antra vertus, nereikia vėl užmiršti, kad ne tik meldamiesi, bet ir dirbdami dėl Dievo garbės, Dievą garbiname ir Jam tarnaujame. Mūs veikliame gyvenime būtina turime būti įpratę 10 į vidurinį dvasišką gyvenimą, į nuolatinę dvasinę maldą, turime mokėti atjausti savo širdyje Viešpatį Jėzų, statyti save ir savo darbus Dievo akivaizdoje. Labai svarbu įprasti maldei apversti atliekamo laiko trumpas valandžiukes, tai yra, einant nuo vieno darbo prie kito, kur važiuojant, net einant pasivaikščioti, atitrūkstant nuo darbo, nuo žmonių draugijos, nuo savo užsiėmimo. Be tokios nuolatinės maldos, nuolatinio dvasios kėlimo prie Dievo veikliame gyvenime, kurį turime mes vesti, neilgai ištesėsime. Bet vėl, antra vertus, darbas, malda gaivinamas ir pašvenčiamas trumpais prie Dievo atsidūsėjimais, trumpais minties ir širdies aukštyn pakėlimais, labai žmogų tobulina ir su Dievu su- 20 vienija. Taip dieną praleidęs, žmogus jauti vakare kažin kokį dvasios ramumą ir širdies džiaugsmą, jauti, kad diena nebuvo tuščia. //

15. XI. 1910. Ką pravertės, jei mes turėsime kad ir gražiausias ir 17 geriausias Instrukcijas, jei jų nepildysime. Geriau mažai turėti Įstatų, o juos pildyti kaip pridera, negu turėti jų daug, bet gyvenime neprisi- laikyti. Tačiau visas gyvenimas turi būti suimtas į tvarką vienuolyne. Niekad nevalia paleisti bendras gyvenimas tekėti kaip upė, kaip tin- kamas. Vienuolijos gyvenimas turi visada būti suimtas stipriai į Įstatus, į Instrukcijas ir Regulas ir į Vyresniųjų rankas. Jis turi būti valdomas ir vedamas, ir tvarkomas. Net kiekvienam broliui, siunčiant jį kur nors

¹=Melskis ir dirbk ²=išsenka

į darbą, reikia duoti, kiek galima, raštu instrukcijas, kad žinotų, ko laikytis. Qui ordini vivit, Deo vivit¹. Kiekvienam broliui turi būti palikta gana plati dirva, kad liuosai galėtų darbuotis dėl didesnės Dievo garbės pagal savo gabumus ir vyresniųjų paliepinimus. Bet ir jam nevalia gyventi palaidu gyvenimu be tvarkos. Ir jis privalo² patsai suimti savo gyvenimą į tvarką, kad kiekvieną valandą turėtų savo paskyrimą ir tikslą.

17.XI.1910. Iš visų pusių girdisi aimanavimai, kad mums trūksta tinkamų žmonių prie darbo. Darbo begalės, o žmonių maža arba ir visiškai nėra. Tai tiesa. Bet kas čia kaltas, ar ne mes patys! Geriausias apvaizdusis Viešpats Dievas, kada reikia ir kada Jis nori, suranda sau 10 tinkamus žmones ir juos pašaukia prie darbo ir duoda savo malonės, apšvietimo, įkvėpimo, meilės, tikėjimo, šventumo jiems galią. Erigit de stercore humiles³; quae stulta sunt et infirma eligit ut confundat fortiora⁴. Spiritus flat ubi vult, quando vult et quomodo vult⁵. Bet paprastai Viešpats Dievas valdo vienus žmones per kitus; vienus su pagalba kitų veda į išganymą. Paprastai Dievas duoda mums tik supratimą, ko Bažnyčiai reikia, o jau mes patys turime stengtis su Dievo padėjimu tuos reikalus atlikti. –

Reikia mums žmonių, tai stenkimės mes juos sau išsiauklėti, išsilavininti. Nuo to, man rodos, ypatingai reikėtų pradėti mums visus visuomenės Kristuje atnaujinimo darbus. Omnia restaurare in Christo⁶. Žmogaus protas yra versmė visokių minčių, kurios paskui patekusios į minias pasklinda į platųjį pasaulį, ima žmoniją valdyti. Žmogaus valia yra toji jėga, kuri, arba telkdama ir vienydama aplink save kitus žmones, arba juos stumdama pirmyn, arba ir atgal juos vesdama, keldama, žemyn nutraukdama, valdydama, gali laimę arba nelaimę žmonijai suteikti⁷. //

¹=Kas tvarkai gyvena, Dievui gyvena ² orig vid ex err *privalu*; U1, U2 *privalo* ³=Iškelia menkuosius iš mėšlo (*Ps* 112 (113), 7) ⁴=kas yra paika ir silpna išsirinko, kad sugėdintų, kas stipru (*cf* *1 Kor* 1, 27-28) ⁵=Dvasia pučia kur nori (*cf* *Jn* 3, 8), kada nori ir kaip nori; *V Spiritus, ubi vult, spirat* ⁶=Visa atnaujinti Kristuje (*cf* *Ef* 1, 10); *V instaurare* ⁷ver man ins

Žmogaus širdis visokių ugnies jausmų pilna gali būti jėga, kitus ¹⁸ sušildančia, uždegančia, sukaitinančia, kaip garas ir elektra, prie gero darbo patraukiančia ir pastumiančia, arba vėl kenksmingu gaivalu, viską sunaikinančiu. Taigi svarbu žmogų gerai, tinkamai Kristaus dvasioje išauklėjus: jo protą tikra pilna tiesa apšvietus, jo valią į Dievo valios¹, per įsakymus, patartis, priedermes, pašaukimą, įkvėpimą, aplinkybes ir t. t. išreikštos, ryšius stipriai suėmus ir Dievo malone, kurią mūsų motina Bažnyčia per sakramentus ir kitokiais būdais gausiai mums parūpina, kurią² mums pats Dievas taip gausiai duoda, sustiprinus; ¹⁰ jo širdį karšta Dievo ir artimo meile uždegus. –

Mūsų Kongregacija tad ypatingu būdu turėtų rūpintis, kad išlavintus ir prirengus reikalingų Bažnyčiai žmonių. Iš vienos pusės, gerai reikėtų atsižiūrėti į Bažnyčios reikalus kiekvienoje tautoje, reikėtų tuos reikalus, pradėjus nuo svarbiausių ir būtiniausių, stengtis gerai suprasti ir permąstyti. O iš antros pusės, reikėtų rūpintis surasti tam tinkamus žmones, juos gerai išlavinti, išmokyti, prirengti, kad gerai galėtų tuos reikalus atlikti, kad galėtų pasekmingai darbuotis. –

Pirmiausiai, žinoma, visada reikia rūpintis dvasišku viduriniu žmogaus išstobuliniu, kad jis būtų pagal Dievo širdį žmogus: homo secundum cor Dei³. Kad galėtų ir kitiems būti dvasiško atgimimo ir gyvenimo versmė. Paskui reikėtų stengtis tobulinti ir kituose reikalinguose daiktuose: ar tai mokslo, ar darbo, ar veikimo srityje, – kad būtų nors vienoje kokioje gyvenimo šakoje Bažnyčiai ir visuomenei naudingas, kad ir įgimtomis dovanomis, ir gabumais, darbu ir triūsu galėtų Dievui tarnauti ir žmonėms naudingi būti; kad ir tais išstobulintais įgimtais įrankiais, kuriuos išlavinimas, mokslas ir gabumai duoda, ne žemiau už netikinčius arba ir tikinčius, kurie nėra Dievui ypatingai pasišventę, stovėdamas, kiek galint dar ir prasinešdamas, kad ir tais įrankiais galėtų pasekmingai naudotis, kad kitus prie Dievo ir Bažnyčios patrauktų. –

¹ man ins fl ² orig ex err fl -a ³=žmogus pagal Dievo širdį (cf 1 Sam 13, 14)

Taigi, nereikėtų mums niekad gailėtis nei laiko, nei žmonių, nei skatiko, kad tuos žmones, kuriuos mums Apvaizda siunčia, gerai išlavinus, išauklėjus ir prie naudingo Bažnyčiai ir visuomenei darbo prirengus. Geriau palikti kol kas vienur arba kitur laukus dirvonais gulėti, negu žmones, neužtektinai išlavintus ir prirengtus, į darbą siųsti; geriau bus, jei turėsime kad ir mažiau darbininkų, bet gerų ir tikrų ¹⁹ // darbininkų, kurie tą darbą atliks taip¹, kad jo antrą kartą nebereikėtų dirbti. Čia reikia iš vyresniųjų pusės didelės išminties ir kantrumo, kad matydami plačias dirvas visur dykas begulint, visur daugybę darbų, darbininkų stoką, nesiųstų pirma laiko neišlavintų ir dar² gana nepri- ¹⁰ rengtų žmonių į darbą, kad mokėtų pakęsti ir palaukti, kol žmonės nesubręš, neprisiruoš. Darbo niekad nepritrūks: dar visur platūs laukai dirvonais guli, o ir dirbamuose laukuose kiek dar kūkalių ir piktžolių. Ir pinigų prireikus dar ne taip sunku surasti; Dievas rūpinasi savo tikrais tarnais, kad tik gerų, tinkamų žmonių būtų. –

Taigi atsidėję turime rengti, mokyti ir lavinti reikalingus mums žmones. O ir paskui, pastatę juos prie darbo, turime žiūrėti, kad vis dar turėtų laiko tobulintis ir dvasiškai, ir kiekvienas savo darbo šakoje. Tobulybės dėsnis turi būti visuotiniu mūsų gyvenimo dėsniu, ne tik tada, kada einasi apie asmenišką, dvasiškąjį išsilavinimą, bet ir prieder- ²⁰ mių atlikime ir darbuose, ir tuose patarnavimuose, kuriuos galėsime dėl Bažnyčios atlikti. Tebūna mums pavyzdžiu Kristus, kuris viską gerai padarydavo: omnia bene fecit³. Reikia žiūrėti, kad pirm laiko į darbą neįsišokus ir neįsitraukus, o kokį nors darbą apėmus ar pradėjus, stengtis jį gerai atlikti ir tobulyn varyti.

Duok Dieve, kad aš, savęs išsižadėjęs visiškai, kaskart labiau Tavyje ir Tavo šventoje valioje paskėščiau. Jaučiu gerai, kad tik tada žmogus tikrą ¹Dievo sūnų liuosybę¹⁴ įgyji, kada išsinėręs iš savymeilės kailio apsisiauti Kristaus dvasios ir malonės rūbu, kada savęs ir šio pasaulio,

¹ ver man ins ² ver man ins ³ =visa gerai padarė (*Mk* 7, 37); *V Bene omnia fecit* ⁴ man num sup; cf *Rom* 8, 21

ir piktos dvasios tikrai išsižadėjęs, pradedi įeiti, įsigilinti į Viešpatį Dievą, kada savo sugedusį kūną ir šio pasaulio ankštutėlę gūžtelę dvasia apleidęs, apsigyveni Aukščiausiojo būstuose: kaip tada pasidaro protas aiškus, laisva dvasia, širdis plati ir atvira. Tada¹ tik iš tikrųjų pradedi jausti, kad visi žmonės broliai, o žmonija – tai tik viena šeimyna; ir pradedi savo karšta širdimi visus apglobti, visus prie savo širdies imi maloniai glauti. Įmanytum visą kraują po šlakelį atiduoti, – kad tik tuos savo brolius, tą Dievo šeimynėlę prie Dievo atvedus, prie Bažnyčios, kad su Kristumi juos suvienijus. Kada Dievo meilė į mūsų širdį įžengusi ją praplečia, tada joje taip erdva pasidaro, kad visi žmonės, be jokių skirtumų ar tai luomų, ar tautos į ją sutelpa. Kuomet žmogaus siela // Šventosios Dvasios pagauta pakyla ir nuskrieja į tas aukštybes, kur Švč. Trejybė savo amžinumoje neapsakoma, neišreikiama, begaline garbe spindi-šviečia, ir kuomet nuo tų aukštybių apmeti paskui akimi šį pasaulį, kaip jis išrodo menkutis, mažas. Iš tų amžinumos aukštybių į šį pasaulį žvelgdamas, išmoksti kaip pridera įvertinti kiekvieną šios žemės daiktą ir kiekvieną savo vietoje pastatyti, išmoksti daiktais kaipo įrankiais naudotis dėl didesnės Dievo garbės. Quid hoc ad aeternitatem? Quid ad maiorem Dei gloriam, prosperitatem Ecclesiae, salutem animarum, proprium profectum?² Duok, Dieve, kad į viską žiūrėčiau nuo amžinumos aukštybių ir viską amžinumos svarsčiais sverčiau. –

Sub specie aeternitatis omnia respicere oportet³.

Atsidėjus visame kame reikia ieškoti Dievo ir stengtis Jam įtikti. Bet Viešpats Dievas taip yra malonus ir geras, kad Jis pirmutinis mūsų ieško. Savo malone Jis mus kelia, žadina, kad pabustumė iš dvasiško susnūdimo, Jis nuolat mus skatina ir ragina, kad dirbtume Jo garbei; Jis mus veda ir traukia aukštyn į tobulybę ir prie visokių gerų darbų dėl sielų išganymo ir Bažnyčios labo. Tik nereikia trukdyti

¹ ver man cor ²=Ką tai [duos] amžinybei? Ką didesnei Dievo garbei, Bažnyčios tarpimui, sielos išganymui, mano pažangai? ³=Reikia į visa žvelgti amžinybės požiūriu

ir kliudyti Dievo malonės įtekmei, nereikia daryti kliūčių Dievui mūsų sieloj, priešingai, reikia pašalinti tas kliūtis, reikia pasiduoti Dievo malonei. Reikia sutraukti, nieko nebojant, vieną paskui kitą tuos pančius, tas virves ir virvutes, kurios mūsų sielą laiko pririšusios prie mūsų savymeilės, prie mūsų kūno ištaigų, prie mūsų valios visokių užgaidų, prie mūsų proto žemiško išmanymo ir neduoda jai pakilti, reikia sutraukti ir sudaužyti tuos pančius, kurie mus laiko prirakinę prie šio pasaulio daiktų ir daiktelių, ir visokių menkniekelių, suvaržę tuščios garbės geismų ryšiais, reikia numesti šalin nuo savo pečių tą sunkią našta, kurią ant mūsų yra užkrovęs nereikalingas atsižvelgimas 10 į tuščią žmonių nuomonę, o kuri taip dažnai mus kaip sloga slogina, reikia numėtyti drąsiai nuo mūsų kelio tuos visus gramozdus, paniekinti tas visas baidykles, kurias mums kryžiaus, kentėjimų, vargų ir bėdų, persekiojimų, nepavykimų ir t. t. baimė mėgsta prieš akis statyti. Žodžiu, reikia nesibijoti apmirti, kaip tam grūdai, kuri mini Evangelija, įbertam į žemę. Kol grūdas nebus apmiręs, jis vienas nenaudingai gulės žemėj; tiktai kada¹ bus patsai apmiręs, jis išduos gyvybę ir atneš keleriopą vaisių. Nisi frumentum cadens in terram mortuum fuerit 21 ipsum solum manet². Taip ir žmogus neturi bi // jotis apmirti, paskęsti Dievuje. Kada bus žmogus sau ir pasauliui tikrai numiręs, tik tada jis 20 atgis ir atgims Dievuje ir gausių vaisių išduos. Kas taip savo sielą pragaišins Dievuje ir dėl Dievo, atras ją vėl, tik šventą, skaisčią, padievintą ir išganys ją ir per ją daug kitų. Kas gi įsikirtęs į savymeilės virves laikysis savo sielos ir visko bijodamasis nežinos kaip ją saugoti, pražudys savo sielą, liksis vienas sau gulėti, kaip anas sudžiuovęs grūdas. Qui animam suam amat, perdet eam, qui eam perdiderit propter Christum salvabit eam³. –

Jei tik, iš vienos pusės, mes tikrai ieškosime Dievo, o, iš antros pusės, visiškai būsime pasidavę Dievo valiai, tai, be abejo, Viešpats Dievas

¹ man add -a ² = jei kvietys nekris į žemę ir neapmirs, jis pasiliks vienas (cf Jn 12, 24) ³ = Kas myli savo gyvybę, ją pražudys, kas ją pražudys dėl Kristaus, išgelbės ją (cf Jn 12, 25; Mt 10, 39)

1910 XI 17 - 20

prie visko mus prives. Ne visi šventieji išsyk pašoko iki aukštam tobulybės laipsniui. –

Daug šventųjų tik iš palengvo, ilgus metus dirbę, kamavęsi, priėjo prie aukštesnio šventumo laipsnio, o priėjo dėl to, kad nesiderėjo su Viešpačiu Dievu, nesipriešino Jo valiai¹, nestatė kliūčių Jo malonei, tik drąsiai noriai veikiai viską apleisdavo, visko išsižadėdavo, jei ko Dievas nuo jų pareikalavdavo, nesibijodavo visko dėl Dievo pašvęsti, paaukoti. Už tai ir Dievas juos prie visko privedė: prie tobulybės ir prie gerų, naudingų darbų dėl Bažnyčios ir sielų.

- 10 18.XI.1910. Sanctifico meipsum, ut et ipsi sanctificati sint². Pačiam besitobulinant, besirūpinant ir besistengiant eiti vis šventyn, reikia neužmiršti ir kitų išstobulinimo, reikia rūpintis ir kitus prie Dievo patraukti, ir į kitus gerą įtaką padaryti. Ir čia būtų gera pradėjus tasai darbas nuo artimiausių: nuo saviškių ir namiškių, kiek galima; o paskui jau reikia siekti toliau. Būtinai turi mums kiekvienam rūpėti, kad ne tiktai patys kaskart tobulyn eitume, bet kad drauge ir kitiems taptume dvasiško gyvenimo ir tobulybės parama, versme, židiniu. Ne tik turime žiūrėti, kad patys kaskart geriau susiorganizavę ir susitvarkę būtume, bet kad ir kitus dar aplink save telktume ir vienytume
- 20 dėl gerų darbų, dėl Bažnyčios ir Dievo.

20.XI.1910. Užėjo man mintis, kokių priemonių pasigavus geriausiai būtų galima atitaisyti, atnaujinti ir pakelti žemyn nusmukusi dvasia kokioj nors vienuolijoj. Pastebėjus, kad vienas antras daiktas jau nebe tvarkoje vienuolyne, kaip reiktų imtis prie darbo, kad tai pataisius ir net pagerinus. – //

Paprastai tokia atvejuje matosi šitoksai liūdnas pasireiškimas: ²² kritikuojama ir peikiama viskas ir visi, visa kaltė suverčiama ant vyresniųjų, ant įstatų ir visokių aplinkybių, nuolat aimanuojama ir skundžiamasi. Uolesnieji ir neva geresnieji būna tada greičiausiai aršiausi

¹ man ins fl ²=Pašventinu save, kad ir jie būtų pašventinti (*Jn 17, 19*); *V sint et ipsi sanctificati*

kritikai, peikikai. Kas iš to per nauda? Tik dar daugiau genda dvasia ir žemyn krinta; pradeda darytis partijos, tarp kurių gema kai kada neapykanta ir kova. Neapykanta gi, kaip kiekvienas piktas geismas, aptemdo žmogaus protą, apgiežia širdį. Dvasios susijaudinime ir susidrumstime ne vieta Dievo Dvasiai. Non in commotione Spiritus Dei¹. Tokiu keliu beeinant vargu prie ko dora prieiti. –

Kokiu tad būdu reikėtų pradėti tikras gyvenimo pataisymas ar to, bent kas netvarkoje, atitaisymas? Man rodos, geriausiai šitokiu būdu: pirmiausiai² pačiam tam, kuris išvydo ir suprato blogą daiktų stovį, reikėtų pas Dievą maldoje ieškoti tikros šviesos ir supratimo, ir valios stiprybės. Reikėtų Dievo akivaizdoje visas dalykas gerai apgalvoti ir apsvarstyti, ir taip juo pačiam pasiimti, kad jis apimtų ir pagautų ir proto mintis, ir valios jėgas, ir širdies jausmus. Toliau reikia pradėti pačiam tobulai gyventi, pildyti tai, kas nepildoma, vengti tai, kas negero į vienuolyną įsibrovę, žodžiu, gyventi³ pagal vienuolyno įstatus ir dvasią. Taip pačiam besistengiant tinkamai gyventi ir elgtis, reikia žiūrėti, ar nesiras koksai draugas, kuris taip pat sutiktų pagal Dievo dvasią gyvenimą pradėti ir panorėtų drauge išvien eiti prie to pat tikslo. Reikia rūpintis jam įkvėpti to pat idealo meilę, to pat reikalo supratimą, tokį pat, kaip pats turi, karštą Dievo valios išpildymo tame sumanyme norą. Paskui abudu taip Dievo keliais ir takais beeidamu ir Dievo didesnės garbės visame kame begeisdamu, tesistengia dar ir trečią, ir ketvirtą, daug kitų draugų pamažu prie savęs patraukti. Tokiu būdu pasidarys nauja srovė, kuri pamažu visą vienuolyno kūną nauja dvasia perims. Žinoma ir suprantama, kad visa tai, paprastai, reikia su vyresniųjų žinia daryti ir jiems laiminant ir padedant. –

Ne nuo kitų peikimo, niekinimo ir žeminimo reikia pradėti Kristuje atnaujinimo darbas, bet nuo įėjimo į patį save, gilesnio išsižiūrėjimo į savo gyvenimą ir pasielgimą, nuo savęs išsižadėjimo, nuo tikro

¹=Dievo Dvasia yra ne sukrėtime (cf *1 Kar* 19, 11) ²orig cap ³man add fl

iš visų jėgų stengimosi, savo gyvenimą pataisius, kiek galint tobulai gy-
// venti pagal Dievo valią. Reikia pirmiausia pačiam Dievo keliais imti ²³
vaikščioti, o paskui jau rūpintis, kad ir kiti imtų tais pačiais Dievo
keliais vaikštinėti, ir kitus reikia rūpintis patraukti paskui save, ypač
savo pavyzdžiu. Toksai būdas pradėti atnaujinimo darbą ne tik vienuoly-
ne, bet ir kitose gyvenimo srityse, kažin, ar tik nebus pasekmingiausias.

24. Kuomet mintys, kylančios iš mūsų sugedusios prigimties, arba
piktos dvasios pagundos drumsčia mūsų dvasią, privalome ilgiau ir
daugiau melstis, kad mūsų valia, maldoje sustiprėjusi, galėtų piktam
10 atsispirti. Bet kada pagundos jau yra sumažėjusios ir beveik visiškai
apmirusios, kada jų vietą jau yra užėmę šventi ir geri geismai, atsidū-
sėjimai, norai, tada mes jau nereikalaujame taip labai ginklų su neprie-
teliumi grumtis, tada galime mažiau tam tyčia laiko maldai pašvęsti.
Sakau, tam tyčia, atsidėję, mažiau galima melstis. Nes, apskritai kalbant,
reikia nuolat melstis nesiliaujant. Bet tai galima daryti visur ir visada,
ne tik kada klūpodami meldžiamės arba kada esame koplytėlėj. Reikia
pratintis prie tokios nuolatinės maldos dvasioje, ar tai kur einant, ar tai
kokį darbą dirbant, ypač kada tas darbas nereikalauja, kad protą įtempę
dirbtume, ar tai šiaip turint kokią liuosesnę valandėlę laiko, ypač einant
20 nuo vieno darbo prie kito, ar tai su žmonėmis kalbant, žodžiu, visur ir
visada. Tie trumpi prie Dievo atsidūsėjimai, tie akimirksniai dvasios
pakilimai dangun, tie Dievo ir artimo meilės jausmai, tas pažvelgimas
į viską tikėjimo akimis visai nereikalauja, kad tam tyčia pašvęstume
laiką, nei darbo nė kiek nekludo, o tik dar gaivina. Reikia pratintis
prie tokios nuolatinės maldos. Ypač mūsų veikliame gyvenime būtinai
reikalingas tas šventas įprotis. Turime gaudyti tas valandėles, kurios
taip greit bėga ir pranyksta, tas liuosesnes valandėles, ir jas malda
paversti. Kai žmogus, kurį laiką pasidaravęs, įpranti į tokią maldą, tai
nė nejunti, kaip pati dvasia nuolat prie Dievo kyla, tarsi veržte veržiasi
dangun. Kiek žmogus tada gauna šviesos, kiek šventų jausmų įgauni,

kaip savo valią sustiprini. Jei mes neišmoksime tų akimirksnio ilgumo valandėlių maldai sunaudoti, tai jos ir taip kaip žaibas pranyks. Arba kas aršiau dar būna: mes dažnai prastojame tas valandžiukes, ypač jei liuosėsi esame. Mintis turi dirbti ir apie ką nors sukiniėtis. Jei ji nesu-
 24 sisuks apie Dievą, prie Dievo ne // kils, prie šventų daiktų, tai skrajosi kur kitur, dažnai tik vėjus gaudys, perkratinės kokius nemalonus atsitikimus, sukiniės apie mūs pačių asmenį ir tik dar maitins savy-
 meilę. Tada žmogus tik dar daugiau pailsti, negu kokį proto darbą dirbdamas, ir nervai susierzina, ir dvasios ramybė žūva. Palaimintas žmogus, kuris išmoksta, kiek atitrūkdamas nuo darbų ir rūpesčių, 10
 prie Dievo kilti ir Dievuje ilsėtis. –

Negalėdami daug laiko maldoms pašvęsti, ypač mes turime pratin-
 tis į tą vidurinę maldingumą, į tuos nuolatinius prie Dievo pakilimus. Kiek tai laiko valandėlių veltui prapuola, bemažant apie kažin ką, apie kokią kaip ir tuštumą, nė pats žmogus nesižinai apie ką; tik jauti, kad mažai, kad tavo mintis dirba ir net ilsta, bet ką mažai, nesižinai, tarytum kokius vėjus gaudai. Ar ne daug verčiau kiekvienu atžvilgiu į Dievą ir šventus daiktus pakreipti savo mintis ir dvasią. Tada ir prie didžiausių darbų surasime ir turėsime dar gana laiko maldai. Mokėkime tik stovėti, vaikščioti Dievo akivaizdoje, būkime 20
 tik visada pasirengę pildyti, kas Dievui labiau patiktų, o mūs siela skendės maldoje. Daug aukštesnis yra šventumo laipsnis mokėti visur, visada, visokiose aplinkybėse, prie visokio darbo, tarp visokių žmonių su Viešpačiu Dievu gyventi, vienyti, Jį savo širdyje turėti, Jame skendėti, Jame džiaugtis ir linksmintis, Jo ieškoti, prie Jo kilti, Jame pamėgti, – negu vien tada, kada esame koplytelėje, kada klūpome, kada maldas kalbame. Palaimintas, kuris besitriūsdamas ir bedirbdamas dėl Dievo didesnės garbės, mokės taip Dievuje skendėti ir su Dievu vienybėje gyventi. Qui Deo adhaeret unus spiritus est¹.

¹=Kas laikosi Dievo, tas yra viena dvasia su juo (cf 1 Kor 6, 17)

1910 XI 27 - 29

27.XI.1910. Reikalinga yra pažinti visoki būdai, kaip kuo geriausiai atlikus dvasiškas apmąstymas; ypač gerai reikia pažinti šv. Ignoto metodą ir į jį pratintis. Bet ir čia gerai yra palikus kiekvieno liuosybė. Vienam tinka vienas meditavimo būdas, kitam kitas; arba vieną kartą geriau laikytis vieno būdo, kitą kartą vėl kito – dėstis koksai žmogaus dvasios stovis. Taigi ir čia, kaip visur, ne tiek formos reikia ieškoti, kiek paties Dievo. Tasai bus geriausias apmąstymo būdas ir toji bus geriausia meditacija, kuomet Dievas mums daugiau suteiks malonių, labiau patsai mums atsiduos. Geriausiai ir čia Dievui atsiduoti visiškai:

10 Dievo pirma visa ko ieškoti, o Viešpats Dievas, geriau // siai žinodamas 25
ir matydamas, ko mums reikia, kas mums naudingiau yra, patsai užves mus ant tikro kelio. Bet privalome ir mes patys to kelio ieškoti, Dievui padedant, kol neatitiksime. Mes, akli žmonelės, kiek čia kartų suklystame, mes tik apčiupomis, kaip patamsėje tebevaikščiojame. Reikia melsti Dievą, Geriausią Tėvą, kad Jis patsai tinkamiausius kelius mums parodytų. Tik nereikia priemonės imti per tikslą, tik nereikia vergu tapti vieno ar kito meldimosi būdo, bet kuo geriausiomis priemonėmis pasinaudojant, kuo tinkamiausias sau pasirenkant, reikia, kaip pritinka¹ šventos liuosybės sūnums¹¹, Dievo, paties

20 Sutvertojo, visame kame ieškoti, prie Dievo kilti, Jo šventos valios išpildymo norėti; pasinaudojant tinkamiais įrankiais, reikia kaip kokiais laiptais pasinaudojant stengtis vis aukštyn kopti, prie kaskart didesnio susiartinimo su Viešpačiu Dievu, prie kaskart didesnio Jo šventoje valioje paskendimo, prie kaskart sandaresnio su Juo susivienijimo.

29.XI. Su kūnu reikia mokėti protingai apsieiti, kad jis būtų palankus įrankis sielos rankose. Kada jis kyla prieš proto, apšviesto tikėjimo šviesa, paliepinus, reikia daugiau varginti, reikia, kad ir aštresnėmis priemonėmis pasinaudojant, jį apvaldyti ir suvaldyti. Bet kada žmogus

¹ cf *Rom* 8, 21

tikrai yra pasiryžęs verčiau numirti, negu savo Dievą kad ir mažiausiu nusidėjimu užrūstinti, kada žmogus jau nepatiria jokių ypatingų pagundų ar tai nuo velnio, ar tai nuo sugedusio pasaulio, ar tai nuo savo sugedusių jautulių, tada jis jau turi žiūrėti į savo kūną, kaip į Viešpaties Dievo nuosavybę, už kurios valdymą ir suvartojimą turės duoti apyskaitą. Taigi reikia žiūrėti, kad be reikalo sveikata nesumažėtų, neapsilpnėtų. Jėgoms apsilpnėjus, žmogus negalės tinkamai darbuotis, bent ne taip gerai. Varginimasis turi padaryti kūną palankesniu dvasios įrankiu, o ne bereikalingai sunaikinti ir sudildyti. Kuomet kūnas klauso dvasios, tikėjimo apšviesto proto, kuomet jis padeda 10 mums darbuotis, tuomet jis yra mūsų prietelius ir draugas. Su kūno pagalba gali tada siela geriau dėl Dievo garbės darbuotis. Taigi tada reikia kūnas tinkamai mylėti ir apskritai jo sveikatą branginti, saugojantis, kad neperdėjus, kad neišlepinus savo kūno, kad nebūtume jau per daug atsidavę rūpesčiui, kaip savo sveikatą apsaugojus ir 26 palaikius. Bet kuomet kūnas stoja prieš dvasią // ir kovą prieš ją pradeda, tuomet gera yra jis suspausti ir nuvarginti šiokiu ar tokiu būdu, o ypač didesniu nuolatinio darbu. Anima sana in corpore sano, ut hoc modo homo sit melius dispositus ad serviendum Deo et laborandum pro salute animarum¹. Taigi kūnui susirgus, reikia rūpintis jis 20 išgydyti, kad vėl galėtume Dievui tarnauti ir iš visų jėgų dirbti dėl Jo didesnės garbės.

30. XI. Atlikau mėnesines rekolekcijas. Dėkui Tau, Viešpatie, už suteiktą šviesą. Pasiketinu šį ateinantį mėnesį: 1) dar² didesnį vienybę gyventi su Viešpačiu Dievu ir Jo akivaizdoje kiek galint visuomet stovėti; 2) kaskart geriau savęs pergalejime lavintis, ypač dienos tvarką geriau užlaikant ir geriau savo laiką sutvarkant, ir valgyje šio bei to išsižadant; 3) pabaigti skaityti moterų vienuolynų instrukcijas; 4) para- > šyti straipsnį į Vadovą apie dvasiškąją vadovavimą.

¹=Sveika dvasia sveikame kūne, idant šitaip žmogus būtų geriau nusiteikęs tarnauti Dievui ir dirbti sielų išganymui ² orig cap

Teveizi vyresnysis, kad savo pavaldinių gerų iniciatyvų nepakirstų, neužslopintų, nesunaikintų, o tik jas priturėtų, paremtų, į tikrą vagą įstatytų ir, stipriai bei protingai suėmęs į savo rankas, jas su kitomis to pavaldinio priedermėmis, su to namo darbais ir uždaviniu ir su visos Kongregacijos pastangomis ir siekimais suderintų. Žinoma, gali būti ir tokių sumanymų ir iniciatyvų, kad joms įvykdyti reikia tas žmogus nuo visko kito paliuosuoti. Reikia saugotis, kad savo pavaldinių dvasios neslopintume, kad leistume jiems augti ir veikti, bet niekad nepaleidžiant iš savo rankų vadelių, neatsižadant priežiūros. –

10 Gali būti neprotingos ir neįvykdomos iniciatyvos, žinoma, vyresnysis negali [prie] tokių pritari¹.

Vyresnysis² privalo rūpintis, [ne] kad jo bijotų tiktai³, bet kad jį mylėtų. Aplankydamas savuosius, teveizi, kad juos suramintų, kad jų dvasią pakeltų, priturėtų. Teparodo, kad jam rūpi kiekvieno darbai ir vargai, to namo vedamų įstaigų stovis. Jeigu prireikėtų kokias atmainas įvesti, teneparodo karščiavimosi, nekantrybės. Tegu palaiko tai, ką yra jau pats vietiniai vyresnieji padarę, žinoma, jei galima. –

Jeigu reikia koki nauji įstatai, įsakymai įvesti, tegu vietiniai vyresnieji pats juos įveda savo namuose, išvažiavus Viršiausiajam Vyresniajam. Žinoma, jei kas reikėtų tuoj, nelaukiant // atmainyti, teatmaino patsai. Bet jei to reikalo nėra, kad vietinių vyresniųjų orumo nesumažinus, tepalieka patiems vietiniams vyresniesiems dalyką įvykdyti. 27

13. I. 1911. Ilgai nieko neužrašiau, bet daug visko perleidau, pergyvenau. Viešpačiui Dievui tebūna už viską garbė; tegu Jo švenčiausia valia visame kame išsipildo. Bučiuoju Tavo apvaizdos ranką, pilnai ir visiškai atsiduodu Tau, Viešpatie, mane vesti. Dangiškasis Tėve, daryk su manim kaip tinkamas. –

Stebėtinu keliu patinka Tau, Viešpatie, mane vesti. Bet kas Tavo

¹ orig vid ex err om *prie*; U1, U2 *tokioms pritari* ² a vid ex err rep 30. ³ orig vid ex err om *ne*; U1 *ne kad jo tiktai bijotų*, U2 *ne tiktai, kad jo bijotų*

kelius ir sumanymus atspės. Štai aš, Tavo tarnas: siųsk mane, kur nori. Kaip kūdikis puolu Tavo prieglobstin: nešk mane. Keblumų, kliūčių ir sunkenybių keliu patinka Tau mane vesti, dėkui Tau ir už tai, labai dėkui. Tikiuosi, kad tuo keliu beeidamas ne taip greit suklysiu, nes tai kelias, kuriuo ir mano mieliausias Išganytojas ¹J. Kr.¹¹ ėjo. Viešpatie, kaip aš Tave myliu. Duok, kad ir mylėčiau, ir mylėti nenusotočiau niekad. Širdis mano dega. Norėčiau iki paskutiniam savo kraujo lašeliui paaukoti už Tave, viską atiduoti, visko išsižadėti – ir gyvenimo, ir visko, kad tik Tavo garbė augtų ir Tavo Bažnyčia tarptų ir kultų. Pats rodyk, kas man daryti. Tiek man malonių esi, Viešpatie, ¹⁰ suteikęs, ką aš Tau už tai atiduosiu, ką paaukosiu, kaip atsilyginsiu. Ką turiu, viskas Tavo; taigi, ką aš Tau galiu duoti? Visą, ką turiu. –

Iš savęs nieko neturiu, bet iš Tavo malonės esu turtingas. Visą Tau pašvenčiu. Jei valia prašyti, tai duok, Viešpatie, kad aš būčiau Tavo Bažnyčioje nelyginant ta mazgotė, puodkelė, kuria viską valo, o suvartoję meta šalin kur į tamsiausią ir bjauriausią kampa, tegul ir aš taip tapčiau suvartotas ir sunaudotas, kad tik Tavo Bažnyčioje būtų nors koks kampelis geriau išvalytas, kad tik Tavo name būt šiek tiek švariau ir skaisčiau. Tegul paskui mane numeta kur, kaip tą mazgotę suterštą sunešiotą. Duok, Dieve, kad aš būčiau suvartotas Tavo ²⁰ vynyne, Tavo dirvoje per mėšlą, per trąšas, kad tik paskui pjūtis būtų geresnė ir vaisius gausenšis. Duok, kad aš būčiau paniekintas, kad susinešiočiau, sudilčiau, kad tik Tavo garbė augtų, platintų, kad tik tuo prisidėčiau prie Tavo Bažnyčios tarpimo. Kvailas esu: neišmanau, ²⁸ ko prašyti. Duok, Dieve, kad visame kame Tavo valia išsipil // dytų. Štai aš, imk mane, daryk ką nori su manimi; duok, kad būčiau palankiu įrankiu Tavo rankose. Tegul tik Tavo garbė auga, Tavo karalija platinasi, Tavo valia pildosi. Duok man, kad kaskart labiau savęs išsižadėčiau ir kaskart Tave labiau mylėčiau. –

¹=Jėzus Kristus

1911 I 13

Myliu Tave, Jėzau, ir mylėti trokštu, suteik man tą malonę, kad kaskart labiau Tave mylėčiau. Duok, Jėzau, narsumą ir stiprybę, kad dėl Tavo vardo išaukštintimo, dėl Tavo Bažnyčios gerovės prieš jokiais kliūtis ir keblumus nenusilenkčiau, rankų nenuleisčiau; kad drąsiai visur eičiau, visur įlįsčiau, kur tik būt galima dėl Tavęs dirbti ir kentėti; kad pats Tavo dvasios perimtas visur ją įnešti stengčiausi. –

Ačiū Tau, Viešpatie, už tai, ką suteikei man ypatingus meilės jausmus prie Švč.¹ Panelės Nekalto Prasidėjimo. –

Seniau sunkiai man ta malda ėjosi. Dabar gi kaip saldu prie Jos 10 kojų pripuolus melstis ir maldoje skendėti. Siela tarsi alpsta saldžių saldžiausių jausmų pagauta, o kūną stebėtini, nepermanomi, neišreikšiamai šurpuliai perėmę laiko. Tą pat beveik prityriau, kaip ir Tavo šv. Kryžių prie širdies ir krūtinės glausdamas. Ačiū Tau, Viešpatie, už viską. Dieve mano, Dieve, kaip aš Tave myliu ir mylėt noriu. Duok man, kad galėčiau dirbti ir kentėti dėl Tavęs ir Tavo šv. Bažnyčios, ir jos matomos galvos Šv. Tėvo. –

Malda, darbas dėl Dievo ir vargai su kentėjimais dėl Bažnyčios išvien susipynę visą mano gyvenimą tesudaro. Tebūna man pavyzdžiu pats Kristus. –

20 Mes privalome būti jėga užgrobiančia, visur įeinančia, įlendančia, pramušančia, apimančia, ne tik tokia, kuri ginasi. Mes privalome taikytis ir mokytis prisitaikyti prie visokių, kad ir sunkiausių aplinkybių, ir tai pirmų pirmiausiai eiti tenai, kur sunkiausia, ir tenai stoti į darbą, ir tenai organizuotis ir kitus organizuoti. Nors tarp savo tautos pasiketinę esame darbuotis, bet neprivalome užsidaryti savo tautoje. Matydami ir kitur Bažnyčios reikalus, ir ten turime siekti. Tikiuosi, kad tarp mūsų visada rasis gana vyrų su pasišventimu, kurie eis Dievui tarnauti ir dirbti visur, ir tarp svetimų, kada to Dievo garbė ir Bažnyčios labas reikalau. Net priderėtų mums ypatingai pasiketinti, išsižadėjus savo gimtinio

¹ orig min

krašto, eiti ypač tenai, kur Bažnyčia persekiojama, kur vienuoliai laukan varomi, kur Bažnyčiai neleidžiama liuosai organizuotis. Tarp kitų uždavinių mums turėtų ypač rūpėti palaikyti ir praplatinti vienuoliškas // 29 gyvenimas tenai, kur jis varžomas, draudžiamas, persekiojamas.

Tarp kitų uždavinių priderėtų mums taipgi pasižadėti vyskupams apimti tas parapijas, kiek tik galint, kur atsitiko koki nors papiktinimai, ir jose koki laiką pasidaruot, kol bus viskas atitaisyta. Prieš apimsiant tokią parapiją, reikėtų einantiems į ją atlaikyti geras, ilgesnes rekolekcijas. Reikėtų taipgi prisiimt ant savęs kokius nors ypatingus atgailos darbus, kad už papiktinimus atgailėjus. Paskui išsižadėjus savęs, pilnai 10 taikantis prie Jėzaus Kristaus įsakymų ir patarčių, sekant apaštalų pavyzdį, stoti dvasios darban, nereikalaujant jokio pelno. Ego ero merces tua magna nimis¹. Reikėtų pasirengusiems stoti tenai, apskritai kalbant, kur rodosi, kad jau viskas pralaimėta, ir stengtis viskas atitaisyti, atgal atgriebti dėl Dievo ir Bažnyčios.

16. I. 1911. Reikia stengtis mums įgyti mokslo ir dar jį varyti ir pirmyn stumti. Bet, man rodosi, mokslas pas mus neturėtų būti tikslu pats per save. Vis dėlto reikia rūpintis ir mokslas, kaip ir visos kitos priemonės, suvartoti dėl didesnės Dievo garbės, dėl Bažnyčios gero ir išaukštinimo, dėl sielų išganymo. Tiesioginis mūsų tikslas visada privalo 20 būti sielų išganymas, Dievo karalijos platinimas čia, ant žemės. Darbas ir kova dėl sielų išganymo ir Bažnyčios gero, ypač tenai, kur sunkiausia, kur rodos viskas pralaimėta, kur Bažnyčia varžoma ir persekiojama, papiktinimai įsivyravę ir prasiplatinę, kur klaidos platinasi, nedorybės auga ir klesti. Uolumas dėl sielų išganymo, Bažnyčios išaukštinimo, dėl Dievo garbės turi pas mus viską apėmę laikyti, viską valdyti ir savo tikslams suvartoti.

Viskuo reikia naudotis, kad tik geriau ir labiau Dievo garbė praplatinus, kad tik daugiau sielų išganius, kad tik kuo nors prisidėjus prie

¹=Aš pats būsiu tau labai didelis atlyginimas (cf *Pr* 15, 1)

1911 I 16-17

Bažnyčios labo: – ir prigimtinėmis, ir antprigimtinėmis priemonėmis. Omnia vestra, vos Christi, Christus autem Dei¹. Viskas reikia stengtis Dievo garbei suvartoti: ir gabumai, ir visokios dovanos, ir mokslas, ir amatai, ir draugijos, ir brolijos, ir laikraštija, ir t. t. Bet besinaudojant visomis tomis priemonėmis, nereikia užmiršti, kad tai tik priemonės tėra, o ne tikslas. Yra tai tik pragumai², kad geriau ir lengviau žmones patraukus prie Kristaus. Mūs tiesioginis uždavinys visada privalo būti, kad žmones vestume į išganymą // tikros atgailos, tikro tikėjimo, tikros Dievo ir artimo meilės keliu. Reikia mums saugotis, kad, besinaudo-
10 dami visokiomis priemonėmis, ne tik antprigimtinėmis, bet ir prigimtinėmis, kai[p]³ va: mokyklomis, draugijomis, laikraštija ir t. t., juose nepaskęstume, nesustotume⁴, pamiršę savo tiesioginio uždavinio, – kad jų tikslu nepaverstume. Kūnu ir kūno reikalais, sutvėrimais ir žemiškais įrankiais privalome visuomet stengtis įsigauti į žmogaus dvasią, į jo sielos gelmę, kad tenai Dievo ir artimo meilę sužadinus, Kristaus dvasią įnešus.

17. I. 1911. Turime vienyti geros valios žmones, mylinčius Dievą ir Bažnyčią, ir juos organizuoti, turime juos žadinti prie darbo dėl Dievo, Bažnyčios ir sielų, vesti į kovą prieš nedorybes ir netikėjimo
20 dvasią, skelbti Kristų ne tik jiems, bet drauge su jais ir per juos. Reikia saugotis, kad sudarius tokias gerų dievotų žmonių, tikrų katalikų kuopeles ir draugas, kad susivijus tokius dievotumo lizdelius, sukūrus tokius intensyviško katalikiško gyvenimo židinius, tuomi neapribotume savo veiklumo. Niekad neturi mums nustoti rūpėję tie, kurie nedorybėse skendėja, tie, kurie tikėjimą prastoję arba jo nepažinę tamsybėse klaidžioja toli nuo Kristaus ir Bažnyčios. Niekad jų nevalia mums pamiršti: viską darykime, kad ir juos prie Kristaus atvestume. Tiesa, malonu darbuotis tarp dievotų žmonių ir dėl dievotų, o nelengva prieiti prie tų, kurie pilni prietarų prieš Bažnyčią ir jos nemylti,

¹=Viskas yra jūsų, jūs gi – Kristaus, o Kristus – Dievo (1 Kor 3, 22-23) ²=būdai, priemonės

³orig *kai* ⁴orig vid ex err *nesustome*

neapkenčia, o net prieš ją kovoja. Bet mums reikia ir į jų tarpą Kristaus mokslą įnešti ir jų sielas išganyti. Geras Kristaus vynyno darbininkas neturi palikti ¹ nė maža¹¹ mūsų dirvos neižiūrėjęs, savo prakaitu neaplaistęs, o jei reikia, ir krauju, kad tik Kristaus karalija augtų, tarptų. –

Būkime, kaip ¹ anasai gerasis ir gailestingasis Evangelijos Tėvas, kuris, stovėdamas ties durimis, laukia savo sūnaus palaidūno pargrįžtant, o išvydęs jį, eina priešais, puola prie jo ir apkabinęs jį bučiuoja, vedasi jį į savo namą, aptaiso jį naujais rūbais, kelia dėl jo puotą². Bet dar labiau stenkimės pasekti aną ¹ gerąjį Evangelijos Ganytoją, kuris ramiai palikęs besiganančias 99 avelės, eina per girias, klonius ir kalnus ¹⁰ ieškoti vienos avelės paklydusios, o suradęs ją, ima ant savo pečių ir neša atgal pas anas gerąsias avelės³. Tegul mūsų uolumas vis eina į tą pusę, kur dar žmonės Kristaus visai nepažįsta arba bent nepilnai jį pažįsta, o ypač, kur prieš Kristų kovojama, kad kaipo geri Kristaus // ³⁷ kareiviai tenai stoję dėl Jo kovotume ir savo galvas už Jį padėtume.

23. I. 1911. Mes esame pasiketinę pas save priimti ir pasaulinius žmones, ne vien tik kunigus. Jie galės vesti visokias mokyklas, laikyti prieglaudą ir dirbti visokiose kitokiose įstaigose, bet neprivalome pamiršti, kad ir jų tikslas, pirmutinis ir tiesioginis, vis dėlto turi būti ne kas kita, kaip tik skelbti žmonėms Kristų žodžiu ir pavyzdžiu, ²⁰ dirbti ir kovoti dėl Dievo garbės, sielų išganyto ir Bažnyčios tarpimo. Kur kunigui bus sunku ar ir negalima prieiti, tenai pasauliniai broliai galės įnešti Kristaus dvasią, įeiti, išiskverbti. Bedieviai, bekovodami prieš Bažnyčią, jau yra tiek padarę, kad šiandien daug žmonių kunigų vengia, į kunigo rūbą šnairai žiūri, pilni prieš kunigiją visokių prietarų, nenori kunigo žodžių klausyti. Už tai šiandien ir kunigas, kur galima ir kiek galima, kad ir savo paprastus rūbus nusivilkus, o apsitaisius pasaulinių žmonių drapanomis, reikia eiti ir Kristus skelbti tarp tų, kurie kunigo paprastų rūbų bijo. Bet čia kunigui reikia būti labai

¹ orig vid ex err *niemažai* ² cf *Lk* 15, 20-24 ³ cf *Mt* 18, 12-13; *Lk* 15, 3-7

1911 I 23

atsargiai. Ne visuomet taip galima pasielgti ir ne visur taip pridera daryti. Čia kunigus galės pavaduoti pasauliniai broliai. Už tai juos reikėtų tinkamai išlavinti ir prie tokio darbo gerai prirengti. Ne tik juos reikia išmokyti kokio nors darbo ar šiaip užsiėmimo, ar mokslo, kad net ir tuose dalykuose kiek galima už kitus žmones, Dievui išskirtinai netarnaujančius, mūsiškiai aukščiau stovėtų, būtų prasinešę. Bet dar jiems reikia ir apskritą gerą suteikti išlavinimą ir išauklėjimą, daug didesnį, negu paprastai jų luomui, darbininkui, amatininkui, ar kito kio užsiėmimo žmonės, gyvenantieji toje šalyje, turi. Tada tik mūsiškių 10 žodis tarp anų žmonių bus branginamas, tada tik mūsiškiai turės jų akyse svarbą, tada tik kiti jų veikiau paklausys, negu visokių agitatorių, Bažnyčios priešų. Ypač gi reikia mūs pasaulinius brolius tikėjime išlavinti, kad galėtų būti apologetai, tikri tarp savo luomo žmonių tikėjimo apgynėjai ir skelbėjai. Nereikia čia gailėtis nei laiko, nei pastangų, kad tik jiems užtektinai tikėjimo mokslo suteikus. Nekalbu čia jau apie brolių dvasišką gyvenimą ir gyvenimo šventumą. Suprantamas daktas, kad gyvenimo šventumas, kad vidurinis dvasiškas Dievuje gyvenimas, dvasios skaistumas // ir uolumas turi būti viso pamatas ir 32 pagrindas.

20 Man vis pareina į galvą, ar ne per mažai iki šiol vienuolių atsižvelgta į parapijos svarbumą Bažnyčios gyvenime. Juk iš parapijų, kaip iš kokių akyčių, susideda Bažnyčios kūno mezginiai. Parapija ir visame socialiniame gyvenime yra svarbus veiksnys, ne iki gana suprstas ir ligi šiol įvertintas. Kodėl gi parapija negalėtų būti dvasiško atgimimo ir atsinaujinimo versmė? Ar prisidedant prie parapijų geresnio sutvarkymo ir vedimo nebūtų galima sėkmingai prisidėti ir prie Bažnyčios labo; gal net geriau tai pavyktų, negu koku kitu būdu beeinant. Reikėtų tas dalykas gerai apsvarstyti ir išbandyti. Iki šiol vienuoliai dažniausiai imdavosi dirbti šalia parapijos ir varydavo savo darbą virš parapijų, palikdami parapinį darbą pasauliniams kunigams. Kažin, kad paban-

dytų stoti į vieną eilę su pasauliniais kunigais ir imtų vesti parapijas, stengdamiesi jas pavyzdinčiai sutvarkyti. Kažin, bene galėtų to darbo imdamiesi daug gera padaryti Bažnyčiai? Kiekviena parapijinė bažnyčia su klebonija galėtų virsti mažu vienuolijos namu, kur gyventų koki du, trys kunigai ir koki du, trys pasauliškiai broliai, kunigo pagalbininkai. Koks tai gražus vienuolijos namelis galėtų būti, koksai dvasiško gyvenimo židinyš. Reikėtų mums apie tai labai pagalvoti. Kunigai broliai dirbtų savo kunigišką darbą, o pasauliškiai tarnautų prie bažnyčios per zokrastijoną, vargonininką, drauge tarnautų kunigams, galėtų taipgi ir tos parapijos vaikų mokytojas būti brolis.

10

- > Įsiskaičiau, kokiū būdu šv. Pranciškus Borgia, jėzavitų vyriausias perdėtinis, vienijo darbą su nuolatine malda. Verta tas pavyzdys pabandyti pasekti. Jis negalėjo tiek daug laiko pašvęsti maldai, kiek jo širdis trokšdavo. Nors jis labai brangino maldą ir kiek tik atitrūkdamas nuo savo sunkių darbų vis meldavosi, tačiau, antra vertus, vėl niekad dėl maldos neapleisdavo darbo. Jis vedė neišpasakytai veiklų gyvenimą. Štai kokiū būdu tas šventasis mokėjo darbą apversti nuolatine malda. Savo kiekvieną valandą jis vis aukodavo Dievui, darydamas vis atskirą intenciją kiekvienai valandai. Tas intencijas jis net savo pastabų knygelėse surašydavo. Paskui bedirbdamas jis vis mintijo apie intenciją, 20 kurią tai valandai buvo padaręs, vis atminė, kam jis // tą darbo valandą 33 buvo pašventęs. Tas šventasis tai 24 intencijas tai dienai užsirašo, tai vėl tik 12, arba 7, 4 tiktai. Paskui jis kiekvieną valandą apmąstydamas kokią nors Jėzaus Kristaus gyvenimo paslaptį arba apie kokią nors Dievo ypatybę, privalumą galvodavo, apie kokią nors šventąjį ir t. t. Jis meldavo už kiekvieną atskirą provinciją arba namą savo kongregacijos arba už nusidėjėlių atsivertimą ir pasitaisymą, už stabmeldžių ir klaidatikių atsivertimą, už Katalikų¹ Bažnyčios reikalus, už savo laikų reikalus ir taip toliau. Taip savo knygelėse jis pažymi ypatingus svarbes-

¹ orig min

1911 I 23 - 24

nius savo gyvenimo atsitikimus, paskui juos iškilmingai švenčia, koku nors ypatingu būdu juos Dievui pavesdamas. Tais pragumais šventasis paturėdavo savy vidurinį dvasišką gyvenimą: nuolat su Viešpačiu Dievu vienydavosi ir priėjo prie to, kad jo darbų gyvenimas virto nuolatine malda. Duok man, Viešpatie, kad per to šventojo užtarymą išmokčiau begyvendamas ir bedirbdamas nuolat melstis, nuolat Tavo akivaizdoje stovėti, nuolat su Tavo¹ šventa valia vienytis, nuolat Tavo mieliausią Sūnų, o mūsų Išganytoją Jėzų Kristų, kuris kasdien man per šv. Mišias atsiduoda, širdy jausti, su Juo tenai savo širdies ir dvasios viduje, kaip
10 kokioje koplytėlėj, būti ir gyventi, ir džiaugtis, ir dirbti, ir kentėti.

24. I. 1911. Jeigu būtų kada pas mus provincijos, būtų gera ir tame dalyke atsižvelgti į Tėvus Jėzavitus. Kiekvienos provincijos išrinktieji atstovai iš atskirų namų galėtų susirinkę svarstyti savo provincijos reikalus, daryti visokius sumanymus, išreikšti savo norus ir t. t. Bet visa tai turėtų būti pavesta užtvirtinti Vyriausiam Perdėtiniui ir jo Tarybai arba visuotiniam susirinkimui. Taigi susirinkimas susidėtų iš provincijų vyresniųjų ir atstovų, kurių turėtų būti po du nuo kiekvienos provincijos.

Į Vyriausio Perdėtinio Tarybą turėtų įeiti atskirų tautų atstovai
20 paeiliui. –

Dėl labai svarbių priežasčių Perdėtinio patarėjai, susižinoję su Šv. Kongregacija, turėtų turėti teisę sušaukti visuotinąjį susirinkimą arba kapitulą. Tada perdėtinių valdžia pasiliautų. Bet pas mus nėra pavojaus, nes perdėtiniai ne visam gyvenimui renkami, kaip pas jėzavitus, bet tik keliems metams. //

Man rodos mums reikia vengti, kad nesusiaurintume sau darbo dirvos. Negera būtų, kad prasimynę vieną kitą taką, tais tik vien takais visiems broliams lieptume vaikščioti. Renkantis sau darbą, darbo vietą ir būdą, pragumus ir įrankius, reikėtų mums nieku kitu nesivaržyti,

¹ orig min

kaip tik žvilgsniu į Viešpaties Dievo didesnę garbę, į Bažnyčios naudą ir sielų išganymą, o, iš antros pusės, į mūsų brolių gabumus ir pasiruošimą, leidžiant juos eiti prie tikslo tuo keliu, kuriuo jie beeidami daugiau ir geriau gali gero padaryti dėl Dievo garbės, arba, jei galima tai padaryti, pakreipiant juos į tą kelią, kur matosi didžiausias darbininkų trūkumas, kur dirva apleista, kur pavojus grūmoja ir t. t. O šiaip jokio darbo neprivalome vengti.

25. I. 1911. Mes esame pasirenę pirmiausiai kiekvienas savo šalyje tarp savo žmonių dirbti ir kovoti dėl sielų išganymo ir Dievo garbės. 'Pjūtis visur gausi ir darbininkų visur mažą¹. Seniau girdėdami tuos 10 žodžius, dievoti žmonės mąstydavo apie tas šalis, kur dar tautos stabmeldybės tamsybėse skendi. Dabar tuos žodžius jau reikia taikyti ir prie daugelio katalikiškų šalių. Taigi čia mes manome pirmų pirmiausiai stoti darban. Bet, man rodosi, nelabai būtų gera, kad mes ir čia taip siaurai darbą paimtume, kad nei vienas mūsų šalių nenorėtų niekur kitur darbuotis, kaip tik savo šalyje ir dėl savo tautiečių. Visa Katalikų² Bažnyčia turi mums rūpėti ir visa žmonija. Kur tik yra kas padaryti dėl didesnės Dievo garbės, tenai reikėtų mums skverbtis. Tikiuosi, mūsų šaliams visada rūpės visos Bažnyčios reikalai, kad jie mokės, savęs išsižadėję, apleidę savo šalį ir tautą, eiti tenai dirbti, kur reikalauja 20 didesnė Dievo garbė. Ypač turėtų mums rūpėti Siberijos ir Rosijos plotai, kur tiek sielų be vadų klaidžioja; Amerika su savo triukšmingu gyvenimu, kur taip lengvai galima apmiršti sielų reikalai, ir visos kitos šalys. Tikiuosi, kad jei tik tikra Evangelijos dvasia tarp mūsų viešpataus, nestokos tarp mūsų šalių ir tokių, kurie panorės ir tarp stabmeldžių ir klaidžiatikių pasidarbuoti. Tiesa, mes įsidėjome įstatuosna, kad kiek galint vyresnieji stengsis kiekvienam jo šalį darbą parūpinti, bet, man rodosi, kad tai geriausiai bus imti toje prasmėj, kad viena tauta kitos neišnaudotų, neskriaustų, nenustelbtų. Bet vienos tautos broliai turi

¹ cf Mt 9, 37 ² orig min

1911 I 25

padėti kitai tautai, ypač, kol dar tos tautos // brolių nėra; kitaip mes praplisti visur negalėtume, jei tokia būtų Dievo valia. 35

Mes turime mokėti pakilti aukščiau už tautinius ginčus ir prietarus, tarnauti visiems lygiai, einant pirmiau tenai, kur didesnė Dievo garbė. Mane tas įstatų punktas visada bailina ir gąsdina, kad mes kiekvienas savo tautiškume neužsidarytume, kad mokėtume ir į kitas šalis, ir pas kitas tautas eiti, kada to reikalauja didesnė Dievo garbė ir Bažnyčios labas. Man ypatingai gerai patinka, kad būtume vien Bažnyčiai atsidavę ir Dievui, o viso ko kito išsižadėję. Mūsų tiesioginis tikslas nėra 10 misijų darbas tarp stabmeldžių, o tik triūsas pačioje Bažnyčioje, neišsižadant, žinoma, ir ano darbo. Užtai gi teisinga, kad siųstume brolius darbuotis savo šalyje kiekvieną. Bet niekad nepamirškime ir visos Bažnyčios reikalų. Žadinkime dvasią, kad kuo daugiausiai pas mus [būtų]¹ tokių, kurie ne tik saviškiams, bet ir svetimiems noriai eis tarnauti. Turime pasekti ir čionai pėdomis ano gero Evangelijos Ganytojo, kuris nesiliovė rūpinęsis, kad atvestų į aviją ir anas aveles, kurios dar nepriklauso prie avijos. Ut fiat unum ovile et unus pastor². Reikia karštai melstis, kad tarp mūsų visada viešpatautų toji katalikiška dvasia, kad mokėtume viską apleidę ir visko išsižadėję visur, kur reikia, stoti 20 darban ir kovon ir savo galvas pakloti. Tegul čia mums visada būna šv. Povilas pavyzdžiu. –

Ir šv. Ignotas de Loyola, ir daug daug kitų šventųjų. Da, Domine, nobis spiritum apostolatus, spiritum veri zeli omnes animas amplectentis³.

Kokių mums žmonių reikia ir kokių žmonių mūsų pašaukimas reikalauja? Žmonių, kurie yra ʽnumirę dėl pasaulio, o pasaulis dėl jų⁴; žmonių – visiškai išsižadėjusių savęs, o vien tik Dievui atsidavusių; žmonių, kurie nusivilkę ir numetę dėl savęs savymeilės ir sugedusios prigimties kailį, yra apsilvilkę Kristaus malone ir apsisiautę Jo dvasia;

¹ orig ex err om; U1, U2 *būty* ²=Kad būtų vienas ganytojas ir viena avidė (cf *Jn* 10, 16) ³=Duok, Viešpatie, mums apaštališkos dvasios, visas sielas apimančio tikro uolumo ⁴cf *Gal* 6, 14

žmonių, kurie atmena, jog Kristus numirė už visus, kad ir tie, kurie gyvi yra, jau nebe sau gyventų, bet už juos numirusiam ir prisikėlusiam (2 Kor 5, 15). –

„Niekam neduokite jokio papiktinimo, kad mūs tarnystė nebūtų papeikta, bet visame pasirodykime kaipo Dievo tarnai su didžia kantrybe varguose, budėjimuose, pasninkuose, reikaluose, suspaudimuose, smūgiuose, kalėjimuose, maištuose, darbuose, budėjimuose, pasninkuose, per nekaltybę, išmintį, romumą, meilumą, per šv. Dvasią ir
 36 ne // veidmainingą meilę, per tiesos žodį, per Dievo galybę, per teisybės ginklus dešinėje ir kairėje, šlovėje ir nešlovėj, piktame ir gerame garse, 10 nurodomi kaipo suvedžiotojai, tačiau teisingi, kaipo nepažįstami, tačiau žinomi, kaipo mirštantys ir štai mes gyvi esame, kaipo nuplakti, o tačiau nenumarinti, kaipo nuliūdusieji, o tačiau visuomet linksmi, kaipo beturčiai, o daugelį turtingais darantys, kaipo nieko neturį, o viską valdantys“ (2 Kor 6, 3-10). Žiūrėkime, kad mes patys dideliais žingsniais žengdami tuo keliu, kurį mums šv. Povilas rodo, skubiai eitume į dangiškąją mūs tėvynę ir kitus paskui save tuo keliu patrauktume, padėdami jiems, kuo galėdami ir kaip galėdami, visuomet atsižvelgiant į didesnę Dievo garbę. Kad įmanytume, visą pasaulį į dangų pakeltume. Ties Aukščiausiojo kojomis sudėtume Jam auką. Duok, 20 Viešpatie, kad mes toki būtume ir tokia švento uolumo ugnimi degtume visados.

Mes nemanome nei rūbais, nei kitais paviršutiniaisiais ženklais skirtis nuo kitų žmonių. Kunigai nešios taip, kaip nešioja tos šalies, kur prisieina dirbti, rimti dievoti kunigai. Gali išpulti kaip kada ir kunigui pasauliniais drabužiais vilkėti dėl to, kad geriau pasislėpus, kad sėkmingiau pasidarbavus dėl Dievo garbės. Taip pat pasauliniai broliai turi atsižvelgti į rimtus dievotus katalikus to luomo ir užsiėmimo, kurio priedermes jie atlieka. Viso to tikslas, kad lengviau prie visokių žmonių priėjus, kad įnešus Kristaus dvasią į visokių luomų tarpą,

1911 I 25

kad nesiskiriant nieku nuo kitų viešai, prisiartinus prie visokių žmonių, kad Dievui padedant davus pavyzdį tikro tobulaus, kiek galint, katalikiško gyvenimo, o tie, kurie kunigais yra, ir kunigiško. Rūpinkimės ne paviršutiniais ženklais pasižymėti ir išsiskirti, o tik dvasia, gyvenimo šventumu, tikrai katalikišku grynu mokslu, darbuose sumanumu, priedermių sąžiningu pildymu, Dievo ir artimo meile, darbštumu, tvirtu tikėjimu, uolumu.

Pasigaunant visokių priemonių ir pragumų, ne tiek į tai reikia žiūrėti, ar jie buvo iki šiol vartojami, kiek į tai, ar jie tinka, ar ne, ir 10 kiek tinka Dievo garbei platinti ir sieloms išganyti.

Svarbus yra klausimas, kaip čia geriau sujungus kiekvieno iniciatyvą su paklusnybe. Ypač mūsų gyvenime reikia žmonių, mokančių savistoviai prirei // kus pasielgti ir tai tinkamai, o vėl, antra vertus, 37 mokančiųjų visuomet būti vienuoliu, mokančių sujungti savo iniciatyvą, savistovumą su nuolankiu tobulu paklusnumu, prisitaikymu prie visų. Nekaip išeina, kuomet vyresnysis nori viską patsai daryti, nè vieno prie nieko nenori prileisti, patsai nori kiekvieną menkiausią mažmožį apsvarstyti ir nuspręsti. Vyresnysis turi turėti tiek kuklumo ir nusižeminimo, kad kitus užleistų dirbti, kad tinkamus žmones sau 20 pasirinkęs, jais vaduotųsi, kad kitiems duotų užtektinai liuosybės darbuotis. Nuo žemesniųjų vyresniųjų turi net reikalauti iniciatyvos ir šokio tokio savistovumo. Patsai gi vyriausias vyresnysis teprižiūri tiktai viską ir visus, testengiasi visiems padėti, visus paraginti, duoti gerą patarimą, į tikras vėžes kiekvieną žmogų ir darbą įstatyti, viską turi jis lenkti ir kreipti taip, kad išeitų kuo didžiausia Dievui garbė, Bažnyčiai nauda, o sieloms išganymas. Dar reikės ne kartą gerai pagalvoti su Viešpaties Jėzaus pagalba, kaip čia gerai suderinus iniciatyvą, savistovumą su nuolaidumu, palankumu, paklusnumu.

Pirmutinis gero vyresniojo privalumas, kad jis būtų kuo labiausiai su Viešpačiu Dievu susivienijęs ne tik per maldą, bet ir atlikdamas

reikalus ir darbus dirbdamas. Tad[a] tik jis pakilęs į amžinumo aukštybes mokės kiekvieną dalyką tinkamai įkainuoti, atsverti ir bešališkai nuspręsti, atsižvelgdamas į didesnę Dievo garbę. Tada tiktai mokės kitus pagal Dievo valią valdyti, pats nieko daugiau netrokdamas, kaip tik, kad Dievo valia visame kame išsipildytų. Vyresnysis privalo stengtis visokių dorybių pavyzdžiu šviesti, patsai pirmutinis pildyti tai, ką kitiems liepia ar įsako. Tada tik jo žodžiai turės svarbą, kada pavyzdžiais bus paremti. Tada tik pavaldiniai jo kalbančio klausys, kada jį matys taip darant ir gyvenant, kaip kalba, kitus moko ir kitiems įsako. Tarp visokių kitų dorybių pirmą vietą teuzūma karšta Kongregacijos ir jos visų narių meilė, o taip pat mūsų motinos Šventosios Katalikų Bažnyčios ir visų žmonių. Tegul stengiasi būti visiems visu kuo, o už Bažnyčią ir savo Kongregaciją tebūna pasiryžęs prireikus galvą paguldyti. –

Tegul jis taip marina ir valdo savo geidulius, kad jie sukilę niekad proto neaptemdytų, teuzūlaiko visame kame dvasios // ramybę, bent tenedaro nieko, kol nenurims. Non in commotione Spiritus Dei¹. Su meilumu ir malonumu tesujungia energiją, reikalingą aštrumą ir dvasios stiprybę. Tenesiduoda, kad kas jį atitrauktų nuo to, kame jaučia, kad bus didesnė Dievo garbė, nuo to, kas gali geriau Dievui patikti. Težengia jis kantriai, su ištverme prie tikslo, nepasiduodamas jokiai baimei dėl pavojų, nenusimindamas dėl kliūčių ir sunkenybių.

3.II.1911. Tik šiandien tegalėjome atlikti mėnesines rekolekcijas: vis nebuvo kada. Šis mėnesis labai buvo suiręs, daug triukšmo ir visokių reikalų, daug rūpesčių. Už viską nuoširdžiai sakau Dievui ačiū; tegul Jo šventa valia visame kame būna, tegul viskas išeina didesnei Jo garbei. Jei malones taip noriai priimu iš Jo tėviškų rankų, kodėl gi nepriimčiau ir kryžių, ir rūpesčių. –

Pasiketinimas lieka tas pats, kuris buvo: savęs kaskart labiau išsižadant, su V.² Dievu vienyti.

¹=Dievo Dvasia yra ne sukrėtime (cf *1 Kar* 19, 11) ²=Viešpačiu

1911 II 5

5. II. 1911. Vyresnis turi labai saugotis, kad, kur nereikia, nepasiduotų visokių įtekmingų žmonių norams ir prašymams. Vienas norėtų pasukti namą arba Kongregaciją į vienas vėžes, kitas į kitas; vienas vieną darbą perša arba primesti nori, kitas kitą. Vienas norės, kad jam vieną brolių kokiam nors darbui duotum, kitas norės kito brolio ir t. t. Jeigu, kur nereikia, vyresnysis būtų per daug nuolaidus, kaip bematant pašaliniai žmonės, kad ir kuo geriausių norų vedami, jam visą namą išblaškytų ir suardytų, įstumtų jį į darbus, kurių nenorėjo dirbti, kurių nebepakeltų. Taigi reikia mokėti laikytis savo, eiti savo
10 vaga. Darbai nepabėgs, dirvos darbui nepritrūks, kad tik tinkamų žmonių turėtume. Renkantis sau darbus ir uždavinius reikia atsižvelgti ne tiek į visų žmonių prašymus, kiek į didesnę Dievo garbę, Bažnyčios naudą ir sielų išganyimą, o taip pat į savo brolių gabumus ir pasiruošimą. –

Pamačius, kad kuris brolis gerai darbuojasi kokioje nors dirvoje, kad jam darbas tenai vyksta, nereikia skubintis jis iš ten atitraukti, kad ir kažin kaip kiti to brolio prašytų ir norėtų, jei didesnė Dievo garbė neverčia kitų paklausti.

Labai gerą patarimą suradau beskaitydamas šv. Ignoto gyvenimą.
20 Tą patarimą jis yra suteikęs dviem savo broliams, siųsdamas juos į žmones: patariu judviem su visais žmonėmis, o ypač su sau lygiais ir < žemesniais kal // būti nedaug ir tai pirma gerai apmąščius, ką kalbėti, 39 klausyti domiai, ligi galui, kol kalbantysis visko neišpasakos, ką buvo norėjęs pasakyti. Tada duokite jiems trumpą, aiškų atsakymą, tokį, kad kiek galėdami užkirstumėte iš anksto kelią priekaištams ir prieštaravimams. Atsisveikinimas su žmonėmis tebūna trumpas, bet mandagus.

Kalbėdami su žmonėmis, ¹„būkime visiems viskuo“¹: kiek galima, prie žmonių taikykimės, prie jų būdo įpročių: – su gyvo būdo, būkime gyvesni, su lėtais –² lėtesni ir rimtesni. Bekalbėdami rūpinkimės gerą

¹ cf 1 Kor 9, 11 ² orig ,

mintį pakalbėti, sumanymą, kokio darbo reikalą, paraginti prie gero, žmogaus širdį pakreipti prie prakilnesnių daiktų, prie Bažnyčios, prie Dievo. Kalbėdami nepamirškime, kad kiekvienas mūsų žodis, kiekvienas pasakymas gali būti viešai paskelbtas, ypač tai privalome atsiminti, taikydami supykusius žmones.

Mes santykių su žmonėmis negalime išsižadėti; mes net turime žmonių ieškoti, prie jų artintis, kad juos paskui prie Dievo patraukus ir į darbą įtraukus dėl Bažnyčios. Ber reikia išmanyti, kaip ir kada su kuo susipažinti ir susiartinti. Ir prie to dalyko negalima akiai eiti, bet reikia viskas iš anksto apmąstyti, kiek galima, su kitais broliais sutarti, 10 žodžiu, reikia protingai prisiruošti. Vengti žmonių negalime, bet turime žiūrėti, kad tarp žmonių neskestume. Ir čia atsižvelgimas į Bažnyčios labą ir Dievo garbę turi mūsų žvilgsnius valdyti. Visur ieškokime Dievo ir Jo didesnės garbės, Bažnyčios naudos ir labo; tarp žmonių būdami, ypač jų sielų reikalais rūpinkimės; būdami gi namie, tarp savųjų, ypač sielos žiūrėkime ir stenkimės tobulybės pažengti. Kuomet liausimės savo siela ir jos pažanga dvasiniame gyvenime rūpinęsi, iš tikrųjų nesirūpinsime tuomet kaip reikiant nė kitų žmonių sielų išganytu, nė Bažnyčios gerove, nė nežiūrėsime visame kame didesnės Dievo garbės, o tik ieškosime savęs, savo ištaigų ir garbės. Mums 20 krintant žemyn, kris mūsų darbai ir sumanymai, viskas nueis niekais.

Mes esame pasiketinę su pagalba organizuotų geros valios žmonių darbuotis dėl Bažnyčios. Už tai, kiek galint, kiekvienas mūsų privalėtų išmokti susirinkimuose vesti tvarką, vadovauti ir viešai kalbėti. Reikia mokėti klausyti kitų kalbant, reikia stengtis susekti ir sugriebti jų mintį, atspėti ir pagauti jų tikslą, jų norus ir siekimus. Klausyti kitą 40 reikia ramiai, nesi // karščiuojant, valdant save, kad neparodžius jokio susierzinimo, o net ir kokio didelio džiaugsmo taip, kad iš veido negalėtų kiti atspėti mūsų minčių ir pažvalgų. Saugotis, kad nekartojus to kitais žodžiais, ką kiti jau yra pasakę. Kalbėti trumpai ir aiškiai. Kalbant

1911 II 5

reikia paduoti, kiek galint, privadžiojimus ir už sumanymą, ir prieš jį, įrodant kiekvienų vertę, kad nepasirodytume esą vienpusiški. Nuo katalikų mokslo ir dėsnių niekad nenusileiskime; jei pasirodytų, kad kur negalima viešai išstojus ginti katalikiškų savo nuomonių, kad nesukėlus negerų geidulių ir dar labiau visko nepagadinus, geriau patylėti tenai ir dvasioje melsti Dievą, kad pats viską atitaisytų. Bet kur galima ir kiek galima, nereikia slėptis paskelbti katalikų vardas, ginti katalikų mokslas ir visas gyvenimas ir sutvarkymas šv. Bažnyčios. Ypač reikia saugotis, kad kalbant nė vieno asmens neįžeidus ir nepalietus; reikia

10 būti kuo mandagiausiam. Savo nuomonių reikia laikytis, bet dėl kitokios nuomonės žmonių turėti kuo didžiausią meilę. Tik giliu savo įsitikinimu, tik tvirtu tikėjimu, tik meile, karšta širdimi patrauksime kitus prie Dievo ir tiesos, o ne barniais, užsipuldinėjimais, užgauliojimais, įžeidimais. Ypač ginčiuose dėl nuomonių skirtumo saugokimės, kad nepamirštume, kokios dvasios ir kieno dvasios privalome būti valdomi. Ar ne Kristus? Veizėkime, kad neužsipelnytume Kristaus papeikimo: nescitis cuius spiritus estis¹. Ruošiant kokius susirinkimus, reikia iš anksto prirengti dienos tvarka², sumanymų ir diskusijų punktai, reikia parinkti žmonės kiekvienam diskusijų punktui išdėstyti ir

20 paaiškinti, kad viskas būtų tvarkingai vedama, kad posėdžiai niekad per ilgai nesitęstų ir be reikalo kitų nevargintų, ir jiems laiko negaišintų.

Nuvykę mūsiškiai, kad ir trumpesniai laikui, į kokią nors vietą tegu nepraleidžia jokios progos, kur galėtų žmonėms kame nors patarnauti, padėti, ką gerą padaryti, prie gerų daiktų paraginti, prie Dievo pakelti. Patys teieško progos būti kitiems naudingi. Kunigai tegu noriai klauso išpažinti[s]³, skelbia Dievo žodį, moko katekizmo vaikelius ir suaugusius, laiko su kitais rekolekcijas ir t. t. O pasauliečiai taipgi kuo galėdami tetarnauja žmonėms, prie Dievo juos traukdami. Kunigai, klausydami išpažinties, tenepamiršta, kad tai, ką jie penitentams

¹=nežinote, kokios esate dvasios (V Lk 9, 55) ²orig man cor fl -a ³orig fl mut

41 savo į ausį šnibžda, gali paskui būti visam pa // sauliui apgarsinta ir apskelbta. Tesaugojasi, kad savo penitentus, užuot prie Dievo patraukus, nenorėtų prie savo asmens patraukti. Meilė ir tikras galeistingumas viešpatauja nuodėmklausių širdyse ir ima viršų ant visų kitų jausmų. Jų troškimas tebūna žmogų pakelti prie Dievo kuo aukščiausiai. Kiek galėdami, tesistengia ne vien nuodėmių duoti išrišimą, bet ir suteikti žmonėms dvasišką vadovybę. Ir vienuolyne reikia saugotis kaip ugnies tuščios garbės, ir į vienuolyną sugeba ambicija ir puikybė įsibrauti, prisidangstydamą gerų darbų ir tikslų skraiste. Už tai mes prieš Dievą priesaika esame pasižadėję vengti garbių vietų ir 10 išaukštinimų. –

Piktasis prisidangstydamas gero skraiste siūlo geras vietas kai kada, rodo, kad toje vietoje kažin kiek gera galėtum padaryti. Sąžinė net drumsčia stengdamasis įkalbinėti, kad tos vietos nepriimdamos arba nuo jos atsakydamas kažin kokius nuostolius ir Bažnyčiai, ir sieloms gali padaryti. Reikia veizėti, kad nesiduotume suvedžioti mus piktai dvasiai. Bene tik toje garbioje vietoje gali darbuotis. Eidamas paskui Kristų, laikydamasis savo Įstatų, pasiduodamas savo Valdžiai tikrai daug daugiau gero padarysi. –

Jei mes imtume siūlomas garbės įtekmingas vietas, veikiai mūs 20 Kongregacija iširtų. Vienas apimtų vieną vietą, kitas kitą ir t. t., pasijustume, kad jau nėra kam Kongregacijos žiūrėti ir joje dirbti. Kandidatų į įtekmingas garbės vietas, nesibijokime, niekad pasauly nestokos. Mes žiūrėkime, kad stovėtume šalia Kristaus, gyvenusio neturte, paklusnume, sunkiam darbe, pažeminimuose, išniekinimuose, varguose, kentėjimuose; ir paskui Jį eidami, ir šalia Jo stovėdami, stenkimės tas vietas, kur kiti nemaloniai dirba, apimti, vietas kuo labiausiai apleistas, pralaimėtas, paniekintas. Žiūrėkime, kad mes į tas žemiausias žmonių akyse ir prasčiausias vietas, užtektinai kandidatų išauklėję, suteiktume. Kaip kiti laiko sau per didelę garbę į aukštas

vietas iškilti, taip mes laikykime per didžiausią Dievo malonę pakliūti į tas vietas, kur reikia savęs didžiausio išsižadėjimo, kur daugiau reikia vargti ir kentėti dėl Jėzaus, kur daugiau reikia pakelti darbų ir vargų, išniekinimo, pažeminimų, neturto ir t. t. Veizėkime, kad į tas vietas tarp mūs niekad nebūtų stoka kandidatų, kurie pats į jas veržte veržtųsi. Jėzau, duok mums tą didelę malonę... Vyresnieji privalo ir patys gintis, ir savuosius ginti nuo visokių garbių aukštų vietų. // Mano gilių giliausias įsitikinimas, kad mes kiekvienas eidami Jėzaus Kristaus pėdomis, nusizėminusio, gyvenančio neturte, savęs išsižadėjusio ir t. t. daug 10 daugiau gero padarysime Bažnyčiai, negu apsiimdami aukštas vietas, o jau neduok, Dieve, kad mūsiškiai sutiktų priimti garbės ženklus arba garbius titulus. Tuose dalykuose reikia griežtai elgtis pagal Įstatus ir Instrukcijas.

Ne tik reikia gintis nuo visokių garbių, kurios mūsiškius suvaržę laikytų, bet ir nuo visokių darbų, kurie trukdytų mums eiti prie tikslo, tarnauti didesnei Dievo garbei ir Bažnyčios naudai. Ypač reikia saugotis, kad nepaskęstume visokiose moterų kongregacijose, brolijose ir t. t., apsiimdami joms nuolatos vadovauti. Toksai vadovavimas taip visą laiką žmogaus paima ir taip jo protą apsunkina, kad jis jau beveik 20 jokio kitokio darbo nusitverti nebegali. Vienuolijų vyresnieji tai yra prityrę, o ir man pačiam teko tai patirti. Daugių daugiausia galėtume sutikti atlaikyti moterims rekolekcijas arba būti nepaprastu nuodėmklausiu, bet ir tai su žinia vyresniųjų, veizint, kad tie darbai mus neatitrauktų nuo sunkesnių darbų ir uždavinių. Už tai turėtume, kiek galėdami, stengtis visuomet tarnauti vyriškai jaunuomenei, ar tai sodžių, ar tai miestų, ypač tai, kuri aukštesnėse mokyklose lavinasi. Taip pat reikia noriai apsiimti tarnauti vyrams, ypač inteligentams, jų kuopoms ir draugijoms. Jei prašytų mus laikyti rekolekcijas kuni-gams, seminarijose klierikams, tai viską metę turėtume skubėti tar-nauti, taip man rodo. Taipgi noriai apsiimti privalome dvasiškame

gyvenime vadovauti kunigams, kiek tik panorėtų.

Šv. Ignotas kiek galėdamas teisindavo savo priešus ir jiems dovano-davo viską, už blogą dar geru atmokėdavo, bet kur reikėdavo, mokėjo ginti savo gerą vardą ir savo teises. Ypač norint dėl kitų gero viešai darbuotis, reikia daboti savo geras vardas; reikia mokėti ir savo teises apginti, kada to reikalauja didesnė Dievo garbė ir sielų nauda.

Žiburyš nežibės, jei nebus jame žibalo. Evangelijos skelbėjas nebus 'pasaulio šviesa'¹, nebus dvasiška jėga patraukiančia prie Kristaus, vedančia į kovą dėl Bažnyčios, stumiančia žmones į darbą, jei jo širdyje nedegs uolumo ugnis, neklestės dorybės, nebus šventumo. // 10

43 Reikia žiūrėti į Bažnyčios priešus, pažinti jų tikslai, norai, siekimai, pažinti jų kovojimo būdas, priemonės, kurias kovoje vartoja, paskui viską protingai apgalvojus, stoti drąsiai į kovą ir darbą tenai, kur priešų daugiausia, ginti tas vietas, kurios labiausiai puolama. Man rodos, kad priešų užsipuldinėjimai ant mūsų tikėjimo ir Bažnyčios, šmeižimai, iškreipimai, visoki melai ir t. t. niekad nereikėtų palikti neatrėmus, nesumušus, neirodžius netikrumų ir netiesos. Žinoma, tai reikia daryti ne dėl to, kad pažeminus priešus, o tik kad tiesa imtų viršų ir kad patys mūsų priešai apsišviestų ir susiprastų, ir prie Dievo grįžtų. Ir čia turi rūpėti priešų sielos išganymas, o ne priešų pažeminimas, 20 pajuokimas, sukirtimas.

6. II. 1911. Mūsiškiai ir tie, kurie su mumis eis išvien, visur tepasirodo aiškiais katalikais ir priešais ne asmenų ir žmonių, o tik klaidingo mokslo ir nuomonių. Nemanykime, kad mes, nusileisdami prieš klaidas, joms pataikaudami arba net ir pašvėsdami vieną kitą tikrosios tiesos dalelę, ką nors patrauktume prie katalikystės. Tik paduodami žmonėms tikrąją tiesą, mūs šventą katalikišką tikėjimą visam platumė, visam pilnume, visoje grožėje ir skaidrumė, galėsime juos patraukti prie mūs Bažnyčios. Svarbus daiktas mokėti gerai kovoti dėl tiesos.

¹ cf Mt 5, 14

1911 II 6

Taip reikia mokėti ginti tiesą, kad net jos priešai, jeigu būtų prie to, išeitų įsitikinę, kad ginantis tiesą yra jiems pilnas meilės ir pagarbos. Reikia saugotis, kad nepasakius ko nors, kas priešą įžeistų, užgautų, jam širdį užduotų, nes tada jį atgrasintume nuo Bažnyčios. Net ir apie klaidas kalbant, reikia saugotis, kad nekalbėjus su panieka, kad nepašiepus. Geriau čia bus išdėsčius katalikų mokslas visoje skais-tybėje ir jį parodžius, iš ko savaimė išeina, kad kitokis mokslas yra netikras. Man vis išrodo geresnis pozityvinis darbas, negu negatyvinis. Reikia labai saugotis visokių naujų nuomonių ir mokslų: nesekti tuo-
10 jau paskui kas nauja, bet gerai žiūrėti, ar sutinka su senąja katalikiškąja tiesa. Bet, antra vertus, vėl nereikia per daug skubintis, kol dar neaišku, pasmerkti visa tai, kas nauja, jei to Bažnyčia dar nepasmerkia. Reikia būti atsargiam, tirti dalykas, šviestis ir laukti, kol Bažnyčia duos nuro-
dymą, kaip žiūrėti į tą ar kitą daiktą. Bet iš to neišeina, kad nesiiimtume nagrinėti naujus mokslus ir aiškinti, ir išrodyti, ar // jie sutinka su senąja 44
katalikų tiesa. Tik nereikia karščiuotis ar akiai dalyką imti, bet bandyti, ar naujas mokslas sutinka su katalikiškąja tiesa. Probate spiritus¹. <

Jei kur rastųsi keli mūsų broliai išsiųsti kur nors, tegu visada iš vakaro arba anksti rytą tariasi tarp savęs, kaip dieną naudingai ir gerai
20 praleidus, kas ir kokius darbus turi atlikti ir t. t., kad negyventų niekad be tvarkos ir darbų plano.

Būtinai reikia užvesti pas mus tas paprotys, kad kiekvienas mūsų brolis kartas nuo karto (kas savaitę arba dvi savaiti) melstų savo admonitorių arba kitą rimtą brolių, kad šis jam visus jo apsirikimus, klaidas, netaktus gyvenime, darbe, kalboje, apsiėjime su žmonėmis atvirai išrodytų. Tikrai tai būtų didžiųjų didžiausias prieteliškas patarnavimas. Patsai žmogus ne visada pamatai ir pastebi savo apsirikimus; o kad ir matai, tai tankiai lyg pro pirštus, lyg nenoromis. Kiti gi iš šalies į mus žiūrėdami, geriau mus pamato ir pažįsta. Kada jie mums parodo kokią

¹=Ištirkite dvasias (cf 1 Jn 4, 1)

klaidą, tada mes geriau ir smarkiau į ją akį atkreipiame. Tai paskatina mus pasitaisyti. –

Man rodos, būtų gerai toji taisyklė pasistačius, kad vienas brolis viską, [ką]¹ žino ir mato ar bloga, ar gera apie kitą brolių, viską papasakotų perdėtiniui. Perdėtinis tada suimdamas visa tai galėtų tikrai gerai valdyti ir pataisyti kiekvieną pavaldinį. Man rodos, jei iš tikrųjų norime tobulintis, Dievui tarnauti, šventi būti, tai noriai turime priimti tokią patarimą ar tai nuo lygių sau, ar tai nuo vyresniųjų. Už ką gi gali būti kitam žmogui dėkingesnis, jei ne už tai, kad jis tau akis atidaro, parodo apsirikimus, nuo bloga saugoja, o veda į gerą kelią, prie Dievo. – 10

Da nobis, Domine, hanc sanctam simplicitatem, humilitatem, cordis rectitudinem, hanc bonam voluntatem².

Stenkimės pažinti savo gadynę, suprasti ir atjausti savo laikų žmones su jų norais, troškimais, siekimais ir tikslais. Kiekviena gera mintis tesuranda iš mūs pusės pritarimą, kiekvienas geras sumanymas – paspirtį, kiekvienas geras darbas ar veikalas – palaikymą ir pagyrimą, kiekviena bėda ir vargas – užuojautą ir pašalpą, kiekviena gi klaida tegu, į mus atsimušus, kaip jūros vilnis į uolą, susimuša, pasiskaido ir pranyksta, o kiekvienas blogas darbas ir blogos pastangos³ [...] //

45 Norint pastatyti gražų tobulybės rūmą, reikia, pagal asketų mokslą, padėti tvirti nusimarinimo ir nusižeminimo pamatai (mortificationis et humilitatis⁴).

Šv. Ignatas de Loyola gebėdavo kalbėti savo broliams: „Tada iš tikrųjų mane imtų baimė, kuomet žmonės liautųsi užsipuldinę ant mūs vienuolijos⁵ ir ją persekioję. Tai būtų ženklas, kad jau mes esame sutingę ir netarnaujame kaip reikiant Viešpačiui Dievui, kad pasaulis ir nelabasis net neatsižvelgia į mus ir leidžia mums ramiai ilsėtis“. Reikėtų tai ir mums atsiminti. Kas tik pradės uoliai darbuotis dėl Dievo

¹ orig vid ex err om ²=Duok mums, Viešpatie, tokio švento paprastumo, nuolankumo, širdies tiesumo, tokios geros valios ³orig p ill; U1 *sudžiūta*; U2 *išnyksta* ⁴=apsimarinimo ir nusižeminimo ⁵man add fl

1911 II 6-13

ir Bažnyčios, tam nepritruks sunkenybių, o net ir persekiojimų. Kaip pasaulis į mus žiūri, kaip su mumis apsieina, turėtų būti mums primenantis ženklas, ar mes tikrai einame Kristaus pėdomis. Nereikia nusiminti dėl sunkenybių ir persekiojimų, tik džiaugtis ir Dievą garbinti, kad esame verti nors kiek nukentėti dėl Jo vardo ir dėl Jo šv. Bažnyčios. Ištikus kokioms nors kalboms, persekiojimams, priekaištams, dar labiau reikia saugotis, tirti save, ar nesame kame nors nusidėję, dar reikia stengtis tobuliau gyventi, bet neapsileisti darbe, o tik dar uoliau dirbti. Duok, Viešpatie, kad piktosios dvasios įnirtimas ir siutimas, kad sugedusio pasaulio pašėpimai ir persekiojimai – niekas mus neiškreiptų ir neišvestų iš tiesos kelio ir kad niekad neatitrauktų nuo pradėtų dėl Tavo garbės darbų ir neatgrasintų, ir kad niekad mūs uolumo ugnies neužšlopintų. Duok, Viešpatie, kad augant Tavo švento vardo priešų narsumui, einant didyn visokioms sunkenybėms ir priešingumams, ir pinklėms, ir žabangoms, kiltų, augtų ir stiprėtų drauge ir mūsų uolumas, narsumas, sumanumas, išmintis, drąsa ir patvara. Tebūna mūsų obalis: Omnia possum in Eo, qui me confortat¹. Duok, Viešpatie, kad visokiose audrose, kurias nelabasis ir sugedęs pasaulis prieš mus sukels, užlaikytume ištvėrę, nieku nepajudinamą ramybę, kad juo labiau mus persekios 20 ir plaks, juo labiau prie Tavo Mieliausiojo Sūnaus Jėzaus Kristaus glaus tumės, juo su didesniu pasitikėjimu po Marijos Nekaltai Pradėtos Panelės globa bėgtume.

13. II. 1911. Nebus patvarūs mūs veikalai nei įstaigos ir netarps, jei į jų pamatus nepadėsime nusižeminimo dorybės. Tenai mums geriau klosis ir // pavyks, kur nueisime nusižeminimo keliu ir kur pradėsime 46 darbą be triukšmo ir nuo maža, o paskui jį platinsime ir plėtosime, ir auginsime kaip kokį grūdą, ir tobulinsime. Kur nors nuvykę, geriausia bus, jei pradėsime darbą nuo maža, ramiai, nesigarsindami, kur pradėsime darbą nuo vargdienių, nuo mažų, vaikelių, nuo didžiausių tamsuo-

¹=Visa galiu Tame, kuris mane stiprina (*Fil* 4, 13)

lių, nuo labiausiai apleistų; o paskui pamažu, šaknis įleidę, stengsimės, kad mūs darbai augtų ir kerotų, apimdami kad ir plačiausią dirvą dėl didesnės Dievo garbės. Kad ir kur siūlytų mums aukštas ir svarbias įstaigas, nesipulkime godžiai ant jų, neimkime, jei neturime prirengę tam tikrų, tinkamų žmonių joms vesti, geriau nuo mažo pradėjus eiti tobulyn, negu, įstaigas garsias ir svarbias apėmus, nekaip jas vesti arba net ir darbą gadinti. Reikia mokėti, apimant darbus, sapere ad sobrieta-tem¹. Kaip pavienis žmogus, taip ir visa bendrija turi veizėti, kad per daug ant savęs neapsikraujant darbų nesukluptų ir sveikatos neprastotų. Tada gali pasidaryti, kad, kaip pavienis, taip ir bendrija niekam nederės. 10

16. II. 1911. „Christum a me tollere nemo potest.“² Ne visų atmenama, kad ne tik reikia mylėti, bet kad dar reikia ir mokėti mylėti Dievą ir Bažnyčią. Yra motinų, kurios labai myli savo vaikelius, bet neprotingai ir netikusiai. Tokia savo negera meile jos ne tik kenkia vaikeliams, kai kada iš šio pasaulio taip bedarydamos savo vaikelius išvaro. Yra katalikų, kurie labai myli Bažnyčią ir katalikystę, bet taip nesu- maniai ir netikusiai, kad daug daugiau kenkia, negu gero padaro.

17. II. 1911. Sakoma: Būk toks, koks nori kitiems rodytis, ir būsi geras žmogus. –

¹Kas tau malonu, ir kitam daryk, o kas tau nemėgta, ir kitam nevelyk³¹⁴. 20

4. III. 1911. Jau kelios dienos, kaip esu atlaikęs mėnesines rekolek- cijas. Neturėjau kada mintis pasižymėti šitoje knygutėje. Pasiketinimai likosi tie patys, tik dar pridėdu, kad stengsiuosi dažniau atsižvelgti į Jėzų, nešantį kryžių ir kenčiantį ant kryžiaus, kad aukosiu Viešpačiui Jėzui Kristui savo darbus, nemalonumus ir kentėjimus, kaippo atgailą už savo ir viso pasaulio nusidėjimus. Viešpatie, suteik man atgailos dvasią, kad nors mažumą atkentėčiau už visus savo praėjusio gyvenimo sunkius ir didelius nusidėjimus. Viešpatie, duok man gausias ašaras, kad apverkčiau savo sunkius ir gausingus prasižengimus. //

¹=bliviai apie save manyti (*Rom* 12, 3) ²=Niekas negali atimti man Kristaus (cf *Rom* 8, 35-39)

³=nelinkėk ⁴ cf *Mt* 7,12; *Lk* 6, 31; *Tob* 4, 16

5. III. 1911. Žmoguje valią vedžioja protas. Protas suklysdamas 47
 suklydina ir valią. Mintis turi įtaką į visą mūsų gyvenimą. Jei mintys
 sugenda, susidrumščia, susipainioja, tai visas gyvenimas pradeda gesti.
 Kažin ar ne didžiausia mūsų gadynėje nelaimė, tai protų išklydimas iš
 tikros tiesos, iš tikėjimo kelio, – tai minčių srityje baisi suirutė ir sumi-
 šimas. Kad atitaisius tą blogumą, reikia ir patiems įgyti tikras, katalikiš-
 kas mokslas, pažinti gerai, pilnai, visapusiškai tikėjimas, paskui reikia
 stengtis ir kitų protai ta tikėjimo šviesa apžiebti. Minčių atitaisymas
 turėtų būti vienu iš svarbiausių mūsų rūpesčių. Šiandien reikėtų apaš-
 10 talavimo darbas, tikėjimo skelbimas, platinimas ir apgynimas, taip
 sakant, supopuliarizuoti. Reikėtų į tą darbą įtraukti platesnes žmonių
 mases. Taip, kaip yra visokių labdarybės įstaigų, ir tokios daugybės
 žmonių į jas yra įsirašiusios, taip pat turėtų būti ir tikybos platinimo,
 mokymo ir gynimo įstaigos, ir taip reikėtų į tas įstaigas patraukti kuo
 plačiausias žmonių minias. Šiandien dėl katalikiškos pasaulėžiūros
 kova verda visur ir tarp visokių žmonių sluoksnių. Kunigas negali
 visur aprėpti, kad ir norėtų. Turi pagalbon dvasiškiams ateiti pasau-
 liečiai, prisidėti prie svarbių svarbiausio darbo – tikro katalikiško mokslo
 skelbimo. Taigi, tarp kitų katalikiškų uždavinių, turėtų mums ypač
 20 rūpėti tikybos platinimas ir gynimas su pagalba pasauliečių žmonių.
 Būtų galima steigti tam tikras brolijas, draugijas, įstaigas. Būtų galima
 prirengti ir tam tyčia išlavinti tikėjimo skelbėjos ir skelbėjai; jie galėtų
 [įeiti]¹ visur: į pavienius namus, į dirbtuves, į visokias įstaigas ne tik pas
 tikinčius, bet ir netikinčius, ne tik pas katalikus, bet ir nekatalikus, –
 ir visur jie galėtų įnešti tikrą mūsų šv. tikybos šviesą ir tikrą krikščio-
 niškų dorybių pavyzdį parodyt. Tarp tarnaičių, tarp mokytojų, tarp
 darbininkų, amatininkų, ūkininkų būtų galima įsteigti kokios draugi-
 jos: žmonių, man rodos, visur rastųsi užtektinai. Reikia į tą darbą įtraukti
 platesni žmonių būriai. Qui testamentum legis habet, exeat post me².

¹ orig vid ex err *įnešti*; U1 *įeiti*, U2 trans ²=Kurie turi uolumo įstatymui, tegul išeina paskui mane (1 Mak 2, 27)

Kas myli Dievą ir Bažnyčią, kam rūpi Dievo garbė ir mūsų šv. Bažnyčios tarpimas, teeina į šventą kovą dėl Dievo ir Bažnyčios.

6. III. 1911. „Ne Įstatymo klausytojai yra teisūs pas Dievą, bet Įsta-
48 // tyimo pildytojai bus išteisinti“ (*Rom 2, 13*). Kaip bloga kitus gerai mokinant, pačiam blogai gyventi (*Rom 2, 17-24*).

Kiekvienas narys turi mokėti gerai ir nuodugnai nors vieną kokį daiktą, kad būtų tame dalyke draugijoje, visuomenėje ir Bažnyčioje jėga, visiems kitiems atspirtis; žinoma, kiek galint, kiek gabumai leidžia, vis tiek ar tai būtų mokslo šaka, ar įstaigų vedimas ir tvarkymas, ar pamokslų sakymas, ar rekolekcijų vedimas, ar pastoracija, ar koks 10 amatas, arba šiaip koks nors darbas. –

Toksai žmogaus išlavinimas vienoje kokioje šakoje turi vertę ne tik dėl draugijos, bet ir dėl paties išsilavinusio žmogaus. Čia galima pritaikyti Šv. Rašto žodžius: ¹„Kas yra ištikimas mažesniuose daiktuose, tam Dievas suteikia malonę ir prie didesnių¹¹“. Išsilavinęs viename dalyke, moka, reikalui atėjus, imtis ir prie kitų daiktų. Toksai žmogus greičiau tampa gyvenimu pakakintas. Nelaimingas žmogus, kuris jaučiasi nieko nemokąs, nieko negalįs. Kuris neturi sau pasiskyręs ir pasirinkęs jokie tikro darbo. Jis pats dažnai nesišino už ko griebtis, ką nusitverti. Juo savo darbą labiau apribosi, tai juo labiau prie jo priprasi, 20 juo labiau į jį įsigilinsi. Pats darbas tada tau pasidarys malonesnis, galėsi nuvaryti gilesnę vagą Bažnyčios dirvoje.

7. III. 1911. Reikia pirmiausiai stengtis kiekvieno mūsų nario, kiek galint, asmuo išlavinti ir ištobulinti, sužadinant ir sukeliant jame įgimtus ir viršprigimtus gabumus ir dovanas, atsižvelgiant į žinomą darbą, kurį jam prisieis dirbti, į uždavinį, kuriam jis žada pasišvęsti ir t. t. Be to, dar reikia kiekvienas lavinti kokioje šakoje ypatingu būdu. Tik per šventus, ištobulintus, išlavintus, turinčius vertę asmenis testengsime palaikyti ir pakelti mūsų pačių Draugiją ir tik per tokius asmenis

¹ cf *Mt 25, 21*

padarysime įtaką į žmones. Bet šalia to tikslo, lavinant brolius, turi būti varomas dar ir kitas tikslas, tai yra, kad su taip išlavintu ypatumu, asmeniškumu drauge ir kuo geriausiai ¹ pri[si]rengtų prie draugijinio¹¹, bendro gyvenimo vienuolyne, kad mokėtų išvien su kitais gyventi ir dirbti. Tik toks lavinimas ir prirengimas kiekvieno nario prie bendro gyvenimo, belavinant kiekviename ir jo ypatingumus, pravertės vienuolijai, jos nesuardys.

Mes nesame pasiketinę atsiskirti visiškai ir užsidaryti nuo žmonių, apsitverti aukštomis sienomis, įsivilkdinti į kokius nors ypatingus
 10 rūbus, // vien tik maldai pasišvęsti. Mes ketiname gyventi maldingu, ⁴⁹
 viduriniu dvasišku gyvenimu, bet drauge veikliu, darbiu, intensyvišku gyvenimu. Mūsų pavyzdys tebūna Jėzus Kristus, ne tik ramiai dirbantis Nazareto namely, ne tik Kristus save varginantis, badaujantis per 40 dienų dykavietėj, ne tik Kristus, praleidžiantis naktį besimelsdamas, bet ir Kristus dirbantis, verkiantis, kenčiantis, Kristus tarp minių, Kristus, aplankantis sodžius ir miestus, aplankantis nusidėjėlius, prasiokėlius, lygiai kaip ir mokytus, teisingus ir turtuolius, Kristus, mokantis ir atremiantis parizėjų priekaištus, Kristus, ieškantis paklydusios avelės, Kristus kenčiantis, persekiojamas, kuriam prisieina slapstytis,
 20 kad išvengus priešų neapykantos. Mes ketiname kaippo į pavyzdį atsižvelgti į šv. Povilą apaštalą, jo veiklųjį gyvenimą, į jo drąsą ir narsumą. Kur tik būsime, kad ir kalėjime, ištrėnime, ten skelbti Kristų ketiname ir neatstoti nuo mūsų gyvenimo būdo. Nežinia, kas mus gali gyvenime sutikti, koki vargai ir persekiojimai dėl Kristaus. Turime prie visko būti pasirengę. Taigi reikia mums žmonių pilnų energijos, veiklių, savastoviai mokančių pasielgti, apžiūrių, mokančių gyventi, mokančių prireikus sau duoną užsidirbti, mokančių žiūrėti protinga, dievota akimi į šį pasaulį ir žmones, niekad neišsižadantių savo tikslo ir uždavinio, visur ir visada prie jo dvasios einančių iki galo, iki mirsiant, iki

¹ orig *prirengtų prie draugijinio*; U1 *parengtų draugijiniam*, U2 *prirengtume prie bendruomeninio*

su Dievu amžinai susivienysiant. Reikia tokių žmonių, kad jei kurį iš namų išvartytų pasauliškės valdžios, nubogintų kur ištrėmiman, kad jis mokėtų tuoj vėl ant kojų stoti, sutvarkyti savo gyvenimą, rinkti ir spiesti apie save žmones; kad jis ir vienu vieną kur patekęs mokėtų, kaip tikram vienuoliui pridera, gyventi, eiti pačiam prie Dievo ir kitus paskui save vesti ir traukti; kad ir jis pats nė kiek neapsileistų ir neatšaltų savo pašaukime, bet dar ir kitose sielose sužadintų aukštesnius jausmus, pašaukimą. Nors esame pasiketinę pirmiausiai tarp savo tautos kiekvienas darbuotis, bet apimant tikrai katalikiška širdimi visą katalikystę ir visą pasaulį. Jei kur kitur Dievo valia, aplinkybės, vyresnieji mus nusiųstų arba pasauliškės valdžios nuvartytų, turime ir ten stoti darban, išmokti vietines kalbas, įeiti, įsigilinti į vietinių žmonių norus, geismus, dvasią, // reikalus, atsiduoti jiems visa širdimi taip, kaip savo tikriems broliams, ir toliau varyti Kristaus darbą. Si vos persequentur in sua civitate, fugite in aliam, et evangelizate in alia¹. –

Taigi turime lavinti savo broliuose individuališkumą, bet geroje prasmėje. Mokinti juos turime, antra vertus, taikytis prie Įstatų, tvarkos, prie kitų brolių, pasiduoti su didžiausiu nuolankumu vyresniųjų vadovavimui. Bendras labas, bendri darbai ir reikalai, bendrų įstaigų vedimas ir tarpimas, Dievo didesnė garbė, sielų didesnis ar vienam, ar kitam dalyke reikalas, ypač sielų išganymo reikalas, Bažnyčios reikalai turi visada imti viršų, turi kiekvieno individuališkumui nutiesti ribas. Individuališkumas bus naikinančia² jėga, jei jo nevaldys ir netvarkys savęs išsižadėjimo, nusizeminimo, visiško Dievui ir sielų išganymui atsidavimo, savo vienuolijai ir jos vyresniajam pilnos paklusybės dorybės. Jei mūsų vienuolija nelavins brolių, neauklės jų asmeniškumo, individuališkumo, tai turės būrį žmonių be vertės, kaip avių, bus panaši į smilčių krūvą, kur grūdas prie grūdo nesulipyti, nesuklijuoti, menkai tarp savęs skiriasi. Bet jeigu tik vienetas³ lavintu-

¹ = Jeigu jus persekios jūsų mieste, bėkite į kitą ir skelbkite Evangeliją kitur (cf *Mt* 10, 23)

² man ins sec n ³ orig *vienatas*

me, tik jų individuališkumą, neatsižiuėdami, kad juos priėngus prie bendro gyvenimo ir darbo, tai turėtume nelyginant kaip kokių smaigų dirvą prismaigyta, kurie niekad nesulapoja, nesuklesti. Kiekvienas brolis būtų kaip kokia uola mariose be vaisiaus, į kurį vilnys atsimušdamos atgal krinta šniokšdamos, į kurias laivai susikulia, susiskaldo. Ne tik nereikia pas brolius naikinti individuališkumo, ypatingų gabumų, palinkimų, iniciatyvos, bet dar lavinti, kelti tuos privalumus. Bet, antra vertus, vėl reikia juos mokyti ir lavinti, kad būtų palankūs, paklusnūs, savęs išsižadėję, kad, kur reikalauja Dievo garbė ir

10 Bažnyčios labas, būtų pasiryžę viską, visus savo gabumus ir norus, visus geismus pašvęsti, paaukoti. Netinka mums turėti bespalvių žmonių būrį, kuris turėtų būti tik stumdomas, bet netinka taip pat turėti saunorių, savymeilių gaujas, ieškančių savo dalykų, užgaidų ir tikslų. Qui non quae Christi, sed quae sua sunt, quaerunt¹, kurie neatsižvelgdami į kitų bendrą labą ir darbą, eitų kiekvienas kas sau prie savo tikslų. Svarbu ir čia suradus vidurys, svarbu, kad mokėjus suderinti ir sujungti asmenišką energiją, iniciatyvą su tobulu visišku paklusnumu, su savęs išsižadėjimu; // svarbu, kaip visur, taip ir čia 51 išsisaugoti vienpusiškumo. –

20 Tėviešpatauja tarp mūsų džiaugsmas darbe, stiprumas ir ištvėrmė kentėjimuose ir sumanymų pildyme, stamantrumas ir stiprybė valdyje. Stenkimės surasti kiekvienam tinkamą darbo dirvą ir tinkamą užsiėmimą, stenkimės tarp visų tinkamai padalyti ir suderinti darbus ir užsiėmimus; bet mokėkime kiekvienas nusileisti, savęs išsižadėti, save užmiršti, pasišvęsti dėl bendrų ir aukštesnių reikalų. Varydami kiekvienas savo darbą, tobulindamiesi atskirose šakose, mokėkime priėikus visur stoti, prie visko ranką pridėti, jokio darbo ir užsiėmimo nevėngti dėl Dievo didesnės garbės ir sielų išganymo. Tėviešpatauja darbų įvairumas, bet suderintas, suvestas į tvarką, į vienybę, paduotas

¹=Kurie ieško ne kas Kristaus, bet savo naudos (cf *Fil* 2, 21)

po valdžia aukštesnių dėsnių: Dievo garbės, Bažnyčios gero, Draugijos labo. Nežiūrint į gabumą, į išsilavinimo, darbų, užsiėmimų įvairumą, turi mus visus vienyti stipri drausmė-disciplina, be kurios bendras gyvenimas negalimas, turi mus visus surišus laikyti viena dvasia: Dievo ir artimo meilės, savo Kongregacijai atsidavimo dvasia, uolumo, pasišventimo, troškimo savęs išsižadėjus, save užmiršus, Dievo garbei tarnauti. Tevienija mus paklusnybė, ištekanti ne iš prievartos, bet iš nusizėminimo, pilnos Dievo ir Kongregacijos meilės širdies. Lavindami ir augindami savyje visokeriopas Dievo dovanas ir gabumus, mokėkime, kur reikia, juos iš meilės dėl Dievo ir sielų, ir savo 10 Kongregacijos paaukoti. Koks dažnai silpnas žmogus, likęs vienas su savo individuališkumu, o koks tampa stiprus, suliejęs, sutirpinęs savo individuališkumą drauge su kitais, koks vargšas dažnai būna žmogus vien ant savęs, ant savo asmens atsirėmęs, o koks turtingas tampa, savo gabumus į bendrą išdą įdėjęs. Juo labiau savęs išsižadėjęs pasineria, paskęsta žmogus vienuolyne, bendram jo gyvenime ir darbuose, juo stipresnis tampa vienuolynas, o per vienuolyną ir patsai jo narys. Vienuolija tebūna maža visuomenė, kur būtų galima kiekvienas paimus suvartoti naudingai ir tiksliai, kur kiekvienas galėtų pagal savo gabumus Dievui ir žmonėms tarnauti. Nėra tokio gero kūno ar dvasios 20 palinkimo, gabumo, kurio nebūtų galima išlavinus tinkamai Vienuolijoj suvartoti. –

Bet vėl kiekvienas brolis turi žiūrėti, kad visokioms užgaidoms 52 nesiduotų save apakinti. Dažnai žmo // gus pats savęs nepažįsta: jam rodosi, kad jis prie to ar kito darbo turi gabumus, kad tą ar kitą daiktą moka ir gali, o tuo tarpu kaip tik priešingai būva: jis turi gabumus prie ko kito. Arba vėl, randasi žmonių, kuriems rodosi, kad jie to ar kito jiems pavesto darbo neįstengs padaryti, kurie savimi per daug [ne]pasitikį¹. Taigi reikia, kad kiekvienas būtume pavaldus,

¹ orig vid ex err om *ne-*

palankus vyresniesiems, kurių priedermė pažinti mus ir mūsų gabumus, surasti kiekvienam tinkamą vietą, kiekvieną tinkamai dėl Dievo garbės sunaudoti. Vyresnieji, iš šalies į mus žiūrėdami, girdėdami, ką kiti apie mūsų gabumus mano, gali dažnai mus geriau pažinti, negu mes patys. Taigi reikia pilnai pasitikėti vyresniaisiais, kad jie, Dievo dvasia valdydamies, ne kokių pašalinių tikslų ieškos, o tik mūsų labo, didesnės Dievo garbės ir sielų išganymo: kad jie tinkamai mus suvartos dėl didesnės Dievo garbės. Daug dažniau galime apsirikti ir paklysti, eidami paskui savo norus, geismus ir sumanymus, negu pasiduodami

10 mūsų vyresniųjų valdžiai, nuolankiai save pavesdami jų vadovavimui. Superbis Deus resistit, humilibus dat gratiam¹. Melskime Dievą, kad mus išmokytų vienyti protingą iniciatyvą su tobulu paklusnumu, asmenišką sumanumą², energiją, veiklumą su tobulu atsidavimu Vienuolijai, bendriems jos darbams, reikalams, tikslams, o per Vienuoliją – Bažnyčiai ir Dievui. Duok mums, Viešpatie, tą drąsą ir narsumą, kad nesibijotume niekad savęs užmiršę, savęs visiškai išsižadėję, sau numirę visiškai paskęsti Vienuolijoje dėl didesnės Dievo garbės ir Bažnyčios labo, sužibėti, kaip toji žvakė ant altoriaus pastatyta, dėl Dievo garbės, sudegti, kaip tie smilkalų grūdai, išduodantys gardų kvėpėjimą, dėl

20 Dievo garbės, nesibijokime susinešioti, sudilti, sunykti dėl didesnės Dievo garbės.

„Jei Dievas už mus, kas prieš mus?“ (*Rom* 8, 31) – „Kas mus atskirs nuo Kristaus meilės? ar vargas? ar prispaudimas? ar badas? ar nuogumas? ar pavojus? ar persekiojimas? ar kalvijas? –

Kaip parašyta yra: Dėl tavęs mirtimi esame naikinami visą dieną, palaikytini esame už pjautinas avis. –

Bet visame tame pergalyje dėliai to, kuris mus numylėjo. Nes tikras esu, jog nei mirtis, nei gyvenimas, nei angelai, nei kunigaikštystės, nei galybės, nei dabartiniai, nei būsimieji daiktai, nei stiprybė,

¹=Išpuikėliams Dievas priešinasi, nuolankiesiems duoda malonę (*Jok* 4, 6; *1 Pt* 5, 5); V *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* ² orig *sumanumą*; U1, U2 *sumanumą*

53 nei aukštu // mas, nei gilumas, nei joks kitas sutvėrimas negalės mus atskirti nuo Dievo meilės, kuri yra Jėzuje Kristuje, mūsų Viešpatyje“ (*Rom 8 [35-39]*). Tie žodžiai tegu būna mūsų atspirtis, parama ir paguoda visokiuose persekiojimuose. Pažinkime iš tų žodžių, kur yra mūsų stiprybė: visiškame savęs išsižadėjime ir visiškame Dievo numylėjime, visiškame Kristui atsidavime, su Juo susivienijime, susiliejiame. Laikykitės apkabinę Viešpaties Jėzaus kryžių, o jokios galybės mums nepakenks, jokios galybės mūsų nesutrukdys, neužtvenks mums kelio. ¹Jei Dievas su mumis, kas prieš mus¹¹. ¹Viską galiu tame, kurs mane stiprina¹².

8. III. 1911. „Ir netaikykite savęs prie šio pasaulio, bet perdirbkite 10 patys save per jūsų atnaujinimą, kad iširtumėte, kas yra Dievo valia, kas gera ir kas įtinka, ir kas tobula“ (*Rom 12, 2*). Nenusileidžiant prieš šio pasaulio blogus įpročius ir geidulius, nenusileidžiant prieš jo klaidingas nuomones ir pažiūras, mes stengsime ¹visą atnaujinti Kristuje¹³, o tik patys save atnaujindami, pilnai persiimdami Kristaus dvasia ir tiesomis, ir taisyklėmis, tik Kristų pilnai skelbdami ir prie Kristaus visus vesdami.

Kiekvienas tinkamai ir prideramai elgdamasis paskirtoje sau vietoje ir tinkamai atlikdamas tos vietos priedermes, turime dar stengtis ir prie bendro Draugijos labo prisidėti. 20

> 17. VIII. 1911. Ilgai, ilgai nieko nerašiau, nors daug teko per tą laiką pergyventi, daug kentėti, daug permąstyti. Nauja audra užėjo > ant Bažnyčios: reikėjo viskas prašalinti, paslėpti; pavojinga pas save buvo laikyti koks nors popiergalis, kad be reikalo kitų neįklampinus ir savęs neišdavus. Dievas tegul bus visame kame pagarbintas. –

Viešpatie mano. Tu vienas tik žinai, kiek man prisiėjo per tą laiką visokių pagundų, sunkių sunkiausių, pergalėti. Kad ne mieliausiojo Tavo Sūnaus Jėzaus Kristaus pavyzdys, narsiai atstumiančio nuo savęs ir pergalinčio piktąją dvasią, kuomet dykumoje ji norėjo sulaukyti

¹ cf *Rom 8, 31* ² *Fil 4, 13* ³ cf *Ef 1, 10*

1911 VIII 17

Jėzų ir atitraukti jį nuo jo pasiuntinystės, kad ne pavyzdys Viešpaties Jėzaus Alyvų¹ daržely alpstancio ir krauju prakaituojancio, kad ne Jo balsas ant kryžiaus: ¹Dieve mano, kodėl gi mane apleidai², o tačiau pavedancio tam Dievui visiškai savo sielą: ¹į Tavo rankas pavedu mano sielą³, – o ypač kad ne Tavo, Dangiškasis Tėve, malonė, nebūčiau stengęs tų pagundų per // galėti. Tegul bus Tau, Dieve, garbė ir padėka. Tegul ⁵⁴ bus garbė ir padėka Viešpačiui Jėzui, kuris moko mus nešti visokių kryžių. Dėkui Švč.⁴ Panelei užtarytojai ir apgynėjai visų priespaudose esančiųjų. Kiek kartų visokioms kliūtims užėjus, rankos krito žemyn, ¹⁰ kaip ir kad kas būtų kojas kirste pakirtęs, žengti pirmyn tarsi nebeįstengčiau. Tu vis mane stiprinai, Viešpatie. Tamsybėms mane apnikus, Tu vis man švieteį Tavo Sūnaus Viešpaties Jėzaus pavyzdžiu kaip skaisčių skaisčiausia žvaigždė. Tu vis gaivina man ir linksminai didžiųjų didžiausiomis malonėmis. Ką gi aš, vargšas, Tau, Dieve, atiduosiu už tai, ką esi man padaręs ir davęs. Imsiu Tavo Sūnaus kryžių, kurių teikis maloningai ant manęs uždėti, ir nešiu jį. Jėzau, teatsiduodu Tavo Bažnyčiai, Tavo krauju atpirktų sielų išganymui: ad convivendum Tecum, ad laborandum Tecum, ad compatiendum Tecum⁵, o tikiuosiu, kad ir commoriendum Tecum ir conregnandum⁶. Stebėtinas ²⁰ daiktas. Kol nebuvau pasiketinęs dar visa ko išsižadėjęs visiškai paskui Kristų pasekti, paskui Kristų, gyvenusį paniekinyje, neturte, paklusnume, varguose ir darbuose, prispaudimuose ir kentėjimuose, žmonės menkai mane tepaliesdavo, net atstu laikydavo mane nuo visokių vietų ir garbių, net buvau Bažnyčios priešu apšauktas: liberalu, socialistu, čekistu⁷ ir t. t. Kuomet gi padariau pirmutinį žingsnį, kad iš < tikrųjų Kristų pasekus, pradėjo žmonės man siūlyti aukštas, įtekingas vietas: seminarijoje rektoriavimą, kanoniją. Padarę mane be mano < pritarimo Akademijos inspektoriumi, pradėjo masinti, būk aš sufra-

¹ orig min ² cf *Mt* 27, 46; *Mk* 15, 34 ³ *Lk* 23, 46 ⁴ orig min ⁵ =su Tavimi gyventi, su Tavimi darbuotis, su Tavimi kentėti (cf *2 Tim* 2, 11) ⁶ =su Tavimi drauge mirti [ir] drauge karaliauti (cf *2 Tim* 2, 11-12) ⁷ inc, komentaras p. 292

ganu vyskupu paliksiąs arba neužilgo rektoriumi ir t. t. Kol nepradėjome iš tikrųjų organizuotis, net ir pasaulinė valdžia buvo aprimusi, kas link katalikų dvasiško gyvenimo ir jo darbavimosi, ir organizavimosi. Mums gi pradėjus vykdyti savo sumanymą, pradėjo persekioti ir kratas daryti, pradėjo valdžia ieškoti slaptų organizacijų: Jėzavitų ir kitų. Pradėjo net ir kai kurie, kuriems turėjome tai pranešti, net ir kunigai peikti mus dėl mūsų sumanymo ir skelbti, kad iš to nieko neišeis. Bet netrūko ir Dievo baimės pilnų kunigų ir vyskupų, kurie mums pritarė, bet labiausiai Tavimi, Viešpatie, pasitikime.

In Te Domine speravi non confundar in aeternum¹. Tu matai, 10
Viešpatie, kad nieko daugiau netrokštame, kaip tik Tavo didesnės garbės, savo sielos išganymo ir išstobulinimo ir kitų sielų išganymo, ir
55 Tavo Bažnyčios labo ir² // išaukštinimo. Priimki, Viešpatie, mūs gerus norus, mūsų visas jėgas ir gabumus, mūsų gyvenimą, viską, kas mes esame ir ką turime, daryk su mumis, kaip Tau patinka.

> Per šitas rekolekcijas labai jaučiausi nuvargęs ir pailsęs, be to dar, jas vesdamas turėjau daugiau kitais rūpintis, negu savimi. Tiek tik matau, kad visas esu pilnas netobulybių, tikras ir didelis nusidėjėlis. Ką tik savo gyvenime paliečiu, ką tik paimu, kokią tik priedermę apsvarstau, visur matau paklydimus, prasižengimus, daugelį netobu- 20
lybių. Už tai, laikydamas tas rekolekcijas, stengiausi apskritai atnaujinti savo dvasią, atgavinti savyje dvasiškojo gyvenimo ir savo pašaukimo idealus, pakelti aukščiau savo sielą: Dievop. Iš pasiketinimų tik tuos tris padariau: a) stengtis kuo didžiausioje vienybėje su Viešpačiu Dievu gyventi, viduriniu dvasišku gyvenimu, Dievo visame kame ieškoti, kad Jis rastų manyje pamėgimą; b) antra, sunaudoti kuo geriausiai laikas, kad nesustojus veltui nė valandėlės, ypač saugotis nereikalingų mąstymų apie pašalinius daiktus ir reikalus, kurie atitrauktų nuo to darbo, kokį toje valandoje dirbu; c) stengtis parašyti Instrukcijas ir

¹=Tavimi, Viešpatie, pasitikėjau, nebūsiu sugėdintas per amžius (*Te Deum*) ² orig ver rep

1911 VIII 17 - 1912 XI 18

apskritai tarnauti savo draugams ir broliams. Ypatingąją sąžinės sąskaitą darysiu iš to, kaip aš laiką sunaudoju.

7. IX. 1911. Šiandien atlikau mėnesines rekolekcijas. Ačiū Tau, Viešpatie, už visas malones. Panelė Švč., išprašyk nuo savo Sūnaus man tą malonę, kad aš kaskart tave labiau mylėčiau, kaskart didesnę pasitikėjimą tavy turėčiau, kaskart labiau tavo garbingą globą brangčiau. Priimk mūs Kongregaciją savo galingon globon, priimk mus nevertus, o Motina mūsų, jei ne dėl ko kito, nes mes neturtėliai, dvasiški elgetos, tai nors dėl to vardo, kurį nešiojame. Duok, kad mūs
10 gyvenimas būtų skaistus, nesuteptas.

Pasiketinu: a) lavinti savyje maldingumo dvasią, Dievo akivaizdoje vaikščioti ir Dievui stengtis įtikti; b) kiekvieną laiko valandėlę branginti; c) toliau rašyti Instrukcijas ir tarnauti saviškiams.

3. II. 1912. Dievui padedant atlikome šiandien mėnesines rekolekcijas. Nusiraminau ir atsinaujinau dvasioje. Pasiketinau ateinančių mėnesį: 1) Iš // naudoti kuo geriausiai laiką, nė valandžiukės neprastojant. Pastebėjau, kad ypač trukdo mane darbuose mano vaizduotė. Kai įsiskverbia koki[a]¹ mintis į galvą, tai ir nešioja mane kažin kur. Taigi reikia daugiau valdyti savo mintis, o visos jėgos kreipti prie
20 darbo. 2) Pašvęsti visas savo jėgas Kongregacijai, labiau atsidėjus rašyti Instrukcijas. Viešpatie Jėzau, stiprink mane, duok man ištvermės. Nekaltai Pradėtoji² Panelė, globok mane.

18. XI. 1912³. Ilgai, ilgai nieko nerašiau šitoje knygutėj. Daug teko kentėti per tą laiką. Tegul viskas būna Dievo garbei. Tegul tie visi sopuliai, sielvartai, kentėjimai, širdies suspaudimai, sukrauta būna atgailai už mano sunkius pereito gyvenimo nusidėjimus. Tapdamas vienuoliu, niekuomet nesitikėjau, kad žmonės taip trukdys sekti Kristaus pėdomis. Kad tai dar nors tobulai sekčiau Kristaus pėdomis. Toli gražu dar man iki to. O ir tai kiek jau sukilo kalbų ir kiek kliūčių

¹ orig fl -i ² orig min ³ man

randasi. Ką gi turėjo iškentėti šventieji, tikri tavo, Viešpatie, tarnai, tikri tavo Sūnaus pasekėjai. –

Ačiū Tau, Viešpatie, ką man saldinai per tą laiką mano gyvenimo kartybes visukერიopomis malonėmis, nepaprastomis išvidinėmis paguodomis.

6. I. 1913. Vakar atlikau mėnesines rekolekcijas. Pačios šventės, Kūdikelio Jėzaus apmąstymai kelte kėlė širdį Dievop. Širdis tvino šventais jausmais. Vėl giliau žvilgtterėjau į savo gyvenimą. Koks visur, Viešpatie, baisus prigimties sugedimas. Kokia negalė. Kiek visur netobulybių¹, paklaidų. Neviltis apimtų, kad taip didžiai nepasikliau- 10 čiau Tavo neapsakomu gailestingumu. Matau, Viešpatie, kaip tavo gausios malonės tekėdamos, nelyginant srovės upelis, nuolat valo, nuplauja nuo mano sielos netobulybių dulkes ir nusižengimų purvus. Už tatai ačiū Tau, gailestingasai Dieve. Labiausiai mane žudė šį mėnesį vaizduotė ir mintys. Per mažai jas valdžiau. Kiek kartų atsitiko koks svarbesnis reikalas, tai jau pagavęs mane ir nešiojo, kur tinkamas, ir blaškė į visas puses, dirbti neduodamas. Taip pat nors ir dirbau, bet nebuvo geros tvarkos darbuose. Taigi ir pasiketinu šį mėnesį Dievui padedant vengti netvarkos savo darbuose ir valdyti savo mintis ir vaizduotę. 20

Kur mūsų kiekvieno jėgų versmė? Kristuje, be abejo, ir Kristaus Bažnyčios dvasioje: tame tiksle, kurį mums nurodo Bažnyčia, tose taisyklėse, kurias paduoda, tuose sakramentuose, kuriuos mums teikia. 57 Štai kur mūs gy // vybės versmės. Juo kas labiau Kristaus ir Bažnyčios dvasioje bus paskendęs, ja nelyginant įrūgęs, jos primirkęs, juo labiau bus jo šventumas pilnas ir jo veiklumas našesnis. Haec est victoria, > quae vincit mundum: fides nostra². In hoc signo – signo crucis vinces³.

7. I. 1913. Kažin, ar nebūtų gera mūsų Kongregacijon tą paprotį įvedus, kad broliai pabaigę mokslus, prieš stosiant darban, vėl atliktų

¹ orig vid ex err *netolybių* ²=Ir štai pergalė, nugalinti pasaulį: mūsų tikėjimas (1 Jn 5, 4) ³=Šiuo ženkle – kryžiaus ženkle – nugalėsi

1913 I 7 - 12

novicijatą per kokius tris mėnesius. Tokiu būdu jie vėl atgaivintų savo dvasią, ją įkaitintų uolumo ugnimi. Broliams esantiems darbe taip pat praverstų kiek palūkęjus atlikti toks trumpučiuokas novicijatas, jie galėtų tokių trijų mėnesių novicijatą laikyti kas šeši metai arba kad nors ir kas dešimti. Kaip kareivius kartas nuo karto vėl šaukia kariuomenėn, kad atsimintų, ką buvo išmokę, taip pat ir vienuolis kartas nuo karto reikėtų šaukti novicijato atlikti, kad dvasią savo atgaivintų ir sustiprintų. Man rodos, tokių paprotį įvedus didelė būtų nauda ir patiems atskiriems broliams, ir pačiai vienuolijai, ir visiems vienuolijos 10 darbams. Žinoma, toks novicijatas reikėtų skyrium įsteigti nuo tikrojo jaunųjų novicijato.

12. I. 1913. Nuolat girdėti dejuojant, kad žmonių nėra. Darbo visur begalės, o nėra kam dirbti. Greičiau pinigų surasi kokiai nors įstaigai, o ne žmonių. Didžiausias mūs rūpestis teesie žmonių sau lavintis kuo daugiausiai, kad būtų svarbiausiems Bažnyčios darbams ir reikalams atlikti. Nieko nesigailėkime žmonėms lavinti, mokyti. Pinigai, jėgos, triūsas įdėti į tą darbą gausių duos palūkanų. –

Pasaulinius broliukus lavinti, ne tik rūpinkimės suteikti jiems reikalingo mokslo, išmokyti kokio amato, bet ypač tikėjimo dalykų, reikia 20 juos gerai pramokyti vidu[r]inio¹ gyvenimo, o prie viso to dar ir apaštališkumo dvasios įdiegti, kad tikėjimą žadintų paskui kitų žmonių širdyse, kur tik susitinkdami ir susidurdami su kitais žmonėmis. Pasauliniai broliukai ugnies uolumo pilni būt labai geri kovoti su nedorybe, ištvirkimu, galėtų po du arba keliese eiti gelbėti skęstančių ištvirkimo klane, kaip antai daro Išganymo Kariuomenė tarp protestantų; tik, žinoma, čia katalikiškai reikėtų veikti, susitariant su vyskupais, einant tikru keliu. Galėtų taip pat pasauliniai broliukai dviese ar keliese eiti lankyti pavar- 58 // gėlių – darbininkų jų lindynėse, pastogėse, požemiuose, kur jų nieks vargiame gyvenime neaplanko. Dieve, duok mums tokių broliukų.

¹ orig vid ex err *vidujinio*

Daug jie kur galėtų Kristų įnešti, net kartais ten, kur kunigas negali prieiti. Kad taip, Dievui padedant, tokių broliukų išsilavinus. Galėtų jie ne tik išmaldas dalyti, bet ir pamokyti vargdienius, jiems šį tą paskaičiuoti, įteikti naudingų knygelių, paraginti lankyti bažnyčią ir t. t. Toki broliukai, kunigų vedami ir prižiūrimi, galėtų būti didelė pagalba.

20.I. 1913. Ieškotis sau kuo daugiausia žmonių, suradus juos lavinti, auklėti, mokyti, rengti prie visokių darbų, kurie reikalingiausi Bažnyčiai – tai privalo būti mūsų didžiausias rūpestis. Dieve, duok mums tinkamų žmonių. Surink mus ir suvesk mus vienybėn iš visokių žemių ir šalių, ir tautų, kad garbintume Tavo šventą vardą ir Tau ištikimai tarnautume, ir dėl Tavo vardo šventas kovas kovotume, ir Tavo dvasią visur skleistume, visur įneštume. –

Bet ir paskui, atlikus novicijatą, išėjus reikalingus mokslus, neprivalėtų nė vienas liautis toliau lavinėtis. Būtų gera išrinkus mokslo prievaizdus, kad jie aplankytų brolius ir brolių namus ir duotų tinkamus nurodymus, patarimus, kaip ir ko mokyti, kad prižiūrėtų brolius, kad neapsileistų, bet vis žengtų tolyn. Kiekvienas brolis, pasiūstas dirbti kokio nors darbo, ilgainiui turėtų susistatyti tinkamo savo darbo ar pareigos instrukcijas ir jas paduoti valdybai patvirtinti. Tada ir pats greičiau susirastų tinkamiausias priemones savo darbams atlikti ir tinkamiausią būdą, ir kitiems iš jo patyrimo ir instrukcijų būtų nemaža naudos. 20

21.I. 1913. Klaidinga yra nuomonė, esą mokslo ir gabumų reikia tik raštams rašyti arba mokytojauti, o parapijos darbus bet kas galys gerai atlikti. Man rodos, kad nemažiau gabumų ir prisitaikymo privalome turėti ir parapijai tinkamai vesti ir tvarkyti, ypač nereiktų soddžiaus parapijų apleisti. Tikrai gerai suorganizavus kokios parapijos gyvenimą, būtų nemaža iš to naudos visai apylinkei; būtų atspirtis ir pavyzdys visiems kitiems. Toks geras parapijos sutvarkymas būtų tikrai pavyzdys. Jei mums kada tektų tokia parapija valdyti, daug čia galėtų padėti ir pasidarbuoti pasauliniai broliukai. //

23. I. 1913. Ne kunigų taisyti ir ne Bažnyčios reformuoti mes vieni-⁵⁹ jamės, – tai yra šv. Tėvo ir vyskupų darbas, – o tik savęs taisyti ir tobulinti, o tik Bažnyčiai tarnauti: žmonėms, kunigams ir vyskupams. Ypač turime laikytis vyskupų ir su jais išvien eiti, net siūlytis kai kada vyskupams, kad mus kaip tinkami Dievo garbei suvartotų¹. Labiausiai tuomet, kada randasi kokia pavojinga vieta, pareiga ar darbas, kurio nieks nenori. Kunigus ir vyskopus privalome ypatingai gerbti, teneišdrįsta nė vienas mūsiškių ką nors bloga išsirtarti apie kunigus ir juos peikti. Jei ir pasitaikytų kada kas nors bloga tarp dvasininkų pamatyti,
 10 tai rūpinkimės tą blogumą atgaila, savęs išsižadėjimu, maldomis, pasišventimu, gerais darbais, uolumu atsverti, [pridengti, kaip dorieji sūnūs, savo tėvo nuogumą skraiste¹². Visa širdimi mylėdami šv. Tėvą būkime jam paklusnių paklusniausi, laikykimės jo paliepiimų, nurodymo, įstatymų, ginkime, kiek galėdami ir kur galėdami, jo garbę, jo paliepiimus ir darbus, žadinkime ir kitų širdyse šv. Tėvo meilę ir pagarbą.

3. II. 1913. Atlikau mėnesines rekolekcijas. Vis tos pačios paklaidos ir tos pačios kaltės. Dieve mano, Dieve. Kol mane kęši niekingą nusidėjėlių? Gailiuosi visa širdimi, pasižadau vėl kovoti su savimi. Tu man, Dieve³, padėsi? Vėl rūpinsiuos kuo geriausiai laiką sunaudoti.

20 6. II. 1913. Ne visuomet gera skelbti, ką sumanome dirbti arba kirbame. Lengvai gali savymeilė ir puikybė prikibti, jei darbas vyksta. Garsindamiesi be reikalo kitų akis atkreipiame į save; tad ima žmonės mūsų darbus tyrinėti, nagrinėti, peikti, – daug tokių, kur būtų prisidėję, atgrasina; gi patiems darbininkams rankas pakerta. Užuoat dirbus darbą, tenka tada paprastai kovoti su priešais ir reikia daug jėgų nustoti be reikalo. Geriau tylomis dirbti. Ypač iš pradžių, kol įstaiga dar nesustiprėjus. Kuomet jau darbas gerai eina, tai galima kai ką kai kada pagarsinti, jei Dievo garbė ir žmonių nauda to reikalauja, bet ir tai labai atsargiai. –

Ama nesciri et pro nihilo reputari⁴. Nors yra taip pat pasakyta: <

¹ orig vid ex err fl -ti; U1 *sunaudoty*, U2 *panaudoty* ² cf Pr 9, 23 ³ orig p vid ex err ? ⁴ =Norėk būti nežinomas ir nieku laikomas

luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum qui est in coelis¹. Visame kame reikia žiūrėti didesnės Dievo garbės. Bet jei Dievo garbė to skelbimo nereikalauja, geriau tada tyliai dirbti. Kai daug triukšmo, sunku ramiai dirbti, 60 ne tiek padarai. Pater vester qui vi // det in occulto, reddet vobis mercedem².

5. IV. 1913. Tiek laiko perėjo, kaip atlaikėme trijų dienų rekolekcijas prieš apžadų atnaujinimą, o aš vis neprisirengiau iki šiol nė savo pasiketinimų surašyti. Aukoju Tau, Viešpatie Dieve, visus savo darbus, vargus, rūpesčius, visus nemalonumus, sunkenybes, kryžius. Duok, 10 Dieve, kad dėl Tavęs ir Tavo Bažnyčios dar daugiau galėčiau dirbti, vargti ir kentėti. Duok, kad sudegčiau kaip ta žvakė ant altoriaus nuo darbo kaitros ir meilės ugnies dėl Tavęs ir tavo Bažnyčios. Ačiū, Viešpatie, kad mane išvedei iš šio pasaulio, kur klaidžiojau, o gal ir kitus klaidinau, tai vis neva iš uolumo; Tu, Viešpatie, atitaisyk. Aš už visas malones, kurias man suteikėi, dėkoju. Koks Tu, Viešpatie, dosnus. Kaip gausiai dalini savo malones mums, nevertiems sutvėrimams. Dieve mano, Dieve. Kaip saldu Tau tarnauti. Kas bus Tavo danguje, jei čia, ant žemės, tokiomis saldybėmis žmogaus sielą pripildai, kuomet šventais šiurpuliais per kūną pereini, tarsi į trečią dangų pagavęs nu- 20 neši³. Širdis tirpsta, alpsta, lūpos žado nebetenka, akyse tamsu darosi, rankos kojos tarsi stingsta, visą kūną stebėtinos kažin kokių šventų šiurpulių vilnys apima, o siela, siela Tavyje skendi. Kad ne Tavo⁴ galybė, regis, numirtum žmogus iš tos meilės, tų saldybių. Exi a me, Domine, quia peccator homo sum⁵. Domine, non sum dignus, dic tantum verbum⁶. Tu es erigens e stercore pauperem. Domine, Domine, quam Admirabilis es⁷.

¹ = tešviečia jūsų šviesa žmonių akivaizdoje, kad jie matytų gerus jūsų darbus ir šlovintų jūsų Tėvą danguje (*Mt* 5, 16) ² = Jūsų Tėvas, regintis slaptoje, atlygins jums (cf *Mt* 6, 18) ³ cf *2 Kor* 12, 2 ⁴ orig min ⁵ = Pasitrauk nuo manęs, Viešpatie, nes aš – nusidėjėlis (*Lk* 5, 8); V *quia homo peccator sum, Domine* ⁶ = Viešpatie, nesu vertas, [bet] tik tark žodį (cf *Mt* 8, 8) ⁷ = Tu esi tas, kuris pakelia beturtį iš mėšlo. (cf *Ps* 112 (113), 7) Viešpatie, Viešpatie, koks esi Nuostabus

Mano pasiketinimai: 1) Lavintis darbštume, sunaudoti kiekvieną valandėlę, tuoj sėstis prie darbo ir dirbti, vengti bereikalingų minčių ir mąstymų bedirbant, atsižiūrėti į Jėzų sunkiai dirbantį. 2) Dirbant kelti dažnai širdį prie Dievo, vienytis su Dievu. 3) Kūno varginimas: a) du kartu per savaitę, trečiadieniais ir penktadieniais, disciplina, b) dažnai priešpriet kryžiumi ant žemės gulint daryti sąžinės sąskaitą, 4¹⁾ vyresniojo priedermes geriau atlikti. Kai matydavau pavaldinių paklaidas ar ydas, stengdavausi nuolat kalbėti apie tai arba apie priešingą dorybę aiškinant Įstatus, per dvasiškus skaitymus, ma-
 10 nydamas, kad susipras ir pasitaisys. Retai teišdrįsdavau aiškiai tam pačiam, kurs klysdavo, pasakyti stačiai. Buvo tai klaidingas mandagumas ir švelnumas. Įsitikinau, kad kiti pavaldiniai nesusipranta to, kas sa // koma, taikyti prie savęs, reikia jiems stačiai nurodyti klaidas, 61 tada tik jas pamato. Taigi pasiketinu pergalėti tą savo neprotinę neva švelnumą ar mandagumą, o griežčiau sakant, savymeilę, nedrąsą, baimę, o stačiai ir aiškiai nurodyti kiekvieno ydas ir silpnybes, kad galėtų pasitaisyti, tik daryti tai kuo mandagiausiai, kuo švelniausiai, ne prie visų, o skyrium. Pasiketinu reikalauti nuo kiekvieno mėnesinių apyskaitų, kad kiekvienas jas tikrai gerai atliktų. Kurie patys neateis,
 20 pas tuos arba pats užėisiu, arba juos pasišauksiu. Geriausiai bus, pasiėmus klausimus, paeiliui pereit ir kiekvienas išklausinėt. Kai taip darai, tai įsitikinau, kad visuomet yra apie ką pakalbėti ir tai nebūna be naudos, galima žmogus pamokyti, daug jam išaiškinti, duoti tinkamą pakraipą, pataisyti būdą ir t. t. Taigi pasiketinu labai labai žiūrėti, kad mėnesinės apyskaitos čia, namuose, būtų kuo geriausiai atliekamos. 5²⁾ Aš pats duosiu apyskaitą savo Patarėjui ir Admonitoriui kun. Višnievskiui, reikia, kad ir patį vyresnijį kas prižiūrėtų, paragintų ir pabartų, o ypač kad jam tikrą tiesą pasakytų. Ar gali būti geresnis patarnavimas.

¹ orig vid ex err c) ² orig vid ex err c)

Dieve, žinai mano silpnybę, stiprink mane. Švč.¹ Panele, tavo globon atsiduodu.

9. IV. 1913. Vakar ir šiandien atsidėjęs skaičiau „Acta Apostolicę Sedis“ pereitų ir šių metų ir užsirašinėjau ką įdomesnio ir mums nauingesnio surasdamas. Vakarais perpasakojau broliams, kas jiems, mano nuomone, galėjo tikti. Viešpats Dievas man suteikė ypatingą malonę. Aiškiai supratau, kad iš niekur negali taip gerai pažinti, ko labiausiai reikia Bažnyčiai, kuo serga žmonija, kokių geriausiai priemonių griebtis, kokių paklaidų ir nesveikų nuomonių, ir srovių saugotis, kokias tiesas labiau aiškinti, žmonėms priminti, – kaip iš 10 visokių šv. Tėvo raštų, prakalbų, laiškų, veikalų, kuriuos pagiria. Seniau aš tik į enciklikas daugiau žvelgdavau, o paprastus šv. Tėvo laiškus mažai skaitydavau. Dieve, kokia laimė turėti neklaidingą Mokytoją. Kiek šviesos man suteikė šv. Tėvo įsakymai ir raštai prieš modernistus, prieš silonistus². Žmogus nė nepajunti, kaip įkvėpuoji vieną antrą nevisiškai ištikimą nuomonę, juo labiau, jei tos nuomonės neva katalikų platinamos; nė nepasisaugoji tuomet. Kaip gera, kad šv. Tėvas perspėja, pamokina, nurodo, kur pavojus. Dėkui Tau, Viešpatie, už 62 tokį gerą, už // tokį mūsų šv. Bažnyčios sutvarkymą. Kokia tai didelė malonė – neklaidingumo dovana. Dabar pasikietinu ne tik enciklikas, 20 bet ir prakalbas, laiškus šv. Tėvo skaityti, nes geriausiai surandi, ko mums trūksta, kokių kelių geriausiai eiti, ko vengti ir ko žiūrėti. –

Kad mūsų Vienuolijoj visuomet vienas kitas brolis atsidėjęs skaitytų Ap.³ Sosto raštus, kad dabotų, į kur kreipia šv. Tėvas katalikus, nuo ko gina, paskui apie tuos dalykus visi drauge galėtų pasikalbėti. Tokiu būdu gyventume tikrai Bažnyčios gyvenimu, jos dvasios prisigertume, geriau atspėtume Bažnyčios norus ir troškimus. Iš kur mes geriau galime semtis tikrosios dvasios, jei ne iš popiežių enciklikų ir kitų raštų, įsakymų, nurodymų, geismų, papeikimų ir nurodymų. //

¹ orig min ² orig, U1, U2 *simonistus*, leid. lenkų, italų k. cor *sillonistom, sillonisti*; p (?)

³ = Apaštališkojo

13.IV.1913. Atlikome šandie mėnesines rekolekcijas. Pasiketinimai ⁶³ tie patys, kuriuos per paskutines rekolekcijas pasidariau. Ypač žiūrėsiu, kad tuoj prie darbo sėsčiau, sugrįžęs savo kambarėlin. Šv. Juozapai, Bažnyčios Globėjau! Pažvelk į mūs mažą šeimynėlę savo gailėstingomis akimis, globok mus ir augink, kaip auginai Nazarete Švenčiausiąją Šeimynėlę¹; mokyk mus mylėti Jėzų, Mariją, mokyk mus Jėzui, Marijai tarnauti ir pasišvesti, dėl Jėzaus ir Marijos tebegyventi.

Kelias dienas atgal skaičiau patvirtinimą, kurį Šv. Tėvas suteikė Canonicis Reg. Immaculatae Conceptionis². Dievas davė man ypatingą apšvietimą, kad ir mes tarp ko kita taip pat vienytyje vienuolių gyvenimą ir drausmę su parapijos³ darbu. Jau senai ta mintis sukinosi man po galvą. Nekartą mažčiau, kodėl gi mes, vienuoliai, negalėtume imti parapiją ir parapijose darbuotis. Tokia graži darbo dirva! taip svarbi! Kodėl gi neimti šitoje darbo šakoje lavinties ir tobulinties? Bet vis lyg baimė ėmė, ar tai galima gerai sutaikinti su visomis vienuolio priedermėmis, kaip Šv. Vienuolių Kongregacija į tai žiūrės. Dabar visos abejonės išnyko. Šv. Tėvas ne tik patvirtina, bet ir pagiria, ir da kaip pagiria tokį vienuolių gyvenimo būdą. Mes ir taip jau aplinkybių priversti tokiu gyvenimu ėmėme gyventi. Dabar jau galime būti ramūs, galime ²⁰ drąsiai eiti tuo keliu: ir mes imkimės ypatingu būdu vienytyje vienuolių gyvenimą su parapijos darbu ir apskritai tarnauti vyskupams, kur tik pasirodys reikalas. Dieve, padėk mums tatau gerai atlikti.

1913. Metinių rekolekcijų pasiketinimai: 1) Dievas: laikant šv. Mišias, kalbant brevijorių ir kitas maldas rūpintis tikrai domę atkreipti į žodžius ir jų prasmę, kalbėti: actualis attentio⁴; 2) artimas⁵: toliau rašyti instrukcijas ir jei galima Rekolekcijų vadovėlį rengti; – reikalauti nuo pavaldinių, kad pildytų, kas yra Įstatuose ir instrukcijose; – 3) pats: maldos dvasia lavinti, Dievo akivaizdoje gyventi; – laiką sunaudoti rūpintis; – marinimasis tas pats, kaip pirma.

¹ orig min ² =Nekaltojo Prasidėjimo reg[uliniams] kanauninkams ³ man ins sec p ⁴ =sąmoninga atida ⁵ orig vid ex err *artymas*

Domine Deus! misere mei, miserere mei peccatoris – secundum magnam misericordiam tuam! Cor humiliatum et contritum ne despicias Domine! Spiritum rectum innova in visceribus meis!¹

23.II.1914. Seniai nieko neužrašiau šitame sąsiuvinyje, visas buvau paskendęs darbuose ir reikaluose, ypač Instrukcijų rašyme; visos mano mintys net per meditacijas dažniausiai į Instrukcijų pusę kryo. Ačiū Geriausiam Dievui, pavyko daug padaryti. Jei kokia gera mintis buvo atėjusi, apšvietimas ar įkvėpimas, daugiausiai Instrukcijose tilpo. Ačiū Dievui už visa ką; tegul visa kas būna Jo didesnei garbei!

Daug, Viešpatie, leidai kryželių ir daug per tą laiką suteikei ypa- // 10
64 tingų malonių. Tūkstančius kartų būk už tai pagarbintas! –

Ypatingai ačiū Tau, Viešpatie, už tą nepaprastą malonę, kurią man suteikei vienąkart per šv. Mišias giedant vargonininkui „Gloria“². Šventi, stebėtini šturpuliai visą mane perbėgo ir perėmė; akis – tarsi aptemdė; kūnas lyg pastiro, tarsi valdžios nebetekęs, o dūšią neapsakomas malonumas apėmė; nieku būdu neišreiškiamo saldybės tarsi po visą mane pasiliejo. Viešpatie! Koks Tu esi saldus! kas gal apsaugoti! Jei nevertą nusidėjėlį taip guosti ir aplankyti teikiesi, kas turėjo būti su tikrais Tavo tarnais, su šventaisiais. Viešpatie, neatmesk manęs, pasigailėk manęs, duok man patekti į skaitlių Tavo tarnų! 20

Da vieną ypatingą malonę Švč.³ Panelė yra mums suteikusi, apsaugojo mus nuo Rafalovskio, kuris bene tik ar nebuvo šnipas, taip bent iš visa ko išrodė. Labai mano širdis buvo suspausta. Rafalovskis dėjosi norįs tapti kataliku neva iš pravoslavo ir da gi kunigu. Iš vienos pusės, baimė mane ėmė, kad neatgrasinus nuo Bažnyčios žmogaus, jei parodysiu, kad juo nepasitikiu; antra vėl vertus, bijojaisi, kad neįsileisčiau vilko į avelių tarpą, kad nepadėčiau kokiam vilkui įsisprausti į katalikų tarpą, į jų įstaigas. Pavedžiau visą reikalą Švč.⁴ Panelei

¹=Viešpatie Dieve! Tu pasigaili manęs, pasigailėk manęs nusidėjėlio – Tu didžiai gailingas! Nuolankios ir sugrudusios širdies nepaniekinsi, Viešpatie! Atnaujink mano viduje teisingą dvasią! (cf Ps 50 (51)); U1 ...*miserere mei, miserere...* ² orig min ³ orig min ⁴ orig min

1914 II 23

Nekaltai¹ Pradėtajai². Be abejo, per Jos priežastį pavyko man susekti Rafalovskio melai ir juo nusikratyti. Ačiū Tau, Švč.³ Panelei tiek kartų mus gynei ir globei, nesiliauk niekad mus gynusi ir globojusi.

Dėkui Tau, Geriausias Viešpatie, už⁴ kryželius. Čia mane plak, čia mane bausk, tik nestumk nuo savęs, tik atleisk man mano jaunų dienų kvailybes ir mano pereito gyvenimo kaltybes. Tu esi didelio pasigailėjimo Dievas, pažvelk tad savo gailestingomis akimis į mane, nevertą padarą, ir dovanok man visa, kuo esu prieš Tave nusidėjęs. Viešpatie! Tu matai mano širdį, Tu regi, kad aš Tave myliu ir kaskart
10 labiau mylėti trokštu. Jei pamatytum manyje nors vieną gyslelę Tavo meile neplezdant, išrauk ją, sunaikink! –

Viešpatie! Tavim pilnai pasitikiu, stiprink mano viltį. Kuo gi daugiau galiu aš pasitikėti, būdamas toks dvasios vargšas ir plikšas, jei ne Tavo, Viešpatie, gerumu, jei¹ ne Tavo⁵ Mieliausio Sūnaus Širdimi⁶ pilna meilės ir pasigailėjimo, jei ne Švenčiausios Panelės Marijos galingu užtarimu. Viešpatie! tikiu į visa tai, ką esi apreiškęs, ko Šv. Katalikų Bažnyčia moko, tikiu į visa tai, kas yra Šv. Rašto ir Šv. Tėvų padavimuose. Viešpatie, Tu matai mano širdį ir žinai, kad nuo to laiko, kai esu kunigu, niekad
20 nenorėjau nei mažiausiame daiktelyje prasilenkti su Tavo apreikštąja tiesa, su Tavo šv. Bažnyčios mokslu. Tavo malonės stiprinamas, rodos, esu pasiryžęs už kiekvieną apreikštą tiesą savo galvą paguldyti. Vienok ir čia, Viešpatie, jaučiuosi daug daug kaltas esąs. Habui zelum Dei sed non secundum scientiam⁷. Pui // kybės apakintas išdrįsau kištis į reikalus ir
65 darbus, kurių neišmanau, išdrįsau pakelti balsą dalykuose, kurių nebuvau mokinėsis, kurių gerai nepermaniau, ir klydau, ir gal da kitus suklaidinau. ĮNenorėk bylinėtis, Viešpatie, su savo tarnu!¹⁸ Tik pasigailėk manęs ir atleisk man; pažvelk į mano susigraudinusią širdį ir atleisk man mano visas kaltybes, visus išsišokimus, kiekvieną be apsimąstymo pasakytą žodį; atitaisyk mano klaidas! atitaisyk papiktinimus, kuriuos galėjau duoti.

¹ orig min ² orig min ³ orig min ⁴ orig vid ex err už ⁵ orig phr rep ⁶ orig min ⁷=Uoliai rūpinausi Dievu, bet ne taip, kaip reikalauja tikras žinojimas (cf Rom 10, 2) ⁸ cf Ps 142 (143), 2

KELIONĖ Į RYMĄ SU REIKALAIS
1911 m. XI. 14 d. RELIACIJA

Jurgis Matulaitis. *Užrašai*. – Aidai, 1998.

(Ne viskas skaityta, paslaptys užtylėtos.)

Iškeliavau Ryman iš Friburgo Šveicarijoje 14. XI. 1911 anksti rytą. Norėjau atlikti du reikalus: Peterburgo Akademijos ir Marijonų Kongregacijos. Važiavau per Lausanne, Montreux, St. Maurice, Domodossola, Milaną, Genovą, Pisą. Rymė jau buvau 15. XI iš ryto bene tik 9 valandą. Kelionė gerai pavyko: buvo gana gražu ir šilta; per kalnus važiuojant reginiai puikūs. Kelionėje su dviem žydais teko kalbėti apie tikėjimą. Bekeliaudamas po pasaulį pastebėjau, kad ypač žydai mėgsta tikėjimo klausimus pajudinti, jei tik numano, kad žmogus, su kuriuo važiuoja, yra kunigas.

10

15. XI. Apsiprausęs nuėjau pas Tėvus Rezurekcionistus (Zmartwychwstancy) Mišių atlaikyti. Jie prižadėjo atlikti formalistikumus > vikariate; palikau tad jiems savo Celebretą. Po Mišių Tėvai pavaišino mane kava. Paskui sugrįžau į viešbutį: Albergo Bavaria, Müllers, Vicolo Alibert, kur esu apsisojęs. –

Neilgai trukus, nusiskubinau į „Congregatio Sacra Studiorum“ pas Mgr. Giuseppe Antonucci su Akademijos reikalais. Įdaviau jam Akademijos Rektoriaus kun. Aleksandro Kakowskio laišką ir reliaciją apie Akademijos stovį (Relatio de statu Accad. Petropolitanae Eccl.); – meldžiau, kad peržiūrėtų, ar viskas gerai padaryta ir ar ko netrūksta. 20 Jis žadėjo tai padaryti, o aš gi ketinau pas jį popietį į namus atvažiuoti Via dell' Anima 45 apie 4,30 valandą pasiteirauti apie reliaciją ir atvežti drauge knygas, kurias Rektorius buvo įdavęs. –

Rektorius, surinkęs ką maždaug paskutiniaisiais metais profesoriai buvo išleidę, įdavė man nuvežti tai Šv. Kongregacijai, kad parodžius profesorių darbo vaisius. –

Tuoj popiet apie 2 valandą užėjo pas mane Tėvas Mosser'is (Tėvų Rezurekcionistų); – nuvedė mane į Collegium Polonicum (Via dei Maroniti 22) atlankyti Arcivyskupo Teodoravyčiaus. Taip pat aš norėjau pasimatyti su dviem klierikais Collegiume gyvenančiais: Lysik ir Kalinowski, abudu iš Varšavos seminarijos. Įteikiau jiedviem laiškus nuo kun. Bronikowskio ir kalbėjau su kiekvienu skyriumi apie mūsų sumanymus kas link Marijonų Kongregacijos; bet labai trumpai; sakiau, kad norėdami arčiau pažinti tuos dalykus, galės su kun. Bronikowskiu susirašinėti. Lysik'as jau buvo apie tai kalbėjęs su kun. Bronikowskiu ir buvo net pasiryžęs šimet pas mus atvažiuoti Friburgan, bet Seminarijos Rektorius jį sulaukęs, nes Ryme buvo stipendija. Kalinowskis taipgi nesipriešino tai minčiai, kad prie mūs prisidėjus. Bet dar abudu turi gražaus laiko, kol dar nepabaigę savo mokslo; tai nebuvo ką nė kalbėti smulkiau apie mūsų sumanymus ir darbus. Bet nau-dinga bus prilaikius per laiškus su jiedviem ryšius. –

Pas Jo Ma // lonybę Arcivyskupą Teodoravyčių man užėjus, tuoj atėjo ir kun. Gralewskis. Tuoj užklausė, ar mes netverią kokio ten vienuolyno Friburge; matėsis su Lutosławskiu (Friburgo studentas, teologas, filosofo Lutosławskio brolis) ir nuo ano tai patyręs. –

Aš nukreipiau kalbą į šalį. Pabuvus trumpai pas Jo Malonybę, su Tėvu Mosseriu važiauvau aplankyti Jo Malonybės arcivyskupo Simono, kuris prie manęs Akademijoje Rektoriavo ir profesoriavo. Tarp kitų dalykų arcivyskupas Simonas labai neprielankiai kalbėjo apie kun. prof. Trzeciaką ir jo paskutinį veikalą, kuriame esą daug nekatalikiškų pažvalgų ir išsireiškimų. Aš dar nesu to veikalo skaitęs, taigi ir negalėjau nieko pasakyti apie jį. –

Nuo JM¹ arcivyskupo Simono nusiskubinau su knygomis pas Mgr. Antonucci. Jis jau buvo paskaitęs Akademijos reliaciją. Viskas jam tiko. Tik pastebėjo, kad trūksta Mohilevo arcivyskupo parašo ir palii-

¹=Jo Mylistos

dijimo. Paaiškinau, kad reliacija rašyta slapta, užsienyje; kad negalima buvo su arcivyskupu susišinoti. Žadėjo tą reliaciją drauge su knygomis įduoti Kongregacijos sekretoriui Dandini ir man duoti atsakymą, ar man pačiam reikės būti pas sekretorių.

16.XI. Nuėjau su Tėvu Mosser'iu į Vienuolių Kongregaciją. Pakeičiui užvedė mane į devocionalijų krautuvę, kur pirkau reikalingų dalykų už 30 fr. Vienuolių Kongregacijoje nepavyko man atlikti reikalų, nes tą dieną turi savo bendrą posėdį Kongregacija ir sprendžia apie visus visos savaitės reikalus. –

Popiet nukeliavau pas Mgr. Sapiehą; taipgi neradau namieje, palikau bilietą. Nukeliavau Via dell'Olmata 16 pas grapienę Ledóchowską, tikėjau, gal tenai rasiu jos seserį Uršulę, vienuolę, kuri Peterburge darbavosi. Skambinau, niekas durų neatidarė. Paskui patyriau, kad vienuolė jau išvažiavus, tai ir nėjau daugiau pas grapienę Ledóchowską. –

Liuosam laike lankiau bažnyčias ir meldžiausi. –

Prirengiau popieras Vienuolių Kongregacijai ir apyskaitą apmąščiau ir geriau sustačiau.

17.XI. Nuėjau vėl į Vienuolių Kongregaciją. Priėjau prie sekretoriaus pagalbininko, kuris vyrų vienuolių dalykus atlieka, – Mgr. Caroli. Išdėsčiau jam mūs Kongregacijos dalykų stovį: 1) Aš atsisakiau nuo 20 vietų profesoriaus ir inspektoriaus Akademijoje Peterburge ir persikėliau Friburgan į Šveicariją. Priežastis: pasirodė, kad negalima įsteigti Peterburge ir apskritai Rosijoje skaitlingesnio novicijato, ypač jei kuniagai kandidatai randasi, tai išsyk atkreiptų pasauliškės valdžios akis. Friburgan gi suvažiuoja daug kunigų ir klierikų mokyti universitete ir iš Rosijos. Taigi čia galima pasislėpti, prisidengiant universitetu. Rosijos¹ valdžia kol [kas] nežiūri šnairai į Friburgo universitetą; tik nekenčia Insbruko ir bijosi Rymo. Užtai tikiuosi, kad mes lengvai ir liuosai galėsime Friburge dvasiškai ir protiškai lavintis, organizuotis,

¹ orig vid ex err *Rusijos*

1911 XI 17

o paskui be kliūčių grįžti Rosijon ir stoti darban, kaip tartasi ir kalbėta su kai kuriais vyskupais. –

2) Išdėsčiau, kad kol kas man prisieina dabar drauge ir novicijatas vesti, nors tai nėra visiškai sulig Įstatų, nes mūs dar maža; vos trys po apžadų, užtaigi novicijate dabar 10 ir daug norinčių įstoti. –

3) Klausiau, ką daryti tokiam atsitikime. Rosijoje vyskupai noriai duoda kandidatams // norintiems prie mūs prisidėti paliudijimus žodžiu, bet bijosi duoti raštu, kad pasauliškė valdžia nesugautų ir nesugriebtų. Ar užtenka tokio paliudijimo? –

10 4) Kas daryti? Vyskupai dažnai sulaiko ir sutrukdo kandidatus, norinčius pas mus įstoti. –

Reikia, sakė, kantrybės ir kiek galima gražumu melsti ir tartis. Negeistina kreiptis į Kongregacijas, ir aš pridėjau: Tikiuosi, kad kai pamatys mūs darbą, gal bus vyskupai nuolaidesni ir greičiau prisitaikyti norės prie Kanoniškųjų Įstatų reikalavimų. –

5) Klausiau, ar lengvai duoda Kongregacija dispensas tokiems, kurie nori įstoti jau turėdami per 36 metus. –

Atsakė, kad galima gauti ad aliquod casus¹ leidimą tokius priiminėti. –

20 6) Klausiau, kur reikia kreiptis, norint apturėti savo Kongregacijai facultates et gratias². –

Atsakė, į Kongregaciją Sacri Officii. –

7) Kalbėjau apie Bizausko ir Indrulio reikalą. –

Sakė, jei vyskupas kreipėsi į Kongregaciją, tegul laukia atsakymo. Jei atsakymas bus negatyviškas, tai tegu tada prie jūs prisideda. –

Drauge įdaviau prašymus: 1) kad mane patvirtintų perdėtiniu, 2) kad < patvirtintų naujai perkeltą novicijatą Friburgan, 3) kad duotų dispensą kun. Vincui Dvaranauskui, kuris jau per 36 metus amžiaus turi, 4) kad duotų dispensą Płókarz'ui, kuris buvo atstatytas iš Varšavos Seminarijos, kad jį įtarta, būk prie marijavitų jįsai slapta priklausąs. –

¹=kiekvieniu atskiru atveju ²=teises ir privilegijas

Mgr. Caroli dar patarė, kad prirengęs rytoj atneščiau šiuos prašymus: 1) kad man valia būtų drauge ir novicijų Magistro priedermes pildyti; 2) kad paskaitytų Kongregacija per užtektinus tuos paliudijimus, kuriuos vyskupai tik žodžiu duoda, o nenori raštu duoti; 3) kad paprašyčiau įgaliojimo priimti į Kongregaciją ir tuos, kurie turi per 36 metus, bet ad aliquod casus; 4) buvau¹ klausęs, ar nebūtų galima gauti leidimas skaitytines Mišias kopolytelėje vietoje giedotinių laikyti. Sakė, kad galiu paduoti Kongregacijai tokį prašymą.

Pietų 12,30 buvau pakviestas į Collegium Polonicum pas Jo Malonybę arcivyskupą Teodoravyčių. Atėjo ir Mgr. Sapieha, ateisiantis Krokavos antvyskupis; buvo taipgi Tėvai Rezurekcionistai: Czarba², paskui ir Smolikowski. Sapieha ir Teodor. klausinėjo apie kai kuriuos reikalus Rosijoje. Man buvo nemalonu pasakyti savo nuomonę apie kai kuriuos žmones, dariau tai, rodos, vien į Dievą atsižvelgdamas ir tik tiek, kiek klausė ir reikėjo. –

Buvo kalba apie Motinos Darowska (niepokalanka) rekolęcijų vadovėlį, kurį aš buvau sukritikavęs. Aš išdėsciau, kodėl tai padariau. Buvau parašęs kritiką, pranešiau per Ratuszny apie tai antvyskupiui Bilczewskiui, kad to veikalėlio neleistų, nes negeras; laukiau metus. Kuomet antra laida pasirodė, apgarsinau kritiką, ir tai dabar gailiuosi, nes galėjau perdėti ir užkenkti. Vis tai negatyvinis darbas. –

Sužinojau nuo Tėvo Smolikowskio, kad „Niepokalankų“ įsteigėja yra Jozefa Karska. Tėvas Kaissewicz buvo parašęs jos gyvenimą, bet meldžiant Darowskai, jai atidavė. Darowska nenorėjo, kad būtų atspausdintas tas gyvatas. Be to, sužinojau, kad kai kurie Tėvai Rezurekcionistai (kaip Semeneńko) buvo po didele Motinos Darowskiej įtekme. Toji įtekmė gana užkenkusi Rezurekcionistų Kongregacijai. Tėvas Smolikowskis turi brulijoną³ gyvenimo Karskiej, kurį Kaissewicz⁴ ius yra parašęs, daug Darowskiej laiškų ir keistų dokumentų. –

¹ orig cap ² orig ex err *Czarban* ³=juodrašti

1911 XI 17 - 20

Mgr. Sapieha atsiveikindamas pasakė, kad galėsiu jį subatoj apie 7 v. aplankyti.

Apie 5 valandą buvau pas Antonucci. Papasakojau jam trumpai dabar apie mūs Kongregacijos reikalus, ypač kad aš liekuosi Friburge. Meldžiau, ar negalėtų išrūpinti Mūsų Kongregacijai kai kurias facultates ir gratias. Apsiėmė tai padaryti. Surašėme visą eilę; ketino pasiteirauti ir utarninke¹ popiet duoti man atsakymą. –

Pasakė, kad Šv. Kongregacija dei Studii ketina mane priimti pamedėlyje² (20) apie 11 valandą ir duoti kai kurias instrukcijas.

10 18. XI. Prirengęs nuvežiau Mgr. Caroli į Vienuolių Kongregaciją tuos prašymus, kuriuos jis man buvo pataręs paduoti. –

Pirmiau dar Mgr. Caroli labai maloniai mane buvo priėmęs, padrašino eiti tuo keliu, linkėjo, kad mūs Kongregacija pradeda platinintis. –

Popiet nuvažiavau su Tėvu Mosser į puikią ir gražią baziliką šv. Povilo extra muros pasimelsti ir pasižiūrėti. –

Vakare apie 7 valandą nuvykau pas Mgr. Sapiehą. Buvau valandą, kalbėjome apie bažnytinį gyvenimą Rosijoje. Užsikvietė mane pas save pietų ateinantį utarninką (21).

20 19. XI. Nuvažiavau į šv. Jono Lateranensis baziliką; atlikau ten šv. išpažintį, išklausiau dvejų Mišių. Pargrįžęs sėdėjau hotelyje visą dieną, skaičiau ir meldžiausi.

20. XI. Nuvažiavau į Studijų Kongregaciją. Apie 11 valandą priėmė mane Sekretorius Mgr. Dandini³. Išreiškė: 1) kad džiaugiasi dėl to, kad atsiuntė Rektorius tą reliaciją. Šv. Kongregacija to tikėjosi ir laukė. –

2) Kad būtina stengtųsi įvesti filosofiją sulyg Kongregacijos dekretų ir nurodymų. –

Čia paaiškinau, kad sunku ir negalima įvesti fiziką, astronomiją ir apskritai pasauliški dalykai. Viena, valdžia nesutiks, kad juos įvedus į

¹=antradienį ²=pirmadienį ³orig ex err *Dondini*

teologiskąjį fakultetą; o jei ir sutiktų, tai norės primesti gal rusą schizmatiką profesorių; tai negeistina ir pavojinga. –

Atsakė, kam prie pasauliškės valdžios kreiptis su visa kuo; ar negalima taip įvesti, pavyzdžiui, po priedanga ir Cosmologijos, ir Philosophiae naturalis¹. –

3) Kad bent du metai filosofijai, o du teologijai. Reikiant pakelti visur filosofiją, ne tik Rosijoje, bet ir visur. –

4) Kad būtinai užbaigę seminarijas ateitų ir jau į kunigus įsišventinę. Čia aš nustebau, nes Peterburge vis girdėjau, būk esąs koksai Kongregacijos dekretas, draudžias šventintis Akademijos klierikams į kunigus 10 prieš pabaigiant. Paskui ir nuo Mgr. Sapielhos sužinojau, kad buvo ketinę net į dekretą tai įdėti, kad tik kunigai būtų priimami į Akademiją. –

5) Klausė, ar Rektorius neturi kitokių kokių priedermių. Pasakiau, kad ne. Pagyrė tai; nes Kongregacija nori, kad Rektorius vien tik Akademijai būtų atsidavęs. –

6) Priminė truputį tai, kad tarp marijavitų daug randasi akademikų; kad reikia tai dabar atitaisyti. Mačiau taipgi Rektoriaus Żarnowieckio reliaciją su įgaliojimu duoti Trzeciak'ui. Gaila, kad nežinojau nė aš, 5 nė turbūt Rektorius Kakowskis, kas joje buvo. Nežinojau kaip kalbėti, kad nebūtų priešingumų. Sekretorius sakė, kad Żarnowieckis labai marijavitizmą kėlęs. 20 –

7) Paskui man Antonucci nuo savęs tokią patartį davė: kad Jo Malonybė Arcivyskupas kreiptųsi į seminarijas, kad tenai filosofijos mokslą pakeltų ir kad apie tai praneštų Kongregacijai Šv.; būsianti tada Šv. Kongregacija užganėdinta. Tada galėsią būti Akademijoje daugiau teologijos. –

8) Galų gale ketino Antonucci pats parašyti Rektoriui, jei Kongregacija kokių decizijų² darytų. Sakė, kad gal ir duosianti Kongregacija kokį atsakymą.

¹=Gamtos filosofijos ²=sprendimų

21. XI. Buvau kviestas pietų pas Mgr. Sapięhą. Nuvykau 1 valandą; atvažiavo JM. arcivyskupas Teodorowicz. Kalbėjome apie Rosijos Bažnyčios reikalus, ypač apie Akademią. Ragino mane nueiti pas Ledóchowškį ir De Lai. Atsakaiu, kad jeigu anie norėtų ir būtų tikras reikalas, nueičiau. O šiaip nenoriu užimti kitiems laiko be reikalo. Sapięha ketino susižinoti su anais žmonėmis ir pagalvoti. Man tie visi kamantinėjimai nepatiko; kalbant apie kitus ir Bažnyčios¹ stovį, reikia imti gi atsakomybė už savo žodžius. Man išrodė, kad per daug čia rūpinausi politika ir diplomacija. Aš gi atvažiavau ko kito. Kad 10 Bažnyčiai patarnavus, esu pasiryžęs viską padaryti. Bet mano idealas – tai dirbti dėl Bažnyčios. Daugiau tikiu į darbą, Dievo dvasioje vedamą, negu į gudriausias diplomacijas ir kombinacijas. Mano noras būti tikru Dievo dirvoje darbininku, o ne politiku diplomatu. –

Kalbėjome, kaip suorganizavus žinių pristatymą Ryman, kad turėtų tikras žinias ir greitai, ypač apie pasauliškės valdžios pasielgimus, apie laikraščių straipsnius ir t. t.

Po pietų apie 5 v. nuvykau vėl pas Antonucci. Kalbėjome vėl apie Akademijos reikalus, bet jau nieko naujo nepatyriau. Antonucci buvęs priešingas tam dekretui, kurį gavo Arcivyskupas² Kluczynskis, taip, 20 kaip jis čia yra sustatytas, nes žinojęs, kad dekreto programa neįvykdoma. Kalbėjome paskui apie indulgencijas, kurias galima išgauti mūs Kongregacijai. Su Antonucci jau galutinai atsisveikinau. Meldžiau, kad išrūpinęs prisiųstų mums kai kurias facultates.

22. XI. Turėjau liuosą dieną. Po darbų jaučiau nuovargį ir pailsimą. Aplankiau su Tėvu Mosser šv. Cecilijos bažnyčią ir meldžiausi. Vakare < atvažiavo Grum Grzymailo Sergejus pas mane. Žadėjome rytoj anksti pasimatyti ir pasikalbėti apie reikalus, dėl kurių jis yra atvažiavęs.

23. XI. Šiandie atlaikiau šv. Mišias už Kongregaciją. Pasimačiau su kun. Grumu iš ryto. Jis atvažiavo kai kurių kunigų meldžiamas,

¹ orig min ² orig vid ex err *Arkivyskupas*

> kad išdėstytų Bažnyčios stovį Rosijoje, ypač vyskupų stovį. Ketino važiuoti pas Tėvą Jėzavitą Ledóchowski, paskui vakare pas Sapiehą. Meldžiau, kad paklaustų Tėvo Jėzavito, ar aš galėčiau kada jį aplankyti. –
Liuosą laiką lankiau bažnyčias ir meldžiausi. –

Susistačiau sau planą dalykų, kuriuos ketinau išdėstyti Tėvui Ledóchowskiui: mūsų Kongregacijos ir Akademijos. Kalbėjome su Grumu, kuris persikraustė į tą patį hotelį gyventi. //

6 24. XI. Apie 10 valandą iš ryto nuvykau pas Tėvą Ledóchowski. Priėmė mane labai maloniai ir prielankiai. 1) Išdėsčiau jam, kokiu būdu ir kaip mes atgaivinome Marijonų Kongregaciją ir manome 10 darbus toliau varyti. Labai mums pritarė ir parodė didelę užuojautą. Toliau klausiau, kaip mano, ar nepakenks mums, jei daugeliui mūsų siškių bent iš pradžių prisieis skyrium pasidaruoti, kad kviečia kai kuriuos į seminarijų dvasiškus Tėvus; pridėjau, man rodos, kad čia reikia patarnauti vyskupams ir seminarijoms. Mes gi tarp savęs galime susieiti, susivažiuoti ir tokiu būdu dvasią palaikyti. Sutiko Tėvas L., kad taip galima daryti. –

Toliau išdėsčiau kliūtį, kurią turime kai kada su JM. vyskupais. Jie, bent apskritai, mūs sumanymą pagiria, mums prijaučia, bet kaip tik randasi kunigas, kuris nori pas mus įstoti, tuoj daro kliūtis, užlaiko 20 kokiam laikui, teisindamiesi, kad nėra kunigų, kad žmones mirštą be sakramentų. Tėvas atsakė, kad jie seniaus tokių kunigų nepriimdavo, kuriuos vyskupai nelabai norėdavo leisti, kad tokiam atvejuje palaikydavo vyskupą, bet įsitikrino dabar, kad tai buvo klaidinga taktika. Sakė, reikią kaip galint rūpintis JM. vyskupus įtikinti, kad leistų kan-
> didatus; gerai, kad JM. vyskupai žinotų Benedikto XIV kas link tų dalykų dekretą; kad to dekreto ir dabar Rymas laikosi ir turbūt visuomet laikysis. Tai yra, kad reikia daryti viskas, kad kunigą, norintį įstoti į Kongregaciją, išgavus, bet nepažeidžiant JM. vyskupų, anaipatol nestojant kovon; mandagiai ir nuolaidžiai elgiantis, bet taip, kad visgi

1911 XI 24

kada nors galų gale išgavus leidimą. Gerai būtų, kad JM. vyskupai žinotų Kanonišką Įstatą tuose dalykuose, nes dažnai nežino; būtų gerai net ir bažnytinios laikraščiaus tai paaiškinus. Patarė tą kliūtį ir sunkenybę ir JE¹ kardinolui Tuto y Vives išdėstyti nors trumpai.

Toliau Tėvas Ledóch. žadino, kad mes labai rūpintumėmės viduriniu, dvasiniu kandidatų išsilavinimu. Iš prityrimo matė ir žino, kad tie vienuoliai kunigai ir Jėzavitų Kongregacijoje turi į žmones įtekmes, kurie daug meldžiasi. Mes esame antprigimtinio gyvenimo atstovai, turime rūpintis pirmiausia savyje jį palaikyti. Turime žiūrėti, kad
10 atstovautume tarp žmonių atprigimtinius reikalus, Bažnyčios reikalus, Evangeliją, o ne kokius nors pašalinius reikalus ir tikslus. Moksle patarė kelti tikrą filosofijos mokslą; rūpintis, kad filosofiją gerai pažintų; be to pamato ir kiti teologiški, ypač pozityviški mokslai, paskui lyg ore kabo. –

Teologijoje šv. Tomą pažinti ir jo laikytis. –

Kalbėjo Tėvas L. ir apie asketizmą mūsų šalyje; jis esąs nelabai sveikas, sentimentalizmo varšą turįs. Aiškino tai truputį Lenkijos stoviu, prispaudimu iš Rusų valdžios. Sakiau, kad rūpinamės asketiką pastatyti ant sveikos filosofijos ir teologijos pamatų. Taip pat sakiau,
20 kad mes ypač rūpinamės ir rūpinsimės, kad mūsų Kongregacija neturėtų jokių ne[i]² tautiškų, nei politiškų ar socialinių varšų, o tik būtų katalikiška, bažnytine Įstaiga, norinti už vis labiau Dievui ir Bažnyčiai tarnauti. –

Būčiau turėjęs dar labai daug klausimų, // bet nenorėjau laiko per daug užimti. –

Kaip įsigysime daugiau patyrimo, susirinks daugiau klausimų, kitą kartą reikės pakalbėti apie juos su Tėvais Jėzavita, o gal ir su kitais gerais vienuoliais.

2) Kalbėjau apie Akademijos reikalus, dėl kurių taipgi atvažiauvau,

¹=Jo Eminencijai ²orig vid ex err ne; U2 nei

apie kun. Kakowskio reliaciją. Išrodžiau, kad Šv. Kongregacijos dei Studii dekretas daugelyje dalykų neįvykdomas dabartinėse sąlygose, ypač negali būti nė kalbos apie tai, kad įvedus fiziką, astronomiją. Iš kalbos su Tėvu L. pasirodė, kad buvęs visai kitoks projektas sustatytas, kas link Akademijos reformos. Tame projekte buvo atsižvelgta į
 > Caro Nikalojaus I įstatus Akademijai duotus. Bet kažin kaip dalykai susipainioję ir visai kas kita išėję. Gana ilgai ir daug kalbėjome apie Akademijos reikalus. Buvau pas Tėvą L. daugiau kaip valandą. Patarė man Tėvas L. būtinai nueiti ir pas JE. kardinolą Tuto y Vives su mūsų Kongregacijos dalykais ir apskritai, kad pasirodžius Šv. Kon- 10
 gregacijos Vienuoliškų Dalykų Prefektui; davė man rekomendaciją prie kardinolo.

Nuo Tėvo Ledóchowskio nuvykau į Šv. Vienuolių Kongregaciją. Mgr. Caroli pasakė, kad visi mūsų dalykai praėję, tik vienas prašymas užkliuvęs, būtent kad leistų kopolytėlėse vieton giedotinių Mišių laikyti skaitytines. Reikalavo nuo manęs dar ir paaiškinimų, kuriuos suteikiau. Pamačiau, kad klaidą padariau, kad pirmiau nebuvo pas kardinolą Tuto y Vives ir jam nepaaiškinau dalykų. Pasirodė, kad Ryme Bažnyčios vedėjai nori pažinti žmones ir pažintys daug sveria. Pažinę 20
 žmogų, žino, ar galima juo užsitikėti ir kiek galima užsitikėti. Pama-
 čiau, kad ar pačiam kur važiuojant su reikalais, ar kitus siunčiant reikia labai gerai ne tik dalykai apsvarstyti, bet ir taktika, ir su kokiais žmonėmis verta į pažintis sueiti ir pasimatyti.

Popiet nuvykau į šv. Petro baziliką. Tenai prie šv. Apaštalo grabo padariau prisieką, kad iš visų mano jėgų stengsiuosi, darydamas kas galima, kad ne[i]¹ aš pats, ne[i]² mūs Kongregacijos nariai, ne[i]³ pati Kongregacija netarnautų jokiems pašaliniais tikslams (ar tai tautiškiems, ar politiškiems, ar kitokiems), bet vien tik Dievui, Bažnyčiai ir dūšių išganymui, pasinaudojant visais kitais prigimtiniais ir

¹orig *ne* ²orig *ne* ³orig *ne*

antprigimtiniais daiktais kaip įrankiais pasiekti aukščiausiam tikslui, būtent Dievo garbei padauginti. Daug meldžiausi.

Liuosam laike kalbėjau su kun. Grum Grzymailu apie visokius reikalus. Kas buvo svarbiausia mudviejų kalbose, paskui suėmęs į punktus surašysiu. Su Grumu atėjo du jaunu kunigu: Araškevičius iš Vilniaus dijacezijos ir Kępinskis iš Varšavos. Kępinskis likęs vienas užvedė kalbą apie mūsų Kongregaciją. Sakėsi jis pats su 4 kitais dar būk manę pastoti į Częstochow'os vienuolyną padarę doktoratą. Iki šiol dar nėra nė vienas iš jų doktorato padaręs. Pats Kępinskis parodė
10 norą prie mūsų prisidėti. Aš trumpai kalbėjau, daugiau apie vienuolių gyvenimo pamatus apskritai. Nepažinodamas žmogaus arčiau turėjau būti atsargesnis. Grumo klausiau, // kas per vienas Kępinskis; Grumas 8 sakė, kad neišrodęs būk turėtų į vienuolius pašaukimą. –

Ant rytojaus vaikščiojau su Kępskiu ir tą pat pastebėjau. Bet apud Deum nil impossibile¹; gal dar įgyti reikalingą dvasią. Kitas, kun. Araškevičius, man labai patiko.

25. XI. Priešpiet su Kępskiu lankiau Siksto kopyltėlę ir Vatikano muzejus. Nelabai aš mėgstu lankyti muzejus; bet norėjau nors perbėgti, kad turėjus apskritą supratimą apie dalykus. Daugiau man patinka
20 lankyti bažnyčias, mąstyti apie praeitį Bažnyčios, žiūrėti į gražius šventus paveikslus. Iš Vatikano muzejų išėjus jaučiau, kad galva sunki, kad galvoje ošia; naudos ne kas; aš nieko neišmanau mene.

Popiet apie 5 valandą nuvykau pas JE. kard. Tuto y Vives. Buvau iš anksto susitęsęs, kas kalbėti. Trumpai išdėščiau mūs Kongregacijos stovį; kodėl iš Peterburgo Friburgan persikėliau. Daug nereikėjo aiškinti, nes pasirodė, kad JE. žino labai gerai, koks mūsų Bažnyčios stovis. Kalbėjau ir apie kliūtis, kurias norintiems pas mus įstoti kandidatams kai kada vyskupai stato, kalbėdami, kad kunigų reikia, kad žmonės be sakramentų miršta. Juk mes norime atgal grįžti ir, kiek

¹ =Dievui nėra negalimų dalykų (cf *Lk* 2, 3)

galint, tarp savųjų darbuotis, taigi joks nuostolis vyskupams. JE. kardinolas atsiminė labai gerai, kad aš buvau pas jį prieš du metus; atsiminė, kad atgaivino me Kongregaciją; parodė mums didelę užuojautą ir prielankumą. Sakė: pereitame ketverge¹ mes kalbėjome apie jūsų Kongregaciją; daug dalykų jums pripažino; žadėjo mus paremti ir mums padėti, kiek galint. Paskui apdovanojo mane savo knygutėmis; gavau tris. Aš meldžiau, kad mus ir toliau neužmirštų, savo tėviškoje globoje turėtų ir kad suteiktų savo tėvišką palaiminimą man ir mūs visai Kongregacijai ir mūsiškiam. Ir atsiskyriau sustiprintas dvasioje. Koks geras Tėvas visų vienuolių JE. kard. Tuto y 10 Vives! Grįždamas viešbutin karštai dėkojau Viešpačiui už visas suteiktas malones ir meldžiausi visą vakarą daug už mūs Kongregaciją ir už visą Bažnyčią, ir už visus mūs geradarius, ir už neprietelius.

Tą pačią dieną buvo pas mane kunigas Viskontas iš Vilniaus dijacezijos, gyvena Prancūzų Kolegijoje; baigė Louvain'e filosofiją, gavo daktaro laipsnį, dabar gi mokosi teologijos.

26. XI. Iš ryto buvau šv. Petro bazilikoje, išklausiau šv. Mišių ir šiaip meldžiausi. Paskui nuvažiavau į Collegium Polonicum; norėjau atsisveikinti su JM. arcivyskupu Teodoravičium; neradau namieje. Mačiausi su klierikais Lysiku ir Kalinowskiu ir su Šaldra iš Kauno 20 dijacezijos; ši pastarąjį žadėjau dar kartą aplankyti.

Po pietų buvau su Grumu Collegium Gallicum; atlankiau Viskontą, Araškevičių. Susipažinau su dviem rusais, kurie tenai mokinasi teologijos: (Ааѳаеііау) Jewreinovas ir Kolpinski (Еіеіеіііеіе); šis pastarasis pažino kun. Būčį, eidavo pas jį išpažinties. Pažinau taipgi kunigą italą, kuris vikariate dirba: Campa. Nuvykome visi į šv. Povilo baziliką. //

9 Apie 6 valandą nuvykau pas Mgr. Sapiehą sulyg sutarties. Kalbėjome apie mūsų Bažnyčios stovį truputį. Paskui jis man padarė propoziciją², kad aš likčiausi Ryme, arba persikelčiau Ryman ir kad atsto-

¹=ketvirtadienį ²=pasiūlymą

1911 XI 26

vaučiau tenai Rosijos, Lietuvos, Lenkijos, net Poznaniaus ir Galicijos Bažnyčios reikalus, kad informuočiau Apaštališką Sostą apie tose šalyse Bažnyčios stovį. Sakė, kad jis kalbėjęs apie tai su kardinolu de Lai ir kad viskas būtų galima sutaisyti. Sakė, kad aš gaučiau tada valdininko vietą Šv. Kongregacijoje (Consistorialis), kur visi svarbių svarbiausi Bažnyčios dalykai sprendžiami, kad galėčiau tokiu būdu dalyvauti visuose posėdžiuose ir turėčiau balsą. Žinoma, sakė, kad tada jau negalėčiau tikėtis Rosijoje jokios vietos, taigi ir apie tai su JE. kardinolu de Lai kalbėjęs, kad būtų ir ateitis tokio valdininko aprūpinta. Kas
10 link pinigiskos pusės, tai ypač Galicijos ordinariatai sudėtų užtektinai pinigų tokiam valdininkui užlaikyti. Dabar patogus laikas tokį valdininką įvesti, nes ir Šv. Tėvas sutiktų noriai, o paskui nežinia kaip gali būti. Ryme gi būtinais reikalingas toksai žmogus atstovas, nes kitaip ateina painios informacijos, klaidingos, netikros, nežino Rymas kuo užsitikėti; Bažnyčia per tatau kenčia. –

Aš prisipažįstu, kad toksai žmogus būtinais reikalingas. Iš savo pusės pasakiau, kokias matau kliūtis: a) aš pradėjau savo naujai atgimusiai Kongregacijai tarnauti, negalima gi to darbo mesti;¹ b) aš lietuvis, ar norės manimi lenkai užsitikėti; c) nemoku itališkai, bet tai dar menkas
20 daiktas, nes lengvai galima išmokti; d) neįmanoma savyje diplomatiškų gabumų, šiaip prancūziškai silpnai kalbu, svečius nemoku labai priiminti; daugiau iškalbus esu, kai kalbu apie reikalus su atskirais asmenimis, bet susiėjimuose viešuose mažai kalbu ir kalbų nemoku palaikyti; e) apskritai kalbant, mano gyvenimo idealas kitoks, aš iki šiol gyniausi nuo garbių vietų ir trokštu paskui Kristų kitokiu keliu eiti; f) ypač, dar kartą pridėjau, mūs Marijonų Kongregacijoje sulaiko mane darbai; dabar iš pradžių reikia visiškai Kongregacijai pasišvęsti. Mgr. Sapieha sakė, ar nebūtų galima perkelti Kongregacijos Ryman ir tada abudu darbu vesti. Man tai dabar neišrodo galimas daiktas. Galų gale liepė

¹ p vid ex err man si f

pagalvoti ir utarninke duoti atsakymą. Užsikvietė pas save utarninke pietų; sakė, kad būsiu aš, Grumas ir JM. arcivysk. Teodoravičius.

Parvažiuodamas ir parvažiavęs galvojau, kodėl aš tiek kliūčių surandu nuo to laiko, kuomet pasiketinau eiti paskui V. Jėzų, gyvenantį neturte, paniekoje, paklusnybėje ir t. t., darbe. Kol taip sau gyvenau, niekas man nesiūlė garbių ir įtekmingų vietų, niekas manęs neperkalbinėjo; o dabar kaskart man naujas daro propozicijas ir tai tokias, kur iš tikrųjų galima daug dėl Dievo garbės pasidarbuoti; taip kad reikia pagalvoti, kas padarius. Nuo kiek laiko pasistačiau sau taisyklę, kad visuomet persisverti tokiuose atvejuose į pusę Kristaus, gyvenusio 10 paniekoje, neturte, varge ir darbe, tai kelias tikresnis. Buvau nusprendęs, buvau pasiketinęs griežtai nuo visko, kas man pasiūlyta, atsakyti.
10 Neišsiduodamas su paslapti // mi, pasitariau apie tuos dalykus su kun. Grumu. Tikėjaisi, kad tai patvirtins. Nustebau, kuomet jis ėmė man prirodinėti, kad sutvarkęs dalykus už metų kitų aš būtinai turiu kur į vyskupus eiti arba Ryman persikraustyti Bažnyčios reikalų atstovauti. Išklausiau, sutikau, kad principe nieko nuo savęs nereikia atmesti, bet visame kame atsižvelgti reikia, kur bus didesnė Dievo garbė. –

Dvasioje jaučiaus, kad man reikia žiūrėti visų pirma, kad mūsų Kongregacija susitvarkytų ir suaugtų, o ne ko kita. Taip pat man 20 nepatiko išitraukimas mūsų Kongregacijos arba jos narių į diplomatiją ir politiką. Mano idealas, kad mes būtume geri darbininkai (boni operarii in Vinea Domini¹), o ne politikai. Man vidurinė dvasia kalbėjo, nežiūrint nė Mgr. Sapiehos išvadžiojimų, nei į kun. Grumo, kad aš turiu varyti darbą, kurį pradėjome, eiti paskui Kristų neturtėly, darbininką, išniekintą ir t. t., eiti ramaus, tylaus darbo keliu; nepridera mums ištraukti į diplomacijas, kur net apie vyskupus reikia spręsti; mes vyskupų tarnai bevėly būkime. Bet rytoj dar maldoje šviesos ieškoti ketinu.

¹ =geri darbininkai Viešpaties Vynuogyne (cf Mt 20, 1-16)

27. XI. Nuvykau į šv. Vienuolių Kongregaciją pažiūrėti, ar nepriengtos reikalingos popieros. Kongregacija, pasirodė, kad nedirbo užtai, kad buvo Consistorium secretum, kur Šv. Tėvas naujus kardinolus skyrė. Mgr. Sapieha Krokuvos vyskupu tapo prekonizuotas.

Visą rytą turėdamas liuosą meldžiaus šv. Petro bazilikoje ir svarsčiau Dievo akivaizdoje Mgr. Sapiehos projektą. –

Dievas besimeldžiant suteikė malonės ir šviesos. Priėjau prie to, kad nė manyti apie tai dabar negalima, kad galėčiau atsitraukti nuo tiesmuko savo uždavinio ir darbo. Bent dvejų¹ metų darbo reikia, kad 10 mūs Kongregacijai padėjus šiokius tokius pamatus. Man ypatingai nepatinka diplomatijos kelias, bevely eiti paskui Kristų netranks darbo keliu. Tiesa, aukštesnę vietą turint, galima įtekmė plačiau apimti; bet kas pasakys, kad tada bus įtekmė ir tai dar gera įtekmė. Yra tai sritis antprigimtinė; vienas tik Dievas žino, kur būdamas žmogus gali daugiau padaryti dėl jo garbės. Matome, kad kiti, užimdami aukštas vietas, mažiau ką tenuveikia dėl Dievo, o kiti, žemai pastatyti, daug padarė. Teko net matyti tą patį žmogų, kuris žemiaus stovėdamas daugiau naudos darė, aukščiau pakeltas nebetiko. Taigi geriau bus Dievui atsidavus, Jo šv. Valiai, varyti toliau pradėtą darbą.

20 Liuosese valandose kalbėjau su Grumu apie Bažnyčios reikalus ir mūs Vienuoliją. Aplankiau Šaldrą. Aplankėme su Grumu kunigą Potulickį, lenkiško hospiciumo direktorių (Hospitium Polonicum kunigams einantiems mokslus įsteigtas). –

Aplankiau prelatą Skirmuntą, su kuriuo nedėlioje pas Mgr. Sapiehą susipažinau, bet neradau jo namuose.

28. XI. Važiudamas tramvajum susitikau su Tėvu Ledóchowskiu. Užsiminiau apie Mgr. Sapiehos propoziciją, apie kurią, matyt, su Tėvu L. buvo kalbėta. Pasakė man Tėvas: age quod agis². Tai mane dar labiau sustiprino pasiketinime. //

¹ orig vid ex err *dviuju* ²=daryk, ką darai

11 Buvau Šv. Vienuolių Kongregacijoje. Vos tegavau vieną dokumentą; kiti dar neprirengti; žadėjo man vėliau juos atsiųsti Friburgan. Palikau savo adresą.

Buvau antikvariate ir nupirkau keletą knygų, tarp jų Benedicti XIV: De Beatificatione et Canonizatione Sanctorum; de Paz: De vita religiosa instituenda gavau priedo.

Ant pirmos valandos nuvažiavau su kun. Grumu pas Mgr. Sapiehą; buvo ir JM. arcivysk. Teodoravičius. Per pietus kalba buvo apie filosofiją ir rytinio rito rusus katalikus. Popiet su Grumu ypač kalbėta buvo apie tą pat ir mūsų Bažnyčios stovį; sutarta kada ir pas kokius 10 kardinolus Grumas turi eiti. Grumui išėjus, kalbėjome Mgr. Sapieha, arciv. Teodoravičius ir aš apie sumanymą, kad Ryme likčiau. Išdėsčiau trumpai savo kliūtis ir pasakiau, kad po kokių dvejų¹ metų tik būtų galima apie tai mintyti. –

Pripažino, kad negalima mesti pradėto darbo. Buvo kalba apie kandidatus; aš nurodžiau kun. Henriką Przedzieckį, Lodziaus kleboną, mano draugą; iš pažįstamų aš nemačiau tinkamesnio. Pavesta man nurašyti pas Przeździeckį per Kanclerį Nikiel Krokuvoje. Reikės tai padaryti ūmai. Atsisveikinęs išvažiavau.

Vakare 6 v. 15 m. išvažiavau iš Rymo Grumo, Mosserio (Rezurek- 20 cionisto), Kępinskio lydimas.

29. XI. Popiet antrą valandą sustojau Montreux, aplankiau savo > pusbrolių hotelyje Bel-etir. 5 valandą 15 m. išvažiavau iš Montreux per Lausanne Friburgan. Mūsiškių trys sutiko mane; parėjau su jais Canisianum. Nuoširdžiai pasisveikinome visi, paskui ėjau vakarienės, buvo poteriai.

* * *

¹ orig vid ex err *dvieju*

II. DALYKAI, APIE KURIUOS SU KUN. GRUMU KALBĖTA. –

1) Kalbėjome apie maldingas praktikas pas mus; išdėščiau jam visą mūsų dienos tvarką; klausiau, ar neišranda jis, kad praktikų pas mus maža. Sakė, kad ešą užtektinai, pas Jėzavitus ne daugiau. –

2) Pas mus tuo tarpu negali būti rankų darbo ir ruošos; mes suvaržyti, priklausome tuose dalykuose nuo seserų, kurių yra namas ir konviktas; taigi į tų dalykų vietą dedame mokslą. –

3) Klausė Grumas, ar pas mus yra disciplina, tai yra lengvas savęs nuplakimas, bent pėtnyčiomis¹; tai ešą gera praktika, bent apskritai
10 imant, nes kai kuriems ji gali kenkti. –

Atsakiau, kad įvestos tos praktikos visiems nėra; kai kurie praktikuoja; palikta liuosybė; kiekvienas gali susitarti tame dalyke su nuodėmklasiu. Sakiau, kad ¹galima tą praktiką, kuri paini yra kai kada ir negalima, užstoti kitokiomis¹², ypač save varginant darbu, susitūrint mažuose dalykuose ir t. t. Man ypatiškai tuose dalykuose patinka sancta filiorum Dei libertas³, svarbu tik, kad kiekvienas suprastų mortifikacijų būtinumą ir naudingumą ir jas praktikuotų; o iš praktikų tepasirenka sau būtinausias. –

4) Kalbėjau ir klausiau kaip padarius su // studijomis, kas turėtų ¹²
20 prižiūrėti, kaip su egzaminais padarius. Sutikome, kad būtų gerai, kad laikytų egzaminus iš tų dalykų, kurių klauso, bent svarbesnių. Prižiūrėti mokslui reikėtų paskirti vienas prefektas, nes tuo tarpu aš visa tai pildžiau, kol kas reikės ir toliau tai pildyti, kol nebus kas liuosesnis; dabar kiekvienas savo mokslu užimtas. –

5) Grumas sakė, kad reikėtų pavakarius visiems įvesti. Sakiau, kad silpnesni ir jaunesni turi pavakarius, kitiems palikta ad libitum⁴, bet nereikalauja pavakarių. Sutikome, kad valgis turi būti užtektinas ir drapanų gana turi kiekvienas turėti. Maudytis kas mėnuo kiekvienas turi. Turi išmokti užlaikyti tvarką savo daiktų ir kambaryje tvarką ir švarumą. –

¹=penktadieniais ²orig vid ex err *galima ta praktika...*; U2 *galima tą praktiką, kuri yra paini ir negatyvi, pakeisti kitokiomis* ³=šventa Dievo vaikų laisvė (cf Rom 8, 21) ⁴=pasirinktinai

6) Klausiau, kaip kitur daroma su vakacijomis. Sakė, kad po egzaminų jėzavitai išveža kur savuosius į sodžių ir tenai per 15 dienų nieko neveikia; gerai valgo, miega net po pietų ir tik ilsisi. Paskui rekolekcijos 10 dienų. Paskui vėl pradeda dirbti ir dirba ištisus metus neišskiriant ir švenčių. –

7) Kalbėjome, kaip apgynus Kongregaciją nuo bet kokios nereikalingos varsos, ypač nuo nacionalizmų ir politikų tendencijų. Sutikome, kad reikia prašalinti tokius, kurių dvasios iš to atžvilgio nebūtų galima atitaisyti ir perdirbti. –

8) Kalbėjome apie rekreacijas. Jos man visuomet rūpėjo. Gyvename nepatogiose sąlygose, visada sunku įtaisyti rekreacijas kaip reikiant. Kol kas reikia kęsti, gal Dievas padės ateityje kitus namus turėti, kur visa tvarkiau, geriau bus galima užlaikyti ir liuosiau viską daryti. –

9) Kalbėjome, kad būtų labai gerai kas nors iš šalies pasikviesti rekolekcijoms laikyti; kalbėjome, kad gal Tėvas Weisas sutiktų. Labai naudinga, kai tokias rekolekcijas veda žmogus iš kur kitur, net iš kitos Kongregacijos. –

10) Kalba buvo apie tai, kad gavus kur kitur namus išnuomoti sau ir surasti seseris, kurios patarnautų mums, kad mes galėtume būti pilni ūkininkai ir šeimnininkai tuose namuose; kad niekieno nevaržomi galėtume liuosai tvarkytis. Apie tinkamo namo suradimą ir jojo įkūrimą, kad mūsų Kongregacijai tiktų, mes gana esame kalbėję tarp savęs, bet dar reikia laukti kol kas. Reikia pakęsti. Kitoms Kongregacijoms pradendant gyvuoti ėjosi kur kas blogiau, negu mums; kiti badą kentė dažnai, novicijato negalėjo turėti ne[i] atlikti. Dėkui Dievui, mums dar nieko netrūksta; nors turime sunkenybių, bet gyvuoti galima. Dievas duos, prieisime ir prie didesnės tobulybės mūsų sutvarkyme. Kol kas reikia dėkoti Dievui už tai, ką turime. –

11) Grumas išdėstė savo sunkenybes, kokias jis turi kas link bendrojo gyvenimo (*vita communis*); jos turi psichologišką varšą. Mes,

atsižvelgdami savo Kongregacijoje į individuališkus žmogaus kiekvieno privalumus, atsižvelg[iame]¹ ir į tai; turint tokias kliūtis, galima būti dar geru vienuoliu. Senose Kongregacijose gal aščiau ėmė tuos dalykus, mes turime būti paslankesni. Tikrai, jei kas² nori kai kada patsai pabūti, tai jam noriai leidžiama; taip pat jei nori vienas sau pavaikščioti, svarbu, kad būtų savęs išsižadėjęs, nusizėminęs, mylėtų Dievą ir artimą, užlaikytų vota³ ir consilia⁴; kituose dalykuose galima, esant // priešasčiai, kartais paliuosuoti. –

13

12) Grumas išreiškė baimę, kas būtų, kad, esant vienuolijoje, su-
10 sirgtų sunkiai jo tėvai. Jis gi nenorėtų jų apleisti; norėtų jiems meilę parodyti, ypač kad jie priešingi katalikystei; tai reiktų jiems parodyti, kad katalikystė žmogų išdirba, duoda jėgų geru būti ir t. t. Aš sakiau, kad, mano nuomone, tokiam atvejuje mūs brolis turėtų važiuoti pas tėvus pabūti jų slaugyti. Caritas super omnia⁵. Tikrai Grumo padėjime, kaip man išaiškino, kitaip nebūtų galima padaryti. –

13) Kalbėjome, kad būtų gerai, kad aš kada toliau galėčiau ap-
lankyti kokią jėzavitų novicijatą (Feldkirchen) ir benediktinų (Beu-
ron), kad galėčiau pagyventi kokią savaitę novicijate, pasikalbėti su
Magistru ir t. t. Sakiau Grumui, kad aš esu apie tai galvojęs, net
20 buvau ketinęs ką iš saviškių siųsti pasižvalgyti kitur; bet man atsakė
Grumas, kad geriausia būtų man pačiam pavažinėjus. Sutikome tuose
dalykuose. –

14) Prieš išvažiuosiant, kad jis pagalvotų gerai, užbaigęs savo dokto-
ratą ir kitus reikalus, ar nebūtų gera, kad prie mūsų prisidėtų ir kad
darbe eitume išvien, ypač kad man Jurgutis buvo minėjęs apie tokią Gru-
mo norą. Tos kliūtys, kurias man yra sakęs, mano nuomone, nėra kliū-
tys, nes pas mus yra žmonių su tokiomis kliūtėmis, kurie, tikiuosi, bus
geri vienuoliai. Grumas ketino galvoti ir melstis. Sakiau, kad jis daug

¹ orig vid ex err fl -dami; U2 Mes savo vienuolijoje atsižvelgiame į kiekvieno žmogaus individualines ypatybes ir į tai, ar turint tokias kliūtis, galima būti geru vienuoliu. ² orig ex err jas ³ =įžadus ⁴ =patarimus ⁵ =Meilė yra virš visko

galėtų mums naudoti padaryti ir pas mus dėl Dievo garbės darbuotis. Pavedžiau viską Dievo Apvaizdai. Reikės melstis ant tos intencijos.

* * *

- > Per Grumą buvo išreiškęs Tėvas Fonck'as norą pasipažinti su manim. Bet Fonckas turėjo išvažiuoti dviem dienom, o aš ilgiau negalėjau Ryme laukti; parašiau tik per Grumą bilietelį Tėvui Fonckui.

* * *

Grumas dar priminė, ar neužkenksiąs mums, jei prisidėtų, prieš svietiškąją Rosijos valdžią. Atsakiau, kad, mano nuomone, neužkenks. Pagaliau maniau sau, kad mums į Dievo ir Bažnyčios valią tokiuose dalykuose reikia ypač atsižvelgti.

III. Buvo kalba tarp manęs, Grumo, Sapiehos, iš dalies Teodora-
vičiaus apie kai kuriuos bažnytinius reikalus. Dalį jų čia paduodu. 10

- 1) Kodėl katalikystė tarp pravoslavų mažai platinasi? Kas reikėtų daryti? – a) reikėtų tikrų mums ganytojų: klebonų ir vyskupų, kad rusai pavyzdį turėtų. Šiaip sako: bloga pas mus, bet ne geriau ir pas katalikus; b) reikėtų, kad mūsų katalikiškos parapijos būtų pavyzdinčiai sutvarkytos; c) turėtų katalikai, ypač mūs dvasiškiei, labiau susiartinti su pravoslavais; būti tarp pravoslavų, su jais gyventi, bet rodant pavyzdinčią gyvenimą; d) varyti pozityvinį darbą, o ne kritiką. Paprasti žmonės dažnai nežino, nė nesupranta dogmatiškų skirtumų ir suklydimų; juos patraukia idealai. Patsai tikėjimas. Taigi vengti užsipuldinėjimų ant pravoslavijos, vengti kritikų; e) reikėtų melstis už atvirumą; būtų gerai, kad būtų tokia draugija; f) mano nuomone, būtų 20
- 14 galima katalikystė tarp pravoslavų // praplatinti per pasauliškius, tik reikėtų tam tyčia lavinti jie organizuoti. Kalbėjome su Grumu, kad mums reikėtų svietiški broliai lavinti, kad galėtų būti geri katechetai. Mano nuomone, ir šiaip darbe tarp katalikų negalima bus be jokių katechetų svietiškių apsieiti. Kuomet taip bedievystė prasiplatinus ir

toksai nuo Bažnyčios žmonių nutolimas, į daugelį vietų ir prie daugelio žmonių tik per svietiškius uolius apaštalus galima prieiti. Reikia dabar apaštalavimo darbas praplatinti, įtraukiant į jį pasauliškius ir savo brolius, ir šiaip žmones; g) norint pravoslavus patraukti dar reikėtų mums, kunigams, mokėti aukščiau pakilti už visokius politiškus ir tautiškus prietarus, o vien žiūrėti Dievo garbės, dūšių išganymo ir Bažnyčios labo.

2) Ko mūsų Bažnyčiai Rusijoje reikėtų už vis labiau? – a) gerų ganytojų vyskupų, kurie ne vien politikų, diplomatų, administratorių gabumus turėtų, bet kad už vis būtų dievoti, geri ganytojai. Diplomatija su Rusų valdžia ne ką praverčia; o prie pilno Dievo dvasios vyskupo gali nors žmones sustiprinti savo tikėjimą ir uolūs, drąsūs kunigai suranda atspirtį savo darbuose ir sumanymuose; b) per daug pas mus matosi baimės, bailumo ir nuolaidumo iš atžvilgio į svietiškąją valdžią. Reikia mokėti pasakyti: non possumus¹; c) toliau reikėtų vyskupams ir kunigams laikytis nuo departamento ir jo valdininkėlių. Departamentas nori, kad jį nuolat lankytų vyskupai, kad jis taptų centru mūsų gyvenime. Departamentas griebiasi gąsdinimo sistemos, kratas daro ir t. t. Svarbu tinkamai pasistatyti, nesibijoti nukentėti dėl Bažnyčios, eiti drąsiai Bažnyčios ir Evangelijos rodomu keliu.

Apie daugelį ir kitų dalykų buvo kalba, bet jų negalima užrašyti.

(–) Jurgis Matulevičius

Įsitikinau, kad reikia kartas nuo karto asmeniškai apsilankyti Ryme. Daug sveria, kada asmeniškai tenai žmogų pažįsti. Gerai gavus tiesiog tam tikriems kardinolams reikalus perstačius, ne vien tik sekretoriams.

¹=negalime

Jurgis Matulaitis. *Užrašai*. – Aidai, 1998.

[VILNIAUS UŽRAŠAI I]

Jurgis Matulaitis. *Užrašai*. – Aidai, 1998.

tr Sutvarkęs šiaip taip vienuolijos reikalus Varšavoje, galėjau važiuoti
> Marijampolėn steigtų vienuolyno. Nurašiau į JM.¹ Karevičių, Kauno
> vyskupą, kad noriu grįžti Lietuvon. Jis man išrūpino iš vokiečių val-
džios sunkiai tuomet gaunamą leidimą. Kovo 1 d. 1918 metais išva-
žiavau iš Varšavos. Nors daug buvo man pripasakota apie kelionės
baisenybes ir sunkenybes, tečiau keliauti Vilniun nebuvo taip bloga.
Važiavau trečia klase; vagonas buvo apytuštis; vos keletas kareivių
jame buvo ir keli žydai pirkliai. Vakare apie 7 v. atvažiavau Vilniun.
Sustojau pas Brolius Doloristus. Užėjau pas JM. prelatą Michalkevi-
čių, dijacezijos Valdytoją. Jis manęs paklausė, ar jau aš atvykęs apimti
dijacezijos² va[l]dymą. Aš išsyk nesupratau to klausimo. Iš kalbos su
JM. paaiškėjo, kad Vilniuje buvo pasklidęs gandas, būk aš esąs skirtas
Vilniaus dijacezijai valdyti JM. prel. Michalkevičiaus vieton. JM. Mi-
chalkevičius klausė, nejaugi man nieko apie tai nėra sakę[s] Varšavos³
iv arkivyskupas. Pasakiau, kad nič nieko, kad aš važiuoju lai // kytų reko-
lekcijų Kaune ir steigtų vienuolyno⁴ Marijampolėje. Prie progos JM.
> Michalkevičius kalbėjo man, kodėl buvęs priverstas mesti suspensą
ant kunigų lietuvių, pasirašiusių po memorialu, inteiktu vokiečių val-
džiai. Nelabai ką aš supratau iš tos kalbos, nes nebuvau to atsitikimo
girdėjęs pirmiau. – 20

Sulaukęs rytojaus, išvažiavau Kaunan. Čia laikiau⁵ rekolekcijas
klierikams ir dvejas rekolekcijas žmonėms: vienas lenkiškai⁶, antras
lietuviškai. Miestas buvo labai ištuštėjęs, pabėgėliai⁷ dar nebuvo grįžę;
tik visur buvo pilna vokiečių kareivių; visur parašai vien vokiečių
kalba. Iš JM. vyskupo Karevičiaus sužinojau, kad kandidatais į Vilniaus

¹=Jo Mylista ²cor ij ³p del ant... ⁴cor y ⁵a del at... ⁶pro lenkams ⁷pro pribėgėliai

vyskopus pirmoje eilėje vokiečių valdžios yra skiriamas kun. kan. Olšauckis, o be jo dar kun. prel. Maculevičius ir kun. prel. Dambrauckis; būk kad ir mano kandidatūra esanti iškelta; būk tai JM. vyskupas Ropas ir lenkų¹ vyskupai ją iškėlę. –

Turėjau eiti prisistatyti vokiečių valdžiai. Bažnytinių reikalų vedėjas buvo tuomet v[on] Altmann. Jis mane gana ilgai visai kamantinėjo. Pasakiau jam, // kad noriu važiuoti Marijampolėn ir tenai liktis. Sakė², kad vokiečių va[l]dž[ia]³ nieko prieš tai neturėsianti. Pridėjau, kad aš esu vienuolis ir manau vesti tenai naujokyną. Sakiau tai aiškiai, nes numaniau gerai iš pašnekėsio, kad vokiečiai visa ką gerai jau yra apie mane sušnypinėję. Gi mano asmenim rūpinosi, kad į vyskopus kandidatu⁴ buvau pakištas. –

Tečiau kad antrąkart nuėjau pasiimti leidimo, nenorėjo v[on] Altmanas jo duoti, matyt pabūgo, kad aš, atvykęs iš Varšavos, neimčiau varyti Lietuvoje kokios agitacijos. Visai suko, nenorėdamas manęs leisti. Sakė, kad reikią man pristatyti Kelčių vyskupo leidimas⁵ ir Seinų vyskupo sutikimas, kad aš negalys steigti vienuolyno, kol neleisianti Taryba ir t. t. Atsakaiu, kad JM. vyskupas mielu noru sutinka mane priimti ir kviečia pas save, o Kelčių vyskupo nereik man leidimo, nes aš vien Šventajam⁶ Tėvui priklausau. Taryba neprivalo čia kištis, nes⁷ aš nenoriu steigti kokio naujo vienuolyno; Marijampolėje vienuolynas buvo ir dabar vėl yra; marijonai, laikinai rusų⁸ išblaškyti, vėl spiečiasi⁹ krūvon. Griežtai pareikalavau¹⁰, kad man nekliudytų važiuoti Marijampolėn. Atsakė, kad dar pasitarsiąs su savais[ais] ir pakalbėsiąs su JM. Kauno vyskupu. Ant rytojaus pats Altmanas, pakalbėjęs¹¹ su JM. Kauno vyskupu sutiko mane leisti Marijampolėn ir įteikė man¹² raštu leidimą penkiolikai dien[ų]¹³, pridėdamas, kad Ma // rijampolės viršininkas galėsiąs jį savo nuožiūra¹⁴ prailginti. –

Iš Kauno vyskupėlio patyriau, kad jis labai karštai prie vokiečių

¹ orig cap ² p del -si ³ orig fl -iai ⁴ cor n ⁵ a del *sutikimas ir* ⁶ cor š ⁷ p del *Ma...* ⁸ vid; vel del *kary*; N1 om ⁹ cor fl i ¹⁰ ei pro ai ¹¹ cor k ¹² p del *lei...* ¹³ orig fl -ui ¹⁴ p del *vėl*

valdžios ir Tarybos remia mano kandidatūrą Vilniun. Kiek tik įstengdamas rūpinausi Kauno vyskupėlių įtikinti, kad aš reikalingas vienuolijai, kad ramaus darbo keliu, būdamas vienuolijoje, daug daugiau padarysiu Bažnyčiai ir visuomenei, ne kaip vyskupaudamas, kada mano darbo nieks neatliksiąs, o vyskupauti ir¹ kas kitas galės ir t. t. Bent tiek prižadėjo Kauno vyskupėlis, kad daugiau jau neberemsiąs manos kandidatūros, kad paliksiąs tą dalyką Dievo Apveizdai.

Atlikęs reikalus Kaune, iškeli[a]vau Marijampolėn bene ar ne 14 tik kovo dieną. –

Marijampolėje vedžiau² rekolekcijas gimnazijos ir Seminarijos mokiniams, o paskui trumputes³ ir žmonėms. –

Marijampolėje vienuolyno stovis⁴ pasirodė esąs labai sunkus. Parapijos darbo labai daug; be to dar „Žiburys“ ir kitos draugijos, ir visas tas darbas sugriuvęs ant pečių Tėvo Dvaranaucko ir iš dalies Navicko. Labai didelis veikėjas ir darbininkas kun. Šmulkštys. –

Vienuolyne gyvena pasauliniai kunigai. Nuolatiniai svečiai ir kunigų susivažiavimai. Beveik niekad nebuvo liuso laiko. Kunigai per susivažiavimus kaip kada aštriai pakritikuodavo ir vyskupijos valdžią, > ypač dėl to, kad seminarijos nebuvo ir Kurijos. Kiek galėdamas rūpi-
3r nausi raminti įsikarščiausius ir pri//minti Bažnyčios⁵ Įstatus⁶. – 20

Kunigai norėjo, kad apsiimčiau būti Seinų seminarijos vedėjas; griežtai atsisakiau. Aš atvykau vienuolyno steigti, o ne ko kita. –

Buvo ir Seinų⁷ vyskupėlis Marijampolėje. Pavyko išgauti iš vokiečių valdžios leidimas steigti Seinuose seminarija, bet ta sanlyga, kad viskas būtų vedama lotynų ir lietuvių kalba. Vyskupėlis, kunigų pašomas⁸, pažadėjo organizuoti Kuriją. –

Kun. prel. Olšauckio kandidatūrą Rymas griežtai atmetė. Vokiečiai > tečiaus manė Rymą priversti priimti tą kandidatūrą; tuo tikslu suėmė⁹ ištrėmė kun. prel. Michalkevičių. –

¹ cor ² pro *atlaikiau* ³ p del *buv...* ⁴ N1 *truputį* ⁵ orig min ⁶ orig min ⁷ ver cor ⁸ N1 *prašomas* ⁹ N1 ver om

1918 VI-IX

Tuomet Taryba ėmė mano kandidatūrą statyti¹. –

Sužinojęs tai, nuvykau² Vilniun. Išrodinėjau p. Smetonai, kad aš < likdamas paprastu vienuoliu galiu gal naudingiau darbuotis Bažnyčiai ir visuomen[ei]; kad vienuolynai pas mus reikalingi, ir kad man pasitraukus, kažin ar atsilaukys Marijampolės vienuolynas, kad gal surasti daugiau kandidatų. Buvau ir Kaune pas Zechliną, kurs tuomet politikos skyrių vedė. Ir jo prašiau, kad manęs neskirtų Vilniun. –

Tai[p] pat buvau³ rašęs į Pacellį, nuncijų, į Muncheną, išdėstydamas vienuolijos⁴ sunkų stovį ir prašydamas, kad mane paliktų Marijampolėje darbuotis. –

Taryba buvo atsiuntusi Marijampolėn kun. Petruļį ir kun. Purickį patirti, ar aš tikras lietuvis. Matyt, Taryba rimtai ėmė svarstyti mano kandidatūrą. –

Buvau prašęs ir Varšavos brolių, ir Friburgo, ir Amerikos, kad ir < jie nuo savęs rašytų Ryman, išrodydami sunkų vienuolijos stovį, ir kad aš vienuolijai dar dabartės būtinai reikalingas. –

Seinų vysku // pėlis važiavo Varšavon, per jį įdaviau raštą ir Mgr. ^{3v} A. Ratti, Apaštalu Sosto skirtam vizitatoriui⁵. Išrodinėjau, kad aš < kol kas būtinai dar vienuolijai reikalingas. Kadangi gresė kaskart ²⁰ didesnis pavojus, kad galiu liktis Vilniaus vyskupu, pasiryžau pats važiuoti Munchenan ir visų dalykų stovį asmeniškai išdėstyti JM. Muncheno nuncijui Pacelli. Taryba prašė, kad drauge paaiškinčiau Nuncijui⁶, kad JM. kunigas Michalkevičius buvęs be Tarybos ir be lietuvių kaltės ištremtas Vokietijon;⁷ ir kad⁸ reikalingas tiesioginis susisiekinimas Rymo su Lietuvos kunigais. –

Buvau Munchene, bet išsinešiau įspūdį, kad vargu į mano aiškini- < nimus atsižvelgsiąs Šv. Tėvas. –

Dievui padedant, rados ir kiek kandidatų į Marijampolės vienuolyną. Pradėjau sunkų⁹ vienuolyno tvarkymo darbą. Ėmė grįžt iš Rusų

¹ p del *svars...* ² p del *Ryman* ³ p del *nurašęs tinkamą* ⁴ p del *stov...* ⁵ cor z ⁶ cor N ⁷ p del *ir kad* ⁸ ver ins ⁹ p del *tvarkymo*

kunigai pabėgėliai. Daug jų važiavo per Marijampolę, keli ir ilgesnį laiką gyveno vienuolyne. –

Pamažėli įsivedėme per piet ir vakarienę dvasinius skaitymus,¹ įstatų aiškinimus, pamokas; pagaliaus ir duris užsidarėme. Pasauliniai kunigai > išsikraustė miestan. Pradėjome gyventi šiaip taip vienuolių gyvenimu. –

Kiek atspėdamas sustačiau Vargdienių Seselių² įstatus. Kun. Lau- > kaitis išvertė juos lietuviškai. Ses[e]lių³ gyvenimas⁴ taip pat pavyko šiaip taip sutvarkyti. –

Maniau, kad jau galėsiu toliau rašyti savo vienuolijai Instrukcijos.
4r Iš Var // šavos broliai buvo rašę, kad galiu ramiai darbuotis, kad⁵ pa- 10
vojaus⁶, kad taip greit būčiau vyskupu skirtas [nėra]. –

Paskui vėl ėmė rašyti, kad jau aš tikrai esu vyskupu skirtas Vilniun.
> Bene tik ar ne 22 spalį dieną kun. prof. Milkauckas iš Vilniaus atvežė JM. Mgr. A. Ratti, Vizitatori[a]us, laišką, kuriuo man pranešė, kad jau esu Vilniaus vyskupu skirtas; pridėjo, kad jei ba[n]dyčiau at-
sistatydinti, tai mano atsistatymo Šv. Tėvas nepriimsiąs. Tą naktį nega-
lėjau miegoti: pajutau visą naštą, kuri [ant] manęs sugriuvo. Sunku
man buvo, bet reikėjo su Dievo valia susitaikyti. –

Iš kalbų su kun. prof. Milkauckiu mačiau, kad Vilniaus kunigams
lenkams mano skyrimas nel[a]bai tiko, nors buvo ir tokių, kurie džiau- 20
gės⁷, kad aš ten einu. –

Neužilgos⁸ atvažiavo ir Tarybos atstovai manęs pasveikintų:⁹ kun.
Petruelis ir pon. Vizbaras; o su jais ir mano draugas kun. Kukta. Tariau
su jais kiek dėl¹⁰ būsimos konsekracijos ir ingreso. Prašė, kad aš¹¹ šves-
> čiuos Vilniuje ir kad gavęs Bulla¹² kuo greičiausiai atvykčiau Vilniun.
Kalbėjomės ir dėl prakalbų eilės. Aš išreiškiau savo nuomonę, kad
pirmiausiai reik lenkų kalba prakalbėti, kadangi jų Vilniuje daugiausia.
Tarybos atstovai spyrėsi, kad aš privalęs pirmiausiai lietuviškai prabilti,
kadangi čia Lietuvos Valstybė, ir Tarybos atstovai to reikalauja. Atsa-

¹ p del *pa...* ² cor S ³ cor fl ⁴ ver ins ⁵ p del *jau* ⁶ p del *bent to* ⁷ cor *ė pro a* ⁸ ver ins pro del
Ant rytojaus ⁹ p del *kun. kan. Kukta, mano draug...* ¹⁰ p del *konsek...* ¹¹ p del *konsekra...* ¹² =Bulę

1918 X - XI

kiau: aš nesu vyskupu skirtas valstybei, o tik žmonėms, liaudžiai ir Bažnyčiai¹, tad ir privalu Bažnyčios reikalų ir žmonių žiūrėt. Nelabai tiko Tarybos atstovams mano pasiryžimas pirmoje eilėje lenkiškai prakalbėti. –

Norėjo, kad ir baltgudiškai prabilčiau. Sutikau, kad būt skaitoma pro-Bulla² baltgudiškai;³ o ar prabilsiu baltgudiškai, pažiūrėsiu // rėsiu pa-^{4v} sitaręs. Baltgudžiai labai nesusipratę. Dėl visa ko, prašiau, kad man kun. Toločko parašytų trumputę⁴ prakalbėlę. –

Buvo man iš⁵ Varšavos rašę, kad Bulla galinti ateiti dar po kokių 10 dviejų mėnesių ar net ir pusės metų. –

Nurimęs kiek, vėl ėmiau darbuotis. –

Penktą⁶ [lapkričio]⁷ dieną išvažiavau Kaunan, norėjau pasikalbėti su JM. Kauno vyskupu ir dalyvauti Katalikų ve[i]kimo centro susivažiavime. Prasilenkiau kelyje su Vilniaus Kapitulos atstovais: prel. Weliczko⁸ ir kan. Uczyłło; jiedu mane susirado Kaune; išreiškė Kapitulos linkėjimus. Tarėmės dėl ingresso tvarkos ir prakalbų. Aš ir vėl pasakiau, kad esu nusistatęs pirmoje eilėje prabilti į lenkus lenkiškai, nors⁹ Tarybos atstovai spiria mane prakalbėti pirmiausiai lietuviškai. Pasakiau, kad man dar neaišku, kaip padarius su prakalba į baltgud-²⁰ džius. Abudu atstovu buvo prieš prakalbą į baltgudžius griežtai nusi- stačiusiu, ypač karštai stojo prieš tai kun. prel. Weliczka: sakė, kad baltgudžių Vilniuje visai nėra, kad tai tik vokiečių padaras ir t. t. Aš pažymėjau, kad vis tik net „Dziennik Wileński“, kuris saugoja lenkų reikalą, pripažįsta bent 17^o¹⁰ baltgudžių, taigi ar neverta būtų šis tas ir jiems padaryti. Pagaliaus pasakiau, kad visos tvarkos nustatymą ir su įvairiais atstovais tarimąsi palieku Kapitulai, kadangi ji šeimini- ninkauja, o aš tik atvykstu, svečias¹¹. Prašiau, kad kiek galėdami visų tautų atstovus taikytų ir į darną vestų. Kapitulos atstovai nenorėjo, kad aš konsekruočiau Vilniuje. //

¹ orig min ² orig min; cor -a ³ p del ill ⁴ cor tru ⁵ p del šestų lapkri... ⁶ cor P ⁷ orig vid ex err spalių

⁸ U2 *Włodzko*?; Weliczko nebuvo kapitulos narys ⁹ p del atstovai ¹⁰=% ¹¹ vid; cor fl

5r 11. XI. 18¹ Ąlavau iš Varšavos, iš² JM. A. Ratti, telegramą, kad steng-
> čiaus nelaukdamas ateinant Bullos³ tuojaus šventintis vyskupu ir apim-
ti dijacezijos valdymą. –

Vėl keliavau tuo Kaunan tartis su JM. Vyskupu; norėjau net pats
keliauti Varšavon⁴ į JM. Ratti, nes vien tik depeša remiantis sunku
apimti dijac[e]zijos valdymą, Kapitula gal nesutikti. Pasirodė, kad
traukiniai tik į Balstogę einą, o ar toliau galima keliauti esą⁵ nežinia. –

Grįžau Marijampolėn; sutarėme, kad važiuotų Varšavo[n] Tėvas
Dvaranauckas parvežt⁶ reikalingų popierių. –

Jis turėjo vargingą kelionę, bet popieras parvežė. – 10

Sutariau su JM. Kauno vyskupu⁷ konsekruotis Kaune 1 gruodžio, o dija-
cezijos valdymą apimti 8 gruodžio per Šv[č]. Panelę Nekaltai Pradėtoją. –

Pasirodė, kad kažin, ar begalėsiąs kuris kitas vyskupas atvažiuoti;
buva[u] prašęs Seinų⁸ ir Minsko vyskupu. –

> Seinų vyskupas išvažiavęs buvo Lomžon, o Minsko vyskupas ne-
galėjo atvažiuoti, nes¹ bene tik ar¹⁹ penkioms dienoms praslinkus po
mano konsekracijos gavo mano depešą. –

Buvau manęs atidėti konsekracija, bet sudraudė mane. Mano¹⁰
konsekracija jau buvo paskelbta¹¹ Vilniaus bažnyčiose ir dijacezijo,
pagaliaus galėjo kilti dar neramesni laikai. – 20

Taip pat dėl tų ir kitų priežasčių draudė, kad nei ingreso
neatidėliočiau. Sutikau.

29. XI. 18 su kun. Dvaranaucku ir Rėklaičiu iškeliavome Kaunan. –

Traukinys pasivėlino jau porą valandų į Vilkaviškį; kelyje du kartu
stojo beeidamas. Bet tik privažiavom Kauną, – gana vėlai, taip, kad
net paabejota tenais, ar būsia[n]ti mano konsekracija. //

5v 30. XI. 18.¹² Atvažiavo iš Vilniaus Kapitulos atstovu: kun. prel.
Bajko ir kun. kan. Liubianiec; o su jais ir Vilniaus kunigų atstovas
Kretovičius; atvažiavo ir daugiau kunigų iš Vilniaus¹³ dijacezijos.

¹ cor I ² ver cor ³ p del ko... ⁴ cor V ⁵ cor e ⁶ cor fl ⁷ cor v ⁸ cor S ⁹ phr ins ¹⁰ cor M ¹¹ cor t
¹² cor X ¹³ cor fl

Minėjo kun. Bajko, kad ir dvarininkų atstovų buvo rengtasis¹ atvažiuoti, bet, matyt, susilaikyta; nepatiko jiems, kad mano konsekracija Kaune. Buvo ir Tarybos, ir Valstybės atstovai. –

1. XII. 18. buvo konsekracija. Konsekravo JM. Kauno Vyskupas, asistavo kun. prel. Bajko ir kun. prel. Dabrila iš Vilkaviškio. –

Nei Minsko vyskupas, nei Seinų, nei Rygos skirtasis vyskupas JM. O'Rourke negalėjo atkeliauti. –

Po konsekracijos sveikino mane įvairios lietuvių² delegacijos ir viena mergaičių lenkių. Išklausęs pasveikinimų, atsakiau lietuviškai, 10 la[i]kiausi grynai Kristaus idealų ir bažnytinės dirvos, kad nieko neužgavus, paskui prabilau ir lenkiškai. –

Po visų skyrių buvo atvykę ir Mažosios Lietuvos (Prūsų) du atstovų³ kareivių manęs pasveikintų ir įteikė adresą; išreiškė norą su Didžiąja Lietuva susivienyti. –

Apie 6 v. pavakare buvo Seminarijoje pietūs. Vėl buvo įvairių⁴ kalbų lietuviškai ir lenkiškai. Atsakinėjau ir vieniems, ir kitiems, laikydamas taip pat bažnytinės⁵ dirvos ir pažymėdamas, kad mums visiems reikia laikytis Kristaus idealų. –

Iškirti reikia iš visų kun. Tumo kalba: sakė, mes turime kunigų⁶ < 20 politikų, tautininkų, visuomenininkų ir kitų kitokių, bet neturime Kunigo, tėvo, ganytojaus. Kai reik eiti išpažinties, kai nori laikyti rekolekcijas, nėr kur nei // prie kokio. Išreiškė linkėjimą⁷, kad aš būčiau 6r tas ganytojas, tėvas, ir pasitikėjimą, kad aš kelsiu bažnytinius⁸ idealus ir žadįsiu Kristaus dvasią. –

Ant rytojaus su kun. prel. Bajko, kun. kan. Liubanie[c] (buvo ir Kretovičius iš pradžių) vėl tarėmėsi⁹ dėl ingreso tvarkos. Pasakiau, kad aš manau, kad pro Bulla būtų skaitoma: lenkiškai, lietuviškai ir baltgudiškai; o prabilsiu tik lenkiškai, o paskui lietuviškai. Ir baltgudžiai¹⁰ raštu, ir Taryba prašė, kad būtinai būtų kas nor ir baltgudžiams.

¹ cor n ² ver ins ³ cor o ⁴ cor j ⁵ orig cap ⁶ ver ins ⁷ sup ill ⁸ orig cap ⁹ cor fl ¹⁰ cor fl; p del delegacij...

Kadangi baltgudiškai kalbėti nemoku ir neišdrįsiu¹, tai norėčiau, kad bent pro Bulla būtų baltgudiškai skaitoma². Kun. kan. Liubian[i]ec labai karštai prieš tai protestavo: baltgudžių nėra, tik esanti žmonių kuopelė³, vokiečių papirkta ir dirbtinai sudaryta prieš lenkus; lenkai už blogu man palaikysią tokį dalyką, ir aš sau sugadysią pirmus⁴ žingsnius⁵. –

Aš vis tik sakiau, kad net le[n]kų laikraštis Dziennik Wil.⁶ pripažįstas bent 17° baltgudžių ir [vis] tik visa šalis jų yra; taigi te[i]singa, kad nors pro Bulla būtų skaitoma baltgudiškai. Prašiau, kad Kapitula gerai tą dalyką apsvarstyti. Kad aš savo avelių dalies neužgaučiau ir ¹⁰ nuo savęs ir Bažnyčios⁷ neatstumčiau. Aš noriu visiems lygiai tarnauti ir visiems būti lygiai ganyt[oj]as. Man gaila buvo tos niekinamos tautos ir norėjau, kad jie pamatytų, kad vyskupas nei jų, nei jų kalbos neniekina. Bet vėl nenorėjau Bažnyčioje riaušių ir skandalų. Taigi dar kartą griežtai išreiškiau, kad mano nuomone reikėtų skaityti pro Bulla baltgudiškai, bet kad Kapitula dar kartą gerai tą dalyką apsvarstyti. –

^{6v} Nustatyti, // kurioje eilėje⁸ kuri delegacija eis manęs sveikintų, pavėdžiau Kapitulai, nes ji šeimininkė, tik prašiau, kad taikytų tautas, kad nebūtų kokių nemalonumų. –

Visą savaitę išbuvaui Kaune, grįžti Marijampolėn buvo nepatogu. ²⁰ Mokiausi ceremonijų. Dviem dienom nuvažiava[u] Panemunėn pas kun. Staugaitį, ten ramiai galėjau prirengti ingresso prakalbas bažnyčioje⁹. –

Gavau iš Vilniaus žinias, būk lenkai pasinaudo[da]mi mano ingresu, norį padaryti tautinę¹⁰ manifestaciją, kad vokiečiai jokiū būdu tai neleisiant, kad iš to kilsiant¹¹ susirėmimas ir kraujo praliejimas. Taigi patariama, kad aš Vilniun važiuočiau ne 8 gruodžio rytmetį, kai[p] buvo sutarta, o tik išvakar greituoju, kuris Vilniun ateina 6 v. vakare. Nusiunčiau raštą JM. Michalkevičiui, kad, dalyką ištyręs, man pra-

¹ cor fl ² cor fl ³ cor fl ⁴ cor fl ⁵ cor fl ⁶ cor W ⁷ orig min ⁸ cor fl ⁹ orig cap ¹⁰ cor a ¹¹ fl add

neštų, kas padarius. Nujaučiau, kad čia politika ir kova eina. Taigi buvau nusistatęs nepaisant nieko važiuoti Vilniun 8 gr. rytmetį. Taip ir padariau, gavęs žinią iš Kapitulos, kad nieko tokio Vilniuj nesant¹. –

Matyt vokiečių nenorėta, kad aš važiu[o]čiau² 8 gr. iš ryto; jei³ greituoju iš vakaro važiuočiau, tai žadėjo duoti atskirą⁴ coupé; o iš ryto nedavė atskiro kupė, ir vos bilietus gavome.

Bevažiuojant⁵ sveikino Landvaravo klebonas⁶ su parapijiečiais¹⁶. –

Nuvykus Vilniun, stotyje pasitiko mane Kapitulos, Tarybos⁷ ir Miesto atstovai. Sustojome prie Ašmens Vartų. Ten koply // telėje pra- 7r
10 bilo į mane trumpai kun. prel. Wołodzko lenkiškai; paskui sukalbėjome Šv[ę]. Panelės litaniją⁸, ir atgiedojo žmonės, gatvėje⁹ gana skaitlingai susirinkę, „Po Tavo apgynimu“ lenkiška. Kelis žodžius trumpai atsakiau lenkiška. –

Buvau gavęs iš Ministerio Pirmininko Valdemaro laišką. –

Nuėję į zokristiją su kun. prel. Hanusowicz¹⁰ ium ir Wołodzko skaitėme. Reikalavo p. Valdemaras, kad Tarybos ir Valstybės atstovams būtų užleista pirma vieta mane sveikinant, kitaip atsisaką dalyvauti, jei Kapitula to nepaisysianti¹⁰. Reikalavo, kad į baltgudžius prabilčiau bažnyčioje¹¹. –

Kun. Hanusowicz atsakė: kad Kapitula¹² visais balsais nutar[usi]¹³, 20 kad baltgudiškai ne tik prabiliti, be[t]¹⁴ nei pro-Bulla skaityti nereikia, kadangi nei vienos parapijos nėra, kur būtų toji kalba vartojama. Bet jei aš liepsiu, tai galį skaityt, bet iš to gal išeiti negeistini¹⁵ dalykai. Atsakiau, kad aš prisitaikysiu prie [to]¹⁶, kaip Kapitula nusprendusi, nes ji čia šeiminingė ir ji privalanti geriau už mane dalykų stovį žinoti; aš jokių sumišimų nenoriu būti priežastimi. –

Taip pat aš nesprendžiu, kas kokioje eilėje į mane kalbės, tai Kapitulos dalykas; tik prašau visus taikyti, kad nebūtų nemalonumų. –

Kun. Hanusevičius sakė, kad jei labai Taryba spirsis, galį jai pirmą

¹ cor s ² cor v ³ ver ins ⁴ p del *cupé* ⁵ a del *Nuva...* ⁶ phr ins ⁷ a del ill lit ⁸ orig cap ⁹ cor g
¹⁰ cor sec n ¹¹ orig cap ¹² del *vienu b...* ¹³ orig fl vid ex err *-iusi* ¹⁴ vid, orig *bei*; N1 *bet* ¹⁵ cor fl
¹⁶ vid ex err om; N1 man ins

vietą užleisti, kad jis tai pranešias kun. kan. Liubian[i]ec. Aš prašiau,¹ jei tik galima, kad Tarybos atstovams pirmą vietą užleistų. –

Privažiavus² prie Katedros, pasitiko mane prie jos durų JM. prel. ^{zv} Michalke // vičiūs³ su kunigais; trumpai prabilo sveikindamas. Apsitaisęs vyskupo rūbai[s], pradėjau paprastas ingreso⁴ apeigas⁵. Žmonių buvo labai daug, netilpo bažnyčioje, buvo minios prieš bažnyčią. –

Prabilau pirma iš sosto trumpai lotyniškai į kunigus, paskui iš sa-
> kyklos pirma lenkiškai, o paskui lietuviškai. Kanauninkas asistentas evangeliją skaitė tik lenkiškai, prieš⁶ pradėsiant prakalbas. Pabaigęs⁷ lenkiškai pamokslą, paklausiau, ar bus skaitoma evangelija lietuviškai, ¹⁰ atsakė, kad čia nėra tokio⁸ papročio. Man rodėsi, kad būtų reikėję prieš lietuvišką prakalbą paskaityt evangelija lietuviška. Tiek to, nieko nesakęs, prabilau lietuviškai. –

Kalbėjau į žmones karštai ir, kiek tik stengiau, širdingai. Regis, buvo ir lenkai, ir lietuviai patenkinti. –

Po Sumos grįždamas su prel. Hanusevičiu[m]⁹ dar kartą prašiau¹⁰ sakyti¹¹ kun. kan. Lubianiec, kad Lietuvių Tarybos ir Valstybės atstovams užleistų pirmą vietą. Numaniau, kad čia kils susirėmimai ir daug nemalonumų. –

> Inžengiant¹² į Vyskupo rūmus pasitiko mane su duona ir druska ²⁰ JM. Michalkevičius; atvyko ir kiti prelatai ir¹³ kanauninkai. Aukštai salionuose rinkosi delegacijų atstovai. –

Einant man pusryčiaut, priėjęs kan. Kukta pasakė – jei sutinkanti Kapitula pirmoje eilėje leisti Tarybos atstovus, tai atvažiuosian[t]¹⁴ jie manęs sveikinti; o jei ne, tai nesirodysiant. Atsakiau, kad. kun. prelatas ^{8r} Hanusevičius sakęs, kad tam jų norui nesipriešysią. // Tada kun. kanauninkas Kukta pasiuntė vežėją parvežtų Tarybos atstovų. Sėdus pusryčiau[t], atėjęs kun. kan. Lubianiec aštriai užprotestavo prieš¹⁵ Tarybos atstovų norą kalbėti pirmiausia. Ėsą nustatyta¹⁶ buvo¹⁷ tvarka,

¹ p del *kad* ² a del *iš* ³ cor fl ⁴ cor *in* ⁵ cor *g* ⁶ ver cor ⁷ cor *ę* ⁸ ins ⁹ cor *n* ¹⁰ p del *kad* ¹¹ cor fl ¹² a del *Kad*; mg sig +j ¹³ rep *ir*; p del *Kapitula* ¹⁴ orig fl *-ti* ¹⁵ p del *norą* ¹⁶ cor fl ¹⁷ cor *o*; del fl *-si*

kad lenkų delegacijų atstovai pirma kalbėsia, o lietuvių paskui, tai to ir reikia laikytis. –

Atsakai, kad, mano nuomone, čia jau civilinio mandagumo aktai. Bažnyčioje kalbėjau pirmiau lenkiškai, o paskui lietuviška, kadangi lenkų dauguma. O čia vis tik Taryba šiokia¹ tokia valdžia; ją sveikino net Šv. Tėvas, su ja derybas vedė net Nuncijus² Pacelli Mūnchene, < jai pavedė vokiečiai savo valdžios dalį, ji atstovaujanti ir šalies žymia³ dalį. Taigi šio civilinio mandagumo akte priderėtų jiems pirma vieta; taip man rodos. Kiti iš Kapitulos nesipriešino; JĖ.⁴ Vyskupas O'Rourke¹⁰ kė taip pat tos nuomonės buvo. Tik kun. Lubianiec spyrė, kad greičiau eičiau prie delegacijų, nes laukia.⁵ Rinktis buvo nustatyta 2 val. Tarybos atstovų dar nebuvo, pala[u]kės iki 2½ valandų, ėjau prie delegacijų. Pasakiau:⁶ kaip tik atvažiuos Tarybos atstovai, kad pertrau[k]tų visa ką, o įleistų Tarybos atstovus. Lubianiec sakė, kad gal kur atskiram kambariukyje juos priimti. Pasakiau, dar geriau visiškai nepriimti, negu žmones niekinti. Prasidėjo pasveikinimai: pirmiau ėjo lenkų atstovai, paskui lietuvių, paskui baltgudžių. Kun. Lubianiec norėjo, kad išklausęs lenkų, jiems atsakyčiau, matyt norėjo, kad lenkai paskui sau // išeitų. Sakiau, kad visų išklausę, visiems paskui paeiliui ^{8v} 20 atsakysiu. Kalbėjau kiek galėdamas širdingai pirma lenkams, paskui lietuviams ir pagaliaus baltgudžiams, šiems lenkų kalba, kadangi baltgudiška nemokėjau⁷. Sakiau, kad atėjau čia⁸ visiems lygiai tarnauti, visiems reikšti meilę; kad tautų santykiuose tos pačios Kristaus doros privalome laikytis, kaip ir atskirų žmonių santykiuose, kad nei vieno nevalia neapykantoje laikyti, niekinti, skriausti, kad visus lygiai reikia mylėti ir t. t. –

Tarybos atstovai neatvažiavo. Pasirodė, kad buvo nesusipratimas. Vežėjas nesuprato, pastovėjęs prie Tarybos, grįžo. –

Nebuvo Tarybos atstovų nė⁹ Katedroje, kadangi Kapitula nenorėjo

¹ cor o ² cor pro min ³ cor y ⁴ =Jo Ekscelencija ⁵ p del *Pradžia buvo nustatyti...* ⁶ p del *kad*
⁷ cor é ⁸ cor ė ⁹ orig nei

jiems duoti atskirų vietų, o tik drauge su visais kitais draugijų atstovais presbyterijoje. –

Nežinau, kodėl man niekad taip neišrodė menki, niekingi tie tautiniai ginčai, neapykantos, užsispyrimai, kaip dabar. Rodos, turint kiek geros valios ir nuolaidumo, buvo galima visus sutaikyti Kristuje. Daug kaltės man išrodė čionai iš pusės kai kurių kunigų. –

Mat patyriau, kad Kapitula ir lenkai kunigai visiškai nepripažįstant Tarybos ir lietuvių valstybinės valdžios. –

Paskui sužinojau, kad per dvi savaiti tebekalbėta ir tebesiginčyta¹ or Vilniuje tik // apie tai, katra² kalba aš pirmiau prakalbėsiąs; ir jeigu¹⁰ būčiau išdrįšęs pirma lietuviškai prakalbėti, kaip Taryba spyrėsi, tai būtų lenkai sukėlę bažnyčioje didiausią trukšmą ir riaušes. Prabilus man pirma lenkiškai, buvo labai patenkinti. –

Lenkai pili[eč]iai³ prašė mane pietų antrą valandą 9 gruodžio. Tarybos atstovai taip pat buvo prašę, paklausiau, kelintą valandą, atsakė 6 v. –

Taigi, matydamas, kad bus galima sutaikyti, sutikau, kviečiamas lenkų. –

Bet lietuviai⁴ savo pietus atšaukė. –

Tą vakarą pietus man pakėlė kunigai Seminarijoje. Buvo daug²⁰ prakalbų.⁵

Ant rytojaus⁶ tuo aplankiau Tarybos pirmininką ir jo pavaduotojus > ir visus Lietuvių Valstybės ministerius ir žymesnius valdininkus. –

Vakare Taryboje darė interpeliaciją,⁷ kodėl baltgudžių kalba nebuvo skaitoma pro-Bulla ir prabilta; ir dėl to, kad Tarybos⁸ atstovams nebuvo skirta tinkama vieta. –

Aš tik⁹ anksti rytą 9 gruodžio gavau iš Sekretoriaus kun. Steckeviči[a]us raštą, kurį Taryba buvo įteikusi Administratoriui kun. Hanu-sowicz¹⁰ dėl baltgudžių kalbos; taigi po laiko. –

¹ cor fl ² cor fl ³ cor fl ⁴ cor fl ⁵ capit add ⁶ cor au ⁷ p del *dėl* ⁸ pro min ⁹ cor ti ¹⁰ cor w pro v

1918 XII 9 - 11

Taip ir¹ atsakiau Ministeriui Pirmininkui Valdemarui lietuviškai, o Bielaruskaj Rady Prezidiumui – baltgudiškai. –

Lietuviai ir baltgudžiai nelabai buvo tokiu ingreso bėgiu patenkinti, bet matė, kad čia ne mano kaltė. Kapitula viską tvarkė, o aš tik svečias, turėja[u] prie nustatytos tvarkos taikintis.

Per² lenkų piliečių pietus buvo³ užgerta mano sveikata būdu labai man pavojingu, būtent pasitikima, kad aš prie unijos Lenkijos ir Lietuvos atgimdymo prisidėsiąs. Atsakiau, kad aš tarnavau visa širdimi // žmonėms, būdamas Lenkijoje, ir čia visiems tarnausiu. Kas iš mano dar-
10 bo išeis, nežinau. Būdamas⁴ kunigas ir vyskupas, aš tegaliu tik meilę, broliškumą ir vienybę žmonėms skelbti ir žmones turiu taikinti; bet politikos unijos ne man priklauso ir ne mano galioje. Taigi į tą dalyką aš duoti atsakymo negaliu ir nenoriu. Ta prakalba lenkams patiko. Daug buvo prakalbų, labai atsargiai reikėjo⁵ būti, kad ko neprasitarus.

Kitą dieną kvietė vakarienės krikščionių demokratai; taip pat buvo kalbų ir reikėjo būt atsargiam. Pažymėjau, kad aš į politiką kištis negaliu, kad mokydamas žmones⁶ doros, teikdamas jiems Kristaus mokslą, tikiuos ir tėvynei geriausiai patarnausiąs.

Pagali[au] nurimę Tarybos ir Valdžios⁷ atstovai pakvietė mane
20 pietų. Buvo daug kalbų: kalbėjo lietuviai, baltgudžiai, lenkų atstovai, žydų atstovai, partijų atstovai. Kai kuriems⁸ skyrium atsakiau,⁹ paskui visiems kartu. Kėliau aikštėn Kristaus idealus ir mintis, pasakiau, pasinaudodamas proga, bent¹⁰ du trumpu apologetikos pamokslėliu. Mano kalbos regimai patiko visiems, visi buvo patenkinti: ir žydai, ir baltgudžiai¹¹, ir lietuviai. –

Taip Dievas padėjo ir vėl sueiti man su Lietuvos Valstybe į dermę. –

Lietuviai, nusiminę dėl ingreso ir paabejoję, koks aš būsiąs lietuviams, dabar nurimo. //

Per visas dienas rytais daug visokių žmonių ir kunigų mane lankė, 10-

¹ ver cor ² cor P ³ p del *pakelta* ⁴ cor fl ⁵ mg si ✓ ⁶ cor e ⁷ ver ins ⁸ cor k ⁹ p del *kai kuriems*
¹⁰ ver ins ¹¹ cor ba

o pietų paprastai aš lankydavau žymesnius miesto ir šalies piliečius. –

Buvo prisistatyti vienuolynų atstovės ir atstovai. –

Kviestas lankiau SS. Nazaretiečių mokyklas; gražiai mane priėmė. Eilės ir prakalbos buvo labai lenkų tautinėje dvasioje; aš atsakydamas kėliau tikybos reikšmę ir vertę tautų gyvenime ir mokymo, ir auklėjimo > darbe. Buvau ir su šv. Mišioms pa[s] Sesutes¹ šv. Stepon[o] dieną, sakiau pamokslėlį. Mergaitės ir vaikučiai darė malonų įspūdį. Pasiryžau kiekvienos tautos geismus ir siekinius gerbti, kiek jie nepriešingi mūsų tikybos dėsniams. Nori sau sveiki eiti išvien su Varšava, tenorie; tai nepriešinga išganymui, kad tik Dievą ir Bažnyčią mylėtų. 10

15 gruodžio 1918. Vilniaus Katedroje buvo JE. O'Rourke'o konsekracija. Aš konsekravau, o JM. Kauno vyskupas ir Michalkevičius asistavo. JE. Minsko Vyskupas² Łozińskis negalėjo atvažiuoti, užėmus > Minską Komunistams Maksimalistams. –

16. XII. 18. Pasikviečiau pas save JE. Kauno vyskupą, JE. Rygos vyskupą, JM. prel. Michalkevičių; svarstėme kai kuriuos bėgamus klausimus. 1) Kaip elgtis kuni[g]ams, artinantis maksimalistams? a) Per pamokslus neliesti politikos, o tik dėstyti žmonėms Kristaus mokslą, pažymint ypatingu būdu tuos dalykus, prieš kuriuos stojama; b) sutvarkyti pinigus ir depozitus, nes kratas daro; – c) reikalaujant aktų, 20 Rosijoje duodavo kunigai dublikatus; – e) santykius privačiai palaikydavo kunigai Rosijoje su maksimalistais, jei reikalas atsitikdavo, o ne oficialiai. –

10v 2) Ir Taryba, ir lenkų atstovas Dr. Ziemackis sky // rium į mane kreipėsi, kad norį teologijos fakult[a]tę taip pat turėti. Mat ir lietuviai, > ir lenkai kas sau sumanė steigti universitūs. –

Žinoma, mums dviejų teologijos³ fakultačių per daug. Mums lengviausia besiginčijančius sutaikyti, nes išguldoma kalba bus lotynų kalba. –

¹ cor fl ² cor ys ³ ver ins

Susirinkę dijacezijų valdytojai buvo tos nuomonės, kad reikia imti į savo rankas tas dalykas ir steigti teologijos fakultatė. –

Reikia kreiptis į nuncijų ir tartis su Taryba ir su lenkų atstovais. –

Kilus Vilniuj suirutei ir pervartoms, nusprendžiau kiek susiturėti su teologijos fakultatės steigimu. –

3) Kalbėjomės apie bažnyčių¹, rusų valdžios konfiskuotųjų, atgavimą ir apskritai bažnytinių turtų atgriebimą. –

Sutarta, kur galima ir kiek galima, kad kunigai imtų, kas Bažnyčios yra buvę². –

10 4) Tartasi³ bendrai leisti ganytojų raštas į žmones⁴, man pavesta jo susstatymas. –

Abejoju, ar tokioje suirutėje galima bus tai padaryti. –

5) Nuspręsta, kad Ganytojų Kurijos s[i]untinėtų kitos kitoms savo raštus ir svarbesnius įsakymus ir leidimus, kad būtų⁵ subendrintas darbas. –

6) Metr[ik]ų knygų susstatymas reikalingas. –

Mes Vilniuje nusprendėme lotynų kalba visa ką vesti; knygų pavyzdžiai jau spausdinami. –

20 7) Tartasi apie Misijų, rekolekcijų įvedimą, vienuolijų steigimą. Bet šiais laika[i]s reikia susiturėti. –

8) Reikėta bendrai tartis, kaip Naujasis Kodeks[s]as į gyvenimą in- < vedus. //

Tą pat dieną, 5 valandą popiet, su[k]viečiau miesto kunigus pasi- 11r
tarti, kaip elgtis atėjus maksimalistams, kaip žmonės prirengus. –

1) Išdėščiau⁶ trumpai, ką buvau manęs, ypač kad keltų Kristaus idealus, pozityviai dėstyti Kristaus mokslą, ypatingai keliant aikštėn tuos⁷ tikybos dalykus, prieš kuriuos einama, kad vengtų užsipuldinėjimų,⁸ nekeltų politikos klausimų per pamokslus ir t. t. –

Išklausiau kunigų nuomonių apie dalykų stovį ir priemones blo-

¹ orig cap ² ver cor ³ p del *apie to* ⁴ cor fl ⁵ p del *bendra...* ⁶ cor spro ⁷ ver cor ⁸ p del *nesikiš...*

gumams pašalinti ar užbėgti už akių. Nurodyta priemonės: tinkami pamokslai; lapeliai, brošūrėlės ir kiti tam tikri spaudiniai ir leidiniai; tinkami laikraščių¹ straipsneliai; ganomųjų lankymas, ypač kalėdojant; – organizavimas; ypač² šventi sakramentai ir prie pamaldumo raginimas; – gera būtų įvedus skrynūtės mesti paklausoms; galėtų darbininkams³ būt aiškinami dalykai, apie kuriuos jie abejoja⁴ arba prieš kuriuos⁵ priekaištai daroma. –

2) Nutarėme įvesti permaldavimo pamaldas paeiliui Vilniaus bažnyčiose su tinkamais pamokslais.⁶

Pavedžiau miesto dekanui sušaukus klebonus tų pamaldų tvarką¹⁰ nustatyti ir pamokslų tematus nurodyti; –

3) Pranešiau, kad metrikus⁷ rašytų lotynų kalba; šematai⁸ bus atspausdinti; –

4) Prašiau, kad jei kas turėtų kokių klausimų ar dalykų, kuriuos per tokius kunigų susirinkimus būtų galima svarstyti, kad man malonėtų raštu inteikti ar įmesti į laiškų dėžutę. –

5) Priminiau, kad depozitus ir kitus pinigus, kuriuos kunigai turi
11v prie savęs, rūpintųsi sutvarkyti kuo greičiausiai. //

Mieste kaskart neramiau darėsi. Vokiečiai rengėsi Vilnių apleisti. Sužinojau, kad iki 2 ar 5 sausio 1919 m. nebeliksią vokiečių Vilniuje.²⁰ Įvairios⁹ partijos ėmė varžytis tarp savęs miestu ir valdžia. Ėmė eiti > daug laikraščių įvairiomis kalbomis. Bene ar ne¹⁰ tik žmonių kuopos savinasi sau Vilniaus valdžią: Lietuvių Taryba, Vokiečių Kareivių Taryba, Lenkų Komitetas, Darbininkų (maksimalistų) Taryba; – tų pačių maksimalistų Taryba, susidariusi Vileikoje (apskričio Vileika) su Kapsuku; senoji, dar rusų paliktoji miesto Valdyba. Vokiečiai visur matomai vilkino, «n[ei] vieniems¹¹ nedavė tinkamai susiorganizuoti, nei vieniems nedavė ginklų. –

> Pagaliaus Tarybai perdavė valstybinius rūmus (kurių nebįstengė ap-

¹ p del *sp...* ² cor y ³ cor fl ⁴ cor fl ⁵ pro *kurius* ⁶ p graph ins si j ⁷ cor fl ⁸ =schemos ⁹ cor v ¹⁰ cor ¹¹ orig vid ex err *nevieniems*

1918 XII 25 - 1919 I 1

saugoti ir apimti); senajai miesto Valdybai – miestą; maksimalistų Tarybai savo palankumus išreiškė; – lenkų¹ legionistams, kaip pasirodė, atidavė iš tikrųjų miestą. Stebėtina vokiečių politika! Visus sukir- < šino. Pats visa ką išsivežė.

Mano stovis be galo buvo sunkus: kas vieniems tiko, tai kitiems nepatiko. Nežinia buvo, kaip insitaičius. Viskas virte virė. Laikiausi² Kristaus ir Bažnyčios. Mačiau, kad kiekvieni, ir lietuviai, ir lenkai į savo pusę traukia, nelabai paisydami Bažnyčios reikalų. –

Buvo maksimalistų sukeltos darbininkų manifestacijos, ypač prieš < 10 vokiečius, reikalavo, kad jiems (Darbininkų³ Tarybai) būtų visa valdžia perduota. //

Kalėdų naktį sakiau pamokslą ir celebravau. Per Šventes⁴ lankiau 12r įvairias įstaigas: lietuvių ir lenkų; taip pat Kūčios dienąėjau į įstaigas plotekel[i]ų⁵ pasidalytų. –

27. XII. 18. Atėjo pas⁶ mane S[t]efanas Mickiewicz⁷, Varšavos Lenkų⁸ valdžios komisaras Vilniun atsiūstas. Pranešė, kad Le[n]kų⁹ valdžia < nusprendė Lietuvą okupuoti; bet kad tai dar nereiškią Lietuvos aneksijos, kad paliksią teisę apsispręsti. Pranešė, kad legionieri[ai] ir Lenkų valdžia gvarantuosiant Bažnyčios liuosybę ir ginsiant lygiai visų tautų 20 liuosybę. –

Atsakaiu, kad aš į politikas nesikišu; bet kad atėjus legionieriams, mes, kunigai, taip pat ir jų išganymu rūpįsimės, kaip ir kitų žmonių. Aš nuolat¹⁰ skelbiu žmonėms vienybės, meilės, broliškumo reikaliningumą; tai mano, Ganytojaus, uždavinys.

Bene ar ne 29. XII. 18¹¹ buvo atsiuntęs kun. Purickis vardu Lietuvių Atstovybės Berlyne depešą, kad vokiečiai Vilniaus neatiduosiant nei < maksimalistams, nei lenkams. Kad aš nuraminčiau žmones; kad¹² Santarininkai pripažįstant Tarybą; kad Taryba gausianti 100 milijonų < paskolos. –

¹ ver ins ² cor ai ³ cor fl ⁴ pro min ⁵ cor pl ⁶ cor a ⁷ cor w ⁸ orig min ⁹ orig om n ¹⁰ ver cor ¹¹ cor 2 ¹² p del ill

Nusiunčiau tą depešą į Tarybą, prašydamas, kad ne mano, o savo vardu ją paskelbtų.

30. XII. 18. Jau man pranešta, kad 2 sausio 1919, 12 valandą, eisias paskutinis su žmonėmis traukinys, ir kad visi vokiečiai išsikraustą.¹

- > Lietuviai ministeriai² su savo raštinėmis taip pat išvažiuoja. Lietuvių³ įstaigos liekasi. –
- > Baigiant senus metus pasakiau pamokslą⁴. Per Naujus Metus 5 v.^{12v} popiet lenkų legionieriai⁵ paėmė miesto valdžią ir apgyni // mą į savo > rankas. Varnų gatvėje apsupo Darbininkų (maksimalistų) Tarybą. Prasi-dėjo šaudymai; suėmė keletą lietuvių (maksimalistų), taip pat ir daug 10 žydų. 2. I. 19 apsupta ir šaudoma Darbininkų Taryba turėjo pasiduoti. Bene ar ne šeši tik žmonės, matydami, kad reik pasiduoti, nusižudė. –
Mieste neramu; nuolatiniai šaudymai. –
Legionierių komendantas Mokrzeckis paskelbė karo stovį. –
Daug kunigų iš apimtų bolševikų vietų bėgo į Vilnių. Iš jų kalbų > buvo matyt, kad bolševikai nuolat artinasi prie Vilniaus: viena jų šaka traukė nuo Dvinsko per Uteną, regimai, Kaunan, kita per Švenčionis, kita vėl per Ošmianą, kita Lydos linkon. –
Mano nuomone, legiojinistai nebegalės atlaikyti Vilniaus; tik be reikalo savo šaudymais, areštais ir t. t. suezino priešingų partijų žmo- 20 nes⁶. Be abejo, bolševikai atėję keršys pirmiausia kunigams, o paskui lenkams. –

- Prie legionistų⁷ neprisidėjo nei lietuviai, nei žydai. Legionistų žygis tik didesnę nelaimę⁸ užtrauks ant miesto gyventojų, jei jie neatsilaikys prieš bolševikus. Pasitikėta, kad sodžiai prisidėsia. Sužinojau iš kunigų pabėgėlių, kad ne taip greitai sodžiai kariauti. Atsakė, bene prieš mus 13r bolševikai eina, jie prieš dvarponius⁹ ir¹⁰ kunigus. Lenkai // dar pasitiki, kad Varšava atsiųsianti pagalbą; bet turbūt veltui, nes, kiek girdėti, > nė¹¹ ten neturi nei ginklų, nei šovinių. –

¹ p del *Mi...* ² cor fl ³ cor *L* ⁴ cor *ks* ⁵ cor *o* ⁶ cor fl ⁷ p del *nieką nenorėjo* ⁸ p del *gal* ⁹ cor fl ¹⁰ ver cor ¹¹ cor *é* pro *ei*

1919 I 2-4

2. I. 1919. Išsikraustė Kaunan lietuviai ministeriai su savo raštinėmis;¹ išsidangino ir kone visi vokiečiai²; tik gelžkelio³ stotį ir dalį aukštojo miesto dar tebelaiškė savo rankose. Buvo susirėmimų⁴ legionierių su vokiečių kareiviais. Kai kur norėjo legionistai nuginkluoti vokiečius; šie nesidavė; keletas legionistų nušauta. –

Lenkų gyventojų ūpas buvo gana pakilęs; rinko aukų legionistams laikyti ir t. t.

3. I. 1919. Buvo pas mane Brolių Doloristų, vienuolių, atsiųstas broliukas⁵ klausęs, ar nepritiktų broliams stoti į legionistus, kad visuomenė į juos šnairai nežiūrėtų: tiek vyrų, o nenor ginti šalies. –

Atsakai, kad nieku⁶ būdu nestotų kariauti, tai priešinga vienuolio pašaukimui ir Bažnyčios Įstatams⁷ ir dvasiai. Jei ligoninės susidarys, tai ten gal ligoniams ir sužeistiesiems tarnauti, jei nori. –

Atbėgo vienas karštuolis klebonas klausęs, kas daryti; ar leisti <trau[k]ti kulkosvaidį bažnyčios bokštan (tai buvo 2 sausio diena); iš ten labai lengva ešą būtų Darbininkų (maksimalistų) Taryba šaudyti ir priversti pasiduoti. Uždraudžiau tai daryti: neleidžiama Dievo namų naudoti karo tikslams.⁸

Atėjo generolo Wejtko siųstas kunigas tartis dėl legionistų kapelionų. Gen. Wejtko prašęs, kad jis (tai tas pats atsiųstasis kunigas) būtų kaip ir dekanas; o kiti kapelionai kad tik⁹ su jo žinia būtų skiriami.¹⁰ Sutikau, nes reik rūpintis kiekvieno žmogaus išganymu, ypač kada jam mirtis nuolat gresia. –

Pasakai, kad sutiksiu tuos kapelionais¹¹ skirti, kurie pats iš liuso noro¹² norės ir sutiks. //

4. I. 19. Keli kunigai atvažiavo iš vietų bolševikų apimtų. Pranešė, ^{13v} kad maksimalistai ramiai elgiasi, kad skriaudos niekam nedarą; baudžia tik plėšikus ir vagis; už ką iš [ž]monių nešą ar gauna¹³, moką brangiai; prie kunigų tik tų tekimba, kurie turėję ryšius su legionistais. Ešą,

¹ p del *ti...* ² cor *č* ³ cor *g* ⁴ cor *sec m* ⁵ cor *b* ⁶ ins pro del *jokiu* ⁷ orig *min* ⁸ mg *graph si +j*
⁹ p del *jam* ¹⁰ p del *ir jau* ¹¹ orig *kapelionomis* ¹² p del *panor...* ¹³ cor *aun*

maksimalistai matomai atmainę savo elgimosi su žmonėmis būdą. –

Mieste¹ girdėt buvo kai kada šaudant. –

Legionistai šaudėsi su maksimalistais jau ties Vilniaus Vileika, t. y. koki 8 verstai nuo Vilniaus.

Mano sekretorius atėjęs sakė, kad žmonės būk blogu laiką, kad tokioje valandoje kunigai nieku nepasižymint, neišstoiant. Galėtų kuo nors labiau prisidėti prie legionistų. Atsakai, kad būt atsargus. Reikia žiūrėti blaivai į dalykus. Legionistai vargu atlaikys Vilnių. Bolševikai vis slenka artyn ir, be abejo, apims miestą. Legionistai nesukėlė, ypač sodžiuose, net grynai lenkiškuose, entuziazmo. Mano nuomo-¹⁰ ne, iš Varšavos vargu gali sulaukti kokios pagalbos. Čia² žydai neprišideda,³ dar priešingi legionistams. Ginklų ir šovinių nėr, bent⁴ labai maža. –

Tiek jau Vilniuje turėjome valdžią! Galime susilaukti dar kitų valdžių. Geriau kunigams nesikarščiuoti, nesikišti į ginčus ir karus, o dirbti savo Bažnyčios⁵ darbą ir žmonių išganymo darbą.

^{14r} 5. I. 1919. Jau pats lenkai ėmė kalbėti, kad legionistai pasitrauksią Gardino linkon; // ten susispietę į didesnius būrius ir susitvarkę po kokių tik dviejų savaitių vėl ateisią Vilniaus paimti; o kol kas priversti ešą maksimalistams miestą užleisti. Dalis legionistų jau ešą išžygiavusi²⁰
> iš miesto. –

Vakare buvo girdėti smarkiai šaudantis, bene tik ar ne A[n]takalnyje.

Vokiečiai išeidami išsigabeno visus garvežius ir traukinius; stotį – visai tuščią – apėmė legionistai; dar 3 ir 4 sausio dieną ėjo traukiniai iš Lendvaro Kaunan; 5 sausio paskelbta buvo, kad jau tik nuo Kaišiadorių tebeeiną Kaunan.

Prieš Kalėdas atvažiavo Tėvas Juozas Vaitkevičius⁶ iš Vloclavko per Varšavą. Kelionę turėjo sunkią ir vargingą. Labai nudžiugau jo susilaukęs, ramiau pasidarė, turint prie savęs savą žmogų.

¹ p del kas ² p del nei ³ p del kai... ⁴ ver ins ⁵ orig min ⁶ cor fl

Vilniuje man buvo labai sunku. Tikrai kelias čia erškėčiais nuklotas. Lenkų visuomenė manęs bijojosi, nepasitikė, žiūrėjo, ką aš darysiu; net sveikinant per ingresą viena poniutė palinkėjo man, kad aš lenkams nebūčiau patėvis, o tik tėvas. Lietuviai taip pat bijojosi, kad aš nepašlyčiau į lenkų pusę. Nežinia buvo, kaip vieniems ir antriems išsitaikius. Tautų baisiausia čia neapykanta. Lenkai tiesiog nepripažįsta čia nei lietuvių, nei baltgudžių, pats mano imti ir ima į savo rankas valdžią. Lietuviai vėl sako, kad čia nekiek esą tikrų lenkų, liaudis – tai baltgudžiai; taigi nėsą ką paisyt lenkų dvarininkų ir šovinistų. Baltgudžių
 10 vadai vėl norėtų, kad baltgudžiams kas nors būtų, o tuo tarpu ta baltgudžių liaudis nesusipratusi, tamsi, apleist[a]; kai¹ į juos nori baltgudiškai kalbėti ar jiems baltgudiškai pamokslus sakyti, neapkenčią ir t.t.², net // pasipriešiną. Žydai vėl, matyt, daugiau traukia į rusų šalį ^{14v} ir prie rusų norėtų prisidėti. Be to, dar įvairios politikos partijos. Tikrai miestas tarsi virte verda; neapykanta kunkuliuoja. –

Daug man padėjo mano draugas kun. kan. Kukta; davė man ir reikalingų³ namo inre[n]gimo ir ūkio daiktų, ir kas reik supirko, ir [kas]⁴ reik patarė. Parodė tikrai brolišką širdį. –

Iš Marijampolės išleisdami kuo galėdami mane aprūpino. Atvažiavę
 20 Tėvas Rėklaitis, o paskui Tėvas Dvaranauckas padėjo įsikurti. Taip pat Vargdienių Seselių vyresnioji sutaisė ir sutvarkė, ką galėjo. –

Vietinių lenkų visuomenė regimai nieku nenorėjo prisidėti. –

Darbo ir visokių reikalų labai daug turėjau, dažnai reikėjo kalbėti. Labai pavargau ir nuilsau. Nemigas ėmė. Daug galėjau melstis, Dievas aplankė ypatingai gausiomis malonėmis, guodė ir stiprino. Koks geras Viešpats! kad ir siunčia kryželių, bet juos padeda nešti, pasaldina, pamalonina. Viešpatie! Kaip aš Tave myliu! Čia mane bausk ir plak už mano kaltybes, tik savo malonę man suteik, kad kaskart labiau Tave mylėčiau. Pasižadėjau jokios tautos, jokio žmogaus neapykantos neįsi-

¹ p del j ² vid ³ orig vid ex err fl -ui ⁴ orig vid ex err ver om; N1 om

leisti į širdį, pasižadėjau visiems lygiai tarnauti, kad ir kažin kiek nemalonumų¹ patirčiau. Duok, Dieve, kad ištesėčiau savo pasiketinimuose!

5 gruodžio pavakare legionistų būreliai dar vaikščiojo gatvėmis, dainuodami tautines lenkų dainas; prieš išsidanginsiant dar skardenos, žmonėms // rodės. Vakare apie 8 v. buvo girdėti mieste šaudantis, netoli mano > rūmų, bene ar ne Bernardinų tik gatvelėje. 8 valandą vakare jau maksimalistai komunistai apėmė miestą. Legionistai išdūmė Gardino linkon. –

Dar priešpiet tą dieną² įspėdamas išsitariau į vieną rimtą ir ramų kunigą lenką: jei legionistai neatsilaikys, tai³ jų išstojimas ko kenksmingiausias; o matomai turės bėgti. Atsakė tan⁴ kunigėlis: kurgi⁵: 10 Generol. Klingeris – tai išmintingas ir rimtas žmogus;⁶ nebūt pradėjęs to dalyko, kad nebūtų tikros vilties laimėti; tiesa,⁷ legionistai, nekas kariuomenė, bet⁸ ir ra[u]donųjų kariuomenė nekam esanti verta. Matyt, dažnai žmogui: kur miela, ten akys, ir kas tinka, tai mato. –

Legionistai išdrumbėjo, su jais, be abejo, išdūmė ir jų vadai, kurstytojai ir globėjai. Pasielgė tikrai vaikiškai, koblogiausiai, nežinia, nė kaip pavadinus toks žygis! Tik savo areštais, užpuldinėjimais, ša[u]dymais, kratomis suerzino ir sukėlė žmones, suerzino ir įpykino žydus, lietuvius, baltgudžius,⁹ labiausiai – maksimalistus, ir gal tik užtraukta ant nekaltų žmonių bolševikų¹⁰ pagieža ir keršt[as]. Liūdna, kad seni 20 žmonės lenkai tą darbą rėmė, jį tikėjo, palaikė, traukė į jį jaunuomenę. Dar liūdniau, kad daug kunigų lenkų į tai buvo įsimaišę; galima sakyti, jie tuos legionus sudarė, pagimdė. Baisiai čia, Vilniuje¹¹, įsipainioję į politiką; jie varo, kad ne kunigai, dvarininkas pats nieko neišdarytų. –

Be abejo, kai kurie turės bėgti, o dar ir nelaimę ant Bažnyčios¹² ir kitų kunigų gali užtraukti. Nėr blogesnio daikto, kai[p] tas kunigų kišimasis į politikas, ypač čia, Vilniuje, kur tiek tautų ir partijų. Kunigas privalo visiems būt lygiai tėvas, ganytojas; jis negali būti partijos žmogus; o juo labiau negali konspiracijos darbo varyti. –

¹ cor u ² p del *pasakė* ³ p del *iš toj* ⁴ ver cor ⁵ cor u ⁶ p del *kad* ⁷ p del *esą* ⁸ p del *čia* ⁹ p del ill ¹⁰ cor *ev* ¹¹ vid ¹² orig min

1919 I 5-6

Dieve, duok, // išnyktų toji¹ kunigų politikantų veislė iš mūs mielos ^{15v}
Bažnytėlės. Kai apie tai pamanau, vis man ateina į galvą, kad Dievas
ištiesęs² savo rykštę dar skaudžiai nubaus už tai mus, kunigus.

6 sausio³ 1919. Iš ryto anksti kėlęs, jau išvydau būreliais einant rau- <
donąją kariuomenę. Gatvė buvo tuščia. Kai kur buvo matyti maldin-
gos moterėlės einant⁴ į bažnytėlę su maldaknygėms ar grįžtant. Kai
kur išlindę⁵ pro vartus moters ir vyrai bailiai dairės į šalis, stebėdamies
atmaina. Kaskart vis daugiau žmonių gatvėse rados. Bet tai jau nebe
vakarykšti žmonės, ir gatvės išvaizda nebe vakarykščia. Vakar švaistės
10 gatvėmis legionistai, daugybės vaikščiojo jaunuomenės, ypač mergio-
čių, daug ponų ir ponių; žydai kažin [kur] buvo tarsi išsislapstę; reta
koks kur nedrąsiai praeidavo. Lenkai kone visi baltais ereliais apsisags-
tę; jautei, kad jų viešpatavimas. –

Rogutėmis⁶ važinėjo šen ir ten daugiausia legionistai. –

Šiandie kas kita. Vargo ir darbo žmonės pasipylę po gatves; dau-
giausia žydėliai: mergaitės ir bernaičiai šen ir ten sveikina raudongvar-
diečius; šnekas su jais; matyt, ir pažįstamų sutinka; tarp kareivių matyt
nemaža⁷ žydėlių. Ponai tarsi išmirė. Rogutėmis važinėja raudongvar-
diečiai ir proletarai, – tarsi ne tas miestas. Buvo ramu; tik girdėti, kad
20 areštavę kiek⁸ besislapstančių legionistų. –

Patarė man kur išvažiuot ar išsikrausty⁹ bent į kitą namą. Pasi-
ryžau niekur iš čia // neiti. Tai bus, ką Dievas duos. Jei tokia Dievo ^{16r}
valia,¹⁰ mane areštuos ar net ir žudys, tegul visame kame Dievas
būna palaimintas. Mirtis visur gali užklupti, o į dangų iš visur tas
pats kelias. Nesijaučiau, kad kam būčiau ką bloga padaręs ar nusi-
kaltęs; taigi ir ramus esu. Kiek girdėti, bolševikai jau nebe tie, kokie
buvo iš pradžių; mandagiai ir gražiai su žmonėmis apsieiną, jei tik
jiems į kelią nepareiną. –

Katedroje laikiau Sumą; žmonių buvo pilna bažnyčia.

¹ cor t ² p del *savo* ³ ver cor ⁴ cor *ei* ⁵ cor fl pro *-sios* ⁶ a del *Šiandien* ⁷ cor n ⁸ ver cor;
p del p ⁹ p del *bent* ¹⁰ p del *rei*...

> 7.I. 19. Buvo ramu. Pasirodė bolševikų valdžios apskelbimas¹, visai žmoniškas. Girdėti, kad bolševikai suėmę keliolika legionierių, kad darę kratas kai pas kuriuos ponus, legionistų stojime įtariamus. –

Kiek girdėti, legionistai ištraukę Landvaravo linkon, ten jų dalį > vokiečiai nuginklavę; bet paskui pavykę legionistams sutarti su vokiečiais. Vokiečiai gražinę jiems ginklus ir gelžkelio išgabenę Baltstogėn, o iš ten išleidę į lenkų žemę. Tuo legionistų žygis tuo tarpu Vilniuje ir baigėsi. Žmonės spėlioja², kas jų stojimo tikslas galėjęs būti. Manoma, kad jie norėjo prieš pasaulių pasaulį parodyti, kad Vilnius – lenkų miestas; paskelbė³, net kad Taryba su lenkais sutar- 10 rusi ir kad ji pati leidusi legionams Lietuvoje⁴ veikti, kad Lietuva su Lenkija dedantis išvien. –

Spėjama vėl, kad vokiečiai už tai leidę legionistams sustelkti ir apimti Vilnius, kad neramūs gaivalai, kurie tiek jiems buvo ingrisę, išėitų aikštėn, kad jais būt galima lengviau nusikratyti; o gal ir prieš > Santarvininkus norėję pasirodyti vokiečiai, kad jie bolševikų nepalaikę, kad teisingi esą.

8.I. 19. Bolševikai iškilmingai laidojo žuvusius draugus: ir nužudy- 16v tuosius lenkų legionistų, ir tuos, kurie pats // buvo nusizudę, legionis- > tų apgulti. Laidojo ties Katedra, kur buvo seniau Katarinos pamink- 20 las.⁵ Lavonus⁶ apnešė⁷ gatvėmis apie visą miestą; žmonių buvo daug, daugiausiai žydų. Katedros pliacius ir gatvių dalis buvo žmonių pilnutėlės. Keletas kalbėtojų kalbėjo į minias: lietuviškai, lenkiškai ir rusiškai. Kalbėtojas, kuris lenkiškai sakė prakalbą, labai užsipuldinėjęs ant kunigų, kad tų esą buvus darbas legionų pasirodymas, kad jie esą čia visu kuo kalti. Bolševikų laikraščiai ramiai rašė apie tuos atsitikimus: nors esą keršto jausmai kilę širdyje, tečiau nekeršysią⁸, nes nėsą net laiko tokiems darba[m]s: geriausia būsią, jei raudonoji armija toliau eisianti savo darbo daryti – darbo žmonių

¹ p ap del ill lit; p del gana ² cor li ³ cor e pro e ⁴ pro min ⁵ p del Pro kur... ⁶ cor L ⁷ p del apie ⁸ cor ys

1919 I 8-9

liuosuoti. Tikrai gerai ir išmintingai rašyta; daugumas bijojo bolševikų k[er]što dėl žuvusių draugų. –

Ta diena buvo darbininkų šventė. Krautuvės buvo uždarytos, darbas visur sustabdytas; visi namai įsakyta raudonomis¹ vėluvomis papuošti.

Pranešta² man: lietuviai ir per susirinkimus, ir šiaip jau taręsi³, < kaip čia dabar su bolševikais pasielgus ir gyvenus. Apskritai nupiekiama Taryba ir Valdyba, kad davusis vokiečiams⁴ iki šiol⁴ už nosies vadžioti, ir dabartės vokiečiai tebevadžioja juos už nosies. Nuolat 10 žadėjo, vilkino, o nieko nedavė padaryti; dabar girdėti – žada duoti drapanų ir ginklų 10.000 kareivių; būk ir pinigų 100 milijonų davę. < Popiet šaukštai. Ir šiaip jau // vargu būtų prasmės dabar Tarybai⁵ 17r organizuoti kariuomenė. Krikšč. demokratai sako: geriau būtų tie pinigai apvertus opiam⁶ žemės⁷ reikalui⁸. Peikiama, kad Taryba ir Valdyba pabėgusios iš Vilniaus ir iš Kauno⁹ ketinančios dar toliau bėgti Tilžėn ar Gardinan. –

Krikščionių demokratų vyriausioji valdyba buvo paskelbus: kad < valstybės ir dvarų žemės turi būti išdalytos tuojaus kumečiams, bežemiams ir mažžemiams; atlyginimo nustatymas paliekta Steigiamajam 20 Seimui; tokiu būdu norėjo užkirsti kelią bolševikams. –

Išrinkta keletas žmonių tartis su bolševikais: – <

Lietuviai nusistatė:

1) jei bolševikai iš tikrųjų pripažįstą Lietuvos nepriklausomybę, tad jiems nesipriešinti¹⁰, tebandai vykdyti savo reformas; –

2) stoti valdininkais bolševikų įstaigosna, kad svetimų tautų žmonės nepaimtų visa ko Lietuvoje¹¹ savo rankomis; –

3) kad ir su bolševikais organizuoti kariuomenė. –

Taryba būk dėl to bėganti, kad galėtų Lietuvą atstovauti pas Santarininkus ir su jais tartis.

¹ cor fl ² mg si ✓ ³ cor fl ⁴ phr ins ⁵ ver ins ⁶ cor o ⁷ p del *klausimu* ⁸ p del *atlikti* ⁹ p del *daba...* ¹⁰ cor fl ¹¹ pro min

10. I. 1919. Bolševikai suėmę Biržišką, Janulaitį ir žydą Vygodskį, ministerius, kurie Vilniuje likosi; sako juos palaikysią keletą dienų ir paleisią; reikalaują, kad jie duotų paraiškimą, kad išsižada Tarybos ir jos darbų. Girdėti, kad kaip ką iš lenkų areštavę. Šiaip ramu; žmonės grįžo prie savo kasdienių darbų. –

Paskui suėmė bolševikai ir Stašinskį.

10. II. 1919. Nieko nerašiau¹, nes nebuvo kada. Ant galo grįžus, nieko ypatinga neatsitiko. –

Suimtuosius tarybininkus bolševikai kiek palaikę paleido, tik p.
> Stašinskis iki šiol dar tebekali. – 10

Naujoji valdžia ėmė tvarkyties; šiek tiek jau įsivyravo. Miesto² // ^{17v} valdybą perrinko. –

Žinoma, tegalėjo patekti tik komunistai, taip buvę sutaisyti rinkimai. Taigi ir išrinkta kone vieni komunistai. Miesto naujos Tarybos pirmininkas dr. Eidukevičius. –

Įėjus bolševikams viskas ėmė brangti: duonos svaras jau pašoko nuo 60 kap. iki 5 rublių, sviesto svaras nuo 7 ar 8 r. iki 30 r. ir t. t. Girdėjau, Vitebske sviesto svaras esąs 60 iki 70 rublių, o duonos svaras – 12 r. –

Liaudis mieste dėl tos brangenybės labai nusiskundžia. Dirbtuvės ²⁰ stoja, kaskart daugiau žmonių randas be darbų. Iš sodžių maisto miestan beveik³ neatvežama. Žmonės bijosi, kad vežamų daiktų jiems⁴ neatimtų arba kad⁵ nereikėtų važiot kažin kur bolševikų kareivių. Miesto žmonės, kiek girdėti, dėl tos maisto⁶ brangenybės labai nepatenkinti. Kas iš to, kad dabar pakėlę darbininkams dienos algą net iki⁷ 12 ar 20 rublių? Seniau už rublį galėdavai nusipirkti 33 svarus duonos, o dabar už 20 r. tegauni tik 4 svarus. –

Sodžių žmonės tikėjosi iš komunistų gauti žemės. Bet pamatę, kad bolševikai dvarų neduoda liesti, kad žemės neketa dalyti, atšalo

¹ cor fl ² cor M ³ p del *ne po* ⁴ p del *ner...* ⁵ p del *arklių neuž...* ⁶ cor m ⁷ p del *2 ar*

ir pradeda murmėti; – ir sodžiai tad nepatenkinti bolševikais, ypač kad ėmė šen ir ten valgomus daiktus¹ užimti.

Bolševikai išleido žemės dekretą. Dvarų ir Bažnyčių žemės ir turtai < paskelbta visuomenės nuosavybė. Tas dekretas labai man parūpo ir mano Kapitulai, ir visiems kunigams. Ką galėdamas, skaičiau: ir bažnytinius² Įstatus, ir įvairius jų aiškinimus³ ir dėstymus,⁴ kurie Bažnyčios turtus ir nuosavybę liečia, kad nė kiek // nenutolus nuo Bažnyčios ^{18r} minties ir dvasios. Tariausi su Kapitulos nariais, ka[s]⁵ padarius, tariaus ir su tais, kurie jau Rusuose buvo komunistų revoliuciją pergyvenę.

10 Patariant JM. kun. prelatui Michalkeviči[ui], pasikvietęs p. Wróblewskį, žinomą Vilniuje advokatą, su juo dėl to pat reikalo kalbėjau. Jis apsiėmė sustatyti parapijiečių sanjungos Įstatus, kad jais remdamiesi parapijiečiai, paėmę bažnyčių turtus, gintų. Kuomet Įstatai buvo pagaminti, sukviečiau prel. Michalkevičių, Sadowskį, kan. Macejevičių, kan. Steckevičių; žinoma, buvo ir pats Wróblewskis, ir aš. Kaip pasirodė, tais Įstatais visa Bažnyčios⁶ turtų globa, priežiūra ir valdymas perleidžiama parapijiečių Taryboms, kunigai nė nepaminima; nes esą kitokių Įstatų ir kitaip sudarytos draugijos bolševikai nepripažįsį. Išklausęs visa tai, pasakiau, kad visa tai yra visiškai priešingai Bažnyčios

20 Įstatams ir kad aš savo g[a]lia tokių Įstatų ir tokios draugijos tvirtinti negaliu ir nei vienam kunigui tokių Įstatų teikti negaliu. Tad nusprendžiau, kad tas dalykas dar kol kas atidėti reikia ir palaukti, ką mums gyvenimas parodys. –

Nuo savęs tečiau kunigams, kur galėdamas, patariau,⁷ jeigu kur bolševikai kibtų prie bažnytinių turtų, kad ten darytų parapijiečių komitetus turtams ginti, bet anaiptol ne imti savo valdžion. Prašiau, kad aiškintų žmonėms, kad tie turtai yra parapijos, o ne kunigų. Jei bolševikai juos atims⁸ iš⁹ parapijos, tai parapijiečiai turės kitu būdu¹⁰ rūpintis kunigų ir bažnyčios¹¹ laikymu; Bažnyčiai¹² turtų netekus,

¹ p del *rekvizuo...* ² orig cap ³ orig ex err fl *-inimus* ⁴ p del *kad* ⁵ orig vid ex err *kad* ⁶ orig min ⁷ p del *kad* ⁸ p del *nuo* ⁹ cor š ¹⁰ p del *pas...* ¹¹ ver ins ¹² cor y

nauja našta sugriūsiant ant parapijiečių pečių. –

Dvaruose jau įsteigė bolševikai¹ daugelyje vietų kumečių ir darbi-
18v ninkų Tarybas; bažnytinių turtų dar // iki šiol niekur nelietė. –

Dar daugiau esu susisielojęs dėl tikybos mokyklose. Nuo pat
> pradžių, kai tik tik atvyko, gresia bolševikai išleisti mokyklų dekretą,
kuriuo būsią pašalinti iš mokyklų visi tikybiniai ženklai, pati tikyba
ir kunigai. –

Kai kur jau ėmė tai vykdyti. Žmonės labai dėl to sujudo, reikalavo ir
šaukė visur, kad tikybos nevarytų šalin, kad mokykla liktųsi tokia, kaip
buvusi; jei tikyba išmesią ir kunigus išvarysią, tai jie savo vaikų neleisią į 10
mokyklas. Girdėjau, vienoje vietoje bolševikų komisaras (bene ar ne
> Švenčionyse tiktai) pakeitė katalikų gimnazijos vedėją – savuoju ir ėmė
savaip tvarkyti mokyklą. Vyresnieji vaikai tai pamatę namon išbėgiojo, o
mažesnieji, mokyklon suvaryti, verkšleno. Komisaras pamatęs, kad
gimnazija iširsianti, paliko senobinę tvarką ir tuos pačius žmones. –

Tariau kunigams, kad steigtų prie mokyklų tėvų komitetus arba
tarybas; teginie² patys tėvai savo teises, tereikalauja, kad jų vaikeliams
būtų dėstoma tikyba. –

Tuo tarpu, ką tik sugriebdamas³, skaičiau, kad nenusidėčiau nieku
Bažnyčios Įstatams, nurodyma[m]s ir dvasiai, tyriau, kaip Bažnyčia 20
elgiasi tose šalyse, kur mokykla jau grynai pasaulinė, kur⁴ tikyba jau
pašalinta iš mokyklų. –

Dėl mokyklų sujudo ir Vilniaus katalikų⁵ visuomenė; tiek lenkų,
tiek lietuvių. Ir kunigai, ir pasauliečiai buvo atėję prie manęs tartis⁶,
19r kas daryti. Lenkų mokytojai pasiro // dė esą suskilę į dvi dali: aiškūs
katalikai nusistatė reikalauti griežtai, kad mokykla liktųsi katalikiška;
katalikai atšalėliai ir nekatalikai ketino tartis ir derėtis su bolševikais. –

Lenkų atstovai buvo atėję į mane, kad aš juos taikyčiau⁷ ir duočiau
nurodymų, kad lenkų mokyklos neiširtų ir nesugaištų. Buvo prie⁸

¹ ver ins ² cor fl ³ cor b ⁴ p del ty... ⁵ orig *katalicky*? ⁶ cor fl ⁷ cor ai ⁸ p del p

manęs ir p. Wróblewski, advokatas, tirti, kaip aš žiūriu į mokyklų lajicizaciją. Man pranešta, kad kadaise jis rodęsis karštas katalikas esans, gatvėse bučiuodavęs viešai kunigams rankas, paskui buvo eilėse karštuolių lenkų tautininkų, vadinamųjų¹ endekų; dabar, kitokiam vėjui papūtus, pristojo prie kairiųjų social-demokratų. Jis dėstė man sunkų lenkų mokyklų stovį. Jei bolševikams reikalaujant sutiksią šalinti tikyba iš mokyklų, tai² gali kunigai sukilti ir tėvai katalikai, gali imti boikotuoti mokyklas, paskelbti jas³ bedieviškomis ir t. t. Jei nepaklausysią bolševikų, tai pačios per save turėsiančios lenkų mokyklos 10 žūti. Bolševikai tada neduosią lenkų mokykloms jokios pašalpos, gali atimti iš jų net mokymo įtaisus ir rūmus. Gi visa kam brangstant, reikia kelti mokytojams algos, o nėsą iš ko. Mokinių įnašai esą⁴ taip dideli, kad jau nebegalima jų didinti. Bolševikai savo steigiamose gimnazijose labai gerai apmoką mokytojus, mokslą duodą dovanai. Lenkų mokyklos, negaudamos jokios pašalpos, negalėsia tesėti eiti⁵ lenkty su bolševikais, turėsiančios žūti; vaikai pakriksią, o ilgainiui pateksią vis tik į bolševikų įstaigas, nenorėdami liktis be mokslo. Sutikus⁶ su bolševikais ir palaikius lenkų gimnazijas,⁷ vaikai [bus]⁸ mokomi savų, gerų mokytojų tinkamu⁹ būdu; gi tiky // bos¹⁰ būtų galima kur nuo- 19v

20 šaliai kitam trobesyje mokyti. –

Atsakai, aš negaliu sutikti, kad būtų tikyba varoma iš mokyklų; tėvų priedermė prieš tai protestuoti; mokytojai taip pat galėtų pareikšti, mokymo atžvilgiu, kad tai negeistina. Paklausė, ar ir lietuviai tėvai kiltų protestuoti; atsakai, kiek esu sužinojęs: – taip. –

Iš kalbos su p. Wróblewski ir su kitais lenkų atstovais man paaiškėjo: je[i] būčiau pasakęs, kad mes, kunigai ir katalikai, griežtai boikotuosime mokyklas, iš kurių bus pašalintas tikėjimas, tai būtų lenkai ėmę mus, kunigus ir Bažnyčią, kaltinti, kad pakenkėme baisiai lenkų visuomenei, kad suardėme lenkų mokyklą; būtų ėmę mums daryti

¹ cor n ² p del *galinti* ³ ver add ⁴ p del *jau* ⁵ p del *len-*; rep *eiti* ⁶ p del ill ⁷ p del *lenkų* ⁸ orig *buvo* ⁹ cor fl ¹⁰ cor fl

tuos priekaištus, o visokio plauko lenkai socialistai būtų tai suvartoję kovoti su Bažnyčia¹. –

P. Wróblewskiui išėjus, atėjo tuojaus ir p. Stanislovas Kościółkowski, lenkų bernaičių I gimnazijos² vedėjas; esąs geras katalikas; bet jo gimnazijoje esama ir nekatalikų mokytojų. Maždaug tai[p] pat nupasakojo, ką ir p. Wróblewski. Prašė, kad aš duočiau kokių nurodymų ar įsakymų ir sutaikyčiau besiginčijančius. –

Atsakiau³: mano nurodymai – negal būt kitokie, kaip Bažnyčios teikiami. –

1) Katalikai tėvai tur teisės ir prievolės reikalauti⁴, kad jų vaikai ¹⁰ būtų katalikiškai mokomi ir auklėjami. Atsikleidęs paskaičiau p. Direktoriui atatinkamą bažnytinių⁵ Įstatų straipsnį. – //

^{20r} 2) Tėvai⁶ privalo griežtai stoti prieš tai, jei bolševikai pasikesys mesti tikyba iš mokyklų; –

3) Katalikai mokytoj[ai], mano nuomone, bent pareikšti turėtų, kad atsižvelgiant į visuomenę, į vaikus ir jų tėvus, pagaliaus paties auklėjimo atžvilgiu privalo liktis tikyba. –

4) Į Tamistų derybas su bolševikais, sakiau, suprantate, kad aš negaliu kištis. Darykite, ką galėdami, kad tikyba liktųsi. Bet jeigu bolševika[i] varu ją išvarys, ne ką darysi. Tada mes žiūrėsime, kokia bus ²⁰ toji jų mokykla supasaulietintoji. Jei pasirodys, kad joje pakertama, griaujama tikėjimas, tai, suprantamas daiktas, kad tėvai katalikai negalės⁷ leisti savo vaikų į tokias įstaigas; o jeigu ir leistų, tai kunigai negalės tokiems tėvams duoti išrišimo. –

5) Nemanyk, sakiau, Tamista, kad bolševikai, duodami pašalpos, paliks tokias jūsų gimnazijas, kaip dabar, katalikiškai vedamas. Jei jie duos pinigų, tai ir norės, kad būtų įstaigos taip vedamos, kaip jiems tinka. Mano nuomone, Tamistą pakeis kitu vedėju, savo žmogum, o mokyklą ims savaip tvarkyti. –

¹ pro min ² p del *dire...* ³ a del vid *Mokiau*; ver ins ⁴ ver ins ⁵ orig cap ⁶ a del *M* ⁷ p del *duoti*

1919 II 9-10

6) Tamistų nusileidimas ir sandara su bolševika[i]s tik gal tuomet būt kiek pateisinta, jei būtų galima tikėtis, kad jie iki vasarai iš čia išeis, kad šiaip taip išlaikius mokyklos iki vasarai, nedavus joms patrikti, bus galima nuo¹ naujų mokslo metų vėl prie senovės grįžti. Bet jei bolševikai ilgiau čia liksis, tai // ateis laikas,² kada vis tiek reikės 20r mums, katalikams, stoti į kovą su jais dėl mūsų idealų. Kiek galima spėti, kaip Rusuose, taip ir čia jie nuo naujų mokslo metų panaikys visas ne savo mokyklas ir tikyba iš visur šalins. –

[7])³ Pridėjau; jei pasirodys reikalo, manau išleisti raštą į kunigus 10 ir katalikus tėvus ir priminti jiems, kokios privalo būti mokyklos katalikų šalyse ir į kokias mokyklas gali savo vaikelius ramia sąžine leisti.

Vakar aplankė mane Vitebsko lenkų gimnazijos vedėjas, p. Henrykas Łukaszewskis. Sakė, kad jie sutikę pašalinti tikyba iš gimnazijos; kunigas dėstąs tečiau⁴ tikyba šalia, kituose namuose. Vaikai ešą dar uoliau mokosi tikybos ir dar geriau lanką bažnyčia⁵. Bolševikai dabar duodą gimnazijai pinigų. Stebėjosi jis, kad čia lenkų visuomenėje tiek trukšmo dėl to bolševikų reikalavimo keliamo. –

Man to pono šneka išrodė lyg tyčia užvesta, kad mane aptildžius, nuraminus; [pats tas žmogus pasirodė man labai įtartinas]¹⁶.

20 Galų gale mačiau, kad aiškūs katalika[i] yra⁷ pasiryžę gre[i]čiau uždaryti mokyklas, negu duoti, kad iš jų tikyba būtų išmesta. Kiti mokytojai ir mokytojos pasiketino, matyt, nusileisti; o tuo⁸ tarpu⁹ kur nuošaliai kunigai jų mokiniams dėstysią [tikyba]¹⁰. Lauksiu, kas iš to išeis. –

Beje, dar tas Vitebsko¹¹ direktorius pridėjo, kad jeigu tėvai ims labai protestuoti // ir stos labai prieš mokyklą, tai bolševikai galį mane 21r suareštuoti, kaip buvo suareštavę Vitebsko pravoslavų archi[e]jerėjų. Atsakiau, kad eisiu sėdėti kalėjiman. –

Bekalbėdamas pamačiau tą poną esant geruose santykiuose su bolševikais.¹²

¹ p del pav... ² p del kuomet ³ orig ex err 6 ⁴ cor us ⁵ orig cap; cor fl ⁶ phr add ⁷ cor y ⁸ cor tu ⁹ p del inc, orig mut ¹⁰ orig ex err mokyklą ¹¹ cor s ¹² capit add

Paskui atėjęs kun. Jasinskis, vienos lenkų gimnazijos mokytojas, klausė, kaip elgtis su tomis gimnazijomis, kurios, nusileisdamos bolševikams, pašalins tikybą? – ar jas bo[i]kotuoti? –

Atsakiau: geriau dar susitūrėti su boikotavimu ir laukti. Jei suboikototume mokyklas, lenkų visuomenė, ypač socialistai, galėtų padaryti priekaištų, kad mes, kunigai, jiems mokyklas esame išardę. Bet jei tos mokyklos ims tikėjimą griauti, tai, žinoma,² reikės³ tėvai drausti, kad į jas neleistų savo vaikų.

Pasiprašęs kun. Tumą, tariausi su juo, ar ne gera būtų, kad jis nuėjęs į švietimo komisarą Vaclova⁴ Biržišką⁵ tuo mokyklų reikalu pakalbėtų. Kun. Tumas buvo tirti, kaip dalykai stovi, nuėjo į komisaro brolių Mykolą Biržišką, gimnazijos direktorių. Šis⁶ sakė, kad komisaras buvęs pas jį tartis dėl mokyklų dekreto. Direktorius draudęs komisarą, kad tokio dekreto dar neleistų, nes tik sukelsiant prieš save bolševikai visą katalikų visuomenę. Iki šiam laikui dar, dėku Dieve, tasai⁷ dekretas nėra pasirodęs. –

Visą laiką karštai meldžiausi, kad Dievas mus gelbėtų nuo visokių pavojumų. Tiek mūs Bažnyčia kentėjo prie caro, dabar ir vėl naujos
^{21v} kančios, ir tai vardan⁸ savžinės liuosybės! Dieve! Koks keis // tas šis pasaulis! Tie pats žmonės, kurie tiek šaukė, rėkė prieš mirties
 20 bausmę, dabar pats šaudo ir žudo⁹ savo¹⁰ suimtus priešininkus. Tie pats, kurie neseniai kovojo prieš cenzūrą, prieš spaudos laisvės varžymą, dabar neleidžia kitokių pažiūrų laikraščių, o jei ir išdrįsta
 > koks pasirodyti, pasirūpina¹¹ tuo jam užčiaupt burną. Tie žmonės, kurie taip karštai reikalavo susidraugavimų ir susibūrimų liuosybės ir žodžio liuosybės, dabar kitokių nuomonių¹² žmogui neduoda dažnai nė¹³ lūpų praverti ir kitokių, kaip jų, draugijų nepakenčia. Tie, kurie pirmiau taip¹⁴ uoliai piršo balsavimo¹⁵ įstatus iš pradžių

¹ orig vid ex err *bokotuoti* ² p del *kad* ³ cor *s* ⁴ sup pro del *Mykolą* ⁵ p del *tuo reik...* ⁶ cor *Š*
⁷ p del ill lit ⁸ p del *liuosų* ⁹ p del *priešingų* ¹⁰ p del *prieš...* ¹¹ pro *pasiskubina* ¹² cor *u* ¹³ cor *ė*;
 p del *bur... L...* ¹⁴ cor *p* ¹⁵ cor *sa*

su 4 pažyminiiais, o paskui jau ir su 5 ar 6, dabar, atmetę visus tuos < pažyminius¹, dažnai² brauningais grasindamos stengiasi savo statomus kandidatus prieš visų norą inteikti. Jie seniau reikalavo visiems lygių teisių, o dabar jas pripažinsta tik savo šalininkams, tik mažai žmonių kuopai. Iš tiesų, baisus daiktas tasai politikavimas! Kaip gi dažnai čia taikoma tokio laukinio nedorėlio doros dėsnys: jei tu man karvę pavogsi, tai bus bloga; o jei aš tau pavogsiu, tai bus gera. Tiek buvo mūsų mieloji Bažnyčia kaltinama dėl nepakantrumo, tiek jai priekaištų dėl to padaryta. O pasirodė³, kad nėra žmogaus pakantresnio už ka // taliką, ^{22r}
10 tikrai mylintį Dievą ir artimą. Toks katalikas gr[e]ičiausiai mokės kitas paklaidas suprasti ir⁴ suklydusio pasigailės.

Buvo pas mane kun. Kirsnowskis, I lenkų⁵ gimnazijos tikybos mokytojas; sakė buvus⁶ mokytojų lenkų⁷ susirinkimą pas p. Węclawskį, auklėjimo lenkų⁸ komiteto pirmininką. Mokytojai socialistai ir pirmiečiai neatėję. Susirinkusieji nusprendė: nesidėti su bolševikais, n[e]imti iš jų pašalpos, neduoti mest tikyba iš mokyklų. Ėsą nusistatę, jei kitaip nebus galima, bevelij leist uždaryti mokyklas. Šie motyvai buvo keliami: bolševikų neilgas čia viešpatavimas, tikimasi ateisiant čia lenkus. Kaip išrodysią tie lenkų visuomenės akyse, kurie dėtusi⁹ su bolševikais? –

20 Nutarta tad bo[i]kotuoti¹⁰ tos mokyklos, kurios bus pasidavusios bolševikams ir pašalinusios tikyba. Patsai prašė, kad jam būtų leista mesti toji gimnazija, kur jis yra, jei ji sutiksianti šalinti tikyba, kad ir kur pakampėmis būtų dar galima slapta¹¹ joje dėstyti tikyba. Sutikau. –

Taip tad nepavyko bolševikams ir jų šalininkams patraukti savo pusėn nei tėvų, nei mokytojų; šių pastarųjų tik maža dalelytė pašlijo jų pusėn. Viešuose susirinkimuose nieko nepešę, nesiliauja tėčiaus bolševikai toliaus varę savo darbų. Inkalbinėja skyrium įžymesnius tėvus, kad negria[u]tų lenkų mokyklos ir apšvietos, kad nusileistų ir tiktų priimti statomas sanlygas. Kai kurie tėvai ėmę svyruoti.

¹ cor fl ² cor ž ³ orig mut, fl vid ⁴ p del vid *sugr[iešijusio]* ⁵ ver ins ⁶ cor fl ⁷ ver ins ⁸ ver ins ⁹ p del *pr...* ¹⁰ p del *be tikybos* ¹¹ ver ins

16. II. 1919. Prašokusią savaitę daug esu turėję[s] darbo, vargo ir sielvartų dėl Tėvo Frideriko Muckermann'o bylos; jis jėzavitas. Bene tik ar ne 1840 metais buvo rusų valdžios atimta šv. Kazimiero katalikų [>] likų bažnyčia ir paversta šv. Nikalojaus pravoslavų¹ soboru. Vokiečiai, užėmę Vilnių, laikė toje bažnyčioje kurį laiką kareiviams liuteriams pamaldas, paskui pavedė ją kareiviams katalikams. Kapelionavo Tėvas Mu // ckermann'as. Mūsų žmonės, atsiminę senovę, taip pat ėmė būriais lankyti tą bažnytelę. Tėvas Muckermann'as, pramokęs kiek lenkiškai, net ^r ir žmonėms sakydavo pamokslėlius¹². Rusų šventikai tykojo tą bažnyčią vėl užgrobti; kreipėsi į vokiečių valdžią, bet ¹⁰ nieko nepėšė; buvo bandę varu įsiveržti, bet žmonės neleido. Man atvažiavus į Vilnių, pravoslavų archiejerėjus tuo kreipėsi į mane per vieną savo šventiką, o paskui ir pats, kad aš paliepciau jiems vėl atiduoti tą bažnyčią. Atsakai, kad toji bažnyčia katalikų buvo statyta, o tik rusų valdžios paskui atimta; kad liaudis ją savo bažnyčia laikė visados ir dabar, atsitikus progai, į tą savo bažnyčią vėl inėjo; ir, kiek žinau liaudies ūpą, matau, kad tos bažnyčios dabar liaudis³ jokiū būdu neduos sau paveržti. Patariau, kad geriau nesikištų archiejerėjus dabar, tokiu neramiu metu, į tą reikalą, nes gal sukelti prieš save katalikų liaudį. Gi pats aš nemanau į tą reikalą kištis; vokiečių ²⁰ valdžia tą bažnyčią užėmė; vokiečiai ten šeimininkauja, taigi, sakiau, Tamista, su jais žinokis. Mano nuomone, teisybės žiūrint, toji bažnyčia turi grįžti katalikams, nes tai jų bažnyčia. Girdėjau, kad ir bolševikams užėjus, stačiatikių šventikai po kelis kartus kreipėsi, kad jiems toji bažnyčia būtų gražinta. Nieko nelaimėjo. Bolševikai atsakė, kad stačiatikiai turi gana cerkvių, o ši bažnyčia buvusi katalikams konfiskuota. –

^{23r} Toji bažnyčia // senia[u] buvo tėvų jėzavitų. Man labai rūpėjo, kad, [>] vokiečiams išėjus, ji neišspruktų katalikams iš rankų. –

¹ ver ins ² phr ord num sup ³ p del *jokiū būdu nenori*

1919 II 9-16

Prašiau tėvo Muckermann'o, kad jis nesitrauktų drauge su vokiečių kariuomene, o tik liktųsi. Jei pavyks toji bažnyčia apginti, galės jėzavita[i] prie jos vėl įkurti savo namą. Tėvas Muckermann'as net buvo paskirtas savo vyresniųjų tos bažnyčios rektorium. –

Paklausęs manęs, t. Muckermann'as likosi, daviau jam pagalbon dar vieną kunigą. Pamaldos ėjo bažnyčioje gražiai, žmonių daug rinkdavosi. –

Atėjus bolševikams, gyvenimas lyg stabtelėjo. Kun. Olszańskis, kuris lenkų darbininkų draugijoms vadovavo, turėjo iš pradžių slapstytis. –

10 Tėvas Muckermann'as atėjo tartis, ar nebūtų galima, kad darbininkams gera padaryti. Rūpėjo man ir jam, kad būt galima ir rūmai prie bažnyčios geriems tikslams sunaudoti. –

Patariau pasiteirauti, ar bolševikai netrukdyt to darbo¹, ar nekibs prie jo, bent iš pradžių. –

Prašiau, kad Tėvas Muckermann'as grynai katalikybės pamato [laikytųsi]², kad dirbtų katalikybės darbą, atmetęs į šalį politiką ir tautiškumus. Sakiau, kiek aš numanau, jei Tamista dirbsi grynai katalikybės darbą, tai darbas eis; čia jau gana visiems to tautiškumo. Nustatėva, kad darbo tikslas bus grynai tikiybinis, kultūrinis ir
20 medžiaginis. –

Iš pradžių pabandė padaryti darbininkams sekmadienį popiet apie 5 v. konferenciją. Žmonių prisirinko labai daug. Pamatęs tai, sukviėtė juos į tuščius rūmus prie bažnyčios ir pradėjo organizavimo darbą. Praminė naują organizaciją Krikščionių Sanjunga; žmonės ėmė rašytiis būriais. –

Tėvui Muckermann'ui daviau³ pagalbon kun. Petraucką, baltgudį; jis moka gerai prabilti į liaudį ir nusimano⁴ socialiai darbuotis. Į tą sanjungą ėmė telktis bėdiniausieji, ne // atsižvelgiant į tautą. Trumpu
23v laiku įsirašę daugiau nei 9 tūkstančiai⁵ vyrų ir moterų. Nepatiko tas

¹ cor a ² orig vid ex err om; N1 laikytųsi ³ cor d ⁴ cor s ⁵ cor fl

darbas kun. Olszańskiui¹; kelis kartus buvo atbėgęs² į mane skūstis, kad jam ardoma jo darbai. Visą dalyką ištyręs ir pasitaręs³ su kai kuriais geriau nusimanančiais kunigais, pasišaukiau pas save kun. Olszański⁴, Tėvą Muckermaną ir kun. kan. Liubianc[ą], socialio veikimo dijacezijoje vedėją; paliečiau jiedviem išdėstyti savo bylą. –

Nusprendžiau, kad juodu abudu kas sau dirbtų darbą, kad tuodu darbu viens antro nekliudo. Kun. Olszańskis tegul organizuoja ir veda profesionalės⁵ sanjungas ir dirba savo kultūros darbą, kurį turi, o Tėvas Muckermann'as tedirbie savo tikybinį, kultūrinį⁶ ir ekonominį darbą; savo darbininkais teremie kun. Olszańskio profes. sanjungas. 10
Taip ginčas buvo pabaigtas. –

> Tėvas Muckermannas sumanė net ir laikraštelį leisti, ėmė ir kooperatyvas steigti. Tai nepatiko bolševikams. Laikraštelį, vos pirmam numeriui pasirodžius, bolševikai tuo sustabdė. Pačiam Tėvui Muckermann'ui, atsiuntę vidunaktį du milicijantu, įsakė išvažiuoti iš Vilniaus per 24 valandas.⁷ Tikosi tai sekmadienio naktį 9 vasario dieną. Tuo
24r anksti gavau apie tai žinią. Kai // bematant atėjo pas mane ir pats t. Muckermannas, ir kun. kan. Ellert'as, šv. Jono klebonas, kurio parapijoje šv. Kazimiero bažnyčia⁸, ir pa[ne]lė kunigaikštytė Gruzinskaitė. Tarėmės⁹, kas padarius. – 20

Tėvas Muckermannas pasiketino dar kurių laiką pasilikęs Vilniuje slapstyti, kol nesutvarkys¹⁰ ir neatliks visų savo reikalų. Tarėmėsi, kad Darbininkų Sanjunga¹¹ eitų¹² toliau¹³, kaip ėjusi; kad jai padėtų kun. Petrauckas. Bažnyčią ir pradėtus joje darbus turėjo paimti globon Darbininkų Sanjungos valdyba, priveizdint kun. kan. Ellert'ui. –

Pasklidus gandai, kad tėvą Muckermann'ą tremią¹⁴ bolševikai iš Vilniaus, žmonės ėmė rinktis šv. Kazimiero bažnyčioje¹⁵. Tėvas Muckermannas taip pat nuėjo bažnyčion su žmonėmis atsisveikintų; pasakė pamokslėlį. Kai norėjo eit iš bažnyčios, žmonės jo neleido,

¹ cor *añs* ² cor *b* ³ cor *ę* ⁴ cor *añs* ⁵ cor *o* ⁶ cor *fl* ⁷ p del *Atsiti...* ⁸ orig cap ⁹ cor *fl* ¹⁰ cor *y*
¹¹ cor *S* ¹² p del *do* ¹³ cor *l* ¹⁴ cor *r* ¹⁵ cor *fl*

1919 II 9-16

sakė neduosią jo išstremti. Ne tik bažnyčioje, bet ir prieš bažnyčią buvo žmonių kažmas. Norėdami išskaidyti ir išvaikyti minią, žydėliai policijantai paleido keletą šūvių oran. Viens šūvis, sako, pataikęs bažnyčios langan. Minia įnirto, puolusi nuginklavo žydėlius milicijantus ir padavė juos raudonarmiečiams. Žmonės palaikė tą šaudymą provokacija iš žydų pusės. Mat, jau šeštadienį ir sekmadienį matė žmonės žydžiutes mėtant ir net prie bažnyčių durų ir sienų lipinant lapelius prieš kun. Muckermann'ą. –

Bolševikų valdžia, pajutusi¹, kad žmonių įnirtimas kyla prieš žydus, pašalino milicijantus žydėlius iš tų gatvių, kur netoli šv. Kazimiero bažnyčios. Į jų vi[e]tą pastatė kareivius raudonarmiečius. Pranešė žmonėms, kad tie, kurie šaudė, būsią nubausti. Pasirodė, kad ir raudonarmiečiai ne visi ištikimi valdžiai esą. Kai kurie sakėsi neduosią žmonių skriausti; neduosią, kad žydai krikščionims jodytų ant sprandų. Matyt, // nugirdę tai, bolševikų vadai ne visiškai ištikimus kareivių būrius išsiuntę net iš miesto; bažnyčią apstatė kareiviais lenkais, ištikimaisiais. Leist iš bažnyčios žmones leido, bet į bažnyčią – ne. Žmonės nuolat siuntinėjo delegatus į bolševikų valdžią, kad jiems paliuosuočiau ir paliktų kun. Muckermann'ą. Geležinkelio darbininkai net buvo pasiryžę² streiką kelti³; taip pat ir elektros darbininkai. Į mane taip pat ėjo ir atskiri žmonės, ir darbininkų atstovai⁴ kun. Muckermanno reikala[i]s⁵. Visi miesto katalikai sujudo. Dariau, ką galėdamas, kad Tėvą Muckermanną išgelbėjus. Tuo pirmadienį įprašiau per kun. Kuklą – ponią Vileišienę, daktarienę, kad tuo reikalu eitų į Kapsuką-Mickevičių ir Liutkevičių.⁶ Mat ponia Vileišienė gera Kapsuko pažįstama; kitados < jį⁷ iš kalėjimo ir nuo mirties buvo išgelbėjusi. –

Bet jie nieko nelaimėjo. –

Antradienį pasiunčiau kunigu: Liubiančą ir Macejavičių į žydų rabiną, kad jis savuosius sudraustų, kad mūs žmonių nearšintų ir

¹ cor fl ² cor ž ³ cor e ⁴ cor pri a ⁵ orig vid ex err fl -as ⁶ p del *Nieko ji ten nelaimėjo* ⁷ cor j

neprovokuotų, nes gal¹ kilti žydų žudynės. Pažadėjo Rabinas tai padaryti. Sakiau, kad mūsiškius aš taip pat maldysiu. –

Kun. Tumą nusiunčiau² su savo raštu į Kapsuką. Rašiau, kad Tėvas Muckermannas mano prašomas likosi, ir jokie šnipinėjimai čia jam nerūpėję, – kad darbininkų minios įprašytas ėmęs sanjungą steigti, kad jokios politikos³ joje nevarinėjo, kad viską darė su mano žinia ir mano įgaliotas. Prašiau, kad jį paliuosotų ir žmones tokiu būdu nuramintų. Prašiau kunigo Tumo⁴, kad ir žodžiu⁵ išdėstytų Kapsukui, kaip // žmonės katalikai įnirtę dėl kun. Muckermann'o trėmimo ir kaip įpykę ant žydų. Atsakė, kad tėvo Muckermanno negalį čia palikti, 10 kad jie laikysią apgulę bažnyčią, kol žmonės su tėvu Muckermannu pasiduosią; kad nei jam, nei žmonėms niekas bloga nedarysią ir t. t. Moters, išlaužusios pro raudonarmiečių eiles, įnešė kiek maisto apgulėtiems žmonėms bažnyčioje. Kad⁶ bažnyčioje neturėtų šviesos, bolševikai nukarpė elektros vielas. Žmonės, likę bažnyčioje, dieną ir naktį budėjo ir meldė su tėvu Muckermannu. –

Trečiadienį pusiau penktą iš ryto karininkai lenkai, įsigriovę į bažnyčią, ėmė šaudyti į lubas, išskaidė žmones ir varu suėmė tėvą Muckermann'ą. Žmonės, ypač moters, bandė⁷ neduoti, ginti tėvą Muckermanną. Kareiviai nuožmiai pasielgė: tėvą Muckermanną tąsė ir stumdė⁸ 20 skaudžiai, taip pat ir kai kurias moteris; kai kurioms net ir plaukus nuo galvos nurovė; buvo apdaužytų⁹, aptinusiu ir pamėlynavusiu kūnu¹⁰. Tėvą Muckermann'ą įsodinę į automobilį išvežė, sako, į viešbutį Georges'o; didelį [būrį]¹¹ žmonių suėmę nuvarė į buvusius Tarybos rūmus. Kitus paleido, o kitus išskyrę, kur išrodė inteligentesni,¹² nubugdė kalėjiman Lukiškiuose¹³, dar ir dabar tebekali keliolika moterų, tarp jų ir panelė kunigai[k]štytė Gruzinskaitė, labai uoli katalikė iš stačiatikių atvirtusi, rusė. Bažnyčią bolševikai užrakino ir apstatė sargyba, taip pat ir namą, kur Krikščionių darbininkų Sanjunga rinkdavosi¹⁴;

¹ p del bū ² cor nu ³ cor t ⁴ cor T ⁵ p del po ⁶ cor K ⁷ cor n ⁸ cor t ⁹ cor fl ¹⁰ cor fl ¹¹ orig vid ex err om; N1 om ¹² p del nuvarė ¹³ cor Luk ¹⁴ cor da

1919 II 12 - 16

ten buvo krata daryta; indaujos atplėštos, kai kurios knygos paimtos. –

Visa tai patyręs, vėl nusiunčiau į Kapsuką kun. Tumą su raštu, kad bažnyčios raktus grąžintų ir leistų žmonėms melstis bažnyčioje. Prašiau, kad žod[ž]iu pasiteirautų, kur // tėvas Muckermann'as; kad jį paleistų ^{25v} ir kad paleistų suimtus žmones. Kapsukas žadėjo raktus ir bažnyčią grąžinti; sakė, kad¹ suimti žmonės būsią paleisti pasibaigus² tardymui; – bet tėvo Muckermanno nepaleisią. –

Ir aš gavau iš Kapsuko raštą, kad tėvas Muckermannas išvežtas [į] Minską, į kalėjimą, kad tuo būsiąs³ teistas. Priker[*g*]tį⁴ buvo ir keli ¹⁰ tėvo Muckermanno žodžiai; geriau sakant, jų nuoraša, būtent, išvedė⁵ iš bažnyčios, nieko bloga kareiviai jam jau nedarę, įprašė, kad aš raminčiau žmones. Dėl to tai pridėjo Kapsukas, kad⁶ buvo kažin kas paleidęs paskalą, kad tėva⁷ Muckermann'ą bolševikai nužudę. Atbėgo pas mane trečiadienį ir susisieloję kai kurie Darbininkų⁸ Sanjungos valdybos nariai, kas daryti, ar bėgti, ar Vilniuje liktis. Suraminau ir patariau, kad liktųsi, bet kad nenakvotų savo butuose, k[ol] dalykai nepaiškės⁹, kad nesuimtų. Buvo ir kun. Petrauckas, tėvo Muckermanno padėjėjas. Patariau, kad padarytų valdybos posėdį ir pasitartų, kaip elgtis. Ir visus žmones, kiek tik buvo atėję, vis raminau, kad nesibijotų ir nebėgtų, ²⁰ kad nieko blogo nebūsią. Pasitikėjau kiek tuo, ką Kapsukas kun. Tumui buvo sakęs. –

Sanjungos valdyba buvo susirinkusi pas kun. Ellertą; pasirodė, kad Sanjungos pinigai nežuvę; nutarė siųsti į bolševikų¹⁰ valdžią naujus atstovus, reikalauti, ką¹¹ paleistų suimtuosius. –

Ketvirtadienį iš ryto // buvo tie atstovai pas mane prieš eisiant į ^{26r} bolševikų¹² valdži[ą]¹³. Suraminau žmones, buvo jų keliolika: vyrų ir moterų. –

Sakiau, kad sekmadienį aš pats prabilsiu į juos, kad aš jiems duosiu kitą kunigą; prašė, kad kun. Petraucką jiems duočiau. –

¹ p del ill ² cor p ³ cor si ⁴ vid, cor er ⁵ cor e ⁶ p del žmonė... ⁷ cor a ⁸ cor D ⁹ cor p ¹⁰ cor fl
¹¹ p del paliuosuotų ¹² cor olš ¹³ orig vid -ion, cor fl

Sakiau, kad rankų nenuleistų, kad toliaus varytų¹ pradėtą darbą; gi aš, kiek galėdamas, jiems padėsiu. Pasidarė labai man gailu tų vargdienių kamuojamųjų ir persekioj[au]mų. –

Atlikęs visus dienos darbus, vakare sėdau rašyti rašto į katalikus vilniečius; norėj[au], kad sekmadienį būtų skaitomas Vilniaus bažnyčiose. –

Sunku buvo rašyti. Reikėjo pažymėti, kad darbininkai katalikai skriaudžiami, kad jie turės reikalau[t]i, kas teisingai jiems pridera. O vėl reikėjo žiūrėti, kad bolševikų valdžia negalėtų prie nieko taip labai prikibti ir ką nors palaikyti² priešingu revoliucijai darbu. Čia reikėjo 10 raminti ir malšinti žmonės, kad nebūtų riaušių ir žudynių; o vėl reikėjo daboti, kad žmonių neprislėgus, nepastūmėjus į nusiminimą ir nevil-tį, kad neišrodytų, jog aš vien tik kentėti liepiu ir duodu, kad visi jiems ant sprando jodytų. –

Šiaip taip, Dievui padedant, sulipdžiau tą raštą. Ryto metą, penktadienį, pasikvietęs kun.³ Vailokaitį, paskaičiau. Iš[r]ado, kad gal žmonės dar prislėgti. Šį tą pataisiau. Paskui sukviečiau kunigus: Liubiancą, Macejevičių, Kretovičių ir Steckevičių; jiems skaičiau. Išrado, kad dar kai kas reikia išleisti. Paklausęs jų, išbrėžiau dar kai ką ir daviau 20 spaudon. Nors spaustuvės bolševikų buvo apimtos ir popieris rekvi-zuota, tačiau pavyko surasti žmonės, kurie apsiėmę tą raštą atspausdinti. Penktadienį vakare išverčiau tą pat raštą lietuviškai, nes buvau jį rašęs lenkiškai. –⁴

Kunigas Macejevičius, besitariant apie rašto turinį, ėmė labai aštriai dalykus, norėjo, kad padaryčiau iškilmingą⁵ šv. Kazimiero bažnyčios 26v // pašventimą, kad žmonės pajustų, kad ji buvusi⁶ iškoneveikta i[r] išbjaurinta. Norėjo, kad žmonių procesija suorganizavus, kaip ir ma-nifestacija. –

Atsakiau, kad, mano nuomone, naujo bažnyčios šventimo nereikia,

¹ cor y ² cor k ³ ver ins ⁴ p del *Penktadienį buvo ir ponų...* ⁵ p del ill ⁶ pro *buvus*

nes nebuvo kraujo praliejimo¹; taip pat geriau nedaryti manifestacijų², nes bolševikai išleido raštą, kuriuo draudžiama net po 5 žmones gatvėse rinktis. Dėl tos manifestacijos gal ištikti riaušės ir žudynės. Kiti kunigai man pritarė. Apskritai pastebėjau, kad čia, Vilniuje, kai kurie kunigai įvairius atsitikimus nori³ tuo sunaudoti tautinėms ir politinėms manifestacijoms. Reik čia vyskupui būt labai atsargiam. Sukeltus žmonių jausmus ir įtemptus dirgsnius nori dar⁴ tempti, kol truks. –

Šeš[t]a[di]enį⁵ išspausdino mano raštą lenkiškai ir skyrium lietuviškai. Baltgudiškai nespausdinau, nes toji kalba dar niekur nėra vartojama Vilniaus bažnyčiose. Lietuviškai mano⁶ raštas buvo išspausdintas labai netikusiai; kun. Januševičius, antrasis mano⁷ sekretorius, taisė spausdinį, bet, nemokėdamas kalbos gera[i], netikusiai ištaisė; gaila, kad man nebuvo atsiuntę⁸ spausdinio pažiūrėti prieš atmušus. –

Kai kuriose miesto dalyse (Zarzecze – Užupis) raudonarmiečiai apkūlė žydėlius ir žmones⁹ ragino, kad prisidėtų¹⁰, kad jiems nurodytų žydų namus. Žmonės katalikai, dėku Dievui, nepaklausė kareivių¹¹; nors ant žydų įniršę, tečiau¹² nenorėjo jų mušti. Šeštadienį buvo grovas Lubieńskis, pranešdamas, // kad viens ištikimas žmogus, dvarininkas, 27r važiuojąs Varšavon¹³; gal aš norėčiau ka[s]¹⁴ parašyti. Paprašiau, kad 20 tą poną į mane atsiųstų, kad žodžiu jam galėčiau šį tą pasakyti. Grovas Lubieńskis¹⁵ tarė man neleisti laiško, kad žmonėms ūpo negadinčiau. Žmonės esą nežudysią žydų; jei juos sk[er]sia¹⁶, tai bolševikų karininkai. Ir viens¹⁷ kunigas lenkas buvo tos nuomonės, kad reik būt atsargiam su raštu, ir gal būt geriau, kad aš pats nekalbėčiau sekmadienį į darbininkus. Ir vėl viens kunigas lietuvis atbėgo, kad aš gal neleisčiau laiško nei kalbėčiau į darbininkus, nes bolševikai galį mane suimti, o lenkai tautininkai gal tik norį, ta proga naudodamiesi¹⁸, mane įtraukti į pinkles ir pastūmėti į kalėjimą. Nei vienų, nei antrų nepaklausiau, matydamas, kad čia jiems politika terūpi. Mano nuomone, kur pavojus,

¹ cor fl ² cor fl ³ cor o ⁴ cor d ⁵ p del ats... ⁶ ver ins ⁷ cor m ⁸ cor e ⁹ cor on ¹⁰ cor fl ¹¹ cor fl ¹² cor us ¹³ cor V ¹⁴ orig vid ex err kad ¹⁵ cor k ¹⁶ orig ex err skresią ¹⁷ cor ns ¹⁸ cor da

ten¹ netinka vyskupui kitais dangstyti, reik pačiam stoti. Bonus pastor animam ponit pro ovibus². Vargas tam vyskupui, [jei]³ kas įmanydamas segasi jam į skvernus ir tempia į savo pusę; jo asmenim remdamiesi,⁴ gražiais protavimais dangstydamiesi, nori savo tikslus atsiekti. Bet Dievas ir Angelas Sargas, matyt, bu[d]i, sergsti ir gelbėja. –

Pastaromis dienomis bolševikų laikraščiai ėmė daug rašyti prieš Bažnyčią, tikyba, krikščionių dorą; matyt, rengia⁵ žmones, kad galėtų lengviau įvykinti Bažnyčios⁶ nuo viešpatijos atadalijimą ir atskyrimą. –

Šeštadienį, 15 vasario dieną, bolševikų laikraščiai paskelbė, kad būsiąs vakare lenkų darbininkų mitingas tematu: „Darbininkai ir Kata- 10
> likų Bažnyčia“. Nurašiau kun. Tumui, kad teiktųsi nueiti mitingan ir man pranešti, kas ten bus prieš Bažnyčią ir tikyba kalbama; nusiun- 27v // čiau tenai ir savo Andrių Mičiūną. Mitingas bolševikams labai nepavyko; žmonės neleido jiems⁷ liesti tikybos ir Bažnyčios⁸, protestavo; kosėjo, krankstė, šaukė. Darbininkai katalikai taip pat kalbėjo, gindami Bažnyčią ir tikyba. Katalikų, gerų žmonių buvę tam susirinkime gal 90%, o tik kokia gal 10% bolševikų šalininkų. –

Tą pat mitingą, girdėjau,⁹ bolševikai pakartojo sekmadienį suvažiavusiems sodžių atstovams; taip pat nieko jie nepesė. Matyt ir bolševikai palaikė¹⁰ tuos¹¹ prieš tikyba mitingus nevykusiais, kadangi iki 20
šiol net savo laikraščiuose nei žodžio neprasitarė, koks jų uždavinys. –

Savo pranešimuos dėl kun. Muckermanno suėmimo, gal žmones norėdami nuraminti, sumelavo: būk aš buvęs pasižadėjęs siųsti savo du atstovu kunigu kalbinti tėvą Muckermann'ą ir žmones, kad pasiduotų, bet savo prižadų neišpildęs.

Sekmadienį visose Vilniaus bažnyčiose mano raštas buvo skaitytas ir kiek žmonėms išdalyta; kai kur mano raštą ir prie bažnyčios durų lipinę, bet kažkas nudraskęs. –

¹ ver cor ²=Gerasis ganytojas už avis guldo savo gyvybę (cf *Jn* 10, 14-15) ³ orig vid ex err om; N1 om ⁴ p del *graziomis racijom* ⁵ p del *kad galė...* ⁶ orig min ⁷ p del *pliovoti* ⁸ orig min ⁹ p del *buvo* ¹⁰ cor p ¹¹ cor o

Kun. Tumas atėjęs anksti išpasakojo man, kokius priekaištus per mitingą buvo bolševikų kalbėtojai darę Katalikų Bažnyčiai¹ ir tikybai; susirankiojau ir tuos priekaištus, kurie bolševikų laikraščiuos buvo keliami² aikštėn³. Ketinau jų niekumą per pamokslą išrodinėti ir juos atremti. Ryžausi dėstyti ir išrodinėti tikybos vertę, svarbumą ir galybę visuomenės gyvenime. Buvau // sakęs darbininkams, kad popiet 4 valandą, pavaduodamas suimtąjį ir ištremtąjį tėvą Muckermann'ą, pasakysiu jiems pamokslą, jei bus leista, tai šv. Kazimiero bažnyčioje, o jei ne, tai Katedroje. Kadangi šv. Kazimiero bažnyčią dar vis laikė bolševikai sargyba apstatę ir žmonių į ją neleido, tai minios suplaukė į Katedrą. Bažnyčia buvo pilnintėlė, grūste prisigrūdusi, kamšatis baisi; dar bažmas žmonių stovėjo iš lauko apgulę⁴ bažnyčios duris ir sienas; sakė, galėję būti keliolika tūkstančių. Po Nišparų įlipau į sakyklą. Sakiau⁵ ištisą valandą. Išdėsčiau, kas tikėjimas ir kuo jis remias; koks Bažnyčios mokytojas, o kas tie, kur drįsta prieš ją stoti; – ar gal mokslas pakeisti ir atstoti tikybai⁶; – ar gali gyvenimo sanlygų atmaina ir pagerinimas padaryti žmogų⁷ tobulą, be nuodies?⁸ – ne, jei tikyba jo širdies neatmainys, jo sieloje nesukurs Dievo karalijos; – ar Bažnyčia ir kunigai visados laikę pusę turtuolių, engėjų? – kaip Kristaus mokslas pakėlė žmogų ir jo vertę, kaip veikė į šeimyną ir visuomenę? ir dabar kad tai bent Dešimti⁹ Dievo¹⁰ Įsakymų¹¹ paremtų visuomenės gyvenimą! – kaip popiežiai stojo¹² už darbo žmones, kaip teikė vis[u]otiną pasauliui rimtį ir taiką? – ar Bažnyčia vien tik į dangų liepia žiūrėti, o nemokina, kaip čia, šioje žemėje, gyventi? – ko vertas pasakymas: Bažnyčia neduos tau rubliaus, ¹ką reiškia, kad valdžia iš Dievo, ar ir žmonių engėja iš Dievo?¹³ – ir t. t. –

Pagalčiau raginau, kad laikytųsi tikybos, Bažnyčios ir savo dvasios vadovų. –

Po pamokslo dar keletą¹⁴ žodžių pasakiau dėl kun. Muckermanno

¹ orig min ² cor ia ³ cor a ⁴ ver cor ⁵ p del *visq* ⁶ cor t ⁷ cor ž ⁸ pro ; ⁹ orig min ¹⁰ cor D ¹¹ orig min ¹² cor t ¹³ phr ins ¹⁴ cor fl

ištrėmimo, paaiškindamas, kaip aš gyniau ir užtariau jį, bet¹ kad nieko negalima buvo padaryti. Prašiau, kad santaikoje ir dermėje su visais piliečiais gyventų, kad nesidėtų prie jokių riaušių ir t. t. Raginau, kad dėl liūdno pastarųjų dienų atsitikimo nenusimintų, nenuleistų rankų, bet // kad toliau ramiai varytų pradėtąjį darbą. Sakiau, kad duosiu jiems pagalbą kitą kunigą ir pats, kiek galėdamas, tarnausiu. Sakiau, kad išėję iš bažnyčios susirinktų tuose rūmuose, kur visada rinkdavosi, pasitarti dėl savo reikalų. Po pamokslo žmonės dar atgiedojo „Šventas Dieve“ ir „Dievas mūsų Gelbėtojas“, buvo Švenčiausiuoju palaiminimas. Žmonių dvasia pakilo, tikėjimas sustiprėjo, prie Bažnyčios prisirišimas padidėjo. –

Po visa ko dalis žmonių susirinko rūmuose prie šv. Kazimiero; sužinojo iš Valdybos, kad kasa ir jų sudėtieji pinigai išliko nepaliesti. Susirinkusieji nutarė dar kartą siųsti atstovus reikalautų: 1) kad nuo² šv. Kazimiero bažnyčios sargyba būtų pašalinta, o bažnytėlė³ kad būtų žmonėms atadaryta; – 2) kad paleistų iš kalėjimo visus bažnyčioje suimtuosius; – 3) kad grąžintų tėvą Muckermann'ą. Dar buvo iškeltas vienas reikalavimas; kad tie, kurie šaudyti išdrįso prieš bažnyčią ir bažnyčio, būtų nubausti. Tečiau susirinkusieji nusprendė dovanoti jiems visa ką dėl Kristaus prikaltojo prie Kryžiaus. –

Nei mano raštas, nei pamokslas negalėjo patikti bolševikams. Ponorėję galėjo prie manęs kibti ir mane suimti. Sugrįžęs iš bažnyčios, sutvarkiau svarbesnius reikalus, parašiau paskyrimus, kas valdys dijacezija, jei patekčiau kalėjiman, ir kas globos mūs vienuoliją; raštus įdaviau saugoti Tėvui Vai[tk]evičiui; pats atsidaviau į Dievo Apvaizdos rankas. –

Bolševikams swardžius visur tvar // ką ir sustabdžius⁴ gyvenimo bėgį, negalima buvo dijacezijoje nieko veikti; pradėjo imti mane lyg kas nusiminimas ar nerimas, ar nuobodys. Dabartės, prasidėjus kovai, pajutau, kad lyg nauja jėga, nauja kokia galybė į mane įžengia, pajutau,

¹ cor t ² ver cor ³ cor *baž* ⁴ cor fl

1919 II 16 - 17

kad vėl iš naujo imu gyventi. Apėmė mane neišbylomas¹ noras ginti mieliausioji Bažnyčia, kentėti dėl jos, jai visiškai pasišvęsti. Nors neminėdamas bolševikų, kalbėjau prieš juos stačiai, griežtai, drąsiai išdėstydamas jų mokslo nedorybes ir suktybes. Matyt buvo, žmonės gerai suprato, ką aš noriu pasakyti, klausė atsidėję, kiekvieną pasakymą, matyt, dėmėn dėjosi. Tegul bus Dievas pagalbininkas ir Jo šventoji, mūsų mieliausioji motina Bažnyčia² išaukštinta!

17. II. 1919. Krikščionių Darbininkų Sanjungos atstovai, prieš eisiant į bolševikų valdžią, užėjo³ apie 10 v. iš ryto į mane; klausėsi, ar gali juos suimti. Atsaciau: galėti, žinoma, kad gali; ir mane gali suimti; bet reikia daryti, kas⁴ teisybė. Žmonelės nurimę nuėjo. Išlandžioję po visokias įstaigas, priėjo žmonės net prie pat draugo Eidukevičiaus. Šis pasakė jiems: bažnyčią gražįsį, sargybas pašalįsį, suimtuosius ištardę paleisį. Sakė, kad aš paskirčiau kurį kunigą šv. Kazimiero bažnyčios rektorium ir atsiųsčiau savo įgaliotinius pačiai bažnyčiai perimti. Žmonelės sugrįžo į mane apie 2 v. popiet.

Gavau laišką iš JE. Minsko vyskupo. Pranešė, kurie mano dijacezijos kunigai ten nubėgę, ir dar keletą reikalų palietė. –

Pasikalbėjęs su kun. kan. Ellert'u, nutariau jį paskirti tuo tarpu 20 šv. Kazimiero rektorium, nes toji bažnyčia jo parapijoje. Kunigui Chruckiui, iš Mohilevo dijacezijos pabėgėliui, ir kun. // Petrauckui 29v įsaciau, kad ten laikytų šv. Mišias ir kitas pamaldas. Bažnyčios darbus priveždės kun. Ellertas. Keturis darbininkus paskyriau bažnyčios prievaizdomis ir įgaliojau iš bolševikų perimti bažnyčią drauge su kun. Ellertu. Mat kun. Muckermann'as, manęs pasiklausęs, su darbininkais sutaręs, sumanė pašalinti⁵ iš bažnyčios, kas buvo ten rusų pastatyta. Saciau, kad tą darbą ir toliau varytų. –

Iš to viso tiek gera, kad matomai šv. Kazimiero bažnyčia vėl grįš katalikams. –

¹ cor ne ² cor fl ³ p del ant ⁴ cor s pro d ⁵ cor fl

Kai tik atėjau Vilniun, tuo sakiau, kur tik galėdamas, kunigams, kad senobines katalikų bažnyčias, rusų valdžios atimtas, vėl žmonės stengtųsi atsiimti, kur protingai galima tai padaryti. Kunigus įgaliojau jas¹ šventinti ir jose pamaldas laikyti. Daug savo senobinių bažnyčių katalikai vėl atgriebė, kitas – vokiečiams leidžiant ir pritariant, o kitas – vokiečiams pasišalinus, kol dar bolševikai neatvyko. Gal Dievas duos, kad jos² ir liksis katalikams. Prie tų bažnytelių, kur buvo seniau atgautos, prie prel. Michalkevičiaus ar Hanusovičiaus, arba ir prie manęs, jau ir parapijos pradėta steigti³.

18. II. 19. Pasitaikius progai, parašiau į JM. Minsko vyskupą laiškėlį. Prašiau, kad mano kunigus pabėgėlius suvartotų, kaip tinkamas, bet kad kiek galėdamas mano dijacezijos artimas apleistas⁴ parapijas aprūpintų, kiek galėdamas, kad siųstų į jas savo kunigus ir mano vardu juos⁵ įgaliotų visas priedermes atlikinėti. –

^{30r} Prašiau, kad sužino // tų, ar tėvas Muckermannas Minske kalėjim[e], ir kad globotų jį.

Parašiau popierį į miesto valdybą dėl šv. Kazimiero bažnyčios atidarymo ir jį įdaviau darbininkams, bažnyčios privaizdoms, kad Dr. Eiduevičiui įteik[t]ų.

Buvo vienuolė Radzevičiūtė⁶, S. Angelų kongregacijos. Jos⁷ laiko ²⁰ dvi kūdikėlių ir vaikėlių prieglaudi; vienoje yra⁸ tik kopolytėlė, kur kai kada Mišias laiko, o kitoje ne tik kopolytėlė, bet ir 80 metų senelis kunigas – Obolevičius. Bolševikų privaizdoms labai tai nepatiko, reikalauja, kad kopolytėlės būtų panaikintos, o kunigas pašalintas; esą vaikams daugiau vietos reikią. Senelis kunigas⁹ jau vienuolikti metai toje prieglaudoje kapelionauja. Sakiau, kad pačios jo nevarytų, tegul bolševikai jį meta šalin. Kai mes¹⁰, aš kur nors jį ir priglobsiu.

Vakare aplankė mane keistas asmuo. Jis pasisakė esąs Kairys, JM. vyskupo Ropp'o giminietis ar geras pažįstamas, arti gyvenęs su juo ir

¹ p del *vél* ² cor o ³ cor pri t ⁴ cor ap ⁵ cor uo ⁶ cor pri i pro y ⁷ cor J ⁸ sup pro del *buvo*
⁹ cor n ¹⁰ p del *jį*

jo tetomis. Sakėsi¹ išdrįšęs ateiti į mane pasikalbėti dėl pastarųjų dienų atsitikimų; esąs geras katalikas, negalįs iškęsti, kai bolševikai tikyba niekiną ir Bažnyčią; būtų gera, kad aš siuntinėčiau jaunos kunigus persirengusius į visus jų susirinkimus, kad tie kunigai ten stotų kalbėti ir ginti Bažnyčią². –

Pasirodė man tas asmuo įtartinas; pasveikino mane ne taip, kaip geri katalikai geba savo vyskupą sveikinti, kreipdamos į mane, išsireiškė: „Panie proboszczu“³, paskui susigriebęs „Księże proboszczu“⁴, pagaliaus „Księże biskupu“⁵; kalbėjo lenkiškai, bet netikusia kalba. Neišrodė tai žmogus, kuris arčiau gyvena⁶ su kunigais ir vyskupais. –

Matyt, jam daugiau rūpėjo, ką aš manau apie bolševikus. –

Man paklausus, pasisakė, jis pas bolševikus tarnaująs, esąs ūkio reikalų instruktorium. –

Supratęs, su kuo turiu // reikalo, ėmia[u] sakyti jam ko ne pamokslą^{30v} apie bolševikus, išrodydamas jam kai kuriuos jų netikusius ir nežmoniškus pasielgimus. Sakiau, mes, kunigai, nesikišame į politiką, bet Bažnyčią⁷, tikyba ir sanžinės laisvę ginsime visomis jėgomis. Išrodinėjau, kaip bolševikai nelemtu savo elgesiu žmones prieš save sukėlė. Jei ims mėtyti tikyba iš mokyklų, dar labiau visus prieš save sukels. –

20 P. Kairiui parūpo⁸, kaip [a]š į žydus žiūriu. Sakiau, aš ką galėdamas darau, kad žydų žudynių nebūtų, ir katalikai⁹ žmonės klauso, nors juos kareiviai armiečiai ne kartą buvo telkę žydų mušti. Daug ko tam ponui pripasakojau, ypač man rūpėjo jis įgąsdinti, kad bolševikai neišdrįstų tikybos šalinti iš mokyklų. Prašiau, kad visa ką esu kalbėjęs, praneštų bolševikams. Ponas Kairys sprukęs pro duris išsinešino nemitęs. Tokiems žmonėms reiks imti pamokslai sakyti apie mirtį ir teismą, sekant šv. Ignoto pavyzdžiu. Estote prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae¹⁰. Labai mandagiai su tuo ponu atsiskyriau; išrodė man, lyg tyčia bolševikų pasiūstas.

¹ p del *pr* ² orig min ³ =Ponas klebone ⁴ =Kunige klebone ⁵ =Kunige vyskupe ⁶ cor fl ⁷ pro min ⁸ cor fl ⁹ cor *ka* ¹⁰ =Būkite gudrūs kaip žalčiai ir neklastingi kaip balandžiai (*Mt* 10, 16)

Nugirdęs¹, kad kai kurie lietuviai kunigai bolševikų suimti, pasiprašiau kun. Kuklą, norėdamas sužinoti, ar tai tiesa. Pasirodė, kad iš tikrųjų bolševikai suėmė kun. Vailokaitį ir kun. Dogelį; iš kur kitur patyriau, kad ir p. Bortkevičienė, žinoma socialistų vadovė,² patupdinta į šaltąją. Kunigus suėmė // gal kiek ir dėl Katalikų lietuvių² > liaudies Sanjungos, kurią kun. Vailokaitis ėmė organizuoti; bet visus suimtuosius bolševikai laiko drauge ir laida[i]s. Pasiuntę esą savo > atstovus Kaunan, reikalaudami, kad tarybininkai paleistų kalinčius bolševikus. Jei anie sutiksią paleisti kalinius bolševikus, tai šitie³ paleisią kun. Vailokaitį, Dogelį ir kitus. Nutarta siuntinėti kaliniams 10 valgyti. Išimti jų iš kalėjimo kol kas negalima, sėdi Lukiškiuose.

Buvo atvarytas Vilniun į kalėjimą ir kun. Galaunia (Hołownia), > Jezno klebonas. Įtarė jį, kad organizavęs lietuvius karininkus ir jiems kapelionavęs. Kun. Galaunia jau paleistas. –

Taip buvo suimtas ir Kobylininkų klebonas – Selevičius; nuvarė jį Vileikon, o iš ten nugabeno Minskan⁴. Būk jis pamokslą prieš bolševikus pasakęs, ir apskritai jo darbavimas nepatiko bolševikams. Nugirdau, kad jau esąs paleistas ir jau grįžęs namon.

19. II. 19. Buvo kun. Skruodys iš Aukštadvario⁵, jis ten buvo paskirtas klebonu⁶ į kun. Šlamo vietą. Pabuvęs ten kiek, štai ką 20 pranešė. –

Kunigas Šlamas ten labai tinkąs; tik koks ten Ekertas prieš jį stojęs ir jį skundęs; senia[u] tas žmogus⁷ laikęs save lenku, prie Tarybos buvęs lietuviu, o dabar pristojęs prie bolševikų. Šiaip viskas esą ramu. Klebonas labai rūpinęsis vietine prekybos mokykla; net į ją savo pinigų sukisęs, nes dabar iš Tarybos nieko negalį gauti; jis ir maitinęs mokytojus. –

Kun. Šlamui sunku būtų dabar iš ten išsikelti; bolševikai neduotų nieko vežtis. O vėl likęs ten patsai Skruodys negalėtų išmisti, nes jokio

¹ mg si ✓ ² ver ins ³ cor tie ⁴ cor sec n ⁵ cor dv ⁶ cor fl ⁷ p del st...

1919 II 19

ištekliaus neturį; viskas be galo pabrangę, žmonės daug da[i]ktų⁸ // sukasę į žemes prieš bolševikus, daug paslėpę; nieko negalima gauti. ^{31v} Taigi tik senas klebonas tegali tenai šiaip be taip išmisti, turėdamas kiek išteklių. Daug ir kur kitur pasirodė tokių pat kliūčių prie bolševikų; tiesiog nebegalima kunigų kilnoti. –

Pasitaręs su sekretorium, sutikau palikti kun. Šlamą Aukštadvaryje. –

Kun. Skruodys² liekasi tuo tarpu Vilniuje gydytis, serga ausimi. –

Žmonės Aukštadvaryje dar esą labai tamsūs ir sukvailinti³. –

Savėje kalbą lietuviškai, bet su kunigais nelabai norį lietuviškai kal-
10 bėtis; jiems iššnekėta, kad jie lenkai. –

Buvo ir kun. Brazys, viens iš suspenduotųjų dėl garsaus memorialo. Buvau girdėjęs, kad kun. Brazys buvo labai dėl tos suspensos susielojęs⁴, net į nerimą įpuolęs, nebetkęs noro nei darbuotis. Mat, būdamas artistas, esąs labai jautrus. Suraminau žmogų, paskatinau, kad ir toliau darbuot[ū]s⁵. Pažadėjau, kad kaip tik bus galima, jį⁶ tinkamai suvartosiu. Mačiau, kad žmogus išėjo atatokęs ir nurimęs, net veidas jam nušvito.

Beje, pirmiau patyręs, kad kun. Bakšys, taip pat viens iš suspenduotųjų, dar tebesėdi nelegaliai Vilniuje, paprašiau, kad išvažiuotų į Mer-
20 kinę, kur buvo skiriamas. Paklausęs išvažiavo ir dabar ten darbuojasi. Dar tik nesimačiau su kun. Varnu iš Kaišiadorių. Prašiau, kad // kaip ^{32r} tik bus galima, atvyktų Vilniun. Sakiau kun. dekanui, kad kun. Varnas gal kol kas ten klebonauti, nes kitaip dabar ir nebegalima. Bet reikės jo ten buvimas legalizuoti, kad viskas būtų tvarkoje. –

Kun. Kaczmarek Feliks iš Wiszniewo prašė⁷, kad padėčiau jam parapijiečius gelbėti. Per jo parapiją eję apkasai ir rusų, ir vokiečių. Vos keletas kaimų⁸ išliko; kiti sunaikyti. Žmonės gyvena pasidarę žemėse šiokius tokius įlindimus, daug badu miršta ir šiltine. –

Sakiau, kad parapijos komitetas kreiptų į bolševikus. –

¹ p del pa... ² cor o ³ cor v ⁴ cor e ⁵ orig fl -is ⁶ ver cor ⁷ cor šė ⁸ cor fl

Kitokio būdo gelbėti nematau. Rinkliava kur kitur dabar sunku padaryti. –

Sakė, kad bolševikai nieko neduoda,¹ tik grobę ir tai, kas dar kai kur likę buvo. –

Sakiau,² jei tik galima, kad pabandytų kitur duoneliauti ir daryti rinkliavas. –

Dieve! mano Dieve! Kiek žmonelės³ vargo iškentėti turi dėl to nelaimingo ir pragaištingo karo. –

Pas juos jau paskelbę bolševikai Bažnyčios⁴ nuo valstybės atadalinimo dekretą.

10

Atėjo kun. Milkauckas, Seminarijos profesorius, prašiau jį, kad padėtų kun. Petrauckui vesti jaunuomenę; įgraudenau, kad laikytųsi grynai katalikybės pagrindo, kaip tėvas Muckermann'as. Ėmėme kalbėti apie tautiškus. Man svarbu jo nuomonė patirti. Jis lenkas⁵, kiek girdėjau, žmogus bešalis, dievobaimingas. Aš nusiskundžia[u], kad čia daug kunigų tautininkų: tiek lenkų, tiek lietuvių, o labai maža kunigų katalikų. Kai kurie kunigai mano, kad į tautybės vežimėlį įsiodinėję⁶ žmones, įves į bažnyčią. Dažniausia pats⁷ griūva, jų⁸ vežimėlis susikulia ir pabyra, o žmonių bažnyčion neįveža. Geriau į katalikybės vežimą įsisedus važiuoti, tai tiesiog į bažnyčią važiuoji. Geriausia ²⁰

^{32v} parodė tai čia, Vilniu[je], // kad ir tėvo Muckermanno darbas; kiek žmonių patraukė. Kai pasauliniams žmonėms reikia, tai labai gražiai savo politiniams tikslams moka suvartoti tikybą, kunigus ir Bažnyčios įtaką. O kai reikia kur Bažnyčia ir katalikybė ginti, moka tie pasauliniai tautininkai pasitraukti į šalį, labai gražiai pasiteisindami. Parodo tai kad ir lenkų mokyklų dalykai čia, Vilniuje. Seniau, kaip reikėjo prieš vokiečius ginti lenkų⁹ mokyklų tautybę, tai pasaulin[i]ai išvien su kunigais balsavo; bevely jokių mokyklų tenebūnie, negu jos turėtų vaikus vokieinti¹⁰. Dabar, kai reikia tikybos reikalas ginti mokyklose

¹ p del dar ² p del kad ³ cor žm ⁴ pro min ⁵ ver ins ⁶ orig vid ex err fl -ja (ja<ja=je) ⁷ p del pa ⁸ ver ins ⁹ cor le ¹⁰ cor v

1919 II 19

prieš bolševikus, tai tie pats mokytojai susiskaidė ir jau mano bolševikams nusileisti, sako, jei ginsime tikybą ir užsispyrę jos reikalau-sime¹, tai, sako, galime netekti lenkų mokyklų ir paken[k]ti tautybei. Dėku Dievui, kai kurie pats kunigai tautininkai tai jau² pastebėjo. –

Kun. Milkaucko nuomone, kad tas nesveikas tautiškumas prisime-tęs yra kunigams, kalta Seminarija esanti. Ją reikėtų kitaip pastatyt. Aukščiausieji vadovai, ypač kun. inspektorius, siaurai labai dalyką imą, ne tiek gal iš blogos valios, kiek per³ neišmanymą. Seniau Semina-rijoje buvo žiūrima į lietuvių kilimą, kaip į pavojų katalikybei, o dabar
10 taip žiūrima į baltgudžių kilimą. Klierikai tai jaučia, ima slapstytis su savo tautybe, būdas genda; paskui iš tokių išeina didžiausi tautininkai. Reikėtų visoms⁴ tautoms duot liuosybė, visas lygiai gerbti ir globoti. –

Pridėjo, kad //jeigu Seminarija nebus lenkų dvasia ir noru vedama, 33r
tai⁵ pašalpu iš visuomenės negausianti. –

Sakiau, mano išmanymu: lenkiškai privalo kiekviens klierikas iš-mokti, nes lenkų kalba kiekvienam kunigui šioje šalyje reikalinga, ka-dangi kone visur randasi lenkų. Be to, lietuviai tesimoko savo kalbos, o baltgudžiai – savo. Jis pasakė, būt gera, kad visi išmoktų ir lietuviškai, kad būtų galima neatsižvelgiant į nieką kunigus kilnoti ir skirti. –

20 Aš to nereikalaučiau, sakiau, man būtų daug svarbiau, kad kunigas, išeidamas iš Seminarijos, išsineštų tikrai kataliko apaštalo širdį, kad būtų pasiryžęs tikrai be skirtumo visus ganomuosius globoti ir visiems tarnauti; tada jis išmoks, kur reikės, ir svetimos kalbos. Kas iš to, kad kai kurie kunigai moka kelias kalbas, kad jas suvartoja savo⁶ politi-niams tikslams, savo politinei partijai, o ne žmonių labui ir išgany-mu[i]. Kaip svarbu kunigui⁷ ta kataliko apaštalo širdis turėti, parodo ir vėl to paties Muckermann⁷ o pavyzdys; būdamas⁸ vokiečys, pramoko lenkiškai; ir nors vokiečių tautos su lenkų tauta santykiai koblogiausi⁹, jis tiek žmonių prie¹⁰ savęs patraukė. –

¹ cor k ² ver ins ³ ver cor ⁴ cor vis ⁵ cor t ⁶ ver ins ⁷ ver ins ⁸ cor fl ⁹ cor k ¹⁰ ver cor

Tikrai Dievas man čia tą tėvą Muckermann'ą turbūt buvo siuntęs, kad lengviau man būtų su nesveikais tautiškuomais kovoti.

20. II. 1919. Atvažiavusi tyčia čionai viena vienuolė iš Minsko, JM. vyskupo vardu man pranešė: kad tėvas Muckermannas Minske kalėjime, maisto jam siunčia. Buvo norėję jį sušaudyti, bet laukia dar teismo, kuris čia, Vilniuje turbūt būsiąs. Reikia, kad krikščionių darbininkų atstovai, surinkę ko daugiausia parašų, važiuotų Minskan gintų tėvo Muckermanno; taip pat reikia, kad ir čia, Vilniuje, teisme gintų jį darbininkai. Išsiunčia[u] tuo tą pačią seserį kur reikia, kad visa¹ tai // pasakytų² Krikščionių Darbininkų Sanjungos valdybai. Buvo ir antra¹⁰ pasiuntinė iš Minsko atėjusi; maždaug tą patį pasakė; jį³ pridėjo, kad teismas būsiąs Minske. –

Vakarą⁴ buvo darbininkų susirinkimai⁵; nutarė siųsti savo atstovus Minskan ištirtų⁶ dalykų⁷ padėtį.

23. II. 19. Metai sukako, kaip raudonarmiečiai atsirado, gyvuoja > ir darbuojasi rusuose. Paminėti tam dalykui bolševikai kelė iškilmes. Kaip paprastai, traukė gatvėmis bolševikų kareivių ir⁸ šiaip žmonių procesija; visi susitelkė ties Katedra; čia buvo prakalbų⁹. Be kareivių, buvo labai maža žmonių, daugiausia žydelių; krikščionių beveik nebuvo matyti. Popiet buvo mieste še ir te paskai[t]ų. Krikščionys beveik 20 jų nelankė. –

Į lietuviams skiriamą būstą suėję kone vieni žydėliai ir keliolika mergaičių, paįdomavusių pažiūrėti, kas čia būsią. Gavau žinių iš įvairių pusių, kad kur tik buvo liečiama Bažnyčia¹⁰ ir tikyba, ten kildavę¹¹ žmonių protestai prieš kalbėtojus. Pajutę pavojų, žmonės kaip įmanydami ir mokėdami gina, kas jiems brangiausia – savo tikėjimą.

27. II. 1919.¹² Nebeatmenu, kurią dieną kun. prof. Reinys ir paskui¹³ kun. Bielauckas atėjo klaustųs, kas daryti. Bolševikai ieškoję jų suimti: ar bėgti, ar liktis? –

¹ vid, mut ² cor as ³ ver cor ⁴ ver cor ⁵ cor u ⁶ cor ir ⁷ p del *stovį* ⁸ p del *š* ⁹ cor fl ¹⁰ orig min ¹¹ p del *iš* ¹² cor 7 ¹³ cor pas

1919 II 23 - 27

Darykite, Tamistos, kaip tinkami, atsakiau. –

Aš, Tamista dėta[s], nebėgčiau – pasiketino liktis. –

Kun. Reinį jau suėmę nubugdė bolševikai kalėjiman. –

Girdėjau, kad jau ir p. Liudas Gira, ir p. Bortkevičienė ešą susodinti < kalinyje; žadą bolševikai dar ir kitus kai¹ kuriuos įžymesnius lietuvius suimti. –

Vakar leido kalėjime kunigams šv. Mišias // laikyti; nusiuntėme², ^{34r} kas reikia.

Atėjo ir darbininkų atstovas, kurs buvo Minskan važinėjęs dėl tėvo
10 Muckermanno reikalo. –

Teismas būsiąs tikrai Minske šiomis dienomis. Reikią, kad darbininkų atstovai ir gal kas kunigas važiuotų tenai tėvo Muckermanno gintų. Nusprendžiau, kad kun. Cikoto iš Mołodeczno važiuotų, ³ darbininkai⁴ savo atstovus⁵ tesiuntie. Šiaip tėvui Muckermannui nieko netrūksta; katalikai aprūpiną⁶ jo reikalus.

Kun. Cikoto, susipratęs bal[t]gudis, baigęs Petrapilės akademiją, prašė, kad paliuosuočiau jį kuriam laikui nuo parapij[os] ir leisčiau apsigyventi Minske. Ten ešąs dabar visas ba[l]tgudžių katalikų darbas ir judėjimas; jis norįs⁷ saviškiems pasidaruoti; be to, norįs gyvendamas prie Minsko Seminarijos kiek į save labiau įsigilinti. –
20

Kodėl gi ne Vilniuje? – paklausiau. –

Nusiskundė, kad čia baltgudžiui nebegalima iškęsti, draugai kunigai šnairai į baltgudžius žiūrį, pirštais bada, persekioją. Jau jis daug turėjęs iškentėti dėl to, kad, JE. vyskupui Ropp⁷ ui lankant tą dijacezijos dalį, išdrįšęs baltgudiškai pamokslus sakyt, paliepus JE. vyskupui. Priminė ir seminarijos laikus, kai atsisveikįdamas su jais vienas vadovų kunigų lenkų įgraudendamas, kad prie netinkamų partijų nepristotų, nurodęs⁸ jiems „Bialorus“, nekalčiausio turinio laikraštelį, katalikų dvasia vedamo. Žodžiu, būti čia baltgudžiu ešą laikoma dideliausia

¹ cor k ² cor siu ³ p del kad ⁴ p del siųsty ⁵ cor v ⁶ cor r ⁷ cor no ⁸ cor o

kaltybe. Minske¹ esą² ramiau³, ten galima baltgudžiams darbuotis. JE. Minsko vyskupas pats išdrįšęs Katedroje baltgudiškai į žmones prabilti; turėjęs dėl to nemalonumų iš savo ganomųjų lenkų pusės, bet kitu savo pamokslu juos nuraminęs. Kalbėjau si su tuo kunigu kiek dėl ba[l]tgudžių reikalų. Sakiau, kad aš esu vyskupas katalikas ir visiems lygiai noriu tarnauti; ir visų savo žmonių dvasios reikalų lygiai žiūrėti. Man visi lygūs, tiek baltgudžiai, tiek lenkai, tiek lietuviai. Bet //kadangi
 34v čia, Vilniuje, tautiniai dalykai labai opūs, labai⁴ keistai ir savotiškai į juos žiūrima, reikia būti atsargiam. Sakiau, kad aš gudų atgijimui ne tik nesiprieš[iu]⁵, bet remsiu, kad jis iš⁶ vagos neiškryptų. Sanlygas 10 statau: 1) rūpinkitės, kad darbas būtų varomas katalikiškai; – 2) jūs, kunigai, bedirbdami nep[am]irškite⁷ savęs, savo dvasios reikalų ir gyvenimo; stenkitės būti pavyzdingi; – 3) man visa ką praneškite, kad žinočiau, ką⁸ jūs veikiate. Patariau, kad žmonių⁹ dvasią keltų, kad būt galim sudaryti moterims ir vyrams vienuolynų; žadėjau¹⁰ ypač šiame darbe jiems padėti. Pridėjau, man nerūpi tautybės, bet aš remsiu jų darbą¹¹ štai dėl ko: 1) matau, kad baltgudžių liaudis tamsi, nemoka katekizmo, nemoka išpažinties atlikti, geriausia tų dalykų išmoks, jei bus mokoma savo gimtąja kalba; – 2) baltgudžia[i] atbudo, atgijo, kyla; jei kunigai ir katalikai nepakreips to¹² judėjimo į tikras vėžes, tai jis nukryps ir 20 eis prieš Bažnyčią¹³; – 3) Bažnyčios uždavinys ne kalbų mokyti, o išganymo dalykų – suprantama, liaudies kalba; – 4) baltgudžiai susipratę ka[l]tins paskui Bažnyčią¹⁴, jei Ji¹⁵ juos nutautyt¹⁶ stengtųsi; – 5) mu[m]s turi rūpėti ir stačiatikiai gudai, ir buvę unitai; prie šių mes galėsime prieiti tik bal[t]gudiškai Dievo žodį jiems skelbiant; tai¹⁷ kaip tik savo priederme ir pašaukimu privalėtų laikyti kunigai baltgudžiai. –

Sutikau leisti kun. Cikoto Minskan, į jo vietą kun. Drab'ą pasakyriau. //

¹ cor in ² ver cor ³ cor a ⁴ p del *labai nesveikai į juos* ⁵ =nesipriešinsiu, orig vid ex err fl -iu⁶ p del *tikrų* ⁷ orig vid ex err *nepirškite*, N1 *nepirškite*, U2 *nepamirškite* ⁸ cor a ⁹ ver ins¹⁰ cor ž ¹¹ p del *ne to: 1)* ¹² p del ill ¹³ orig min ¹⁴ orig min ¹⁵ orig min ¹⁶ p del *norėtų* ¹⁷ ver cor

Kun. Žuk, bal[t]gudis iš Lebedziewo, apipasakojo savo skurdą ir ^{35r} vargingą padėtį. Tikrasis klebonas kun. Zapašnik serga, ar¹ ne džiova tiktai; nieko negali dirbti, bet gyvena klebonijoje ir visą ūkį valdo. Kun. Žukas visus parapijos darbus atlieka; gyvena dvare, kumečio būste, bet ir iš ten jį bolševikų komitetas varo; apvogė žmogų; neturi, kur dėtis. –

Prašiau, kad kaip galėdamas vargtų ir kęstų, ne ką darysi, tokie laikai². Prašė, kad bent toliau kada jį kur kitur iškelčiau; gudai³ stačiatikiai labai ant jų įsirdę; žadėjau. –

Klausėsi, ar gali vaikelius mokyti baltgudiškai, nes kitaip nesupran- ¹⁰ tą; klausiašis dėl to, kad seniau tokie dalykai buvę draudžiami; kunigus, kurie išdrįsdavę mokyti vaikus baltgudiškai, bausdavę, iškeldavę į lenkų parapijas. Taip pat ar galįs mokyti baltgudiškai mokyklose. –

Pasakiau, kad taip. Aš nesuprantu, kaip galima kitaip daryti. –

Klausė, ar galįs ir pamokslus gudiškai sakyti. Palieku Tamistos nuo- ^{žiūrai}⁴; žiūrėk, kad nebūtų dėl to bažnyčioje riaušių ir kad lenkai turėtų kas reikia. Išpažinties visi žmonės baltgudiškai einą. –

Bet kartą tas bal[t]gudžių kalbos dalykas reik atlikti. Tu man taip nekatalikiškai dalykus imkie. Galima tai pateisinti tik netikusiu rusų pasielgimu ir persekiojimais. Mat rusai nepripažino baltgudžio kal- ²⁰ bos; jiems tebuvo tik dialektas, o tikra gudų⁵ kalba⁶ turėjo būt rusų kalba; draudė gudiškai kalbėti, o liepė⁷ rusiškai. Nenorėdami įsileisti rusų kalbos į bažnyčias, kunigai skelbė Dievo žodį lenkiškai. Tokiu netikusiu savo pasielgimu rusų valdžia prisidėjo prie baltgudžių nu- tautinimo.⁸ //

Pranešta man, kad 16. II. 19 Visų Šventųjų bažnyčioje⁹ neskaityta ^{35v} mano aplinkraščio į vilniečius. Būk kun. Dijakowskis išradęs¹⁰, kad jame nieko lenkiška, nieko tautiška nėsant, neverta ešą¹¹ jo nė skaityti, kad negana aštriai prieš bolševikus ešas parašytas. Ja[u] seniau man < sakyta, kad kun. Dijakowskis ešas didelis lenkų tautininkas, veikėjas

¹ cor a ² cor ik ³ cor a ⁴ cor ra ⁵ ver ins ⁶ p del ta rus... p ⁷ cor fl ⁸ p del ir ⁹ orig cap ¹⁰ orig ex err išradęs ¹¹ ver ins

ir iki ausų skendįs politikoje. Prašiau ištikimą žmogų, kad patikrintų, ar iš tikrųjų mano apli[n]kraščio neskaityta. Pasirodė, kad taip. Pasišaukęs 29. II. 19 dekaną kun. Wołodźko, paklausiau, ar visur skaityta mano raštas. Sakėsi jis liepęs¹ skaityti po kiekvienų šv.² Mišių. Pasakiau apie Visų Šventųjų parapiją ir prašiau, kad dalyką ištirtų. Vakar pranešė man, kad patį kleboną užėmęs; šis prisipažinęs³, kad neskaitytęs. Dekanas ėmė jį teisinti: kad per vėlai gavęs raštą. Kada gavo⁴, paklausiau. Iš vakaro, atsakė. Taigi, buvo laiko⁵ skaityti. Toliau aiškino, kad nebuvę įsakyta skaityti, o tik atsiųsta bu[v]ę 100 egz., taigi jis manęs, kad gal tik žmonėms išdalyti, kad pagaliau jis tuos lapelius žmonėms išdalijęs,¹⁰ kad prieš Sumą jam kur lapelis nusimėtęs ir⁶ taip toliau. Man tie⁷ aiškinimai nepatiko ir jie manęs nė kiek neįtikino. Paklausė, ar aš jį⁸ dėl to bausiąs. Sakiau, kad ne. Ar jis galįs ateiti pats atsiprašyti? –

Kodėl ne. –

Gal aš norįs, kad ši sekmadienį skaitytų tą raštą. –

Sakiau, ne; nes tas raštas tik kun. Muckermanno atsitikimu rašytas.

^{36r} Dabar // nebėr, kam jo skaityti. –⁹

Sakiau apie tą atsitikimą ir sekretoriui. Pridėdamas, kaip kun. dekanas teisino kun. Dijakowskį. Iš to matyt, sakiau, kad ant Tamistos bėda verčiama, kad siuntinėdamas¹⁰ mano aplinkraščių, nesį įsakęs, kad²⁰ būt skaitomas. –

Atsakė, kad tai negal būti toji priežastis. Kodėl gi kiti visi skaitę ir supratę, kad reikia skaityti; čia¹¹ slepiantis gal kas kita. –

Šiandie buvo ir pats kun. Dijakowskis. Atsiprašinėjo; teisinosi, kad vėjas ar kas ten visą dalyką supainiojęs. Nenorėdamas, kad žmogus toliau painiotųsi ir niekus kalbėtų, ėmiau ko kita klausinėti. –

Pasigyrė, kad tą dieną norėjęs sudaryti bloką¹² prieš bolševikus su-
> sivažiavusius tartis dėl savo reikalų; o šiems nutarus, kad Lietuva ir¹³
Bal[t]gudija jungtųsi¹⁴ federacijos ryšiais su Rusų¹⁵ Respublika, jis

¹ cor *es* ² ver *ins* ³ ins *-si-* ⁴ cor *g* ⁵ p del *pas* ⁶ p del *t. toliau* ⁷ cor *e* ⁸ p del *už tai* ⁹ p del *Šiandie buvo* ¹⁰ a del *iš-* ¹¹ p del *sp...* ¹² cor *l* ¹³ ver cor ¹⁴ cor *g* ¹⁵ cor *fl*

sušaukęs žmones ir nutarę prieš tai protestuoti ir sustatę protestą. Klausėsi, ar jį siųsti į užsienius, kad išspausdintų, ar ne. Sakiau, kad ne, nes žmones be reikalo tik bolševikai persekiotų. –

Mano nuomone, geriau būtų padaręs, kad būt žiūrėjęs Bažnyčios¹ ir nesikišęs į politiką. Kun. Dijakowskis būk iš lietuviškos parapijos kilęs, lietuviškai mokąs. JM. kun. Michalkevičius jam buvo pavedęs skaityt lietuvių laikraščius ir pranešinėti, kas ten rašoma. –

Šis atsitikimėlis rodo, kaip kai kurie Vilniaus kunigai įsipolitikavę². Jei kas jų politinius darbus kl[i]udo, tai nė vyskupo pasiryžę neklausyti,
10 o tokių kunigų Vilniuje didelė dauguma! –

Man sakę buvo seniau, kad jei tik aš imsiu katalikiškai valdyti, nepaisydamas tautybių (ypač lenkų³ tautininkų), tai sutiksiu ne kartą kunigų pasipriešinimą ir revoliuciją. –

Tai esant tiesą⁴ rodosi. Stipriai nuliūdau dėl šio atsitikimo.⁵ Tarsi menkniekis, bet reiškia žmonių // dvasią. Kuo čia pasitikėti ir kuo remtis. – 36v

Kur imti kunigų, tikrų katalikų? Tu⁶ Patsai, Viešpatie, teikies atitaisyti ir išgydyti kai kurių kunigų dvasią, nesveikų⁷ tautiškumą ir politikavimų⁸ nuodais užkrėstą⁹. –

To kunigo¹⁰ nebaudžiau. Maniau, gana bus, kad jaus, jog aš žinau,
20 kas darosi, ir numanau. Kita ką palieku jo sąžinei¹¹ ir Viešpačiui Dievui. –

Pirm[i]au jis, būdamas pas mane, dėjosi laiko neturįs, dėjosi dideliu kunigų veikėju; iš kalbos buvo numanu: aš sau esu klebonas, dirbu savo darbą, vyskupo nelabai pa[i]sau, nelabai nė turiu kada su vyskupu¹² kalbėtis ir tarties. Dabar atėjęs jis rodėsi lyg sugautas. Gal Dievas leido, kad kiek jis¹³ nusilenktų. Pavedu jį Dievo Apveizdai¹⁴.

Jan Malecki, labai dievobaimingas žmogus, optikas, atėjęs skundėsi dėl Šv[č]. P. Marijos mergaičių kongregacijos, kun. Zavadzkie, Seminarijos dvasios tėvo, vedamosios. Jis sakęs, kad kongregacijos reikalai pirmoje vietoje reikia statyti, o ne mokyklos ir šeimos. Kadangi

¹ orig min ² cor v ³ cor n ⁴ cor s ⁵ p del Rod... ⁶ cor T ⁷ ver ins ⁸ ver ins ⁹ cor q ¹⁰ cor n
¹¹ cor s ¹² p del *sužinoti* ¹³ ver add ¹⁴ cor fl

kongregacijos narius naudoja kai kada savo darbams, tai iš to išeinanti netvarka šeimynoje ir vaikų darbuose. Pridėjo, kad ir išpažinties klausykla naudojasi tas kunigas tautiniams tikslams.¹ Būk viens kunigas atkalbinęs² jo mergaitę, kad nevaikščiotų išpažinties, kaip iki šiol, pas kunigą lietuvi. –

Nežinau³, kiek to pono pasakyme yra tiesos. Bet pasirodo, kad ir ^{37r} ne visiems lenkams tinka kunigų tautinis⁴ veikimas, ir // pasauliškiai malonėtų kunigus – katalikus turėti. Visur čia, Vilniuje, išeina aikštėn tas pats kunigų⁵ dvasios tautybėmis užsikrėtimas. –

Dieną 23. II. 19 atėjo du vyru iš Rotnyčios parapijos prašydamu, ¹⁰ kad leisčiau jiems statyti bažnytelę⁶ Pervalkio sodžiuje (Przewalka). Abudu klebonu: Rotnyčios ir Druskeninkų, – rėmė žmonių prašymą. Sutikau ir daviau leidimą; darbo priveizdėjimą pavedžiau kun. Bernotui, Rotnyčios klebonui, kol bus tam tikras kunigas paskirtas. Pažymėtina, kad tuodu vyru nebeišdrįso lietuviškai prabilti. Per mano⁶ vaikiną klausėsis, kaip j[iems] į vyskupą prašnekti; nejaugi galima su tokiu asmeniu ir lietuviškai kalbėti? Įdrąsydamas tuodu vargdieniu pat[s] pirmas į juos prabilau lietuviškai; paprašiau juodu sėstis, pašnekinau, paklausinėjau, kas ten girdėtis, kaip juodu gyvena. Žmonės atkuto; išėjo labai patenkinti, kad vyskupas⁷ nė kiek ne poniškas. Iš kalbos ²⁰ matyt buvo, kad jau ten lietuviai griebiasi kiek gudiškai; tamsūs, savo kalbą niekina. Ir vieno, ir antro tų žmonių pavardė buvo Tartanis.

> 24. II. 19. dieną lankiau iš ryto pirmi dvi pamoki, Šv. Rašto ir Moralinės Teologijos. Pasirodo, kad profesoriai visa ką ir dėsto, ir klausinėja vien lenkiškai. Tečiau vadovėlius, mačiau, kad lotynų kalba spausdintus vartoja. Reiks pažiūrėti, ar moka klierikai nors kiek lotyniškai. Seniau girdėjau kunigus nusiskundžiant, kad Seminarijoje visa kas sulenkinta, ir vien tik lenkų kalba viešpataujanti, kad net lotynų kalba esanti išvartyta.

¹ p del vid at ² cor fl ³ cor fl ⁴ p del veiklu... ⁵ ver ins ⁶ ver ins ⁷ p del nep...

26 ir 27 dieną bolševikai buvo uždarę daugelį krautuvių¹ ir darė kratas; taip pat ir šiaip namuose ištisomis gatvėmis darė kratas, // ieškodami 37v maisto sandėlių ir kitų reikalingų sau daiktų: kaip drapanų, pakinktų, apiavalo ir t. t. Vakar buvo miestas lyg išmiręs, patuštėjęs. Šiandie jau atadaryta daug sankrovų, miesto ga[t]vėmis daugiau vaikščioja žmonių.

28. II. 1919. Pusiau šeštą iš ryto atnešė mergaitė kun. Tumo laiškeli; prašė², kad aš³ atečiau [a]prūpinti jo šventais sakramentais, nes sunkiai sergąs smagenų uždegimu. Jei aš negalėčiau, tai kad ateitų kun. Vaitkevičius. –

- 10 Atlaikęs lenkėms tarnaitėms žadėtąsias šv. Mišias 6 v. Katedroje šv. Kazimiero koplytėlėje, tiesiog iš ten nuėjau su Ponu Dievu prie⁴ ligoonio. Labai širdingai ir pamaldžiai⁵ jis atliko šv. išpažintį. Švenčiausiojo nenorėjo gulsčias imti, o tik mano⁶ vaikino padedamas atsiklaupė. Suteikęs šv. Sakramentus, dar valandėlę su juo pakalbėjau. Matyt, jo vaizduotė labai sujudusi buvo ir galvą jam sopėjo; nuolat ranka grybščiojosi už galvos; išrodė nusilpnėjęs. Labai man jo gaila buvo; tai gabus rašytojas; jo raštai nepaprastai vaizdingi; jis pats, nežiūrint kai kurių silpnybių, doras geras kunigas, skaisčios grynos sielos žmogus, idealistas, labai karštai mylįs savo tėvynę, visa širdimi jai atsidavęs;
- 20 gal per daug pasidavė tautiškumo srovei ir per daug paskendo pasauliniuose darbuose.⁷ Iš tikrųjų jis sirgo ne smagenų uždegimu, o tik dėmėtąja šiltine. Dieve duok, kad pasveiktų!

12. III. 19.¹⁸ Tėvas Vaitkevičius pereitą savaitę laikė trijų dienų rekolekcijas mergaitėms, šv. Magdalenos vardo seselių auklėtinėms, o šią savaitę pačioms seselėms penkių dienų rekolekcijas; jis papasakojo man, // kaip ten yra. Pasirodo, ir tenai ligūsto tautiškumo raugo bėsa- 38r ma. Vieną dieną po palaiminimo Šv[č]. Sakramentu mergiotės užtraukusios „Bože, coś Polskę“, tik per aukštai paėmusios, ir giesmė nutrūkusi. Man labai netinka čia⁹, Vilniuje, tas tautinių giesmių ir dalykų

¹ p del *ir sankrovų* ² ver cor ³ p del *arba kun. Vaitkevičius* ⁴ cor *ie* ⁵ p del *at...* ⁶ ver ins ⁷ p del *Di...* ⁸ add ⁹ ver cor

kišimas į bažnytines¹ apeigas. Ne sacris misceantur profana². Dievas nepaliks tai nenubaudęs. Kitam vėjui papūtus, dar susilauksime, kad užtrauks mums bažnyčioje „Czerwony sztandar“. Jau buvo atsitikimas, kad [ko]kie ten vaikėzai Vloclavko³ Katedroje po pamaldų užgiedojo Konopnickės „Rota“ prieš vokiečius; vos ne vos vargonų balsais pavyko nuslopinti ta[s] giesmininkų⁴ giedojimas. –

Viena sesutė nusiskundusi dėl vyresniosios, kilusios iš Lenkijos, kad esanti labai didelė lenkininkė ir nesveiko tautiškumo dvasia mergaites auklėjanti. Šv. Magdelenos vardo seselės ima paprastai auklėti mergaites išklydėles, atgailininkes, nors priima kaip kada ir šiaip jau 10 dorų vargšių mergaičių. Paprastai viešosna iškilmėsna neveda savo mergaičių augintinių dalyvautų, net jų⁵ įstatais draudžiama⁶ tai. Tečiau per garsiąsias⁷ Dievo Kūno iškilmes, kuriomis Vilniaus lenkai buvo pasinaudoję tautinei manifestacijai, ir po kurių JM. kun. Michalkevičius buvo vokiečių išvežtas, vyresnioji su visomis mergaitėmis buvusi. Dar toji sesutė nusiskundusi, kad jai tebenaujokaujant Krokavoje, dažnai prikaišiodavusios⁸ draugės ir⁹ pravardžiuodavusios „proklėta litvinka“¹⁰. Matyt, tokiu būdu užgavo jai širdį. Nors ji pati lenkė, nemokanti lietuviškai, gimusi ir augusi Vilniuje, tačiau nebeužsiviežia lenkėmis iš Lenkijos. Visur čia pastebima tas pats nesveiko tautiškumo 20 raugas. Tai[p] pat pastebėjau lankydamas Czarnowskiūtės įstaigas. Ji vienuolė, nazaretietė. Tokio šovinizmo neteko man nė Lenkijoje niekur matyt. Rusų valdžios persekiojima[s] iš didelės dalies yra sudaręs tą 38v liguistą tautinį jautrumą ir // šovi[ni]zmą; bet vis tik jis nesveikas.¹¹ Šv. Magdelenos seselėms¹² turint didelės įtakos kun. Kulesza ir Chomskis; gi¹³ Nazareto seselėms – kun. Liubianiec.

2. III. 19. Šiandie bolševikai paleido iš kalėjimo 18 žmonių, kuri[u]os buvo suėmę šv. Kazimiero bažnyčioje dėl tėvo Muckermanno bylos. Panelę Gruzinskaitę dar pasilaikė kalinyje.

¹ orig cap ² = Šventa nemaišytina su nešventa ³ cor c, v ⁴ cor g, fl ⁵ ver ins ⁶ pro įstatai draudžia tai ⁷ add -ias ⁸ cor odavu ⁹ p ins del ja ¹⁰ =prakeikta lietuvė ¹¹ p del In ¹² cor fl ¹³ cor g

3. III. 19. Kun. M. Cijunaitis¹, Vievio (Jewje) klebonas, atėjo pasitarti dėl įvairių dalykų. Jo parapija karo metu labai sunaikinta esanti, ten² ėję apkasai³ ir mūšiai. Žmonės einą duoneliauti į Kauno⁴ lietuvius. Parapija mišri: iš dalies dar tebekalba lietuviškai, bet iš dalies jau nutaute; sugudėję arba sulenkėję. Ir nestebėtina, nes jis ėsąs antras klebonas lietuvis⁵, prieš jį buvęs kun. Radušis; seniau būdavę ten skiriami lenkai. Dabar beduoneliaudami žmonės kauniškiuose vėl prisimeną⁶ lietuviškai kalbėti. Jo parapijo buvę kurį laiką ir lenkų legionistų; jie nuplėšę nuo lietuvių vaikų prieglaudos lietuvišką iškabą, bet klebono
 10 subarti ir sugėdinti, atsiprašę blogai padarę. Lietuvių vaikeliai mokomi katekizmo lietuviškai, o sulenkėjusių lietuvių – lenkiškai, jis ėmęs jau net ir pamokslus lietuviams sakyti, ligi šiol jų nebūdavę. Pats klebonas kilęs iš garsiosios Joniškio parapijos. Ten seniau buvęs klebonas, pavarde Petrowskis, jis baisiu įnirtimu⁷ varęs žmonių nutautinimo ir lenkinimo darbą; vaikelių jis neprileis // davęs prie Pirmos⁸ Komunijos, kol
 39r nepramokdavę lenkiškai. Kunigo Cijunaičio tėveliai sakęsi vis⁹ ėję katekizmo lenkiškai mokytis nuo 8 metų amžiaus iki 18, kol juos tas klebonas priėmė[s] pirmosios Šv. Komunijos; mat buvę gudini¹⁰ lietuviai ir nieko lenkiškai nemokėję. Iš tikrųjų, matyt, seniau šitoje vyskupijo¹¹
 20 ganytojams ne tiek rūpėję žmonių išganymas, kiek lenkų¹² kalbos mokymas.¹³ Iš daugelio žmonių gavau išgirsti, kad čia¹⁴ seniau būdavo skiriami į lietuvių parapijas kunigai, nė žodžio nemoką lietuviškai, ir, ilgus metus ten klebonaudami, nė¹⁵ nesirūpindavę lietuviškai pramokti; pav., Dauguose dar iki 1904 m. buvę viskas parapijoje lenkiškai.

4. III. 19. Per šv. Kazimierą iškilmingas šv. Mišias laikiau Katedroje, o Nišparus – šv. Kazimiero bažnyčioje; pasakiau darbininkams pamokslėlį. Darbininkų trūsū ir net lėšomis toji bažnyčia¹⁶ atgauta atgal buvo išvalyta; dar ir toliau ją tvarkys po rusų; jau pašalinta rusų padaras – Karališkieji vartai. Per Nišparus žmonių buvo labai daug.

¹ cor *ai* pro *ej* ² cor *n* ³ cor *apk* ⁴ pro *min* ⁵ cor *sec i* ⁶ cor *ri* ⁷ cor *ir* pro *er* ⁸ cor *Pi* ⁹ ver *add* ¹⁰ =tikri
¹¹ cor *vy* ¹² ver *ins* pro *del jų* ¹³ p *del Jis* ¹⁴ cor *č* ¹⁵ cor *ė*; p *del nepramokdavę* ¹⁶ p *del atimta*

8. III. 19. Lankiau Seminarijoje pamokas. Pastebėjau, kad¹ kai kurie profesoriai nelaiku ateina, vėlinasi arba anksčiau išeina, nebaigę pamokos, o kiti ir visai apleidžia pamokas. Antrą valandą vos vieną tik profesorių tesuradau dėstant pamokas, kitų nebuvo, būk tai dėl to, kad šioji² diena – esanti pirma po kelių dienų atostogų; taigi „prima lectio aut brevis aut nulla“³. Reikia iš palengvo imti tvarkyti Seminarija.⁴ // 39v 10 - 22⁵. Kiek atitrūkdamas vis lankiau Seminarijo pamokas. Pastebėjau, kad kai kurie profesoriai nesiruošę ateina dėstyti. Bažnytinę > teisę dėstydamas profesorius tik patį Kodekso tekstą lenkiškai teatpasakojo; tą patį profesorių užėjau IV kurse su klierika[i]s verčiant 10 > šv. Tėvų⁶ homilijas iš Brevijoriaus; klierikai kai ką blogai vertė, ir pats > profesorius juos taisydamas triko. Kitą vėl profesorių užėjau II⁷ kurse verčiant su klierikais šv. Ignoto laišką; taip pat klierikai netiksliai vertė, o profesorius jų netaisė arba⁸ nelabai gerai taisė, nors pastebėjau, kad > šis profesorius gabus ir moka mokyti. Bažnytinės istorijos profesorius labai sunki ir nuobodi iškalba, jis daugiausia skaitė iš savo sansiuvinio⁹; tą patį profesorių užėjau tiesiog diktuoju¹⁰ VII kurso klierikams apie renesansą; bet klierikus išklausinėti mačiau jį gerai mokant. –

Lekcijų algebras, fizikos, geometrijos, kosmografijos visiškai nėra. Tų dalykų mokytojas inžinierius¹¹ Szopa, žinomas lenkų tautininkas 20 veikėjas, išbėgo Varšavon drauge su legionieriais. Kitą mokytoją buvo sunku surasti. Maniau tiems dalykams partraukti kun. Dr. Stepanavičių, kleboną¹² iš Sameliškių, bet negalima buvo dėl karo. Man geriau tinka, kad Seminarijoje dėstyti visa ką tinkamai prisiruošę kunigai. Pakalbėjęs su Tėvu J. Vaitkevičium¹³, kun. prof. Kraujaliu ir Rektorium nusprendžiau, kad kol kas fiziką¹⁴ ir geometriją¹⁵ dėstys Tėvas Vaitkevičius, o algebrą¹⁶ ir kosmografiją¹⁷ – kun. Kraujalis. –

¹ p del pro... ² ins pro del toji ³ =pirma paskaita arba trumpa, arba jokios ⁴ p del capit 9. III. 19. *Buvau įsakęs Seminarijos Rektoriui, kad siuntinėtų man tarnaut Misioms VII-jo kurso klierikus po vieną. Norėjau ir klierikus asmeniškai arčiau pažinti ir per juos patirti, kas seminarijos stovis. Šiandie atėjo...* ⁵ cor sec 2 ⁶ cor fl 7 ⁷ cor 8 ⁸ p del net ir ne... ⁹ cor fl 10 ¹⁰ cor uo ¹¹ ver ins ¹² cor k ¹³ cor t ¹⁴ orig cap ¹⁵ orig cap ¹⁶ orig cap ¹⁷ orig cap

Kun.¹ Reinio lekcijas, kurs bolševikų suimtas kali², pasidalijo³ kun. Kraujalis ir kun. Pucijata; bet jiedviem buvo per daug, ypač, kai teko kun. Kraujaliui dar algebra⁴ ir kosmografija⁵. Lietuvių kalbą pavadžiau // tuo tarpu dėstyti kun. Skruodžiui, kurs tuo tarpu sėdi Vilniuje ir 40r gydos; o dvi⁶ teodicijos⁷ pamoki – kun. Vaitkevičiui, atėmęs jas iš kun. Pucijatos. Neturėdami visų pamokų, klierikai iki šiol labai daug laiko gaišo, o toks brangus dabar jų išlaikymas, ir dienos veikiai bėga nebegražinamos. –

Kun. Pucijata – labai geras žmogus, mokytas kunigas ir gabus, ir 10 neblogai dėsto; bet, pasirodo, be valios ištižėlis. Daug lekcijų apleisdavo, nuolat vėlindavosi. Ir dabar, pasinaudoję[s] paskalais, kad bolševikai daug kunigų ketą suimti, ėmė neva slapstyti ir nesirodė Seminarijo[j]e. Pasišaukęs jį pasakiau, kad jei jam sunku dėstyti, tai bent filosofijos pamokas pavesiu Tėvui Vaitkevičiui⁸; jis atsiprašinėjo dėl apsileidimų. Įgraudenau, kad daugiau pamokų neapleidinėtų. Kun. Puci[j]ata ėmė jau dabar uoliai lankyti pamokas; kažin, kaip ilgai tesės. –

Dabar jau klierikai turės visas pamokas ir negaišys brangaus laiko. Daug klierikų negalėjo dar iki šiol po Kalėdų atvykti, ypač iš to⁹ krašto nuo Baltstogės ir Gardino, kur lenkų legionierių ir¹⁰ vokiečių užimtas; 20 keli vėl bijodami, kad bolševikai nepaimtų jų kariuomenėn, sutinkant Rektoriui, išvažiuoti atgal į tą Lietuvos¹¹ dalį, kuri Tarybos valdžioje. –

Taip, Dievui padedant, šiek tiek sutvarkiau Seminarijoje pamokas. –

Girdėjau, kad ir tvarka tenai, ir drausmė nekokia; bet dar to nesu ištyręs. Pasiunčiau Tėvą Vaitkevičių mokyti Seminarijos ne tik dėl to, kad tuo tarpu nebuvo kas siųsti, bet ir dėl to, kad jis įėjęs tenai geriau visą padėtį pažintų ir paskui galėtų man padėti kas reikiant atitaisyti. Didžiausias dabar // mano rūpesnis – tai¹² iš palengvo tikrai 40v gerai pastatyti Seminarija, ypač padaryti ją katalikišką, iš[š]lavus¹³ visokius tautinių¹⁴ šovinizmų raugus. Didžiausias mano troškimas, kad

¹ a del *Lekcijas* ² cor *k* ³ cor *o* ⁴ orig cap ⁵ orig cap ⁶ p del *pamoki* ⁷ orig cap ⁸ cor *tk* ⁹ vid, mut ¹⁰ vid ¹¹ cor *L* ¹² p del *tik* ¹³ cor fl ¹⁴ ver ins

klierikai, baigdami Seminariją, išsineštų apaštalo kunigo širdį ir dvasią, kad norėtų lygiai visų tautų žmonėms tarnauti, kaip šv. Povilas. Tautinis šovinizmas – tai, kiek pastebėjau, šios dijacezijos kunigų liga; ta liga serga ir Seminarija.

11. III. 19. pusiau septintą¹ vakare pasakiau lietuviams šv. Mikalojaus bažnyčioje rekolekcijų² konferenciją, o 12. III. pusiau septintą iš ryto lenkėms³ tretininkėms Dominikonų bažnyčioje ir 6½ vakare lenkėms tarnaitėms Bernardinų bažnyčioje.

12. III. 19. Koks lietuvis, matyt, geras katalikas, gerai pamokytas, > atėjo pranešti apie liūdną Vidžiškių bažnyčios padėtį. Klebonas esąs 10 senelis, apsileidėlis; pats nieko neveikiąs ir kitiems neduodąs darbuotis; tik nuolat tebešaukiąs per pamokslus: vaikeliai! švieskitės, mokykitės; bet iš to nieko neišeiną. Bažnytėlė mūro, baisiai apleista; langai išdaūžyti; per ištisą žiemą buvo be⁴ stiklų, nei pats nedėdino, nei kitiems neleido dėti; durys sulūžusios, nebeužsiveriančios kaip reikia; stogas kiauras. Žiemą suejus į bažnytėlę, nebegalima iškęsti šalčiu; žmonės tad einą į gretimas parapijas. –

Žadėjau, kai tik bus galima, dalykus ištyręs, visa ką sutvarkyti. –

Kad tik Dievas⁵ duotų, kitoki laikai virstų, taika įvyktų. Dabar nebegalima nei susisiekti, nei susižinoti. 20

13. III. 19. Atkeliavo trys pasiuntiniai iš Idoltos, Drujos parapijos; nori, kad jiems leisčiau naują parapiją įsikurti. Idoltoje esanti koply- // 41r tėlė, tuo statysią kleboniją. Pasitaręs su sekretorium, leidau jiems tuo tarpu, kad Idoltoje būtų filija; pažadėjau, kad kaip tik bus galima, padaryti visa, ko Bažnyčios Įstatai reikalauja, leisiu jiems ir pilną parapiją tenai padaryti. Viens tų vyrų⁶ šiaip taip laužydamas kalbėj[*o*] lenkiškai, labai sunkiai jam⁷ ėjo,⁸ rasi, ne lengviau, kaip man baltgudiškai,⁹ kitu du tylėjo. Matydamas juos esant tikrus gudus, paprašiau, kad kalbėtų „po prostu“ – gudiškai. Žmonės kaip ne tie pasidarė, net jų

¹ ins e ² ver ins ³ ver ins ⁴ p del ill ⁵ cor D ⁶ cor fl ⁷ del fl -s ⁸ p del gal ⁹ p del *Matyd...*

veidai nušvito; pasidarė šnekūs, linksmi, drąsūs. Išsiklausinėjau apie jų vargus ir bėdas; patyriau, kad kun. Bobičas mokęs juos katekizmo gudiškai, pamokslus sakęs vieną lenkiškai, kitą gudiškai. Klausiau, kaip gi jums geriau, kaip geriau suprantate. „Viedama, što¹ po prostu“ – Žinoma, gudiškai. Pasakiau, kad nesigėdėtų savo kalbos, nes ji taip pat Dievo duota, kaip rusų, lenkų ir lietuvių. Palaiminęs tuos² žmones³ paleidau⁴, įsakydamas nuo manęs pasveikintų savo kunigėlių ir parapijiečius. Žmonės džiaugdamesi išėjo. –

Kiekvienam sava kalba mieliau ir gana. –

10 O man čia kunigai lenkininkai prispyrę stengiasi įkalbėti, kad gudai puikiausiai suprantą lenkiškai, kad jie nieku būdu nenorį, kad į juos kalbėtum gudiškai ir t. t. –

Matau, kad man reik kuo⁵ gre[i]čiausia mokytis gudiškai.

Viens kunigas[†](Liubian[i]ec, Sem[inarijos] inspektorius)¹⁶ jau vakar buvo man sakęs, kad šandie ateisiąs pas mane viens ponas, [†]Dybowski, inžinier[ius] matemat[ikas]¹⁷, pasakė, kas jis esąs⁸ ir koku tikslu ateisiąs: nenorį lenkai tokių svarbių dalykų man nežinant, už mano pečių daryti. Šandie buvo tas ponas man prisistatyti. Jis esąs Lenkų valstybės skirčia čia Vilniaus miesto komendantu; jie turį čia slaptą lenkų karininkų organizacij[ą]; net bolševikų kareivių // dalis pasižadėj[ę]⁹ į jų ^{41v} pusę pereiti. Jų tikslas esąs miestas apsaugoti nuo plėšimų ir naikinimo. Bolševikams traukiantis šalin, jie yra pasiryžę valdžią paimti į savo rankas mieste, o net ir apielinkėse¹⁰. Jie nenorį jokios politikos čia varinėti ir nemaną lemti, kam Vilnius teksiąs; jų tikslas palaikyti tvarka ir žmonės nuo grobuonių apsaugoti. Kad kaip, tai net bolševikus esą pasiryžę nuginkluoti. Paklausiau, ar su lietuviais yra taręsi. Atsakė, kad taip, bet kad nepavykę sutarti. Paskui sužinojau, kodėl. Mat lietuviai paklausia, ar jie pripažįsta Lietuvos nepriklausomybę, ar ne, su sostine Vilniuje. Šiems atsisakius pripažinti, lietuviai atsisakė su jais išvien dėtis.

¹ cor š pro č ² ver ins ³ cor fl, p del *atsi...* ⁴ cor u ⁵ ver cor ⁶ phr ins ⁷ phr ins ⁸ ver ins ⁹ orig vid ex err fl -es ¹⁰ cor k

Iš kalbos mačiau, kad tas ponas tikėjosi tuo iš Lydos ateisiant čia lenkus legionierius. Paskui pasirodė, kad apie Lydą pasirodęs tik nedidelis lenkų karininkų būrelis;¹ čia, Vilniuje, buvo paleistas gandas, kad net 10 tūkstančių lenkų einą Vilniun per Lydą. –

Tas ponas pridėjo: laiką savo priederme man pranešti, kad žinočiau, ka[s] mieste darosi; kad paskui nesistebėčiau. Pranešė taip pat, kad bolševikai ešą tikrai nusistatę mane areštuoti eidami iš Vilniaus, bet kad jie, lenkai karininkai, mane apginsią; turį parūpinę man² tam tikrą prieglaudą, aptvirtintą namą. –

Padėkojau jam už gerą širdį ir tą rūpestingumą. –

10

42r Tas ponas spėjo, kad bolševikai 23 kovo tikrai iš Vilniaus // išsidanginsią; patarė man, kad aš bent paskutines dvi tris dienas³ slapstyčiaus. Prašė, kad jam ir jo pastangoms laiminčiau. –

Kalbėjomės šiek tiek apie lietuvių, lenkų ir gudų čia santykius. Aš jam nurodžiau Šveicariją, kaip ten žmonės gražiai dermeje gyvena; vieni kitus gerbia, vieni kitus sau⁴ lygiais laiko; visi išvien rūpinasi krašto labu ir gerove; čia žmonės vieni kitų nenor nė pripažinti, gudų nė paminėti kai kam negalima; taip negalima gyventi, negalima prie nieko doro priėti. Pagaliaus pasakiau tam ponui: aš į jokias čia politikas iki šiol nesikišau ir toliau nemanau kištis. Vyskupas tur visų lygiai 20 būt vyskupas ir visiems lygiai tarnauti. Mano padėtis čia labai kebli; juoba turiu būti atsargus, kadangi mano ganomieji nesuteikia, Vilnių⁵ varžosi ir kiekvieni sau nori pasisavinti. –

Šiaip aš tegaliu tik džiaugtis žmonių pastangoms, kurių tikslas – žmones saugoti nuo netvarkos, suirutės ir plėšikų. –

Pastebėjau, kad būtų atsargus. Sakiau, kad aš jau kelio[li]ka dienų, kaip girdžiu apie lenkų⁶ karininkų organizavimąsi ir pasiketinimus. Pridėjau,⁷ kad ir bolševikai tai ži[no]⁸; taigi, kad be reikalo neužtrauktų tik ant savęs ir kitų žmonių nelaimių. –

¹ p del o ² ver ins ³ p del pasi... ⁴ ver ins ⁵ p del tarp ⁶ p del ill ⁷ p del žinom... ⁸ orig ex err žinano

Taip, kaip seniau lenkų legionierių išstojimas čia, Vilniuje, pasirodė man nerimtas, taip dabar ir šių karininkų slaptas darbas rodėsi man prie nieko dora žmonių neprivesias. Be abejo, bolševikai juos suseks ir tik kalėjimus prigrūs pilnus žmonių, ypač, kad // per daug¹ tie karininkai¹¹ skardenas, garsinas. Čia nerimtas darbas, o tik svajotojų² – karštuolių. –

Pasakė tas ponas, kad jau turįs žmones nužiūrėjęs, kurie miesto ir šalies valdžią³ apimsią. –

Sakėsi, labai bijąs, kad vokiečiai gali ir vėl Vilnių užgrobti; lietuvių 10 neminėjo. –

Sakiau, mano nuomone, nėr ką taip labai žiūrėti, kas Vilnių apimsią⁴ laikinai; jo likimas pareis nuo to, ką Taikos Taryba Paryžiuje nuspręs. –

Pridėjau, kad aš pats⁵ nemanau niekur bėgti ir nemanau slapstyti. Kitiems patardavau, kad nebėgtų, nei pats nemanau niekur⁶ šalintis. –

Tebūnie, kaip Dievas duos. Tiek žmonių suimtų kalėjimuose kenčia, tai ir aš kėšiu, jei mane suims.

14. III. 19.⁷ Atbėgo kun. Kulesza, Dominikonų bažnyčios⁸ klebonas, kalbinti, kad išvažiuočiau Meišiogalon, nes bolševikai tikrai esą nusištatę mane, jį patį, kun. Liubiancą⁹, kun. Songiną suimti.¹⁰ Net jau ir arklus turįs parūpinęs mane nuvežti Meišiogalon. Paklausiau jo: o Tamista¹¹ ką manai daryti, ar bėgsi? –

Ne, atsakė. –

Taigi kodėl gi kalbini, kad aš bėgčiau? –

Ekscelencija kas kita, visai dijacezijai reikalingas, atsakė. –

Mano pavyzdys taip pat visai dijacezijai reikalingas. Man pasišalinus ar pasislėpus, Dievas žino, kas galėtų mieste pasidaryt; galėtų tuo naudodamos neramūs asmenys liaudį sukurti // styti, įtraukti į didžiausias¹² nelaimes. –

¹ phr ins; p *tie del k...* ² cor *sva* ³ cor fl ⁴ cor *a* ⁵ cor *s* ⁶ ver ins ⁷ mg graph si † ⁸ orig cap ⁹ cor *ia* ¹⁰ p del *pakla...* ¹¹ cor fl ¹² cor *au*

Ne, atsakiau, aš nemanau niekur trau[k]tis iš to daikto; vyskupui netinka toks darbas. Suims mane, tiek to; ž[e]mėje skylės nepasidarr[ys]; Dievas dijaceziją aprūpins, man nebesant. –

Per ištisą dieną vis ėjo įvairūs žmonės, geros širdies, mane įspėdami, kad pasišalinčiau, kad slapstyčiaus kur nors, nes bolševikai tikrai mane suimsią. Jau vėlai vakare atbėgo kun. prof. Miłkowskis, kokių ten ponių įprašytas, pranešti, kad šią naktį tikrai ateisą bolševikai manęs areštuoti. –

Sukalbėjęs vakare ražančių, ko ramiausiai guliau miegot. –

Pirmiau tečiaus sutvarkiau visas savo popieras ir dokumentus ir pasyriau, kas vyskupiją valdys, jei man tektų kalėti. 10

15. III. 19. Du lietuvių atstovu¹ atėjo praneštų, būk turint tikrų žinių, kad 20 šio m.² lietuvių kariuomenė³ apimsianti Vilnių, ir pasitar-tų, kaip nugalėtojai sutikus ir priėmus. Norėjo, kad ir aš dalyvaučiau iškilmėse. Jie maždaug šio[k] apeigų tvarką pasiūlė. Pirmiausia su-manyta eit pasveikintų lietuvių komendanto ir įteiktų jam duonos ir druskos; paskui visi eisią Katedron; prašo⁴, kad aš apsiimčiau atlai-kyti pamaldas, prabilti ir palaiminti. Iš Katedros eisią į Ašmens Vartus; nori, kad čia aš ir vėl atkalbėčiau žmonėms⁵ litanijas ir pasakyčiau bent keletą žodžių; iš ten visi eisią į kalną⁶ vėluvos⁷ iškeltų. –

Aš prašiau, kad manęs lietuviai netrauktų į jokias politikos apeigas 20 ir manifestacijas, kad nepamirštų, jog aš čia, Vilniuje, visiems turiu tarnauti: ne tik⁸ //lietuviams, bet ir lenkams, ir gudams, jog pirmiausia turiu žiūrėti Bažnyčios reikalų. Sakiau:

1) mano nuomone, manifestacijos ir jos tvarkos nustatymą reikėtų palikti tiems, kurie Vilnių paims. Kažin, ar jiems rūpės manifestacijos, gal teks skubintis eit pirmyn ar gintis.

2) Geriausia būtų, kad lietuviai nemėgdžiotų⁹ kitų ir nekeltų didelio trukšmo, jei teks jiems Vilnius, – o tik kad visi kibtų dar-ban, kad organizuotųs ir nuo bado žmones gelbėtų. Jei lenkai nepri-

¹ cor fl pro -u ² = mėnesio ³ p del *apim...* ⁴ fl pro -ytų ⁵ ver ins ⁶ cor fl ⁷ cor é ⁸ vid ⁹ orig vid ex err *nemėgdžiotų*

sidės, tai manifestacijos tik sukiršins piliečius lenkus ir pasunkins lietuviams darbą.

3) Ne manifestacijos padarys Vilnių lietuvišką, o tik rimt[as], patvarus darbas, įvairių įstaigų kūrimas, ėmimas į savo rankas prekybos, pramonijos ir t. t.¹ –

4) Mūsų šalies, o ypač Vilniaus likimas dar neaiškus; jį spręs Paryžiuje Taikos Taryba. Tada tik, dalyka[m]s nusistovėjus, bus aišku, kas daryti. O dabar man, vyskupui, reik būt atsargiam, kad be reikalo neįsišokus ir dalies savo ganomųjų neįžeidus ir neužgavus. Aš negaliu gyventi einamąja valanda, turiu žiūrėti ateities. Kas būtų buvę, kad būčiau paklausęs Tarybos ir būčiau daręs,² ką mane spyrė daryti? Būtų gal tekę³, susidėjus savo daiktus, drauge su tarybininkais kraustytis iš Vilniaus Kaunan, o gal ir Tilžen.

5) Aš tik tada galėčiau iškilmėse da //lyvauti, kai ir lenkai, ir baltgudžiai prisidėtų ir to norėtų. – 44r

Pasakiau, kad nenorėdamas imtis ant savęs vieno atsakomybės, aš dar pasikvietęs bent kai kuriuos lietuvius kunigus su jais pasitarsiu, kas daryti. Žadėjau duot vakare atsakymą. –

Trečią valandą popiet sušaukiau lietuvius kunigus; išdėsčiau jiems dalyką. Nusistatėme nieko dabar galutinai nespřesti, bet laukti, kaip dalykai virs. Žinoma, visi sutiko, kad Bažnyčia⁴ negali nuo savęs stumti žmonių. Jei norės, reikės jiems padaryti pamaldos. Bet jei norės bažnytines pamaldas versti politikos įrankiu, tai vėl aišku, kad vyskupui netinka dalyvauti. –

Beje, dar buvau tiems atstova[m]s ir tą klausimą padaręs: kaip norėtumėte, Tamstos, kad aš pasiųgčiau ir kokią tada man apeigų tvarką statytumėte, jei kartais lenkų legionieriai Vilnių pirmiau paimtų⁵? Atsakė, kad tai negalimas daiktas. –

Ir kunigų lietuvių prašiau, kad manę[s] netrauktų į politikas, kad

¹ cor sec ² p del ³ prie ⁴ cor fl ⁵ orig min ⁶ cor i

gintų nuo tų, kurie nori traukti; kad man leistų dirbti bažnytinį darbą. To darbo man užteks, kad aš tik jį atlikti sugebėčiau ir stengčiau. –

Dieve, mano Dieve! Kokia čia sunki vyskupo padėtis! Į visas puses jį¹ tąso trauko; ir lietuviai, ir lenkai norėtų jį į savo politikos ratelius įsikinkinti; ir vieni, ir antri stengiasi jį į politikos klimpynes įmurdyti. Dieve, duok man išsilenkti tų klimpynių. –

^{44v} Gavau žinią, kad lietuviai sutiko tada tartis // galutinai dėl tų iškilnių, kai jau Vilnius bus² paimtas. –

16. III. 19. Buvau įsakęs Seminarijos Rektoriui, kad siuntinėtų man Mišioms tarnauti po vieną VII-ojo kurso klierikus. Norėjau ir ¹⁰ klierikus arčiau pažinti, ir per juos geriau patirti³, kokia Seminarijos padėtis. Šiandie buvo atėjęs Štafinskis, diakonas, susipratęs gudas, iš Sokulkos dekanato kilęs, mokėsis Gardine gimnazijoje; ¹⁴ „jau ten“ priklausęs prie gudų jaunuomenės ku[o]pelės; juos ten glbojęs⁵ tikybos mokytojas kun. Hrinkevičius, gudas. Klausiau, ar daug yra baltgudžių paskutiniame kurse. Atsakė, nežinąs tikrai, nes gudai neišsiduoda, slepiasi, bijasi⁶ persekiojami. Paprastai labai maža kas prisipažįstas, kad jis baltgudis, ypač žemesniuose kursuose; paskui tik, jau aukštesniuose kursuose, o ypač gavę aukštesnius šventimus, pasirodą kai kurie, kad jie gudai; arba kai seniau, tai jau tik išėję į ²⁰ Petrogrado dv. Akademiją. Gi⁷ kiti gudai net jau ir baigę Seminariją, bijodamiesi valdžios nemalonių⁸, neprisipažįstą esą baltgudžiais, liekasi lenkais. Tautybės atžvilgiu esanti sunki Seminarijos atmosfera⁹; į tuos, kurie gudais statosi esą, labai šnairai žiūrima. Paklausiau, ar tai tiesa, kad darant klierikų¹⁰ sąrašą, baltgudžius versta rašytis lenkais. Atsakė, kad taip. Radosi du drašuoliu, kur gudais įsirašę, bet dėl to nu // kentėję; vienas jų tapęs pašalintas, bet gal dėl ko kita. Lenkų laikraštis „Dziennik Wileński“¹⁰ buvęs parašęs, kad iš dvidešimt kelių iššventinusių klierikų buvę tik du lietuviu, o kiti visi lenkai.

¹ ver ins ² ver ins ³ cor p pro iš ⁴ phr ord num sup ⁵ cor g ⁶ cor q ⁷ cor G ⁸ cor ne ⁹ cor t ¹⁰ ver ins

Kadangi daug buvę gudų, tai pareikalavę, kad laikraštis tai atitaisytų. Laikraštis atsisakęs klaidą taisyti. –

Jis sakė, kad to dalyko gerai nežinaš, nes tada buvę[s] Žitomieriaus¹ Seminarijoje. –

Jis pasakojo taip, kaip lenkai kunigai prieš gudus varą agitaciją Sokulkos dekanate, kaip gudus baisiai lenkiną. Vokiečiai ten buvę įsteigę apie 40 liaudies mokyklų baltgudžiams. Kunigai jas boikotavę; įgraudenę žmones, kad vaikų į jas nesiųstų; nėjo į jas katekizmo mokyt. Kai vokiečiai privertė tėvus² siuntinėti vaikus į tas mokyklas³ ir davė
10 ten vaikams gudų kalba katekizmus, tai kunigai įkalbinėję tėvams ir vaikams, kad tie katekizmai dv.⁴ valdžios esą netvirtin[t]i, kad jie nekatalikiški. Tečiau to nepaisant, Guduose⁵ tautinis susipratimas kyląs, esą jau susipratusios gudų jaunuomenės kuopelių. –

Jis pasakojo, kad ir Žitomieriaus Seminarijoje lenka[i] neapkenčią ukrainiečių ir varą prieš juos agitacijas. Viens klierikas teišdrįšęs viešai pasivadinti ukrainiečiu, bet skaudžiai tas drąsuolis dėl to nukentėjęs. Įkalbama klierikams, kad katalikai tebėsa tik lenkai. Koks ten tėvas jėzavitas, lenkas, per rekolekcijas Seminari[j]oje labai nepalankiai kalbėjęs apie Uniją⁶, o net ir prieš ją; raginęs laikytis tik lenkų kalbos. –
20 Štafinskiui tekę būti sodžių parapijose Ukrainijoje ir susidurti su žmonėmis katalikais; į jį⁷ kreipdamiesi kal // bėdavę paprastai ukrainiškai, tik retas kuris prabildavęs lenkiškai. – 45v

Taip boikotuojant ukrainiečių kalbą bažnyčiose, reikia išsižadėti atversti⁸ kada nors ukrainiečius stačiatikius. –

Papasakojau tam klierikui, kaip Šveicarijoje ir kitur kunigai tarnauja visiems žmonėms be tautybių skirtumo⁹; raginau, kad ir jie išėję iš Seminarijos¹⁰ visiems lygiai tarnautų. Sakiau, kad aš nė vieno dėl tautybės ar kalbos neskriausiu¹¹; aš tik noriu, kad kiekvienas jų turėtų apaštalo dvasią ir širdį. Kiekvienos¹² tautos geras pastangas aš

¹ cor fl ² p del *laisv...* ³ p del *to* ⁴ =dvasinės ⁵ cor *G* ⁶ orig min ⁷ p del *paprastai* ⁸ ins *r* ⁹ phr ord num sup ¹⁰ cor *na*; orig p rep *išėje* ¹¹ cor *k* ¹² cor fl

remsiu ir džiaugsiuos, matydamas, kad darbas eina, tauta tarpsta, žmonės prie Bažnyčios¹ glaudžias; težiūrėsiu² tik, kad kiekvienas kunigų darbas eitų Bažnyčios³ nurodytais ir nutiestais keliais⁴.

Nuolat vis mane gąsdino, kad bolševikai mane suimsią⁵, išvešią; jau apsipratau su tais gąsdinimais.

17. III. 19. Buvo šandie Mišioms tarnauti klierikas Hanusevičius; iš pradžių jis neišdrįso aiškiai pasisakyti gudas esąs, bet paskui įsidrąsino. Jis kilęs iš Holšanų; kelerius metus mokęs ten vaikus katekizmo; lenkiškai esą be galo sunku vaikeliai ko nors išmokyti; jie pratę gudiškai kalbėti. –

Tai gi mat, o man⁶ Ašmenos dekanas buvo sakęs, kad esanti grynai 10 lenkiška parapija.

18. III. 19. Atėjo⁷ tarnauti klierikas Butrimovičius, susipratęs gudas; jis jau darbavęsis gudų kuopose; visi jų šeimynos – susipratę gudai. //

46r Išsiklausinėjau jo, kurių profesorių ir kaip supranta dėstyimus. –

Aplankė mane koks⁸ jaunas vyras; jis pasivadino Fromm'as. Būk jis dalyvavęs Liutoslavskių byloje Rusuose; paskui svetima pavarde pristojęs prie bolševikų tarnauti. Bet bolševikai ėmę jį sekti, turėjęs tad bėgti; ir dabar jis slapstąsis. Prašė pašalpos ir kad nurodyčiau, kur yra lenkų komitetas.⁹ Tas žmogus išrodė man šnipas – žvalgas. Atsakiau:¹⁰ didelių pašalpų Tamistai duot negaliu, nes pats nieko neturiu; eik, 20 sakiau, Tamista, į mano raštinę, į kun. Steckevičių, gal jis ką dar galės Tamistai sušelpiti, kad badu nenumirtum. Lenkų komiteto nurodyti negaliu, nes¹¹ turbūt dabar jokio komiteto nėra, nes užėjus bolševikams visi įžymesni lenkai išbėgiojo, išsislapstė. Prašė, kad ką nors nurodyčiau, idant jis galėtų kreiptis, pagalbos ieškodamas. Pagalvojęs nurodžiau jam advokatą Wróblewskį, žinomą žmogų ir veikėją. Maniau, kad jam nieku¹² būdu nepakenksiu¹³. Jis įsirašęs į kairiųjų socialdemokratų partiją ir pristojęs prie bolševikų tarnautų; pagaliaus, pats laikraščiai tai buvo paskelbę. Taip nieko nepesęs ir išsinešino tas vyras.

¹ orig min ² cor t ³ orig min ⁴ cor fl ⁵ cor su ⁶ cor n ⁷ cor At ⁸ ver ins ⁹ p del Ji... ¹⁰ p del po... ¹¹ p del nežinau ar ¹² ver cor ¹³ cor a

1919 III 19-22

19. III. 19. Šv. Juozapo, Bažnyčios Globėjo diena. Laikiau iškilmingas šv. Mišias Katedroje. Parėjęs namon, radau bolševikų įsakymą, kad iš antrojo gyvenimo į trečiąjį persikrausčiau; kad visus baldus bei rakandus palikčiau; tik lova valia pasiimti su savim; laiko duota trys dienos. –

Galvojau // ir tariausi, kas čia padarius. Trečiame aukšte apsigyventi ^{46v} nebegalima; krosnys sugedusios;¹ nėr kuo prišildyti taip aukštų² ir didelių kambarių; nieks ten ne[į]taisyta, nėr kur visiems pasidėti. Sumaniau tad pats, jei vers, išsikelti į Seminariją, o tėvą Juozą su vaikiniais ¹⁰ ir tarnaitę palikt namų ir daiktų saugoti. Nusistačiau pats iš namų neiti, kol atėję neišvarys³; tegul žmonės žino, kad mane pri[e]varta iš namų išmeta. –

Tuo gandas, kad mane iš namų varo, pasklido po visą miestą. –

Nenorėdamas⁴, kad kiltų kokios riaušės ar sumišimai, gal blogesni, negu su tėvu Muckermanu yra buvę, pasiryžau dar griebtis priemonių, kad tą įsakymą atmainius. Įprašiau kun. kan. Kuklą, kad tuo reikalu nueitų į p. Vileišienę su bolševikų raštu. Ponia Vileišienė įteikė tą raštą⁵ kokiai ten savo pažįstamai lietuvaitei, kuri pas bolševikus tarnauja. Šiji įteikė jį 20. III. Požėlai ir Kapsukui. Jie sakėsi esą labai nepatenkinti tuo raštu; pasiketino jį atmainyti. 21. III. buvo pas mane viens bolševikas pranešti, kad jau jie gal ir neimsią to namo, nes nepatogu esą vyskupas laukan varyti. –

Man asmeniškai⁶, sakiau, nedidelis daiktas išeiti kur kitur;⁷ bet aš vyskupas, tiek visokių reikalų turiu, buto ir man reikia. Jei mane mesite, tai sukelsite prieš save katalikų liaudį // ir galite turėti didesnių ^{47r} nemalonumų, negu su tėvu Muckermann'u; be abejo, ir užsienių laikraščiai rašys, kad⁸ jūs taip negražiai su katalikų vyskupu būsite pasielgę. –

22. III.⁹ Iš ryto anksti gavau raštelį, kad jau ansai paliepimas esąs atmainytas. Dėku Dievui, kad taip gerai visa kas pasibaigė. Tečiau

¹ p del *nieko* ² p del *ka...* ³ cor fl ⁴ cor fl ⁵ p del *sa...* ⁶ ver ins ⁷ p del *asmeniškai* ⁸ ver cor ⁹ cor 2

nelabai pasitikėdamas bolševika[i]s, buvau daiktus iškraustęs. Šią naktį apie 2 valandą bolševikai beldęsi į namų vartus, būtinai norėjo įsigriauti, bet sargė jų neįsileido; pasakė, kad dieną ateitų. Smarkiai pakeikę pasitrankę nuėjo šalin.

Šiomis dienomis viršum miesto rodėsi lietuvių lakstytuvas; jis mėtė skleidė lapelius, kai kurie labai sumaniai ir sąmojingai buvo sustatyti, ypač į raudonarmiečius. Taip pat nauja priemonė kovoti; pasirodo, kad ji¹ savo daro.

Bolševikai daug žmonių suėmę į kalėjimą šiomis dienomis. Suareštavo daug lenkių ponių. Sako, būk susekę organizaciją („Liga patrijotek“), kurios tikslu buvę² taisyti čia kelias legionieriams ir padėti slapta lenkų karininkų organizacijai; taip būk bolševikai susekę ir pačią karininkų lenkų organizaciją. Suėmė taip pat bolševikai ir apie 30 įžymiausių žydų turtuolių; suėmė ir p. Meištavycių – Mykolą, o paskui ir jo pačią, paėmę jam kelias dešimtis tūkstančių rublių pinigais.

Visas miestas vis laukia ir laukia³ ateinant bolševikų priešininkų kariuomenės: lenkai tikisi lenkų legionierių, o lietuviai laukia lietuvių. ^{47v} Įstabu, kad lenkai niekad nemini lietuvių ka // riuomenės; jei kalba apie lietuvių frontą, tai tik mini⁴ vokiečius arba lenkus. Taip⁵ pat ir bolševikai nelabai mini lietuvių kareivius. Visur rodosi tautinės neapy- ²⁰ kantos.

20. III. 19. Tarnavo Mišioms Vaišnora, susipratęs lietuvis, kilęs nuo Ežerėnų; jis gimnaziją ėjęs Petrograde. Stodamas į Seminariją nė žodžio nemokėjęs lenkiškai; pasakojosi, kiek turėjęs iškentėti nemalonių dėl to lenkų kalbos nemokėjimo. Pirmąkart⁶ atėjęs į Seminariją, paklausęs durininką rusiškai, kur kun. Rektorius ir ar galima su juo matytis. Durininkas nustebejęs paklausęs jį, ar katalikas esąs. Taip, atsakęs ir pasisakęs norįs stoti Seminarijon. Durininkas palingavęs galva ir paabejoję[s]⁷, ar nemokėdamas lenkiškai, galėsiąs jis patekti Semi-

¹ pro jis ² p del ill ³ orig vid ex err fl -iant ⁴ orig *minini* ⁵ cor p ⁶ ver cor ⁷ orig vid ex err fl -ę

1919 III 19-22

narijon. Patekti Seminarijon vis tik patekęs, bet paskui daug turėjęs sunkenybių, kol pramokęs lenkiškai. Žinoma, kai lenkų kalbos būdave rašiniai darbai, beveik nieko neparrašydamas. Mokytojas statydavęs jam¹ kubinį okulį² (0³) ir skaudžiai jį pajuokdavęs. Pastatę jį viename kambaryje su keliais draugais lenkais; tie taip dažnai labai skaudžiai jį pašiepdavę³ ir prikaištų darydavę. Nebegalėdamas iškęsti, nuėjęs kun. inspektoriui pasiskųstų ir pasiprašytų, kad jį pastatytų drauge⁴ su vienu draugu, kurs buvo apsiėmęs jį mokyti lenkiškai. Inspektorius neapsiėmęs jo su tuo klieriku drauge apgyvendinti. Pasakęs: juk, Tamista⁵,
 10 žinojai, kad čia lenkiška Seminarija; jei lenkiškai nemokėjai, tai reikėjo stoti Kaunan; gi⁶ da // bar⁷ kentėk. –

48r

Pamintijęs, kad jį vis tiek čia, Vilniuje, apšauksią litvomanu ir pagaliaus iš Seminarijos pašalinsią, buvo sumanęs jau keltis Kaunan. Nuėjęs kun. Rektoriui visa ką atvirai apipasakojęs; šis jį suraminę[s] ir sulaikęs Seminarijoje. Paskui, lenkiškai pramokęs, jau nebeturėjęs tiek vargo. –

Paklausus man, kiek jų, lietuvių, VII kurse yra⁸, atsakę[s], kad aiškiu ir susipratusiu du lietuviu ėsą; be to dar ėsą trys lietuviai, bet tie ar nebus tik įsirašę lenkais⁹. Mat seniau, jei tik kuris¹⁰ lietuvis stodamas
 20 Seminarijon mokėdavęs lenkiškai, tai paprastai beveik visada ir įsirašydamas lenku, kad neturėtų paskui nemalonumų ir nebūt persekiojamas dėl¹ taip vadinamos¹¹ litvomanijos. –

Klausinėjau jo, ar supranta visų¹² profesorių¹³ dėstymus, kaip jais naudojasi – paprastai kiekvieno klieriko vis stengiaus[i]¹⁴ ko nors paklausti iš Seminarijos gyvenimo, kad Seminarijos visą padėtį ir gyvatą gerai patirčiau.

21. III. 19. Mišioms tarnavo Syczewski's, kilęs iš Nowogradko apie linkės. Paklausus man, tai, Tamista, baltgudis; atsakęs, kad galįs būt ar gudas, ar lenkas, kaip kas norįs. Aiškia¹⁵ prie katros nors tautybės

¹ p del okulį ² =nulį ³ cor d ⁴ cor d ⁵ cor fl ⁶ ver add ⁷ p del gi ⁸ ver cor ⁹ cor n ¹⁰ cor k ¹¹ phr ins ¹² ver ins ¹³ p del išgu... ¹⁴ orig vid ex er fl -iu ¹⁵ =aiškiai

nebedrįso prisipažinti¹. Tai mažmožiai, bet šioje Seminarijoje auklėjimo būdą nušviečia. –

22. III. 19. Tarnavo Mišioms Eidimtas, kilęs iš Plungės; taip pat savo tautybės nenorėjo išreikšti, tik sakėsi mokąs lenkiškai ir lietuviškai. –

^{48v} Tikrai lietuviškai visai gražiai kalbėjo, gudinas žemaitis. Bet Seminarijo nebeišdrįso vadintis lie // tuviu². –

Toks auklėjimas nesveikas, turi žmogaus būdą gadinti. –

Sakiau visiems: būk, Tamista, galų gale kuo nori; tik turėk kunigo apaštalo širdį ir patekęs į parapiją tikrai atsidėjęs tarnauk žmonėms, ¹⁰ prie jų taikindamas, o ne versdamas, kad jie pagal tavo norus svetimos jiems kalbos mokytųsi. Jėzus mus siuntė tikybos mokyti, evangelijos skelbtų, o ne kalbų³ mokytų. Jėzus⁴ įsakęs yra mu[m]s žmonių išganymu rūpintis, o [ne]⁵ liaudies⁶ aklumu ir tamsumu naudojantis, savo tautines politikas varinėti. –

Klausinėdamas kitų klierikų, pastebėjau, kad ir geros drausmės Seminarijoje nebėsama, pav., per vakarienę skaitymų nėsą, ateina⁷ vakarienės ne visi drauge, o kai kas norįs; per piet taip pat ne visą laiką skaitoma; į stalą duoda tarnai, o ne pats klierikai ir t. t. –

Stengsiuos perdėm pažinti Seminarijos gyvenimą⁸, kad galėčiau ²⁰ visa ką tinkamai sutvarkyti, visa ką kogeriausia pas[ta]tyti, Dievui padedant, o ypač, kad galėčia ją padaryti tikrai katalikišką, idant ji augintų kunigus apaštalus, kurie būt pasiryžę visiems lygiai tarnauti, nė⁹ vienos tautos neniekindami, neskrįsdami, visų tautų geras ir gražias pastangas lygiai remdami; visus ne kur kitur, ne į visokių politikų klampynes, o tik į dangaus karaliją vesdami.

^{49r} Buvau rašęs į JE. Vizitatorių Varšavon, kad // man atsiųstų įgalio- > jimus, kas reikia daryti, kol tęsis tokia dalykų padėtis, kol siaus karas ir nebus galima su Apaštalų Sostu susisiekti. –

¹ cor in ² in pag 48v rep lie- ³ cor fl ⁴ p del pr ⁵ orig vid ex err om ⁶ ver ins ⁷ cor q ⁸ cor fl ⁹ pro nei

19. III. 19. gavau labai plačius įgaliojimus: sau ir kaimyn[ams] vyskupams. Pasinaudodamas suteikta¹ man galia, 23 šio mėnesio dieną apgyvendinau savo kopyltėlėje Viešpatį Jėzų² Švenčiausiam Sakramente; dabar bus ramiau, maloniau ir jaučiau su Mieliausiu Išganytoju gyvenant po vienu stogu; – dabar galėsime dažnai lankyti Viešpatį Jėzų Švenčiausiam Sakramente. Jau seniai įsivedėme vienuolių tvarką. Keliamės < paprastai 5 valandą; pusiau šeštą laikome apmąstymą, paskui aš laikau šv. Mišias, o po manęs – Tėvas Juozas. Vaikinai ir virėja klauso mąstymo ir³, paprastai per mano Mišias⁴, eina prie šv. Komunijos. Vakare
10 vėl kiek galint drauge su vaikinais kalbame poterėlius po vakarienės kopyltėlėje, paduodu mąstymų punktus ir atliekame sąžinės sąskaitą. –

Kiek atspėdamas lankau Seminariją, skaitau⁵ bažnytinę⁶ teisę⁷, stengiuos susipažinti su seminarijų⁸ sutvarkymu, koks privalėtų būti pagal Apaštalų Sosto nurodymus; reikės tam tikri veikalai skaityti; rengiu taip pat medžiagą dekanų susivažiavimui, kurį, kaip tik bus galima, reikės sušaukti; reikėtų ir vienuolijos imti tvarkyti, ypač moterų; ir parapijos imti tvarkyti – bet visa ko negalima išsyk aprėpti.

23. III. 19. Kun. Raštutis iš Kauno dijacezijos mane aplankė; grįžta iš Orenburgo su vaikų prieglauda, iš viso 107⁹ žmonės; laikinai mano <
20 Vilniuje apsistoti. Dabar per frontą negalima vaikų vežti, gali visus daiktus sure // kvizuoti, atimti. Daviau jam reikiamus įgaliojimus šv. 49v
Mišioms laikyti ir išpažintims klausyti.

24. III. 19. Šiandie ir vėl aplankė mane bolševikų žvalgas ar šnipas, o bent labai labai įtartinas asmuo. Jis atsinešė net teikiamąjį laišką iš kun. Baliulio, Vitebsko dekanu. Kun. Baliulis vadina jį geru savo bičiuli[u]. Vieną kartą tokį savo bičiulį buvo man pasiuntęs Friburgan < kun. Matulaitis iš Londono; patyrinėjus pasirodė tas jo bičiulis gudinas sukčius ir šnipas¹⁰. Šis ponas pasivadino Mikas Žadkevičius (Michał Żadkiewicz), kilimo ėsąs lenkas, bet buvęs stačiatikis, antri metai kaip

¹ cor a ² p del sav... ³ ver cor ⁴ cor M pro š ⁵ ins t ⁶ orig cap ⁷ orig cap ⁸ orig cap ⁹ p del asm...
¹⁰ cor š

kataliku virtęs; susipažinęs su Tėvu Bartvaraucku, jėzavitu Petrograde, ir stojęs į jėzavitų naujokyną; bet, revoliucijai ištikus, nebegalėdamas kitaip daryti,¹ pristojęs prie bolševikų; gavęs dabar įžymią vietą; esąs užsienių reikalų kokio ten skyriaus komisaras; galįs važinėti per visus frontus, kur tinkamas ir kitiems davinėti leidimus. Sutaręs su JE. vyskupu Ropu, JE.² Łozińskiū, kun.³ Baliuliu, Hergett'u, jis pasiryžęs yra tarnaudamas bolševikams, kur galėdamas, Bažnyčiai gera daryti, o net bolšev[i]kų su Bažnyčia santykiuose tikrą revoliuciją padaryti; jis sutaikysiąs bolševikus su Bažnyčia, išgausiąs Bažnyčiai pilnos laisvės dekretą; tuo tarpu jis⁴ galįs jėzavitus iš⁵ Krokavos partraukti kur nors 10
čia ar Rosijon, kad darbuotųs, ir daug daug dar ko pripasakojo. Matyt jam labiausia rūpėjo jėzavitai, ar jų čia kur nėra, ir kaip žiūriū į bolše-
50r vikus ir jų santykius // su Bažnyčia. Jis buvo nusiskutęs, dar jaunas vyras, labai miklus; maty[t],⁶ pasaulio pereiga; gyresi kone visur buvęs. Iš veido⁷ jis labai panašus⁸ į žydą, taip iš ka[l]bos ir iš to, kad labai mėgo pasigirti ir pasididžiuoti, kas jis esąs. –

Buvo pas mane drauge su kun. L[i]ubiancu, inspektorium, kurs, matyt, patikėjo kun. Baliulio rekomendacija. –

Tam⁹ p. komisarui maždaug štai ką atsakiau. Jei duosite tikrą Bažnyčiai liuosybę, tai, žinoma, aš tik pasidžiaugsiu¹⁰ ir, be abejo, ta laisve 20
pasinaudosiu, nes dabar¹¹ tiesiog nepakenčiamas stovis. –

Tėvai jėzavitai dabar čia ar Rosijon traukti ne laikas; tegul įvyksta taika ir rimtis¹², o tada, pamatę, kokia bus Bažnyčios padėtis, žiūrėsime, kas daryti. –

Jis buvo sakęs taip pat, o gal tai jam ir rūpėjo, kad bolševikų valdžia, JE. Ropui, JE. Łozińskiui padedant, norėtų užmegzti ryšius su Apaštalų Sostu; klausė, ar aš prie to nenorėčiau prisidėti? –

Be to, ar nebūt gera, kad dabar mes kokį pasaulietį, būtent jį, įgaliotume reikalams¹³ vesti su Ap. Sostu. –

¹ p del *stojęs* ² ins ³ ins ⁴ ver ins ⁵ pro *isz* ⁶ p del *pereiga* ⁷ cor *id* ⁸ p del *į žydą...* ⁹ a del *Jam*
¹⁰ cor fl ¹¹ cor *ar* ¹² ver cor ¹³ add *-ms*

Atsakaiu, mano nuomone, kam čia mums ieškoti naujų¹ kelių susisiekti su Rymu; jei bolševikų valdžia nori, tai tegul prašo Šv. Tėvo, kad čia atsiųstų savo atstovą, kaip yra, pav., Varšavoje Mgr. Ratti, München'e Mgr. Pacelli; tada mes, vyskupai, turėsime su Rymu gyvą ryšį² ir nere[i]kės mu[m]s nieko įgalioti. –

Pris[i]dėti prie to, ką Tamista sakaisi sumanęs su JE. vyskupais Ropu ir Łozińskiu, aš tuo tarpu negaliu; reiktų man su jais pasimatyti ir pasitarti. –

Man regis, geriau bus palaukus kitokių laikų. –

10 Tas ponas dar klausė, ar nenorėčiau aš per jį laiško įteikti JE. vysk. Ropp'ui. –

Atsakaiu, // dėku Tamistai už gerus norus. Gyvenimo³ bėgis dabar 50v suturėtas; nebėr kas rašai. –

Pagalčiau, – jei Tamista gali ir tikrai mana[i] ką gera Bažnyčiai daryt, tai daryk; mes pasidžiaugsim, o Dievas atpildys. –

Tikrino jis mane, kad bolševikų valdžia savo elgimos būdą su Bažnyčia būtinai atmainysianti, kad jau duosianti Bažnyčiai pilną laisvę. Jis galėjo kiek kalbėti ir lenkiškai; bet prašėsi, kad jam būtų leista kalbėti francų arba rusų kalba. Kadangi kun. Liubianec sakėsi, jam 20 geriau tinkanti rusų kalba, tai ją ir vartojome. –

Ko jis tikrai iš manęs norėjo, aiškia nepastebėjau; gal kokių⁴ tolimesnių turi sumanymų. Tik tiek tikra, kad jis ne jėzavitų naujokas ir vargu⁵ katalikas. Ir kur kitur rodėsi mieste kunigams, manęs ieškodamas ir kun. Liubianco; išsiklausinėjus, ką jis kalbėjęs, pasirodė, kad vieniems vienaip, kitiems kitaip kalbėjęs. –

Dieve, mano Dieve, kaip atsargiam čia reikia būti. –

Šiandie popiet 4 v. sakiau ponioms inteligentėms⁶ rekolekcijų konferenciją „Kas tai yra šventumas“; sakiau lenkiškai šv. Jurgio bažnyčioje. Kitas konferencijas sakys Tėvas Juozas, dar vieną gal ir aš pasakysiu.

¹ p del kel... ² p del mus rišantį ³ cor G ⁴ p del ill ⁵ cor v ⁶ p del per

25. III. 19. Buvo tarnauti Mišioms klierikas Cibulskis, susipratęs lietuvis nuo Kaišiadorių. Stodamas Seminarijon menka ką mokėjęs lenkiškai; kad ne tai, kažin, ar jis nebūtų įsirašęs // lenku iš baimės, kad nebūtų per kvotimus atmetas. Mat prieš kvotimus turėdavę kiekvienas pasisakyti, kurios tautos esą, o visų esanti tokia nuomonė, kad gudų ir lietuvių nenorint čia įsileisti į Seminariją, nebent lenkų trūksta. Žinodami¹ tai, iš baimės daug rašąsi lietuvių ir gudų lenkais. Būdamas Seminarijoje jis pats² dėl lietuviybės patyręs ne kartą nemalonumų iš savo draugų; kibdavę prie jo ir dėl to, kad jis, turėdamas lenkišką pavardę³, rašąsis lietuviu. Visutiniosios istorijos profesorius⁴ kun. Miłkowskis, pernai ypač, beveik kas pamoką, kalbėdavęs vis apie Lietuvos ir Lenkijos sanjungą⁵, net klierikams tai įkyrėję; šiemet jau to jis nebedaręs. Ir kunigas inspektorius Liubianec, bažnytinę teisę dėstydamas, pernai skaudžiai puldavęs lietuvius; įsikarščiavęs, paraudęs jis ne kartą daug daug skaudžių lietuviams priekaištų⁶ pasakydamas; kartą ir prieš Tarybą pamokslą iš[drož]ęs⁷; šiemet jau to nebedaręs. Klierikai junta, kad naujam vyskupui atvažiavus, ramiau pasidarę Seminari[j]oje dėl tautybių. –

Pernai tolydžioj kuris nors lenkų klierikų nešiodavęs lenkų erelėlius, po kambarius pardavinėdamas, ir tai su valdžios žinia⁸. Visi, ir gudai, ir lietuviai, turėdavę pirkti. Nepirksi, būsi lenkų priešininkas apšauktas⁹; –

Lenkams leidęs inspektorius lenkiškų kalendorių Seminarijon parsigabendinti, o lietuviams lietuviškų – neleidęs. –

Lietuviškai ar gudiškai nebegalima esą viešai pasikalbėti; tuo į tai šnairai žiūrима, priekaištų daroma. –

Klausiau, ar tikrai buvo verčiami pernai gudai lenkais rašytis. // Taip, atsakė. Vok[i]ečiams pareikalavus klierikų sanrašo¹⁰ tautybėmis, buvo bene ar ne 40 tik gudais įsirašę. Kun. inspektorius tai patyrus išsigandęs. Pats ejęs per kambarius antru kartu klierikus rašinėdamas

¹ cor da ² cor s ³ cor fl ⁴ cor fl ⁵ cor an ⁶ cor fl ⁷ orig vid ex err išrodžęs ⁸ phr ins ⁹ pro pašauktas; p del ir su ... ¹⁰ cor an

1919 III 25

ir kalbindamas, kad dėl Bažnyčios¹ labo lenkais rašytusi. Tik viens ar du drąsuoliu neapsi[ė]mę lenkais rašytis, likosi gudais. Viens jų esąs pašalintas; bet nežinia, gal dėl ko kita. Baltgudžių bruzdėjimas prasideda, jie atgyja. –

Pasakiau, kad aš nė vieno dėl tautybės ir kalbos neskrausiu. Tegarbina visos tautos Dievą kiekviena savo kalba. –

Raginau jį, kad jausdamas, kaip nemalonu būti skaudžiamam, pa[t]s² visuomet būtų teisingas, turėtų tikrą apaštalo širdį ir kaip teks, kad visiems žmonėms lygiai tarnaut[ų]³. –

10 Klausinėju, ar supranta profesorių dėstymus, ar naudojasi jais. Jis gyrė kun. Reinio dėstymus ir kai kurių kitų. Kun. Inspe[k]torius atėinąs dažnai neprisitaęs, jam rūpint tik jo prieglauda (Ochronka), pamokas dažnai apleidžias arba atėinąs vėlai, išėinąs nelaukdamas⁴ skambučio. Dabar, vyskupui ėmus lankytis Seminarijoje, jaučiama, kad profesoriai geriau ruošias ir labiau daboja pamokų. –

Kadangi visur pasklidusi esanti nuomonė, kad Vilniaus Seminarijoje lietuviams nepakenčiamas gyvatas, kad jie dėl taip vadinamos litvomanijos, tai // yra dažnai be jokios priežasties arba⁵ dėl kokio⁶ 52r menkniekio iš Seminarijos pašalinami, tai ir jis pats buvo manęs stoti

20 Kaunan. Tik lietuviai kunigai jį sudraudė⁷ ir pasiuntę į Vilnių. –

Klausinėju, kaip jam mokslas eina, kokių jis gabumų ir t. t. –

Mokslas sekasis vidutiniškai – prof. Savickis, Kraujalis, Reinys klierikams patinka, visiems esą malonūs. Prof. Cichonskis gana gerai dėsta, bet šurkštus esąs ir iš tolo laiką nuo klierikų; nelabai patinka ir prof. Chomskis. Dvasios tėvo konferencijomis ir dėstymais esą gana < patenkinti. –

Keistų pastabų padarė tas klierikas: kad Seminarijoje būtų tautų ir kalbų liuosybė, kad visiems būtų lygi tiesa ir teisybė, kad vieni kitus Seminarijoje mokytus apkęsti⁸, pagerbti, mylėti, tai ir iš Seminarijos

¹ pro min ² cor p ³ orig fl -ti ⁴ cor l, dam ⁵ ver cor ⁶ cor pri k ⁷ cor sec d ⁸ cor k

išėję klierikai mokėtų visiems gerai, lygiai, teisingai tarnauti. O šiaip tai Seminarijoje klieriko širdis apkarsta, įrūgsta, susopsta, ir¹ išeina pagiežą išsinešdamas, ir ne kartą nori savo priešininkams paskui atmonyti.

28. III. Popiet sakiau ponioms konferenciją apie Kristaus sekimą. –

Vakar tarnavo šv. Mišioms klierikas Volodkevičius, susipratęs bal[t]-gudis; tie patys, kaip ir kitų gudų, skundai ir nuomonės.

28. IV. 1919. Visą mėnesį nieko neįrašęs² esu šiose knygose, nes buvo jos išneštos iš namų ir paslėptos. Bijojau bolševikų, kad darydami kratą pas mane nepaimtų šitų raštų ir nesuvertotų blogiems tiks- 10
lams. Apskritai visokius popieriu[s] ir raštus³ buvau įdavęs ištikimiems žmonėms, kad išnešioję kur gerai paslėptų. Dabar tik tegalėsiu paž- 52v
žymėti kur svarbesnius dalykus, kiek atsimindamas. // Visas tas laikotarpis buvo⁴ nepaprastai neramus, audringas, buvo⁵ man metas visokeropų sielvartų ir vargų, didelio proto, valios ir dirgsnių darbo metas, taip pat ir karštos maldos metas.

30. III. 1919. Pusiau šeštą valandą iš ryto išgirdau durų skambutį skambant. Mano vaikinai – broliukai su kun. Juozu meldėsi koplytėlėje, o aš kambaryje rengiausi⁶ su [šv. Mišioms ir¹⁷ pamokslu eiti Labdarybės koplytėlėn (Do Dobroczytności) Šv[č]. Sakramento garbintojų 20
prašomas. Išėjau pats durų atadarytų. Išvydau tą patį bolševiką, augalotą vyrą, kurs andai buvo pas⁸ mane buvęs, kad aš butą paliuosuočiau. Dabar jis man⁹ pranešė, kad tas komisaras, kurs buvo ketinęs mano būste apsigyventi, jau grįžęs iš Maskvos ir esąs geležinkelio stotyje, kad tuo čia atvažiuosiąs su savo draugais, iš viso septyni žmonės ir du automobiliu. Taigi, kad ko gre[i]čiausiai parūpinčiau jiems vietos. Atsakiau, kad bolševikų nusprendimas, kuriuo buvo man įsakyta butas užleisti tam komisarui jau yra atmainytas, kad Būstų skirstymo skyrius yra jam kur kitur, be abejo, kambarius parūpinęs. Parodžiau gautąjį

¹ cor r ² cor fl ³ cor r ⁴ cor v ⁵ cor uv ⁶ cor n ⁷ phr ins ⁸ p del pam... ⁹ cor n

iš Būstų skyriaus tam tikrą raštą. Prašiau, kad kreiptusi į Būstų¹ skirstymo skyrių. Jis man atsakė: dabar² šventadienis, nieko nerasiąs to skyriaus raštinėje, nerasiąs draugo Abramovo, to skyriaus vedėjo; taigi, kad aš bent tuo tarpu visus juos, atvykusius iš Maskvos, čia įsi // leisčia^{3r}, kol nesusiras sau tinkamo būsto. –

To bolševiko jau būta įsikraustyta mano kieman su vienu automobiliu, pilnu benzinos statinių ir kitokių kraustulių. –

Neužilgu atvažiavo ir patsai komisaras. –

Tam taip pat parodžiau raštą³, kad pirmasis bolševikų nusprendimas atmainytas, kad jiems kur kitur skiriami kambariai. Jis sakė, kad galįs to rašto ir nepaisyti, prašė, kad tuo tarpu juos čia įsileisčiau. Iš kalbos su juo buvo matyti, kad būtinai⁴ jie nori mano namuose apsigyventi. Aš jį įspėjau, kad žmonės šna[i]rai pažiūrės į tą jų⁵ įsibrovimą į vyskupo namus, kad⁶ gal kilti dėl to ir riausių⁷. Sakiau, Tamistos turite galios, galite daryti ką tinkami; ne ką padarysi, užleisti jums kambarius aš esu priverstas; jums verčiant, ir visiškai pas[i]šalinsiu iš namo, bet Tamistoms nepatarčiau čia eiti; nes žinau katalikų liaudį – ji tokių dalykų nepakęs,⁸ bus sumišimas. –

Išeidamas miestan su Mišiomis, įsakiau, kad ramiai laikytųs vėl atsidanginus bolševikams, kad užleistų laukiamąjį kambarį ir svečių kambarį, jei būtinai jie spirtųsi čia liktis.⁹ Buvova¹⁰ pasikalbėję, sutarę su Tėvu Juozu, kad aš iš[si]kelsiu Seminarijon, jei čia bolševikai skverbsis, o jis liksis [su vaikiniais]¹¹ saugoti namo. –

Grįžęs iš pamaldų apie 11½ valandą, radau jau pilnus žmonių¹² vartus¹³, laiptus ir priemenę, buvo lietuvių ir lenkų, subėgo gintų vyskupo namo pajutę, kad bolševikai nori jį užgrobti. Buvo atvažiuota septynetos bolševi // kų: penki vyrai ir dvi moteriški. Dėl tų moterų^{53v} mūsų¹⁴ žmonės dar labiau¹⁵ buvo įpykę, mat spėjo, kad jos nekokio pasielgimo ir tyčia lenda į vyskupo namą, kad jį išniekinus. Pajutę

¹ orig ex err *Būstų* ² p del č ³ cor t ⁴ p del *nor...* ⁵ ver ins ⁶ cor k ⁷ cor ri ⁸ p del *ju* ⁹ p del *Buvo pa...* ¹⁰ cor fl pro *-me* ¹¹ phr ins ¹² ver ins ¹³ cor fl ¹⁴ cor m ¹⁵ cor la

žmonių minią renkantis, bolševikai¹ vyrai išėjo iš namo, tesiliko tik tiedvi moteriški. Žmonės, suėję į salioną, daug² jiedviem aštrių ir karčių žodžių buvo prišnekėję. Man³ įėjus į namą, žmonės pasakė, kad nieku būdu neduosią vyskupo namuose ar kieme gyventi bolševikams; čia esąs visų katalikų namas, katalikai esą to namo⁴ savininkai, ir nieks čia be jų valios⁵ ir žinios neprideras čia kraustyti. –

Žmonių ėmė rinktis kaskart daugiau, prašiau, kad ramiai laikytųs. –

Po kiek laiko žmonės panoro su manim pasitarti, išėjau į juos, išdėsčiau jiems visą atsitikimą; patariau, kad pasiųstų į bolševikų valdybą kokius atstovus. Man paprašius, žmonės ėmė skirstytis⁶. – 10

Kaip tik žmonės išvaikščioję buvo, štai ir vėl atbirzgė visi tie patys bolševikai automobiliu. Aš vėl prašiau, kad jie kur kitur geriau pasiieško[t]ų sau vietos, kad žmonių nearzintų. Pridėjau, aš⁷ mums čia bekalbant, be abejo, vėl žmonės ima rinktis; nes aš žinau, kad mano būstą 54r žmonės sau // goja ir neleis jums čia liktis. Ir iš tikrųjų vėl ėmė rinktis žmonių minia. Bolševikai ir vėl išsinešino nieko nemitę. –

Popiet dar trečią kartą mėgino įeiti į mano namą, bet pradėjus ir vėl žmonėms rinktis ir telktis, galutinai išsidangino ir jau tą dieną nebegrižo. –

Įpykę sakė į mano vaikus ir virėją: mes vis tiek čia tvarką padarysime, vis tiek čia jūs „papos“ nebus.

> Tą pačią dieną bolševikai paskelbė dekretą, kuriuo buvo visiškai šalinama tikyba iš mokyklų, buvo draudžiama net koja kelti kuniigams į mokyklas, net pasauliniai dalykai dėstyti. –

Tose mokslo įstaigose, kur ėmė iš bolševikų pinigų, jie kunigams už pamokas ne tik tikybos, bet net ir kitų dalykų, jau jokio užmokesnio nebuvo skyrę ši mėnesį.

Žmonės įnirtę, kad vyskupą nori mesti iš buto, grasino, kad geležinkelį ir elektros dirbtuvę sulaikysią, kad sus[trei]kuosią⁸. –

¹ cor š ² p del *joms* ³ p del *jje...* ⁴ p del *valdovai* ⁵ ver cor ⁶ cor *y* ⁷ vid, =net (cf pol *aż*), vel *aż*; N1 *aż* ⁸ orig *susterikuosią*

Tarėsi rinkti parašus ir siųsti atstovus į bolševikų valdžią.

Vėl sutvarkiau visus savo raštus, parikiavau, ka[s]¹ valdys dijaceziją, jei mane bolševikai suimtų. –

Buvau pasirengęs, kad gal tekti eiti į kalėjimą. –

Bolševikai, kurie yra buvę pas mane², nesisakė, klausiami savo pavardžių.

31. III. 19. – Atėjo liaudies atstovai, kurie buvo pasiryžę eiti į bolševikų valdžią ginti, kad manęs iš namų nemestų. Tarėsi, kas padarius, eiti atstovams buvo pavojingai, ¹kad nesuimtų ten jau¹³, duoti
10 raštas su parašais irgi buvo neatsargu, kad ant pasirašiusiųjų neužtraukus nelaimių. –

Sakiau, kad nuėję ramiai, man // dagiai kalbėtų. –

54v

Buvo išsiuntę į bolševikus krasa⁴ raštus ir lietuviai, ir lenkai, daugiausia⁵ netikromis pavardėmis pasirašydami.

Paskui žmonių atstovus pavymu buvo atlindęs ir vienas bolševikų šnipas ar provokatorius, jis pasivadino Oldak, kalėjimų prievaizd[a]⁶. –

Vaikinas nežinodamas įleido jį į laukiamąjį kambarį; jis visa ką girdėjo ten būdamas, ką aš su žmonėmis buvau salone kalbėjęs. Laimė, kad atsargus buvau.

20 Tas Oldak'as, kalėjimo prievaizda, būk kalinių pasigailėdamas, atėjęs pas mane, kad aš į visuomenę kreipčiausi, kad kaliniams baltinių, drapanų ir maisto siųstų. –

Ėsą būtų galima pigiai išpirkti ka[i] kurie kaliniai; ypač kunigai. –

Pridėjo, kad žmonės be reikalo nesukilę prieš bolševikus, esą⁷ galėtų⁸ juos lazdomis išmušti. –

Atsakiau: maisto ir drapanų siųsti sunku, nes mieste nėra, badas; o ir pasiuntus ne visuomet patenka į kalinių rankas. –

Išpirkinėti kaliniams aš taip pat neturiu pinigų; jei juos ir kas išpirktų, tai kas iš to? – ir vėl gali tuos pačius suimti ir dar kitus prie jų pridėti.

¹ orig ex err *kad* ² cor fl ³ vid, vel *kad nesuimtų tuojau*; U2 *kad ten nesuimtų* ⁴ =paštu (pol 'kresa' – karo lauko paštas) ⁵ cor *si* ⁶ orig fl *-ai* ⁷ ver ins ⁸ pro *galį*

Pridėjau, kam gi ima nekaltus žmones, jei netur kuo jų aprūpinti. –

Sukilimas, sakiau, būtų nelaimė, nes beginklius žmones bolševikai ginkluoti išmuštų. Todėl aš žmones vis raminu, kad kęstų. Tikiu, kad
55r valdžia, kuri¹ // tik ginklais ir prievarta remias, ilgai palikti² nebegali. –

Oldakas kalbėjo su manimi vokiškai, kaip kada interpdamas kokių žodžių rusiškai. Spėjau, bene tik jis ar nebuvo išsiskutęs³ žydelis.

Viens sau mažčiau, kaip su tokiais šnipais ir provokatoriais pasielgus. Tinkamiausiai ar ne geriau būtų tiesiog jų neišileisti ir gana. Tečiau nusprendžiau, kad geriaus juos išileisti ir mandagiai su jais kalbėti. Tegul sveiki patiria dalykų stovį iš manęs paties, iš pirmosios versmės. 10 Turės tikresnių žinių, greičiau nurims. Šiaip galėtų⁴ kažin ką manyti ir bešnipinėdami kažin kokių netikrų žinių apie mane prisirinkti.

Popiet atėjo vėl koks bolševikas Jupavičius, rusas studentas, su kitu draugu, kuris nesisakė savo pavardės, tik save lenku vadino. Pareikalavau iš jų raštų⁵, Jupavičius parodė, kad iš Būstų skyriaus esąs siųstas manęs tardyti, ar aš žmonių prieš bolševikus nekurstęs, ar neskatinęs geležinkieliečių streikuoti. Kalbėjome rusiškai. –

Kaip kas yra buvę⁶ man išdėsčius, jie⁷ nurimo ir išėjo sau.

Popie[t] Seminarijos bažnytėlėje sakiau⁸ vyrams inteligentams pirmą konferenciją apie žmogaus tikslą ir paskyrimą lenkiškai. 20

> Vakare jau po 10 (pagal bolševikų⁹ laiką apie 12½) atėjo keturi ar penki bolševikai, neva dep[e]šą¹⁰ buvo atnešę, būtinai norėjo įsibrauti pro vartus. Bet vartai, man liepiant¹¹, buvo rąstu užsklęsti. Sargė jų
55v neleido, sakydama, jei depėša yra, // duokite pro plyšį. Ilgai trunkėsi ir bjauriausiai keikė. –

Net nenusirengęs glustelėjau, manydamas, kad jie vėl grįžę su didėlesne jėga, įsibraus į butą ir gal mane suims. Trečią valandą pabudęs, nusirengiau ir kaip reikiant atsiguliau. Naktis ramiai praėjo. –¹²

¹ orig rep *kuri* ² vid, vel *patekti*; N1 *patekti*; U2 *išsilaikyti* ³ p del *išsisk...* ⁴ cor *ė* ⁵ cor *r* ⁶ cor fl ⁷ ver add mg ⁸ p del ill lit ⁹ cor *bol* ¹⁰ orig vid ex err *depašą* ¹¹ cor fl ¹² p del *Šiandie bolševikai galutiniai ir iš kiemo išsikraustė, išsivežė automobilį ir savo rakandus...* –

1. IV. 1919.¹ Bolševikai griežtai ėmė vykdyti mokyklų dekretą. – Dabar iškilo visu savo svarumu ir orumu mokyklų reikalas; kas padarius, kaip pražūtingam bolševikų darbui atsispyrus. –

Dar kartą ėmiau skaityti kur surasdamas, kaip kitose šalyse Bažnyčia buvo kovojusi dėl tikybos mokyklos[e]², kas Bažnyčios³ nuspręsta ir daryta tokiais atvejais; tariausi įvairių žmonių.

Popiet pasakiau inteligentams konferenciją apie nuodėmę. –

Kitas konferencijas, tiek pirmiau moterims, tiek dabar vyrams sakė tėvas Juozas.

10 2. IV. 1919. Buvo lenkų švietimo komiteto du atstovai: Węclawski ir Dmochowski (Komitet Edukacyjny), klausė, ką aš manau daryti dėl mokyklų. Atsakiau, kad aš labai⁴ atsidėjęs sekiau visą dalyką // bėgi. ^{56r} Mano nuomone:

1) jei imsime dalyką, ar imti⁵ iš bolševikų pinigai, siūlomi mokykloms ir mokytojams, ar ne – ne taip svarbu. Bolševikai nepripažįsta liuosų mokyklų, visa ima savo žinion.⁶ Ar⁷ kas ims iš jų pinigų, ar ne, – vis viena pateks jų valdžion. –

2) Tėvai būtinai privalo ko griežčiausiai užprotestuoti prieš bolševikų pasikėsimą mesti iš mokyklų šalin tikėjimą; –

20 3) Būtų gera, kad ir mokytojai pedagogijos atžsižvelgsniu prieš tą dekretą ką nors bolševikams parašytų ar pasakytų. –

4) Jei iš tikrųjų ims mesti iš mokyklos tikyba ir kunigų nebenorės įsileisti, reikėtų vaikų neleisti į mokyklą. Ne ką jie⁸ nustos, nes galima tikėtis, kad Vilnius neužilgo lietuvių ar lenkų bus paliuosuotas⁹. –

Tiedviem¹⁰ atstovam rūpėjo, kad bolševikai nesunaikintų lenkų įstaigų, jei jiems būtų pasipriešinta, kad¹¹ neužgrobūt būtų ir neatimtų mokomųjų¹² įtaisų, knygynų ir t. t. –

Atsakiau, tik jau kažin kur neišveš. Kitaip dalykams virtus, Tamis-

¹ cor sec 9; p del *Susikvieččiau Kapitulą pasitarti dėl mokyklų. Bolševikai jau ėmė vykdyti.* – ² orig fl -os ³ cor B ⁴ cor l ⁵ cor m ⁶ p del *Vis viena* ⁷ pro min ⁸ ver cor ⁹ cor su ¹⁰ cor T ¹¹ cor k pro n ¹² p del *įst...*

tos¹ atsiimsite, kas bus Jūsų. Juodu abejojo, kad galį bolševikai dar ilgai čia pabūti.

Šiandie bolševikai jau galutinai išsikraustė iš mano kiemo; išsivežė a[u]tomobilį², benzina ir kitus rakandus; pyko ir grasė keršyti.

Šia[n]die pasakiau konferenciją klierikams. Per visas rekolekacijų dienas jiems sakiau po vieną konferenciją, iš viso keturias pasakiau.

Ėjo ir prefektai kunigai tartis su manim dėl mokyklų, davinėjų nurodymus, spyriau, kad tėvai eitų protestuoti ko gre[i]čiausiai. //

56v 3. IV. 19. Vėl tas pats bolševikas Oldak, kalėjimo prievaidzas, buvo pas mane. Nieko nauja nepasakė ir nieko nauja iš manęs nepatyrė. – 10

Iš kun. Žarnowskio, kuriam pavedžiau globoti kalinius, kiek galint, kiek bolševikai leidžia, sakė, kad ir pas jį buvo atėjęs tas pats Oldak, tik pas mane jis dėjosi liuteris esąs³, o pas Žarnowskį sakės, kad jis katalikas.

Vakar vakare gatvėje, beinantį vakariniuosna kursuosne, suėmė bolševikai Jonuką⁴ Varžaitį, mano broliuką ir tarną. Kokia moteriškė atnešė jo laiškėlį; indavęs jį ties Ašmens Vartais;⁵ intartas⁶, būk jis mano šnipas esąs. Pasirodė, kad tie vakariniai kursai, vadinamoji vakarinė gimnazija, buvo bolševikų įsteigti agitatoriams lavinti. Taigi bolševikai⁷ negalėjo suprasti, kam gi vyskupas būtų galėjęs siųsti ten savo žmogų. Mes⁸ spėjome, kad gal ir šiaip jau bolševikai norėjo keršyti, kad iš mano⁹ būsto buvo minios¹⁰ išvaryti. Aš siunčiau Jonuką į tuos kursus, tiesa, norėdamas sužinoti, kas ir kaip ten bus dėstoma. Lankė tuos kursus beveik vieni žydai, be jų¹ toje klasėje, kur Jonukas buvo¹¹ tik¹² keli rusai ir du kataliku buvę. Sužinojau iš Jonuko, kad [kelis [kartus] kokia¹³ mokytoja, žydė, per geografijos pamokas kalbėjo prieš tikėjimą ir ypač prieš Šv[č].¹⁴ Panelės¹⁵ garbinimą. Jonuka[s]¹⁶ nebeiškėsdamas pasiprašęs balso smarkiai prieš tas pliovones¹⁷ išstojo. Visi žydai 57r į jį sužiuro; paskui jo kitaip neva // dindavę, tik „katalikas“. –

¹ cor T, pri s ² ex err om u ³ cor sq ⁴ p del Varžai... ⁵ p del būk ⁶ p del esqs ⁷ ver ins ⁸ cor M ⁹ cor ma ¹⁰ p del pav... ¹¹ phr ins ¹² p del du ar ¹³ vid ex err om kartus; N1 kažin kokia ¹⁴ cor Š ¹⁵ cor n ¹⁶ orig fl -a ¹⁷ =niekų kalbas, keiksmus; cor io

1919 IV 3

Per naktį Jonuką varinėję po įvairius¹ komisariatus, paskui nuvarę į stotį. Kiek rūpinausi ir stengiausi, nieko negalėjau sužinoti, kur jį buvo nudėję.² Vakar, tai yra 26. IV. 19., gava[u]³ laišką iš Marijampolės, iš to laiško galima minti, kad Jonukas ėsęs Marijampolėje; gal, iš bolševikų ištrūkęs, ten išbėgo. Aš buvau manęs, ar nebus tik jo išvežę Minskan ar Smolenskan; net⁴ Minskan kreipiausi į kun. prof. Cikotą tuo reikalu. Bet ir iš ten nieko nepatyriau. Labai mums čia visiems buvo Jonuko gaila ir⁵ dėl jo buvome labai susirūpinę. –

Pasikvietęs vieną kitą lietuvių kunigą tikybos dėstytoją sužinoti stengiausi, kaip dalykai stovį lietuvių mokymo⁶ įstaigose, kaip yra nusistatę dėl bolševikų dekreto. Bolševikai buvo išsiuntinėję į mokyklas raštus, kad daugiau kunigų jau nebeįsileistų į mokyklas; turiu vieną tokį raštą. Sužinojau⁷ iš lietuvių, o paskui ir iš lenkų, kad⁸ buvo⁹ nusistatę mokyti vaikus gimtąja jų kalba, o be to, buvo sumanę į lietuvių mokyklas įvesti lenkų kalbos pamokas, o į lenkų mokyklas – lietuvių kalbos pamokas. –

Į lietuvių mokytojų Seminariją atsiuntė bolševikai savo direktorių Vyšniauską, p. Kair[i]ūkštį atstatė;¹⁰ pašalino ir kunigus. –

Mokiniai užprotestavo prieš tai ir nusprendė daugiau nebelankyti²⁰ pamokų; atlaikę rekolekcijas, išvažinėjo namon. –

Mokytojai susirinkę taip pat nuo savęs pasiuntė bolševikams protestą. Taip bolševikai vieną lietuvių mokymo įstaigą jau suardė; būt buvęs gal ir // kitoms galas. –

57v

Lietuvių gimnazijos nusistatė tuo baigti metus ir paleisti vaikus atostogų. Po Velykų jau būtų nepradėjusios darbo, tokiu būdu būtų išvengta bolševikų priespaudos¹¹. –

Aš pats pasakiau lietuvaitems vieną konferenciją per rekolekcijas, kitas konferencijas sakė tėvas Juozas.

Paprastai čia, Vilniuje, neiškenčia neįkišę į kiekvieną rimtesnį da-

¹ cor v ² p del *Šiand...* ³ orig fl -a ⁴ p del *rašiau* ⁵ p del *daug* ⁶ cor y ⁷ cor o ⁸ p del *jau b...*
⁹ cor b ¹⁰ p del *ats...* ¹¹ p del *kol nebūtų Vilnius paliuosuotas*

lyką, jei tik gali, ir tautinių¹ kivirčių. Kai kurie lenkai kunigai (endekai) ėmė skelbti, kad aš nenorįs jokio rašto leisti nei prabilti būk dėl to, kad lietuviai mane įprašę tai nedaryti, bijodamiesi², kad manęs bolševikai neišvežtų, jei aš prabilčiau. Sužinojau iš lenkų, kad paleidę prieš mane paskalą, būk aš Liubiancą nusprendęs pašalinti iš Seminarijos, o į jo vietą įstatyti tėvą Vaitkevičių, ir daug kitų ėmė leisti paskalų; vis tai ėjo iš taip vadinamos lenkų kunigų endekų kuopos.

Pasišaukiau ir vėl kai kuriuos lenkus prefektus patirti, kaip dalykai stovi mokyklos. Tarp lenkų, matyt, buvo n[e]sutikimas: vieni buvo griežtai nusistatę prieš bolševikus, nenorėjo nieko imti iš jų, 10 pasiryžę buvo sulaukyti mokyklas. Kiti vėl paėmė pinigus iš bolševikų, tarėsi su jais, norėjo be tikybos toliau dalykus dėstyti; o ramindami mus, žadėjo taip visa ką sutaisyti, kad slapta // būtų buvę galima tikybos mokyti, ypač tos nuomonės laikėsi direktorius Kościakowski, kiti dar pritardami bolševikams geidė, kad mokykla būtų be tikybos. –

Lenkų mokymo komitetas (Komitet Edukacyjny) paliepė sulaukyti visas liaudies mokyklas; gimnazijos dar ėjo. Bolševikai patyrę tai išleido paliepiamą, kad būtinai iki 13. IV. 19. mokyklos eitų, bet vis tiek nėjo.

4 - 5. IV. 19. Pasikvietęs kun. prel. Wołodzko, dekaną, klausiau 20 jo apie mokyklas ir tariausi, kas daryti; taip pat kun. Ellertą ir kitus. –

Pasikviečiau ir tėvų komiteto pirmininką p. Skirmuntą, kad būtinai tėvai prieš tą dekretą užprotestuotų ir pasiųstų savo atstovus į juos. Man patariant ir kiek prižiūrint buvo jau seniau prie kiekvienos mokyklos tėvų komitetai įsteigti³ ginti mokykloms; atskiri⁴ komitetai išrinko centralinę savo valdybą⁵; buvo⁶ jau pirmiau padarę nusprendimus, kad mokyklose liktųsi būtinai tikyba; jei ne, tai grasė vaikų į mokyklas neleisų; po tais nusprendimais buvo visi pasirašę. Taip kad ginklai kovoti su bolševikais jau buvo prirengti.

¹ cor sec t ² cor s ³ cor fl ⁴ cor ts ⁵ cor b ⁶ ver cor

Vis galvojau ir rimtų kunigų tariausi, ar verta, ar ne dabar leisti kok[i]¹ raštą į katalikų visuomenę mokyklų reikalui. Kadangi buvo aišku, kad bolševikų viešpatavimas čia neilgas, ir man, ir rimtesniems kunigams išrodė, kad dar neverta tokio rašto rašyti, kad dar bus geriau kiek palaukus, kol viskas paaiškės. –

Bet kaip kurie (ypač karštuoliai) norėjo, kad // aš tuo tokį aplinkrašį 58v
leisčiau ir lyg net priekaištus drįso daryti man dėl to. –

6. IV. 19.² Buvo tėvų³ centralinio komiteto susirinkimas, kadangi ten buvo kun. prof. Chomskis, jam pavedžiau tėvų komitetą prižiūrėti
10 ir tinkamai informuoti, ir kur reikia kreipti. –

Nuspręsta buvo siųsti į Leszczyński, švietimo naują bolševikų komisarą, atstovus⁴. Beveik iki šiol buvo švietimo komisaru Vaclovas Biržiška; žinojau iš lietuvių, kad kol jis bus komisaru, dekreto prieš tikyba mokyklose neleis; taigi iki tol ir ramu buvo.

7. IV. 19. Sukviečiau Kapitulą tartis dėl mokyklų ir tikybos. Plačiai jiems išdėsciau visą⁵ dalykų bėgį⁶ nuo pat bolševikų įžengimo Vilniun; išpasakojau, ką mokyklų reikalui aš ir kiti mano liepiami ar pakreipiami yra padarę. Tariausi, kas toliau daryti, ypač leisti aplinkraštis ar da⁷ laukti, kol geriau dalykų stovis paaiškės; kokia to aplinkraščio⁸ priva-
20 lėtų būti forma. Norint iš tikrųjų pradėti su bolševizmu kova, reikėtų tiesiog į liaudį kreiptis ir paklausti, ar j[i] yra komisarus įgaliojusi tokius dekretus leisti ir ar sutinka, kad mokykla ir mokymas liktųsi be tikybos.⁹ Jei ne, tai ką mano daryti, kad tikyba liktųsi mokyklose. // Nutarėme dar palaukti, kol dalykai geriau paaiškės;¹⁰ pažiūrėti, ką 59r
tėvų delegatams komisarą pasakys.

Kun. Chomskį pasišaukęs pasakiau, kad tėvų atstovams pagamintų keletą rezoliucijų¹¹, kad neitų neprisirengę į komisarą, bet kad eidami nusineštų tas rezoliucijas ir raštu jas komisarui įteiktų. Nes kitaip jų žo-

¹ orig fl -is ² cor 6 ³ p del komitetų ⁴ cor fl ⁵ p del nuo pat pradžių ⁶ cor é ⁷ ver cor ⁸ cor
pri a ⁹ p del ar įgaliojo bolševikus komisarus, jei ne, tai ¹⁰ p del ypač ... palaukti, kol bus tėvų
delegatai ¹¹ cor z

džius būtų galėjęs komisaras iškreipti ar niekais nudėti, arba būtų galėjęs kalboj juos supainioti ir kalbą būt galėję į kitą pusę nukreipti. Nebuvo galima siųsti inteligentų, ejo prasti žmonės, parinkti¹ darbininkai. –

8. IV. Kun. Chomskis atnešė tų rezol[i]ucijų konspektą, pataisėva; įsakiau mašina parašyti ir neštis į komisarą. –

Prašiau, kad tėvai nuo komisaro į mane tiesiog ateitų.

9. IV. 19. Buvo tėvų delegacija pas komisarą, daug jam karčių žodžių priešnekejo ir įteikė raštu savo reikalavimus ir rezol[i]ucijas. –

Klausiau jų, ar verta dabar leisti koks aplinkraštis, atsakė, kad dar ne. Su jais pakalbėję, sutarėme sušaukti tėvų mitingą antrą ar trečią¹⁰ Velykų dieną. Prirengti² tą mitingą pavedžiau kun. Chomskiui, nurodžiau, kokias maždaug³ turėtų nuspręsti tenai rezol[i]ucijas.

^{59v} 10 - 12. Buvo laikomos mokykloms rekolekcijos. // Bolševikai jų netrukdė; tik buvo Leszczyńskis su Olskiu atėję pas p. Czarnowskiūtę, nazaretietę⁴, paklausti, kodėl pamokos neina. Toji gana griežtai ir stačiai kas reikiant jiems atsakė. Re[i]kalavo programų ir pamokų tvarkos jau be tikybos.

12. Šv. Katarinos bažnyčioje laikiau šv. Mišias ir pasakiau konferenciją mergaitėms mokinėms.

Kunigas Tumas buvo pas bolševikus reikalauti, kad kaliniams būtų²⁰ galima laikyti rekolekcijos, kad juos leistų kopyltėlėn šv. Mišių klausyti. –

Bolševikai sutiko. –

Kunigai kaliniai atlaikė jiems rekole[k]cijas, išklausė išpažinties. Prie jų dar prisidėjo kun. Żarnowski, kurio parapijo yra Lukiškių kalėjimas.

> 13. IV. Laikiau pamaldas Katedroje. –

Vis rūpinausi mokyklomis. –

> Buvo išjęs ir dekretas, atidalijantis Bažnyčią nuo valstybės. Nepamenu, kurią dieną bolševikai⁵ bus tą dekretą išleidę. Kad būtų jie

¹ cor ri ² cor re ³ cor au ⁴ cor r ⁵ p del yra tą

įstengę jį įvykinti, tikrai b[ūtų]¹ labai įskaudinę Bažnyčia. To dekreto aiškus buvo tikslas: sunaikyti Bažnyčia ir išnaikyti tikyba.

15. IV. Laikiau šv. Mišias ir pasakiau pamokslėlį Šv[č]. Panelės merginų kuopelei.

17. Didysis Ketvirtadienis; pamaldos Katedroje. –

Popiet 3 v. sušaukiau Seminarijon Kapitulą ir miesto klebonus tartis, ar leisti² dabar aplinkraštis, ar dar kiek susilaikyti. Išdėsčiau // dalykų stovį. Kun. prel. Sadauskas, kun. Kretavičius, vicedekanas, ir 60r
10 rašto. Bet kun. Liubianiec, Maciejavičius, Chomskis buvo nuomonės, kad dar neleisčiau to
kad reikia tas raštas leisti. Kadangi šie buvo iškalbingesni, tai jų nuomonė ir kitus palenkė į tą pat pusę. Visi³ sutiko, kad raštas tur būt parašytas ramia forma. –

Kun. prel. Hanusovičius buvo prieš to rašto leidimą. –

Matydamas, kad dauguma linksta prie to, kad leisčiau raštą, pasiryžau jį išleisti per Atvelykį. Bet užėjus lenkų legionams, nebebuvo jau reikalingas tasai raštas. Buva[u]⁴ sakęs, kad ir be to klebonai ir kunigai imtų žmonėms aiškinti iš sakyklų tuos dalykus atsidėję, kuriuos ypatingai kėsinasi bolševikai griauti. Kun. Maciejavičius neiškentė kalbėdamas nedaręs priekaištų man ir, matyt, klebonams, būk, kur reikia, mes biją išstoti ir neišdrįstą savo priedermių pildyti. Labai mandagiai ir švelnia[i]⁵ sudraudžiau⁶ jį; čia nieks nemano savo priedermes apleisti ir niekais nudėti, tik einasi apie tai, ar jau metas, ar dar ne mokyklų reikalu atsil[ie]pti⁷. Be Kapitulos ir klebonų buvo į tą susirinkimą atėję dar kun. Songinas ir Maciejavičius, žinomi lenkininkai, jie mėgsta agituoti, kur tik galima įlįsdami. –

Kun. Cikoto, dabar jau Minsko Seminarijos profesorius, atvyko. Minsko vyskupas pabėgęs iš miesto ir kur sodžiuose slapstąsis nuo bolševikų. –

¹ orig vid ex err buvo; N1 buvo ² cor is ³ p del be... ⁴ orig ex err fl -a ⁵ orig vid ex err fl -ia ⁶ cor pri d ⁷ orig ex err atsileipti

Prieš bal[t]gudžius susipratusius smarkiai kovoja ir ten lenkai ir sulenkėję lietuviai ir baltgudžiai. Seminarijoje dėstoma bal[t]gudžių literatūra; sakomi vienoje kopyltėlėje¹ baltgudiška pamok // slai; vyskupas net Katedroje išdrįšęs baltgudiškai prabilti. Lenkai dėl to šnairomis² žiūrį į vyskupą; sakąsi³, kad nerimu perimąs⁴ juos Seminarijos stovis, grasina, kad pašalpų neduosią, jei ten bal[t]gudžių dvasia vyrausianti; Seminarijoje ešą 27 klierikai, iš jų tik du ar trys lenkai, bet ir tie mokąsi baltgudiškai. Minske baltgudžių judėjimą, bent katalikų, Abrantavičius ir jis pats, tai yra Cikoto, prilaikąs; ir ant jiedviejų⁵ už tai pykstą lenkai. –

10

- > Kalbėjome apie įsteigimą baltgudžiams vienuolijų: vyrų ir moterų. – Siūliau,⁶ gal⁷ vyrų šaka norėtų su mūs vienuolija susidėti, mes tautų nepersekiojame, visoms lygiai tarnaujame, žmones stengiamėsi grąžinti tautoms, iš kurių jie yra kilę. Moteriškųjų šaką gal būtų geriau skyrium tverti. Jam patiko toji mintis, pats manąs stoti vienuolynan. – Žadėjau jam vienuolijų steigime padėti. –

Man rūpi, kad gudų atgimimas eitų katalikybės vaga, kad atbusios tautos būtų ir tikybinis gyvenimas gilesnis. Kun. Cikoto man išrodė labai protingas vyras ir turįs Dievo dvasios daugel. –

Kadangi bolševikai ėmė gaudyti jaunos⁸ vyrus į kariuomenę, ir antrą savo b[r]olį, kandidatą Andrių Mičiūną, išsiuntėme iš Vilniaus Marijampolėn; bene tik ar ne 9. IV. 1919. jis iš čia išbėgo ir laimingai⁹ nuvyko Marijampolėn. //

- 61r 19. IV. 1919. Prieš 5 v. iš ryto išgirdau bėgant kareivius gatve. Dirs> telėjęs pro langą, pamačiau gana didelį būrį žydų milicijantų apsiginklav[us]ių¹⁰ kone ristele beinančius Katedros linkon. –

Neužilgo išvydau keletą¹¹ lenkų legionierių atjojant; po kiek laiko jie sugrįžę pėksti, pastatė kulkosvaidžius ties kampu gatvės ir ėmė šaudyti į bolševiku[s]¹², kurie taip pat atsišaudė iš šv. Jurgio prospekto ir

¹ cor k ² cor om ³ cor fl ⁴ cor fl ⁵ vid; N1 ill cor *judvieju* ⁶ p del *kad* ⁷ ver ins ⁸ cor fl ⁹ cor imi ¹⁰ orig ex err *apsiginklaviu* ¹¹ ver ins ¹² orig fl -u

1919 IV 19-21

iš sodo ties Katedra. Visam mieste girdėjos šaudymai ir mūšiai. Legionieriai užklupo daugelį bolševikų dar tebemi[e]gant, kaip avinus. Mačiau, kad pas juos nėr tvarkos, bet kad šitaip būtų davęsi užklu[m]pami iš netyčių, nemaniau. Iš vakaro bolševikai užė linksminosi ko geriausiai, nieko nejausdami, kas jų laukė. Legionierių buvo maža; sako, tik 300 ar 400 išsyk atjoję, apėmė t[u]oj stotį ir puolė į Didžiąją¹ gatvę. –

Mūšiai tęsėsi 19-21. Galų gale apėmė lenkai miestą. Bolševikai < traukdami išsivarė ir įkaitus; lietuvius šiuos: kunigus Vailokaitį, Reinį ir Dogelį, be to Stašinskį, Bortkevičienę, Girą; taip pat keliolika
10 lenkų. Lenkai labai narsia[i] kariavo, bolševikai, partijos žmonės, taip pat smarkiai gynės. Kareiviai raudonarmiečiai nenorėjo muštis, pasidavė arba pabėgo. –

Miestas buvo kaip išmiręs, daug langų² sudaužyta šoviniais, daug stogų sunaikinta, daug nuostolių pridirbta. Baisus daiktas gatvėse mūšiai. –//

Daug žuvo ir nekaltų žmonių. Mano namuose išmušė 9 stiklus;³ ^{6lv} keli šoviniai įlėkė į vidų, kiti įstrigo sienosna ar languosna. –

Katalikai gyventojai buvo prieš bolševikus, padėjo kariūmenei; žydėliai daugiau užjautė bolševikams.

20 21. IV. Jau galėjo ateiti klierikai iš Seminarijos į mano kopyltėlę < šventintis; kelis įšvenčiau kunigais, kelis subdiakonais. –

Buvo su vizita Switalskis⁴, jen. Śmigły-Rydz adjutantas, jo vardu manęs pasve[i]kinti; – vakare dar kartą atėjo paklausti, ar ryt 9 v. iš ryto galįs mane pats jenerolas aplankyti. Sutikau. –

Atbėgo popiet ponios („Ligi patrijotek“⁵) atstovės, reikalaujamos, kad aš žuvusius palaidočiau. Jei galima, kad aš pats iš ligoninės į Katedrą juos iš vakaro nuleisčiau ryt dieną, paskui kad Mišią laikyčiau ir į kapines nulydėčiau. Klausiau, kiek yra žuvusių; atsakė: apie⁶ 60 vyrų. Matydamas, kad jos įsikarščiavusios, kad sunkiai bus sušne-

¹ orig min ² cor ng ³ p del langų ⁴ cor w, l; orig ex err Swistalskis ⁵ =Patriočių lygos ⁶ ver cor

kamos, sakiau, kad pasitaręs su Kapitula padarysiu, kas reikia. Jas buvo atsiuntęs kun. Kuleszo, didelis lenkų tautininkas ir veikėjas. –

Kiti vėl 23 d. reikalavo, kad padėkos pamaldas laikyčiau dėl Vilniaus paliuosavimo. –

Vakare atėjo žydų atstovu du: Rabinas Rubinstein ir dr. Schabad; kalbėjome rusiškai; jie buvo ėmę kalbėti lenkiškai, matydamas, kad ^{62r} tai jiems nesiseka, paprašiau, kad rusiškai // kalbėtus ar vokiškai; nes¹, pridėjau, aš jokios kalbos neturiu neapykantoje. Juodu² mielu noru > griebėsi³ rusų kalbos. Juodu papasakojo, kad legionieriai galybes žydų areštavę, daug jų mušę ir kankinę, daug krautuvių išplėšę; bekrėsdami ¹⁰ daugeliui pinigų⁴ paėmę ir t. t. Prašė, kad aš bent du žydu, žinomu veikėju, užtarčiau: Joffe Leo ir Tschorny (Niger) Samuel. Prižadėjau. –

Kai buvo apicieris Switalskis, prašiau, kad juos paliuosuotų, įsirašė jų pavardės, prižadėjo tai padarysiąs. Savo režtu nusi[u]nčiau kun. Kukta ir Vai[t]kevičių⁵ į stotį, kur buvo laikomi suimtieji žmonės, kad ir ten juos užtartų. –

Ryt⁶ dieną, 22. IV., būdamas pas mane jenerolas Šmigly-Rydz pats ir neklausiamas pasakė, kad jau tuodu žydu esą paliuosuotu ir į namus atstatytu. Nudžiugau. -

Man gaila buvo žydų, nes mačiau, kaip juos mušė ir kankino. Kur ²⁰ galėdamas aš juos užtariau; prašiau kunigų, kad įnirtusius žmones ramintų ir malšintų. –

Keletas⁷, kaip man pranešė, bolševikų⁸ nukautųjų, daugiausia žydų lavonų kelias dienas nelaidoti⁹ tįsoję gatvėse. Žmonės praeidami juos visai niekinę. Baisus žmonių sužvėrėjimas¹⁰! Bijojausi, kad nebūtų pogromų; žydai tūnojo namuose, slapstėsi. Žydai bolševikai kai kur šaudę į legionierius iš namų, iš to ir kilo toks įnirtimas. Vis tik su žydais labai nuožmiai elgtasi. Ir lietuviai nusiskundė, kad ir jie kratomis¹¹ varginami buvę. –

¹ cor s ² pro Jie ³ cor es ⁴ p del suėmę ⁵ cor e, č ⁶ a del Iš ⁷ a del Daug ⁸ p del už... ⁹ p del dri...
¹⁰ cor ér ¹¹ cor ra pro vo

1919 IV 22-24

Rabin // [ui] ir p. Šabadui žadėjau, kad kur galėdamas ir kiek galėda- 62v
mas žydus ginsiu ir užtarsiu, ir taip dariau. –

Buv[au] manęs įsakyti kunigams, kad iš sakyklų žmones padraustų,
bet mane sudrau[d]ė, kad dar blogiau nepasidarytų, matant žmonių
įširdimą ir ūpą. –

† Buvo Osmolovskis, lenkų politikos vedėjas.¹¹

22. IV. 1919.² Su Kapitula sutarėme iškilmių tvarką. Pasisakiau,
kad kas reik bažnyčioje, mielu noru visa ką atliksiu, bet į jokias poli-
[ti]kos manifestacijas nesikišiu ir vengsiu jose dalyvauti. –

10 Sutarta padaryti padėkos pamaldos 23. IV. Apsiėmiau atgiedoti
šv. Mišias ir po pamokslui „Te Deum“³. Išrinkta kun. Maci[e]jevičius⁴
pamokslui sakyti. Buvo sutarta, kad pamokslas būtų grynai tikiybinio
turinio. –

24. IV. buvo sutarta už žuvusius pamaldos laikyti. Apsiėmiau taip
pat šv. Mišias atgiedoti ir Libera⁵. Pamokslui paskyrėme⁶ Liubiancą. –

Kun.⁷ Liubian[c]as dar sumanė, kad aš sutaisyčiau į Ašmens Vartus
padėkos ir atsiprašymo procesija. Kadangi mieste dar šaudėsi, nesuti- <
kau. Ir, be to, nenorėjau tos procesijos; lenkininkai paprastai jomis
naudojasi savo tautinėms manifestacijoms. –

20 Laidoti negyvėliams paskirtas buvo prelatas Baiko. Palikta liuosybė
laidotuvėse dalyvauti tiems, kur norės; ir laidotuvės buvo pavojingos
dėl // šaudymų mieste. 63r

Buvo Jurgis Osmołowski, Lenkų valstybės skirtas Lietuvoje politi-
kai vesti; pasivadino „Rytinių Žemių Komisarū“⁸. –

Dėstė man savo politikos programą. –

Sakiau, aš į politikas nesikišu; galiu tik Tamistai lietuvių troškimus
nurodyti ir jų opias vietas. Šiaip aš visus žmones noriu sutaikyti ir į
vienybę suvesti. Mano nuomone, jei tik Lenkų valdžia tikrai remsis
teisybės ir žmoniškumo⁹ dėsniais, pripažįs lietuviams ir baltgudžiams

¹ capit add ² cor V ³ =Tave, Dieve, [garbiname] ⁴ cor fl ⁵ =Gelbėk [mane, Viešpatie]; cor
L ⁶ cor pa ⁷ a del capit *Vakar aplankė mane...*; a del ill lit ⁸ cor fl ⁹ cor *šku*; p del *teisėmis*

reikiamas teises, tai gal ir susitaikysią. Mano nuomone, sakiau, būtų geriausia, kad Tamistos pripažintum[ète]¹ Lietuvą su Gudija, kaip ji yra buvusi, tegu žmonės sušaukia Vilniuje Seimą ir čia tesitaria, kaip nustačius su kaimynais² santykiai. –

Osmołowski sakėsi, kad ir jų esanti tokia politikos mintis; kad > iki šiol Varšavos³ Seimas kitaip į tai⁴ žiūrėjęs, bet kad dabar virtusi atmaina: norį susivienyti kaip liuosi su liuosais ir lygūs su lygiais. Pasačiau, kad kreiptųsi į Kauną ir su anais tartųsi; čia nurodžiau p. Mykolą Biržišką ir patariau į jį kreiptis. Prašiau, kad manęs nenorėtų traukti į jokias politikas. Mano uždavinys – tai visus žmones taikinti, vesti⁵ 10 prie meilės ir vienybės, ir tai aš darysiu, o Tamistos ryžkitės, žinokitės su savo⁶ politikomis⁷. Aš esu priešin // gas ir tam, kad kunigai kišasi į politiką. –

P. Switalskis mane lankydamas užsiminė, kad Pilsudskis tuo atvažiuosias, kaip mes maną sutikti; norėta, kad aš dalyvaučiau. –

Atsakiau, kad tai piliečių dalykas. Mes, vyskupai, sutinkame tik⁸ savo katalikų valdovus Katedrose; bet p. Pilsudskis dar nėra Lietuvos valdovas. –

Switalskis⁹ vadino jį „Naczelnik Państwa“¹⁰, nors jis pats rašėsi > „Naczelnny Wódz“¹¹ Wojsk Polski[ch]¹². – 20

22. IV. atvyko Pilsudskis pavakare. Ašmens Vartuose, kaip sakė dekanas, jo laukta; bet jis ten nesustojo, pravažiavo nė¹³ kepurių tie ponai nenusiėmę. Kun. Oleszczuk tada su¹⁴ žmonėmis atgiedojo litaniją. Prabilo ir pabaigė giesmę „Po Tavo apgynimu“¹⁵. –

Jau seniai į mane atėjęs buvo gandas, kad Pilsudskis esąs socia- > listas¹⁶, tikyba¹⁷ jam nerūpinti; esąs pasimetęs su savo pačia, prie jo prisiplakusi kokia žydytė. Kiek tame tiesos, nežinau; bet toks gandas atėjo čia iš Varšavos.

¹ orig fl -ume ² cor fl ³ cor fl ⁴ p del ži... ⁵ cor es ⁶ cor s ⁷ cor fl ⁸ p del savo kata... ⁹ orig ex err Switalskis ¹⁰ =Valstybės Viršininkas ¹¹ cor d ¹² =Vyriausias lenkų kariuomenės vadas; orig fl -is ¹³ cor é ¹⁴ ver ins ¹⁵ cor g ¹⁶ cor fl ¹⁷ cor k

1919 IV 23-24

23. IV. 19. Laikiau Katedroje pamaldas. Macejevičius neiškentė¹, pasakė pamokslą grynai² polit[in]j; netinkamoms sau politikos srovėms darė, kur galėdamas, priekaištų, sakė lenkų tautininkų dvasioje, toks pamokslas geriau būt[uj]³ tikęs Seime. –

Pasirodė⁴, kad per Mišias smilkė Pilsudskį ir davė jam // relikvijas ^{64r} bučiuoti⁵; kiti man tai pranešė pasipiktinę, kad tokiam socialistui duota tokia pagarba. –

Tuo po „Te Deum“ giedoję: „Bože, coś Polskę“. –

Paskui aš ir Pilsudskis, ir kiti paskui nuėjome į šv. Kazimiero koply-
10 tėlę pasimelsti. Prašė, kad taip padaryčia[u]. –

Po pamaldų buvo Pilsudskis pas mane su vizita, aš jį tuo revizitavau. –

Teisinosi, kad atvykęs Vilniun, nesustojęs Ašmens Vartuose, nes nežinojęs, ¹ kad jo laukia¹⁶. Aš jį nuraminau ir stengiausi kiek Macieja-
vičiaus pamokslo priekaištus atataisyti.

Popiet minios nulydėjo Rasos kapi[n]ėсна⁷ žuvusius legionierius; dalyvavo keli iš Kapitulos ir kiek kunigų.

24. Atlaikiau Katedroje gedulingąsias Mišias už žuvusius. Pamokslą sakė kun. Liubianiec. Negalėjau suprasti, ką jis norėjo pasakyti. –

20 Tuo po Pamaldų atėjo pas mane p. Ostrejko su kitu koku dvarponiu. Į legionierių⁸ rankas patekė daug bolševikų palikto maisto. Dalį to maisto norinti⁹ vyriausioji komanda skirti badaujančiai liaudžiai. Tuodu ponu prašo manęs, kad apsiimčiau suorganizuoti komitetą dalyti tam maistui. Šitokias stato sanlygas: žydai visiškai nieko neprivalo gauti; taip pat tur rūpintis komitetas, kad ir¹⁰ jokiems pirmieviams nežydams netektų nieko. –

Atsakiau: aš negaliu tokio komiteto apsiim[ti] steigti. Viena, man stojus tokio komiteto priešakyje, liaudies neapykanta sugriūtų ant manęs ir kunigų, nes tokiomis dalybomis paprastai daug esti žmonių

¹ cor sec n ² cor ry ³ orig vid ex err fl -i ⁴ cor ě ⁵ cor ě ⁶ phr ins ⁷ orig ex err om n ⁸ cor fl ⁹ ver cor ¹⁰ p del ĳ

nepatenkintų; žinau tai iš patyrimo. Ir kitose vietose, kur man teko
 64v toki komitetai steigti ar patarti juos steigiant, aš visur rūpinausi, // kad
 pasauliečiai tokį¹ darbą imtų į savo rankas; mes, kunigai, tik galime
 jiems padėt darbuotis. –

Antra. Tamistos galite bausti žydus, juos² išskirdami, ¹ tai jūs dar-
 bas³; bet man, vyskupui, tai netinka. Taip pat netinka atmesti dalijant
 maistą ir pirmievių. Kiekvienas alkanas ir badaujantis žmogus pasigai-
 lėjimo vertas ir reik jis gelbėti, nepaisant jo įsitikinimo ir tautybės. –

Kad Tamistos nemanytumėte, kad aš tokį svarbų pasiūlymą,⁴ ne-
 apsvarstęs rimčiau, atmetu, – pasitarsiu dar Kapitulos, kas daryti. – 10

Tuo išgėręs⁵ stiklą⁶ arbatos, nuėjau į kun. prel. Michalkevičių. Kaip
 tyčia, radau ten susirinkusius visus Kapitulos narius, tik be kun. Kuk-
 7> tos, lietuviu. Skaitė kokį ten gautą iš JE. arcivyskupo Ropp'o laišką. –

Išdėsčiau reikalą. Michalkevičius pasiuntė tada savo tarną pašaukti
 Kuktą, bet jo nerado namie. –

Kapitula bu[vo]⁷ tos nuomonės, kad aš negaliu tokio komiteto
 steigti ir jam pirmininkauti. Nutarėme, kad tuodu ponu kreiptųsi į
 kun. Kretavičių, Kulešą, Olšańskį, į Bėdinųjų kuratoriją ir⁸ kitas
 organizacijas. –

Pranešiau jiedviems tą nusprendimą. Tai nepatiko. Grasė, kad 20
 kariuomenės komanda, jei aš to reikalo neapsiimsiu vesti, gal neduoti
 maisto. Atsakiau, ne ką padarysiu, tai jų darbas. Aš turiu žiūrėti,
 kad Bažnyčiai nepakenkčiau ir ant savęs neužsitraukčiau⁹ liaudies
 neapykantos. –

65r Paskui iš nurodytųjų¹⁰ kunigų sužinojau, kad nieks // į juos nesikrei-
 pė to sumanytojo komiteto reikalu.

25. IV. 19. Buvo pas mane kun. prof. Chomskis su įvairiais išpėji-
 mais. Labai atsiprašinėdamas, kad išdrįsta taip atvirai kalbėti, štai ką
 man nupasakojo: 1) kunigai man labai už bloga laikant, kad aš sužeis-

¹ cor fl ² p del ill lit ³ phr ins ⁴ p del len... ⁵ ver cor ⁶ cor st ⁷ orig ex err om vo ⁸ ver cor
⁹ p del nereikalingsos ¹⁰ ver ins

1919 IV 25

tųjų legionierių dvasios globą ligoninėse pavedžiau suorganizuoti kun. Kraujaliui, lietuviui, o¹ ne kokiam lenkui. –

2) Būk kunigai nuo manęs jau imą šalintis. Aš nieko nesitariąs; neduodą[s], kur reikiant, nurodymų, pav., nežinoję, kaip pasninkus paskelbti, atėjus Gavėniai²; nežinoję, ar švęsti šv. Juozapo šventę; –

3) Net jau liaudis imant kiek šalintis nuo manęs. Kad aš turėčiau nepamiršti, kad esanti tik 1/6 lietuvių dijacezijoje, kad bal[t]gudžiai nesuspratę, pakliuvę į lenkų tinklą ir eisią ten, kur juos lenkai trauksią. Kad manęs nestokotų ten, kur privalyčiau išstoti ir pasirodyti, ir t. t. –

10 4) Visi žinant ir matant, kad mano artimiausia namų šeimyna – tai lietuviai; – kad kunigas Kukta dažnai mane lankąs ir spėją, ar neduodąs informacijų; kad aš nepasirenkąs tinkamų patarėjų ir t. t. –

Ramiai išklausęs, atsakiau: 1) stebiuos, dėl ko kunigai nuo manęs galėtų šalintis. N[ė] vienam nesu niek[o] bloga padaręs, nei vienu žodeli[u]³ nesu nė⁴ vieno dar iki šiol užgavęs. Kiekvieną priimu ir kiekvieno išklausu. Prašiau⁵ net⁶ ypač dekaną ir vicedekaną, kad man pranešintų, kas kur darosi. –

Tik aš esu pastebėjęs, kad čia kunigai už pečių vyskupo daug dalykų daro; vyskupui nežinant, net nė nepraneša, ką daro. –

20 2) Į ligonius, ma // no nuomone, ne vieta kišt tautybės. Sužinojęs, ^{65v} kad bekovojantiems mieste kun. Kraujalis labai uoliai tarnavęs, jį ir skyriau tam darbui toliau. Jei lenkai iš tikrųjų su lietuviais nori taikintis, tai kaip tik ir reikia, kad vieni kitiems broliškai tarnautų. –

3) Liaudžiai taip pat esu visa širdimi tarnavęs, kur⁷ reikiant; nesurantu, kodėl ji šalintųsi nuo manęs; priešingai, mane gynė, kur reikėjo⁸, ir visuomet širdingai sveikino. Šalintis imtų, nebent⁹ kunigai, politikininkai, ją imtų prieš mane kurstyti. –

4) Pasninko ir švenčių dalykas buvo dekan¹⁰ prievolė¹¹ man pranešti. Aš klausiau sekretoriaus, jis man pasakė, kad Rubricelėje duoti

¹ p del *net* ² orig min ³ orig fl *-io* ⁴ cor *ė* pro *ie* ⁵ add cor fl ⁶ p del *kad mane* ⁷ cor *u* ⁸ cor *k* pro *j* ⁹ cor sec *n* ¹⁰ ver ins ¹¹ p del *dekan...*

nurodymai ir in Jure Canonico¹. Gi² negaliu³ aš nujausti, ko kunigams trūksta; kodėl gi nesiklausia. –

5) Kur matau reikalą, aš stoju, kad ir nukentėti reikėtų. Tik į poli-[ti]kas⁴ nemanau kištis, ir ten nemanau eiti, kur⁵ vėjui papūtus minios plaukia. Aš turiu visiems žmonėms, visoms tautoms ir partijoms tarnauti ir visus vesti taikon ir vienybėn. Numaniau, kad man kun. Chomskis daro priekaištus⁶, kad aš, lenkams Vilnių užėmus⁷, nestoju, kaip lenkininkai norėtų, aiškiai po jų pusei. –

6.⁸ Dar spyrė, kad aš kokį raštą išleisčiau. Atsakaiu, kad dar⁹ nema-tau reikalo ir dar ne metas. –

10

66r Kai Taikos¹⁰ Konferencija nustatys tautų¹¹ santykius, tada // bus žinia, kas ir kaip rašyti. –

7)¹² Tartis, sakiau, aš svarbesniais reikalais visumet tariusi Kapi-tulos. Čia¹³ darė jis ir Kapitulai priekaištų, ypač kad netinkamai, ne-gana iškilmingai buvęs priimtas Pilsudskis. –

Sakiau, kad taip buvo nutarta¹⁴. –

8)¹⁵ Dar dėl kun. Kuktos darė priekaištą, kad tai žmogus jau esąs > diskredituotas, mat dėl to, kad buvęs suspenduotas. –

Atsakaiu, kad jis mano draugas. –

9)¹⁶ Atsitikus reikalui, aš klausiuos įvairių¹⁷ kunigų, tų¹⁸, kurie¹⁹ 20 išmano ir žino²⁰ tą dalyką²¹, kuris man rūpi. –

Mačiau iš to viso, kad šalia Kapitulos yra antra slapta Vilniuje Kapitula, kuri savo politiką varo. Labiausiai tuos kunigus, politikan-tus, tai pykino, kad prie manęs negal priėti su savo patarimais²² ir politikomis. Net tai juos erzino, kad mano kapelionas yra kun. Juo-zas, taip pat lietuvis. –

Priekaištų darė, kad aš kunigų nesikviečiu tartis. Atsakaiu, kad aš tariusi su Kapitula, nes ji²³ yra Vyskupo Taryba. –

¹=Kanonų teisėje ²ver ins ³orig cap ⁴orig ex err om ti ⁵ver add ⁶p del *neaiškiai* ⁷pro *užėjus*
⁸orig 5 ⁹cor *d* ¹⁰cor pro min ¹¹cor pri t ¹²orig 6 ¹³ver cor ¹⁴p del *ir dė...* ¹⁵orig 7
¹⁶orig 7 ¹⁷cor *įv* ¹⁸cor t ¹⁹p del *to* ²⁰cor i ²¹fl add ²²cor pri i ²³cor i

1919 IV 25

Kur reik, pasiprašau ir klebonus, jei tariamieji dalykai jiems rūpi. Pasikviečiu ir kunigus tikybos dėstytojus mokyklos reikalais. Bet mitingų nemanau daryti, nes iš to nieko dora neišeina. –

Spėjau ir sužinojau paskui, kad kunigų, lenkininkų endekų, kun. Chomskis buvo pasiūstas. Jų vadai Liubianiec, Songin, Kulesza, Maciejewicz¹ per daug gudrūs, kad patys eitų, tai pasiunčia² Chomskį. –

Galų gale pasakiau dar tam kunigėliui: toks³ jau vyskupo likimas, kad kunigai dažnai // juo sau dantis galanda; tai liūdna; ženklas, kad ^{66v} Kristaus⁴ dvasios jiems stoka⁵. –

10 Dar liūdniau, kad ir tamsią liaudį jie, tie politikantai, ima tuo traukti⁵ į savo politikos pinkles ir kelti priešais vyskupą⁶. Tegul sau daro, ką nori. Aš laikysiuos Kristaus vėluvos⁷ ir žiūrėsiu bažnytinio⁸ darbo. –

Tamistos papolitikavę, pajutę pavojų, gal pabėgsite, o man reiks savo vietoje [liktis]⁹ ir liksiuos, ir, kaip reikės, kentėsiu. Tiek jau čia yra buvę Vilniuje trumpu laiku visokių pervartų ir valdžių. Kiek jau mane vieni ar kiti nori įtraukti į savo politinį¹⁰ sukurį. Dėku Dieviui, atsispyriau ir dabar saugosiuos, kad¹¹ nepakliūčiau, kur nereikiant. –

Būdamas Varšavoje revoliucijos 1905¹² m. laiku mačiau ten¹³ kunigų endekų darbus; kiek j[ie]¹⁴ pridirbo sielvartų dijacezijos valdžiai!
20 Matau, kad ir čia tas pats manęs laukia. Dieve, duok man kunigų, tikrų katalikų!

Keletos išmintingų kunigų ir šiaip jau žmonių klausiaus tyčia, ar verta dabar leisti koks aplinkraštis. Atsakė, kad ne. –

Tik karštuoliai, daugiausia endekai, buvo tos nuomonės, kad verta atsilipti raštu į žmones. Jiems rūpėjo pasinaudojant mano raštu varyti savo agitacija liaudyje. –

Aš pats nemačiau reikalo // leist aplinkraštis; sanlygos¹⁵ dabar to- ^{67r} kiam raštui visiškai netinkamos.

Buvo jaunas, tik ką išventintas kunigėlis Butrimavičius, susipratęs

¹ cor j ² cor nč ³ orig cap ⁴ cor fl ⁵ cor k ⁶ cor fl pro ai ⁷ cor lu ⁸ orig cap ⁹ orig vid ex err om; U2 likti ¹⁰ ver ins ¹¹ cor k pro i ¹² orig vid ex err 1904 ¹³ p del ten ¹⁴ orig fl -i ¹⁵ p del tam d...

baltgudis.¹ Štai ką man papasakojo. Išsišventinę² klierikai buvę³ padėkoti kun. Chomskiui, kad juos maitinęs. Kun. Chomskis į juos prabilęs, išrodinėjęs, kad čia, Vilniaus dijacezijoje, nėra baltgudžių. Žinoma, bal[t]gudžiams⁴ tai⁵ skaudu buvo išgirsti. Tikrai, tiek kunigai lenkininkai neiškenčią nekišę visur politikos.

26. IV. Pasišaukęs kun. dekaną ir vicedekaną dar kartą prašiau, kad visa ką praneštų, kas mieste parapijose darosi, žinoma, bažnytinio⁶ gyvenimo srityje. –

Pilsudskis būdamas pas mane prašė, kad sekmadienį kareiviai galėtų išklausti šv. Mišių Ašmens Vartuose⁷ 9 valand.¹⁷ Prašiau kun. deka- 10 no, kad jiems tas Mišias tinkama⁸ iškilme atlaikytų.

P. Umiastowski prašė, kad dalyvaučiau rautė⁹, surengtam Pilsudskiui atsiveikinti. Sutikau. –

5 v. popiet drauge su prel. Michalkevičium nuėjau į tą rautą¹⁰. Pasirodė, kad man visos tiesos nesakyta. Buvo tai iškilmė inteikti Pilsudskiui miesto raktus. Salė buvo labai gražiai papuošta. Kun. Liubianco įstaigos dalyvavo ir puošė. Prisirinko daug žmonių. Bene 5½¹¹ atvyko Pilsudskis su savo palydovais. Vienas piliečių atstovas atskaitė adresą. 67v Maniau, kad bus daugiau¹² kalbų. Taigi man // rodės, kad tinka prabil- 20 ti. Sakiau, kaip Bažnyčia buvo varginama; kad dabar liuosiau¹³ atsi- kvėpti galima;¹⁴ sakiau už tai nugalėtojui ačiū; išreiškiau pasitikėjimą, kad Bažnyčia dabar jau ir galėsiant liuosai plėtotis ir veikti. Stengiaus kalbėti¹⁵ grynai bažnytine¹⁶ dvasia. Išgėrę po stiklą arbatos¹⁷ tuoj išėjome; kiti svečiai dar likosi.

Vakare buvo dar p. Osmołowski prieš išvažiuosiant Varšavon¹⁸ su savo pavaduotoju Vladislavu Raczkiewicz. Sakė, kad su lietuviais nepa- > vykę¹⁹ sutarti. Atsakiau: suprantamas daiktas, kad čia vietinia[i] nenorės tartis; reikėjo, Tamistos, Kaunan kreiptis. –

¹ p del *Kai buvę atsiveikinti kun. Chomskio ir jam padėkoti, kad juos maitino, kol išsišventino*, ² cor sec ³ cor v ⁴ cor g ⁵ p del *sk* ⁶ orig cap ⁷ phr ins ⁸ cor fl pro *-ai* ⁹ orig cap ¹⁰ orig cap ¹¹ cor 5 ¹² p del *kal...* ¹³ pro *liuosai* ¹⁴ p del *ačiū* ¹⁵ pro *prakalbėti* ¹⁶ cor fl ¹⁷ p del *išsiskirstė* ¹⁸ cor sec a ¹⁹ cor v

Prašė, kad aš neleisčiau kunigams dabar imti bažnyčių, paverstų cerkvėmis, kad pravoslavų nesuarzinus. Sakiau: kad aš niekur neleidau imti rusų statytų cerkvių arba unitų statytųjų, bet kur buvo¹ katalikų statytos bažnyčios, cerkvėmis paverstos, tas patariau kunigams, kur galima, atsiimti, nes tai katalikų nuosavybė². Pravoslavams išbėgus, jos³ dažnai tuščios tebestovėjo. –

Bijodamas, kad jie nesumanytų tų bažnyčių atimti; – kun. Senkevičius, šv. Jokūbo klebonas, o dabar kareivių kapelionas, man sakė, kad jie turėję tokį sumanymą, norėdami pravoslavams⁴ įsiterpti; –
10 sakiau, kad tačiaus neišdrįstų atiminėti tų bažnyčių, kur jau katalikų užimtos ir naudojamos; riaušės galėtų kilti. – //

Skundėsi, kad kunigai endekai savo politikavimais jam čia trukdą ^{68r} darbą. –

Buvo žydų Rabinas Rubinsteinas su dr. Šabad'u. Pasirodo, kad tų dviejų žydų, Joffe ir Niger, už kuriuos buvau užtaręs, nepaleidę, nors jenerolas Šmigly mane tikrino, kad jie⁵ esą paliuos[uo]ti⁶. Išvežę juos Lydon... Vėl prašė, kad aš užtarčiau žydus ir raminčiau žmones. Nupasakojo, kiek žydam tenką kentėti nuo legionierių. Daugybę nekalčiausių žmonių suima ir vargina. Juodu buvę suimti, buvę toje
20 minioje, į kurią aš ties langu stovėdama[s]⁷ žiūrėję[s]⁸. Tikrai aš mačiau tą žydų⁹ minią, mačiau, kaip nuožmiai su jais apsieita.¹⁰ Suėmę po gatves varinėją, tąsą; į kalėjimus sugrūdę laiką; kitur ir sušaudę nekalčiausiai. Kitiems žydam barzdas deginę, net ir Landvaravo rabinui, 70 metų seneliui. Jis ranka¹¹ dangstęsis, tai mušę jam per ranką, net esanti ranka sutinus. Nusiskundė dėl kratų; kad, ką rasdami, imą; pinigus, brangenybes. Patys provokacijas darą,¹² pametą bombų arba šaudą. Nekaltus suimą, kad išsipirktų. Išklausęs viso to žadėjau, kur galėdamas, užtarti ir juos ginti, ir tikrai taip dariau. –

¹ cor vo ² vid, mut ³ vid, mut ⁴ fl add s, p del *įti*... ⁵ ver ins ⁶ orig vid ex err om sec *uo* ⁷ orig fl -a ⁸ orig fl -ę ⁹ cor ž ¹⁰ p del *Dau*... ¹¹ p del *nor den*... ¹² p del *palicką bom*...

Ir nuo lietuvių¹ tokių pat nusiskundimų esu girdėjęs: pas daugelį lietuvių² net po 3 ar 4 kartus kratas darę, pinigus atėmę, daiktus pasisavinę. Lietuviai ešą šnipinėjami ir induodami. Prieš lietuvius³ leidžiamos visokios melagingos paskalos. //

68v 27. IV. 19.⁴ Išsventinau kelis klierikus diakonais. Ašmens Vartų kopolytėlėje laikė kun. prel. Wołodźko legionieriam šv. Mišias; prie tos progos buvo tautinė lenkų manifestacija. –

Prieš išvažiuosiant Pilsudskis atsiuntė savo adjutantą į mane atsisveikinti.

Įėjus lenkų legionams visas šitas dienas miesto išvaizd[a]⁵ pasidarė kone grynai lenkiška. Žydai išsislapstę tūnojo būstuose; retas kuris teišdrįso išeiti iš namų. Lietuviai nuliūdę ir nusiminę taip pat glūdojo kur nuošaliai. –

Vyrus, net ir vaikiščius, legionieriai apginklavo. –

Visi lenkai prisisagstė ereliukus; nešiojo tautinių spalvų kasninkelius. Miestas reikėjo papuošti lenkų tautinėmis spalvomis. –

28. IV. 19.⁶ daugelyje lenkų krautuvių ir šiaip jau būstų languose išstatyta Pilsudskio paveikslas. –

Kariuomenei ir oficeriams daroma buvo manifestacijos. Visur lenkų gaivalas iškilo aikštėn. Ponios ir ponai, kur iki šiol slapstėsi prie bolševikų, dabar išėjo iš savo įlindimų; pirmiau visi taisės prastai, dabar vėl ėmė puoštis, kaip kitados būdavo puošęsi. –

Kaip greit⁷ viskas šiame pasaulyje keičiasi. Prie bolševikų pasidariusi miesto išvaizda kone rusiška. Gatvėse nuolat girdėdavai rusų kalbą; vyrai dėvėjo rusų kepures; nešiojo jas ne[t] kai kurie lenkai dvarininkai, kad jų nepažintų bolševikai. Žydu ir rusų gaivalas buvo ėmęs viršų.

28. IV. 19. Kun. Jakavonis iš Gervėčių buvo pas mane. Pranešė, > ka[d] apie Vileiką bolševikai mušasi su lenkais. Tikrai, buvo girdėti šaudymai. //

¹ p del *tokių pana...* ² p del *po* ³ cor fl ⁴ cor 7 ⁵ orig vid ex err fl *-ai* ⁶ cor 28 ⁷ cor g

Baltstogės dekanas buvo man atsiuntęs Jasienówk'os parapijos ^{69r} pranešimą. Lenkų valstybinių turtų ministeris sekvestravęs bažnytinį mišką „Kałuszyński lasek“. Žinoma¹, klebonas prieš tokį darbą² užprotestavo ir net į Varšavos Seimą³ taip pat nusiuntė¹³ protest[a]. Aš buvau labai susirūpinęs, kad net lenkų valdžia ima bažnytinius turtus grobinėti. Pasakiau tai vienam kitam kunigui, lyg pasibaisėdamas⁴. Iš to suskubo kai kurie kunigai lenkininkai padaryti paskalą, būk aš nusiskundžias ir paskalas leidžias dė[l] to miškelio sekvestravimo, norėdamas lenkų valdžiai kenkti ir ją žmonių akyse diskredituoti. Buvo apie
10 tai kalbama Seminarijoje. Pranešė man tai vienas kunigas,⁵ įspėdamas mane, kad būčiau atsargesnis. Tikra[i] čia ligūstas yra jautrumas tautybių atžvilgiu. Man nė į galvą neparėjo lenkų valdžiai kenkti.

Gavau depešą kun. prel. Michalkevičiaus, buvusio administratoriaus vardu iš Poznaniaus. Ten susidaręs komitetas siunčias dovanų ir pašalpas Vilniui ir Rytų žemėms. Jau pasiuntę Varšavon tam tikrą savo žmogų. Kviečia, kad ir Vilnius atsiųstų Varšavon (Rada Główna Opiekuńcza⁶, Jasna, 32) savo ingalio tinį sutarti dėl siuntimo ir padalijimo tų dovanų. Pasitaręs su kun. prel. Michalkevičium, pasikviečiau pas save p. Niedziałkowski, buvusį miesto prezidentą, p. Łopaciński
20 (jam nesant, atėjo jo moteriškė), kun. Kretavičių ir kun. Kuleszo. Jiems pavedžiau suorganizuoti čia, Vilniuje,⁷ komitetą, panašų į Varšavos Rada Gł. Opiekuńc[z]a. Jie nusprendė ingalio // ti reikalams vesti ^{69v} Varšavoje p. Łopaciński, jau ten nuvykusį kitais reikalais. –

Kun. Michalkevičius prie progos man pasakė:⁸ lenkai labai pyksta ir ešą pasipiktinę; būk kun. Tumas ir kun. Abaravičius nuolat nuo ryto iki vakarui su žydais šnekąsi ir tarią prieš lenkus. Pasivadinęs kun. Tumą į save klausiau, ar tai tiesa. Sakė, kad su jokiais žydais nesimatęs ir nesitaręs⁹. Gi kun. Abaravičius lietuvių darbuose nedalyvaujās, jis tik svečiuojąs¹⁰ ir kortomis¹¹ lošiąs.¹² Pasauliškiei lietuviai

¹ cor m ² cor b ³ phr ord trans ⁴ cor sec s ⁵ p del *perspėda...* ⁶ =Vyriausioji globos taryba ⁷ p del *tokj* ⁸ p del *būk* ⁹ ver cor ¹⁰ cor fl pro *-as* ¹¹ cor *rt* ¹² p del *Seniau*

kai kurie, tiesa, taria¹ ir einą išvien su žydais, nes bendros nelaimės ir priespaudai juos suartinę ir nebėsa, kas daugiau darą, taip virtus dalykams, kaip tik vienyti su žydais ir gudais. –

Seniau man buvo skundę kun. Tumą, kad jis pasauliniais² rūbais³ dėvįs, ypač vilkįs margu švarku. Teisinosi, kad tokiuose rūbuose sugrižęs iš užsienių ir tokius teturiš. Sutaną, jau apiplyšusią, tausojąs, kad turėtų kuo apsilvilti eidamas šv. Mišių laikyti. Ir iš tikrųjų mačiau, jo sutana buvo suskydusi. Matydamas, kad tai žmogus tikrai idealistas ir didelio pasišventimo, sakiau, kad nieko nepaisydamas nešiotų, kaip nešiojęs, kol Dievas duos susilaukti geresnių laikų. Sakėsi dabar redaguojąs laikraštį „Nepriklausomoja Lietuva“, ir tą veltui; teturiš vos 600 rublių, kai tuos pragyvenšis⁴, nebežinąs, ką darysiąs, gal turėsiąs iš Vilniaus⁵ kraustyti⁶ kur kitur. //

70r Naktį iš 28 į 29. IV. ką tik miestas vėl nepateko į bolševikų rankas.

> Jau jų šoviniai krito miestan⁷, jau buvo išbrovę net į Lipówką, Vilniaus priemiestį. Mieste kilo didelis trukšmas ir sumišimas. Ponai ir ponios ėmė tuo iš Vilniaus bėgti kraustyti, daugiausiai Varšavon ir Gardinan, arba kitur kur tinkami. Legionieriai apginklavo ką⁸ galėdami, vyrus ir vaikiščius, kad padėtų jiems kariauti. Girdėti buvo mušantis.

29. IV. Labai anksti atėjo prel. Michalkevičius. Sakęs, kad jau jo dirgsniai nebetesą, jaučiasi, kad neišlaikysiąs, manęs važiuoti Varšavon kur į sanatoriją gydytis. Matydamas jo suirusius dirgsnius ir nusilpnėjusią sveikatą ir aš jam patariau taip padaryti. Išėmęs popierių (Celebratą⁹) turbūt va[ka]re¹⁰ ar nakčia ir išvažiavo Varšavon.

Taip pat buvo ir kun. Songinas, kurs ėmė su kun. Macejevičium redaguoti ir vėl „Dziennik Wileński“, ir tas prašėsi, kad leisčiau važiuoti Varšavon. Jis kunigas lenkininkas, dalyvauja¹¹ lenkų tautininkų politinėje organizacijoje, o gal ją ir veda. Žinoma, užėjus bolševikams, būtų jam ankšta. Nelaimė tas kunigų kišimasis į politikas.

¹ cor t ² cor *iai* ³ p del *dėv...* *nešio...* ⁴ cor y ⁵ cor V ⁶ cor r ⁷ cor fl ⁸ ver cor ⁹ =leidimas laikyti šv. Mišias ne savo vyskupijoje ¹⁰ orig ex err om *ka* ¹¹ p del *ir gal veda*

1919 IV 29 - 30

Mano sekretorius, kun. Steckevičius, širdimi sergąs, taip pat skundėsi¹ negalįs miegoti ir iškęsti. Ir jis prašėsi, kad galėtų kur išvažiuoti. Leidau, nes tikrai mačiau, kad tai ligūstas žmogus.

Gavau antrą depešą iš Poznaniaus, kun. Michalkevičiaus vardu, kad jau esąs iš Poznaniaus įgaliotinis Varšavoje, laukias mūsiškio. Įdaviau tą depešą Kretavičiui. –

Labai buvo neramu mieste; ponai ir vyrai, ir jaunuomenė arba ginkluoti ėjo drauge² su le // gionieriais muštis, arba bėgo iš miesto. ^{70v} Miestas ėmė tuštėti.

10 Buvo lenkų kariuomenės kapelionas Baziak³, sakė, kad tuo tarpu pavojaus nėra, bolševikai esą atmušti, bet galįs būti pavojus ir gal reikšią lenkams pasitraukti. Kalbino, kad ir aš pasirengčiau bėgti. Atsakiau jam, kad aš nebėgsiu niekur, ir, jei bus pavojus, kad man nesakytų⁴. Atsidavęs Dievo Apveizdai, aš manau čia liktis. Bus, kaip Dievas duos.

30. IV. Visą naktį labai didelis kariuomenės judėjimas, netoli miesto mūšiai. Pro mano langus nuolat ėjo kareivių⁵ būriai, vežimai ir automobiliai važiavo. Didelis trukšmas⁶, bruzdėjimas, birzgimas ir žvangėjimas⁷. Beveik nemiegojau. Labai anksti rytą atėjo kun. Żarnowski, šv. Jokūbo parapijos administratorius⁸. Prašėsi, kad leisčiau jam išvažiuoti, nes, atėjus bolševikams, gresiąs jam mirties pavojus. Legionieriai į jo bažnyčios bokštą įsitraukę kulkosvaidį ir šaudą. Žinoma, atėję bolševikai klebonui keršysią. Ir jam leidau važiuoti iš miesto, ten likosi jauni kunigai, tik ką įsišventę. –

Išgirdau, kad daug kitų kunigų išbėgę ar jau pasirengę bėgti, ypač tokių, kur politinėse⁹ organizacijose ir darbuose dalyvauja. –

Nuo pat ryto žmonės, apsikrovę daiktais, vis bėgo iš miesto. Kareiviai taip pat kraustėsi, traukėsi laukan. –

Nuo piet kiek aprimo; matyt jų stovis¹⁰ karo lauke pagerėjo. –

¹ cor sk ² cor dra ³ vid; N1 Baran ⁴ cor s ⁵ cor fl ⁶ cor fl ⁷ cor žv ⁸ cor fl ⁹ cor fl ¹⁰ cor fl

71r Nugirdau, kad lietuvių ar // ne du tik automobiliu atvykusiu Vil-
> niun tartis su lenkų¹ kariuomenės komanda dėl Vilniaus. Ėsą sustoję
viešbutyje „Italia“. Vieni patys lenkų legionai vargu atlaikysią Vilnių. –

Žmonės ėmė jau keikti lenkus, kad čia atvykę, tik trukšmo pri-
dirbę, naujų nelaimių ant² piliečių užtraukę. Jei numanę, kad neatlai-
kysią Vilniaus, tai reikėję nė neiti. Jaunuomenė ir daug vyrų jau išbėgo
su legionais. Dievas žino, kuo visa tai pasibaigs³! Žmonės labai nera-
mūs, susirūpinę gatvėmis nuolat siuvo vaikščiojo. Mie[s]tas labai patuš-
tėjo. Visokie gandai ir paskalai ėjo, kaip paprastai tokiais atvejais esti.

Sugrįžo mūsų būsimas⁴ broliukas ir tarnas Andrius Mičius. Buvęs 10
tėviškėje Rodnėje ir Marijampolėje. Jonukas⁵ Varžaitis taip pat sugrįžęs
Marijampolėn. Ten⁶ miręs mūsų brolis Vincas Urbanavičiukas⁷, susir-
gęs šiltine. Šiaip visi sveiki, dirba bruzda⁸. Sesučių⁹ esą 18, ten taip
pat viskas gerai klojas.

Tas ponas – Dybowski, inžinierius matematikas, kuris kun. Liubian-
co rekomenduojamas vieną kartą (bene ar ne 13 kovo) mane aplankė
ir pranešė, kad jis P. O. W. (Polska Organizacja Wojskowa¹⁰) vedęs ir
ėsąs lenkų skirtas Vilniaus komendantas – pasirodo¹¹ buvęs provokato-
rius. Kai kurie kunigai (Petrovski) man pranešė, kad jis paskui neva
vyskupo¹² laiminimu ir vyskupo žinia, ir pasiuntimu vaikščioj[ęs]¹³ 20
po kunigus ir prašęs, kad jam padėtų jaunuomenę organizuoti kariškai.
Jis esąs sugiminiavęs su p. Dr. Domaševičium, lietuviu, bolševiku. –

Vakar legionieriai tą p. Dybowski suėmę ir į kalėjimą¹⁴ pasodinę.
Sakė man tai kun. Żarnowski. //

71v Dieną 26. IV. aplankiau sužeistuosius ligoninėje: ten buvo be
> legionierių dar ir bolševikų, ir lietuvių –¹⁵ senovės vyskupų rūmuose.

1. V. 19. Ataėjo¹⁶ gražusis¹⁷, pašvęstasis Šv[č]. Panelei¹⁸ gegužės mė-
nuo. Švenčiausioji ir Mieliausioji Panele, išprašyk iš Dievo mums taiką!

¹ cor fl ² ver cor ³ cor fl ⁴ cor fl ⁵ cor fl ⁶ p del *it...* ⁷ cor r ⁸ cor z ⁹ cor fl ¹⁰ =Lenkų karinė
organizacija ¹¹ p del *es...* ¹² p del *pa...* ¹³ orig vid ex err fl -ę ¹⁴ p del *pas...* ¹⁵ p del *rezi...* ¹⁶ cor *ai*
¹⁷ cor fl ¹⁸ p del *me...*

Visą dieną buvo girdėti armotų šaudymai, o kai kada ir kulkosvaidžių. Kareiviai gatvėse išrodė ramesni, matyt, geriau sekėsi. Vakar atėję jiems¹ pagalbininkų.

29. IV. 19.² Buvo atvažiuavęs lietuvių automobilis³; atvykę keli apicieriai. Kai[p] sužinojau iš kun. Kuktos⁴, atvažiuavę tartis su lenkų komanda, kad bendrą frontą sudarius. Vilniaus lenkai nenorėję su jais tartis, pasiuntę juos Lydon, kur štabas ėšęs. Bet ir ten nenorėta su lietuiviais tartis. Nieko nelaimėję, grįžo ir vakar išvažiavo atgal. Girdėjau, kad ir Varšavoje lenkai nenorėję tartis su lietuvių iš Kauno pasiųstais atstovais. Dabartės ir vėl išvažiuavę Varšavon lietuvių atstovas drauge su pransų⁵ atstovu. Kažin, ar ką laimės. Iš lenkų buvau girdėjęs, kad būk abi kariuomeni sutarusios dėl bendro prieš bolševikus fronto. Bet jei nesutarta, Dievas žino, kuo visa kas baigsis⁶, bijausi, kad neimtų muštis lietuviai su lenkais. Dieve, o Dieve! saugok mus nuo naujų karų ir žudynių. Paskalos atėję, kad Varšavoje ir nebežinia ėš su kuo tartis; ėšą // ten net trys valdžios: – Dmowskio (tautininko), kur Paryžiuje sėdi, su Paderewskiu – viena valdžia, Pilsudskio, kur save valstybės viršininku vadina (Naczelnik Państwa) – antra ir trečia – Lenkų Seimas. Be to, dar ėšą ginčų tarp⁷ Pilsudskio ir Hallerio, kariuomenės⁸ vadų. Pilsudskis prieš Hallerio ir Antantos norus pasiskubinęs Vilnių pagrobtį⁹.

Gegužės 3 dieną pareiną Lenkų Konstitucijos paminėjimo diena; buvo p. Dr. Węclawskis prašyti, kad būtų Katedroje tą dieną šv. Mišios ir kad aš, jei galima, jas laikyčiau. –

Sakiau, sukviets Kapatulą, pasitarsiu, kaip visa kas padarius. Žinoma, ką aš galiu turėti prieš pamaldas, tesimeldžia žmonės. Prašė, kad pamokslą sakytų¹⁰ kun. Kulesza, žinomas tautininkas.

Buvo kariuomenės kapelionis kun. Baziak¹¹, kad naujai žuvusiems kareiviams iškilmingas laidotuves įtaisysčiau. Nusiunčiau jį į miesto dekaną tuo reikalu.

¹ ver ins ² a del *Dieng*; cor 9 ³ cor *au* ⁴ cor *sec k* ⁵ =prancūzų ⁶ cor fl ⁷ p del *Paderew...* ⁸ cor *ka* ⁹ cor *pa* ¹⁰ cor fl ¹¹ vid

2. V. 19. Buvo p. Mykolas Biržiška, lietuvių gimnazijos direktorius. Papasakojo apie dalykų stovį ir kaip lietuvių žiūrįma į lenkų legionų atėjimą čionai. Jo ir lietuvių nuomone su lenkų legionais¹ atėjusi drauge visokeropa² reakcija prieš visokias liuosybes³; atėjęs aiškus lenkų imperializmas, kuris⁴ kėsinašis silpnesnes tautas, lietuvius ir gudus, pavergti ir ištautinti. Viršų imą vadinamieji „endekai“ – lenkų tautininkai. Matyti, kad legionai atėję dvarų ir dvarponių ginti. Lenkai ateityje maną gudus kolonizuoti, o jų miškus išvežti Lenkijon. –

Su legionais einas taip pat⁵ nuožmus antisemitizmas, lietuvių ir 72v gudų neapykanta. Jau dabar lietuviai // negauną vietų, net šalinami iš 10 vietų⁶, ypač – kur nemoką lenkų kalbos. –

Pilsudskis ir Osmołowski te[i]singiau suprantą ir norį geriau tvarkyti gudų ir lietuvių reikalus; bet jie ešą lašas „endekų“ jūrose. –

> Lenkai nusistatę⁷, jei pavyks, ne tik Lietuvą apimti, bet ir latvių, ir ingaunių (estu) žemes. –

Beveik nėsą lietuvių⁸ inteligento, pas kurį nebūtų buvusi⁹ krata padaryt[a]¹⁰; kitus kratę net po 2, po 3 ar po 4 kartus; pasitaikė, kad bekresdami pinigus ir šiaip jau brangenybes kareiviai ėmę. Lydoje daug žydų sušaudę ir¹¹ žydų krautuves kareiv[ia]i plėšę ir leidę žmonėms plėšti. Visur žydai nuo¹² lenkų legionierių labai daug nukentėję. – 20

Pats Biržiška gavęs iš Osmołowskio ir Jono Pilsudskio leidimą važiuoti Kaunan; reikėję tik dar komendanto parašo; šis ne tik parašo nedavęs, bet dar nemandagiai su Biržiška pasielgęs, pasakęs, kad liepsiąs išmesti¹³ jį laukan. Žydai ir lietuviai, ir gudai ešą nusistatę prieš dabartinę lenkų srovę ir okupaciją. Nieks nieko negališ veikti, kol teroras viešpataujas. –

Kalbėjęsis du kartu su Osmołowskiu ir gana ilgai. Su jo ir Pilsudskio programu dar galėtų lietuviai sutikti. Bet ar priims jų programą Varšavos Seimas? Spėja, kad ne. Osmołowski išvažiuodamas sakęs,

¹ cor fl ² cor fl ³ cor os ⁴ cor fl ⁵ p del *aišk...* ⁶ cor v ⁷ cor sis ⁸ cor fl ⁹ cor fl pro *-ios* ¹⁰ orig fl *-i* ¹¹ p del *leisd...* ¹² p del *legi...* ¹³ cor iš

1919 V 2

jei Seimas su¹ jo programu sutiksiąs, tai grįšiąs čia Vilniun darbuotis; o jei ne, tai ęsą tiek jums, lietuviams, tiek mums, lenkams pirmieiviams, beliksią tik ruoštis su reakcija kovon² ir kelti // revoliucija. – 73r

P. Biržiška skundėsi, kad neilgai tesėsią savo įstaigas palaikyti, jei < negausią parsivežti pinigų iš Kauno. Jis mat manė tuo reikalu Kaunan važiuoti; bet kai lenkai neleidž[ia]³, tai gal ir sustoti ėjusios⁴ lietuvių įstaigos. –

Ką kauniečiai mano, nežinąs. Lenkai su tais lietuvių karininkais, kur automobiliu buvo⁵ čia atvažiavę ir Lydon nuvykę, nesutarę nieko
10 ir, matyt, nenorėję tartis; taip pat nenorėję tartis su tais, kur Varšavon nuvažiavę⁶. –

Kaune Lietuvių Taryba ir valdžia, net lenkų pirmieivių nuomone, esant daug nuveikusi, ir veikianti demokratingai. Lenkai buvę sumanę lietuvius suskaldyti, buvo norėję sutarę su lietuviais socialistais Taryba nuversti, o vien savo žmonių valdžia sudaryti. Bet lietuviai socialistai nesutikę su tuo sumanymu. Dėl to net p. Jundziūll buvęs Kaune areštuotas. Dabar išvažiavęs Kaunan Römeris tartis su lietuviais. – <

Vilniuje lietuviams pasidaręs oras troškus, tvankus ir sunkus, daug lietuvių iš Vilniaus išbėgę, nėsą kuo misti, ypač⁷ darbo negaunant.

20 Aplankė mane p. Staniškis, Varšavos⁸ Seimo atstovas; jis iš Marijampolės mano pažįstamas; jo tėvas⁹ ten mokytojavo, net lietuvių kalbą dėstė; motina lenkė; save jis laiko dar pusiau lietuviu, pusiau lenku, lietuviškai beveik pamiršęs; jis¹⁰ priklausąs¹¹ prie lenkų tautininkų (endekų) partijos; nusistatęs, kad Vilnius turis būti prie Lenkijos prijungtas; minėjo gudų lenkais kolonizavimą. Bet jis // dar paabejojo, 73v
kaip būsiant su baltgudžiais¹²; Antanta galinti sudaryti iš gudų atskirą valstybinę vienetą ir pavesti ją „Tautų Sanjungos“ globai. –

Aplankė taip pat mane JE. arcivyskupas Teodoravičius ir kun. K. Lutosławskis, Varšavos Seimo atstovu, tautininku; ypač kun. Lutos-

¹ ver ins ² cor v ³ orig fl -iai ⁴ add -ios ⁵ cor u ⁶ cor ži ⁷ cor y ⁸ cor r ⁹ p del buvo ¹⁰ ver ins ¹¹ cor fl ¹² cor fl

ląwskis be galo griežtai ir aštriai visa ką ėmė. Vilnius ir kur gudų katalikų daugiau¹ būtinai turį būti prikergta prie lenkų žemių². Gudai tai ne tauta ėsą, o tik tautai medžiaga. Apsupus Gudiją³ lenkų mokyklų tinklu, gudai sulenkėsią. Su žydais⁴ lenkai varysią kuo nuožmiausį karą: žūt – būt. Anuos lietuvius, kur Kaune, priversią su lenkais dėtis; o jei nenorėtų, tai teturi⁵ sau Žemaičių Kunigaikštiją. –

- > Baltstogėje⁶ poznaniečių lenkų pulkas per dvi dienas ėsą padarę su žydais tvarką. –

JE. arciv. Teodorovičius mažiau kalbėjo ir nenumanė, koks čia dalykų stovis. Aš, kiek galėdamas, mašinau kun. Lutosławskį, kad taip griež- 10
tai dalykus statydamas, žmonių nesukiršintų dar labiau. Aš politikon nesikišu, sakia[u]⁷; bet, kiek žinau lietuvius, tai su Osmołowskio ir Pilsudskio programu gal ir sutiktų; o šiaip tai Dievas žino, kas gal išeiti, gal naujos žudynės ir peštynės. Kun. Lutosławskio žodžiais Varša // vos Seimo dauguma žiūrinti į Pilsudskį ir Osmołowskį, į judviejų čia, Lietuvoje, politiką, kaip į lenkų reikalų pardavimą⁸ (*Zdrajcy sprawy narodowej*⁹). Iš kun. Lutosławskio žodžių buvo matyti le[n]kų didelis savimi pasitikėjimas, savo jėgomis, savo padėtimi; būk jiems Antanta norinti pavesti net¹⁰ Rusų tvarkyti reikalus, ne tik Lietuvos. Man skurdu pasidarė su juo kalbant.¹¹ Tas lenkų tautininkų noras atimti lietuviams Vilnių ir¹² aplenkė- 20
jusias Lietuvos dalis, užgrobti baltgudžius ir juos nutautinti neišrodė man, kad prie ko nors dora galėtų privesti. Iustitia elevant gentes¹³. Šv. Rašto žodžiais betariant: tik tiesa ir teisybė dideles padaro tautas ir galingas.

Aplankė mane p. Meištačiū, paskui Mineika; tuodu kitaip žiūri į Lietuvą; norėtų, kad ji tik susivienytų su Lenkija. Aš vienų ir kitų pažiūrų klausydamas, rūpinausi nesikišti į politikas.

3. V. 19. Laikiau 10¹⁴ v. Katedroje šv. Mišias. JE. Teodoravičius sakė pamokslą. Labai gražiai kalba, tikras retorius. Pamokslas buvo

¹ p del *bu...* ² cor fl ³ pro min ⁴ cor y ⁵ cor sec t, i ⁶ cor sec t ⁷ orig fl -ia ⁸ cor p pro iš ⁹ =tautinio reikalo išdavikai ¹⁰ ver ins ¹¹ p del *man neišrod...* ¹² p del *apl...* ¹³ =Teisingumas iškeltia tautas; cf *Pat* 14, 34 ¹⁴ cor I

1919 V 3

politikos¹ turinio, tik pa[bai]giant² kreipėsi į Šv[č].³ Panelę. Žmonės to pamokslo negalėjo suprasti, jis galėjo būti suprantamas tik inteligentų saujelei. –

Teikėsi būti JE. Teodoravičius su Lutosławskiu pas mane pietų. Juodu nusistatę aneksuoti prie Lenkijos Vilnių, baltgudžius ir aplenkėjusias Lietuvos dalis. Kun.⁴ Lutosławskis išėjo anks[č]iau⁵; likosi viens JE. arcivyskupas. Klausinėjau jo, koks⁶ dabar Bažnyčios stovis Lenkijoje, kaip Seimas nusistatęs. Bažnytinius turtus // nusistatę atimti. JE. Vizi-^{74v}tatorius Ratti norėjo, kad tuo reikalu Lenkų⁷ valstybė tiesiog su Apaštalų Sostu tartųsi. Bet sekcija, tą dalyką tirianti, nesutikusi tai daryti; pasakę, kad tai vyskupų dalykas. Vyskupai prašę⁸ JE. Ratti, kad Šv. Tėvas jiems pavest[ų] tartis su Seimu tuo⁹ reikalu ir ginti, kas bus galima. Seime dešinieji turi viršų paėmę. Ėsą 20 kunigų, daug valstiečių, jie taip pat kunigų¹⁰ klausą. –

Konstitucijos dar Seimas nesutaisęs. Po kokių 2 savaitių mano katalikai duoti Seim[ui] svarstyti Bažnyčios ir Valstybės santykius, tikisi, kad Seimas sutiksiąs nuspręsti, kad lenkų žemėse katalikybė¹¹ bus pripažinta viešpataujama tikyba. Bet kol kas su tuo¹² sumanymu susilaiką, kad užsienių masonų nesuarzinus¹³, kad Lenkijos¹⁴ neap-²⁰šauktų valstybe atsilikuone. Tai gali pakenkti santykiuose su kitomis valstybė[mis]¹⁵. Viešpatie! pasirodo, kaip visur varomas darbas prieš Bažnyčią. –

Pastebėjau, mano nuomone, negera, kad kunigai per daug kišasi į politiką; geriau, kad Seime atstovautų katalikų reikalus geri pasauliniai katalika[i]; ar ne per daug kunigų Seime¹⁶. JE. sakė, kad ir Mgr. Ratti buvęs tos pat, kaip aš, nuomonės; bet dabar sutikęs, kad gerai padarę kunigai, ineidami į Seimą. –

Klausiau, kaip čia žiūrėti // į Pilsudskį ir Osmołowskį. JE. sakė, kad ^{75r}juodu neturėję iš Seimo¹⁷ jokių ingaliojimų skelbti čia politikos progra-

¹ ver ins ² orig ex err om *bai* ³ cor *Š* ⁴ add ⁵ cor *n* ⁶ ver cor ⁷ orig min ⁸ p del *JE. Ratti* ⁹ ver cor ¹⁰ cor *un* ¹¹ cor fl ¹² p del *susimanymu* ¹³ cor *arz* ¹⁴ cor fl ¹⁵ orig fl *-ės* ¹⁶ pro min ¹⁷ cor *im*

ma; tai įpykinę Seimą. Lenkų¹ atstovai čia atsivežę savo paskelbimus. –

Ir tikrai šandie paskelbta², kad Vilnius būtų veikiai prie Lenkijos prikergtas – aneksuotas³. –

Klausiau, ar tikrai Pilsudskis yra valstybės Viršila (Naczelnik Państwa). Buvęs dviem savaitėm juo skirtas, bet ir dabar tai nebeatšaukta esą. Su Pilsudskiu turįs Seimas daug baldos ir vargo. Be jo negalį apsieiti, nes po jo pusės esanti⁴ kariuomenė. Antra vertus, Pilsudskio veiksmai esą Seimui ir Lenkijai kenksmingi; nes tai esąs socialistas, partijos žmogus, varąs visur, ir visuomenėje, ir kariuomenėje agitacijos darbą, socialistų darbą. Ėsąs tai žmogus ir⁵ ne be tuštybės. Ilgai svajojęs 10 ant kokio žirgo įjosiąs Vilniun, ant širmo ar bėro. –

Jis sumanęs Lietuvą ir Baltgudiją – Senobės⁶ Lietuvos Kunigaikštijos ribose atgaivinti, padaryti žydų valstybę. Tai prieš Seimo norus. Žiūri dėl to į jį kaip į tautos reikalų žudytoją. –

Jis ir pinigiskai naikinęs Lenkiją; paėmęs dabar 15 milijonų, išdalijęs > savo šalininkams ir pavertęs agitacijai; būsianti dėl to Seime interpe- liacija. –

Lenkijoje dalykų padėtis gana sunki: traukinių mažą, pinigų mažą; darbininkų algos be galo socialistų pakeltos; miestai dėl to brędą į // 75v skolas ir pati viešpatija įsiskolinti⁷ turinti. – 20

Anglų politika esanti kiek lenkų politikai priešingai. Anglai esą norį aplink⁸ Baltijos jūras tas šalis savo intakoje laikyti ir globoje. –

Lenkai 4. IV. 19. paskelbę Seime Lietuvos nepriklausomybę⁹, kad nemanytų,¹⁰ kad jie užgrobinėti manant svetimas tautas. –

Man pasakius tai lietuviams, kitaip aiškinta. Lietuvių nuomone, kaip tik tuo paskelbimu¹¹ lenkai norį pridengti tai, ką dabar darą su Vilniun, ir tai, ką dar galį daryti ateityje. –

Lenkų Seimo atstovas Svida, būdamas pas¹² mane, sakė, kad apsi- > dirbė su bolševikais, lenkai maną eiti liuosuoti Lietuvos ir nuo vokie-

¹ cor L; p del *pasium...* ² cor fl ³ cor an ⁴ vid ⁵ p del vid *api...* ⁶ cor S ⁷ cor si ⁸ cor ap ⁹ cor my ¹⁰ p del ja ¹¹ cor pa ¹² cor p

čių. Pats lietuviai ešą to nesugebėsią, nes vokiečiams įsiskoline. Lenkai negalį pakęsti, kad vokiečiai būdami Lietuvoje nuolat prieš juos intrigas varinėtų ir lietuvius kiršintų. Tad maną pulti Gardiną ir Suvalkiją ir nuginkluoti vokiečius. Jie lietuvius priversią su lenkais dėtis. –

Dieve mano, Dieve!¹ Kas baisus daiktas toji mūsų laikų politika! Visišškai vejama² iš jo[s] dora. Kaip atskirų žmonių savitarpio santykius, taip ir atskirų³ tautų turi vesti ir valdyti ta pati dora. Kristus nėra davęs dve // jopos doros, nėra dvejosos teisybės, o tik viena. Ir tada tik ^{76r} galės būti tikra rimtis, kai ir tautos ims remtis savo santykiuose Kristaus ¹⁰ doros dėsniais. –

Girdėjau, Varšavos Seimo atstovai dalyvavo lenkų susirinkimuose ir mitinguose. Atėjo viena labai kilnaus proto ir sielos⁴ mergina, pasi-piktinusi kun. Lutosławskio prakalba. Kone prie⁵ žy[d]ų⁶ žudymų ir muštynių raginęs liaudį. Pasakęs, kad dabar čia lenkų dar viens tebe-liekąs priešininkas – tai žydai, su kuriais⁷ iki galo reikia kovoti, ar žūt, ar būt. Tokios prakalbos ir taip įnirtusius prieš žydus žmones tikrai galint prie žudymų pastūmėti. –

Mano nuomone, nelaimė tas kunigų kišimasis į politikas. Įsikarščia-vus ir protas jau nebeveikia, ir politikos karščio⁸ pagautas kažin kur ²⁰ gali nutolti⁹ net nuo Kristaus dvasios.

4. V. 19. Buvau atsisveikinti JE. arcivyskupo Teodoravičiaus; apie 12½ visi Seimo atstovai išvažiavę.

Iki šiol vis dar buvo girdėti smarkūs su bolševikais mūšiai. Vakar < vakare jau bolševikus nustūmę toliau. Šiandie¹⁰ armotų trenksmo ne-begirdėt. Miesta[s] vis kaip išmiręs; krautuvės visos uždarytos. Baus-mėmis įsakyta, kad visas krautuves atidarytų. –

Iš visa to matyti, kad lenkų dauguma nusistačiusi Vilnių aneksuoti. Lietuviai, gudai, žydai prieš tą labai sujudę. Netiki, kad Antanta leistų jiems užgrobti šitas žemes. –

¹ cor D ² cor v ³ ins s ⁴ cor s ⁵ p del *pogr...* ⁶ orig ex err *žynu* ⁷ p del *mirtin...* ⁸ cor rš ⁹ cor pri t ¹⁰ p del *ša...*

76v Aš tik // matau, kad politikos ir santykių dangus čia lyg niauk[ia]si. Dievas žino, kokia dar audra gali kilti. –

Lietuviai, vis girdėti, būriais¹ bėga kraustosi iš Vilniaus; sunku čia išmisti ir darbo nebegauna. O žydai sulindę savo būstuose vis tebelindi; retas kuris² matyti išeinant gatvėn. Vis dar tebematai varant suimtų žydų būrelius kalėjiman. –

Vis dar gyvenimas Vilniuje sustojęs, apmiręs. Dieve, duok, kad tiesa ir teisybė visur imtų viršų, aš nematau be to tikros taikos.

Šiandie Ašmens Vartuose laikė šv. Mišias JE. Teodoravičius; 9 v., kun. Lutosławskis sakė pamokslėlį; po jo ir pats arcivyskupas prabilo. – 10

Aš išvenčiau šiandie 4 diakonus kunigais.

Lenkų Seimo³ atstovai šiandie apie 12½ išvažiavo Varšavon; buvau išleisti JE. arcivyskupo⁴ Teodoravičiaus.⁵

5 - 7. Nieko ypatinga. Aplankė mane jenerolas Szeptyckis. Aplankė taip pat p. Jamont'as, Osmolovskio pavaduotojas. –

Miestas kiek nurimo; žydai jau ėmė kiek rodytis gatvėse. Vis buvo matyti varant suimtų žydų būrelius. Lietuviai nuolat sku[n]džias dėl kratų, ir kad bekrėsdami kaip ką pasiima žandarai ir kareiviai. Girdėti agituojama, kad krikščionys žydams maisto nepardavinėtų. Ėmė vežti miestan amerikiečių miltų; jau, girdėti⁶, išdalijo kai kurioms įstaigoms; 20 bet brangenybė vis dar labai didelė. //

77r Aplankė mane p. Jonas Vailokaitis, Tarybos narys; jis atnešė man kun. Staugaičio laišką, kad bėgčiau iš Vilniaus, jei bolševikai vėl miestan⁷ artintų⁸. –

Sužinojau iš p. Vailokaičio, kad lietuviai nemano kovoti su lenkais dėl Vilniaus, palieką tą dalyką spręsti Paryžiaus konferencijai. Lietuvių reikalai dėl to, kad lenkai Vilnių paėmę, nė kiek nepablogėję. Lietuviai > negalėję Vilniun ateit, nes vokiečiai spartakininkai trukdę⁹. Dabar lie- > tuvių kariuomenė kovojanti su bolševikais. Su lenkais sutarti nepavykę.

¹ cor fl pro *-ias* ² cor *u* ³ ver *ins* ⁴ cor *ci* ⁵ cf capit in pag 76r ⁶ cor *g* ⁷ cor *s* ⁸ cor *tin* ⁹ *ins r*

1919 V 9

9. V. 1919. Sukviečiau 11½ v. pas save Kapitulą. Žydų Rabinas buvo rašęs, kad aš ramčiau žmones, įnirtusius prieš žydus; jie nenori žydams net maisto parduoti. Buvau dalykus ištyręs. Čia ne tiek žmonės kalti, kiek lenkų lauko žandarai kareiviai. Jie užstoja kelius, neleidžia žmonių su maistu Vilniun arba įbauginą, kad maisto žydams neparduotų. Lenkų kariuomenė žiūrinti į žydų tautą kaip į savo priešininkus, su kuriais kovoja. Mano įsikišimas¹ esą būtų kaip ir įsikišimas į lenkų kariuomenės reikalus ir į kovą. –

Kur galėdamas, aš vis užtariau, labai man buvo gaila žmonių, daug 10 daug jų nekaltai kentėjo. Jau pirmam savo rašte draudžiau žmonės ir < visus raginau prie² santaikos. Dabar pats mačiau, kad nebegaliu jokio rašto rašyti, nė balso pakelti; nieks jo nebūtų klausęs; būtų palaikyta tai kišim[u]si į kariuomenės dalykus. //

Taigi aš patariau žydams, kad dėl tų dalykų su karo valdžiomis 77v tartųsi. Jei tik kareiviai nieko nedarys, tai mūs³ žmonės nurims, ir vėl eis gyvenimas savo jėga. Dar bolševikams besant, aš su kunigais buvome sulaikę žydų žudynes. Be to, dar pradėjo amerikiečių siunčiamus miltus dalyti; jų gauna ir žydai. Taigi, gal⁴ Dievas duos, neramumai ir pasibaigs. Kapitula taip pat buvo nuomonės, kad nerašyčiau jokio 20 rašto dėl žydų; tesikreipia jie į⁵ karo valdybą. –

2) P. Jamont, komisaras, kreipėsi raštu į mane katalikų bažnyčių, cerkvėmis paverstų, reikalui. Prašė, kad kunigai neatiminėtų jų savo nuožiūra, o tik darytų tai, kreipdamiesi į valdžią.⁶ Nutarėme pasiųsti to rašto kopija kunigams, kad⁷ prisiųstų reikalingų žinių į vyskupo kanceliariją apie bažnyčias, paverstas cerkvėmis, ir tinkamus prašymus; o vyskupo kurija kreipsis tais reikalais į pasaulinę valdžią. –

3) Tariausi⁸, ar bus galima šiemet kiek dijacezijos aplankyti.⁹ Ir aš, kiek išsiklausinęs kunigų, ir Kapitula buvome nuomonės, kad apskritai vargu bus galima kaip reikiant dijacezija vizituoti; bet toji <

¹ p del *į tuos lenkų į...* ² p del *taikos* ³ cor *m* ⁴ cor *g* ⁵ cor ⁶ p del *Sut...* ⁷ p del *norėdami* ⁸ cor *au* ⁹ p del *Ka...*

dalį apie Baltstogę, Bielsko dekanatas bus galima lankyti po rugiapjūtės. //

78r 4) Tariausi, ar neverta nuvažiuoti man Varšavon į JE. Mgr. Ratti, Vizitorių. Visi sutiko, kad reikia. Pavojus dabar Vilniui nebegresia, taigi galiu važiuoti Varšavon. –

5) Sutarėme, kad dabar nėra ką pradėti Seminarijoje pamokos: maito dar negauta ir kažin bus galima jo gauti; – klierikai vargu visi galėtų suvažiuoti; darbas neitų, kaip reikiant. Geriau po¹ atostogų pradėti anksčiau darbas. –

Dar keletą kitų mažmožių nusprendėme².

10

10. V. 1919. 4 v. popiet buvau Šv[č]. Panelės kongregacijų susirinkime (Dzieci Maryi³); buvo metinė apyskaita⁴ ir metiniai rinkimai. Pasakiau trumpą prakalbėlę. –

Gavau reikiamus leidimus važiuoti Varšavon. Dijacezijos valdymą > tuo tarpu manau palikti JM. prelatui Sadowskiui. Ryt dieną su kun. Juozu iškeliausiva.

Kun. Kuleszo atėjo klaustų manęs, ar aš pasirašysiu teikiamąjį Pilsudskiui adresą, tą patį, kur induodant jam⁵ miesto raktus buvo skaitę. Atsakaiu, kad ne, kadangi tai politikos dalykas. Kai Paryžiaus Konferencija tautų likimą nuspręš, be abejo, aš stengsiuos būti ištikimas 20 pilietis tai valdžiai, kuri bus pripažinta. Dabar aš negaliu prie jakijos⁶ partijos pris[i]dėti⁷; visiems turiu lygiai tarnauti⁸. //

78v 19. XI. 1919. Ilgai nieko nerašiau. Gal kiek atsimindamas kada vė- > liau surašinėsiu, kas svarbesnio atsitiko, o daug kas būtų vertėję pažymėti. Dažnai labai man sunku, skurdu ir skaudu būdavo.

Šiandie iškeliauvau Baltstogėn; rytoj bus ten vidujinių mokyklų > suvalstybinimo iškilmė. Kvietė mane būtinai atvažiuoti. Didelis šaltis, net 18 ar 19 laipsnių. Geležinkeliuose netvarka, traukiniai vėlinasi; nelaiku išeina, stoka kuro. Mūsų traukinys, užuot¹ atėjęs iš Varšavos

¹ p del vasa... ² cor pr ³ =Marijos vaikai ⁴ cor fl ⁵ ver ins ⁶ =jokios ⁷ orig vid ex err prisiedėti ⁸ cor u

1919 XI 19-22

Vilniun¹¹ iš vakaro 10 valandą, atėjo iš ryto po 9, o išėjo iš Vilniaus vos ti[k] 12½ po pietų. Vagonai nekūrinti. Keliauninkų² daug visur grūstinai priskimšę. Karininkai ir kareiviai raitėsi ir trepsėjo nuo šalčio, buvo blogai³ apsitaisę¹⁴. –

Vargais negalais apie 10 vakare privažiavome Baltstogę. Kunigai ten manęs laukė. –

20. XI. 1919. Kad ir su asista, iškilmingai, bet tik skaitytines⁵ laikiau šv. Mišias, kad vaikeliai nesušaltų. Po 12 v. buvo gimnazijoje iškilmės. Pasakiau prakalbą, išdėsčiau trumpai lenkų mokyklų istoriją Baltstogėje; raginau, kad sekdami garbinga praeitimi, jungtų mokslą ir tikyba, proto švietimą su būdo ir valios auklėjimu; palinkėjau geros kloties⁶. Mano prakalba patikus. Buvo mat paskleista, kad aš lenkų⁷ priešas,⁸ dabar patyrė, kad aš palankus: su lenkais stengiuos būti kaip ir lenkas; cum iudaeis iudaeus, cum gentilibus gentilis, omnibus omnia // factus⁹. –

79r

Buvo daug ir kitų kalbų; gražiai kalbėjo mokyklų vizitorius iš Varšavos. Buvo žadėjęs net pats švietimo ministeris atvykti, bet dėl šalčio, matyt, neatvažiavo; buvo taip pat iš Varšavos ir kun. Cieplinskis. –

Vakare mergaičių gimnazijoje buvo žaidimai, dainos ir t. p. –

21. XI. 1919. Šaltis atlyžo. Popiet iškeliauvu su klierikais Gardinan. Vos ne vos pavyko įsigauti į kareivių vagoną; jie turėjo savo kakalį¹⁰; prikūrinta buvo, kad ką tik iškęsti buvo galima. Vakare po 7 v. jau buvo Ga[r]dine, pasitiko mane kunigai ir keli miesto atstovai valdininkai. Gardine buvo Misijos Tėvų Misionierių vedamos. –

22. XI. 1919. Aplankiau įžymesnius asmenis. Buvau bernaičių – gimnazistų, Šv[č]. Panelės kongregacijos narių, susirinkime; pasakiau pamokslėlį; aplankiau vaikelių prieglaudą ir mokyklą šv. Bernardinų

¹ phr ins ² cor k ³ cor b ⁴ phr add ⁵ cor fl ⁶ cor fl ⁷ cor fl ⁸ p del o ⁹ =su žyda is žydas, su pagonimis pagonis, visiems tapau viskuo; cf 1 Kor 9, 20-22; V *Et factus sum Iudaeis tamquam Iudaeus... his, qui sine lege erant, tamquam sine lege essem... omnibus omnia factus sum* =Žydamis buvau kaip žydas... Tiems, kurie neturi įstatymo, buvau kaip neturintis įstatymo... Visiems tapau viskuo ¹⁰ =krosnį; vid, vel *kukalį*; cor sec a

parapijoje ir darbo namą, reikėjo visur šis tas pasakyti; aplankiau Tėvus¹ Pranciškonus; – nazaretietes seseris, joms pasakiau konferenciją. Aplankiau ir kitus kunigus. –

Vaikai ir žmonės² taisės³ prie sustiprinimo sakramento.

23. XI. 1919. Buvo darbi dienele. Iš ryto nuo 9½ mokyklų⁴ vaikeliams⁵ suteikiau sustiprinimo sakramentą; jų buvo per 500; pasakiau pamokslėlį. –

^{79v} Paskui laikiau iškilmingas šv. Mišias; per jas pasakiau // pamokslą žmonėms. Popiet tuo pašvenčiau mergaičių gimnazijos butą pas SS. Nazaretietes, pasakiau tinkamą prakalbą; –

10

Paskui nuvykau į krikščionių demokratų darbininkų susirinkimą, ten reikėjo prakalbą turėti. Iš ten grįžau bažnyčion suteikti suaugusioms moterims sustiprinimo sakramentą, ir vėl reikėjo pamokslėlis sakyti; –

Po to dar aplankiau Seseris⁶, kurios sodžių žmonėms ypatingai tarnauti sau skyrės; ten pasakiau konferenciją. –

Paskui visi buvome kviesti vakarienės pas kun. Kurišavičių. Šiaip gyvenau pas kun. dekaną Žebrovskį. –

24. XI. 1919. Iš ryto 8 v. laikiau šv. Mišias gimnazijų jaunuomenei, paskui suteikiau jiems sustipri[ni]mo⁷ sakramentą ir pamokslėlį pasakiau; popiet⁸ suaugusiems vyrams suteikiau šv. sustiprinimo sakramentą ir pamokslėlį sakiau. Apyvakare iškeliavau Vilniun. Vos ne vos pavyko įsisprausti į karininkų⁹ vagoną, kur jau kimšte jų buvo prisikimšusių.

20

^{80r} Kun. Hrinkevičius¹⁰, tikybos mokytojas, baltgudis, sakė esanti bernaičių baltgudžių katalikų kuopelė susipratusių, // norinčių savo liaudžiai¹¹ darbuotis. –

Kelionė buvo vargi, buvo šilta ir trošku vagone. Po 12 nakčia pasiekėme Vilnių.

25. XI. Benediktinių šv. Katarinos vienuolyne trys vienuolės darė apžadus; laikiau iškilmingas šv. Mišias ir pasakiau seserims pamokslėlį.

¹ cor vu ² p del riuošės ³ cor ta ⁴ ver ins ⁵ cor fl ⁶ cor fl ⁷ orig ex err om ni ⁸ cor t ⁹ cor sec n ¹⁰ cor H ¹¹ cor li

1919 XII 1 - 13

1. XII. Mano konsekracijos metinės sukaktuvės. Prel. Michalkevičius laikė šv. Mišias; po šv. Mišių buvo kunigų atstovai linkėti. Sunkūs ir vargingi buvo šie metai. Gyvenimo bėgis sutrukdytas, supainiotas, padėtis neaiški, o keblumų begalės.

8. XII. Ingreso sukaktuvės. Aš celebravau ir sakiau pamokslą. Šie metai – nuolatinė kančia; kryžiaus metai. Teesie Dievui garbė. Švenčiausioji Panelė Nekaltai Pradėtoji, globok mane ir dijaceziją.

Šias dienas stengiausi suformuoti kuriją; tariausi su ištikimais kunigais. Buva[u]¹ manęs kun. kan. Ellertą skirti kancleriu; pasirodė, kad negalima; prikišama jam, būk rusų laikais dėjęsis su rusų valdžia ir valdininkų prašęs, kad jį skirtų kur vyskupu. Gaila, kad ta nelemta² nuomonė sutrukdė tą paskyrimą. O kun. Ellerto esama gabaus žmogaus; tikrai būtų tvarką į kanceliariją invedęs; pripažino tai jo priešai. Reikės ieškotis kitas kancleris. //

13. XII. 19. Sukviečiau Kapitulą. Laikinoji lenkų valdžia yra išleisti mokykloms Įstatus; nori imti savo priežiūron iš dalies ir klierikų < Seminariją. Įstatai netikę, panašūs į rusų³, priimti tokių Įstatų negalima. Nusprendėme juos⁴ niekais nuleisti. Jei⁵ imtų juos valdžia vykdyti, tada pradėti kovą. Tuo tarpu užteks nurašius JE. vyskupui Szelazkui Varšavon apie tai ir nusiuntus jam tų Įstatų egzempliorius⁶. –

Bielsko seniūnas (starosta) kreipėsi į mane, kad aš kunigus para- < ginčiau duoti noringai⁷, kas skirta javų valdžiai. Girdėjau, kad kunigai tenai sutarė net mokesnius sumokėti valdžiai. Kas skirta javų, vieni kunigai tiko duoti valdžiai, kiti ne. –

Nutarėme ir tą dalyką pasiųsti JE. vyskupui Szelazkui, kad jis, susitaręs su vyskupų komitetu, praneštų, ko laikytis, kad būtų vienodumas. –

Prie anų valdžių iki šiol kunigai liuosi būdavo nuo mokesnių ir kitų sunkenybių. –

¹ orig fl -a ² cor t ³ cor r ⁴ p del *igno...* ⁵ p del *norėty* ⁶ cor g ⁷ p del *skirtą*

Taigi reikia žiūrėti, kad neužkrovus iš liuoso noro nereikalingų¹ naščių ant Bažnyčios². –

Tariausi su Kapitula, geriau sakant, klausiau jos patarties, skirdamas teisėjus, egzaminatorius, patarytojus ir t. t. –

Pilnos kurijos dar³ negalima buvo sustatyti, sunku susisiekti ir susižinoti su kunigais. –

81r Giedraičių byla // sprendėme. Pasiūliau padaryti 3 dienų rekolek-
> cijas Giedraičiuos. Nusikaltėliams⁴ įsakyti, kad būtina lankyti tas⁵
rekolekcijas, be to, įsakyti jiems vieną penktadienį⁶ pasninkauti. Kadangi
tik lenkais save jaučią nusikalto, bus tik lenkų kalba vedamos. – 10

> Klebonu skirsiu⁷ kun. Gumbaragi iš Sužonių. –

Kapitula sutiko. Tik nenorėjo, kad kun. Vaitkevičius važiuotų tenai laikyti rekolekcijų, mat, jų nuomone, esąs partijos žmogus. –

Važiuos Tėvas Hačela, pranciškonas, po Trijų Karalių šventės. –

Giedraičių byla kanceliarijos aktuose; žinoma, visa ko tenai nėra. Giedraitiškių lenkų delegatai buvo tris kartus pas mane. Pirmąkart

reikalavo, kad būtų pašalinta lietuvių kalba iš bažnyčios ir kun. Slabšinskas, klebonas. Tada jiems atsakiau, kad pamaldų tvarkos nemainysiu, kol karo stovis. Po karų bus galima patikrinti, ar nereikia kokios atmainos. Gi jei turi ką prieš kleboną, tenurodo dalykus, o aš iširsiu. 20

Nesukalbami buvo atstovai. Kunigas Slabšinskis papasakojęs man

buvo, kaip kas yra. Įsikišo į bažnyčios reikalą lenkų legioninkai ir žandarai, be to dar prisidėjo „Straž kresowa“-gos⁸ agentai, kurie žmo-

nes sukurstė. Mania[u]⁹, kad reikia palaukti, kol lenkų ūpas kiek nuslūgs ir kol pereis pirmas karštis. A[t]nešė¹⁰ man ir parapijiečių

81v sanrašus, lenkų pa // darytus; žinoma¹¹, lietuvių rados vos sauželė. To-

kių sanrašų aš negalėjau priimti. 1912 buvo sanrašai ten daryti ir patikrinti; skaitę juos iš sakyklos, kad kiekviens žinotų, kuo jis užsirašęs ar užrašytas. –

¹ cor r ² orig min ³ p del *nebegali* ⁴ cor fl ⁵ cor s ⁶ cor p ⁷ cor pri s ⁸ =Pakraščių apsaugos [sajun]gos ⁹ orig fl -ia ¹⁰ orig ex err om t ¹¹ cor o

Labai prašiau atstovų, kad pakeštų, kol karas pasibaigs¹; iki tol tautinės² savo dvasios nesate nustoję, jaučiatės lenkais, ir per tą gal jau trumpą laiką, kol karas, nebenustosite, sakiau³ jiems. –

Antrąkart ir vėl tie pats buvo ne tik jau reikalaujami lietuvių kalbą⁴ pašalinti, bet ir skųsdami kunigą. Žadėjau dėl kunigų kalčių toliau kada paskirti komisija, kad dalykus ištardytų. Buvo ir lietuvių atstovai išrodinėdami, kad klebonui daromi priekaištai – tai tikras melas ir prasimanymas, ir kad pamaldų tvarka teisinga esanti. Po to⁵ tuo išvažiavau į Gniezną. Tuo tarpu lenkai suagituoti ir kareivių padrą- <
10 sinami sugriebę išvežė kunigą. –

Kiek girdėjau, buvo sumanyta visą eilę kunigų lietuvių tokiu būdu išvežti, o net ir mane. Tada prieš mane buvo pradėję lenkai karę, rašė prasimanydami nebūtus daiktus. Dalyką vedė endekai (Narodowa Demokracija), o⁶ ypač „Straż Kresowa“. // Tokiu būdu tikėjosi sutero- 82r
rizuoti ir mane, ir lietuvius kunigus. –

Ir vėl buvo Giedraičių lenkai delegatai. Sakiau, kad taip daryti – tai sunki nuodėmė, ir kad tie, kurie puolę yra kunigą išvežti, yra⁷ ekskomunikoje. –

Kitąkart buvo, bet jau jų nepriėmiau, nes nesušnekami akiplėšos.
20 Reikalavo, kad nieko lietuviams bažnyčioje nebeliktų, kad skirčiau kunigą lenką, tokį, kad nei žodžio nemokėtų lietuviškai⁸. Siuntė, padedami „Straż Kresowa“, delegatus į Varšavą⁹, į Nuncijų, ir raštus, mane skųsdami. –

Paskyriau dalykams iširti du delegatu: kun. Kraujalį ir kun. Milkaucką. –

Lietuviai giedraitiškiiai pasirodė esą įbailinti; iš baimės dauguma rašėsi lenkais.¹⁰ Du buvę suareštuoti dėl to, kad lietuviais statėsi. –

Tardymai parodė, kad tikra kun. Slabšinsko kaltė – tai jo aštrus būdas; kiti priekaištai – tai paprasti intarinėjimai. –

¹ cor si ² cor fl ³ cor pri a ⁴ cor fl ⁵ cor o; p del po ⁶ vid ⁷ cor a ⁸ cor ie ⁹ cor sec a ¹⁰ p del dr...

Griždami iš Nuncijaus, iš Varšavos, taip pat buvo vieną kartą keturi atstovai vardan trijų parapijų: Inturkės, Malietų ir Videniškių, – reikalaujami atmainų pamaldose, ypač prieš Inturkės kleboną daug buvo skundų¹ keliama. Kadangi tenai važiavo naujai išvestas kunigas lenkas Mažeika, prašiau, kad patirtų gerai, kaip Inturkėje dalykai stovi. Pasirodė, kad Ciesiulis, viens iš skundikų, niekam nevertas žmogus. // Prie vokiečių su jais laikė[s]², o dabar virto smarkiu lenku; o trukšmadarių vadas Mackevičius taip pat nekas žmogus. Kur ten po Rosiją bastėsis, o dabar esąs „Straž Kresowa“ agentas. Grižus man iš Gardino, atėjo tas Mackevičius ir dar su dviem atstovais reikalauti atmainų, ir kad 10 kunigą pašalinčiau. Atsakaiu, kad jokių atmainų, kol karas, nedarysiu. Prašiau, kad nurimtų ir kitus ramdytų. Jei turit ką prieš kunigą, nurodykit, aš teismą paskirsiu. Tuomet pagrasino, kad taip kaip Giedraičius jie kunigą išvešią³. Tai šitaip jūs kalbate, atkirtau; tai j[ū]s⁴ nekatalkai⁵, o tik gal kokie bolševikai⁶. Aš su taip kalbančiais žmonėmis negaliu⁷ kalbėti. Išvariau juos laukan. Jie nubėgo į prel. Michalkevičių, kuris atėjęs prašė, kad gal vertėtų dalykai iširti ir kiek nusileisti. Atsakaiu, kad aš per Mažeiką, kunigą, esu dalykų stovį ištyręs, kad tai tik kelių trukšmadarių darbas. Atsakaiu, kad aš jokių atmainų niekur nedarysiu, kol karas ir neramu. Jei aš imčiau šalinti lietuvių kalbą iš baž- 20 nyčių, tai anapus demarkacinės linijos gal imti šalinti lenkų kalbą; pagaliau, reikia laikytis tiesos ir teisybės, o dabar aišku, kad atnešti jų sanrašai nieko nereiškia; ir kol toks stovis, atmainų daryti negalima, 83r nes prasidės pragaras visose mai // šytose parapijose. Dar nežinia, ka[m] teks šitie kraštai⁸, negalima tad trumparegės politikos Bažnyčiai⁹ varyti: „Cuius regio, eius et reli[gi]o“¹⁰. Pasakaiu: tegul veža kunigą, tegul ką nori daro, gal ir mane išvežti, kaip grasino giedraitiškieji trukšmadariai, aš nenusileisiu nuo tikrų dėsnų, kol karas, atmainų nedarysiu. Mano nuomone, toks griežtas¹¹ elgimosi būdas tik Bažnyčios labui išeis, o gal

¹ cor n ² fl vid ³ cor veš ⁴ orig juos ⁵ cor t ⁶ cor b ⁷ cor e ⁸ cor k ⁹ orip min ¹⁰ orig mut; =Kieno valdžia, to ir religija ¹¹ cor g

1919 XII 13

net ir lenkų gaivalui¹, nes jei šie kraštai netektų Lenkijai, kažin ar nereikės man tada ginti lenkų kalbos teisių bažnyčiose. Sakiau, turime pergyventi ir kunigų² mėtymo ir išvažiojimo epidemiją³. Čia svarbu dėsni: kas valdo Bažnyčią⁴: ar vyskupas ir jo skirti kunigai, ar trukšmadariai. Jei kunigą išmes, aš esu pasiryžęs ant jų mesti interdiktą, kad nurims. –

Sužinojau, kad tie atstovai, kur galėdami bėgiojo [su] skundais; parėję namon, girdėjau, kiek aprimo.

Šiomis dienomis buvau su kun. Rektorium pas p. Osmolovskį, generalinį komisorių. Prašiau, kad duotų lėšų Seminarijai išlaikyti ir
10 kad duotų kunigams kokią pašalpą, ypač miestų kunigų // sunki padė- 83v
tis: klebonai į skolas turi bristi, o vikarai negali⁵ išgyventi ir prašosi, kad juos kur iškelčiau iš miesto. Taip pat ir ten, kur kovos ėjo, kur žmonės sunaikinti, kunigams sunku išgyventi. P. Osmolovskis nusiskundė, kad pinigų trūksta, bet kad šiek tiek padėsias. Seminarijai žadėjo duoti kokį dvarą ir kiek gyvulių.

Kalbėjau dėl mūsų bažnyčių atimtų iš rusų. Sakė, kad reikia jam pranešti, kur yra bažnyčios atimos ir prie bažnyčių žemės, o toliau negalima atimti be valdžios sutikimo ir leidimo. Prašiau, kad Seserims Vizitėms ir Tėvams Pranciškonams jų⁶ bažnyčias ir vienuolynus grą-
20 žintų Vilniuje.

Jis palietė ir politiką. Sakė, kad skundžiasi kaip kur dėl pamaldų tvarkos, kad rengiasi⁷ išvežti lietuvius kunigus. Ar negalima esą pakeisti kaip kur pamaldų tvarkos. –

Atsakiau, kad kol karas, esu nusistatęs niekur jokių atmainų nedaryti pamaldų tvarkoje, nes iš naujo pragaras kiltų maišytose parapijose. Gal sau mesti kunigus, kad nori, ir tai reikės iškentėti; o nuo savo dėsnių aš negaliu nusileisti. –

Pridėj[au]⁸, kad tai daugiausi „Straž Kresowa“ darbas, jos agentų; nurodžiau kiek // faktų. –

84r

¹ cor lu ² cor fl ³ orig epidėjimą ⁴ orig min ⁵ cor fl pro -im ⁶ p del turtu ⁷ cor s ⁸ orig fl -o

> Kalbėjau kiek ir [dėl]¹ nuolatinio kunigų lietuvių areštavimo ir į Vilnių vežimo. Sakiau: Bažnyčiai taip daug tokie dalykai nekenkia, bet ir naudos iš to niekam neišeina². Lenkų valdžia per daug³ klauso visokių nelemtų skundų ir šmeižtų⁴ ir be reikalo kunigus areštuoja. Iš tų visų, kuriuos⁵ čia Vilniun žandarai buvo atgabėję, dar iki šiol nei vienam⁶ neprirodė kaltės. Ir nelemtas su areštuotais pasielgimas.

13. XII. 19. Vakare buvo pas mane Pon. Aleksandras Meyštavičius. Buvau girdėjęs iš JE. vyskupo O'Rourke'o, kad jis esąs susitaikymo su lietuviais šalininkas ir reikalaujās Lietuvos savistovybės. Gana ilgai su juo kalbėjau. Jo nuomone, privalėtų būti Didžioji Lietuva atstatyta 10 su Seimu Vilniuje; kad ir savistovė, bet su Lenkija surišta, bent militariniais ir prekybiniais ryšiais. Jis labai užsipuldinėjo ant lenkų valdininkų Lietuvoje, ant jų būdo valdymo. Vietiniai gyventojai iš pat pradžių lenkus sutikę su didžiausiu džiaugsmu ir pasitikėjimu, nes bolševikai jau gana įkyrėję buvę.⁷ Kad būtų lenkai mokėję sunaudoti tą valandą! Bet dabar, kada jau žmones apiplėšė, kada jiems savo pasielgimais įskaudino, maną daryti plebiscitą. Taip jis kalbėjo. Jo nuomone, ple-
84v biscito // nevykęs sumanymas. –

Pastebėjau, kad [kai kurie]¹⁸ lenkai kiek maino⁹ savo politiką su lietuviais, tarp jų randasi jau ir šalininkų, kad Lietuva būtų savistovė 20 ir nepriklausoma, tik su lenkais sukergta.

14. XII. 19. Du diakonu¹⁰ įšventinau kunigais.

15. XII. 19. Po pietų 5 v. buvo šv. Vincento Pauliečio draugijų susirinkimas ir metiniai rinkimai; dalyvavau; pasakiau prakalbą; daviau kiek aukos. Buvo tai lenkų draugijos. Jos gana gerai darbuojasi; bent moterų draugijos; vyrų beveik apmirusi draugija.

16. XII. 1919.¹¹ Laikraštyje „Nasz Kraj“ No. 199 pasirodė atviras į mane laiškas dėl kunigų lietuvių ir pamaldų maišytose parapijose. Laišką padavė¹² spaudon „Prezydjum Rady Ludowej“¹³ vardan¹⁴

¹ orig ex err om ² cor fl ³ p del *yra* ⁴ cor š ⁵ cor *iu* ⁶ cor *v* ⁷ p del *Gi* ⁸ ins ⁹ cor fl pro *q*
¹⁰ ins pro del *kunigu* ¹¹ cor *91* ¹² cor fl ¹³ =Liaudies Tarybos Prezidiumas ¹⁴ cor *v*

1919 XII 16

„Powszechnego Zjazdu Ludowego powiatu Wileńskiego“¹. Kalba² vardan visų tautų. Laiškas³ pilnas neteisybių ir melų. Negirdėjau, kad būtų buvę kokie rink[im]ai⁴ parapijose atstovų; klausiau kunigų, ir jie nežino tų rinkimų. –⁵

Aš draudžiau visiems kunigams⁶ kištis į politiką⁷ – ne⁸ tik lietuviams, bet ir lenkams. –

Neteisingai kimba⁹ prie kai kurių kunigų. –

Rada Ludowa nesiuntė į mane jokių atstovybių; buvo žmonės iš kai kurių parapijų, bet ne vardan „Rady Ludowej“. –

10 Tvarka bažny // čiose prie JE. vyskupo Roppo, o ypač prie prelado *85r* Michalk[e]vičiaus buvo nustatyta, remiantis parapijiečių sanrašais; tie sanrašai buvo tikrinami ir mišrių komisijų, ir iš sakyklų skelbiant. Taigi nėra reikalo mainyti tos tvarkos. –

Pats kreipimosi į mane būdas yra¹⁰ netikęs. Taip tikri katalikai nesikreipia ir nekalba į savo Ganytoją Vyskupą. Čia regimai norima įbailinti mane. –

Visas tas darbas yra „Stražy Kresowy“. Kaip man pasakojo, „Straž Kresowa“ renkanti ir šaukianti savo šalininkus ir agentus į susirinkimus miesteliuose ar parapijose; paskui tie renka iš¹¹ tarpu savęs tinkamus 20 „Stražy Kresowej“ atstovus ir daro tinkamus nusprendimus; ir taip rinkti žmonės drįsta atstovauti visą liaudį ir visų tautų reikalus.¹² Panašios taktikos griebdavosi ir komunistai; jie visur ir visuomet sugėbėdavo pervaryti¹³ per rinkimus vienus tik komunistus, tarsi jau ir nebebūdavo kitokios rūšies žmonių.

Aš buvau¹⁴ nuomonės, kad niekais nuleisti tą laišką, nieko į jį neatsakyti. –

Bet¹⁵ buvo tokių kunigų, kurie manė, kad verta atsakyti į tą laišką. Tariausi su JM. kun. prel. Michalkevičium. Tiesa sakant, jis daugiau

¹ =Vilniaus apskrities Liaudies Visuotinio Suvažiavimo ² cor K ³ cor fl ⁴ orig ex err om im; p del po pa... ⁵ p del Matos, kad..., juk yra ir grynai lietuviškų parapijų ⁶ ver ins ⁷ p del net ⁸ cor n ⁹ p del ka... ¹⁰ cor y ¹¹ cor i ¹² p del Lygiai ¹³ cor e ¹⁴ cor va ¹⁵ p del kiti

^{85v} čia užkabintas; jis į maišytas parapijas įvedė pa // maldų tvarką, aš nieko nemainiau, tik palaikiau jo įvestą tvarką. Jis taip ir kunigus, ant kurie užsipuldinėjama, yra skyręs.¹ Prel. Michalkevičius buvo nuomonės, kad reikėtų kas nors atsakyti. Bet kaip? Jis manė, kad galima pasikalbėjimo ir pasiteiravimo forma pasirinkti. Kiti sakė, geriau būtų, kad vardan vyskupo kurija duotų atasaką. –

Man išrodė, kad vyskupui ir kurijai netinka leisti į ginčus su tokiais žmonėmis. Sunku jie patenkinti ir intikinti, jie vis savo giesmę giedos. –

Nutarėme, kad pasikalbėčiau su p. Niedziałkowskiu, apygardos viršininku (Naczelnik Okręgu).

10

¹ p del /is

Jurgis Matulaitis. *Užrašai*. – Aidai, 1998.

[VILNIAUS UŽRAŠAI II]

Jurgis Matulaitis. *Užrašai*. – Aidai, 1998.

1 19. II. 1921. Jenerolas St. Mokrzecki¹ pakvietė mane į Garbės Komitetą Aukštosios Silezijos plebiscitui aukų rinkti (Komitet Honorowy „Dnia Górnego Śląska“²). Rinkome revizijos komisiją, kad žmonės pasitikėdami kontrole daugiau aukų duotų. Buvo ir arcivyskupas Hryniewiecki. Pasibaigus posėdžiui jenerolas Mokrzecki³ paprašė, kad mudu su Hryniewieckiu pasiliktume su juo pasikalbėti. Jis ėmė skųstis, kad kunigai kišasi į politiką ir ją varą, kad reikėtų juos suvaldyti, jei aš nieko nedarysiąs, tai jis priverstas būsias griežtų priemonių griebtis, o tai esą nepageidaujama; stovėdamas valdžios pryšakyje ir turėdamas atsakomybės dėl šalies likimo ir ramybės, jis negalįs pakęsti, kad taip būtų. Jį rėmė arcivyskupas Hryniewiecki. Supratau, kad čia manoma kunigai baltgudžiai ir lietuviai, nors iš tiesų tie priekaištai daug daugiau reikėtų kreipti prieš kunigus lenkus, taip vadinamus endekus (lenkų demokratai tautininkai „Narodowa Demokracja“). –

Atsakaiu, kad ir aš esu griežtai priešingas kunigų kišimuisi į politiką.
 > Esu išleidęs tam tikrą aplinkraščių į kunigus, kur priminiu Šv. Tėvo Benedikto XV įsakymus, idant kunigai, sakydami pamokslus, laikytųsi grynai tikybinių temų, o vengtų tautinių ir politinių, – graudinau, kad nesidėtų prie politinių partijų, o tik dirbtų pirmiau bažnytinį darbą, kurio yra iki gana, o paskui kiek galėdami švietimo ir visuomenės 20 darbą varytų. Bet mano nurodymai ne ką padarė. Šalies padėtis nenormali, jos likimas dar neišspręstas. Kiekvienas mano, kad jo balsas, [jog jis]⁴ šalies likimą nusvers; taigi pro kits kitą į politiką kišas, visi karščiuojas, blaškos ir mėtos. Tikra šio laiko liga. Nežinia, kas daryti. Nesiduoda žmonės suvaldomi. Gal reikia laukti, kol ta liga persirgs. –

¹ N1 vid ex err *Mokrucki* ²=Aukštutinės Silezijos dienės garbės komitetas ³ N1 vid ex err *Mokrucki* ⁴ N1 vid ex err ; *jogis*; U2 *kad jis*

1921 II 19

Čia jenerolas M., o ypač arcivyskupas, ėmė puldinėti kunigus baltgudžius ir lietuvius. –

Atsakaiu, kad ne jie vieni kalti, kad ir lenkai kunigai tuo žvilgsniu ne be nuodėmės. Kreipdamasis į jenerolą, pasakiau: „Tamista esi buvęs bažnyčioje per įvairias iškilmes, esi girdėjęs pamokslų lenkų kunigų sakomų. Argi ten apsieita be tautinės politikos?“ Jenerolas tylėjo. Aš omenėje turėjau paskutinį JE. vyskupo Bandurskio pamokslą per tautines iškilmes „Sausio sukilimus“ paminėti. // Savo pamoksle jis nė vienu žodeliu Dievo nepaminėjo: Lenkija pradėjo, apie Lenkiją kalbėjo, 10 Lenkija baigė; privadžiojo tik lenkų poetus, buvo tai tikrai mitinginė kalba. Tokių pamokslų ne vieną esu girdėjęs ypač per įvairias tautines iškilmes. Taip kalbėjo kun. Černiavskis, Jasinskis, Sienkievič, Kuleša, įvairūs karo kapelionai ir kiti kai kurie kunigai. –

Pridėjau: reikėtų visiems kunigams lygiai uždrausti politika varinėti: tiek lenkams, tiek lietuviams ar baltgudžiams. Kadangi to padaryti negaliu, o ir pati lenkų valdžia su tuo nesutiktų, tai turiu visiems lygiai palikti liuosybę; kitaip būtų neteisinga; aš negaliu rišti Bažnyčios su viena kuria partija ar su vienu kuriuo nusistatymu.

Arcivyskupas Hr. ir jenerolas Mokrzecki ėmė puldinėti ypač Borunu¹ kleboną kun. Petrovskį, baltgudį: kam jis rėmęs sodiečių draugiją „Odrodzenie“, kuri priešinga ponam esanti, kam jis tos draugijos paskutiniame posėdyje dalyvavęs; – kad jis Borunuos² baltgudžius kurstąs steigti baltgudiškas mokyklas; jis pats net mokytojų seminariją Borunuose³ kurias; kam to viso reikia? – jis prieš lenkų valstybę einas; – visa kun. Petraucko darbuotė net Bažnyčiai esanti priešinga; žmonės esą juo nepatenkinti, skundžiasi. Jenerolas mandagiu būdu nurodė, o net reikalavo, kad aš kun. Petraucką iš ten pašalinčiau, o kur į Kobrynių ar kur kitur iškelčiau, kur taip veikti jis negalėtų. –

Išklausęs visa ko atšoviau: Jenerole, Tamistos pirmtakūnas, Laiki-

¹ N1 ex err *Borumų* ² N1 ex err *Borumuos* ³ N1 ex err *Borumuose*

nosios Komisijos Prezidentas p. Vytautas Abramavičius, būdamas pas mane išreiškė pageidavimą, kad nebūtų Vilniuje kun. Olszańskio, nes čia varąs netinkamą politiką tarp darbininkų. Aš tada atsakiau p. Abramavičiui: „Prašau man duoti raštu, kuo kaltinamas kun. Olszański, aš pavėsiu dalyką Dvasiniam Teismui tardyti; jei pasirodys, kad Olszański nusikaltęs Kanonams, nubausiu“. Taip pat ir dabar kartoju. Aš dėl tautinių ar politinių nusistatymų, jei jie nepriešingi Kristaus mokslui, nė vieno kunigo nebaudžiau ir nebausiu. Laikausi to dėsnio, kad nėra priešinga išganymui nei federalistu būti, nei aneksionistu, nei stovėti už Nepriklausomą Lietuvą, ar norėti ją prie Lenkijos jungti. 10 Aš čia palieku kiekvienam liuosybę. – //

5r Iki šiol, sakiau toliau, man neišrodė, kad kun. Petrowski¹ būtų buvęs toks lenkų priešas. Gi jis su savo darbininkų sąjunga (Liga Robotnicza św. Kazimierza), kuriai tada vadovavo, padėjo² legionininkams paimti Vilnių, kai pirmą kartą šie³ ėmė; už tai net iš⁴ lenkų vyriausybės gavo pagyrimą;⁵ gi buvo tai laikraščiuose paskelbta; kun. Petrowski važinėjo Varšavon su lenkų krikščionimis demokratais⁶ tartis, su jais išvien ėjo. Jis sakėsi keletą lenkiškų mokyklų Borunuose įsteigęs⁷. –

Čia įsikišo arcivyskupas Hryniewiecki: „tai tada jis buvo geras, 20 katalikiškai darbavosi; dabar išklydo iš tikro kelio, dabar jis pašalinti reikia ir pabausti; dabar jis sąjungoje „Odrodzenie“ (Atgimimas)⁸ dalyvauja prieš ponus“, –

O Atgimimo sąjunga („Odrodzenie“), – atsakiau, – kieno vedama ir palaikoma? Ar ne Pilsudskio ir lenkų⁹ valdžios? ar ne jų pinigais? ji vedama prieš vadinamuosius „endekus“ (lenkų demokratus tautininkus, „Narodowa Demokracja“). Matydamas, kad čia valdžios¹⁰ darbas, aš ir nesikišau į jį. –

„Odrodzenie“ priešinga Katalikybei, pasakė arcivyskupas. –

¹ cor w ² p del pa... ³ ver ins ⁴ ver ins ⁵ p del buvo ⁶ p del Išvien ėjo ⁷ orig fl -ias ⁸ p del darb... ⁹ ver ins ¹⁰ cor i

Jie (atgimtininkai)¹ buvo pas mane; aš jiems pasakiau, kad kol jie neis prieš Bažnyčią² ir tikyba, tol aš // jiems nieko nesakysiu. Jie pasižadėjo³ anaiptol nekovoti su katalikybe; pr[ie]šingai, sakėsi, kad dar palaiką tikyba. Ir iš tikrųjų iki šiol negirdėjau, kad „atgimtininkai“ būtų kur prieš katalikybę ėję. Tik jie gresė: jei kunigai kišiasi į politiką, trukdysią jiems darbą ir juos puldinėsią, tai tada ir jie gindamiesi turėsią⁴ prieš tokius kunigus eiti, būsią tai politikos kova. Net prašė, kad aš jiems duočiau kunigą, kurs juos vestų. Kunigo nedaviau, kadangi tai politinė sąjunga. Pagaliau aš nepasitikiu ta Sąjunga;⁵ ji gali tikrai iškry[p]ti iš tikrų vėžių. Kunigams neverta į tokias sąjungas kištis. Bet kol kas aš dar neturiu pamato tos Sąjungos smerkti. Pagaliau⁶ tiek „atgimtininkams“ (odrodzency), tiek „endekams“ dabar nerūpi tikyba, o politika; vieni stoja už federaciją, kiti už aneksiją; ¹ ir tarp tų dviejų srovių eina kova;¹⁷ tesižino, aš į tai nesikišu. Tik matau, kad vieni ir antri Bažnyčios įtaką norėtų suvartoti⁸ savo politiniams tikslams, norėtų paimti į savo rankas kunigus⁹. „Endekai“ dengiasi JE. arcivyskupo Hryniewiecki'o vardu ir kitų kunigų, o „atgimtininkai“ (odrodzency) giriasi, // už juos stovįs JE. vyskupas Bandurski, ^{6r} kun. Petrowski, kun. Bobnis ir kiti. Aš, negalėdamas sulaikyti kunigų¹⁰ nuo politikos, – ir čia palieku jiems liuosą valią. Bet negaliu sutikti, kad kuri viena partija imtųsi Bažnyčią ir tikyba monopolin. „Atgimtininkams“ pagrasiau: kai tik jie ims stoti prieš tikėjimą, aš tuo prieš juos tada iš[s]tosiu. Čia iš¹¹ manęs reikalaujate, kad aš bausčiau kunigus, kurie už „Odrodzenie“, vadinas, už federaciją eina; o „Odrodzenie“ atstovai vėl įteikė man raštą, kad suvaldyčiau kunigus „kurie neteisingai net iš sakyklų juos šmeižią ir puldinėją“. Taigi tuo tarpu aš čia matau tik apgailėtiną politinę kovą ir į ją nemanau kištis. –

Arcivyskupas¹² ėmė skųsti kun. Petrowskį, kad šį sekmadienį jis buvęs „Odrodzenie“ susirinkime ir prieš ponus žmones kurstęs, politiką varęs. –

¹ ver ins ² cor pro min ³ cor fl ⁴ cor *és* ⁵ p del *ik...* ⁶ cor u ⁷ phr ins ⁸ cor sec t ⁹ orig ver rep ¹⁰ cor k ¹¹ ins pro *nuo* ¹² p del *sku...*

Kad būtų ką priešinga tikybai sakęs kun. Petrowski, atsakiau, aš negirdėjau. Buvo čia, Vilniuje, daug kunigų, pav., kun. K. Lutosławski > ir [kai kurie]¹¹ kiti atstovai kunigai. Negirdėjau, kad jie būtų žmonėms evangeliją aiškine, o tik politikos kalbas kalbėjo. Negalėj[au] jiems uždrausti taip daryti, tai ir kun. Petrowskiui² turiu palikti liuosybę. –
 6v „O Jūsų Ekscelencijos su // laikraštiniuku pasikalbėjimas, kuris > „Rzeczpospolitoje“ ir „Głos Wilenski“³ išspausdintas buvo, kas gi? – ar ne poli[t]ikos⁴ dalykas nuo pradžių iki galui. Kaip gi tad aš galiu kitiems kunigams drausti politikuoti?“ –

JE. arcivyskupas⁵ čia ėmė karščiuotis ir daug prieš baltgudžius kal- 10
 bėti, prieš lietuvius; prikaišioti man, kad aš įvedu baltgudžių kalbą į Bažnyčią⁶, tai pakenks Bažnyčiai⁷, prives prie pravoslavijos (stačiatikys-
 tės); kad čia seniau nebuvę joki[u] ⁸ nei baltgudžių, nei lietuvių⁹ reikalų, kad tai Lenkijos ir Bažnyčios neprietelių esąs darbas, kad to viso čia nereikia. –

Atsakiau:¹⁰ Tamista, Gerb.¹¹ Ganytoja[u]¹², imi šitas šalis, kaip jos yra buvusios prieš 40 metų, ir į visa ką žiūri akimis žmogaus čia buvusio prieš 40 metų. Dabar jau nebe tie lietuviai ir jau net bal[t]-
 gudžiai nebe tie. Jie atgijo, atbudo, reikalauja¹³ savo teisių ir prie jų
 eina; ir prieis prie jų; mes nieko nepadarysime; istorijos tekinio ne- 20
 sustabdysime. Pagaliaus, kalbų atžvilgiu aš dar jokių atmainų baž-
 nyčiose iki šiol nesu daręs; visa ką kol karas ir neramūs laikai, pa-
 turiau,¹⁴ kaip mano pirmtakūnų buvo palikta. Išleidau įsakymą, //
 7r kad be mano ypatingo leidimo kol kas kalbų atžvilgiu¹⁵ jokių at-
 mainų nedarytų. –

> Baltgudžių kalbą įvedė į Bažnyčią¹⁶ Disnos dekanate JE. arcivysk.
 > Ropp'as, o Minsko dijacezijoje JE. vysk. Łoziński, abudu lenku. Aš kol kas tik prašiau kunigų, kad bent vaikeliams, kur reikia, aiškintų kate-
 kizmą suprantama jiems kalba, vadinas, bal[t]gudiškai. –

¹ ins ² cor o ³ p del *ti ats...* ⁴ cor k ⁵ cor i ⁶ orig min ⁷ orig min ⁸ orig fl -io ⁹ p del *klaus...*
¹⁰ a del inc lit ¹¹ cor G ¹² orig fl -a ¹³ cor u ¹⁴ p del *tai* ¹⁵ cor v ¹⁶ orig min

Kur¹ sakoma pamokslai baltgudiškai, negirdėjau, kad² kenktų katalikybei. Priešingai³, ten daug baltgudžių stačiatikių lanko bažnyčią, ten jie ima į katalikybės pusę linkti, o net pasitaiko, kad ir atvirsta. Bet dabartės, kol tokia politinė padėtis, dar ne laikas tie dalykai galutinai spręsti.

O ką dėl baltgudiškų mokyklų, – ne aš joms duodu leidimus, ne aš duodu joms lėšų; tai pasaulinės valdžios darbas. Girdėjau, kad kun. Petrowski sutaręs su anąja valdžia, su p. Vytautu Abramavičium ir su p. Iwanauskiu, baltgudžiu,⁴ kuria Borunuose⁵ gudų mokytojų seminariją. Matyt, anos valdžios politiniams tikslams nepriešinga buvo toji mokykla. Nesuprantu, kam aš čia esu painiojamas. –

Jenerolas kalbėjo, // kad žmonės skundžiasi dėl kun. Petrowskio⁶ veikimo, kad⁷ pats žmonės nenorį baltgudiškos kalbos. –

Atsakaiu, jei kuo Kanonam yra kun. Petrowski⁸ nusikaltęs, prašau nurodyti, ar žmonės tenurodo⁹, aš jį bausiu. Iki šiol jokių skundų¹⁰ prieš kun. Petrowski iš Borunų neturėjau; priešingai, girdėjau, kad jį žmonės labai myli ir gerbia. Jei jį iš ten pajudinėčiau, tai ne tik Borunų parapija, bet visa apielin[k]ė¹¹ sukrustų jo ginti. –

Gi jei baltgudiška mokykla netinka žmonėms, jie vaikų neleis, ir²⁰ dalykas bus atliktas. –

Jenerolas ėmė išrodinėti, kad to, ką lenkai amžių darbu yra¹² įgiję, negalį¹³ iš savo rankų paleisti, kad Borunai jų kultūros vieta turinti būti. –

Atsakaiu, aš¹⁴ į tai nesikišau, ne mano reikalas. Tik prašau pasakyti, kaip gi žmonės – liaudis Borunuose kalba, ar ne baltgudiškai. Taigi kas bloga, kad ten kunigas baltgudis? –

Man rodos, kad taip ir tinka; – gi tarp savųjų darbuojasi.

Ašmenos dekanu buvo kun. Górski. Kunigai man dėl jo neg[e]ro¹⁵ būdo ir apsiėjimo // su jais nusiskųsdavo, juo neužsiviežė¹⁶; jie¹⁷ intarė, *sr*

¹ a del *Ten* ² p del *tai* ³ cor *ie* ⁴ p del *sutaręs* ⁵ cor *o* ⁶ cor *ow* ⁷ cor *k* ⁸ cor *ow* ⁹ cor *fl* ¹⁰ cor *s*
¹¹ orig ex err *-tė* ¹² p del *įgy...* ¹³ p del *t* ¹⁴ p del *to da...* ¹⁵ orig ex err om sec *e* ¹⁶ =nepasitikejo ¹⁷ add

kad Górski su lenkų valdininkais ir žandarais išvien eina ir¹ net įdavinėja kitus kunigus. Gavau² iš kunigų¹² ir vieną, ir antrą prašymą, kad kun. Górski nuo dekanavimo pašalinčiau. Ba[n]džiau³ kunigus nuraminti ir su Górskiu sutaikinti; nieko iš to neišėjo. Kai kun.⁴ Górski, artinantis bolševikams, pabėgo⁵ Varšavon, į jo vietą skyriau⁶ klebonu ir dekanu kun. Abrantavičių, kur buvo prie Bonifratrų bažnytelės Vilniuje. Man išrodė jis tinkamas. Dar rusų laikais jis klebonavo ir dekanavo⁷ Ašmenoje; dėl bažnytinės procesijos, kurią buvo padarę, jis rusų valdžios buvo iš ten⁸ išguitas; paskui jis Vilniuje gimnazijose mokytojavo; buvo baigęs Akademiją⁹. Nors lietuviu jis save laikė, bet 10 su manim lietuviškai nekalbėdavo, nė prie lietuvių darbų jis neprišidėdavo, tie dalykai jam nerūpėdavo. Ašmenos dekanato¹⁰ kunigai jo paskyrimą gana gerai ir palankiai sutiko. –

8v Górskis sugrįžęs bū // tinai norėjo vėl liktis dekanu Ašmenoje¹¹. Pagaliaus sutikau, kad jis pasiliktų kol kas tik¹² klebonauti Ašmenoje, dekaną Abaravičių iškėliau į Župranus,¹³ netoli nuo Ašmenos. –

Górskis nerimo. Ir pats kreipėsi į lenkų žymesnius karininkus¹⁴, kad šie¹⁵ jį užtartų, kad per jenerolą Żeligowskį į mane įtaką padarytų, kad jį vėl dekanu skirčiau, nes juo visa¹⁶ viso Ašmenos apskričio lenkybė vien tik remiantis, jis tik lenkystę čia palaikęs; kad aš tyčia lietuvių 20 skyręs lenkystei griauti. Ir žmones sukurstė su panašiais prašymais į jenerolą Żeligowskį ir į mane kreiptis; buvo tuose prašymuose per 50 parašų, tik nežinia kokia jų vertė ir kiek jie tikri. Žinojau, kad ir liaudis, ne tik kunigai¹⁷ kaimynai Górskio nekenė. Teko man net kanclerius kun. Chaleckis į valdžią (p. Piwocki) siųsti, su dokumentais parodyt¹⁸, kodėl Górski¹⁹ negalėjo dekanu liktis. –

Dabar ir vėl jenerolas Mokrzecki iškėlė kun. Górskio ir Abrantavičiaus²⁰ dalykus²¹ aikštėn²². //

¹ p del *jiems šitie...* ² phr ins ³ orig ex err om *n* ⁴ cor *n* ⁵ cor *o* ⁶ cor *y* ⁷ cor *n* ⁸ p del *pa...*
⁹ pro min ¹⁰ ver ins ¹¹ pro min ¹² ver ins ¹³ p del *go...* ¹⁴ cor fl ¹⁵ cor *ie* ¹⁶ p del *len...* ¹⁷ cor
n ¹⁸ cor *p* ¹⁹ cor *G* ²⁰ cor fl; orig vid ex err *Abanavičiaus*; p del *dalyko* ²¹ cor fl ²² cor *ai*

1921 II 19

Jis pridėjo, kad žmonės reikalauja, kad kun. Górski būtų Ašmenoje ⁹ dekanu. –

Atsakaiu, „nesuprantu, ką gal žmones parapijiečius rūpėti, kas¹ Ašmenos dekanato dekanas. Tas dalykas tik mane ir kunigus liečia; dekanai skiriami kunigams vadovauti ir prižiūrėti; ko čia liaudis kišasi? – bene tik kurstoma?“ Ir vėl gavau aiškinti, kodėl turėjau kun. Górską nuo dekanavimo atstatyti. –

Jenerolas prikišo, kad kun. Abrantavičius esąs lietuvių nusistatymo (litovskiej orjontacj). Atsakaiu, kad aš kunigų politinės ar tautinės
10 orientuotės nepaisau, aš siunčiau ten kun. Abrantavičių ne politikuoti, o tik² žmonių dvasios reikalais³ rūpintis ir žinau, kad jis ten ne politikuoja; jokių skundų iš žmonių ant jo neturėjau; pagaliaus,⁴ jis baltgudiškoje parapijo. –

Galop prikaišiojo man jenerolas Mokrzecki, kad aš pats duoduosi traukiamas į politiką.⁵ –

„Kur ir kada“, – tariau. „Rodosi, iki ši[o]⁶ laiko tuo išsisaugojau ir išvengiau“. –

„Gi „Naša Dumka“, baltgudžių laikraštis, praneša, kad Tamista 16 vasario lie // tuvių gimnazijos vakarėlyje Lietuvos⁷ nepriklausomybei ⁹
20 paminėti dalyvavęs ir kad net delnais plojęs po kun. Stankevičiaus kalbos, kur jis⁸ pasakęs, kad Vilnius lietuviams turįs tekti“. –

„Gerai“, – atsakaiu, – „o gi kaip⁹ buvau¹⁰ per lietuviškai gudiškosios jūsų divizijos¹¹ šventę, – kaip visose lenkų tautinėse iškilmėse dalyva[u]davau¹², – kai buvau drauge su Tamista per paskutinį lenkų studentų patrijotinį vakarą miesto salėje ir kai¹³ drauge delnais plojome, – ar buvo bloga?“ –

Aš manau, kad tiek lenkai, tiek gudai, tiek lietuviai visi mano vaikai, mano ganomieji¹⁴, kad visiems jiems¹⁵ dera man lygia[i] tarnauti, su jais džiaugtis ir liūdėti. Pasakyk¹⁶, Tamista, – ką gi lietuviai

¹ cor s ² p del *žmonėse* ³ cor fl ⁴ p del *kur* ⁵ orig ꝑ; p del *Štai* ⁶ orig fl *-iam* ⁷ cor fl ⁸ ver ins ⁹ p del *dalyv...* ¹⁰ cor fl ¹¹ cor v ¹² cor ly ¹³ cor k ¹⁴ cor fl ¹⁵ ver ins; p del *lygiai* ¹⁶ cor s

būtų man pasakę, kad aš tiek kartų dalyvavęs visokiose tautinėse lenkų šventėse ir iškilmėse, būčiau lietuvių pakvietimą paniekinęs ir į jų vakarėlį nėjęs? Aš turiu būti visiems lygiai ganytojas¹. –

10v Tuo tarpu atėjo ir JE. vyskupas Bandurski. Jis mano pusę palai // kė ir padėjo tuos nemalonių pasikalbėjimus su jenerolu Mokrzecki ir arcivyskupu Hryniewieckiu pabaigti. Dar JE. arcivyskupas skundėsi, kad jį laikraščiai taip aštriai puldinėja, kad net² kun. Toloczko drįso prieš jį stoti. –

Taigi, sakiau, aš Tamistą gyniau, liepiau kun. Toloczko netaktą atataisyti ir tai laikraščiuose paskelbti. – 10

Minėdamas „Straž Litwy“, į mane kreipdamasis, aštriai³ sakė: „tai tie jūs (wasze) laikraščiai apie seną žmogų taip drįsta kalbėti“. –

Ramiai atsakiau, kad aš jokių laikraščių neturiu ir nevedu. Tokius > laikraščius teturime, kokius JE. Ponas jenerolas leidžia, pasakiau nusi-juokdamas. –

Dar aš pats vienas likausi su jenerolu Mokrzeckiu ir rimtai jam pasakiau: Tamista, gi⁴ pasakyk, – ar JE. arcivyskupo Hryniewieckio čia buvimas,⁵ laikraščiuosi spausdinti jo⁶ pasikalbėjimai, jo visa darbuotė pagaliau ar nėra⁷ grynai⁸ politikos dalykai ir politikos varymas. –

10v Jeigu arcivyskupas politikuoja, tai ką gi aš su⁹ ki // tais kunigais 20 galiu daryti? –

Kaip aš galiu drausti kitiems kunigams politikuoti, o net ir gintis. Aš tik raminu, malšinu, švelninu, kur galėdamas. Ir kad to nebūčiau daręs, visa kas būt daug aštriau išėjė¹⁰ ir gal blogiau baigėsi¹¹. –

Taip pat gudus ir lietuvius, ir lenkus aš kai[p] galėdamas¹² taikau ir į vienybę¹³ vesti stengiuos, kad meilėje ir taikoje gyventų. Bet nenorėk, Tamista, kad aš Bažnyčios¹⁴ reikalus su viena kuria¹⁵ partija riščiau; arba kad aš smerkčiau tai pas kunigus baltgudžius ir lietuvius, ką jūs giriate ir gerbiate pas kunigus lenkus. Ką aš turiu leisti lenkams,

¹ cor ga ² ver ins ³ cor aš ⁴ ver ins ⁵ p del darba... ⁶ ver ins ⁷ cor r ⁸ cor ry ⁹ cor s ¹⁰ cor fl ¹¹ cor b ¹² cor fl ¹³ cor ie ¹⁴ orig min ¹⁵ cor ur

nenorėkite, kad aš tai drausčiau baltgudžiams ir lietuviams. –

Išsiskirstykim dalykus. Jei Tamistų įstatams ir dėsniams kunigai politikos atžvilgiais nusikalsta, Tamistos to žiūrėkite ir tardykite, tai¹ Tamistų reikalas; turite iki gana priemonių. Jei pasirodys, kad kunigas kur Bažnyčios² įstatams nusidėjęs³, be abejo, aš tada jį nubausiu. –

Iš visa⁴ ko buvo matyti, kad jenerolas buvo JE. arcivyskupo Hryniewiecki įkurstytas. –

Išėjome drauge su JE. vyskupu Bandurskiu. Šis pripažino, kad⁵ aš turėjęs tiesą. Nusiskundė dėl „endekų“ darbų, kad jie⁶ [savo darbas 10 trukdą Pilsudskiui išmintingą čia politiką vesti ir žudą čionai lenkų reikalus (polską sprawę)].¹⁷ //

1. III. 1921. Kun. Steckiewicz, Kurijos vicekancleris, prisiuntė man 1v raštą. Prašo, kad jį paliuosuočiau nuo vietos. Paskutiniai mano kunigų paskirstymai esą aiškiai parodę, kad aš lietuvius ir baltgudžius remiaš, kad aš „partijos“ darbą varąs. Pasitaręs⁸ su savo nuodėmklausiu, nusprendęs⁹ pasiliuosuoti, nes net iš tolo negaljis esą prisidėti prie darbo, kuris jo tėvynei Lenkijai¹⁰ ir šv. Bažnyčiai kenkiaš. –

Savo rašte jis jokių faktų nenurodė. –

Dėku Dievui, kad jis pasiliuosavo. Ne kiek jis ir dirbo. Bijodamasis 20 bolš[e]vikų, vienąkart iš Vilniaus išvažiavo anapus Gardino ir į Lenkiją ir ten apie porą¹¹ mėnesių išsėdėjo. Pernai birželio mėnesį ir vėl išvažiavo Lenkijon, ir ten išbuvo iki dabar. Jis nuolat sirguliavo, širdies ligą turi. –

Lietuvių tarpe jis buvo apšauktas uoliu „endeku“, kuris Kurijoje sėdėdamas tikrai „partijos“ darbą dirbo. Jaučiau visumet, kad Kurijoje turiu neprietelių; jaučiau, kad jis saviesiems iš Kurijos žinių praneša, kad man darbą trukdo. Gaudavau skundų, kad įteiktų¹² raštų prieš kai kuriuos // kunigus man jis¹³ neįdavęs; tie raštai kažin kur nudingę. 1v Keletą kartų buvau prašęs, kad laikraštyje „Dziennik Wileński“ ir kituose apie¹⁴ mano įsakymus jis paskelbtų¹⁵, to nepadarė. Jaučiau, kad

¹ cor t ² orig min ³ cor u, e ⁴ cor v ⁵ ver cor ⁶ p si ← ⁷ phr mg ⁸ p del tad ⁹ cor ren; p del esq ¹⁰ p del ke... ¹¹ ins o ¹² fl vid mut; p del jam žmonės ko... ¹³ ver ins ¹⁴ ver ins ¹⁵ cor fl

drauge su kitais kunigais „endekais“ jis prieš mane eina. Bet visa ką kenčiau dėl neramių laikų ir padėties, kuri šalyje susidariusi. Paskutinėmis dienomis dar vienas dalykas aikštėn iškilo. Pernai pono Korwin-Milewski'o žmona įnešė¹ separacijos bylą ir ją laimėjo. Prelatas oficijolas Sadowski's, prelatas Hanusowicz ir kan. Kukta man pranešė, kad kun. Steck[i]ewicz'iaus² išduotame nusprendimo nuoraše esą įdėti žodžiai „ex culpa mariti“³, kurių pačiame nusprendime nėra. Tai[p] pat patvirtino ir kun. Chalecki's, kanclerius.⁴ Ponas Korwin-Milewski's, kaip tik dėl tų žodžių įsižeidęs, kreipėsi į Kuriją, kad jam tikrą nuorašą duotų. Prelatas Sadowski's⁵ buvo tos nuomonės, kad kun. 10 Steckiewicz'ius⁶ gudriausia padarytų, jei į Ameriką išbėgtų. Korwin-Milewski's, susekęs, kad tie žodžiai Steckiewicz'iaus įdėti, nedovano-
sias, patrauksias // jį tieson. Aš sakiau, kad reikia laukti, kol⁷ dalykai paašikės; gal kun. Steckiewiczzius nekaltas, gal jis pasiteisįs. –

Dabar man ateina į galvą, ar kun. Steczkiewicz'ius, tai sužinojęs ir matydamas, kad⁸ Kurijoje ilgiau liktis negali, nenorėjo išeidamas tiesiog mane įgilti. Mat, man buvo vieno kunigo pakišta mintis, kad aš gelbėdamas kun. Steckiewicz'iu⁹, naują nusprendimą į vietą to, kuris yra, liepčiau padirbdinti su žodžiais „ex culpa mariti“. Žinoma, aš su tuo sutikti negalėjau. Ir prelatas Sadowski's buvo tos nuomonės, kad 20 to¹⁰ nusprendimo, kuris yra¹¹, liesti negalima. Kur gi būtų sąžinė? –

Kun. Steckiewicz'ius, grįžęs iš Varšavos, pas mane visiškai neužėjo, nė kalbėti, matyt, ^rsu manim¹² nenori ir nesiteikia. Aš su¹³ juo sten[g]-davausi ko mandagiausia ir švelniausia elgtis, net kiek galėdamas padėjau jam mažmožiu. Dabar jis mieste pasakoja apie įteiktą man¹⁴ raštą ir giriasi, kokį karžygišką žingsnį padaręs. Lai Dievas laiko jį savo globoje ir jį laimina! –

Žinoma, kun. Steckiewicz'ių paliausavau nuo vietos pagal jo prašymą. //

¹ p del prieš jį ² cor w ³ =dėl vyro kaltės ⁴ p del Dabar ⁵ cor i ⁶ cor fl; p del ger... ⁷ cor l ⁸ p del inc lit ⁹ cor fl ¹⁰ cor t ¹¹ cor a ¹² phr ins ¹³ cor s ¹⁴ ver ins

4. III. 1921. Pasakiau pamokslą šv. Mikalojaus bažnyčioje lietuviams mokiniams, vakar Katedroje laikiau Sumą.

Per visus Gavėnios sekmadienius Katedroje popiet¹ po 4 val. sakiau pamokslus apie Viešpaties Jėzaus Kančią. 5, 6, 7 šio mėnesio taip pat Katedroje sakiau pamokslus popiet; buvo 40 valandų Šv[č]. Sakramento išstatymo pamaldos.

16. Išvažiavo JE. arcivyskupas Hryniewi[e]ckis. Prieš keliausiant aplankė mane, o aš jį; nieko ypatinga nekalbėjova². Sakėsi senelis³ – išvažiuojas, nes jaučiasijasis nusilpnėjęs ir ten, kur gyvenąs, oras iš kiemo nekoks esąs. Kaip paprastai, kiek įsikasčiavęs ėmė be per[s]tolio, nieko neprileisdamas prie žodžio, kalbėti apie savo ligą, kad gydytojai išėmę jam šonkaulį, paskui apie pergyventus laikus, kai jis buvo Vilniaus vyskupu, kaip prie rusų lankė dijaceziją; nuolat tą pat. Jau labai žymu nusenėjimas ir suvaikėjimas. Jis⁴ mėgo⁵ [†] taip pat¹⁶ kalbėti taip pat apie prieš jį buvusius⁷ nedorus dijacezijos valdytojus; bet taip pat ir apie politikos dalykus. Jo laikais, t. yra prieš 40 metų, nebuvo čia⁸ nei lietuvių, nei baltgu // džiu, o tik katalikai – lenkai. Už rusų, vokiečių, 3r žydų ir masonų pinigus sukilusios tos tautos; tai lenkų neprietelių vis esąs darbas, jis drauge ir Bažnyčiai⁹ esąs priešingas. Ypač baltgudžiai, 20 jei tik su¹⁰ savo kalba bruksiąsi į bažnyčias, privesią liaudį prie pravoslavijos. Labai aštriai jis kalbėdavo prieš lietuvius ir baltgudžius kunigus. Juo daugiau jis kalbėdavo¹¹, juo labiau karščiuodavo¹²; jo akys imdavo degti fanatizmo ugnimi. Jis kalbėdavo dažnai visa ką kartodamas, painiodamas, kol neapilsdavo; tečiau¹³ negalima sakyti, kad jis buvo be nuovokos, kad jis netekęs sąmonės; nors nutoldamas, jis dar sugebėjo prie nustatyto tikslo kreipti savo kalbą. JE. arcivyskupas buvo aukšto ūgio, liesas, malonaus veido; jis jau gerai iškaršęs; kaip kada akys jau visiškai įdubusios rodėsi, o lūpos pamėlynavusios, pats išblyškęs, lavono spalvos; įsikasčiavęs vėl atgydavo, parausdavo¹⁴. –

¹ cor t ² cor fl pro -ėjom ³ cor se ⁴ ver ins ⁵ orig cap ⁶ ver ins ⁷ cor fl ⁸ ver ins ⁹ orig min
¹⁰ ver ins ¹¹ pro kalbėjo ¹² pro karščiavos ¹³ cor u ¹⁴ cor p

Jį čia parsitraukė „endekai“ prieš JE. vyskupą Bandurskį, na, žinoma, ir prieš mane. Vyskupas Bandurskis, mat, Pilsudskio šalininkas ir garbintojas, daugiau demokratas, pažangus; rėmė Pilsudskio ir jo padėjėjų¹¹ sumanymus² ir darbus, rėmė „Odrodzenie“; Valstiečių // ^{3v} Sanjungą, kurie prieš „endekus“ ėjo. Bandurskio, vyskupo, vardu pasinaudodami, „Odrodzenia“ šalininkai varė liaudyje agitaciją ir traukė prie savęs žmones. –

Tad „endekai“ parsitraukė JE. arcivyskupą savo politikai remti ir kad galėtų³ arcivyskupo vardu, autoritate ir fijoleta[i]s ją pridengti žmonių akyse prieš vyskupą Bandurskį¹⁴. –

10

Endekų⁵ guvūs ir gudrūs vadai savo nuomonės pakišdavo seneliui, inkalbėdavo jam, ką tinkami, o paskui, neva iš⁶ jo išgirdėję ar sužinoję, jas žmonės skelbdavo, kaip pasikalbėjimą su arcivyskupu ar arcivyskupo⁷ į liaudį atsiliepimą. J. O. (žinomas⁸ ponas Obstas) tokį pasikalbėjimą, nustatytą, žinoma, prieš lietuvius, baltgudžius, žydus, paskelbė „Rzeczpospolita“ laikraštyje, o paskui „Głos Wilenski“. Iš to kilo didelis triukšmas ir polemika laikraščiuose, kuri ilgai nenurimo. Endekai begėdiškai senelio vardą savo tikslams naudojo. Jie vadžiodavo senelį ir į darbininkų susirinkimus [Liga Robotnicza (tėvų⁹ jezavitų), Związki Chreścijańskie¹⁰ (kun. Olszańskio)], ir į vaikelių įstaigas su prakalbo- ²⁰
^{4r} mis; // arba vėl iš įvairių vietų sodiečius partraukę vesdavo pas senelį, kad juos laimintų ir tinkamai juos politikos atžvilgiu nustatytų. Garbingas senelis¹¹ „endekų“ rankos virto paprasčiausiu agitatorium. Labai liūdna buvo; tai kenkė Bažnyčiai¹². Ir man tekdavo; senelis įsikarščia-
vęs, bekalbėdamas kur prie bažnyčios ar gatvėje, ar salėje su¹³ bobelėmis,¹⁴ net prastais žmonėmis, ir man, ir kitiems kunigams daug ką viešai prikišdavo; žodžiu ir prieš mane kai kada varė agitaciją. –

Sužinojau, kad ir žymesnius žmones, net jenerolus prieš mane nustatydavo. –

¹ phr ins ² orig ex err -nynymus ³ cor g ⁴ phr ins ⁵ a del Ji... ⁶ ver cor ⁷ cor y ⁸ p del Obsta...
⁹ cor t ¹⁰ cor s ¹¹ p del ju ¹² orig min; p del inc lit ¹³ p del ins dievotom ¹⁴ p del ar

Jis, negalėdamas nurimti, visur landžiojo, vaikščiojo, net po lenkų laikraščių redakcijas, draugijas ir visur tinkamai „endekų“ nustatytas¹ savo kalbėdavo prieš lietuvius, baltgudžius, žydus, masonus, na ir manęs nepamiršdavo. Daug daug jis čia būdamas ir man pridirbo nemažonumų, ir kai kuriems kunigams. Jis varė politinį „endekų“ agitatoriaus darbą. Kai pirmąkart jis čia buvo dar prie // pirmos lenkų okupacijos, ^{4v} viešai prieš mane¹ ir kai kuriuos kunigus¹² su visokiais priekaištais ir nesąmonėmis išstojo.³ Mat, norėdamas senelį pagerbti ir iškilmingai, kaip kentėtoją, drauge su visais miesto kunigais pasveikinti, aš suprašiau pas save visus miesto kunigus ir patį arcivyskupą pakviečiau. Jis ta proga pasinaudojęs ir išrėžė kaip gramofonas, ką buvo kur nugirdęs prieš mane ar prieš kai kuriuos kunigus. Žinoma, senel[ui reikia viskas]⁴ dovanoti⁵, bet ka[lčiausi]⁶ tie, kurie jo karštatimi naudo[jasi]⁷ savo nedoriems sumanymams [vykinti]⁸. Pats senelis vis tik nenuora[ma, ir ne]⁹ be to, kad nebūtų kiek jame piktos valios, o ypač fanatiškos neapykantos¹⁰ prieš lietuvius, baltgudžius, žydus, rusus ir kitus. Jo buvimas Vilniuje labai kenkė Bažnyčiai; ir jis nešė naujo raugo, neapykant[os, į vie]tinius¹¹ santykius, jau ir taip blogus ir be galo įtem[p]tus¹²; jis nebuvo meilės, taikos, rimties sėjėjas, o tik keršintojas, agitatorius, kurstytojas. Girdėjau, lietuviai rengiasi surinkę žinių pasiūsti Ryman memorialą apie arcivyskupo Hr. čionai [veikimą].¹³ //

19. III. 1921. Šv. Juozapo šventė. Apie 9 v. iš ryto laikiau šv. Mišias ^{11r} Antakalnyje, Seserų Magdaleniečių kopyltėlėje, pasakiau pamokslėlį; po pusryčių aplankiau mergaičių auklėtinių dirbtuvę. Iš ten nuvažiavau į Lukiškių pliačių. Čia 11 valandą buvo iškilmingos Mišios už Pilsudskį, mat, jo vardinės. Šv. Mišias laikė JE. vyskupas Bandurskis¹⁴, pamokslo nebuvo. Aš buva[u]¹⁵ kviestas į tas iškilmes paties p. jenerolo Mokrzecki'o. Po pamaldų b[ūta]¹⁶ kariuomenės parado. Šiaip žmonių buvo

¹ orig ex err -*tytatas* ² phr ins ³ p del *su*... ⁴ vid, mut ⁵ cor *no* ⁶ vid, mut ⁷ vid, mut ⁸ vid, mut ⁹ vid, mut ¹⁰ cor *t* ¹¹ vid, mut ¹² orig ex err om *p* ¹³ vid, mut; mg graph *man*?, inc 16. III. 1921. *Išvažiavo arcivyskupas Hry[niewieckis]* ¹⁴ cor *B* ¹⁵ orig fl -*a* ¹⁶ orig vid ex err *buvo*

nedaug; kiek vaikų iš įstaigų buvo privesta ir daug liuosai paleistų kareivių, įsimaišiusių į žmones, sudarė kiek minios. –

Vakar 7 valandą buvau Universitatėje¹; čia buvo surengtas vakaras > ypač Pilsudskiui pagerbti, Universitatės atnaujintojui. Kalbėjo Rektorius apie svarbumą valandos, kurią dabar Lenkija gyvena: taikos su bolševikais pasirašymas, Silezijos balsavimas, su lietuviais tarimasis; išreiškė pasitikėjimą, kad visa kas Lenkijos naudai ir garbei išeis; garbino Pilsudskį ir pagerbė² jenerolą Želigowskį; paskui kalbėjo prof. 11v Zawadzki³ apie // Sileziją, apie jos praeitį ir dabartį, apie jos vokiétinimą ir suvokiétėjimą. Man išrodė, kad visa, ką jis apie vokiečius ir 10 prieš vokiečius sakė, buvo galima pritaikinti³ prie Lietuvos ir Baltgudijos, kiek dalykus atmainius⁴ ir žodį „vokietis“ „lenku“ pakeitus.⁵ Profesorius buvo tikras, kad Sileziją lenkai⁶ laimės. –

Trečias iš eilės kalbėjo prelatas Žongalavičius⁷, vicerektorius – apie tėvynės Lenkijos meilę. Buvo tai Lenkijos apoteoza kilniu poetingu⁸ stiliumi pasakyta. –

Į⁹ šitas iškilmes taip pat buvau kviestas. –

Kai buvo minima¹⁰ Pilsudskis ir Želigowskis, kviesti svečiai plojo > rankomis, džiaugsmą ir palankumą reikšdami. Buvo ir Tautų Lygos atstovas, majoras Uzquiano, išspanas; matyti, jautėsi kaip sugautas. 20 Rektorius¹¹ kalbėdamas minėjo ir Tautų Lygą, darė jai priekaištų; gerai, kad išspanas nieko nesuprato, būt pasižeidęs¹². –

Aš su ponu Uzquiano seniai buvau susipažinęs, labai malonus žmo- 12r gus, geras, uolus katalikas. Sužinojau, kad jis, kai gali, // kasdien eina į Katedrą, į šv. Kazimiero koplytėlę, 9 valandą šv. Mišių klausyti ir eina šv. Komunijos. Moka jis rusiškai, angliškai, prancūziškai, vokiškai ir bene tik itališkai; man išrodė, kad jis jau gana gerai čia vietinėse sąlygose orientuojasi¹³. Jis žadėjo man ryt¹⁴ dieną 7 v. vakare atnešti Mgr³o¹⁵ Ratti, nuncijaus, laišką. –

¹ cor fl pro -ate ² cor er ³ cor ri ⁴ ins pro del pakeitus ⁵ p del Buvo ti... ⁶ orig cap ⁷ cor sec a ⁸ cor n ⁹ cor ¹⁰ fl vid, pro -i ¹¹ cor fl ¹² cor d ¹³ cor pri o ¹⁴ cor y ¹⁵ =Monseigneur'o =Monsinjoro

1921 III 19-20

Miestas buvo kai kur papuoštas. Iš pat ryto gana anksti mačiau milicininką va[i]kščiojant ir įsakinėjant kiemsargiams, kad lenkų vėluvas¹ iškabinėtų.

20. III. 1921. Laikiau Katedroje Sumą; Verbų diena. Išeidamas iš bažnyčios, mačiau ponias, kurios moteris išeinančias ragino eiti į mitingą. Mačiau prieš Katedrą susirinkusią žmonių kuopą, ypač moterų, bet buvo nemaža ir vyrų. Viens iš vyrų pasilypėjęs ant paminklo tvarkė tą susirinkimą ir kalbėjo. Žmonių buvo ne per daugiausia. Mat buvo daromas² moterų³ mitingas prieš pulkininką Chardigny protestuoti, < 10 kad⁴ jis moterims balso nepripažįstas per plebiscitą. Mitingas išrodė nevykęs. –

Per pamaldas popiet sakiau Sopulingosios Jėzaus Kančios pamokslą – Katedroje. // Žmonių, kaip visus pamokslus apie Jėzaus Kančią, 12v taip ir šandie buvo pilna Katedra. Matyt, žmonės mėgo tuos pamokslus. Sakiau grynai tikiybinius pamokslus, pasirodė, kad tokie pamokslai kaip tik⁵ tinka žmonėms; jau tautinių ir politinių gana jie turi ir prisiklauso. Kas nor politikos, gal į mitingus eiti; žmonėms malonu nors bažnyčioje pasiilsėti, išgirsti Dievo žodį, nusiraminti, į savo sielą įeiti ir apie savo išganymą pamintyti.

20 Septintą valandą vakare atėjo majoras⁶ Uzquiano⁷; atnešė iš Mgr. < Ratti laišką. Kalbėjau su juo daugiau kaip valandą. Pasirodė, kad jis kalbėjosi su Mgr. Ratti apie mano čia padėtį ir kiek apie dijacezijos⁸ stovį. Iš pono Uzquiano kai ką sužinojau. Endekai prieš mane varo kovą⁹ visu frontu. Ponas Simonas Meištačiūš, nuo Panevėžio dvarininkas, buvęs pas Uzquiano,¹⁰ kad mane padėtų iš Vilniaus pašalinti per išpanų ambasadą prie Vatikano. Žinoma, Uzquiano su tuo nesutikęs. P. Meištačiūš, 11 kad mane¹¹ pašalinus, važinėjo // Varša- 13r von prie nuncijaus, net rengiavosi kad tik ar ne Ryman siekti. Atsakiau, tai jis mano prietelius, kaip tik dirba mano naudai. Aš taip nenorėjau

¹ orig *vieluvus* ² cor *o* ³ ver ins ⁴ cor *d* ⁵ orig ex err *tink* ⁶ ins pro del *pulkininkas* ⁷ cor *q*
⁸ p del *padėti* ⁹ cor *v* ¹⁰ p del *mano* ¹¹ ins pro del *mane*

eiti Vilniui! dariau, ką galėdamas, kad Vilniun nepatekčiau; bet tai man nepavyko. Šv. Tėvo liepiamas ir verčiamas Vilniun atėjau; džiaugdamas išeisiu iš čia, tegul tik Šv. Tėvas žodį taria. –

Aš žinau, kad taip yra, sakė Uzquiano; man tai sakė Mgr. Ratti. –

Paklausk, Tamista, tariau, tu, kurie prieš mane agitaciją varo, kad nurodytų faktus¹ ir dalykus, kuriais aš esu nusikaltęs; labai būtų man naudinga² tai sužinotus. –

Prikiša Tamistai, jis³ sakė, kad iki šiol lenko sufragano nėra. –

Tai ne mano kaltė, sakiau; aš rūpinasi, kad jis būtų; sužinojęs > esu iš Mgr. Ratti, būk Rymas nusistatęs neskirti jokių čia sufraganų⁴,¹⁰ kol šių šalių likimas nebūsiąs galutinai išspręstas. Ir aš su tuo pilnai sutinku. Gal reikės ir, be abejo, reikės dijacezija dalyti. Būk Mgr. Ratti pasakęs, kad skiriant lenkams sufraganas, reikėtų ir baltgudžiams skirti, o tai dabar negalima ęsą. Mat neišrodo, kad šiomis aplinkybėmis būtų griežto reikalo sufraganas baltgudis skirti, tai dar ateitis parodys. –

^{13v} Sakė, prikaišioja man, būk aš baltgu // džiūs remiās ir⁵ palaikās, kad sudarius baltgudžių klausimą. –

Atsakiau: kur aš juos dėsiu; šitos šalys daugi[au]sia⁶ baltgudžių gyvenamos; kur baltgudį kunigą siųsiu, ten jis rasis tarp savųjų. Pagaliau, aš tos nuomonės, kad taip ir reikia: baltgudžiai skirti į baltgudžių²⁰ šalis, lenkai – į lenkų, o lietuviai – į lietuvių. Aš dažnai nežinau, kuris kunigas lenkas, o kuris baltgudis, nes šie pastariejie⁷ slepiasi kai kada su savo baltgudiškumu, bijos persekiojimų. –

P. Uzquiano minėjo kun. Petraucką iš Borunų. Papasakojau, kad jis nebuvo lenkų priešas, kad jis padėjo su darbininkais lenkams 1919 – 19 balandžio Vilnių paimti, kad dėl to pagirtas ir pažymėtas viešai (gavo ar orderį, ar pagyros lakštą), kad prie Vytauto Abramavičiaus⁸ buvo gerbiamas ir branginamas, ir valdžios remiamas 'dėl to'⁹, kad „Odrodzenie“ darbavosi; dabar, valdžiai atsimainius, kitaip į Petraucką

¹ cor k ² p del ju... ³ ver ins ⁴ cor s ⁵ p del skiriās ⁶ vid, mut ⁷ fl add; p del nesigiria ⁸ cor fl ⁹ phr ins

žiūrima; baltgudžiai jau nepalaikomi, o spaudžiami ir persekiojami. Sunku, kad vyskupas pagal valdžių orientacijas ir krypsnius į savo kunigus žiūrėtų¹ ir² juos šalintų, // kilnotų ar baustų. –

14r

P. Uzquiano minėjo ir kun. Górski³, buvusį Ašmenos dekaną, o dabar tik kleboną. Man teko aiškint, kokio būdo tai žmogus tas kun. Górskis, kaip prieš jį visi dekanato kunigai po kelis kartus stojo ir reikalavo, kad jis būtų nuo dekanavimo atstatytas, kaip pirma prieš prelatą Michalkevičių ėjo, anonimus jam rašė, kaip dabar prieš⁴ mane eina, jenerolams skundžia ir įduoda, net žmones prieš mane ima kurs-
10 tyti, taip pat ir prieš kitus kunigus. –

Pagaliaus ir kun. Abaravičių, dabartinį Ašmenos dekaną ir Župranų kleboną, paminėjo p. Uzquiano. –

Ir čia, atsakiau, nematau, kuo aš taip labai būčiau⁵ nusidėjęs Bažnyčiai⁶, o net ir lenkybei. Kun. Abaravičius dar rusų laikais buvo Ašmenos dekanu ir klebonu; tik dėl to, kad procesiją be leidimo padarė, buvo jis pašalintas, nukentėjo; pagaliaus Župranai – baltgudžių gyvenamoji vieta, o Abaravičius kaip tik moka baltgudiškai; prie lietuvių darbų jis neprisidėdavo; gal tik savo kalbomis jis⁷ paerzino⁸ lenkus, nes, kiek girdėjau, jis lietuvių orientacijos. Sunku pagal
20 politin[ę]⁹ orientaciją kunigai skir // styti. –

14v

Buvo kalba, kad ne¹⁰ tik pasauliniai, bet ir kai kurie kunigai „endekai“ varą agitaciją, skleidžią netinkamus¹¹ ir neteisingus paskalus¹² ir t. t. –

Pasirodė, kad p. Uzquiano¹³ gerai supranta labai sunkią vyskupo padėtį Vilniuje. –

Bolševikams¹⁴ užeinant kone visi lenkai kunigai pabėgo¹⁵, ištisi¹⁶ plotai, net dekanatai likosi be kunigų; tada iš tikrųjų teko daugiau[u]sia lietuviams ir baltgudžiais kunigais¹⁷ vaduotis, nes šie kone visi vietose liko. –

P. Uzquiano pastebėjo tautinį lenkų šovinizmą, kad net¹⁸ visiškai

¹ cor fl ² ver cor ³ cor ó ⁴ cor ri ⁵ cor fl ⁶ orig min ⁷ cor j ⁸ cor z ⁹ p del orif... ¹⁰ cor n
¹¹ cor fl; p del pask... ¹² mut ¹³ cor zq; p del labai ¹⁴ fl inc ¹⁵ cor g ¹⁶ p del pol... ¹⁷ p del nau...
¹⁸ cor n

baltgudžių pripažinti nenorį; ypač lenkišku šovinizmu pasižymį esą lietuvių bajorai ir ponai sulenkėję. –

P. Uzquiano klausinėjo apie vyskupus Hryniewiecki¹ ir Bandurski. –

Sakė, kad plebiscito nebūsią. Jam esą aišku, kad Vilnius turįs tekti lietuviams. –

Klausinėjo apie tėvus Jėzavitus; ir jis pastebėjęs, kad jie per dideli lenkai tautininkai. Pasakiau, kad dabartinis tėvas vyresnysis Sobas ramesnis ir protingesnis²; bet tėvas Rudnickis tikrai daug klydęs tuo atžvilgiu ir pamoksluose, ir šiaip jau prie jo per susirinkimus (Liga Robotnicza św. Kazimierza) kritikavo agitatoriai³ Kauno vyskupą,⁴ 10 Žemaičių kunigiją ir kurstė prieš juos minias, ir t. t. Išgyriau tėvą Muc-
15r kermanną, kuris // visiems tarnavo, kad daugiau tokių būtų!

22. III. 1921. Apie 9 v. iš ryto gavau depešą, kad per Baranovičius > ir Volkoviską – Lydą grįžtąs prelatas Michalkevičius. Liečiau duoti žinią jo tarnams, kad kambarius parengtų ir nueitų stotin; paprašiau kanclieriaus Chaleckio, kad ir jis nueitų prelato pasitikti, dar nuejo kun. Levickis ir Pucijata. Bet jie visi su kun. prelatu prasilenkė. Po 10 v. sužinojau, kad jau jis namie. Nuėjau tuojaus pasisveikinti. Žiūriu: jis su barzda, kiek žilsva, išrodo gana gerai, sveikas. Iš pradžių buvo Minske,⁵ gyveno prie JE. vyskupo, paskui jį pervežė Maskvon į kalėjimą; po kiek laiko paleido jį liuosai gyventi mieste; jis apsigyveno prie kunigo prie bažnyčios gruzinuose. Prelatas Michalkevičius nesiskundė, kad bolševikai būtų su juo blogai elgęsi ar tai kalėjime, ar paskui elgtasi žmoniškai. Bet⁶ kalėjimas ir ištrėmimas niekam negal būti malonus. Su delegacija iš Kauno susižinodavo, bet šie neįstengė jo paliuosuoti, nors rūpinęsi ir darę pastangas. Globojo // jį ir vyskupą Łoziński iš čia, iš Vilniaus, nuvažiavusi su lietuvių misija panelė Vojavódzkaitė. Jos buvo didelis pasišventimas. Reikia pasirūpinti jai kokiu > būdu už tai atsilyginti, gal iš Šv. Tėvo išprašyti jai kokį ženklą. –

¹ cor sec *ie* ² cor t ³ ins pro ins del *darbininkai ir* ⁴ p del *Ka...* ⁵ p del *tai* ⁶ p del *gi*

1921 III 22 - 28

JE. Łoziński visą laiką buvęs internuotas¹; tikimasi, kad dabar grįž- <
 tąs, jau paleistas² – per Rygą. Prieš vyskupą labai esą bolševikai įpykę.
 Mat paklaustas vyskupas, kaip jis³ žiūrįs į komunizmą ir kaip jis ma-
 n[a]s savo santykius su komunistais nustatyti, pasakęs, kad visokių⁴ prie-
 monių griebsiąs su jais ir su komunizmu kovoti; be to, įpykę⁵ dėl pat-
 riotinio pamokslo, kurį vyskupas Minske per lenkų delegacijos pamaldas
 pasakęs. Apšaukė jį⁶ bolševikai Tarybų Rosijos neprietelium. Ypač pri-
 kibo prie vyskupo išsireiškimo, kad jis „visokiais būdais“ su jais kovosiąs⁷. –

Prelatas Michalkevičius labai juodomis spalvomis piešė Rosijos
 10 stovį ir padėtį ir bolševikų šeimininkavimą. –

Labai džiaugiuosi, kad prelatas Michalkevičius grįžo. Padės man
 darbuotis ir valdyti dijaceziją. Dėku Dievui, kad jis sveikas; bijojau, <
 kad jo sveikata netesės. //

24. III. 1921. Didysis Ketvirtadienis. Laikiau Katedroje pamaldas. 16r

26. III.⁸ Buvo kunigai palinkėti Švenčių. Vakare 8 valandą⁹ atlai-
 kiau Katedroje Rezurekciją¹⁰.

27.¹¹ Celebravau Katedroje; lankiau oficialiai aukštuosius¹² valdžios¹³
 atstovus: Raczkiewicz, 「Lenkų Respublikos atstovas¹⁴, Żeligowski, 「va-
 das ir vyriausias asmuo¹⁵, Mokrzecki, 「vid. Lietuvos priev.¹¹⁶, Bańkow-
 20 ski, miesto prezidentas, Ł[o]kucijewski, viceprezidentas, Siedlecki,
 universitatės rektorius, ir kitus.

28. III. 1921. Lankiau moterų¹⁷ vienuolynus. Kaip tik grįžtan[t]¹⁸
 man, įėjo pas mane grovas Stasys de Moriez; pradėjo kalbėt lenkiškai,
 bet labai blogai; paklausiau, ar ne prancūzas; taip, atsakė. Kalbėjom
 toliau prancūziška. –

Supratau, kad jis didelis lenkų¹⁹ šalininkas. Jis prašė, kad apsiim-
 čiau būti garbės nariu ar pirmininku Napoleonui pagerbti komiteto –
 čia, Vilniuje. –

¹ cor fl ² cor fl ³ cor s ⁴ pro visokiomis ⁵ p del už ⁶ pro jie ⁷ ver cor ⁸ cor 6 ⁹ cor 8, q ¹⁰ orig min;
 cor z ¹¹ cor 7 ¹² cor au ¹³ cor dži ¹⁴ phr ins ¹⁵ phr ins ¹⁶ phr ins; =vidurinės Lietuvos
 prievaizdas ¹⁷ orig cap ¹⁸ orig ex err fl -an ¹⁹ p del šalil...

Sutikau. Klausinėjo apie šalies padėtį. Daug dalykų jam paaiškinau. Jis žiūrėjo į dalykus, kaip jam Varšavoje ar čia lenkų pasakyta. Lietu-
 16v viams prikašiojo, kad jie bolševikai¹, ar bent bol // ševikams artimi. Kur gi tas bolševizmas Lietuvoje? – paklausiau. –

Kariu[o]menėje² jo nesimato ir nėra; tai aiškiai pasirodė, kuomet lietuvių kareiviai susidūrė Vilniuje ir fronte su bolševikų kariuomene. –

Valstiečiai³ negal būt komunistai, jie nori kas sau žemę turėti. Pramonės ir miestų darbininkų Lietuvoje kaip ir nėra. –

Gal kiek komunistų yra žydų tarpe, bundistų. Lietuvių komunistų gal rasis kiek jaunuolių svajotojų, bet ne per daugiausia. – 10

Jis⁴ klausė: ar aš nemanau, kad Vilniuje ir šalyje žmonės kilsią su ginklais prieš lietuvius, jei Tautų Lyga liepsianti Želigowskio kariu[o]-
 meni⁵ pasitrau[k]ti ir užleisianti šias šalis lietuviams. –

Atsakiau⁶, kad sodžiuose visiškai nekilsianti liaudis, nes ten prieš lenkus kareivius nusistatę, o gal ir prieš lenkų⁷ valdžią apskritai, velytų lietuvius. Sodiečiai ištroškę tvarkos, taikos, ramybės; tik nor, kad bent kartą galėtų ramiai gyventi, kad baigtųsi jų skurdas, jų skriaudos⁸ ir liautųsi žiaurumai. –

O mieste Vilniuj⁹ kas eis prieš lietuvius? Žydai – ne, baltgudžiai, rusai – ne. Liaudis ištroškusi duonos ir darbo, ir ramybės. Gal rastis 20
 kiek triukšmadarių, agitatorių. –

Bet tai nepavojinga. –

K[a]s blogo¹⁰ apie federaciją. Sakiau, ¹kad lietuviai jos nenori ir kad negalima varu ją primesti. Tegul pirma pasidalija žemes, susitvar-
 ko, o paskui Seimai nustat[ys]¹¹ santykius su kaimynais. –¹² //

17r 29. III. 1921. Šio mėnesio 25 – baltgudžių tautinė šventė; tretie me-
 tai, kai tautos atstovai Minske paskelbė Baltgudijos nepriklausomybę. Bet iškilmes daro šandie. Sužinojau, kad per jų¹³ Mišias Bonifratrų
 bažnytelėje kun. Stankevičius sakė baltgudiškai pamokslą, o po Mišių

¹ cor fl ² orig vid ex err *Kariumenėje* ³ cor t ⁴ pro *Vis* ⁵ orig vid ex err *kariumenci* ⁶ cor t
⁷ cor fl ⁸ cor *ri* ⁹ vid, vel fl *-ius* ¹⁰ vid ¹¹ orig fl *-ytas* ¹² phr mg ¹³ ins pro del *savo*

giedojo baltgudišką giesmę „O moj Boże, wieru Tobie“. Buvau prašęs, kad pamokslo nesakytų baltgudiškai, kad nearzintų lenkų. Dabar spėjau, kad dėl to aš turėsiu nemalonumų iš pusės lenkų.

Vakare apie 6½ buvo pas mane Tautų Lygos misijos nariai: pirminkas¹ pulkininkas Chardigny, prancūzas², ir Nasé, belgas. Pusantrios valandos kalbėjome apie šių šalių³ padėtį ir galimą sutvarkymą, kurs ateityje rimties suteiktų. Visus su Tautų Lygos atstovais pasikalbėjimus skyriam surašysiu. <

Vakar buvo pas mane p. Jonynas. Iš pasikalbėjimų, kuriuos pirmiau turėjau su Tautų Lygos⁴ atstovais, numaniau, kad neketino jokiū būdu duoti lietuviams Gardino ir Lydos. Reikia tad turėti sau nusistačius kita siena, mažiausioji, nuo kurios jau jokiū būdu negalima nusiileisti. Dėl to reikalo jau pirmiau buvo buvęs pas mane p. Jonynas // pasitarti. Aš jam išdėsciau savo nuomonę. Nesuprantu gerai, kam⁵ 17v mums Gardinas ir Lyda būtinai reikalauti; tai vietos visiškai sugudėjusios, mes jų neatgaivysime, priešingai, jos, sujungtos su Vilnium, jį gudįs. Ateis laikas, kad gudai ir rusai būtinai norės atgauti Gardiną ir Lydą; šiuodu miestu plėsdami nuo Lietuvos gal tada ir daugiau atplėšti vietų, kur dabar dar mišriai kalbama: gudiškai ir lietuviškai.

20 Geriau pasitenkinti mažesne Lietuva, bet labiau vienoda; ko mažiausia svetimų gaivalų imti. Geriausia būtų pasitenkinus linija: Ožė, Rotnyčia ir Druskeninkai (imu savo dijaceziją), paskui Pariečiai, Rodonė, Bastūnai, paskui, paliekant gelžkelį Gardinas – Lyda, Molodečnas, eiti prie Ašmenos, o toliau link ežero Miadžiol. Čia lietuviško gaivalo gana daug, o ir sugudėjęs greitai atsipeikės, galima tikėtis; Lietuva pasidarys vienoda, Vilnius greit sulietuvės vėl; ka[i]mynas neturės priežasčių kibti prie Lietuvos. Geriausia, kad lietuviai nuo tos linijos į pietus, rytus ir šiaurę paskelbtų Baltgudiją; tegul baltgudžiai // apsisprendžia, 18r su kuo jiems eiti; bet reik pažymėti, kad tai ne lenkų žemės. Sakiau,

¹ ver ins ² cor ū ³ p del sto... ⁴ pro min ⁵ cor m

kad iki šiol lietuviai platesnių sienų reikalavo, gal ir nebuvo klaidos, buvo iš ko derėtis; pagaliaus darė tai prašomi gudų, kurie norėjo, kad ko mažiausia jų patektų po lenkais. Bet dabar¹ reik reikalauti tik tai, kas tikrai protinga, teisinga, pamatuota ir ką gali tikėtis gauti. Baltgudžiam kitokiu būdu galima padėti savo reikalauti. P. Jonynas prašė, kad aš pasiųščiau² jam kunigus žinovus, kurie³ padėtų tokias mažiausias sienas nustatyti. Pavedžiau tą dalyką kun. kanauninkui Kuktai. Šiandie popiet jie susirinkę pas p. Biržišką su p. Jonynu drauge tarėsi; buvo kun. Kukta, Kraujalis, Zajončkauckas, Kriščiukaitis.

Vakare⁴ apie 9 v. nuėjova su kun. Kukta į Biržiškas, buvome kviesti; 10 ten radome ir p. Wróblewski, kuris lietuvių kviečiamas rengiasi važiuoti Kaunan, o paskui gal ir į Briukselį⁵ su lenkais⁶ derėtus⁷; jis lietuvių orientacijos⁸. –

Ponui Biržiškai papasakojau⁹ svarbesnius¹⁰ dalykus iš pasikalbėjimo su Tautų Lygos atstovais. //

18v 30. III. 1921. Kun. Labukas, Švenčionių vikaras, prašėsi, kad į užsienius jį leisčiau mokytis. Sakiau, kad leisiu rudenį, jei¹¹ tik bus galima. Ir aš trokštu ko daugiausi turėti šviesių, dorų, gerų kunigų. –

- > Jie ten vargą turėję su lietuvių progimnazija; lenkai¹² norėję juos iškrapštyt, išmesti iš to but[o]¹³; šiaip taip atsi[s]pyrę, užsilaikę; bet 20 pamokas laiką vakarais nuo 4 iki 9¹⁴, tai vaikams nepatogu¹⁵, sunku.
- > Žmonės esą lenkų kareivių apiplėšti, įvarginti, įbauginti; skurdas didžiausias; kiti ir sėklos neturėsią laukui įsėti. Pastebima žmonių nusiminimas, nebvilts, kad vis tokia padėtis¹⁶, kad atmainų nėra; matyt nenoras net prie darbo imtis. Sėsi, dirbsi, vargsi – vis tiek ateis ir išplėš, atims tau viską. Apskritai kalbant, lenkų žmonės nenorį; gailisi
- > lietuvių, kad išėjo.

P. Jonynas buvo vakare paimt laiškų į Kauną. Atpasakojau jam pasikalbėjimą su Chardigny ir Nasé, Tautų Lygos atstovais. Tautų

¹ p del rep *dabar* ² p del *kun...* ³ cor *u* ⁴ p del *po 8* ⁵ cor *e* ⁶ cor *n* ⁷ cor *fl* ⁸ cor *n* ⁹ cor *s* ¹⁰ cor *sv, n, fl* ¹¹ cor *e* ¹² cor *le* ¹³ orig *fl -q* ¹⁴ p del *va...* ¹⁵ cor *fl* ¹⁶ cor *fl*

Lygos atstovai mato, kad be Rosijos negalės supainiotų ir sunarpliotų čia, šitose šalyse, dalykų galutinai išpainioti. Matyt, nori laukti, kol Rosija atgis ir atsistatydīs; tuo tarpu ieško jie būdų, kaip nors // laikinai, ^{19r} provizoriniai šiaip taip¹ čia klausimą išsprendus² kiek galint pakankamai, kad vietiniai žmonės kiek nurimtų. Lenkų Rygoj padarytoji su- < tartis, kad ir ji ne su Rosija, o tik su bolševikų partija yra padaryta, vis tik turėsianti būti Tautų Lygos įregistruota. Gudu³ žemių, pagal tą sutartį nuo Rosijos atplėštų, negalima ešą⁴ atgal⁵ ataduoti bolševikams; reikia kaip nors jos sutvarkyti; žinoma, laikinai lenkai jas valdys, išs-
10 kyrus kiek reikia⁶ lietuviams. Klausimas: kiek? –

Toliau klausimas, kaip tautų reikalus čia suderinus? ar nepadarius⁷ šalia lietuvių kalbos ir lenkų kalbą valstybinę? –

Gal tiktų kantonų sistemas? Mačiau:⁸ bijosi, kad nebūtų statomas baltgudžių klausimas, kad nebūtų baltgudžių valstybė organizuojama. Mačiau, kad lietuviams reik maž[iausė]mis⁹ ribomis tenkintis. Vis tik Vilnius su apielinke¹⁰ lietuviams pripažįstama.

P. Jonynas papasakojo: kad lenkių moterų buvo ižeistas ir iškoneveiktas pulkininkas Chardigny, būk dėl to, kad plebiscite joms balso nepripažinęs. Vakar vakare jau jį restauracijoje Georges'o¹¹ apnikusios
20 moters; ten jomis nusikratęs. Šiandie iš ryto // gelžkelio stotyje moters ^{19v} pulkininką pagedusiais kiaušiniais apmėčiusios; jis turėjęs grįžti vagonan¹² ir persirengti. Tas moterų žygis jau buvo nuo senai surengtas, jau aš girdėjau apie tą sumanymą keturios dienos atgal. Jau seniau studentės tuo reikalu darė mitingą; per Verbų sekmadienį Katedros plotmėje buvo daromas moterų mitingas prieš Tautų Lygą. –

Lenkams netiko Tautų Lygos atstovų darbai, netiko, kad jie čia, Vilniuje, kad trukdo¹³ lenkams liuosai veikti, kišasi į visokius reikalus. Lenkai norėjo¹⁴ Tautų¹⁵ Lygos atstovus išbaidyti iš Vilniaus; grasė, kad Varėnon juos išgusią¹⁶. Spėjama, kad viskas buvę jau Varšavoje

¹ ver ins ² cor re ³ ver ins ⁴ ver ins ⁵ p del ill lit ⁶ ver ins ⁷ ins pro del *neįvedus* ⁸ p del *kad* ⁹ orig ex err *-nosė-* ¹⁰ cor fl; p del *nuomon...* ¹¹ cor pri o ¹² cor v ¹³ cor k ¹⁴ cor e ¹⁵ pro min ¹⁶ cor fl

sumanyta, sugalvota, ir tai net kairiujų, Pilsudskio šalininkų, o čia, Vilniuje, su pagalba dešiniųjų įvykdinta. –

Po to atsitikimo buvę pas Chardigny¹ atsiprašinėti Račkėvič, Lenkijos atstovas, gen. Mokrzecki, universitatos Rektorius (mat studentės² dalyvavusios³). Lenkų visuomenei apskritai tas moterų žygis patiko.

31. III. 1921. Buvo kun. Abaravičius, Ašmenos dekanas, Župranų klebonas. –

^{20r} Pasirodo, kad // jis prieš 16 metų, dabar jau 17^{ti}, buvo Ašmenoje klebonu ir dekanu. Dėl bažnytinės procesijos, kurią be⁴ leidimo padarė, jis⁵ buvo rusų⁶ pašalintas. Pranešė jis, kad kun. Górskis, Ašmenos 10 klebonas, nesiliaująs prieš mane varyti agitacijos⁷ ir prieš kitus kunigus⁸, ypač baltgudžius ir lietuvius; jis ne tik karininkams mus skundžias ir žandarams įduodąs, bet jau ir žmones prieš vyskupą⁹ imą kurstyti. Valstiečiai dekanui tai pranešę į Župranus. Sakiau, kad surinktų tikrų liudininkų, juos prie kito kurio kunigo prisaikinęs išklausinėtų ir man prisiųstų, kad galėčiau į teismą kun. Górski patraukti. Dekanas vardu kunigų¹⁰ prašė, kad aš kun. Górski visiškai iš Ašmenos pašalinčiau. ¹Parodė man slaptą iš policijos per pažįstamą išgautą dokumentą, kur kunigai baltgudžiai ir lietuviai kaltinami, kaip spėja: kunigai Górskio induoti.¹¹ Atsakiau, kad toks dalykų stovis, negalima; ²⁰jenerolai jį užtaria, neduos¹² jo iš Ašmenos paklibinti. Ir taip priverstas buvau dėl Górskio skundų siųsti savo kanclerį į valdžią su dokumentais (kunigų prašymais) parodytų, kad ne be reikalo jis buvo nuo dekanavimo atstatytas. Sakiau: jei turite tikrų prieš Górskį parodymų ir tikrų liudininkų, prisiųski[t]; aš duosiu teisman, tik teismas galės jį iš ten pašalinti. –//

^{20v} Klausiau, ar iš tikrųjų baltgudžių susipratimas Ašmenos apskrityje kilę[s]. Atsakė, kad taip; pagreitina tą gudų susipratimą ir kilimą iš pusės lenkų¹³ valdžios spaudimas. Jau randąsi sodžių, kur pats žmonės

¹ cor r ² cor fl ³ cor fl ⁴ ver cor ⁵ ver add ⁶ p del jis ⁷ p del Ne tik ⁸ cor fl ⁹ cor y ¹⁰ cor fl ¹¹ phr ins, add mg ¹² cor fl ¹³ p del spaudo...

savo lėšomis gudų mokyklas palaiką. Ypač paskutinis lenkų valdžios žygis, būtent gudų liaudies¹ mokytojų seminarijos uždarymas Borunuose labai valstiečių tautinę sąmonę sužadinęs. Taip paprastai esti: priespauda gimdo atsparą. –

Prašiau, kad įsakytų kunigams baltgudžiams, kad jie ramiai² laikytųsi, nes gali juos areštuoti ir ištremti, kol dabar kitoks valdžioje vėjas papūtė; kad karštuolius malšintų. Buvau gavęs iš p. Jenerolo Mokrzeckio raštą („dla wiadomości i ewentualnego wykonania“³) prieš kunigus baltgudžius, ypač prieš Borunų kleboną kun. Petrowski; šis įtariamas, kad su bolševikais išvien ejęs (nors žmogus buvo areštuotas ir kalėjime Lydoje bene dvi tik savaiti išbuvo). Tuo raštu man duota suprasti,⁴ net ir verčiama, kad aš tuos kunigus pašalinčiau. –

Įteikiau tą raštą kun. Abaravičiui, kad juodu // su kun. Petrowski⁵ u^{21r} duotų tinkamą atsakymą, kurį Jenerolui Mokrzeckiui galėčiau pasiųsti. Baltgudžių klausimas ima aštrėti, kaskart smarkiau kyla. Matyt⁵, kaskart daugiau randasi kunigų, kurie baltgudžiais jaučiasi. Nesiseks valdžioms to baltgudžių judėjimo užslopinti.

Dėl kun. Stankevičiaus Bonifratrų bažnytėlėje baltgudiško⁶ pamokslo, kaip buvau spėjęs, jau mieste subruzdzo, ypač „endekai“. Laikraštis „Rzeczpospolita“ parašė net interpeliaciją į dvasinę valdžią: kodėl Bažnyčia⁷ gudinama? –

Kun. Chaleckis pranešė, kad prieš mane dėl to einant agitacija. –

Gi aš nežinojau, kad ten bus pamokslas; kuo aš nusidėjau? Pernai net delegacija buvo prie manęs baltgudžių prašyti, kad per iškilmes jiems leista būtų pasakyti baltgudiškai pamokslas. Tada jiems išaiškinau, kad šiomis aplinkybėmis negalima; liaudį prieš juos gali sukurstyti ir iš to gali kilti trukšmas ir nemalonumų. Jie paklausė, ir pamokslo nebuvo. –

Šįmet nieko nesiklausę pasakė pamokslą; pats per save dalykas nekalta; jokioje katalikų šalyje nieks nieko prieš tai nesakytų, gal dar džiaug-

¹ cor ia ² p del sav... ³ =žiniai ir eventualiam vykdymui ⁴ p del o ⁵ cor sec t ⁶ ver ins ⁷ orig min

^{21v} tų, kad ir baltgudžiai savo // kalba Dievą garbina ir prie Bažnyčios, visų bendros Motinos, kaip vaikeliai glaudžias. Bet Vilniuje kas kita; čia atmosfera ligūsta; čia kitų kalbų¹ ir kitų tautų, be lenkų, nepakenčiama. Į gudų kalbos įvedimą į Bažnyčią² žiūrima kaip į katalikų attraukimą³ nuo katalikybės (geriau sakant, nuo lenkystės). Prašiau kun. Chaleckį, kad pakviestų bažnyčios rektorių kun. Zajončkaucką, kad paaiškintų, kaip dalykai yra buvę, ir laikraščiuos apie tai praneštų. –

Atėjo neilgai trukus ir kun. prel. Michalkevičius⁴ mane išpėti, kad jau mieste dėl to pamokslo prieš mane agitacij[a]⁵ varoma, kad gal bobos atbėgusios⁶ man langus išdaužyti ar taip, kaip Chardigny⁷, kur ¹⁰ kiaušiniai apdrabstyti. –

Ką gi darysi, atsakiau. Jei langus išdaužys, tektūra užsiklijuosiu. Jei kiaušiniai apmėtys, nusiplausiu. Kun. Stankevičius be mano žinios ir leidimo pasakė tą pamokslą. –

^{22r} Papasakojau prie progos, kaip kitose katalikų šalyse visų tautų reikalai vyskupų globojami; paimkite // kad ir tokią Ameriką, Šveicariją, o net ir apšau[k]tą⁸ Vokietiją. Jei tik randasi būrelis katalikų: italų, anglų, lenkų, tuo rūpinama⁹ surasti jiems tinkamas kunigas¹⁰, jų tautietis, skiriama bažnyčioje pamaldoms valanda; net pinigų tiems reikalsams duoda vyskupai iš savo išdo. Ir prel. Michalkevičius pripažino, ²⁰ kad taip yra ir taip turėtų¹¹ būti, bet Vilniuje to negalima daryti. Sakiau, ir aš¹² pripažįstu, kad tokiomis aplinkybėmis, kaip dabar, tikrai negalima; bet ateis¹³ laikas, kad reikės tai padaryti ir visų teisingi reikalavimai patenkinti. Kun. Michalkevičius ketino eiti į trukšmadarių lizdą ir juos numaldyti ir nuraminti. –

O tempora! o mores!¹⁴ –

Paskui atėjo Zajončkauckas, pranešė, kaip buvo; jis¹⁵ pažadėjo, susatęs¹⁶ tekstą su kun. kancleriu, paduoti jį į laikraštį „Rzeczpospolita“, kad triukšmadariai nurimtų. –

¹ cor l ² ori min ³ cor i pro y ⁴ cor vi ⁵ orig fl -ama ⁶ cor b ⁷ cor Ch ⁸ =be garbės ⁹ cor r ¹⁰ p del jy tautie... ¹¹ cor tu ¹² p del pripažįstu ¹³ cor ei ¹⁴ =Kokie laikai, kokie papročiai! ¹⁷ ver ins ¹⁶ cor pri s

Kun. Stankevičių ketinau pasišaukti ir subarti, kam jis, žinodamas Vilniaus ūpą ir nusistatymą prieš balgudžių kalbą Bažnyčioje¹, tokio-
mis opiomis politinėmis aplinkybėmis įsišoko su tuo pamokslu. –

Dėku Dievui, viskas kiek nurimo. //

Kun. Možejko iš Šilėnų (Szyłany) buvo pasitarti, kas daryti: Verbų ^{22v}
sekmadienį atėję ginkluoti kareiviai prie pat bažnyčios ėmė jaunos vai-
kinus gaudyti būk tai į kariuomenę. Kilo trukšmas ir sumišimas; žmo-
nės išsigandę atbėgo klausyti, kas daryti; tas greituoju pasakęs, ar jūs pats
nežinote, kas daryti. Žmonės suprato ir kareivius² nuginklavo; ginklus
10 atnešė kunigui, kuris juos priėmė palaikyti; ketino siųsti į Meišagolę,
į valdžią. Naktį atjojo iš Meišagolos komendantas su būriu ginkluotų³
kareivių atsiimti šautuvų, gresė⁴ kunigui. Klebonas sakė, kad gaudomi
jauni vaikinai tyčia, būk į kariuomenę, kad iš jų pinigų išsibaudus. Mat
paskui juos už kelis tūkstančius markių paliuosuoju[a]⁵. Jauni vaikinai
bijosi rodytis, į bažnyčią net neina. Buvę tokių atsitikimų ir Dūkštuose,
kur kun. Zacharzewski, kad prie pat bažnyčios jaunuomenę kareiviai
i[r]⁶ žandarai gaudę. Kur buvo komendantas net įtaręs kun. Možejką,
bene tik ar ne lietuvis esąs, kad taip daręs, kurstąs žmones prieš lenkų
kareivius. Daug bloga jis prieš⁷ kunigus lietuvius pripasakojęs, prieš
20 Narušį, Korvų kleboną, Kakarieko, Meišagolos kleboną⁸, ir kitus. –

Sakiau, kad kol kas pakentėtų. Jei matys, kad policininkai ir kareiv-
viai nesiliauja // taip blogai elgėsi⁹, tai tegul praneša raštu, o aš oficialiai ^{23r}
kreipsiuos tuo reikalu į valdžias. Jam pačiam nepatariau aštriai stoti
prieš tuos kareivius ir milicininkus, kad nekeršintų. Visi kunigai patvir-
tino, kad kareiviai labai blogai su žmonėmis elgiasi; be jokių leidimų,
be atlyginimo dažnai rekvizuodavo¹⁰ visokius dalykus; šieną ir šiaudus
kone visiškai iš žmonių išrankiojo, avižų taip pat reta kur liko; kiaules
penimas ir šiaip jau išgaudė, išskerdė. Pasitaikė, kad kareiviai žmones¹¹
apiplėšia, apvagia; varu atima jiems¹² pinigus; net žmogžudysčių esti.

¹ orig min; cor y ² cor fl ³ cor l ⁴ cor fl ⁵ orig fl -jama ⁶ orig vid ex err i ⁷ cor eš ⁸ cor e
⁹ cor fl ¹⁰ cor d pro t ¹¹ cor fl ¹² ver ins

Įvairūs kunigai skundėsi, kad kur užklupdami moteris ar mergaites¹ kareiviai išžagina. Tarp jų² stoka disciplinos, baisus pasileidimas; ypač pasižymėję tuo ulonai ir kiti raiteliai. Tvoras kone visur nudraskę kareiviai, išardę, sukūrinę³; net trobas sugriovę, sukūrinę. Šalis naikinama. Daug žiaurių, baisių ir bjaurių atsitikimų pasakojama. Karas gadi-na žmones, naikina šalį.

Kun. Zenkevičius, šv. Stepono rektorius, atėjo draugijos ir įstaigos
 23v „Powściągliwość i praca“ reikalui. Tą draugiją buvo įsteigęs a. a. // kun. Dijakowski, dar būdamas prie Ašmens Vartų⁴ vikaru⁵. Paskui jis likosi šv. Stepono rektorium; tos bažnyčios pliaciuje pastatydino⁶ įstaigai 10 „Powściągliwość i praca“ namus ir ją vedė. Paskui Visų Šventųjų bažnyčios klebonu likosi, o šv. Stepono rektorium – [a. a.]¹⁷ kun. Kirsnowskis. Dijakowski visuomet valdė įstaigą.⁸ Einant Vilniun bolševikams, kun. Dijakowski bėgo. Apie Gardiną suėmė jį bolševikai. Sumigus sargams, jis vieną kirviu nukirtęs, o kitą mirtinai sužeidęs; pats pasislėpęs. Žmonės sugavę kun. Dijakowskį, bijodamiesi, pristatę jį bolševikams; šie, palaikę kalėjime, jį teisę; spėjama, kad nužudė⁹. –

Įstaiga likosi be globėjo. Bolševikams esant, mano prašomas, kun. Lošakevičius, laikinas Visų Šv. bažnyčios klebonas, įstaigą kiek prižiūrėjo. Kun.¹⁰ Zenkevičius¹¹ tuomet vedė „Kriksčionių darbininkų są-
 jungas“ (Związki chrześcijańskie¹² robotników) vietoje kun. Olszańskio, kuris taip pat bėgo. Kai grįžo kun. Olszańskis, kun. Zenkevičių skyriau prie Ašmens Vartų vikaru. Bene ar ne daugiau kaip du kartu
 24r buvo draugijos valdybos atsto // vas prašyti, kad leisčiau kun. Zenkevičiui¹³ globoti įstaigą, nes ši baigianti irti; visiškai pakriksianti, jei aš negelbėsiąs. Tikrai, įstaiga „Powściągliwość i praca“ radosi apverktinoje padėtyje: maisto kaip ir nieko neliko; vaikelių nedaug buvo, kiti išsisklaidė, varštotai neveikė. Skyriau kun. Zenkevičių; šis ūmu laiku įstai-gą įjudo¹⁴ ir puikiai suorganizavo; rūmuose davė mokykloms įsikurti. –

¹ cor fl ² cor j ³ orig fl -ynę ⁴ pro min ⁵ cor v ⁶ p del t... ⁷ ins ⁸ p del Atei... ⁹ cor d ¹⁰ ins ¹¹ orig Zien- ¹² cor pri c ¹³ orig ex err Zin- ¹⁴ ver cor

Ant a. a. kunigo Dijakowski nuolat tėvai, darbininkai ir auklėtojai¹ skųsdavosi; daug turėjau dėl to baldos; buvo tardymas, byla. Dabar viskas nurimo, visi patenkinti buvo. Palengvėle grįžo ir kiti pabėgę valdybos nariai: p. Romerienė, maršalkienė², p. Leonas Perkowski, Dr.³ Moraczewski; pagaliaus ir kun. Songinas, Visų Šv. klebonas. Šiems nepatiko kun. Zenkevičiaus tautinė orientuotė, socialės pažvalgos, būk klasių kovos pagrinde Zenkevičius stovįs. Baisiai ir prieš kun. Toloczka išstojo, kuris, dar kun. Dijakaucko įprašytas, mokė vaikelius tikybos įstaigos⁴ mokyklose. –

- 10 Užsimanė toji senoji valdyba kun. // Zenkevičių pašalinti ir jam ^{24v} tai pareiškė. Paskui atėjo pas mane tai pranešti; prašė, kad aš bažnyčios⁵ rektorium ir įstaigos globėju skirčiau kun. Jeleńskį. Pabrėžė, kad aš į įstaigos reikalus neturiu teisės kištis; skundė kun. Zenkevičių. Atsakiau: aš į Jūs įstaigos reikalus nemanau kištis, bet bažnyčių aprūpinimas ir kunigų skirstymas – tai mano dalykas. Nieko neturiu prieš tai, kad kun. Zenkevičius apleistų įstaigą; tuo tarpu sunku man duoti kun. Jeleńskis, nes jis tikybos mokytojas mokyklose⁶, o dabar vidurys metų; kunigų stoka; gal tuo tarpu kun. Songinas globot įstaigą. Į tautines kunigų orientuotes aš nesikišu. Jei turite ką prieš jo,⁷ kunigo, ²⁰ kataliko ištikimumą, nurodykite, aš dvasin[i]ui teismui pavesiu⁸ tai išspręsti. Taip ir atsiskyrėme. –

Po to buvo kun. Songinas; karščiaivosi, mėtėsi, gresė, kad įstaiga žūsianti, bet ten kun. Zenkevičius nebūsiąs. Įdavė jis kun. Zenkevičių ir Toloczka, kad bolševikai, klasių kovą⁹ skelbia,¹⁰ prieš tikybos grynumą nusikalstą. –

Pasišaukęs kun. Zenkevičių, Toloczka ir kun. Taškūną, kuris ten gyvena, patyriau, kad tai netiesa. Čia partijos dalykas: „endekai“ bijosi, kad toji „placówka“ (vieta) neišsprūstų jiems iš rankų, tai ir sukėlė trukšmą. //

¹ cor t ² cor r, e ³ cor D ⁴ cor i pro in ⁵ orig cap ⁶ cor sec k ⁷ p del kaip ku... ⁸ cor v ⁹ cor v ¹⁰ p del prieš tikyba

^{25r} Paskui jau raštu man įteikė savo reikalavimus senoji valdyba. Pasirodė, kad kun. Zenkevičius buvo valdybos pirmininku išrinktas. Kokios jis tautos, nežinau. Kun. Songinas man sakė, būk prie lenkų prisipažįstas. Man darė įspūdį, kad Zenkevičius – kunigas katalikas, be¹ tautinės šovinistinės spalvos; jis tyčia prie jokios tautos neprisipažįstas; jis kiek pažangių pažvalgų – socialiniuose dalykuose; doras kunigas, asketas. –

Dėl tos įstaigos kilo ginčai laikraščiuose. Mokytojai, tėvai, vaikai, darbininkai palaikė griežtai kun. Zenkevičiaus pusę. Priešininkas nedrįso eiti į įstaigą ir ją imti. Aš² nusistačiau į tuos³ ginčus nesikišti⁴, ¹⁰ nors senoji valdyba visa ką darė, kad aš Zenkevičių pašalinčiau; kitaip, matė⁵, kad negali prieiti prie įstaigos. Sakiau: turite savo Įstatus, pagal juos tvarkykites ir spręskite savo ginčus; aš neturiu nei pamato, nei teisės į tuos dalykus kištis; tai jūs draugijos vidaus reikalas. Mačiau, kad neteisingai prie kun. Zenkevičiaus kimba, kad ne jų partijos žmo-
^{25v} gus. Jis tikrai gerai įstaigą pastatė ir gerai // vedė; sunkiausiu laiku jis čia buvo prie bolševikų; neteisinga būtų žmogus dėl k[i]eno įgaidų šalinti. Senoji valdyba, matydama, kad iš manęs nieko nelaimės, įvairioms valdžioms įdavinėjo kun. Zenkevičių⁶, norėjo suboikotuoti⁷ įstaigą, bet iki šiol nepavyko. Buvo įstaigos revizijos, viskas surasta tvar-
²⁰ koje; rasta⁸, kad lenkiškumo atžvilgiu toji įstaiga aukščiau stovi už kitas. –

Taip ir sėdi kun. Zenkevičius iki dabar. Endekai ant manęs pyksta; ne ką darysi, reik teisybės laikytis. –

Kun. Zenkevičius šaukia visuotinę draugijos susirinkimą įstaig[os] reikalams aprūpinti ir ginčams išspręsti. Patariau, kad įstaiga rūpintųsi⁹ paversti grynai bažnytine įstaiga; o jei tai nebus galima, kad naują valdybą sudarytų iš naujų žmonių. Gi įstaigą vis tiek ne tie ponai, kur savinasi, o tik valdžia ir įvairios¹⁰ labdarybės įstaigos šelpia ir palaiko.

¹ orig ex err bet ² p del nusprendž... ³ cor o ⁴ cor t ⁵ cor fl ⁶ cor fl ⁷ cor pri o ⁸ cor r ⁹ cor r
¹⁰ cor r

1921 IV 1

1. IV. 1921. Kun. prelatas Bajko atėjo įspėti mane, kad blogai dalykai eina. Matyt senelį sujudino tas nelaimingas kun. Stankevičiaus pamokslas baltgudiškai pasakytas. –

Dėl to pir // miausia ir pradėjo jis guostis. Nuraminau jį. Aš iki šiol 26r jokių atmainų neįvedžiau, laikiu ramesnių, pastovesnių laikų. Jei kur sakoma baltgudiški pamokslai, tai JE. arcivyskupo Ropp'o įvesta. JE. vyskupas Łozińskiš Minske taip pat įvedė į bažnyčias baltgudžių kalbą. Kun. Stankevičius be mano žinios baltgudiškai prabilo. –

Pats pamaniau: tiesa, dar ne laikas čia įvesti į Bažnyčią¹ baltgudžių 10 kalba; ypač neprotinga būtų tai dabar daryti tokiais laikais ir aplinkybėmis; bet ateityje² tai neišvengiama. Visos tautos savo teisių reikalauja, pareikalau ir baltgudžiai; jų atgimimo nieks nesustabds. Prelatas užsipuldinėjo ant kun. Zajončkaucko, Bonifratrų rektorius, kad leido tą pamokslą. Ir vėl nuraminau, kad ne. Užsipuldinėjo ant Toločkos³, Stankevičiaus ir t. t. –

Ir jis guodės, kad kunigai sakydami pamokslus dažnai tik tėvynės meile baigia, o prie gyvenimo netaiko pamokslų. –

Apskritai prieš kunigus, ypač netoli miesto esančius, skundėsi. Supratau, kad įmokytas. Nepatiko kai kuriems, kad į vietą pabėgusių ar mirusių 20 sių paskyriau netoli miesto ne „endekus“, o ramesnius kunigus: Bobnį // į Rudominą, Žuką į Rukonis ir t. t. Girdėjau, kad Pakraščių Sargyba 26v (Straž Kresowa) net sudariusiu⁴ tam tikrus būrelius ar kuopas kunigams prižiūrėti, o jei netinkami jiems, tai šalinti. Pradėjo kibti prie Bobnio, Žuko, Kakarieko ir kitų. Nuolat gaunu visokių skundų, bet kiti žmonės gina kunigus. Tik kun. Linartą pavyko jiems išgraužti iš Niemenčino. –

Kiek galėdamas, raminau senelį. Tikrai Bažnyčios⁵ sunki padėtis. Nors Dievas duotų, gre[i]čiau šio krašto likimą išspręstų; būt galima pradėti ramus darbas.

Vakare ir vėl apsilankė pas mane pulkininkas Chardigny ir p. Nasé,

¹ orig min ² cor y ³ cor sec o ⁴ orig vid ex err fl -*usu* ⁵ orig min; cor b

Tautų Lygos atstovai. Dėl nelemto moterų puolimo išreiškiau p. Chardigny savo užuojautą ir pagarbą. Kalbėjome apie padėtį, susidariusią šiuose kraštuose. Matyt, jau gerai Tautų Lygos atstovai orientuojas.
 > Kalbose buvo kiek atviresni. Skyrium tuos¹ pasikalbėjimus aprašysiu. Gailestavo jie, kad man tokioje nelemtoje atmosferoje tenka gyventi, ir kuomet jie gali išvažiuoti, aš turiu liktis čionai. –

Tikrai visi Tautų Lygos atstovai šį vakarą traukiniu išvažiavo Kauran, įpykę ant lenkų. Sakė, buvo iki šiol su jais kantrūs sulyginant² angelai, bet ir kantrybė turi turėti ribas. Po to, kas atsitiko, čia mum ne vieta. Žadėjo iš Kauno čia lankytis. 10

Vakare grįžo iš Varšavos Želigowskis. Lenkai suruošė jam stotyje pagarbos manifestaciją prieš Tautų Lygą – mat norėjo parodyti, kad visuome[nė]³ su jenerolu Želigowskiu išvien eina.⁴ //

27r 2. IV. 1921. Revizitavo mane jenerolas Želigowskis drauge su savo adjutantu p. Prystor'u. Šis pastarasis – tai Pilsudskio ištikimas žmogus, o Želigowskio angelas sargas. Sako, kad p. Prystor'as visą dalyką čia prižiūrįs ir vedąs, todėl lenkai „endekai“ pastyčiomis ir Vidurinę Lietuvą „Prystorija“ pavardžiuoja⁵. Jiedu prašė, kad aš patarpininkaučiau tarp jų ir Kauno. Sakė, kai kurie mūs šalininkai, matydami Kauno užsispyrimą, jau nuo mūs atkrita; sprūsta mums iš po kojų žemė. Nejaugi su Kaunu susitarti nebūtų galima. – 20

Atsčiau: oficialiai lietuviai nenori ir negali tartis, kuomet pradėta tartis su Varšava tarpininkaujant Tautų Lygai. –

Tegul jie sau tariasi, sako p. Prystor'as; o mes šalia jų galime irgi tartis. –

Taip, atsčiau, aš tos nuomonės, kad reikia tartis, arčiau susieiti; juk teks drauge gyventi⁶. –

Kai[p] buvau p. Vytautui⁷ Abramavičiui pasižadėjęs, aš ir patarpininkavau. Pakalbėjau su p. Jonynu ir p. Biržiška. Juodu pripažino

¹ ver ins ² vid, N1 *nelyginan*; ins pro del *kaip*; a ins del *k...* ³ orig fl ex err om ⁴ capit mg ⁵ =pavardžiuoja ⁶ cor fl ⁷ cor fl

1921 IV 2

taip pat, kad šalia viešųjų derybų naudinga privačiai partijų atstovams tarp savęs tartis. Taigi ir buvo Vilniun atvažiuavę socialdemokratų ir socialistų liaudinių atstovai. Dabar reikia, kad iš čia kas // Kaunan ^{27r} nuvažiuotų su revizitu. Rūpinomės ir krikščionių demokratų atstovus čia parsikviesti. Kun. Viskontas tuo dalyku rūpinosi. P. Jonynas dabar važiuodamas Kaunan išsivežė pakvietimo laiškus jiems inteikti. Taigi aš tarpininkauju ir rūpinuosi, kad kaip nors tarp savęs imtų priešingos šalys tartis ir kad susitartų. Prisižiūrėję į vieni antrus arčiau, pamatys, kad nei vieni, nei antri gal ne tokie baisūs, kaip juos laikraščiai piešia.

10 Iš tolo vieni antrus baidyklėmis vaizdinas, kurių iš tikrųjų nėra, nebent vaizduotėje. Pridėjau: man rodos pirmiausia reikia tinkamai pasidalyti¹ ginčijamos žemės, nusistatyti sienos, o paskui bus galima tartis, ar nesusidėjus ir kame susidėjus. Kaip ir juokaudamas išsitariau: atiduokite lenkams Gardiną, Lydą, bus patenkinti, o čia į šiaurę² tegul liekasi Lietuvai. –

Ne, atsakė, taip dalyti negalima; reikia, kad būtų Didžioji, istorinė Lietuva atstatyta. Visa nelaimė, kad kauniečiai norį sudaryti tik etnografinę Lietuvą. –

Na o ką baltgudžiai pasakys, // tariau; gi jie bus padalyti; didesn[ėja]³ ^{28r}

20 dalis liksis prie Rusų; o baltgudžiai taip pat nori nepriklausomos neda-lomos Gudijos. Man regis, dabar jau nebegalima visame kame istorija vadovautis⁴; reikia jau kitokia[i]s pagrindais tautų reikalai spręsti. Vargu Didžioji istorinė Lietuva atstatyta visus patenkis. –

Jie atkirto, negalima leisti, kad mažumos būtų didžiųjų stelbiamos, majorizuojamos, kad būtų šių šalių likimas sprendžiamas, nepasiklausus jų gyventojų ir t. t. –

Žinoma, mažumų teises, sakiau, reikia apsaugoti⁵, į žmonių norus protingai atsižvelgti. Bet⁶ kai mūsų šalyse, kur nenormalus⁷ buvo⁸ gyvenimas, sprespauda⁹, slėgimas, persekiojimai, kur todėl visa kas

¹ p del *tinkam...* ² cor *ur* ³ fl inc; N1 -*ėji*; U2 -*ioji* ⁴ ins *u* ⁵ cor *ot* ⁶ cor *B* ⁷ p del *prie...* ⁸ cor *v* ⁹ cor *pr*

susipainioję, kur žmonės nesusipratę, ištautėję, sunku visus dabar patenkinti. –

Atsiskyrėme širdingai; pasižadėjau jiems kiek galėdamas visus taisyti ir padėti su kauniški[ai]s tartis ir derėtis. Man rodos, kad šalia derybų Brukselyje, čia reikia dirva ruošti bendram sugyvenimui¹.

^{28v} Vakare vėlai aplankė mane kunigas Cibulskis (Cybelis) iš Amerikos; įteikė iš kun. Būčio laišką ir pinigų: 208 dorelius² // šv. Mišioms, o 162 doreliu man dovanų; prie to dar nuo savęs 20 dorelių mano asmeniniams reikalams kun. Cybelis pridėjo. Labai nudžiugau gavęs iš mūsiškių iš Chicago laišką; ten, dėku Dievu, visi sveiki; miręs tėvas ¹⁰ Serafinas ir vienas broliukas, a. a. –

Daug gera mūsiškiai Amerikoje darę, ypač kun. Būčys. –

Kun. Cybelis iš mūs dijacezijos kilęs; prašėsi, ar negalėtų vėl grįžti čia į dijaceziją. Atsakiau, kad palauktų, kol³ bus dalykai išspręsti ir nustatyti. Lietuvių kunigų čia reikia, mielu noru aš juos priimu. –

Amerika esą užjaučianti vokiečiams, gi šnairai⁴ žiūri į anglus ir francūzus, kad vokiečius slėgia; gailestaujanti, kad Europoje žmonės vieni kitus naikina, ėdą, užuot bendrai ir sutartinai stojus darban. -

Gi vokiečiai baisiai nus[is]tate⁵ prieš francūzus⁶, o dar labiau prieš lenkus; laukia tik, kad rusai atsistatydintų, kad ten atmainos įvyktų, ²⁰ tada išvien su rusais eisią prieš savo spaudėjus ir slėgėjus. Šiaip⁷ vokiečių žemėje esanti tvarka, didelio skurdo nematyti, tik regimas nusiminimas ir lyg nuliūdimas. Vokiečiai ypač negal pakęsti to lenkų koridoriaus.

¹ cor n ² =dolerius ³ cor k ⁴ cor pri i ⁵ orig nustatę ⁶ cor f ⁷ cor Ši

Jurgis Matulaitis. *Užrašai*. – Aidai, 1998.

[KELIONĖ Į ROMAŲ II]

Jurgis Matulaitis. *Užrašai*. – Aidai, 1998.

132 5. VIII. 1925 tuoj po dvyliktos atvykau į Rymą. Apsigyvenau pas Tėvus Rezurekcionistus S. Sebastianello, 11. Labai maloniai mane priėmė. Radau ten ir arcivykupą Ciepliaką. Apsigyvenau pas lenkus, kad nemanytų, kad aš ant jų pykstu ir nenoriu daugiau jų žinoti. –

Apie tai, kad aš iš Vilniaus jau paliuosuotas, dar čia nieks nieko nežino.

6. VIII. 1925. Prašiau audiencijos pas Šventąjį Tėvą. JEm. Kardinolo Gasparri nebuvo, gydėsi Montecatini¹. Mačiausi tik su JE. Pizzardi ir Borgoncini; išdėsciau jiedviem, ką buvo man JE. Nuncijus L. Lauri įsakęs. Iš jųdviejų sužinojau, kad Lenkų Valdžia rūpinosi mane į Čens- 10
takavą iškeldinti; buvau tai jau per vyskupų susivažiavimą (29 gegužės) iš JE. vyskupo Przeddzieckio girdėjęs; jis man užsiminė, ar sutikčiau eiti į Čenstakavą. –

Tuo tą pačią dieną aplankiau Ambasadą. Radau tik p. Perłowski. Turbūt tik iš manęs patyrė, kad aš jau iš Vilniaus Šventojo Tėvo pa-
liuosuotas. Raminau jį, kad nesibijotų, kad aš nemanau anaipatol
lenkams kenkti. Kunigas būdamas visuomet saugojausi, kad kam nors
nepakenčiau, priešingai, kiek tik galėdamas, stengiausi žmonėms
> tarnauti ir gera daryti. Vince malum in bono². –

Jis pasisakė, kad Valdžia prieš mane kaipo kunigą ir vyskupą nieko 20
neturinti; priešingai, savo reliacijoje Apaštalu Sostui mane gyrusi ir
rūpinosi į Čenstakavą iškelti; tik dėl politikos priežasčių aš Vilniuje
negalėjęs būti. –

Pasakiau, kad aš tas priežastis gerai suprantu, o su lenkais noriu
santaikoje ir geruoju gyventi. –

¹ orig vid ex err *Montecasini* ² =Bloga nugalėk gerumu

1925 VIII 6-13

Mano apsilankymas regimai patiko lenkų Valdžios atstovui. Į mano palydovą kunigą jis išsireiškęs: „szlachetny gest zrobil“¹. –

Po to jau ir Tėvams Rezurekcionistams pasisakiau, kad aš jau iš Vilniaus paliuosuotas. –

Paskui lankiau žymesnius lenkus.

13. VIII. 1925. Šiandien teikėsi priimti mane Šventasis Tėvas. Labai buvo malonus. Sakė, kad buvo manęs man ir mūsų Kongregacijai duoti kokią gūžtelę, // bet to sumanymo, kurį turėjęs, negalima buvo įvykdyti. Liepia dar tuo dalyku krei[p]tis² į JE. Kardinolą Vikarą Pom-
10 pilji³; –

Iš kalbos su Šv. Tėvu patyriau, kad gerai padariau prašydamas, kad mane paliuosuotų. –

Keliant mane į arcivyskopus būtų Lenkų Valdžia stačiusi griežtą < veto, tai man sakė kiti: būtent Tėvai Rezurekcionistai.

Šventasis Tėvas suteikė man dvi malones, kurių dviejų prašiau: 1) Karo metu suteikiau daug dispensų... man neramu darėsi, ar visuomet gerai buvau padaręs. Šv. Tėvas teikėsi viską patvirtinti ir legalizuoti, ir sanare⁴ in radice⁵, ką buvau padaręs bevyskupaudamas Vilniuje. 2) Leido Marijonams įsikurti Ryme.

20 Kardinolo Vikaro Ryme nebuvo; grįš tik gale spalio mėnesio. Reikalo tuojau atlikti negalėjau.

Buvo lenkų maldininkų, su jais kun. Taškūnas, vyskupas Łozińskis < (Pinsko⁶). Buvau su maldininkais per Mišias, kurias Šv. Tėvas laikė, o paskui ir per audienciją. Visa tai dariau, kad matytų lenkai, kad aš jokio pykčio ant jų neturiu. Kalbose, kur galėdamas ir kiek galėdamas, ką buvau gero patyręs pas lenkus ir Lenkijoje, gyriau. Tegul Viešpats Dievas juos visus laimina ir visa gera jiems teikia. Ant galo grįžus, ką blogo kentėjau, tai ne lenkų buvo darbas, o tik politikos kai kurių partijų. Ir už tuos meldžiausi, ir pasižadėjau širdingai melstis.

¹ = kilnų gestą padarė ² mut ³ orig ex err fl -ijoj ⁴ man ins san pro ill ⁵ =pataisyti iš pagrindų
⁶ man ex err ins M pro P

21. VIII. 1925. Atsisveikinau su Tėvais Rezurekcionistais. –

Persikėliau pas Tėvus Benediktinus prie šv. Povilo Bazilikos laikyti rekolekčių. Labai jų ištroškęs jaučiausi. Skubu man buvo sutvarkyti sąžinė ir padėti pamatas naujam gyvenimui. –

21. VIII. 1925 - 30. VIII. Rekolekcijos. Labai vyko jas laikyti. Sutvar-
134 kiau są // žinę, pilnai nusiraminau. –

Daug patyriau iš Dievo malonių. –

Tylu buvo. Iš Tėvų turėjau gražų¹ uolau, dievobaimingo vienuolių gyvenimo pavyzdį. Koki mes Marijonai menki dar vienuoliai sulyginus su šitais tėvais. Įsigilinau kiek daugiau į šv. Benedikto dvasią. 10

Pasiketinimai:

1. Dievui daugiau dėkoti už visus kryžius ir visas malones, Dievą karščiau ir uoliau mylėti; didžiausioje vienybėje stengtis nuolat su Juo būti, Jo Apvaizda pilnai pasitikėti. Viešpatie, koks Tu geras. Stebuklingi keliai, kuriais mus vedi. Ačiū Tau už viską. –

Švenčiausioji Panele Nekaltai Pradėtoji, padėk man mylėti Dievą.

2. Išskyrus poilsius, rūpintis kiekvieną laiko valandėlę kuo tinkamiausiai suvartoti – maldai ar darbui. –

Atmink, kad į Rymą atvažiavai mokytis švento, tikrai vienuoliško gyvenimo; čia ypač gyvenant pridera dar daugiau darbuotis Dievo 20 garbei ir Bažnyčios labui.

3. Baigti tvarkyti Įstatus, rašyti, kiek galint, instrukcijas, kurti Ryme savo namą.

4. Visas jėgas pašvęsti, kiek galint, Vienuolijai. Pačiam tobulintis ir padėti kitiems eiti prie tobulybės.

5. Daugiau melstis už tuos, nuo kuri[u]² ką nors blogo buvau patyręs.

¹ orig vid ex err fl -iu ² orig vid ex err fl -io

RENGĖJO ŽODIS. PAAIŠKINIMAI. RODYKLĖS

PALAIMINTOJO ATIDA

Rengėjo žodis

Palaimintojo arkiv. Jurgio Matulaičio *Užrašai* sotinte sotina alkaną dvasią, tačiau nestokoja ir kritišką protą traukiančios pagavos. Juos galima atsiversti vedinam tiek sekėjo uolumo, tiek teologo, istoriko, kalbininko smalsumo. Literatūros kritikas tokiu atveju kalbėtų apie „perskaitymo galimybių“ įvairovę, tačiau *Užrašams*, manding, labiau tiktų kita – prasmės bei raiškos „apsta“ ir „tanki“ bylojanti metafora. Jurgio Matulaičio tekstai universalūs ne įvairiaprasmių vingrybių, bet aiškiai reiškiamų idėjų veržlios ir nuoseklios tėkmės dėka. Jo sakiniai gali tapti tiek lakiais maldingų rašinių epigrafais, tiek postuluojančiomis mokslinių veikalų citatomis, nes kiekviena mintis persmelkta tikrovės sodrumo ir išpuoselėta iki skaidraus paprastumo. Istorinė amžiaus pradžios faktūra ir dvasinė amžinybės perspektyva *Užrašuose* dera abiem šio žodžio prasmėmis, t. y. vaisingai papildo ir pratęsia viena kitą.

Išskirtinės asmenybės žymių palaimintojo Jurgio tekstuose nereikia specialiai ieškoti – jos akivaizdžios. Garbieji postulatoriai, biografai, įvairiakalbių *Užrašų* leidimų pratarčių autoriai su įkvėpimu ir rūpesčiu aptarė „Bažnyčios įsimylėjęlio“ bruožus. Tad ar begalima apie jį ką nors pridurti tekstologijos – „krapštukinio“ filologų užsiėmimo – ištarmėmis? Pasirodo, galima. Ypač todėl, kad dauguma anksčiau tyrinėjusių arkiv. Matulaičio paveldą neturėjo progos nė žvilgtelėti į sovietų nacionalizuotame Marijampolės vienuolyno fonde buvusius rankraščius. Vaduojantis gana tiksliais, bet „išgrynintais“ nuorašais, įmanu spręsti, ką byloja kunigo, vėliau vyskupo sekėjams *paliktos* mintys. Tačiau vienu antru atveju ne mažiau iškalbingai palaimintojo Jurgio šventumą liudija tai, kas ir kodėl *taisyta, išbraukta* ar *įterpta*... Toliau pamėginsime mieliems skaitytojams atskleisti,

RENGĖJO ŽODIS

kaip išiziūrėjimas (kartais net pro lupą) į *Užrašų* autografą plečia hermeneutinį akiratį. Pasekus pastraipos, frazės ar net žodžio formos susiklostymą, stiprėja įsitikinimas, kad arkiv. Matulaičio tekstai turėtų traukte traukti kalbininkus, Bažnyčios ir valstybės istorikus, pagaliau pilietinės santarvės puoselėtojus.

PAKANTOS ANATOMIJA

Dar nespėjęs į Vilniaus sostą įžengti vyskupas nominatas Jurgis Matulaitis jau buvo kaltinamas tiek šaltumu lietuviams, tiek nemeile lenkams, tiek abejingumu baltgudžiams. *Užrašų* autografe lyg rentgeno nuotraukoje matyti jo atidos kiekvienam ganomajam, rūpinimosi kiekviena vyskupijoje gyvenančia tauta smulkiausias žymės. Šiuo požiūriu iškalbingas toks vyskupo atsakas konfratūrų kritiką persakiusiam kun. Leopoldui Chomskiui: *stebiuos, dėl ko kunigai nuo manęs galėtų šalintis. N[ė] vienam nesu niek[o] bloga padaręs, nei vienu žodeli[u] nesu nė vieno dar iki šiol užgavęs [...] Liaudžiai taip pat esu visa širdimi tarnavęs, kur reikiant; nesuprantu, kodėl ji šalintusi nuo manęs; priešingai, mane gynė, kur reikėjo, ir visuomet širdingai sveikino* (p. 204).

Gyvi *Užrašų* posakiai liudija, kad jų autoriui buvo akivaizdus tiek tautinių jausmų subtilumas, tiek jų keliamas pavojus: *Sukeltus žmonių jausmus ir įtemptus dirgsmius nori dar tempti, kol truks* (p. 144). Atsižvelgiama į menkiausius geranoriškumo ar, priešingai, abejingumo kitos tautybės, kitoniškų politinių nuostatų žmonėms niuansus: *Aš prašiau [kapitulos], jei tik galima, kad Tarybos atstovams pirmą vietą užleistų* (įterpinys įrašytas vietoj po žodžio ‘prašau’ išsykėjusios šalutinio sakinio pradžios, p. 113); *Iš daugelio žmonių gavau išgirsti, kad čia seniau būdavo skiriami į lietuvių parapijas kunigai, nė žodžio nemoką lietuviškai, ir, ilgas metus ten klebonaudami, nė nesirūpindavę lietuviškai pramokti* (frazė pataisyta iš ‘nė nepramokdavę lietuviškai’, p. 164). Matyt, dėl tautinių

dalykų paisymo vysk. Matulaitis vartoja keleriopas asmenvardžių formas: aiški tendencija lenkiškos orientacijos asmenų pavardes rašyti lenkišku, o susipratusių lietuvių – lietuvišku pavidalu. Kelių dažniau minimų dvasininkų (pvz., Karolio Lubianieco, Stanisława Maciejewicziaus) pavardžių formos rankraštyje iš pradžių įvairuoja, bet vėliau pereinama prie lenkiškos formos, ir tai sutampa su jų endekiškos veiklos aptarimu.

Dėmesys minties niuansams ir tikslumo pastanga gerai matyti politiškai reikšmingų vertinimų pataisose. Raute Pilsudskio garbei vysk. Matulaitis apie Bažnyčios padėtį atsiliepė: *dabar liuosiau atskvėpti galima* (taisyta iš 'liuosai=laisvai', p. 207); o pokalbio su Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijos nariu įspūdis nusakomas: *p. Uzquiano gerai supranta labai sunkią vyskupo padėtį Vilniuje* (prieš 'gerai' išbraukta 'labai', p. 254). Istorinės tiesos vardan autorius siekia tiksliai įvardyti etninę situaciją: *kaip tautų reikalus čia sudepinus? ar nepadarius šalia lietuvių kalbos ir lenkų kalbą valstybinę?* (taisyta vietoj 'neįvedus', nes lenkų kalba bent Vilniuje tuo metu dominavo, p. 260). Vienu kitu atveju net pasirenkama griežtesnė formuluotė, jei tik ji teisingiau nusako aptariamo reiškinio pobūdį: *Su legionais einąs taip pat nuožmus antisemitizmas, lietuvių ir gudų neapykanta* (vietoj išbraukto 'aišk[us]', p. 215).

Matulaitis neslepia esąs patenkintas ganomųjų lietuvių ir baltgudžių džiaugsmu, kai šie patiria, kad vyskupas leidžia jiems šnekėti savo kalba (p. 161, 167). Atpasakojant pašnekovo atsiliepimą apie baltgudžių kalbos ignoravimą, neutralios intonacijos apsuptyje prapūsta gyvo pasipiktinimo gaidelė: *Tu man taip nekatalikiškai dalykus imkie* (p. 158). Užrašuose palankiai kalbama apie baltgudžių atgimimą, jis apibūdinamas kone maironiška *nebeužtvenksi upės bėgimo* parafraze (p. 268). Vysk. Matulaitis „skiria“ dvi tautiškumo formas, sakytumė, nacionalumą ir nacionalizmą. Bent keliose vietose rašydamas apie netinkamus fanatikų dvasininkų ar pasauliečių tautininkų poelgius,

RENGĖJO ŽODIS

jis prieš žodį *tautiškumas* įterpia pažyminį *nesveikas* (pvz., p. 160). „Ligos“ semantika šiuo atveju neatsitiktinė – kitoje vietoje kalbama apie *kunigų dvasios tautybėmis užsikrėtimą* (p. 161).

Abejojantiems vysk. Matulaičio patriotizmu būtų galima nurodyti tas neretas *Užrašų* vietas, kur tautų vardijimo sekoje lietuviai atsiduria pirmi, kur aiškiai regimas susirūpinimas Lietuvos armijos kovomis, derybų su Lenkija sėkme. Kažin, ar apmąstantieji Lietuvos valstybingumą yra atkreipę dėmesį į tai, kaip simboliškai vysk. Matulaitis paminėjo Vasario 16-osios akto pirmąsias metines. Tą dieną Vilniaus katedroje jis pasakė pirmą antibolševikinį pamokslą, kurio tradiciją po dviejų dešimtmečių teko pratęsti sovietų persekiojamiems dvasininkams.

Apie tautinius bei ideologinius konfliktus vysk. Matulaitis stengiasi kalbėti kuo neutralėsiu, objektyvesniu būdu. *Užrašų* autografe išbraukti arba taisyti neigiamai konotuoti, įžeidūs žodžiai: *Mitingas bolševikams labai nepavyko; žmonės neleido jiems liesti tikybos ir Bažnyčios, protestavo* (vietoj išbraukto žodžio ‘pliovoti’, p. 145). Raginamas pasmerkti endekams neįtikusius kunigus, vyskupas koreguoja akivaizdžiai neteisingą kaltinimą: *Įdavė jis [kun. Songinas] kun. Zenkevičių ir Toloczką, kad bolševikai, klasių kovą skelbia, prieš tikybos grynumą nusikalstą* (pataisyta vietoj ‘prieš tikybą’, p. 266). Pabrėžtinai skiriamas asmuo ir valdžia, valdžia ir tautybė: *O Atgimimo sąjunga („Odrodzenie“), – atsakiau, – kieno vedama ir palaikoma? Ar ne Pilsudskio ir lenkų valdžios?* (žodis įterptas, p. 239); *pagreitiną tą gūdų susipratimą ir kilimą iš pusės lenkų valdžios spaudimas* (žodis įterptas, p. 261). Matyti, kad vysk. Matulaičiui šen ten vis dėlto tenka tvardyti, idant pavojingų tautininkiškų ambicijų nepasmerktų piktu tonu. Tokiais atvejais gelbsti ironija: *Manoma, kad jie [legionieriai] norėjo prieš pasaulių pasaulį parodyti, kad Vilnius – lenkų miestas* (p. 127).

Objektyvumo siekinį atliepia gausios tiesioginės menamosios kalbos konstrukcijos bei kitos trečiojo asmens nuomonę padedančios

persakyti žodžių formos (ir ypač tiesioginės nuosakos keitimas į jas): *Gavau iš Vilniaus žinias, būk lenkai [...] norį padaryti tautinę manifestaciją, [...] kad iš to kilsiant susirėmimas ir kraujo praliejimas* (pataisyta iš 'kils', p. 111); *Kai buvo minima Pilsudskis ir Želigowskis* (pataisyta iš 'minimi', p. 251); *Gudų žemių, pagal tą sutartį nuo Rosijos atplėsty, negalima esą atgal ataduoti bolševikams* (žodis įterptas, p. 260). Tikslus ir vaizdus kalbėjimas *Užrašuose* gerai dera: ne vienas karo ir okupacijų siaubiamo Vilniaus paveikslas perteiktas su dokumentininko tikslumu ir menininko pagava. Ižengus bolševikams ar lenkams, akimirksniu besikeičianti miesto išvaizda pro vyskupo rūmų Pilies gatvėje langą regima tiesiog kinematografiškai: *Vakar švaistės gatvėmis legionistai, daugybės vaikščiojo jaunuomenės, ypač mergiočių, daug ponų ir ponių; žydai kažin [kur] buvo tarsi išsislapstę [...] Šiandie kas kita. Vargo ir darbo žmonės pasipylę po gatves; daugiausia žydėliai: mergaitės ir bernaičiai šen ir ten sveikina raudongvardiečius; šnekas su jais; matyt, ir pažįstamų sutinka; tarp kareivių matyt nemaža žydėlių. Ponai tarsi išmirė. Rogutėmis važinėja raudongvardiečiai ir proletarai* (p. 127).

Smulkmena, bet feminizmo paveiktas sociologas atkreiptų dėmesį į vysk. Matulaičio išvardijimą: *Buvo prisistatyti vienuolynų atstovės ir atstovai* (p. 117). O mes dar pacituosime iš pirmo žvilgsnio nereikšmingai pataisytą sakinį, kuris liudija *Užrašų* autoriaus jautrumą tiek žmogui, tiek kalbai: *Keletas, kaip man pranešė, bolševikų nukautųjų, daugiausia žydu lavonų kelias dienas nelaidoti tįsojė gatvėse* (vietoje išbraukto žodžio 'už[muštųjų]', p. 199).

Demokratijos, pliuralizmo, visuomeninės taikos puoselėtojams *Užrašai* kelia „naivų“ klausimą: kur glūdi išmintingos, patikimos, nuoširdžios tautinės bei pilietinės angažuotės ir pakantos prielaidos? Sunkiausiomis vyskupavimo dienomis grumiantis su ideologine ir politine destrukcija, palaimintąjį Jurgį stiprino atida Dievo ir artimo meilės principams.

MINTIES BŪSTAS

Ręsdamas būstą savo mintims, palaimintasis Jurgis sekė sena ir gerbtina lietuviško stiliaus tradicija. Ši veiksmoždziui teikia išskirtinį, ne vien kalbėjimo tempą, bet ir spalvą, faktūrą, toną lemiantį vaidmenį. Gyvenimo tėkmė, epochos virsmas, jausmo virpesys, tobulai įglausti klasikinėse Kristijono Donelaičio, Antano Starzdo, Antano Baranausko poezijos frazėse: „pargraudama juokės“; „žiba, tvaska, ištiška“; „skaudzia ir griaudzia“, – bei veiksmožodiškoje Motiejaus Valančiaus ir Žemaitės prozoje. *Užrašuose* laiko, erdvės, pagaliau dvasinių pokyčių suvokimas taip pat dažniausiai perteikiamas veiksmožodiniais junginiais, kurie panašūs į cituotuosius. Tokios raiškos gausa lemia dienoraštyje koncentruojamo dvasios ir istorijos vyksmo dinamiką, o įvairovė sukuria tikslumo bei subtilaus niuansavimo išpūdį, kur ne kur priartindama arkiv. Matulaičio tekstą net prie poetinės kalbėsenos.

Matulaitiškas laiko pajautos aštrumas regėti iš tokio kelių susijusių įvykių ar poelgių išdėstymo tekste, kurio nuoseklumą padeda suvokti ne formalūs datų ir valandų paženklinimai, o kaitaliojamų veiksmožodžio formų darna: *Smarkiai pakeikę pasitrankę nuėjo šalin* (p. 177); *Žmonės sugavę kun. Dijakowskj, bijodamiesi, pristatę jį bolševikams; šie, palaike kalėjime, jį teisę; spėjama, kad nužudę* (p. 265). Beveik visi greitai, emocinės įtampos prisodrinti veiksmai *Užrašuose* nusakomi bent dviejų veiksmoždzių samplaikomis: *į visas puses jį taso trauko* (p. 173); *Ponai ir ponios ėmė tuo [tuo] iš Vilniaus bėgti kraustyti* (p. 211); *Žmonės labai neramūs, susirūpinę gatvėmis nuolat siuvo vaikščiojo* (p. 213); *Šiaip visi sveiki, dirba bruzda* (p. 213). Stengiamasi kiekvieną svarbesnį aktą apibūdinti „stereoskopiškai“ – atskleisti kelis kad ir mažai vienas nuo kito tesiskiriančius aspektus, kurie reiškiami vienaarūšėmis sakinio dalimis: *Dievas ir Angelas Sargas, matyt, bu[d]i,*

sergsti ir gelbėja (p. 145); *matyt, rengia žmones, kad galėtų lengviau įvykinti Bažnyčios nuo viešpatijos atadalijimą ir atskyrimą* (p. 145); *Kun. Michalkevičius ketino eiti į trukšmadarių lizdą ir juos numaldyti ir nuraminti* (p. 263). Tokie sakiniai labai tiktų iliustruoti struktūralizmo teiginiams apie gretinimo sukuriamą opoziciją.

Sudėtinių laikų formos vartojamos sakinyje keičiantis veiksmo subjektams. Tai keliais atvejais leidžia netiesiogiai nusakyti žmogaus pastangų, jo kompetencijos ribas ir Dievo valios veikimą: *Jei tik tikrai būsime savęs išsižadėję ir Dievui visiškai atsidavę ir pasiaukoję, be abejo, kad surasime būdą ir keblumams pašalinti arba bent pro juos prasilenkti, ir mūs sumanymai bus įvykdyti* (vietoj 'mes įvykdysime', p. 10). Subjektų, veiksmų ir objektų sąryšiai *Užrašų* autoriui atrodo tokie akivaizdūs, kad jis skirtingos gramatinės priklausomybės, bet tapačių morfologinių formų žodžius paprasčiausiai rikiuoja į vienodų jungtukų siejamas eiles: *visur, kur reikia, stoti darban ir kovon ir savo galvas pakloti* ('stoti darban bei kovon < ir > pakloti galvas', p. 42); *ginti katalikų mokslas ir visas gyvenimas ir sutvarkymas šv. Bažnyčios* ('katalikų mokslas bei gyvenimas < ir > šv. Bažnyčios sutvarkymas', p. 48).

„Veiksmožodiškai“ arkiv. Matulaitis perteikia tiek įvykius, tiek požymius, savybes, būdą. Jis vartoja ne tik kitimo įspūdį kuriančias žodžių sekas, bet ir teikia pirmumą dalyviui ar būseną nusakančiai bevardei giminei: *drąsiai noriai veikiai viską apleisdavo, visko išsižadėdavo* (p. 26); *Tegul paskui mane numeta kur, kaip tą mazgotę suterštą sunėšiotą* (p. 33); *Lietuviai nuliūdę ir nusiminę taip pat glūdojo kur nuošaliai* (p. 209); *Dažnai labai man sunku, skurdu ir skaudu būdavo* (p. 223).

Iš pirmo žvilgsnio buitiškuose frazeologizmuose palaimintasis Jurgis išvelgia krikščioniško mąstymo klodą, suteikia jiems teologinį matmenį, įtraukdamas į *Užrašų* kontekstą. Žmonės *nuo žemės tavęs nenustums* (p. 10), – sako jis lygindamas Dievo bei žmonių galias. Ir

RENGĖJO ŽODIS

negalima lengvai pasakyti, ar ši frazė artimesnė sklypą praradusio vargdienio patirčiai, ar eschatologiniams pragarmių vaizdiniams. Apie tikinčiuoju apsimesusį bolševikų provokatorių, kuris neįstengė apgauti vyskupo, mestelėjama: *Ponas Kairys sprukęs pro duris išsinešino nemitęs* (p. 150). Tikri tikintieji pas ganytoją ieško „dvasinio peno“ – ši aplinkybė aktualizuoja sustabarėjusio junginio prasmę, paverčia jį ironiška užuomina. Šen bei ten vaizdžiu liaudies posakiu ar tiesiog kasdienės kalbos junginiu autorius pakeičia intelektualiojo stiliaus padarus: *priimti tokių Istatų negalima. Nusprendėme juos niekais nuleisti* (vietoj išbraukto žodžio ‘igno[ruoti]’, p. 226); *gražiais protavimais dangstydamiesi* (vietoj išbraukto junginio ‘gražiomis racijom’, p. 145).

Palaimintojo Jurgio rūpestį patvariu bei skoningu minčių būstu, žinoma, liudija ir elementarūs rankraščio taisymai. Jis keičia dėl klaidos pavartotą daugiskaitą į dviskaitą, prisiminęs taisyklingą pakaitalą, išbraukia svetimybę, kur ne kur koreguoja žodžių tvarką ir pan.: *Juodu < Jie* (p. 199); *suklydusio < sugr[iešijusio]* (p. 136); *dekanos prievolė < prievolė dekanos* (p. 204). Autografas liudija, kad ne viena sodresnė frazė radosi grįžus prie jau užrašytos minties ar persigalvojus žodžio viduryje ir pradėjus sakinį iš naujo: *Šiandie armotų trenksmo nebegirdėt* (vietoj išbraukto žodžio ‘šau[dymų]’, p. 220); *visa, ką jis apie vokiečius ir prieš vokiečius sakė, buvo galima pritaikinti prie Lietuvos ir Baltgudijos kiek dalykus atmainius ir žodį „vokietis“ „lenku“ pakeitus* (vietoj išbraukto žodžio ‘pakeitus’, p. 251). Regint smulkiomis pataisomis išmargintus puslapius, sunku patikėti, kad *Užrašai* būtų buvę rašomi vien sau – pagarbi atida gimtajai kalbai ir būsimam skaitytojui juose neatsiejami.

DIENORAŠTIS AR JO ŠVARRAŠTIS?

Kontroversiškiausia mintis, kurią kelia autografuli analizė, veda prie jų istorijos permąstymo. Tyrinėtojai yra pastebėję, kad palaimintojo

Jurgio užrašai ne tik nuolat trūkinėja („dienos rašto“ pažodinė reikšmė jiems visiškai netinka), bet ir turi retrospektyvos atspalvį. Toks atspalvis ypač ryškus pirmosios [*Vilniaus užrašų*] dalies pradžioje (p. 103-117), kurioje neabejotinai grįžtama net prie pusės metų senumo įvykių. Esama požymių, jog tapimo vyskupu ir pirmųjų vyskupavimo savaitių istorija (iki p. 126) užrašyta ne anksčiau, kaip po Naujųjų Metų. Pavyzdžiui, pastraipoje prieš pažymėtąją 1918 XII 15 data minimos šv. Stepono dieną, t. y. gruodžio 26, laikytos šv. Mišios (toje vietoje vardijami keli su šv. Nazareto seserimis susiję dalykai, p. 117). Pasakojimo apie 1918 XII 16 vykusį vyskupų susitikimą ir kunigų pasitarimą tąsoje peršokama prie vokiečių valdžios veiksmų, apie kuriuos vyskupas Matulaitis galėjo sužinoti tik pirmosiomis 1919 m. dienomis (p. 119-120). Drauge su 1919 I 5 dienos įvykių srautu pažymima: *Prieš Kalėdas atvažiavo Tėvas Juozas Vaitkevičius* (p. 123), o ši žinia, atsižvelgiant į kontekstą, tikrai negalėjo likti nepaminėta anksčiau, jei tik įrašai būtų buvę nuoseklūs. Spėtina, kad praeities įvykių dėstymas tęsiasi bent iki 1919 I 6 data pažymėtos atkarpos, nes atodūsis: *Vilniuje man buvo labai sunku. Tikrai kelias čia erškėčiais nuklotas* (p. 124), – labai primena apibendrinantį retrospektyvų kalbėjimą.

Kitą didelę 1919 III 30 - IV 28 atkarpą pats autorius komentuoja: *Visą mėnesį nieko neįrašęs esu šiose knygoje, nes buvo jos išneštos iš namų ir paslėptos. [...] Dabar tik tegalėsiu pažymėti kur svarbesnius dalykus, kiek atsimindamas* (p. 185). Nurodysime dar kelias teksto vietas, leidžiančias teigti, kad jos užrašytos vėliau, neigu atsitiko aptariamais dalykais. Antai 1919 II 23 - III 2 datomis pažymėti įvykiai chronologiškai susipynę: ties II 27 data kalbama apie dviem dienom vėlesnius pokalbius (p. 159), o paskui apibūdinami II 23 kurijon atvykę Ratnyčios parapijiečiai (p. 161). Po 1919 III 8 data pažymėtos pastraipos nubraukti ir gerokai toliau – po penkių rankraščio puslapių, ties 1919 III 16 data – pridėti sakiniai: *9. III. 19. Buvau įsakęs Seminarijos Rekto-*

RENGĖJO ŽODIS

riui, kad siuntinėtų man tarnaut Mišioms VII-jo kurso klierikus po vieną. Norėjau ir klierikus asmeniškai arčiau pažinti ir per juos patirti, kas [koks] seminarijos stovis. Šiandie atėjo... (p. 165, 173). 1919 III 19-23 datų įrašai bei juose minimi įvykiai kaitaliojasi maždaug tokia tvarka: 19, 20, 21, 22 diena, grįžtama prie 20 dienos, toliau eina 21, 22, paskui vėl 19, 23 diena. Ir tik ties III 24 data rašoma: *Šiandie ir vėl aplankė mane...* (p. 176-180). Ties 1919 V 3 data atpasakojamas tą dieną vykęs pokalbis su Lenkijos Seimo atstovais, kuriame komentuosas 1919 IV 4 Seimo nutarimas dėl Lietuvos nepriklausomybės. Kitoje pastraipoje priduriama: *Man pasakius tai lietuviams, kitaip aiškinta* (p. 219). Išeitų, kad su lietuviais vyskupas naujienas aptarė po gegužės 3-osios, o pokalbių santraukas pasižymėjo sąsiuvinyje dar vėliau. Pagaliau visa 1911 m. kelionei į Romą skirta *Užrašų* dalis yra parašyta vėliau, tikriausiai Fribūre. Tai liudija tiek medžiagos grupavimas (atskirai atpasakoti pokalbiai su kun. Sergejumi de Grum-Grgimaila), tiek pluošto antraštėje nusakytas žanras – pranešimas.

Stebina būsimąjo laiko „ignoravimas“ *Užrašuose*. Žinia, jis nėra itin būdingas dienoraščio žanrui, tačiau tai, kad ši veiksmažodžio forma arba kitokios ateities veiksmo nuorodos pasitaiko itin retai, verčia suklusti. Juk apskritai žmogui nėra svikima, pasižymėjus dienos dviejų akipločio įvykius, apžvelgti jų eventualią tąsą, užsiminti apie ateityje numatytus renginius, susitikimus. *Gavau reikiamus leidimus važiuoti Varšavon. [...] Ryt dieną su kun. Juozu iškeliausiva* (p. 223), – tai bene vienintelis akivaizdus tokios laikų sanklodos pavyzdys *Užrašuose*. Atskirti, apie kuriuos įvykius pasakojama sinchroniškai, o kurie prisimenami po kelių dienų, savaitių ar mėnesių, sunku dar ir dėl to, kad vienu kitu akivaizdžios retrospektyvos atveju faktai vardi- jami stebėtinai detalai (pvz., p. 185-209), o panašiose į padenius užrašus pastraipose vos brūkštelėtas įspūdžių punktyras (pvz., p. 224-225). Nors įrodymų archyve neaptikta, o prisiminimai liudija puikią

arkivyskupo atmintį, galima spėlioti, kad jis žymėdavosi tam tikras pastabas, o vėliau jas panaudodavo, rašydamas ištisinį *Užrašų* tekstą.

Visos šios aplinkybės perša prielaidą, kad mus pasiekęs *Užrašų* pavidalas, bent jau pirmąjį vyskupavimo Vilniuje laikotarpį apimantis autografas R1, yra dienoraščio švarraštis. Rankraščio taisylių pobūdis greičiau įrodo, neigu paneigia šį teiginį – daugelis korekcijų liudytų nebent fanatišką skrupulingumą, jei pastabos būtų skiriamos išimtinai sau. Hipotezę paremia ir grafologinė analizė – braižo niuansai, rašalo atspalvis bei liejimosi intensyvumas ir kita keičiasi kur kas rečiau, nei turėtų, jei įrašai būtų buvę daromi padieniui. Pavyzdžiui, 1919 II 28 data ir eilutės pradžioje pridurta 1919 III 2 data pažymėtos pastraipos visiškai akivaizdžiai rašytos viena po kitos „neatitraukus plunksnos“ (p. 162). Net jau cituota frazė: *Visą mėnesį nieko neįrašęs esu šiose knygoje*, – prasidedanti pastraipa užrašo ypatybėmis nič niekuo nesiskiria nuo ankstesnės (p. 185).

Švarraščio hipotezę netiesiogiai patvirtina ir *Užrašų* skelbimo istorija. Nėra žinoma, ar arkiv. Matulaitis juos kam nors rodė ar davė paskaityti. Netikėta liga neleido jam pačiam sutvarkyti savo archyvo. Tačiau akivaizdu, kad autorius nesiekė dienoraščio visiems laikams paslėpti nuo žmonių akių, kad netrukus po jo mirties publikuoti pirmąsias *Užrašų* ištraukas marijonų sumanyta ne prieš velionio valią. Tad įmanu, jog arkiv. Matulaitis jau po atleidimo iš Vilniaus ankstesniems užrašams, kurių svarbą gerai suvokė, suteikė tam tikrą pašaliečiui skaitytojui labiau tinkamą pavidalą. Dėl perrašymo jie ir įgijo vieną kitą retrospektyviam pasakojimui būdingą savybę.

Labai tikėtina, kad ne vien išlikusieji, bet ir dingęs vadinamojo dvasinio dienoraščio autografas – mūsų vartoto nuorašo N1 pagrindas – buvo arkiv. Matulaičio atliktas švarus perrašas. Netiesiogiai tokį teiginį paremia nuorašo tolygumas – neatrodo, kad mašininkui būtų kilę daugiau problemų įskaityti *Mintis...*, nei kitas *Užrašų* dalis.

Vadinasi, rankraštis buvo aiškus ir tvarkingas. Gerokai svaresni kiti, teksto analize grindžiami pastebėjimai. 1911 VIII 17 m. datuotoje atkarpoje rašoma: *buvau Bažnyčios priešu apšauktas: liberalu, socialistu, čekistu* (p. 64). Nepavyko istoriniuose šaltiniuose aptikti, kad carinėje Rusijoje būtų veikęs koks nors „Črezvyčajnyj komitet“. Taigi čekisto paminėjimas (ypač trečioje „stiprėjančios“ specifinių įvardijimų sekos pozicijoje) laikytinas akivaizdžiu anachronizmu, liudijančiu, kad mus pasiekęs dienoraščio variantas šiek tiek taisant autoriaus perrašytas ne anksčiau kaip vyskupavimo Vilniuje laikais.

Būtų negarbinga nutylėti pasiūlytos hipotezės kontrargumentus. Tolygų braižą galima aiškinti palaimintojo Jurgio charakterio ypatybėmis – nuoseklumu bei savitvarda. Dvasinius sukrėtimus liudijantys emocingi dalykinio pasakojimo intarpai, 1910-1914 m. dienoraščio maldos proveržiai alsuoja tokiu nuoširdumu, impulsyvumu, šviežumu, kad sunku įsivaizduoti juos buvus taisinėtus. Nors sinchroniškumo nuorodos: *šandie* (p. 126, 221), *iš ryto* (p. 225) ir t. t. pasitaiso akivaizdžios retrospektyvos fragmentuose, be to, galėjo būti mechaniškai perkeltos į švarraštį, už jų užkliuvus, taip pat smelkiasi abejonė. Perrašant paprastai šalinami netolygumai ir pasikartojimai. Tokių pastangų matyti, tačiau ties 1921 III 31 data apie kun. Mykolo Abaravičiaus dekanavimą Ašmenoje caro laikais kalbama kaip apie naują dalyką (p. 261), nors dešimčia dienų ankstesniame įrašė pasakojama, kaip Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijos nariui majorui Uzquiano aiškintos tos pačios kun. Abaravičiaus biografijos detalės (p. 254). Tiesa, pastarasis pavyzdys yra iš antrosios [*Vilniaus užrašų*] dalies, kurios autografas apskritai mažiausiai panašus į perrašą.

Vargiai bepavyks kada nors sužinoti tikrąją autografų istoriją. Svarbiau, kad ir vienoks, ir kitoks jos variantas byloja, su kokia atida palaimintasis Jurgis liudijo tiek savo žemiškąją patirtį, tiek atsivėrimus dieviškiesiems slėpiniams.

* * *

Tekstologinė *Užrašų* autografų analizė ir šios knygos sudarymas užtruko ketvertą metų. Per tą laiką teko klaustis patarimų ne vieno žmogaus, sulaukti jei ne konkrečios pagalbos, tai bent palaikančio geražodžio iš daugelio kolegų, kuriuos visus išvardyti būtų sunku. Ypatingą padėką reiškiu Marijonų istorijos instituto vadovams ir *Fontes Historiae Marianorum* redaktoriams kun. Janui Bukowicziui, MIC ir Tadeuszui Górskiui, MIC. Jie peržiūrėjo rodyklę bei dalykinius komentarus, parūpino svarbios informacijos personalijoms ir realijoms patikslinti, be to, suteikė knygos rengėjui galimybę kelias turiningas dienas praleisti Marijonų namuose Varšuvoje ir aprūpino jį reikalinga literatūra. Asmeninėmis bibliotekomis maloniai leido pasinaudoti ir visokeriopai pagelbėjo Petras Kimbrys ir dr. Juozas Tumelis, vieną kitą dalyką aiškinti padėjo dr. Irena Vaišvilaitė, dr. Sigitas Jegelevičius, kun. dr. Adolfas Grušas, dėl lietuvių kalbos dalykų konsultavo dr. Birutė Jasiūnaitė, o dėl tekstologinio aparato – Mantas Adomėnas bei Mindaugas Strockis. Ačiū jiems visiems bei korektūrą balsu padėjusiai atlikti žmonai Jolantai.

Knygos koncepcija svarstyta, tiek maži, tiek dideli kliuviniai gyldenti su Vytautu Ališausku, kuriam esu dėkingas už nepamainomo kolegiškumo pavyzdį. Tik dėl t. Vaclovo Aliulio, MIC pritarimo, rūpestingo dėmesio ir nesenkančios kantrybės šis *Užrašų* leidimas apskritai tapo įmanomas. Rengiant knygą išgyventa ne viena akimirka, kai buvo juste juntama žmogiškąsias galias viršijanti parama. Tai, kas leidinyje netikslu ar neaišku, yra rengėjo aplaidumo ir neišmanymo žymės, o visa, kas pelno palankumą, radosi palaimintojo Jurgio dangiškos globos dėka.

Paulius Subačius

NAUDOTA LITERATŪRA

Šis sąrašas apima veikalus (išskyrus enciklopedijas, žodynus ir žinytus), naudotus atliekant tekstologinę *Užrašų* analizę, rengiant kalbinius, dalykinius paaiškinimus, rodyklę, sudarant temų registrą. Jis nepretenduoja nei į arkiv. Jurgio Matulaičio, nei į veikalų apie jį bibliografiją. Išsamiausias JM bibliografijos skelbtos: *Matulewicz... Pisma, 243-255; Wspomnienia, 397-420.*

Album zmarłych ojców i braci Zgromadzenia Księży Marianów 1700-1997 / Red. J. Bukowicz. – Warszawa - Stockbridge: Marian Press, 1997. – 145 s.

Ališauskas K. *Kovos dėl Lietuvos Nepriklausomybės*. – Čikaga, 1972. – T. 1. – 490 p.

Arkivyskupas Jurgis Matulevičius / Red. K. Čibiras. – Marijampolė, 1933. – 309 p.

Biržiška M. *Vilnius golgota*. – V.: Mintis, 1992. – 2-asis fotograf. leid. – 664 p.

Būčys P. *Atsiminimai* / Red. J. Vaišnora. – Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1966. – D. 1. – 323 p.

Cicėnas J. *Vilnius tarp audrų*. – V.: Mokslo ir enciklopedijų l-kla, 1993. – 2-asis leid. – 310 p.

Cusumano V. *Innamorato della Chiesa: Il Servo di Dio Giorgio Matulaitis-Matulewicz: Profilo Biografico e Diario Spirituale* / Presentazione Card. G. Lercaro. – Milano: □ncora, 1963. – 167 p.

Čepėnas P. *Naujųjų laikų Lietuvos istorija*. – V.: Lituanus, 1992. – T. 2. – 840 p.

Česnulis P. *Nužmogintieji: Vilniečių golgota lenkų okupacijoje*. – Hamilton: Vilniaus krašto lietuvių s-ga, 1973. – 256 p.

Górski T., Proczek Z. *Rozmiłowany w Kościele: Błogosławiony Arcybiskup Jerzy Matulewicz*. – Warszawa: Księża Marianie, 1987. – 149 s.

Gudelis P. *Boļševikų valdžios atsiradimas Lietuvoje 1918-1919 metais jų pačių dokumentų šviesoje* / Iv. Z. Ivinskio. – Londonas: LVS „Ramovė“, 1972. – 160 p.

Yla S. *Jurgis Matulaitis: Asmenybės apybraiža*. – Putnam, Connecticut: Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo Seserys, 1977. – 384 p.

Jarzębowski J. *Dziennik 1923-1927* / oprac. J. Bukowicz, T. Górski. – Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1997. – 228 s.

Jarzębowski J. *Listy z czasu wojny* / oprac. J. Bukowicz, T. Górski. – Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1997. – 156 s.

Juškevičius A., Maceika J. *Vilnius ir jo apylinkės*. – V.: Mintis, 1991. – 3-asis fotograf. leid. – 264 p.

Katilius A. *Vincentas Senkus – paskutinis senųjų marijonų generolas // Tėvynės sargas.* – 1997. – Nr. 1 (95). – P. 70-76.

Klimas P. *Dienoraštis 1915 XII 1 - 1919 I 19.* – Chicago: A. Mackaus kn. leid. fondas, 1988. – 456 p.

Kučas A. *Arkivyskupas Jurgis Matulaitis Matulevičius: Gyvosios krikščionybės apaštalas / Įv. kard. A. Samoré.* – Chicago, IL: Tėvų Marijonų šv. Kazimiero provincija, 1979. – 592 p.

Kviklys B. *Lietuvos bažnyčios.* – Chicago, 1980-1987. – 6 t.

Laukaitytė R. *Lietuvos vienuolijos: XX a. istorijos bruožai.* – V.: Lietuvos istorijos institutas, 1997. – 301 p.

Lietuva Didžiajame kare / Red. P. Ruseckas. – V.: Vilniaus žodis, 1939. – 336 p.

Lietuvos Tarybų valdžios dekretai 1918-1919: Dokumentų rinkinys. – V.: Mintis, 1977. – 163 p.

Łossowski P. *Stosunki polsko - litewskie w latach 1918-1920.* – Warszawa: Książka i wiedza, 1966. – 413 s.

Makauskas B. *Vilnijos lietuviai 1920-1939 metais.* – V.: Mokslas, 1991. – 269 p.

Martinkėnas V. *Vilniaus krašto lietuviškos mokyklos ir skaityklos 1919-1939 metais.* – V.: Mokslas, 1989. – 160 p.

Matulevičius J. *Instrukcijos bei nurodymai. N. Pr. Šv. P. Marijos arba Marijonų vienuolijai /* Arkiv. Jurgis Matulevičius-Matulaitis. – Marijampolė, 1928. – 581 p.

Matulewicz J. *Dziennik duchowy /* Błogosławiony Jerzy Matulewicz; oprac. J. Bukowicz, T. Górski. – Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1988. – 160 s.

Matulewicz J. *Listy polskie /* Błogosławiony Jerzy Matulewicz; oprac. J. Bukowicz. – Warszawa: Księży Marianie, 1987. – 3 t. – 189; 191; 177 s.

Matulewicz J. *Pisma wybrane /* Błogosławiony Jerzy Matulewicz; oprac. J. Bukowicz, T. Górski. – Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1988. – 267 s.

Matulis S. *Palaimintasis arkivyskupas Jurgis Matulaitis, M. I. C. marijonų gaidintojas 1909-1927.* – Nottingham: „Šaltinis“, 1996. – 272 p.

Mickevičius-Kapsukas V. *Pirmoji Lietuvos proletarinė revoliucija ir Sovietų valdžia.* – Chicago: Vilnis, 1934. – 240 p.

Nalenč D., Nalenčius T. *Juzefas Pilsudskis: Legendos ir faktai.* – V.: Mintis, 1991. – 255 p.

Odrodzenie Zgromadzenia Księży Marianów w latach 1909-1910: (dokumenty) / Mariański Instytut Historyczny; oprac. J. Bukowicz, T. Górski. – Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1995. – 144 s. – Fontes Historiae Marianorum 1.

NAUDOTA LITERATŪRA

Pecyna M. B. *Osobowość i działanie Błogosławionego Jerzego Matulewicza*. – Wrocław, 1990. – 216 s.

Proletarinė revoliucija Lietuvoje 1918-1919 m.: revoliucinių įvykių Lietuvoje dalyvių atsiminimai. – V.: Valst. polit. ir moksl. lit. l-kla, 1960. – 527 p.

Rukša A. *Kovos dėl Lietuvos Nepriklausomybės*. – Cleveland: LKVS „Ramovė“, 1981. – T. 2: Lietuvių – lenkų santykiai ir kovų pradžia. – 619 p.

Senas A. E. *Lietuvos valstybės atkūrimas 1918-1920* / įv. A. Eidinto. – V.: Mokslo ir enciklopedijų l-kla, 1992. – 191 p.

Staliūnas D. *Vilniaus vyskupo E. Ropo veiklos pėdsakais (1903-1907)* // Lietuvių atgimimo istorijos studijos. – T. 7: Atgimimas ir Katalikų Bažnyčia. – V.: Katalikų pasaulis, 1994. – P. 142-219.

Stolica Apostolska a biskup Jerzy Matulewicz 1916-1921 / Mariański Instytut Historyczny; oprac. J. Bukowicz, T. Górski. – Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1996. – 340 s. – Fontes Historiae Marianorum 2.

Vaišnora J. *I. Jurgio Matulaičio kelias į Vilniaus vyskupo sostą; II. Šv. Sosto atstovo Ratti vizitas Lietuvoje ir Latvijoje*. – Brooklyn, N. Y.: Tėvai Pranciškonai, 1982. – 94 p.

Vaitkevičius B. *Socialistinė revoliucija Lietuvoje 1918-1919 metais*. – V.: Mintis, 1967. – 694 p.

Vidmantas E. *Religinis tautinis sąjūdis Lietuvoje: XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pradžioje* / Lietuvių katalikų mokslo akademija; Lietuvos istorijos institutas. – V.: LKMA, 1995. – 308 p.

Vilniaus universiteto istorija 1579-1994. – V.: Valst. leid. centras, 1994. – 342 p.

Vitkauskas P. *Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublika 1918-1919*. – V.: Mokslas, 1988. – 244 p.

Waligóra B. *Walka o Wilno: Okupacja Litwy i Białorusi w 1918-1919 r. przez Rosję Sowiecką*. – Wilno: Wydaw. Zarządu Miejskiego w Wilnie, 1938. – 476 s.

Wspomnienia o błogosławionym Jerzym Matulewiczu / Mariański Instytut Historyczny; oprac. J. Bukowicz, T. Górski. – Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1996. – 440 s. – Fontes Historiae Marianorum 3.

Zajančkauskas K. *Nuo piemenėlio iki arkivyskupo: Arkivyskupo Jurgio Matulevičiaus biografija*. – Marijampolė: Marijonai, 1939. – 111 p.

Žepkaitė R. *Lietuva ir didžiosios valstybės 1918-1939 m.* – K.: Šviesa, 1986. – 190 p.

TEKSTOLOGINIO APARATO SANTRUMPOS

a	<i>ante</i>	prieš	num	<i>numeravit</i>	sukeista
add	<i>adidit</i>	pridėta, papildyta	om	<i>omittit</i>	praleista
bis		du kartus	ord	<i>ordo</i>	seka, tvarka
capit	<i>capitulum</i>	pastraipa	orig	<i>originalis</i>	originalas/-e
cap	<i>capitalis</i>	didžioji raidė	p	<i>post</i>	po
cf	<i>confer</i>	palygink	pag	<i>pagina</i>	puslapis, lapas
cor	<i>corrigit</i>	pataisyta	phr	<i>phrasis</i>	frazė
del	<i>delevit</i>	išbraukta	pol	<i>polonice</i>	lenkiškai
ex err	<i>ex errore</i>	dėl klaidos	pri	<i>primum</i>	pirmas
graph	<i>graphis</i>	įrašyta pieštuku	pro		vietoj, taisyta iš
id	<i>idem</i>	tas pats	r	<i>recto</i>	pirmoji lapo pusė
i.e.	<i>id est</i>	tai yra	rep	<i>repetivit</i>	pakartota
ill	<i>illegibile</i>	neįskaitoma	sec	<i>secundum</i>	antras
in	<i>in</i>	vietai žymėti	si	<i>signum</i>	ženklas
inc	<i>incertum</i>	neaišku, nėra tikra	sup	<i>super</i>	viršuje
ins	<i>inserit</i>	įterpta	trans	<i>transferit</i>	perkelta
fl	<i>flexio</i>	galūnė	v	<i>verso</i>	antroji lapo pusė
lit	<i>littera</i>	raidė	V		Vulgata/-oje
man	<i>manu</i>	įrašyta ranka	vel		arba
mg	<i>in margine</i>	paraštėje	ver	<i>verbum</i>	žodis
min	<i>minuscula</i>	mažoji raidė	vid	<i>videtur</i>	matyt, spėtina
mut	<i>mutilatam</i>	originalas pažeistas	=		atitikmuo, vertimas

Dar žr. santrumpas skyrelyje Šaltiniai, p. 300-304

PAAIŠKINIMŲ IR RODYKLĖS SANTRUMPOS

adm.	administratorius	k.	kalba
alt.	altaristas	kan.	kanauninkas
apskr.	apskritis	kapel.	kapelionas
arkiv.	arkivyskupas/-ija	kard.	kardinolas
aut.	autorius/-ė	kleb.	klebonas
b.	bažnyčia	kn.	knyga
bern.	berniukų	kongr.	kongregacija
buv.	buvęs/-usi	koresp.	korespondentas
d.	diena	kt.	kiti/-os, kita
dabart.	dabartinis/-ė	k-tas	komitetas
dek.	dekanas/-atas	kun. sem.	kunigų seminarija
dést.	dėstytojas	kun.	kunigas
diak.	diakonas	l.	lapas
dir.	direktorius	L.	Lietuva
d-ja	draugija	leid.	leidinys, leidimas
dr.	daktaras	m.	metai
Dv. akad.	Dvasinė akademija	mén.	mėnuo
filosof.	filosofija	merg.	mergaičių, mergaitinė
gen.	generolas	MIC	marijonas/-ai
gimn.	gimnazija	m-la	mokykla
gyv.	gyveno	mln.	milijonas
g. kan.	garbės kanauninkas	mokyt.	mokytojas/-a, mokytojavo
g-vė	gatvė	ND	Narodowa Demokracja
JM	Jurgis Matulaitis	novic.	novicijus/-atas
JMI	Jurgio Matulaičio laikais	Nr.	numeris

NT	Naujasis Testamentas	slvd.	slapyvardis
OFM	pranciškonas/-ai	steig.	steigėjas, steigė
org.	organizatorius, organizavo	stud.	studentas, studijavo
p.	puslapis	Šv. R.	Šventas Raštas
pab.	pabaiga	t.	tėvas
pal.	palaimintasis/-oji	teol.	teologija
par.	parapija	tikr.	tikrasis (vardas, pavardė)
pavysk.	pavyskupis	tit.	titulinis
pav.	pavaduotojas, pavadavo	t. y.	tai yra
pirm.	pirmininkas	u-tas	universitetas
plg.	palyginkite	V.	Vilnius
pr.	pradžia	vad.	vadinamasis/-oji
pref.	prefektas	vadov.	vadovas/-ė, vadovavo
prel.	prelatas	vald.	valdytojas
prof.	profesorius	valst.	valstybė/-inis
provinc.	provincijolas/-ija	veik.	veikėjas/-a
red.	redaktorius, redagavo	vid.	vidury
rekt.	rektorius	vien.	vienuolis/-ė/-ynas
sekr.	sekretorius	vysk.	vyskupas/-ija
s-ga	sajunga	visuom.	visuomenė
SJ	jėzuitas/-ai	žr.	žiūrėkite

Dar žr. santrumpas skyrelyje Šaltiniai, p. 300-304

ŠALTINIAI

Šiame leidinyje skelbiami visi žinomi palaimintojo arkiv. Jurgio Matulaičio tekstai, kurių pobūdžiui nusakyti tinka *dienoraščio* sąvoka. Šie tekstai tiek struktūra, tiek intencija, tiek rašymo situacija gerokai skiriasi vienas nuo kito; pats autorius nėra įvardijęs jų kaip dienoraščio; kai kurios dalys turi savo pavadinimus, o kitos – ne. Tad apibendrinantis *Užrašų* pavadinimas pasirinktas, viena vertus, kaip neutralus, kita vertus, kaip tradicinis, įsigalėjęs nuo pirmųjų palaimintojo Jurgio rašytinio paveldo publikacijų.

Užrašų dalys *Mintys, apšvietimai, įkvėpimai ir pasiketinimai*, rašyta 1910 X 14 - 1911 III 8 Sankt-Peterburge, 1911 VIII 17 - 1914 II 23 Fribūre, bei *Kelionė į Rymą su reikalais 1911 m. XI. 14 d. Reliacija*, rašyta 1911 XI 14 - 29 tikriausiai Fribūre pagal Romoje pasižymėtas pastabas, turi autentiškus pavadinimus. *Užrašų* dalims, kurios jų neturi, duotos sąlyginės antrašės laužtiniuose skliaustuose – tai 1918 III 1 - 1919 XII 16 Vilniuje ([*Vilniaus užrašai I*]), 1921 II 19 - IV 2 Vilniuje ([*Vilniaus užrašai II*]) bei 1925 VIII 5 - 30 Romoje ([*Kelionė į Romą II*]) rašyti tekstai.

Nebuvo sunku pasirinkti kanoninio teksto pagrindą, nes tiek autografulių, tiek dingusių autografulių pagrindu padarytų nuorašų išliko (o tikriausiai ir buvo) vos po vieną pilną variantą. [*Vilniaus užrašai I*] bei [*Vilniaus užrašai II*] skelbiami iš rankraščių **R1** ir **R2**, trūkstantą pastarojo pradžios fragmentą papildant iš **N1** ir pagal prasmę bei **N1** atstatant pirminį teksto nuoseklumą, kuriį pažeidė archyvuojant supainiotas autografo lapų išdėstymas. Kitos trys dalys publikuojamos iš mašinraštinio nuorašo **N1**. Rengiant tekstus taip pat atsižvelgta į nuorašus **N2**, **N3** bei **N4** ir ankstesnius lietuviškus leidimus **U1** bei **U2**.

Faksimilės skelbiamos p. 305 iš **N2**, l. 56; p. 306 iš **R1**, l. 39; p. 307 iš **R2**, l. 1; p. 308 iš **N1**, d. 3, l. 134. Fotografija viršelyje – F.

R1 [rankaštis 1] – JM *Užrašų* vienos dalies (1918 III 1 - 1919 XII 16) autografas, šiame leidinyje tekstas [*Vilniaus užrašai I*]; 217x172 mm 4 lankų 85 lapų sąsiuvinis (JM nenumeruota, pagal senąją numeraciją paprastu pieštuku p. 1-170, pagal dabartinę archyvo numeraciją l. 1-84, nes numeruojant praleistas 14-tas lapas); dalis paskutinio lanko išplėsta (teksto išdėstymas paskutiniame lape leidžia spėti, kad jis baigtas, o ne pertrauktas); įrišta 220x175 mm kietais tamsaus piešinio storo kartono su žalios drobės nugarėle ir kamučiais viršeliais, įrišimas vienalaikis su sąsiuvinio; slidus lygus nežymiai pageltęs baltas popierius be vandens ženklų; rašyta abiejose lapo pusėse juodu rašalu geros kokybės metaline plunksna; parašėse ir pačiame tekste pasitaiko nurašinėtojų ar skaitytojų įvairių vėlesnių ženklinių paprastu pieštuku; saugoma: Lietuvos Respublikos centrinis valstybinis archyvas, f. 1674 (Marijonų vienuolijos fondas), ap. 2, b. 139.

- R2** [rankraštis 2] – JM *Užrašų* vienos dalies autografas (1921 II 19 - 1921 IV 2, plg. su **N1d** trūksta 1921 II 19 įrašo pradžios, -2 l.), šiame leidinyje tekstas [*Vilniaus užrašai II*]; 285x435 mm pusiau perlenktų 14 lapų pluoštas (JM nebuvo numeruota, pagal senąją numeraciją paprastu pieštuku pluošteliais p. 1-8, 5-16, 1-12, 1-24, pagal dabartinę archyvo numeraciją l. 1-28, archyvuojant pakeista pirminė lapų seka, turėtų būti: l. 5-10, 1-4, 11-28); slidus, melsvais 5x10 mm stačiakampiais liniuotas nežymiai pageltes baltas popierius be vandens ženklų; l. 4 sulietas rudu skysčiu; rašyta abiejose lapo pusėse juodu rašalu geros kokybės metaline plunksna; paraštėse pasitaiko vėlesnių nurašinėtojų ar redaktorių įvairių paženklinių paprastu ir violetiniu pieštuku; saugoma: Lietuvos Respublikos centrinis valstybinis archyvas, f. 1674 (Marijonų vienuolijos fondas), ap. 2, b. 140.
- N1** [nuorašas 1] – JM *Užrašų* visų žinomų tekstų mašinraštinis nuorašas; 290 x 210 mm lapų pluoštas: 213 originalo + 3 tituliniai archyve pridėti lapai; dabartinio pavidalo nuorašas padalytas į tris dalis:
- pirmos dalies titulinio lapo įrašai: „Matulevičius Georgii, Archiepiscopi, M. I. C. / Diaria / I / Diarium Spirituale / Reflexiones, Illuminationes, Inspirationes / et Proposita / Dact. Lit. Fol. 65.“;
  - antros dalies titulinio lapo įrašai: „Matulevičius Georgii, Archiepiscopi, M. I. C. / Diaria / II / Relatio ex itinere Romam negotiorum causa / 1911. XI. 14. / Dact. Lit. Fol. 14.“;
  - trečios dalies titulinio lapo įrašai: „Matulevičius Georgii, Archiepiscopi, M. I. C. / Diaria / III / Diarium complectens eventus / connexos cum sua persona / ex annis / 1. III 1918 - 16. XII. 1919 (pagg. 1-103) / 19. II. 1921 - 2. IV. 1921 (pagg. 104-131) / 5. VIII 1925 - 30. VIII. 1925 (# 132-134). / Dact. Lit. Fol. 134.“;
- kiekviena dalis ženklinta spaudais: „ARCHIVUM GENERALE CC. RR. MARIANORUM“; paskutiniame kiekvienos dalies puslapyje yra labai panašus liudijimas, tesiskiriantis tik puslapių skaičiaus nuoroda, įterptu „hisce“ (antroje dalyje), žodžių „Congregationis“ ir „Februarii“ trumpinimu bei parašų išplėtimais (trečioje dalyje): „Nos infrascripti testamur hoc diarum, quod [hisce] 65 [14; 134] paginis constat, transcriptum esse in Lituania e manuscriptis Archiepiscopi Georgii Matulevičius, M. I. C., quae illo tempore in Archivo Domus Mariampolensis, Provinciae Lituanae Congr[egationis] CC. RR. Marianorum, asservabantur / In quorum fidem, etc. / Romae, die 11 Febr[uarii] 1956 / Sodales Provinciae Lituanae: / [parašai:] J. Vaišnora, M. I. C. [Proc. Gen.] / Joannes Sakevičius, M. I. C. [Secr. Gen.]“;
- dabartinis nuorašas sudarytas iš penkių mašinraščio pluoštų:
- pluoštas **a** apima pirmos nuorašo dalies l. 1-62 (*Mintys, apšvietimai, įkvėpimai ir*

ŠALTINIAI

- pasiketinimai*, 1910 X 14 - 1913 IV 9), be pavadinimo; senoji mašinarštinė numeracija sutampa; mašinarščio pirmas egzempliorius, juostelės kokybė gera;
- pluoštas **b** apima pirmos nuorašo dalies l. 63-65 (*Mintys, apšvietimai, įkvėpimai ir pasiketinimai*, 1913 IV 13 - 1914 II 23), be pavadinimo; senoji numeracija neaiški; mašinarščio 4-5 egzempliorius, neryškus, bet 99% išskaitomas;
  - pluoštas **c** apima visą antrą nuorašo dalį, l. 1 pavadinimas: *KELIONĖ Į RYMĄ SU REIKALAIS 1911 m. XI. 14 d. / RELIACIJA*, (1911 XI 14 - 29); palikta senoji mašinarščio numeracija, mašinarščio pirmas egzempliorius, juostelės kokybė vidutiniška;
  - pluoštas **d** apima trečios nuorašo dalies l. 1-103 (*Vilniaus užrašai I*), 1918 III 1 - 1919 XII 16), be pavadinimo; palikta senoji mašinarščio numeracija; mašinarščio 2-3 egzempliorius, ryškumas pakankamas;
  - pluoštas **e** apima trečios nuorašo dalies l. 104-134 (*Vilniaus užrašai II*), 1921 II 19 - IV 2; [*Kelionė į Romą II*], 1925 VIII 5 - 30), be pavadinimo; pagal senąją mašinarščio numeraciją l. 1-31; mašinarščio 3-4 egzempliorius, ryškumas pakankamas;
- pluoštai **a**, **d**, **e** spausdinti viena rašomąja mašinėle, **b** – kita, o **c** – trečia; pluoštų **d** ir **e** palyginimas su **R1** ir **R2** (jie nuo autografo tesiskiria keliolika pakeistų ar praleistų leksemų) bei viso nuorašo taisyčių ranka pobūdis leidžia teigti, kad jis yra rengtas atidžiai, po spausdinimo pakartotinai sugretintas su autografu ir todėl vertintinas kaip patikimas;
- nuorašo pagrindas – po JM mirties ~1932 m. marijonų klierikų atliktas mašinarštinis autografo nuorašas; jo egzempliorių klierikas, vėliau kun. Česlovas Auglys 1944 m. išsivežė emigruodamas iš Lietuvos ir vėliau perdavė Marijonų centriniam archyviui; pluoštai **a**, **d**, **e** neabejotinai yra šio egzemplioriaus dalys (plg. **N2**); stokojant kitų argumentų, kad pluoštai **b** ir **c** taip pat yra prieškarinio nuorašo egzempliorius, lieka nuoroda į archyvinį kun. J. Vaišnoros, MIC bei J. Sakevičiaus, MIC liudijimą, kuris neleidžia visiškai atmesti prielaidos, kad šie kitomis rašomosiomis mašinėlėmis atspausdinti pluoštai yra vėlesni autografo pirminio mašinarštinio nuorašo nuorašai; saugoma: *Archivum Generale Marianorum*, Roma; aprašyta pagal „Aidų“ leidyklos kserografinę kopiją I:1, p. 1 įrašas: „Liudiju, kad ši kopija visiškai atitinka Romos centriniame marijonų archyve esantį mašinarščio egzempliorių (I d. 65 lapai, II d. 14 lapų, III d. 134 lapai) / [parašas:] Kun. V. Aliulis, MIC / Marijonų vienuolijos generalinis vikaras / Roma, 1995 03 28“ ir spaudas: „VICARIUS GENERALIS CONGR. CC. / MARIANORUM AB IMM. CONC. B.V.M.“

- N2** [nuorašas 2] – JM *Užrašų* dalies (1910 X 25 - 1913 IV 9) mašinarštinis nuorašas; titulinio puslapio įrašai: „ARKIVYSKUPO / JURGIO MATULEVIČIAUS / Mintys,

apšvietimai, įkvėpimai ir pasike / tinimai (pilnas nuorašas)“; paskutiniame puslapyje įrašas: „Kaunas, 1932 gegužės 25 d.“; plono pageltusio 290x225 mm popieriaus 60 lapų pluoštas (pagal senąją mašinraštinę, kai kuriuose lapuose – rankraštinę numeraciją l. 12-61, pagal dabartinę archyvo numeraciją l. 56-106); mašinraščio 2-3 egzempliorius; l. 12 pirmoji pastraipa identiška **N1a**, toliau spausdinimas skiriasi (spėtina, kad nuo šio puslapio vidurio suabejojus didelio kopijų kiekio kokybe spausdinta du kartus: pirmu atveju tęsta tame pačiame (**N2**), antru – naujame puslapyje (**N1a**), pirmųjų vienuolikos nuorašo lapų trūkumas byloje paremia aptartą versiją, nes būtent jų buvo mažiau egzempliorių); spausdinta ta pačia rašomąja mašinėle, kaip ir **N1a, d, e** ir **N3**; blogai matoma paskutinė eilutė įrašyta ar taisyta žaliu rašalu; saugoma: Lietuvos Respublikos centrinis valstybinis archyvas, f. 1674 (Marijonų vienuolijos fondas), ap. 2, b. 146.

N3 [nuorašas 3] – JM *Užrašų* dalies mašinraštinio ir rankraštinio nuorašo fragmentai (1910 X 14 - 1913 IV 9, iš šio laikotarpio trūksta 10 atkarpų); l. 1 viršuje įrašas juodu rašalu: „Iš arkivysk. J. Matulevičiaus užrašų“; l. 13 viršuje įrašas juodu rašalu: „Iš arkivysk. J. Matulevičiaus užrašų / Marijonų vienuoliją kuriant“; plono pageltusio 290x225 mm (kai kurių lapų dalis nukirpta) popieriaus 53 mašinraščio lapų ir standaus balto 325x210 mm popieriaus 2 rankraščio lapų pluoštas (pagal mašinraštinę numeraciją l. 1-12, toliau numeruota raudonu pieštuku l. 290-343, pagal dabartinę archyvo numeraciją mašinraščio l. 1-12 ir 15-55, rankraščio l. 13-14); mašinraščio 3-4 egzempliorius, spausdinimas skiriasi nuo **N1a** ir **N2**, spausdinta ta pačia rašomąja mašinėle kaip ir **N1a, d, e** ir **N2**; gausu taisyčių, redagavimo, kupiūrų, nuorodų, priedų raudonu, mėlynu pieštuku ir juodu rašalu, l. 8 taisyčiai rašalu pasirašyti: „[Red.]“; 1910 X 14 ir 1910 X 25 fragmentų rankraštis juodu rašalu l. 13-14, braižas artimas mašinraščio redakciniams taisyčiams rašalu; taisyčių pobūdis leidžia spėti, kad nuorašas atliktas rengiant kun. Kazimiero Čihiro, MIC redaguotą knygą *Arkivyskupas Jurgis Matulevičius*. – Marijampolė, 1933, kurioje p. 225-255 publikuotos *Užrašų* ištraukos; saugoma: Lietuvos Respublikos centrinis valstybinis archyvas, f. 1674 (Marijonų vienuolijos fondas), ap. 2, b. 146.

N4 [nuorašas 4] – JM *Užrašų* dalies mašinraštinio nuorašo fragmentas (1918 III-VI); l. 107 viršuje pavadinimas: „Iš Arkivysk. Jurgio užrašų“; balto standaus 325x 210 mm popieriaus 3 lapų pluoštas (pagal senąją numeraciją raudonu pieštuku l. 243-245, pagal dabartinę archyvo numeraciją l. 107-109); mašinraščio 1 egzempliorius, spausdinta kita rašomąja mašinėle nei **N1a, d, e, N2** ir **N3**; saugoma: Lietuvos Respublikos centrinis valstybinis archyvas, f. 1674 (Marijonų vienuolijos fondas), ap. 2, b. 146.

U1 [Užrašai 1] – JM *Užrašų* dalies (1910 X 14 - 1914 II 23), laiškų ištraukų bei kun. Juozo Vaišnoros studijos „Arkivyskupas Jurgis Matulevičius Vilniuje“, kurioje

ŠALTINIAI

- atpasakotos trūkstamos dalys [*Vilniaus užrašai I*] bei [*Vilniaus užrašai II*], publikacija: Matulaitis - Matulevičius J., arkiv. *Užrašai* / [Red. K. A. Matulaitis]. – London: Tėvai Marijonai, [1953]. – 220 p.; *Užrašų* tekstas parengtas pagal **N1** kopiją; komentarų nėra; tekstų taisymas nežymus, išskirtinai kalbinis: kur ne kur keista leksika bei sintaksė; įvesti 63 tematiniai skyreliai.
- U2** [Užrašai 2] – visų JM *Užrašų*, ingreso pamokslo bei dviejų ganytojiškųjų laiškų publikacija: Matulaitis J. *Užrašai* / Red. O. Mikailaitė. – Putnam, Connecticut: Nekaltai Pradėtosios Mergelės Marijos Seserys, 1991. – 368 p.; tekstas parengtas pagal **N1** kopiją; parūpinti JM biografijos, teksto istorijos, realiųjų ir personalijų aiškinimai, Šv. Rašto citatų ir parafrazių nuorodos, vardų rodyklė; redagavimas apima: asmenvardžių ir vietovardžių suvienodinimą, svetimžodžių ir tarmybių norminimą, sintaksinių konstrukcijų (iki 50 nuošimčių) pertvarkymą, kitakalbių frazių vertimus pačiame tekste, keletą frazės dydžio nepažymėtų kupiūrų.
- F** [Fotografija] – JM Fribūro laikų (1911-1914) juodai baltas netonuotas portretinis atvaizdas profiliu kunigo drabužiais; 145x100 mm labai geros kokybės fotografija priklijuota ant storo rudo kartono 170x110 mm kortelės; be parašo; po fotografija vinjetė ir įrašas auksintu šriftu: „A. Husser / Fribourg – Bulle“, kitoje pusėje vinjetė ir įrašas juodu šriftu: „Photographie / A. Husser / Fribourg / 27 Avenue de la Gare 27. / Succursale Bulle / Les clichés sont conservés. / Téléphone.“; įdėta marijonų atvaizdų albumo pirmame lape, kuris puoštas spalvota vinjete; 13 l. albumas įrištas juoda oda su profilineis įspaudais, dekoratyvinėmis vario vinutėmis bei užsegimu; saugoma: Lietuvos Respublikos centrinis valstybinis archyvas, f. 1676 (Marijonų vienuolijos fondas), ap. 1, b. 155, fotografija nr. 1.

RENGIMO PRINCIPAI

A. Knygoje siekta kuo autentiškiau perteikti skelbiamą arkiv. Jurgio Matulaičio rašytinį paveldą tiek prasminio vientisumo, tiek šaltinių kultūrinio istorinio savitumo požiūriu. Keltas uždavinys suformuoti kanoninį *Užrašų* tekstą, kuris būtų maksimaliai artimas autoriui ir, viena vertus, taptų pagrindu adaptuotiems, populiariems *Užrašų* ar jų ištraukų leidimams bei vertimams, kita vertus, leistų profesionaliai tęsti teksto kritikos darbą ir būtų patikimas šaltinis preciziškoms palaimintojo Jurgio asmens studijoms. Nors komplikotas tekstologinis aparatas, reikia pripažinti, blaško mokslinių tikslų sau nekeliančių skaitytojų dėmesį, knygos pobūdis neleido griebtis kokių nors supaprastinimų. Idant pagrindinio teksto puslapis būtų kuo mažiau apkrautas, jame paliktos tik tekstologinės (siaurąja prasme) išnašos. Tuo tarpu kalbos ypatybės aiškinamos skyrelyje „Tekstų kalba“, o žinios apie asmenis, vietas, institucijas, organizacijas, spaudos leidinius ir pan. sutelktos rodyklėje. Istoriniai įvykiai bei kiti į rodyklę sunkiau „įspraudžiami“ faktai aptariami „Dalykiniuose paaiškinimuose“ (tokios teksto vietos pažymėtos ženkliais „<“ arba „>“ puslapio vidiniame krašte).

B. Leidinyje stengtasi tiksliai perteikti *Užrašų* autografų ir nuorašų:

- leksiką;
- gramatines formas ir jų įvairumą;
- sintaksines konstrukcijas;
- santrumpas;
- tarptautinių žodžių formas, jų įvairumą bei rašybą (net esant trimis ar daugiau variantų);
- asmenvardžių ir vietovardžių formų bei jų grafinio perteikimo (lenkiška rašyba) įvairumą (net esant trimis ar daugiau variantų);
- didžiųjų bei mažųjų raidžių rašybos ypatumus ir įvairumą (taip pat pasitaikančią mažąją raidę po šauktuko, klausuko, didžiąją – išvardijimo sekos pradžioje po dvitaškio), išskyrus atvejus, kai autografe didžiąją ir mažąją raidę labai sunku atskirti;
- originalias grafines formas – visais atvejais, kai yra pagrindo spėti, kad jos žymi nuo bendrinės kalbos besiskiriančias fonetines ar morfologines JM kalbos ypatybes;
- absoliučią daugumą puntuacijos ypatybių (ypač klausuko ir šauktuko vartojimą kabliataškio pozicijoje, taško ir brūkšnio kombinaciją bei atvejus, kai sunku skirti vienas kitą ir nevienarūšes sakinio dalis, tiesioginę ir tiesioginę menamąją kalbą);
- įterptas frazes svetimomis kalbomis ir jų vertimus;
- Šv. Rašto citatų bei parafrazių nuorodas;
- teksto atkarpų pabraukimus.

RENGIMO PRINCIPAI

C. Įsitikinus, kad taisymas yra neutralus prasmės ir istorinio savitumo požiūriu, pagal dabartinę bendrinės kalbos normą koreguota:

- žodžių rašymas drauge ir skyrium;
- ilgųjų ir trumpųjų balsių, asimiliuotų priebalsių (greta kitų pasitaikanti forma ‘Pilsudzki’), nosinių raidžių, joto rašyba, priebalsių minkštumo žymėjimas lietuviškuose žodžiuose, išskyrus atvejus, kai yra pagrindo spėti, kad tai perteikia fonetines, morfolo-gines, leksines JM vartosenos ir bendrinės kalbos normos skirtynes, atspindi tikrinių žodžių lenkiškos rašybos tradiciją arba nenusistovėjusias tarptautinių žodžių formas;
- didžiųjų raidžių rašyba, kai autografe didžiąją ir mažąją raidę labai sunku atskirti;
- akivaizdžiais atvejais – vienarūšių sakinio dalių, išplėtinių pažyminių, priedėlių, įter-pinių, kreipinių, sudėtinių sujungiamųjų ir prijungiamųjų sakinių, tiesioginės kalbos skyryba;
- kabučių žymėjimas (autografe antrosios dažnai praleidžiamos).

Šios pataisos tekste žymimos bei išnašose nurodomos tik ypatingesniais atvejais.

Autografe kirčiai niekur nepažymėti; šiame leidime kur ne kur aiškumo dėlei sukirciuota neaiškinant išnašoje.

D. Laikantis požiūrio, kad įvairavimas nereikšmingas teksto savitumo požiūriu, dažniausiai atsiradęs dėl *lapsus calami*, suvienodinta:

- datų rašyba, įterpiant tarp skaičių kur ne kur praleistus taškus;
- žodžių bei frazių *Katalikų Bažnyčia* ir *bažnyčia*, *Dievas*, *Nekaltai Pradėtoji Panelė*, santrumpų *Švč.*, *Šv.* bei *šv.* rašymas didžiąja ir mažąja raide;
- formos *balgudis*, *Baltgudija* (kaip vyraujančios, išstumiančios JM tekste variantus ‘balgudis’ ir ‘Balgudija’);
- nuorašo atveju – formos *Rosija*, *jėzavitai*, *Jėzavitai*, *Varšava* (atsisakyta variantų ‘Rusija’, ‘jėzuitai’, ‘Jėzuitai’, ‘Varšuva’ kaip nepasitaikančių autografe);
- nuorašo atveju – santrumpų *JE.*, *JM.* rašyba (atsisakyta variantų ‘J. E.’, ‘J. M.’ ir pan. kaip nepasitaikančių autografe);
- nuorašo atveju – prielinksnio *į* rašyba (atsisakyta varianto ‘in’, nes autografe jo nėra, o nuoraše atsirado tikriausiai dėl *I* ir *In* rašybos panašumo);
- nuorašo atveju – lenkiškos grafemos asmenvardžiuose bei vietovardžiuose, jei autografe vartojama tik lenkiška grafinė forma;
- nuorašo atveju – skliaustų forma, įkypus brūkšnius „ / / “ keičiant į „ ( ) “ (autografe įkypas brūkšnys nevartojamas).

Šios pataisos tekste žymimos bei išnašose nurodomos tik ypatingesniais atvejais.

E. Teksto semantinė ir sintaksinė analizė leidžia laikytis hipotezės, kad JM nuosekliai vartojo skyrybos ženklų poras: „. –“, „? –“, „! –“, o išvardijimo atveju ir „; –“, – pastraipos pabaigai žymėti, nors, tikriausiai vietos taupymo sumetimais ar dėl tam tikrų rašymo įpročių, rankraštyje ne visuomet keldavo tolimesnį sakinį į naują eilutę. Šiame leidinyje suvienodinta ir po išvardytų skyrybos ženklų porų pradedama nauja pastraipa.

F. Svarbiausios JM stiliaus, rašymo būdo ypatybės ir autografų **R1** bei **R2** savybės, dėl kurių galėjo atsirasti nuorašų bei pateikiamo teksto ir autorinio teksto skirtumų, yra šios:

- pasitaiko grafinis didžiųjų ir mažųjų raidžių *G* ir *g*, *K* ir *k*, *P* ir *p* panašumas, apsunkinantis jų skyrimą;
- dažnas grafinis raidžių *a* ir *q* panašumas galūnėse apsunkina originalo formos nustatymą tais atvejais, kai JM būdingos sintaksės požiūriu objektiniuose veiksmožodžių junginiuose vardininkas ir galininkas gali būti substitutai (pvz.: *šalins tikyba* = *šalins tikyba*);
- *Ž* ir *ž* ženklinimas ta pačia grafema *Z*, tai apsunkina asmenvardžių lenkiško rašymo varianto atpažinimą;
- dažnas tiesioginės ir tiesioginės menamosios kalbos panašumas, nenuosekliai rašant skyrybos ženklus, apsunkina skyrybos taisyką;
- tapačių sintaksinių formų sudėtingos sekos vartojamos nenuosekliai rašant kablelius, tai apsunkina tokių sakinio dalių vienaarūšiškumo ar nevienarūšiškumo suvokimą ir skyrybos taisyką;
- dažni antrųjų kabučių praleidimai vienur kitur apsunkina jomis išskirtos frazės pabaigos nustatymą ir skyrybos taisyką.

G. Autografe praleistos, sukeistos vietomis, dėl erdvės stokos puslapyje sugrūstos bei sutrumpintos, abejotinai iššifruotos grafemos, žodžiai, frazės, rekonstruotos dėl originalo pažeidimų, taip pat konjektūrų paliestos teksto atkarpos žymimos laužtiniais skliaustais: „ [ ] “. Nuoraše praleistos ar sukeistos vietomis, blogai matomos raidės bei punktuacijos ženklai dedami į laužtinius skliaustus tik tais atvejais, kai galimi keli variantai, esama abejonių dėl iššifravimo pagrįstumo. Didesniems nuorašo defektams bei konjektūroms taikoma autografo ypatybių žymėjimo tvarka. Išskyrus ypatingesnius, išnašose komentuojamus atvejus, laužtiniais skliaustais nežymimi **C.**, **D.** ir **E.** aptarti pakeitimai.

Vietoj teksto atkarpų, kurių dėl pažeisto originalo ar nuorašo nepavyko rekonstruoti, rašomas suskliasčius daugtaškis: „ [...] “. Papuslapiui numeruojamos nuorodos į komentarus išnašoje įterpamos po komentuojamo žodžio, skyrybos ženklo ar pastraipos. Išnašoje aiškina- mų frazių apimtį nurodo ženklų pora: „^r 1“; šie ženklai nevartojami, kai išnašoje verčiama kitos kalbos frazė, kuri savaime išsiskiria iš teksto.

RENGIMO PRINCIPAI

H. Puslapio išoriniame krašte numeruojamos teksto šio leidimo eilutės. Puslapio vidiniame krašte ženkliais „ < “ arba „ > “ žymimos vietos, kurios aiškinamos priede „Dalykiniai komentarai“, taip pat nurodomas teksto šaltinio lapas (puslapis), kurio pabaigą pačiame tekste žymi du įkypai brūkšneliai: „//“. Taisoma klaidinga **R1** archyvinė numeracija (praleistas 14-tas lapas) žymint faktiškąjį lapo numerį.

I. Datos puslapiinėse antraštėse ne visais atvejais (ypač skyriuose [*Vilniaus užrašai I*] bei [*Vilniaus užrašai II*]) sutampa su esančiomis *Užrašų* tekste. Mat jame dažnusyk pažymėta tik įrašo data, tuo tarpu pasakojama apie kelias dienas ar net ilgesnį laiką vykusius dalykus. Štame leidime stengtasi rekonstruoti, kokį laiko tarpesnį (išskyrus įterptus prisiminimus iš kito konteksto) apima pasakojimas, ir jį nurodyti puslapiinėje antraštėje. Ilgiau trukusių įvykių atveju rekonstrukcija yra apytikslė.

K. Išnašose po ženklo „ = “ visais atvejais pateikiama:

- sunkiai suprantamų leksinių, morfologinių svetimybų bei tarmybų bendriniai atitikmenys;
- retesnių santrumpų paaiškinimai;
- kitomis kalbomis įterptų frazių vertimai į lietuvių kalbą; Šv. Rašto atveju orientuotasi į JM laikų ankstyvąjį arkiv. J. Skvirecko vertimo variantą, tačiau jis dažnukart netiko, nes paprastai JM parafrazuoja Vulgatą gana laisvai.

Vartoiant įprastines lietuviškas santrumpas nurodomos Šv. Rašto citatos ir parafrazės.

L. Išnašose esančios informacijos apie šaltinio tekstą ir jo įskaitymą apimtis bei pobūdis skiriasi priklausomai nuo to, ar komentuojamas autografas, ar nuorašas.

Autografo atveju ([*Vilniaus užrašai I*] bei [*Vilniaus užrašai II*]) nurodoma:

- bet kurio lygmens konjektūros;
- besiskiriantys nuo siūlomo perskaitymo **N1**, **U1** bei **U2** variantai – abejotinų konjektūrų atvejais;
- sunkiau įskaitomos teksto atkarpos;
- praleistų, dėl *lapsus calami* du sykius pakartotų ar iškraipytų raidžių, morfemų, žodžių, frazių elementarūs taisymai;
- apvedžiotos, taisytos, išbrauktos, įterptos, vėliau pridėtos, paraštėje įrašytos raidės, morfemos, žodžiai, frazės, pastraipos;
- žodžių tvarkos pakeitimai ženklais ar numeruojant;
- naujos eilutės pradžios, išskirtos papildomais ženklais ištisiniame tekste;

- įrašai kitu rašikliu;
- ženklai paraštėse – tik tais atvejais, kai yra pagrindo spėti, kad jie autografo dalis;
- originalo pažeidimai.

Nuorašo atveju (*Mintys, apšvietimai, įkvėpimai ir pasiketinimai; Kelionė į Rymą su reikalais 1911 m. XI. 14 d. Reliacija; [Kelionė į Roma II]*) išnašose nurodoma:

- praleistų, du sykius pakartotų, nelogiškų ar iškraipytų žodžių, frazių konjektūros bei elementarūs taisymai;
- besiskiriantys nuo siūlomo perskaitymo **U1**, **U2** variantai – abejotinų konjektūrų atvejais;
- raidės, morfemos lygmens korektūros – tik problemiškais atvejais, galinčiais turėti įtakos prasmei;
- išbraukti, taisyti, įterpti žodžiai, frazės;
- išbrauktos, taisytos, įterptos raidės, morfemos – tik problemiškais atvejais, turinčiais įtakos prasmei;
- žodžių tvarkos pakeitimai ženklais ar numeruojant;
- naujos eilutės pradžios, išskirtos papildomais ženklais išsiniame tekste;
- perrašinėtojo, redaktoriaus pastabos;
- originalo pažeidimai.

Išskyrus ypatingesnius atvejus, nenurodomos **C.**, **D.** ir **E.** aptartos teksto korekcijos, smulkūs autografo defektai (dėl apsvėlusios plunksnos storiiau, negrabiai parašyta raidė, nedidelės, liečiant rankraštį drėgnais pirštais atsiradusios dėmės) bei sunkiai įžiūrimi perrašinėtojų palikti ženkliniai paprastu pieštuku. Originalo tekstas išnašoje rašomas kursyvu.

TEKSTŲ KALBA

Palaimintojo arkiv. Jurgio Matulaičio gimtoji vakarų aukštaičių kauniškių tarmė jo jaunystės metais įsitvirtino kaip bendrinės lietuvių kalbos pagrindas. Kita vertus, palaimintasis Jurgis rūpestingai ir atidžiai vartojo tiek svetimąsias, tiek savąją kalbą, kreipė dėmesį į jos taisyklingumą, tikslumą, atsižvelgdavo į kalbininkų siūlomus taisymsus bei naujadarus, pats prisidėjo prie religinės literatūros stiliaus tobulinimo. Tad dauguma *Užrašų* lyčių atitinka šiandienę bendrinės kalbos normą. Nuo normos kiek labiau skiriasi tik tekstų sintaksė, atspindinti ne vien tarmės, bet ir mokėtų svetimų kalbų, specifinės religinių tekstų retorikos įtaką. Įdomu, kad dažniausiai pasitaikančios nenorminės formos – rytietybės. Pateikiamas *Užrašų* fonetinių, morfologinių, leksinių bei sintaksinių ypatybių sąrašas apima dažniau pasitaikančius bei įdomesnius kalbos faktus ar skaitytojui ne visai suprantamus atvejus ir nepretenduoja į išsamų lingvistinį aprašą, kuris užimtų gerokai daugiau vietos.

A. Fonetikos ypatumai:

- žodžio pradžios *e* ir *a* sumišimas (*nearzintų* ‘neerzintų’);
- priešdėlio *san-* vartojimas vietoj *są-* (*sanjungos* ‘sajungos’, *sanlygas* ‘salygas’);
- priešdėlio *in-* vartojimas vietoj *i-* (*ingrišę* ‘igrišę’);
- *en*, *in* vertimas *ę*, *į* veiksmažodžio bendratyse, iš jų padarytose formose bei esamojo laiko *sta-* kamiene (*rūpšimės* ‘rūpinsimės’, *nepripažįsią* ‘nepripažinsią’, *pašalįsią* ‘pašalinsią’, *pasiteisįs* ‘pasiteisins’);
- sutrumpėjusi daiktavardžių vienaskaitos vietininko galūnė (*parapijo* ‘parapijoje’, *bažnyčio* ‘bažnyčioje’, *dijacezijo* ‘diecezijoje=vyskupijoje’);
- sutrumpėjusi daiktavardžių daugiskaitos vietininko galūnė (*rankōs* ‘rankose’);
- *-e* **-en* vertimas *-i* daiktavardžių daugiskaitos vietininko galūnėse (*laikraščiuose* ‘laikraščiuose’);
- veiksmažodžių būtojo kartinio laiko trečiojo asmens galūnių trumpinimas (*nepasitikė* ‘nepasitikėjo’, *turė* ‘turėjo’);
- galūnės *-(i)š* vertimas *-is* veikiamosios rūšies dalyvių būsimojo laiko vyriškosios giminės vienaskaitos vardininko formose (*pragyvėšis* ‘pragyvensias’);
- sangražinių dalyvių galūnių trumpinimas (*klaustūs* ‘klaustūsi’);
- veiksmažodinės ir dalyvinės *būti* formos su *e* (*nesu* ‘nesu’, *esu* ‘esu’, *nesąs* ‘nesąs’, *esąs* ‘esąs’, *nesą* ‘nesą’, *esą* ‘esą’);
- elizijos atvejai (*nebjstengė* ‘nebeįstengė’);
- parazitinių balsių įterpimas (*plotkelių* ‘plotkelių=kalėdaičių’).

B. Morfologijos ypatumai:

- dviskaitos vartojimas (*dvi prieglaudi* ‘dvi prieglaudos’, *tuodu vargdieniu* ‘tiedu vargdieniai’, *pirmi dvi pamoki* ‘pirmos dvi pamokos’, *pataisėva* ‘pataisėme’, *nekalbėjova* ‘nekalbėjome’);
- daugiskaitos iliatyvas su galūne *-ne* (*kursuosne* ‘į kursus’);
- priešdėlių *pri-* ir *prie-* įvairavimas (*privaizdoms* ir *prievaizdoms*);
- vardažodžių kamienų mišimas (*Ganytojaus* ‘Ganytojo’, *saviškiems* ‘saviškiams’, *žmones* ‘žmonės’, *erdva* ‘erdvi’);
- kitokios darybos daiktavardžių vartojimas (*pavojumų* ‘pavojų’);
- archajiškos pilnos įvardžiuotinių formų galūnės (*susirinkusieji* ‘susirinkusieji’, *tariamieji* ‘tariamieji’);
- *u-* kamieno būdvardžių bevardės giminės forma su *ja-* kamieno galūne prieveiksčio vietoje (*ko jis tikrai iš manęs norėjo, aiškia nepastebėjau* ‘aiškiai’ ar ‘aiškiau’);
- asmeninio įvardžio asmens vienaskaitos kilmininko forma *manę*;
- pažymimojo įvardžio *pats*, *-i* vyriškos giminės daugiskaitos vardininko forma su priebalsinio linksniavimo galūne (*pąs lietuviai* ‘patys’, *kapelionai, kurie pąs norės* ‘patys’);
- įvardžių daugiskaitos vardininko galūnė *-i* (*toki* ‘tokie’, *visoki* ‘visokie’);
- įvardžio *joks* hibridinės formos (*jakijos* ‘jokios’);
- bevardės giminės formos *kita* ir įvardžio *kas* samplaikos (*kita ką* ‘visa kita’);
- sudaiktavardėjusio skaitvardžio *vienetas* priskyrimas moteriškajai giminei (*atskirą valstybinę vieneta* ‘atskirą valstybinį vieneta’ *jeigu tik vienetas lavintume* ‘jeigu tik vienetus [individualybes] lavintume’);
- skaitvardžio *dešimt* (*dešimtis*) daugiskaitos įnagininko forma *dėsimti* (*Dėsimti įsakymų* ‘Dešimtimi (-čia) įsakymų’);
- veiksmazodžio kamienų mišimas (*paliekta* ‘palikta’, *griaujama* ‘griaunama’, *panaikys* ‘panaikins’, *neišbylomas* ‘neišbylojamas’, *nesipriešiu* ‘nesipriešinsiu’, *sunaikyti* ‘sunaikinti’, *privalyčiau* ‘privalėčiau’, *nedėdino* ‘nedėjo’, *išgirdėję* ‘išgirdę’, *įsisodinėję* ‘įsisodinę’);
- priešdėlių *ap-*, *ata-*, *į-*, *iš-*, *pri-*, *nu-* specifinis vartojimas (*apimti* ‘užimti’, *atadalijimą* ‘atidalijimą’, *atatokęs* ‘atitokęs’, *neiššokus* ‘neišsišokus’, *išnekėta* ‘išnekėta’, *prisižiūrėti* ‘įsižiūrėti’, *nugąstauti* ‘nuogąstauti’);
- *a-* kamieno veiksmazodžių formos su galūne *-ai*, turinčios esamojo laiko trečiojo asmens ar bendraties reikšmę (*nebėr kas rašai* ‘rašo [rašyti]’);
- sangražinių veiksmazodžių daugiskaitos formos su išlaikytu *-si* (*stengiamėsi* ‘stengiamės’);
- sangražinių veiksmazodžių bendratys su *-tie-* (*kištis* ‘kištis’, *tartis* ‘tartis’);
- sangražinių formų vartojimo skirtumai (įstaigos *liekasi* ‘lieka’, *jaučiasiašis* ‘besijaučiaš’, *susielojęs* ‘susiųsielojęs’, *kišiąsi* ‘besikišią’);

TEKSTŲ KALBA

- veiksmažodžių geidžiamosios nuosakos formos su *-ie* (*tedirbie* ‘tedirba’);
- apibendrinta sangražinių pusdalyvių forma su *-damos* (*naudodamos* ‘naudodamiesi’);
- sutrumpėjusios dalyvio formos (*neatiduosiant* ‘neatiduosiantys’, *pripažįstant* ‘pripažįstantys’, *einant* ‘einanti’);
- prieveiksmių darybos variantai (*neužilgu* ‘neužilgo [greitai]’, *pavymu* ‘pavymui [iš paskos]’, *dėku Dievui* ‘dėkui’, *nieku bloga* ‘nieko blogo’, *daugiausi* ‘daugiausia’; *kolai* ‘kol’);
- prieveiksmių aukščiausiojo laipsnio formos su stiprinamosiomis dalelytėmis (*ko mandagiausia* ‘visų mandagiausiai’, *ko daugiausi* ‘visų daugiausiai’);
- iš lokatyvo kilę prieveiksmai su *-ieje* (*namieje* ‘namie’);
- prieveiksmių samplaikos (*iki gana* ‘daug’).

C. Leksikos ypatumai:

- tarmybės (*gudinas* ‘tikras’, *pliovonės* ‘menkos kalbos, keiksmi’, *pragumai* ‘būdai’);
- senos tarptautinių žodžių bei skolinių formos, jų įvairavimas (*fakultatė* ‘fakultetas’, *tematas* ‘tema’, *jenerolas* ‘generolas’, *dijacezija* ir *diecezija* ‘vyskupija’, *legiojonieriai* ir *legionistai* ‘legionieriai’, *grapienė* ‘grafienė’, *muzejus* ‘muziejus’);
- tarminės arba suslavintos vietovardžių formos, jų įvairavimas (*Varšava* ‘Varšuva’, *Rosija* ‘Rusija’, *Rotnyčia* ‘Ratnyčia’, *Malietai* ‘Molėtai’, *Landvaravas* ir *Lendvaras* ‘Lentvaris’, *Meišagola*, *Meišagolė* ir *Meišiogala* ‘Maišiagala’);
- pavardžių formų – lietuviškų ir lenkiškų, rečiau vokiškų – įvairavimas (*Slabšinskas* ir *Slabšinskis*, *Maciejewicz* ir *Macejavičius*, *Muckermann* ir *Muckermanas*).

D. Sintaksės ypatumai:

- objekto reiškimas vardininku vietoj galininko (*gera būtų įvedus skrynutes* ‘gerai būtų įvedus [įvesti] skrynutes’ *lengva būtų Taryba šaudyti* ‘lengva būtų Tarybą [ap]šaudyti’, *tas dalykas atidėti reikia* ‘tą dalyką atidėti reikia’, *kongregacijos reikalai pirmoje vietoje reikia statyti* ‘kongregacijos reikalus pirmoje vietoje reikia statyti = kongregacijos reikalais pirmiausia reikia rūpintis’, *tėvai jėzavitai dabar čia ar Rosijon traukti ne laikas* ‘tėvus jėzuitus dabar čia ar Rusijon traukti [kviesti] ne laikas’, *pradėti su bolševikais kova* ‘pradėti su bolševikais kovą’, *dabar jis pašalinti reikia* ‘dabar jį pašalinti reikia’);
- objekto reiškimas vardininku vietoj kilmininko (*reikės ieškotis kitas kancleris* ‘reikės ieškotis kito kanclerio’);
- objekto reiškimas galininku vietoj kilmininko neiginio konstrukcijose (*ėjo, kol galvą nepadėjo* ‘ėjo, kol galvos nepadėjo’);
- objekto reiškimas dalylyte *tai* vietoj parodomąjo įvardžio kilmininko (*Dieve, duok, kad aš niekad tai neužmirščiau* ‘Dieve, duok, kad aš niekad to neužmirščiau’);

- objekto reiškimas kilmininku vietoj įnagininko su prielinksniu (*rimtų kunigų tariausi* ‘su rimtais kunigais tariausi’, *tariuosi kapitulos* ‘tariuosi su kapitula’);
- objekto reiškimas galininku vietoj naudininko (*nesuprantu, ką gal žmonės parapijiečiams rūpėti* ‘nesuprantu, kas [kodėl] gali žmonėms parapijiečiams rūpėti’);
- objekto reiškimas naudininku vietoj galininko ar prielinksnių galininko konstrukcijų (*tikrai buvo labai įskaudinę Bažnyčiai* ‘tikrai buvo labai įskaudinę Bažnyčią’, *prašė, kad jam ir jo pastangoms laiminčiau* ‘prašė, kad jį ir jo pastangas laiminčiau’, *žydėliai daugiau užjautė bolševikams* ‘žydėliai daugiau užjautė bolševikus’, *prisižiūrėti jų gyvenimui, organizacijai* ‘išžiūrėti į jų gyvenimą, organizaciją’);
- objekto reiškimas įnagininku vietoj kilmininko ar prielinksnių kilmininko konstrukcijų (*nebegalima iškęsti šalčiu* ‘nebegalima iškęsti šalčio [iš, nuo šalčio]’, *iki šio laiko tuo išsisaugojau* ‘iki šio laiko to [nuo to] išsisaugojau’);
- vietos aplinkybės reiškimas prielinksnio *į* konstrukcijomis vietoj prielinksnio *pas* konstrukcijų (*į mane atsisveikinti* ‘pas mane atsisveikinti’, *pasivadinęs kun. Tumą į save* ‘pasiivadinęs [pasikvietęs] kun. Tumą pas save’, *nuėjova su kun. Kukta į Biržiškas* ‘nuėjova su kun. Kukta pas Biržiškas’);
- vietininko vartojimas vietoj priklausymą reiškiančio kilmininko (*prie bažnyčios gruzinuose* ‘prie gruzinų bažnyčios’);
- būdo aplinkybės reiškimas įnagininku vietoj prielinksnių konstrukcijų (*Mišias tinkama iškilme atlaikytų* ‘Mišias su tinkama iškilme [iškilmingai] atlaikytų’);
- būdo aplinkybės reiškimas prielinksnine bevardės giminės konstrukcija vietoj įnagininko (*už bloga laikant* ‘blogiu (dalyką) laikant’);
- neįprastas požymio reiškimas (*kunigai man labai už bloga laikant, kad...* ‘kunigai dideliu mano blogiu laiko (poelgį, sprendimą) dėl [kunigai yra labai nepatenkinti manimi dėl]’);
- būdvardžių bevardės giminės vartojimas vietoj būdo prieveiksmių (*ko jis tikrai iš manęs norėjo, aiškia nepastebėjau* ‘ko jis tikrai iš manęs norėjo, aiškiai [aiškiau] nepastebėjau’, *menka ką mokėjęs* ‘menkai ką mokėjęs’);
- įvardžio *kas* ir jo samplaikų vartojimas vietoj *koks* daikto kokybei nusakyti (*pradėjo imti mane lyg kas nusiminimas* ‘pradėjo mane imti lyg koks [kažkoks] nusiminimas’, *nekas žmogus* ‘nekoks žmogus’);
- prieveiksmių vartojimas vietoj tarinio vardine dalimi einančių būdvardžių (*čia kunigui reikia būti labai atsargiai* ‘čia kunigui reikia būti labai atsargiam’);
- siekinio vartojimas vietoj bendraties tikslui reikšti (*plotekelių pasidalytų* ‘plotkelių pasidalyt’);
- padalyvių būtojo kartinio laiko vartojimas vietoj esamojo (*pažiūrėti prieš atmušus* ‘pažiūrėti prieš atmušant’);

TEKSTŲ KALBA

- padalyvių vartojimas vietoj esamojo laiko trečiojo asmens formų (*kunigai nieku nepasižyminti* ‘kunigai nieku nepasižymi’);
- suvestinių tarinių reiškimas dviem dalyviais (*buvęs parašęs* ‘buvo parašęs’);
- neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės ir kilmininko junginiai beasmeniuose sakiniuose vietoj kitų dalyvio formų junginių su vardininku (*mano aplinkraščio neskaityta* ‘mano aplinkraštis neskaitytas’);
- neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės vartojimas vietoj veikiamųjų sudėtinėse veiksmažodžių formose (*buvo atvažiuota septynetos bolševikų* ‘buvo atvažiavę septynetas bolševikų [septyni bolševikai]’);
- veikiamojo dalyvio galininko vartojimas vietoj kilmininko (*pamačiau gana didelį būrį žydų milicijantų apsiginklavusių kone ristele beeinančius Katedros linkon* ‘pamačiau gana didelį būrį žydų milicininkų apsiginklavusių kone ristele beeinančių Katedros linkon’);
- dažnas neveikiamųjų dalyvių bevardės giminės vartojimas atasakojimui reikšti (*minima Pilsudskis ir Želigowskis* ‘minimi Pilsudskis ir Želigowskis’);
- būdvardžio bevardės giminės (?) vartojimas vietoj prieveiksmio kalbai apibūdinti (*kelis žodžius trumpai atsakiau lenkiška* ‘lenkiškai’; *baltgudiška nemokėjau* ‘baltgudiškai’);
- prieveiksmių sekų – samplaikų vartojimas (*drąsiai noriai veikia viską apleisdavo*).

DALYKINIAI KOMENTARAI*

- 5, 4 JM atkūrė XIX a. pab. ant išnykimo ribos atsidūrusią Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo kunigų marijonų kongregaciją (MIC), kun. Stanisława Papczyński (1631-1701) Lenkijoje įsteigtą 1673 X 24 kaip diecezinę, o 1723 m. reformuotą į popiežiaus teisių vienuoliją; naujoji JM parengta Konstitucija buvo išsiųsta į Vatikaną 1910 V, popiežiaus Pijaus X patvirtinta 1910 IX 15, patvirtinimo raštas išduotas 1910 XI 28; tekste kalbama apie įsivestinas smulkesnes vienuolių gyvenimo normas.
- 16, 10 po XVIII a. vid. iš Ispanijos bei Portugalijos išvaryti jėzuitai, po Prancūzijos revoliucijos imta uždarinėti vienuolynus visoje Vakarų Europoje; XVIII a. pab. panaikinta daug vienuolynų Austrijos imperijoje, o XIX a. pr. – Prūsijoje; po 1831 ir 1864 m. sukilimų katalikiškos vienuolijos *de facto* uždraustos Rusijos imperijoje.
- 20, 5 šūkis *Ora et labora* siejamas su maldai ir darbui pašvęsto bendruomeninio vienuolinio gyvenimo pradaininku Vakaruose šv. Benediktu.
- 31, 29 Matulevičius J. *Apie dvasiškąjį ganytojavimą miestuose* // Vadovas. – 1911. – Nr. 32. – P. 360-371.
- 39, 11 plg. *Monumenta Historica Societatis Iesu*: Sanctus Franciscus Borgia. – Madrid, 1911. – T. V. – P. 728-887.
- 46, 21 persakoma šv. Ignoto de Loyolos 1541 IX instrukcija popiežiaus legatams t. Broeto ir Salmeronui, vykusiems į Airiją (S. Ignatii de Loyola. *Epistolę et Instructiones*. – T. 1. – Madrid, 1903. – S. 179. – Monumenta Ignatiana, Series I).
- 52, 17 principas *ištirti dvasią* siejamas su šv. Ignoto de Loyolos mokymu.
- 63, 21 šioje vietoje baigiasi Sankt-Peterburge ir prasideda Fribūre rašyta teksto atkarpa.
- 63, 23 1911 m. pavasarį Rusijos pareigūnai darė kratas, ieškodami slaptų vienuolynų Sankt-Peterburge, Varšuvoje, Kijeve, Polocke, Kamenece, Žitomyre; tuo pat metu tardytas marijonų novicijus kun. J. Totoraitis, policija apžiūrėjo klierikų gyvenamąsias patalpas Sankt-Peterburge; represijų grėsmė pagreitino JM pastangas perkelti noviciatą į Šveicariją; Fribūre JM gyveno nuo 1911 VII, o noviciatas pradėjo veikti 1911 VIII [Matulis, 81, 88].
- 64, 25 nuo 1905 m. JM *Rerum Novarum* (Leonas XIII, 1891 m.) dvasia aktyviai užsiėmė socialine veikla (organizavo katalikiško socialinio mokymo seminarą, kursus, įsteigė krikščionių darbininkų sąjungą, parašė straipsnių socialinėmis temomis); tai buvo

* Pirmas skaičius žymi komentuojamą puslapį, antras – eilutę. Specifinės informacijos atveju laužtiniuose skliaustuose nurodyti šaltiniai, kurių sąrašą žr. skyrelyje „Naudota literatūra“.

DALYKINIAI PAAIŠKINIMAI

- nepriimtina konservatyviems Varšuvos katalikams, kuriems vadov. grafas Juliuszas Ostrowskis; būta JM kritikos spaudoje, skundų Varšuvos kurijai bei Vatikano institucijoms; prieš vadinamuosius modernistus kovojusios slaptos tarptautinės katalikų organizacijos *Sodalitium Pianum* vadovas prel. Umberto Benigni slaptame biuleteneyje tuo metu pavadino JM vienu pavojingiausių modernistų pasaulyje [*Yla*, 46].
- 64, 28** Dvasinės akademijos inspektoriai (JM juo buvo 1909-1911) paprastai būdavo skiriami rektoriais, vyskupais; 1911 m. JM minėtas tarp kandidatų į Lucko – Žitomyro vyskupus [*Arkiyvyskupas*, 116; *Matulis*, 85].
- 65, 16** JM 1911 VIII 1-10 Fribūre, *Canisianum*, vedė rekolekcijas MIC kandidatams; dešimt jų po rekolekcijų įstojo į noviciatą [*Matulis*, 88].
- 67, 27** danguje švytinčią kryžių su užrašu *In hoc signo...* vizijoje pamatęs imperatorius Konstantinas Didysis pergalės ties Milvijaus tiltu išvakarėse (312 m.).
- 70, 29** mintis cituojama iš Tomo Kempiečio veikalo *Kristaus sekimas*.
- 74, 9** *Adprobatio definitiva Constitutionum Congregationis Canoniorum Regularium Immaculatę Conceptionis, 1913. III 11: Acta Apostolicę Sedis VI* (1913 m.), p. 117-120.
- 79, 13** Roma su apylinkėmis sudaro vyskupiją, kurią už popiežių valdo generalinis vikaras.
- 80, 24** nuoroda į antisemitinį S. Trzeciako veikalą *Religia i Literatura u Żydów za czasów Chrystusa Pana.* – Warszawa, 1911. – 2 t.
- 82, 22** kun. P. Bizauskas bei J. Indrulis ketino stoti į Marijonų vienuoliją, tačiau dėl Žemaičių vyskupo trukdymų bei kitų aplinkybių šio sumanymo neįgyvendino.
- 82, 25** prašymai dėl JM patvirtinimo Marijonų kongregacijos generolu bei noviciato perkėlimo į Fribūrą skelbti [*Odrodzenie*, 110-112]; gauti teigiami atsakymai skelbti [*Odrodzenie*, 115-116, 118].
- 83, 2** prašymai dėl leidimo JM eiti novicijų magistro pareigas bei pasitenkinimo žodiniais vykupų leidimais stoti į Marijonų kongregaciją skelbti [*Odrodzenie*, 114-115]; gauti teigiami atsakymai skelbti [*Odrodzenie*, 116-117].
- 86, 25** XI 22 – šv. Cecilijos, muzikos globėjos, šventė.
- 87, 1** S. Grum-Grgimailo perdavė Šv. Sostui L., Lenkijos bei Rusijos kun. (E. A. O'Rourke's, P. Karevičiaus, P. Būčio, A. Grigaičio etc.) nepasitenkinimą dėl Mogiliovo arkiv. W. Kluczyński nuolaidžiavimo carinei administracijai [*U2*, 107].
- 87, 26** turimas omenyje Benedikto XIV apaštalinis laiškas *Ex quo*, 1747 I 14; jame, atsakant į Brešos arkiv. A. M. Querino klausimą apie be jo žinios į Jėzaus Draugijų įstojusį pavaldinį, teigiama, kad kiekvienas gali siekti tobulesno gyvenimo (nepainioti su bule *Ex quo singularis*).

- 89, 6** Nikolajus I konkordatą su Šv. Sostu pasirašė 1847 VIII 3, jame buvo numatytos Dvasinės akademijos veiklos gairės, pavedant ją globoti Mogiliovo arkivyskupui.
- 95, 23** tikriausiai minimas pusbrolis mokytojas Jonas Matulevičius, globojęs JM studijų Kelcuose metu.
- 99, 3** L. Foncko veikalą *Wissenschaftliches Arbeiten. Beiträge zur Methodik des akademischen Studiums*: (Veröffentlichungen des biblisch-patristischen Seminars zu Innsbruck). – Innsbruck, Rauch, 1908. – T. XIII. – 339 S. JM buvo recenzavęs: *Draugija*. – 1908. – T. V. – Nr. 17. – P. 91.
- 100, 16** Vidaus reikalų ministerijos Kitatikų reikalų departamentas tiesiogiai kontroliavo Katalikų Bažnyčios veiklą Rusijos imperijoje.
- 103, 2** JM dėl karo negalėdamas išvykti į Šveicariją gyveno Varšuvoje nuo 1914 VII arba VIII; jo pastangomis su Varšuvos arkiv. A. Kakowskio parama priemiestyje Bieliauose įsteigtas marijonų vienuolynas, 1915 XI 13 atidarytas noviciatas; išvykdamas JM paliko 14 tėvų ir 10 brolių, dvi rezidencijas su bažnyčiomis, keletą marijonų globojamų socialinės pagalbos bei ugdymo įstaigų [*Górski, 73-80; Matulis, 139*].
- 103, 3** Marijampolės parapijoje jau dirbo marijonai kun. V. Dvaranauskas ir kun. J. Navickas, tačiau vienuolinis gyvenimas nebuvo tinkamai sutvarkytas.
- 103, 17** V. vyskupijos valdytojas už „vyskupijos vadovybės ir Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslą įžeidimą“ mėnesiui suspendavo ir iškėlė į provinciją kunigus J. Bakšį, T. Brazį, J. Kuktaį, J. Stankevičių, A. Varną, kurie drauge su kitais devyniolika lietuvių visuomenės veikėjų pasirašė Vokietijos kancleriui G. Michaeliui 1917 VII 10 įteiktą memorandumą dėl Lietuvos teritorijos bei lietuvių politinių siekių; šiuo memorandumu reaguota į Lietuvos ir Lenkijos uniją palaikantį ankstesniam Vokietijos kancleriui T. Bethmannui Hollwegui 1917 V 25 įteiktą keturiasdešimt keturių lenkų visuomenės veikėjų raštą, kurį buvo pasirašęs ir prel. K. M. Michalkevičius.
- 104, 4** V. vyskupo paskyrimu besirūpinusiems Vatikano valstybės sekretoriui kard. P. Gasparri, nuncijui Bavarijoje vysk. E. Pacelli, apaštaliniam vizitatoriui Lenkijai, Lietuvai ir aplinkiniams kraštams prel. A. Ratti teigiamas rekomendacijas apie JM teikė patriarchas W. Zaleskis, arkiv. E. Roppas, vysk. Z. Łoziński, vysk. A. Sapieha, arkiv. F. Symonas, vysk. S. Zdzitowieckis ir kt. [*Stolica, 53-84*].
- 104, 20** marijonai – popiežiaus teisių kongregacija, todėl jos vyresnieji nėra vietos ordinarų jurisdikcijoje.
- 105, 19** 1915 m. dėl karo Seinų kunigų seminarija perkelta į Mogiliovą, vėliau į Sankt-Peterburgą, galiausiai uždaryta.
- 105, 28** prel. K. M. Michalkevičius 1918 VI 19 - XI 23 buvo ištremtas į Maria Laach vienuolyną Pietų Vokietijoje; formali priežastis – vadovavimas politine demonstracija virtusiai procesijai [*Stolica, 22, 99; U2, 148*].

DALYKINIAI PAAIŠKINIMAI

- 106, 2** Lietuvos Tarybos pirmininkas A. Smetona pats ir per atstovą Šveicarijoje J. Gabri-Paršaitį rūpinosi V. vyskupo reikalų; susirašinėta bei asmeniškai kalbėtasi su vokiečių kariuomenės Rytų pajėgų komendanto pavaduotoju generolu Waldersee, vysk. E. Pacelli, kard. P. Gasparri, Apaštalų Sosto atstovu Berne prel. L. Maglione; iš pradžių Lietuvos Taryba bei vokiečių valdžia palaikė kitus kandidatus – prel. K. Olšauskį, prel. V. Mironą, prel. J. Mačiulį-Maironį; JM kandidatūrai pritarta 1918 X 8 [*Stolica*, 72-79].
- 106, 14** argumentuodami, kad JM skyrimas V. vyskupu būtų žalingas kongregacijai, Lenkijos marijonai kelis sykius kreipėsi į Apaštalų Sostą: 1918 IV 30 prašė tarpininkauti Vloclaveko vysk. S. Zdzitowieckio, vėliau arkiv. A. Kakowskio ir kt., 1918 VI 18 įteikė prašymą asmeniškai prel. A. Ratti [*Stolica*, 64-72].
- 106, 18** 1918 VI 17 JM parašė identiškus laiškus vysk. E. Pacelli ir prel. A. Ratti; šiuo prasi-
deda ilgus metus trukusi JM korespondencija ir pažintis su pastaruoju [*Stolica*, 69-71].
- 106, 26** Miunchene su vysk. E. Pacelli JM kalbėjosi 1918 IX 2 [*Matulis*, 158].
- 107, 5** Marijampolės noviciatas oficialiai atidarytas 1918 X 14 [*Matulis*, 156].
- 107, 7** Vargdienių seserų kongregaciją Seinų vysk. A. Karosas oficialiai patvirtino 1918 X 15; tuo metu joje buvo 8 seserys, vyresnioji – Petronėlė Uogintaitė; Įstatai išspausdinti Marijampolėje 1920 m. [*Laukaitytė*, 74].
- 107, 13** 1918 X 18 prel. A. Ratti įteikė į Vilnių grįžtančiam kun. S. Miłkowskui komuni-
katus apie JM nominaciją, skirtus V. vyskupijos kapituliniam vikarui prel. J. Ha-
nusiowiczui bei JM [*Stolica*, 25].
- 107, 25** keturių Benedikto XV bulių, kuriomis JM skiriamas V. vyskupu, leidžiama conse-
kruotis ne Romoje, jis pavedamas Mogiliovo arkiv. E. Roppo globai bei V. dvasininkai ir tikintieji raginami JM priimti kaip tėvą ir ganytoją, oficiali data – 1918 X 23, paskelbta *Acta Apostolicę Sedis* 1918 X, p. 452 [*Stolica*, 84-88].
- 109, 2** 1918 XI 11 iš Varšuvos išsiųstą telegramą įteikė vokiečių kareivis, JM skaitant paskaitą viename susirinkime [*U2*, 152].
- 109, 15** Lomžoje 1918 XI 30 buvo konsekruojamas sufraganas R. Jałbrzykowski.
- 110, 19** kun. J. Tumas JM sveikino kaip *Lietuvos Aido* atstovas, paskelbė dienraštyje publi-
kacijas apie konsekraciją bei ingresą.
- 113, 8** į Katedros sakyklą JM lydėjo asistentai kan. A. Czerniawskis ir kan. S. Maciejewi-
czius [*U1*, 155].
- 113, 20** Pilies 8, vadinamasis arkivyskupo namas.
- 114, 6** turima omenyje A. Smetonos korespondencija su vysk. E. Pacelli dėl V. vyskupo skyrimo.

- 115, 23** A. Voldemaro kabinetą (1918 XI 11 - XII 25) sudarė: J. Yčas, M. Yčas, P. Leonas, V. Stašinskas, J. Tūbelis.
- 117, 6** šv. Steponas XII 26; plg. p. 120, 12-13, kur minimas įstaigų lankymas.
- 117, 14** Minską bolševikai užėmė XII 9-12.
- 117, 26** Lietuvos Taryba V. universitetą atkūrė 1918 XII 5 patvirtindama Statutą, universitetas turėjo pradėti veiklą 1919 I 1; Varšuvoje 1918 XII 13 paskelbtas nutarimas, kad V. atidaromas lenkiškas universitetas; abu sprendimai praktiškai nerealizuoti [*Vilniaus, 187-192*].
- 118, 21** *Codex Iuris Canonici*, Benedikto XV paskelbtas 1917 V 27, įsigaliojo 1918 V 19.
- 119, 22** greta JM minimų šešių į valdžią V. pretenduojančių grupių realios įtakos turėjo dar vokiečių civilinės okupacinės valdžios neevakuotos įstaigos.
- 119, 29** Lietuvos Taryba 1918 m. pab. veikė šv. Jurgio pr. nr. 11 ir 13, dabart. Gedimino pr. nr. 11 (V. savivaldybė) bei neišlikusiame pastate prie dabart. Gedimino pr. ir Vilniaus g-vių sankirtos, kuris vadintas *Tarybos rūmais*.
- 120, 3** lietuvių savanoriai 1918 XII pab. užėmė svarbesnes V. įstaigas ir 1919 I 1 iškėlė Gedimino pilies bokšte Lietuvos vėliavą; vokiečių kariuomenės vadovybė buvo neoficialiai pažadėjusi V. atiduoti lenkų daliniams ir tai įvykdė [*Rukša, 153, 161*].
- 120, 9** bolševikų kontroliuojama, Vokiečių kareivių tarybos globojama V. darbininkų taryba (pirmininkas P. Eidukevičius) 1918 XII 15 pasiskelbė esanti miesto valdžia, o XII 16 surengė mitingą bei eitynes šv. Jurgio pr.; XII 21-22 mitinguose V. kalbėjo bolševikų veikėjai A. Joffė ir L. Kamenevas.
- 120, 16** 1918 XII nuolat vyko intensyvios Lenkijos valdžios derybos su vokiečių kariuomenės vadovybe dėl lenkų savignyos būrių, turėjusių paimti į savo rankas V. ir aplinkines teritorijas, apginklavimo; XII 22 lenkų kariuomenės vyriausiajame štabe jau buvo parengtas detalus V. ir preliminarus Lietuvos bei Baltgudijos užėmimo planas, derintas su vokiečiais [*Rukša, 151-152*].
- 120, 26** telegrafo agentūros XII 29 pranešė, kad sėkmingai baigėsi Lietuvos vyriausybės atstovų ir vokiečių vyriausybės derybos dėl bendros gynybos nuo bolševikų; Vokietijos valdžia 1918 XII pab. davė nurodymą Dešimtosios armijos vadui generolui E. von Falkenhaynui nesitraukti išVilniaus, tačiau šis įsakymas nebuvo įvykdytas tiek dėl politinių priežasčių (slaptų vokiečių susitarimų su bolševikais), tiek dėl kariuomenės demoralizacijos [*Čepėnas 299*].
- 120, 28** Lietuvos atstovai 1918 X-XII su Vokietijos valdžia vedė derybas dėl kreditų Lietuvos Tarybai; prašyta perleisti okupuotuose kraštuose emisiją vykdžiusio Kredito banko devizas už 950 mln. markių; XII 30 gauta pirmoji 100 mln. markių paskola.

DALYKINIAI PAAIŠKINIMAI

- 121, 5** apie Lietuvos vyriausybės pasitraukimą iš V. 1918 XII 22 paskelbė krašto apsaugos viceministras generolas K. Kondratovičius; galutinai kabinetas nusprendė persikelti į Kauną 1919 I 1 posėdyje.
- 121, 7** V. ir apie jį telkti lenkų savignyos būriai generolo W. Wejtko įsakymu 1918 XII 29 perorganizuoti į reguliariąją kariuomenę, kuri vokiečių daliniams iš miesto centro 1918 XII 31- 1919 I 1 traukiantis į priemiesčius, ėmė kontroliuoti V.; 1919 I 1 vakare iškljuoti skelbimai, kad lenkai užėmė miestą ir skelbia mobilizaciją; iki bolševikų įsiveržimo nebuvo trukdoma lietuvių įstaigų, tarp jų – karo komendantūros veikla.
- 121, 9** lenkų skautai 1918 XII 31 sugavo vežimą, kuriuo buvo gabenami ginklai į amatininkų klube Varnų g. (dabart. A. Jakšto g-vė nr. 9) veikusią darbininkų tarybos būstinę; būstinėje įsitvirtinusiems perduotas ultimatumas pasiduoti; generolo A. Mokrzcckio vadovaujamas dalinys apie 24 val. apsupo per 80 būstinėje buvusių asmenų; dalis bolševikų įsitvirtino greta esančiame name (dabart. A. Jakšto g-vė nr. 11); ultimatumo neįvykdžius, 1919 I 2 rytą pastatai buvo užimti, 5 jų gynėjai iš darbininkų tarybos nusišovė.
- 121, 16** bolševikų armijos Pskovo divizijos daliniai bei XVII divizijos vadinamasis 5-asis Vilniaus pulkas per Zarasus, Dūkštą, Ignaliną, Pabradę bei Ašmenos keliu tiesiogiai V. link veržėsi nuo 1918 XII 24.
- 121, 29** planuota parama iš Varšuvos sužlugo pirmiausia dėl politinių priežasčių (nspėta vesti derybas su vokiečiais ir Antante) bei kunigaikščio E. Sapiehos 1919 I 4-5 Varšuvoje pradėto nesėkmingo karinio perversmo.
- 122, 14** turimas omenyje šv. apašt. Jokūbo ir Pilypo parapijos administratorius kun. P. Żarnowski.
- 123, 21** 1919 I 3 bolševikų daliniai užėmė dalį Antakalnio.
- 125, 6** 1919 I 5 pavakare bolševikai užėmė Trijų Kryžių kalną ir pradėjo šaudyti į lenkų štabą Užupyje.
- 126, 4** Pskovo divizijos politinis komisaras Grigorjevas 1919 I 6 rytą raportavo Vakarų armijos štabui, kad V. užimtas.
- 127, 1** 1919 I 6 datuotas lapelis lietuvių, lenkų ir rusų k. skelbė tik tiek, kad V. užėmė „Raudonoji Armija Laikinosios Revoliucinės Lietuvos Darbininkų Valstiečių Valdžios“; jai vadovauti I 7 iš Daugpilio atvyko V. Mickevičius-Kapsukas drauge su kitais iš anksto sudarytos tarybos nariais – komisarais.
- 127, 5** jau 1919 I 8 didžioji dalis nuginkluotų lenkų kariškių Astrave prisijungė prie vadinamosios lietuvių-gudų divizijos, keletas dalinių nesileido nuginkluojami ir miškais partizanaudami ar per Kauną ir Rytprūsius geležinkeliu pasiekė Lenkijos kariuomenę.

- 127, 16** Antantė ne sykį grasino Vokietijai pradėianti prieš ją karo veiksmus, jei atitraukianti vokiečių kariuomenė paliks bolševikams ginklus ar kitaip palengvins jiems žygį į Vakarus.
- 127, 20** Jekaterinos II paminklas stovėjo į pietus nuo Katedros varpinės.
- 128, 6** *Rūtos* klube (Dominikonų g-vė nr. 12) po kelis šimtus lietuvių buvo susirinkę 1919 I 4 ir I 6, vienas aktyviausių susirinkimų kalbėtojų – kun. J. Tumas.
- 128, 11** žr. **120, 28** komentara.
- 128, 17** 1919 I 16-23 Kaune vykusioje Antroje valstybės konferencijoje šių siūlymų dvasia krikdėmų ir valstiečių liaudininkų partijų iniciatyva priimta rezolucija, raginanti vyriausybę vykdyti žemės reformą.
- 128, 21** išrinkti delegacijos nariai P. Gaidelionis, O. ir P. Mašiotai, A. Paulavičius, kun. J. Tumas (pirmininkas) įpareigoti pranešti bolševikų valdžiai, kad V. lietuviai laikysis neutraliai, palikdami parodyti valią Lietuvos liaudžiai [*Biržiška, 3-4*].
- 129, 10** Lietuvos Tarybos nariai paleisti 1919 I 12, tą pačią dieną gatvėje suimtas V. Stašinskas, kuris buvo paleistas tik 1919 VII 20 mainais į Lietuvoje kalinamus bolševikus.
- 130, 3** dekretas paskelbtas 1919 I 14, juo nacionalizuota dvarų, stambiųjų ūkių, bažnytinė žemė bei inventorius, uždrausta prekiauti žeme; bolševikų valdžia pabrėžė, kad dvarų nedalins, juose bus steigiamos komunos.
- 131, 5** bolševikai deklaravo įvesią tokią pačią tvarką kaip Rusijoje, kur tikybos dėstymas uždraustas tuoj po Spalio perversmo.
- 131, 12** spėtina, kad ne Švenčionyse, nes ten gimnaziją organizavo ir jai vadovavo Z. Žemaitis (atidaryta 1919 I 8), sutikęs bendradarbiauti su bolševikų valdžia.
- 135, 24** nebolševikiniai laikraščiai V. uždrausti 1919 II 8.
- 136, 1** *V. revoliucinė valdžia* buvo iš esmės kito pobūdžio nei darbininkų išrinktos tarybos, kurios 1918 m. pab. su vokiečių parama atliko kai kurias valdžios funkcijas; V. Kapsuko-Mickevičiaus vadovaujama *revoliucinė valdžia* buvo sudaryta Rusijoje 1918 XII pr. ir Daugpilyje laukė, kada Raudonoji armija perduos jai V. bei kitų okupuotų Lietuvos žemių valdymą; JM primena ankstesnes bolševikų deklaracijas demokratijos tema, siūlant įvesti sudėtingą balsavimo sistemą.
- 137, 4** V. šv. Kazimiero bažnyčia paversta cerkve 1832 m., rekonstruota į šv. Mikalojaus soborą 1864-1868.
- 137, 29** šv. Kazimiero bažnyčia jėzuitų iniciatyva pradėta statyti 1604 m.; tuo pat metu pradėjo formuotis ir vienuolyno pastatų ansamblis, jėzuitams priklausęs iki 1773 m.

DALYKINIAI PAAIŠKINIMAI

- 139, 12** t. F. Muckermannas įsteigė kooperatyvą, sandėlius, valgyklą, liaudies teatrą, atnaujino dirbtuvių veiklą.
- 140, 25** V. Mickevičius-Kapsukas kalintas 1905 XII - 1906 III ir 1907 V - 1913 III, po to ištremtas; abu kartus jį rėmė E. Vileišienė, F. Bortkevičienė ir kitos Vilniaus lietuvių veikėjos.
- 144, 8** oficiali pirmojo JM ganytojiškojo laiško paskelbimo data 1919 II 16, t. y. su Lietuvos Nepriklausomybės Akto pirmomis mėtinėmis sutapęs sekmadienis; publikuotas [*Matulewicz... Pisma, 165-167; U2, 350-352*].
- 145, 11** bolševikų vadovybė kun. J. Tumą toleravo dėl laikysenos ir senų pažinčių.
- 151, 6** Lietuvių liaudies sąjunga V. 1919 II 16 rengė minėjimą ir koncertą; organizatorius kun. J. Vailokaitis suimtas kitą dieną, keletas kalbėjusiųjų – vėliau.
- 151, 8** suimtaisiais tarp Lietuvos valdžios ir bolševikų pasikeista 1919 VII 20.
- 151, 13** kun. J. Galaunė suimtas per bolševikų pralaimėtus lietuviams kautynes Jiezne 1919 II 10-13.
- 155, 16** II 23 tėra propagandos tikslais parinkta Raudonosios armijos įkūrimo data; bolševikų ginkluotųjų pajėgų pradmenys – Spalio perversme dalyvavę Rusijos armijos daliniai.
- 156, 4** 1919 m. pr. F. Bortkevičienė buvo nuvykusi į Kauną tarpininkauti netiesioginėse Lietuvos Tarybos bei V. Mickevičiaus-Kapsuko derybose; galimas daiktas, suėmimai buvo susiję su pirmaisiais sėkmingais lietuvių savanorių ginkluotais atkirčiais bolševikų armijai 1919 II vid.
- 158, 28** priekaištų nepagrįstumą liudija ganytojiškojo laiško eilutės: *didžiausių priespaudų ir slėgimų laikais mūsų šalyje, kai uždarinėdavo ir atiminėdavo mūsų bažnyčias, kai grūsdavo į kalėjimus ir tremdavo į Sibirą kunigus, jūs, katalikai, visados tvirtai laikėtės Kristaus mokslo ir jį drąsiai gynėte. Todėl teesie garbė Tau, mūsų katalikų liaudie! Tikiuosi Viešpatyje, kad ir šiuo sunkiu metu tu drąsiai laikysies savo tikėjimo ir būsi jam ištikima* [*U2, 351 (versta iš publikacijos lenkų k., lietuviškas originalas neišlikęs)*].
- 159, 28** Litbelo idėją išskėlė V. Leninas, kurio nurodymu Rusijos bolševikų partijos centro komitetas 1919 I 16 nutarė „rekomenduoti“ Lietuvos ir Baltgudijos partijos skyriams susijungti bei siekti Lietuvos ir Baltgudijos susijungimo; vadinamieji Sovietų suvažiavimai II 2-3 Baltgudijoje, o II 18-20 Lietuvoje nutarė valstybes sujungti ir susieti Litbelą federaciniais ryšiais su Sovietų Rusija; Litbelas pradėjo funkcionuoti V. II 27 sudarius bendrą vyriausybę – Komisarų tarybą (pirmininkas V. Mickevičius-Kapsukas), o egzistavo iki 1919 VII 25.
- 161, 23** V. kunigų seminarijoje JML Šv. Raštą dėstė prel. J. Uszyłło, moralinę teologiją – kun. A. Cichońskis.

- 165, 9** V. kunigų seminarijoje JML bažnytinę teisę dėstė kun. K. Lubianiecas.
- 165, 12** V. kunigų seminarijoje JML lenkų k. dėstė S. Miłkowski.
- 165, 15** V. kunigų seminarijoje JML Bažnyčios istoriją dėstė kun. Z. Lewickis.
- 167, 10** U2, p. 223 išnašoje klaidingai pateikta informacija apie Vidiškius – Žemaičių, dabart. Kauno vyskupijos parapiją, tuo tarpu JM minimos Vidiškės (tarmiškai 'Vidziškės') – V. vyskupijos filija, mūrinė bažnyčia pastatyta 1902-1906, parapija įsteigta 1921 m.
- 170, 12** Paryžiaus (Versalio) Taikos konferencija oficialiai prasidėjo 1919 I 18; konferencija palaikė nuolatinius kontaktus su oficialiai nepripažinta Lietuvos delegacija, pateikusia įvairių Lietuvos interesus aiškinančių dokumentų; konferencija iki galo neišsprendė Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo, sienų su Lenkija, taip pat ir V. klausimo.
- 179, 28** 1918-1921 JM nuolat susirašinėjo su mons. A. Ratti; JM laišakai apie padėtį V. valdant bolševikams datuoti 1919 I 28 ir II 15, pastarajame prašoma specialių įgaliojimų; A. Ratti laiškas, suteikiantis JM ir kitiems bolševikų okupuotose kraštuose veikiantiems vyskupams tol, kol nebus galimybės susisiekti su Apaštalaž. Sostu, plačius įgaliojimus teikti įvairias dispensas pagal naująjį Kanonų kodeksą (išskyrus dispensas I laipsnio tiesioginės eilės giminių santuokai, nuo kunigystės šventimų ir sudarytos, tačiau nepanaudotos santuokos), išsiųstas 1919 III 6 [*Stolica*, 113-116].
- 180, 6** Vilniuje tuo metu gyveno keturi marijonai: JM, t. J. Vaitkevičius, JM tarnai brolis J. Varžaitis, kandidatas A. Mičiūnas-Meciūnas.
- 180, 19** prieglauda įsikūrė Trinapolyje – buvusiame trinitorių vienuolyne bei V. vyskupų vasaros rezidencijoje; veikė iki 1926 m.
- 180, 26** 1914 m. į Fribūrą su kun. K. Matulaičio rekomendacija atvyko tariamasis kandidatas į marijonų noviciatą V. Rafalovskis, pasirodęs esąs caro valdžios provokatorius.
- 184, 25** V. kunigų seminarijos dvasios tėvas JML buvo kun. S. Zawadzki.
- 187, 22** Litbello valdžios 1919 III 24 dekretu paskelbtas privalomas mokymas 8-17 m. amžiaus vaikams, uždraustas tikybos mokymas, uždarytos religinės ir konfesinių organizacijų išlaikomos mokyklos, dvasininkams uždrausta dirbti mokyto įstaigose.
- 189, 21** Litbele galiojo Maskvos laikas, o JM nurodo Varšuvos laiką.
- 195, 26** IV 13 – Verbų sekmadienis.
- 195, 28** Litbello valdžios 1919 III 31 dekretu Bažnyčia buvo atskirta nuo valst.; IV 13 dekretu nacionalizuota bažnytinių ir konfesinių organizacijų nuosavybė (išskyrus kulto reikmenis), jos neteko juridinio asmens teisių.

DALYKINIAI PAAIŠKINIMAI

- 197, 11** būreliu vienuolišką pašaukimą turinčių baltgudžių vyrų JM raginami po 1920 m. įstojo į marijonus, 1924 V 7 Drujoje įsteigtas marijonų vienuolynas; baltgudžių moterų vienuolyną JM Drujoje pradėjo organizuoti 1923 m., iki šiol veikianti Jėzaus Eucharistijoje Tarnaičių seserų kongregacija oficialiai įteisinta 1924 IV 23, ją globojo kun. A. Zenkevičius ir kun. A. Cikoto.
- 197, 25** IV 19 – Didysis šeštadienis.
- 198, 7** V. užėmimo operacija vyko 1919 IV 16-21, jai vadovavo J. Piłsudskis, slėpęs žygi nuo Lenkijos Seimo.
- 198, 20** JM pervartų laiku skubėjo išventinti baigiančiuosius kunigų seminariją; spėtina, kad Velykų antrą dieną išventinti kunigais Butrimovičius, L. Eidimtas, A. Syczewskis, Z. Štafinskis, J. Vaišnora.
- 199, 9** 1919 IV 19-23 lenkų kareiviai nužudė 54 Vilniaus žydus [*Biržiška*, 19].
- 200, 17** lenkų ištumta iš V. bolševikų kariuomenė išsidėstė aplink miestą, tik po kelių dienų atsitraukė iki Nemenčinės, Maišiagalos, Giedraičių.
- 201, 6** Lenkijos Seimas, kuriame dominavo endekai, pasisakantys už Lietuvos ir Baltgudijos aneksiją, nuo IV 11 atostogavo; J. Piłsudskio programa numatė federacinę Lietuvos, Baltgudijos, Ukrainos ir Lenkijos valstybę, kurioje dominuotų pastaroji.
- 201, 20** J. Piłsudskis 1918 XI 11 paskelbtas laikinuoju Lenkijos valstybės viršininku.
- 201, 26** J. Piłsudskis buvo Lenkijos socialistų partijos veikėjas; 1899 m., vesdamas išsiskyrusią M. Juškevičiovą, jis perėjo į protestantus, 1916 m. grįžo į Katalikų Bažnyčią; 1919 IV endekų paskleistos kalbos apie jo intymius ryšius su žyde T. Perlova neturėjo realaus pagrindo.
- 202, 2** endekų veikėjo pamokslas buvo nukreiptas prieš socialistus, t. y. J. Piłsudskį.
- 203, 13** laiško turinys nežinomas, arkiv. E. von Roppas tuo metu gyveno Varšuvoje.
- 205, 18** žr. 103, 17 komentara.
- 206, 18** 1904 m. prasidėjęs Rusijos – Japonijos karas paskatino lenkų partijų aktyvumą, tačiau revoliuciniai veiksmai Varšuvoje vyko tik nuo 1905 m.; konjektūrą (*1905 m. vietoj originale esančių 1904 m.*) pateisina dar ir tai, kad iki 1905 XI 5 JM dėstė Kelcų kunigų seminarijoje.
- 207, 27** 1919 IV 23 vadinamųjų Rytų žemių komisaras J. Osmołowski kalbėjosi su IV 22 sudaryto Laikinojo V. lietuvių komiteto pirmininku M. Biržiška apie galimą bendradarbiavimą; IV 26 komitetas nutarė laikyti lenkų kariuomenės veiksmus V. okupacija; IV 27 komiteto atstovai įteikė J. Osmołowskiui lietuvių reikalavimus dėl kalbų lygybės, žodžio, spaudos, susirinkimų laisvės [*Biržiška*, 17-20].

- 209, 28** 1919 IV 28 bolševikų kariuomenė pradėjo pulti V. iš rytų ir pietryčių.
- 211, 14** 1919 IV 29 vienas bolševikų dalinys buvo prasiveržęs iki Žaliojo tilto.
- 213, 2** pakeliui į derybas Lydoje V. buvo sustoję ir lenkų kariuomenės štabui Lietuvos valdžios derybų sąlygas įteikė pulkininkas Adomkavičius ir kapitonas K. Škirpa.
- 213, 26** dabart. prezidentūra, S. Daukanto a.
- 214, 7** bendro fronto prieš bolševikus sudarymui lietuviai lenkams kėlė dvi sąlygas: pripažinti Lietuvos nepriklausomybę ir pasitraukti iš V.
- 214, 10** J. Šaulio vadovaujama lietuvių delegacija Varšuvoje iš esmės nesėkmingai derėjosi su įvairiais Lenkijos pareigūnais ir politikais 1919 IV 18 - V 23.
- 214, 21** turima omenyje 1791 m. Abiejų tautų Respublikos konstitucija.
- 215, 14** planus sukurti Lenkijos imperiją puoselėjo endekai.
- 216, 4** Laikinasis V. lietuvių komitetas gynė lietuvių teises, globojo labdaros ir kultūros įstaigas, buvo finansiškai remiamas Lietuvos valdžios.
- 216, 17** 1919 IV 18 J. Pišsudskis pasiuntė į Kauną derėtis M. Römerio vadovaujamą delegaciją, kuri Lietuvos Ministrų kabinetui siūlė atkurti LDK ir susieti ją unija su Lenkija.
- 217, 7** dėl daugelyje lenkų okupuotų vietovių 1919 V vykdytų žydų pogromų Vakarų spaudoje pasirodė antilenkiškų publikacijų (manoma, Versalio konferencijoje dalyvavusio žydų komiteto iniciatyva), kurios pablogino lenkų situaciją derybose.
- 219, 16** Lenkijos Seimas reiškė nepasitenkinimą daugeliu J. Pišsudskio veiksmy Lietuvoje.
- 219, 29** 1919 m. I pusėje Lietuvoje buvo tiek senųjų, tiek naujai pasamdytų kovai su bolševikų armija vokiečių dalinių.
- 220, 23** 1919 V 2 bolševikų dalinys buvo įsiveržęs į Žvėryną.
- 221, 28** spartakininkai (Spartakusbund) – vokiečių komunistinė organizacija; veikė tarp vokiečių kareivių Lietuvoje, trukdė organizuoti Lietuvos kariuomenę; vokiečių kariniams daliniams laikytis nuošaliai V. fronto ofenzyvoje nurodė Vokietijos karinė vadovybė.
- 221, 29** 1919 V-VI lietuviai atsiėmė Panevėžį, Ukmergę, Uteną.
- 222, 10** žr. 144, 8 komentarą.
- 222, 29** vizitacijai pirmiausia trukdė nesibaigę karo veiksmai ir nepaaiškėjęs V. statusas.

DALYKINIAI PAAIŠKINIMAI

- 223, 15** JM lankėsi Varšuvoje 1919 V 14-17 ir susitiko su prel. A. Ratti V 14; žinomi dokumentai nepatvirtina J. Vaišnoros [*Vaišnora*, 36-38] referuojamų žinių, kad netrukus po šio susitikimo prel. A. Ratti lankėsi V.; priešingai, 1919 VI 27 laiške JM tuo metu jau arkiv. nominatas A. Ratti aiškina negalėsią atvykti į vysk. J. Skvircko konsekraciją Kaune VII 13 ir susitikti su lietuviais vyskupais, nes turi rūpesčių dėl savo konsekracijos [*Stolica*, 128].
- 223, 24** JM pažadas užpildyti užrašų spragas liko neįgyvendintas.
- 223, 27** privačių gimnazijų nacionalizacija – J. Piłsudskio valdžios vykdytų reformų padarinys; valstybinės mokyklos buvo Tikybų ir švietimo ministerijos žinioje.
- 226, 16** plg. **223, 27** komentarą; lenkų valdžios įgaliotiniai V. buvo J. Piłsudskio šalininkai, laikęsi nuosaikiai socialistinių pažiūrų.
- 226, 21** turimos omenyje naujai įvestos rinkliavos natūra nuo bažnytinės žemės.
- 227, 8** mišrioje Giedraičių parapijoje tautiniai konfliktai prasidėjo dar XIX a.; 1919 m. parapijiečių ginčai dėl lietuviškų ir lenkiškų pamaldų tvarkos virto muštynėmis; abiem kalbom pamokslus sakęs kleb. A. Slabšinskas *Straż Kresowa* aktyvistų, lenkų policijai talkinant, buvo jėga išvežtas iš Giedraičių ir paleistas Vilniuje prie vyskupo rūmų; grasinta, kad taip bus pasielgta ir su kitais lietuviais kunigais; nuncijus A. Ratti nuolat sekė šią bylą, į kurią kišosi aukšti Lenkijos pareigūnai [*Stolica*, 35-42, 183-184, 187-188, 227-233].
- 227, 11** kun. K. Gumbaragis lenkų parapijiečių nebuvo įleistas į Giedraičių bažnyčią, grąžintas į ankstesnę klebonavimo vietą Sužionyse.
- 228, 9** 1919 VIII pab. Gniezne vyko Lenkijos vyskupų suvažiavimas.
- 231, 1** 1919 IV-XII lenkų valdžios pareigūnai, talkinami *Straż Kresowa* aktyvistų, buvo laikinai suėmę mažiausiai vienuolika lietuvių kunigų [*Biržiška*, 14-58].
- 237, 2** Paryžiaus Taikos konferencija numatė, kad Aukštiosios Silezijos gyventojai krašto priklausomybę turi spręsti plebiscitu, kuris įvyko 1921 III 20; Lenkijai po balsavimo atiteko šios teritorijos dalis.
- 237, 16** nuoroda į lotynišką JM aplinkraštį V. vyskupijos kunigams apie sielovados pareigas ir politinės veiklos vengimą, paskelbtą 1919 VI 28.
- 238, 7** turimas omenyje V. užėmimas 1919 m. pradžioje.
- 241, 3** kalbama apie dvasininkus – Lenkijos Seimo atstovus, kurie politinės veiklos tikslais nuolat lankėsi V.
- 241, 7** J. Obsto interviu su arkiv. K. Hryniewieckiu išspausdintas „Rzeczpospolita“ Vilniaus laidoje 1921 I 22, perspausdintas „Głos Wileński“; plg. p. 249, 14-17.

- 241, 26** 1905 IV 22 aplinkraščiu vysk. E. Roppas V. vyskupijos kunigams nurodė, kad mokyklose tikybos būtų mokoma ta kalba, kuria vaikai šneka ir meldžiasi namuose; jo vyskupavimo metu pamokslai gimtąja – lietuvių arba baltgudžių – kalba imti sakyti keliose dešimtyse parapijų [*Staliūnas, 150*].
- 241, 27** vysk. Z. Łoziński, 1917 m. tapęs Minsko ordinaru, pats išmoko baltgudžių kalbą, leido ją sakyti pamokslius, katekizuoti vaikus, toleravo baltgudžių kalbą savo įkurtoje Minsko kunigų seminarijoje.
- 245, 14** 1920 X 14 V. spaudai įvesta karo cenzūra; vadinamosios Vidurinės Lietuvos laikinoji valdymo komisija sustabdydavo leidinius, priešingus lenkų politikai.
- 251, 4** Vilniaus universitetas, suteikiant jam karaliaus Stepono Batoro vardą, atkurtas J. Piłsudskio aktu 1919 VIII 28; atidarymo iškilmės įvyko 1919 X 11.
- 251, 19** Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisija tuo metu daugiausiai rūpinosi plebiscito dėl V., Pietryčių Lietuvos ir Rytų Baltgudijos priklausomybės organizavimu.
- 252, 9** 1921 I pab. Tautų Sąjunga sudarė specialią komisiją plebiscitui V. bei Vilniaus krašte vykdyti, tačiau tiek Lietuvos, tiek Lenkijos valdžia priešinosi jo rengimui; Lenkijos valdžios viršūnėse baimintasi dėl galimų nepalankių rezultatų, todėl iš anksto organizuoti protestai prieš plebiscito administratorius ir tvarką; šalims nesusitarus, balsavimas neįvyko.
- 252, 20** Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijos narys JM perdavė 1921 III 17 laišką, kuriame arkiv. A. Ratti siunčia velykinius linkėjimus ir pastebi, kad susisiekimas su Roma net per diplomatinius kurjerius tapo sunkus bei nereguliarus [*Stolica, 285*].
- 253, 10** 1920 II 15 „Dziennik Wileński“ pranešė, kad pavyskupiui jau paskirtas kun. K. Lubianiecas; kalbas apie jo skyrimą skleidė Lenkijos pasiuntinys prie Šv. Sosto J. Wieruzas-Kowalskis; arkiv. A. Ratti 1920 II 24 laiške V. vyskupui paneigė šią žinią; dėl lietuviams ir baltgudžiams nepriimtinos kandidatūros vyko užkulisinė kova; JM laiškuose nuncijui nurodė kandidato trūkumus, tačiau skyrimui nesipriešino; tuo pat metu imta svarstyti prel. K. M. Michalkevičius kandidatūra į V. arba Minsko pavyskupius [*Stolica, 32-33, 185-189, 219-221, 224-225*].
- 255, 14** prel. K. M. Michalkevičius buvo bolševikų suimtas 1920 VIII 17.
- 255, 29** JM rūpesčiu 1921 m. W. Wojewódzka apdovanota popiežiaus medaliu „Pro Ecclesia et Pontifice“ [*Stolica, 269*].
- 256, 1** vysk. Z. Łoziński bolševikų buvo suimtas 1920 X 4; paleistas Sovietų Rusijai ir Lenkijai keičiantis karo belaisviais po Rygos taikos sutarties pasirašymo.
- 256, 12** JM 1922 m. sėkmingai siūlė Apaštaltų Sostui K. M. Michalkevičių kandidatą į V. pavyskupius.

DALYKINIAI PAAIŠKINIMAI

- 258, 8** JM užrašai apie pokalbius su Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijos nariais nėra žinomi.
- 259, 19** lenkų valdžia mėgino uždaryti Švenčionių lietuvių gimnaziją iš viso penkis kartus; JM ją vadina progimnazija tikriausiai todėl, kad ji neturėjo valstybinės mokyklos teisių, abiturientai laikė egzaminus eksternu Vilniuje [*Makauskas, 150-151*].
- 259, 22** Švenčionių apylinkės 1920 m. itin nukentėjo tiek nuo bolševikų, tiek nuo L. Želigovskio karinių dalinių.
- 259, 27** apie proletuviškas V. krašto žmonių nuostatas kalbama Lenkijos vyriausybei 1921 I rašytame lenkų kariuomenės II (karo žvalgybos) skyriaus pranešime [*Čepėnas, 638*].
- 260, 5** 1921 III 18 Rygoje pasirašyta taikos sutartimi Sovietų Rusija Lenkijai pripažino Vakarų Baltgudiją ir Vakarų Ukrainą.
- 269, 4** žr. **258, 8** komentarą.
- 275, 19** JM vyskupo herbo devizas.
- 276, 13** pagal 1925 m. Lenkijos konkordatą su Apaštalių Sostu buvo sudaryta Vilniaus bažnytinė provincija, į kurią įėjo Vilniaus arkivyskupija ir Lomžos bei Pinsko vyskupijos (Str. IX, A. III.).
- 276, 22** maldininkai lankėsi Romoje Šventųjų Metų proga.

RODYKLĖS SANDARA

Anotuotoji asmenų bei geografinių pavadinimų ir dalykų rodyklė apima tik arkiv. Jurgio Matulaičio tekstus. Užuot sudarius dvi ar net tris rodykles, vardai ir reikšminiai žodžiai pateikiami vienoje, nes gausios kryžminės nuorodos apsinkintų paiešką keliuose indeksuose. Rodyklės tvarka grindžiama lietuviška abėcėle, pabaigoje papildyta *w*, tad *y* eina drauge su *i*, nosinės ir ilgiosios – su trumpiosiomis, o lenkiškos grafemos *ć, ł, ń, ó, ś, ź, ż* eina atitinkamai drauge su *c, l, n, o, s, z*.

Antraštiniai asmenvardžiai rašomi originalo forma (baltgudiškos ir rusiškos pavardės transliteruojamos iš kirilicos į lotynišką raidyną). Iš gretutinių lietuviško – lenkiško – baltgudiško variantų parenkamas tas, kuris atitinka asmens tautybę. Problemiškais atvejais labiausiai atsižvelgta į arkiv. Matulaičio pastabas apie minimų asmenų tautinę orientaciją. Žinia, personų priskyrimas vienai ar kitai kultūrai, o drauge asmenvardžių rašymas gali būti ginčytinas, ypač kad „Užrašų“ laiku baltgudiškos vardų formos dar nebuvo nusistovėjusios. Pagal pavadinimo originalą ieškotini spaudos leidiniai, maldos, giesmės, dainos, draugijos bei organizacijos.

Šiandien vartojama lietuviška forma antraštėje teikiami geografiniai, politiniai, tautų pavadinimai ir dalykų nuorodos (iš sinonimų ar konkuruojančių variantų rinktasi, atsižvelgiant į arkiv. Matulaičio teiktą prioritetą, pvz.: *sodžius*, o ne *kaimas*, *Baltgudija*, *baltgudžiai*, o ne *Baltarusija*, *Gudija* ir pan.; iš lietuviško ir tarptautinio žodžio, atsižvelgiant į serijos „*Fontes Historiae Marianorum*“ pobūdį, rinktasi pastarasis, pvz.: *noviciatas*, o ne *naujokynas*).

Po antraštės laužtiniuose skliaustuose „[ ]“ rašoma originale vartota vardo, pavadinimo, žodžio forma (formos): **CZARNOWSKA ANNA** [Czarnowskiūtė]; **LENTVARIS** [Landvaravas, Lendvaras]; **AMŽINYBĖ** [amžinuma, -as]. Įkypas brūkšny *’* prieš ją (jas) reiškia, kad „Užrašuose“ randami tiek antraštėje nurodyti, tiek laužtiniuose skliausteliuose išvardyti variantai: **AŠMENA** [/Ošmiana]; **SADOWSKI** Jan [/Sadauskas, /Sadovskis]. Atskirai nenurodomos tik formos su apostrofu, kur ne kur žymėtu prieš nelietuviškoms pavardėms pridėtas galūnes.

Paprastuose skliaustuose „( )“ kur ne kur įdėtas antraštinio žodžio patikslinimas: **AUKŠTADVARIS** (parapija, prekybos m-la). Paprastuose skliaustuose taip pat nurodomi geografinių pavadinimų originalai bei alternatyvios, *Užrašuose* nevartotos, tačiau su arkiv. Matulaičiu susijusiuose veikaluose ar publikacijose pasitaikančios asmenų vardų ir geografinių pavadinimų formos (lenkiška, baltgudiška): **OŽĖ** (Hoža, Goža); **VAIŠNORA** Jonas (Wajsznar).

Taupumo sumetimais originalios bei alternatyvios formos nepateikiamos, jei nuo antraštinių bei laužtiniuose skliaustuose nurodytų variantų jas skiria tik lietuviškos galūnės nebuvimas ar skirtingas, nei dabar įprasta, rašymas didžiąja bei mažąja raide. Vardo ar pavadinimo originalai bei variantai, *Užrašuose* vartotos nenorminės formos, svarbūs sinonimai į rodyklę įdėti su nuoroda į pagrindinę formą, išskyrus atvejus, kai tokia nuoroda pagal abėcėlę atsiduria greta paties straipsnelio.

RODYKLĖ

Ženklas „Δ“ nurodo pirmojo lygmens antraštinį žodį ar frazę, kai smulkesnėse padalose ją tenka pakartoti, vengiant dviprasmybių:

DIEVAS...

*** **frazeologizmai...**

Δ duos [/duotų]

(t. y. *Dievas duos, Dievas duotų*)

Ženklas „→“ atitinka *žiūrėk kitur* ir nurodo į antraštinį straipsnelio žodį (pagrindinę formą ar dalykų sisteminimo padalą): HOLOWNIA → Galaunia; ANTVYSKUPIS → vyskupai.

Ženkilai „↗“ ir „↑“ atitinka *dar žiūrėk*, nurodydami su paminėtu asmeniu, pavadinimu ar dalyku susijusius kitus reikšminius žodžius. Pirmasis šių ženklų dedamas prieš nuorodas į pirmojo lygmens antraštes, o antrasis vartojamas paženklinti stambaus sisteminimo vieneto smulkesnių (antrojo arba trečiojo lygmens) padalų tarpusavio ryšius:

BERNOTAS Pranas...

Ratnyčios kleb. ...

...

RATNYČIA...

↗ Bernotas

MARIJONŲ VIENUOLIJA...

broliai...

Instrukcijos...

...

Instrukcijos...

↑ broliai

Po aptartųjų ženklų einantys „>“, „>>“, „>>>“ nurodo, kad ieškomas dalykas yra antro, trečio ar ketvirto lygmens padala (ilgesnės antraštėlės taupumo sumetimais trumpinamos):

KATALIKAL...

***

veikla...

įstaigos...

*** **vaikų** (priešlaudos)...

*** **šv. Magdalenos seserų...**

VIENUOLIJOS...

***

moterų...

*** **magdaliētės...** [/magdalenietės, /šv. Magdalenos vardo seselės]...

↗ katalikai > veikla >> įstaigos >>> vaikų

Kelios nuorodos dedamos išsyk viena po kitos – jas atskiria pirmąjį („↗“, „↑“) ir kitus lygmenis atliepiančių ženklų nuoseklus išdėstymas:

GLOBALIS ĮSTAIGOS → katalikai > veikla

→ visuomenė > organizacijos

(ieškoti prie pirmojo lygmens antraščių *katalikai* bei *visuomenė* antrojo lygmens padalų *veikla* bei *organizacijos*)

IŠPAŽINTIS...

↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas > pavojai

(ieškoti prie pirmojo lygmens antraštės *Marijonų vienuolija* dviejų antrojo lygmens padalų *dvasingumas* bei *pavojai*)

Nors rodyklėje yra du Matulaičiai, visos kryžminės nuorodos (trumpumo dėlei paprastai teikiamos be vardų) nukreiptos į palaimintąjį Jurgį. Minint J. Piłsudskį, visur turimas omenyje Józefas, o ne jo brolis Janas.

Anotacijose stengtasi suteikti gausiau žinių apie menkai žinomus bei autoriaus dažniau minimus asmenis, detalizuoti jų pareigas bei veiklą *Užrašuose* aptariamam laikotarpiu (JMI). Tuo tarpu žymesnybių atveju pasitenkinta glaustu apibūdinimu. Nurodoma, kurios

vyskupijos jurisdikcijoje buvo minimi dvasininkai; jei tokios pastabos nėra – jie arba priklausė Vilniaus vyskupijai (tada tai matyti iš pareigų sąrašo), arba informacijos stokota. Rengiant anotacijas naudotasi daugiausia spausdinta medžiaga. Žinia, be specialios paieškos bažnytiniuose ir kituose archyvuose pasirodė neįmanu patikslinti tam tikros dalies minimų asmenų biografinių duomenų; be to, kai kurie Vilniaus vyskupo lankytojai, ypač bolševikai, prisistatė neišaiškintais slapyvardžiais. Anotacijose vartojamų sutrum-pinimų paaiškinimus galima rasti sąrašė „Paiškinimų ir rodyklės santrumpos“.

Atrenkant sisteminamus dalykus, vengta orientuotis tik į formalią klasifikaciją. Stengtasi grupuoti ir vienoje rodyklės vietoje sutelkti medžiagą *Užrašuose* aktualizuojamoms temoms: Bažnyčia, vienuolijos, dvasinis gyvenimas, tautiškumas, visuomeninė ir politinė veikla. Į atskirus pirmojo lygmens poskyrius patogumo dėlei iškeltos didelės dalykų grupės, pvz. *Marijonų vienuolija* arba *katalikai*, ties sisteminėmis padalomis (*vienuolijos* > *vyrų, konfesijos*) paliekant tik kryžminę nuorodą. Ties apibendrintais įvardijimais nurodomi tik tie puslapiai, kur dalykas minimas abstrakčiai, pvz., ties *kunigai* > *pareigybės* >> *klebonai* nesurašyti puslapiai, kuriuose paminėti konkretūs klebonai, o tik pažymėtos vietos, kur kalbama apie šią pareigybę kaip tokią, nedetalizuojant personalijų ar parapijų. Šventojo Rašto citatų bei parafrazių sąrašas taip pat įtrauktas į rodyklę, tik nuorodos išdėstytos ne abėcėlės, o įprastine Biblijos dalių nuoseklumo eile.

Pasinaudojus ženklais *dar žiūrėk* („?“), ties atitinkamais dalykais suregistruoti visi publikuojamuose tekstuose minimi marijonai, represijas patyrę kunigai, Vilniaus kunigų seminarijos profesoriai, partijų rėmėjai, tautybės, kalbos, laikraščių pavadinimai etc. Tokie sąrašai daryti parinktinai: manyta, kad nebus racionalu ties *kunigai* vardyti visus rodyklėje esančius kunigus arba ties *lietuviai* > *susipratę* – visus veiklius lietuvius; tačiau, pavyzdžiui, atrodė esant prasminga vienoje vietoje parodyti vysk. Matulaitį minint keturiolika tautiškai susipratusių baltgudžių. Ties vietovardžiais nurodyti Matulaičio vyskupavimo Vilniuje laikais (ypatingesniais atvejais – ir anksčiau ar vėliau) ten kunigavę dvasininkai.

Viltasi, kad kryžminių nuorodų ir numanymo, kam teiktas prioritetas, dėka skaitytojai pajėgs susirasti į stambių sisteminių grupių antrąjį – penktąjį lygmenį patekusius dalykus. Matyt, tenka apsidraudėliškai prisipažinti, kad analizuojant tokią gausią bei įvairią medžiagą sunku parinkti optimalų hierarchizavimą, išvengti klaidų ir nenuoseklumo.

ABARAVIČIUS - APAŠTALŲ SOSTAS

ABARAVIČIUS Mykolas [Abrantavičius] (Aborowicz) 210, 243-244, 254, 261-262 (1870-?) *kun.* (1904 m.); *stud. Dv. akad.; Ašmenos dek., kleb., 1914 m. caro valdžios pašalintas, mokyt. V. gimn.; V. Bonifratų b. rekt. (1918 m.); Ašmenos dek., kleb. (nuo 1919 m.), vėliau Žiupronių kleb., Ašmenos dek.*

ABRAMAVIČIUS → Abramowicz

ABRAMOV [Abramovas] 186 *bolševikinės V. valdžios būsty skyriaus vedėjas (1919 m.)*

ABRAMOWICZ Witold [Vytautas Abramavičius] 239, 242, 253, 269 (1874-1940) *advokatas; lenkų politikas, krajojovas, federalistas, J. Piłsudskio šalininkas; vad. Vidurinės L. laikinosios valdymo komisijos pirm. (1920-1921)*

ABRANTAVIČIUS → Abaravičius → Abrantovič

ABRANTOVIČ Fabijan [Abrantavičius] (Abrantowicz) 197

(1884-1946) *kun. (1908 m.) prel.; filosof., teol. dr., Minsko kun. sem. rekt., Pinsko kun. sem. prof.; balgudžių visuom. veik.; MIC (novic. 1926 m.), koresp. su JM; archimandritas, Rytų apeigų katalikų ordinaras Mandžūrijoje (nuo 1928 m.); 1939 m. sovietų suimtas* ↗ Kolpinskij

„**ACTA APOSTOLICE SEDIS**“ 73 *„Apaštalių Sosto darbai“ – oficialus Šv. Sosto leidinys, skelbia popiežių dokumentus, Romos Kurijos įstaigų potvarkius (1909)]*

AGITACIJA → politika

ALYVŲ DARŽELIS 64

ALŠĖNAI [Holšanai] (Gašany, Holszany) 175 *JML V. vysk. par.; miestelis dabart. Balgudijoje*

VON ALTMANN 104 *Vokietijos okupacinės valdžios L. bažnytinių reikalų vedėjas*

ALTORIUS 62, 71

AMATININKAI → socialiniai sluoksniai

AMERIKA 15, 41, 247, 263, 271 ↗ Čikaga ↗ Marijonų vienuolija > namai > veiklos sritys >> prioritetinės **amerikiečiai** 221-222

AMŽINYBĖ [amžinuma, -as] 24, 45

ANEKSIJA → Lietuva

ANGELAI 62

ANGELAS SARGAS 145

ANGELŲ SESERYS → vienuolijos > moterų

ANGLAI 263

ANGLIJA (politika) 219, 271

↗ kalba ↗ Londonas

ANTANTĖ [Antanta, /sąjungininkai, /santarininkai, /santarvininkai] (Entente) 120, 127-128, 214, 216-217, 220

↗ Paryžius > Paryžiaus taikos konferencija ↗ Tautų Sąjunga

ANTGAMTIS [antprigimtė] 4, 36, 88, 90, 94 ↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas

antgamtinė šviesa 7

antgamtinis gyvenimas 4, 88

dovanos 4, 57

ANTISEMITIZMAS → lenkai > represijos

ANTONUCCI Giuseppe 79-80, 84-86 *kun. prel.; Šv. Seminarijų ir studijų reikalų kongr. vicesekr. (1911 m.)*

ANTVYSKUPIS (ARKIVYSKUPAS) → vyskupai

APAŠTALAI (sekimas jų pavyzdžiu) 35

↗ kunigai > ypatybės >> teigiamos ↗ Marijonų vienuolija > vienuolio nuostatos ↗ šv. Paulius ↗ šv. Petras

APAŠTALAVIMAS → Marijonų vienuolija > broliai >> veiklos sritys > veiklos sritys

APAŠTALŲ SOSTAS [/Vatikanas] 73, 87, 92, 179, 181, 218, 275

↗ „Acta Apostolicę Sedis“ ↗ Campa ↗ Gasparri ↗ Grum-Grgimailo ↗ Marijonų vienuolija > tobulinimas ↗ Sapieha ↗ Šventasis Tėvas ↗ vyskupai

Consistorium secretum 94

Šv. Tėvo pirminkaujamas kard. susirinkimas

Ispanijos ambasada 252

Lenkijos ambasada 275-276

muziejus 90

nuncijus Miunchene 106, 118, 182

↗ Pacelli

nuncijus, vizitatorius Varšuvoje 106-107, 179, 182, 228-229, 252

↗ Ratti

Šventosios kongregacijos

↗ Pizzardo ↗ Smolikowski

Konsistorijos [/Consistorialis] 92
 ↗ de Lai
Oficijos [/Officii] 82
Seminarijų ir studijų reikalų [dei Studii]
 79, 81, 84-85, 89
 ↗ Antonucci ↗ Dandini
 nurodymai dėl kunigų seminarijų 180
Vienuolių reikalų 40, 74, 81-84, 89,
 94-95
 ↗ Caroli ↗ Vives y Tuto

APREIŠKIMAS 76

APSPISPRENDIMO TEISĖ → tautos

APVAIZDA → Dievas

ARAŠKEVIČIUS Vladislovas (Araszkie-
 wicz) 90-91
 (1885-1968) *kun.; stud. filosof. Romoje; V. m-lų pref.*

ARTIMO MEILĖ → Marijonų vienuolija > vie-
 nuolio nuostatos → meilė

ASKETIKA → mokslas

ĀSMENA [/Ošmiana] (Ašmiany) 121, 175,
 242-244, 254, 258, 261

JMI V. vysk. dek.; apskrėis; miestas dabart. Baltgudijoje
 ↗ Abaravičius ↗ Górski

ĀSMENS VARTAI → Vilnius > Aušros Vartai

ATEITIS (uždengta) 10, 13

↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> nuostatos

ATEIZMAS → bedievystė

ATGAILA → sakramentai

ATSIVERTIMAS (klaidatikių, nusidėjėlių,
 stabmeldžių) 39

ATVELYKIS → bažnytinės šventės

ĀUKŠCIAUSIASIS (JO BŪSTAI) → Dievas

ĀUKŠTADVARIS (parapija, prekybos m-la)
 (Wysoki Dwór) 151-152

↗ Ślomas

ĀUKŠTUTINĖ SILEZIJA (Gómy Ślask) 237, 251

↗ lenkai > organizacijos >> Komitet Honorowy

BADAS 152, 171, 175, 188, 202-203

BAIMĖ 19, 25, 72

poveikis žmogui 12

BAJKO Karol [Baiko] 200

(1859-1923) *kun. (1886 m.), V. vysk. kapitulos prel.,
 kapitulos pirm. (1918 m.)*

BAKŠYS Juozas 152

(1884-1925) *kun. (1908 m.); stud. Insbruck u-te, teol.
 dr.; V. Visų Šventųjų b. vik. (1913-1916); vokiečių ka-
 linitas (1916 m.); suspenduotas dėl memorandumo
 vokiečiams; Žiežnarių m-los kapel.; Merkinės m-los
 dir. (nuo 1921 m.); lietuvių visuom. veik., publicistas;
 nužudytas Straž. Kresowa aktyvistų*

BALIULIS Vincentas (Balul) 180-181

(1874-1944) *kun. (1899 m.); Vitebsko dekanas (1917-
 1919), ištrėmus į Solovkus (iki 1921 m.); išvažiavo į
 Lenkiją, m-lų pref. Piasečne ir Varšuvoje*

BALSAVIMAS → politika > rinkimai

BALTGUDIJA [/Balgudija, /Gudija] (Biela-
 rus, Baltarusija, Białorus) 159, 174, 216-
 217, 219, 251, 258, 260

Bielaruskaja Rada (Prezidiumas) 116

kolonizacija lenkais 215-218

nepriklausomybė 257, 270

pripažinimas 201

BALTGUDŽIAI (jų reikalai) [/balgudžiai, /gu-
 dai] 110-112, 114, 116, 124-125, 156-158, 168-
 169, 171-175, 178, 183, 185, 197, 211, 215-
 217, 220, 225, 238, 241-242, 244-245, 248-
 249, 253-254, 257-260, 262-263, 268, 270
 ↗ kalba ↗ katalikai > tautybės ↗ konfesijos > orto-
 doksybė ↗ kunigai > tautybės ↗ laikraščiai ↗ len-
 kai > kariuomenė ↗ lietuviai > vienybė ↗ mokyklos
 ↗ parapijos ↗ socialiniai sluoksniai > sodiečiai ↗ Vil-
 nius > gyventojai > vyskupas

atgimimas, tautinis kilimas 154, 157,
 174, 184, 197, 261, 268

dvasia 197

klausimas 253, 260, 262

liaudis 225

tamsumas 157

literatūra 197

nepripažinimas 207, 255

nesusipratę 108, 124, 204

nutautę, nutautinimas 158, 217

sulenkėję [/lenkinimas] 173-174, 183,
 197, 217

persekiojimas, neapykanta Δ 156

↗ lenkai > represijos ↗ rusai

BALTGUDŽIAI - ŠV. BAŽNYČIA

susipratę [/atgimę, /su tautine sąmone, /tikri, /veikėjai] 156-157, 167, 173, 175, 184-185, 197, 207, 225, 241, 262
 ↗ Abrantovič ↗ Bobiē ↗ Butrimovič ↗ Cikoto ↗ Ganusevič ↗ Grinkevič ↗ Ivanauski ↗ Pjatrovski ↗ Stankevič ↗ Štafinski ↗ Toločko ↗ Volodkevič ↗ Zenkevič ↗ Žuk

tautinis apsisprendimas 258

tautiškumo slėpimas 253

tautinė šventė (Nepriklausomybės diena, kovo 25) 257

teisės 200

veikla, judėjimas 157, 197, 262

kuopos [/kuopelės] (jaunimo) 174-175
 ↗ Gardinas > gimnazija

Minske 156

Odrodzenie [/Atgimimo sąjunga, /atgimtininkai] (tautinė sodiečių draugija) 238-240, 249, 253

vadai 124

BALTIJOS JŪRA 219

BALTSTOGĖ [/Balstogė] (Białystok) 109, 127, 166, 210, 217, 223-224
miestas dabart. Lenkijoje
 ↗ Chalecki ↗ Cichoński

gimnazijos [vidujinės mokyklos] 223-224

BANDURSKI Władysław [/Bandurskis] 238, 240, 245-246, 249-250, 255
 (1865-1932) *kun. (1887 m.), Luovo panyks. (1906 m.); lenkų kariuomenės kapel. (nuo 1914 m.), V. savo nuožūna ejo kariuomenės vysk. pareigas (nuo 1920 m.); J. Pilsudskio šalininkas*

BAŃKOWSKI Witold 256
 (1864-1940) *lenkų visuom. veik.; V. prezidentas (1920-1930)*

BARANOVIČIAI (Baranoviči) 255
miestas dabart. Baltgudijoje

BARTVARAUSKAS [Bartvarauckas] (Bartwaracki) 181
kun. SJ, gyv. Sankt-Peterburge

BARŪNAI [Borunai] (Boruny) 238-239, 242, 262
JMI V. vysk. Ašmenos dek. par.; dabart. Baltgudijoje
 ↗ Pjatrovski

mokytojų seminarija 238, 242, 262

BASTŪNAI (Bastuny) 258
miestelis dabart. Baltgudijoje

BAZIAK Eugeniusz (?) 212, 214
 (1890-1962) *kun., V. lenkų kariuomenės kapel.*

ŠV. BAŽNYČIA (Jos reikalai) 3, 6, 9, 17, 19, 22, 33-34, 38-39, 41-42, 57, 59, 68, 88, 92-94, 99, 105-106, 108, 111, 117, 120, 125-126, 131-132, 135, 145-146, 148, 150, 153, 157, 160, 171-172, 175-176, 181-182, 184, 190, 195, 203, 207, 227, 230-231, 238, 240-241, 245-246, 254, 262-264
 ↗ bolševikai ↗ Jėzus Kristus > karalija >> ant žemės ↗ šv. Juozapas ↗ laikraščiai ↗ malda ↗ Marijonų vienuolija > pajovai > principai > tikslai > veiklos sritys >> prioritetinės > vienuolio nuostatos ↗ Matulaitis > dvasinis gyvenimas >> malda > Vilniaus vyskupas >> nuostatos ↗ pasauliečiai ↗ Šventasis Tėvas ↗ Vilnius

apibūdinimai

Dievo namas 33

Kristaus Δ 14-15, 67

Motina 13, 22

atskyrimas nuo valstybės 145

bažnytinė dirva 57, 110

darbininkai [/reikalingi žmonės] 12, 22

dvasia 67, 73, 122, 130-131
 ↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> nuostatos

dvasinė valdžia 174, 262
 ↑ vedėjai Romoje

gerovė [/geras, /labas, /nauda] 10, 15, 18-19, 21-24, 34-36, 38-39, 41, 44, 46-47, 49-50, 61-62, 64, 67, 73, 229

idealai 110

įstatai [I]statymai] 16, 105, 122, 130-131, 133, 167, 246

įtaka 153

kaltinimai Δ 136

laisvė [/liuosybė] 120, 181, 182

mokymas [/mintis, /nurodymai, /reikalavimai] 19, 52, 67, 76, 130, 133, 146

nuostatos ir pastangos Δ atžvilgiu

aitoli, nutolti 14, 36, 100

atsiduoti, mylėti, pasišvesti [/būti ištikimiems] 4, 13, 16-19, 36, 42, 44-45, 55, 57, 62, 64, 71, 146-147

atspėti norus 73

dirbtai Δ labui 6-7, 12, 15, 18, 23, 26,

35-36, 47, 54, 57, 69, 71, 86, 123, 277
gyventi Δ 73
išaukštinti 19, 35
 ↑ vardas
lankyti 69, 134
niekinti 150
palaukyti [/ginti, /kovoti dėl Δ, /praplatinti, /rūpintis] 4, 6-7, 9, 12, 15, 18-20, 41, 48, 51, 57, 145, 148, 150
politiškai eksploatuoti 240
tarnauti [/pasitarnauti] 14-15, 17, 23, 41, 70, 86, 88-89
 ↗ pasauliečiai
persekioti [/kenkti, /skaudinti, /varginti, /varžyti] 16, 18, 35, 37, 51, 63, 133, 145-146, 155, 196, 207, 218, 248-250
 ↑ priešai ↑ turtas > grobimas
traukti (visus) prie Δ [/artinti] 22, 24, 47, 51-52, 75
vargti dėl Δ [kentėti] 10, 12-13, 18, 34, 54, 100
nuostoliai 49
organizacijos ir įstaigos 18, 88
padėtis 86, 181, 268
 Galicijoje 92
 Lenkijoje 92, 218
 Lietuvoje 90-92, 95
 Poznaneje 92
 Rusijoje 87, 92, 100
politika 229
praeitis 90
priešai 16, 36-38, 51, 64, 241
 ↗ Marijonų vienuolija > principai
prietarai prieš Δ 36
reformavimas 70
rodomas kelias 100
santykis su
 valstybe 218
 tautiskumu 157
 turtuoliais ir varguoliais 146
srovės (modernistai, silonistai) 73
modernistai – istorinio kritinio metodo laikę XIX a. pab. – XX a. pr. katalikų teologai, siekę priderinti Bažnyčios mokymą ir gyvenimą prie „laiko dvasios“; pasmerkti Pijaus X encikl. Pascendi (1907 VIII 8); silonistai – religinis patriotinis jaunimo sambūris; steig. M. Sangnier 1893 m. Paryžiuje; leido laikraštį „Le Sillon“ (= Vaga); dėl politinės veiklos ir bendradar-

biavimo su laicistais 1910 m. Pijaus X pasmerkti
sutvarkymas 73
tarnai 14
tarpimas [/klestėjimas] 13, 33, 37, 57
šv. Δ Tėvai 76
 homilijos 165
turtas 118, 130-131
 ↗ Kałuszyński lasek ↗ parapijos ↗ rinkliavos
grobimas [/atėmimas] 210, 218
pinigai ir depozitai 117, 119
žemė 130, 230
uždaviniai 157
ugdytojai 17
valia 99
vardas (jo išaukstinimas) 18
vedėjai Romoje 89
žaidzos 18, 92

BAŽNYČIOS 208, 241, 249, 252, 266

↗ altorius ↗ kalba ↗ Roma ↗ Vilnius

apleistos 167

išlaikymas 130

katedros 201

↗ Minskas ↗ Vilnius ↗ Vloclavkas

konfiskuotos rusų 118, 230

koplyčios [koplytėlės] 28-29, 40, 83, 89

parapinės 39

paverstos cerkvėmis 137, 208, 222, 230

(susi)gražinimas 137, 149, 230

riaušės 158

statybos 161

šventi paveiksłai 90

tarnai (vargonininkai) 75

↗ Marijonų vienuolija > broliai >> veiklos sritys

BAŽNYTINĖS TEISĖ 180

Kanonai [/Kanoniskieji Įstatai, /Jus Canonicum, /Kodeksai] 82, 88, 165, 205, 239, 242
 ↗ mokslas

Naujasis Kodeksas 118

Benedikto XV 1917 m. paskelbtas Codex Juris Canonici galiojo 1918-1983

BAŽNYTINĖS APEIGOS

↗ giesmės ↗ pamaldos ↗ Rezurekcija

bažnyčios atšventinimas 143

BAŽNYTINĖS APEIGOS - BOBIČ

kūšimas į Δ tautinių dalykų 163
procesijos 143, 200, 243, 254, 261

BAŽNYTINĖS BAUSMĖS

ekskomunika 228
interdiktas 230
draudimas naudotis sakramentais, sakramentalijomis; karais skiriamas ne asmeniui, o teritorijai – papapijai
suspensa 103, 152, 205

BAŽNYTINĖS ŠVENTĖS 97, 204

Atvelykis 196
Didysis ketvirtadienis 196, 256
Dievo Kūno iškilmė (švč. Kristaus Kūnas ir Kraujas, Devintinė) 163
Gavėnia 204
sekmadieniai 248
šv. Juozapas 176, 204, 250
šv. Kalėdos 67, 120, 123, 166
šv. Kazimieras 164
Kūčios 120
Švč. M. Marijos Nekaltasis Prasidėjimas [Švč. Panelė Nekaltai Pradėtoji] 109
Naujieji Metai 121
šv. Steponas 117
Trys Karaliai 227
šv. Velykos 192, 195
Verbų sekmadienis 252, 260, 264

BAŽNYTINIAI DOKUMENTAI

aktai 117
metrikai, jų schemas [šematai] 118-119

BAŽNYTINIS TEISMAS [dvasinis] 229, 239, 261, 266

BEDIEVYSTĖ (ateizmas) 14, 99

⁷ Dievas > gyvenimas be Dievo
bedievių veiklos padariniai 37

BELGAI 258

BELSKAS [Bielskas] (Bielsk Podlaski) 223, 226
JMI V. vysk. dek.; dabart. Lenkijos miestas

BENDRUOMENĖ, BENDRUOMENIŠKUMAS → Marijonų vienuolija > vienuolio nuostatos > vienuoliškas gyvenimas → papapijos

šv. BENEDIKTAS NURSIETIS 277

BENEDIKTAS XIV, XV → Šventasis Tėvas
BENEDIKTINAI, BENEDIKTINĖS → vienuolijos > moterų > vyrų

BERLYNAS (Lietuvos atstovybė) 120

BERNOTAS Pranas 161
(1864-?) kun. (1888 m.); Ratyčios kleb., šv. Baltramiejaus b. statytojas; lietuvių visuom. veik.

BEURONAS 98
spaudiniai, menais ir giedojimu garsus benediktinų vienuolynas Austrijoje

BIALYSTOK → Baltstogė

BIBLIJA → Šventasis Raštas

„**BIELARUS**“ [„Bialorus“] 156
kaulikiškas savaitišis balngudžių k.,ėjo V. 1913-1915

BIELIAUSKAS Pranas [Bielaukas] (Bielawski) 155
(1883-1958) kun. (1911 m.); V. Katedros vik. (1911-1940); lenkų kalintas (1927 m.); Aušros Vartų (1940-1944), Valkininkų (1945-1958) kleb.; lietuvių visuom. veik., Lietuvių mokslo d-jos narys, V. lietuvių šv. Žitos labdarybės d-jų pirm.; tautosakos, etnografinės ir numizmatinės medžiagos rinkėjas

BIELSKAS (BIELSK PODLASKI) → Belskas

BILCZEWSKI Józef 83
(1860-1923) Lvovo arkiv. (nuo 1900 m.)

BIRŽIŠKA Mykolas 129, 135, 201, 215-216, 259, 269

(1882-1962) lietuvių visuom. veik., L. Tarybos narys; mokslininkas; V. lietuvių gimn. steig. dir.; 1919 m. bolševikų suimtas su A. Janulaičiu, J. Vygodskiu pasirašė pareiškimą, kad išsižada veiklos L. Taryboje; Laikinojo V. lietuvių k-to steig., pirm. (1919-1922); JM gerbėjas

BIRŽIŠKA Vaclovas 135, 194
(1884-1956) lietuvių visuom. veik.; mokslininkas; L. bolševikinės valdžios švietimo liaudies komisaras (1919 I-II), Liubelo švietimo liaudies komisaro pav. (1919 II-IV); V. gimn. mokyt.; Laikinojo V. lietuvių k-to narys

BIZAUSKAS Pranciškus 82
(1861-1937) Žemaičių vysk. kun. (1886 m.); Kretingos kleb. (1900-1905); OFM (1912 m.), provinciolas

BOBIČ Ildefons [Bobičas] (Bobicz) 168
(1890-1944) kun. (1915 m.), JMI dirbo Drujos par., sakė pamokslus balngudžių k.; balngudžių visuom. veik.

BOBNIS Pranciškus 240, 268
(1879-1952) *kun.* (1902m.); *Giedraičių kleb.* (1920m.),
dėl par. vykusių tautinių ginčų lenkų suimtas, vėliau
Rudaminos kleb.

BOLŠEVIKAI [/komunistai maksimalistai]
117-118, 120-123, 125-139, 141-156, 158-159,
163, 166, 168-171, 175-177, 181, 185-198,
202, 209, 211-214, 219-222, 229, 231-232,
243, 246, 251, 254-257, 260, 262, 265-267
↗ komunizmas ↗ laikraščiai ↗ Lenkija > politika
>> derybos >> taika ↗ mokyklos

dekretai 194

Bažnyčios ir valstybės atskyrimo 153,
195-196

paskelbtas 1919 03 31

Bažnyčios laisvės 181

mokyklų 131, 135, 187, 190, 192-194

paskelbtas 1919 03 31

žemės 130

paskelbtas 1919 01 14

įsakymai

dėl mokyklų veikimo 193

dėl susirinkimų draudimo 144

kariuomenė, milicija [/raudonoji, /rau-
dontųjų] 125-127, 197, 257

↗ Vilnius > likimas >> užėmimas

kareiviai 129, 140-141, 144, 150, 155,
168, 197-198

lenkai 140

žydai 126

karininkai 144

lenkai 141

milicininkai (žydai) [milicijantai] 140, 197

raudonarmiečiai [/raudongvardiečiai]
126, 140-141, 155, 177

propaganda ir ideologija [bolševizmas]
194, 257

↗ klasių kova ↗ mokyklos > bolševikų

manifestacijos [procesijos] 155

mitingai darbininkams, sodiečiams 146

↗ socialiniai sluoksniai > darbininkai > sodiečiai

kunigų užpildinėjimas 127

mokslas 148

paskaitos 155

vieši susirinkimai 136

provokatoriai, šnipai 175, 180, 188-
189, 191

↗ Dybowski ↗ Fromm ↗ Kairys ↗ Żadkiewicz
reformos 128

represijos [blogas elgesys] 150, 160

↗ cenzūra ↗ Dyakowski

areštai 126-127, 129, 135, 141-142,
145-148, 151, 155-156, 163, 166, 170,
177, 188, 191, 197

↗ kunigai > patyrę represijas ↗ Matulaitis >
Vilniaus vyskupas >> suėmimo pavojus

ėmimas įkaitų [/laidų] 198

↗ Bortkevičienė ↗ Dogelis ↗ Gira ↗ Reinyis
↗ Vailokaitis

ėmimas į kariuomenę 197

kerštas 125, 128

kratos 117, 127, 142, 162, 185

krautuvijų uždarymas 162

sušaudymas 155

žydų atžvilgiu (žudynės) 144, 150, 222

revoliucija 143

Rusijoje [/komunistų] 130, 181

santykiai su Bažnyčia 130, 132-133,
146, 150, 153, 181-182, 196

↑ dekretai

sukilimas prieš juos 188-189

šalininkai 145

lietuviai 121, 213, 257

žydai 198-199, 257

valdžia 127, 140, 142-143, 148, 181-182,
188-189

↗ Vilnius > valdžia >> miesto valdyba

įstaigos 128, 132, 148

būstų skirstymo skyrius 185-186, 189
↗ Abramovas

komisarai [/vadai] 131, 140, 185-186,
194-195

↗ Mickevičius-Kapsukas

švietimo 135, 194-195

↗ Biržiška V. ↗ Leszczyński-Leński

užsienio reikalų 181

komisariatai 192

komitetai 158

↗ Olski

kumečių ir darbininkų Tarybos 119-
122, 131

Vileikos 119

tarnautojai

↗ Jupavičius ↗ Kairys

kalėjimų prievaizdas 188, 191

↗ Oldak

BOŁŠEVIKAI - CIBULSKAS

- ūkio reikalų instruktorius** 150
 ↗ Kairys
valdyba 187
 ↗ Liutkevičius
vėliavos (raudonos) [vėluvos] 128
- BORGONGINI** Duca Francesco 275
 (1884-1954) *arkiv., nuncijus Italijoje; vėliau kard.*
- BORTKEVIČIENĖ** Felicija 151, 156, 198
 (1873-1945) *merg. Povickaitė; lietuvių visuom. veik., slaptos spaudos platintoja; 1919 m. bolševikų laikyta įkaite Smolensko kalėjime*

BORUNAI → Barūnai

- „**BOŽE, COŚ POLSKĘ**“ 162, 202
 „Dieve, kvas Lenkiją“, patriotinė - religinė lenkų giesmė, tradiciškai laikyta tautos himnu

BRAZYS Teodoras 152
 (1870-1930) *kun. (1900 m.) prel.; stud. Rėgensburgo aukštojoje muzikos m-loje; V. kun. sem. prof., Katedros vik., choro ir orkestro vadov. (1907-1917); suspenduotas dėl memorandumo vokiečiams; Kauno kun. sem. (nuo 1923 m.), VDU (nuo 1924 m.) prof.; folkloro rinkėjas*

BREVIJORIUS 74, 165

BRIUSELIS [Briukselis, Brukselis] (Bruxelles, Brussel) 259, 271

BROLIŠKUMAS 24, 116, 120, 124, 204

BRONIKOWSKI Kazimierz [Bronikowskis] 80
 (1877-1950) *kun. (1902 m.); Varšuvos kun. sem. duosios t. (nuo 1907 m.); MIC (1911 m.); vienas MIC Lenkijos provinc. pradininkų, generalinis vik. Lenkijoje (1922-1927), vicegen. (1927-1937)*

BRUKSELIS (BRUXELLES) → Briuselis

BŪČYS Petras Pranciškus (Buczys) 91, 271

(1872-1951) *kun. (1895 m.); MIC gairinuojas ir antrasis po JM narys (1910 m.); stud. teol. Fribūro u-te, teol. dr.; Dv. akad. prof., vicerekt., rekt. (1902-1916); Kauno u-to prof., rekt. (1922-1928); Rynų apeigų vysk. (1930 m.); MIC generalinis vik. L. (nuo 1923 m.), gen. (1927-1933, 1939-1951); rezidavo Romoje; kelių Romos kurijos kongr. konsultorius; teologijos veikaltų aut. ↗ Kolpinskij*

BULĖ (VYSKUPO SKYRIMO) → Šventasis Tėvas

BUTRIMOVICH [/Butrimavičius] (Butrymowicz) 175, 206
kun. (1919 m.); stud. V. kun. sem.; susipratęs balgudis

CAMPA Luigi 91
 (1879-1966) *kun.; JMI Romos vikariato tarnautojas; šv. Petro kapitulos kan. (nuo 1932 m.)*

CANONICI REG. IMMACULATAE CONCEPTIONIS → vienuolijos > vyrų

CARAS → Rusija

CAROLI Rodolfo 81, 83-84, 89
 (1869-1921) *kun.; JMI Šv. Vienuolių reikalų kongr. sek. pav.; tit. arkiv., internuncijus Bolavijoje (nuo 1917 m.)*

CELEBRATA → kunigai > įgaliojimai

CENZŪRA 135, 245

CERKŲS → konfesijos > ortodoksybė

CHALECKI Lucjan [/Chaleckis] 243, 247, 255, 262-263
 (1873-1964) *kun. (1899 m.), prel.; kilęs iš didiekių giminės nuo Minsko; su JM stud. Dv. akad.; m-lų prof. Baltstogėje; V. kapitulos kan., kurijos kancleris (1920-1926), tribunolo oficials (iki 1946 m.); vėliau dirbo Gardine ir Maišiagalėje; JM bičiulis, koresp.*

CHARDIGNY Pierré Auguste 252, 258-261, 263, 268-269
prancūzas pulkininkas, Tautų S-gos tarptautinės Karinės kontrolės komisijos padėčiai V. krašte stebėti pirm.

CHICAGO → Čikaga

CHOMSKI Leopold [Chomskis] 163, 184, 194-196, 203, 205-207
 (1885-1982) *kun., V. kun. sem. prokuratorius, Bažnyčios istorijos prof. (1918-1919); vėliau V. m-lų prof.*

CHRUCKI Józef [Chruckis] 148
 (1876-?) *Mogilovo arkiv. kun. (1901 m.); pabėgęs į V. dirbo šv. Kazimiero b. (1919 m.)*

CYBELIS → Cibulskis

CIBULSKAS Pranas [Cibulskis] (Cybulski) 183
 (1892-1967) *kun. (1920); stud. V. kun. sem. (1916-1920); Merkinės, Žaslių vik. (1920-1927), Perlojos, Birštono, Kalvių, Želvos kleb.; sovietų ištremtas 10 m.*

CIBULSKIS Pranciškus [Cybelis] (Cybulski) 271

(1885-1943) *kun.* (1908 m.); *dirbo Obolcų par., vėliau JAV; Trobų kleb., hitlerininkų sąsaudytas*

CICHOŃSKI Antoni [Cichonskis] 184
(1888-1975) *kun.* (1912 m.); *stud. Dv. akad.; V. kun. sem. moralinės teol. prof.; Baltstogės kun. sem. prof., rekt. (nuo 1945 m.)*

CIEPLAK Jan [Ciepliakas] 275

(1857-1926) *kun.; Dv. akad. prof.; Mogiliovo pavyšk. (1908 m.), arkiv. (1914-1923), bolševikų nuteistas mirti, pabėgęs; V. arkiv. (paskirtas 1925 m., bet neužėmė sosto, nes mirė JAV)*

CIEPLIŃSKI Antoni [Cieplinskis] 224

(1873-1935) *Varšuvos arkiv. kun. (1898 m.), prel.; generalinis religijos dėstymo vizitatorius Lenkijoje (nuo 1920 m.); JM bičiulis; JM 1919 m. teikė jo kandidatūrą į V. pavyšk.*

CIESIULIS 229

Inurkės par. gyvenojas, skundęs lietuvius kunigus

CIJUNAITIS Matas 164

(1886-1955) *kun. (1909 m.) kan.; Vievio (1916-1923), Kietaviškių, Žaslių (1925-1946) kleb. dek.; vysk. J. Kuktos padėjėjas; sovietų ištremtas (1946-1949); lietuvių visuom. veik.*

CIKOTO Andrej 156-157, 192, 196-197

(1891-1952) *kun. (1914 m.); Molodočno kleb.; Minsko kun. sem. prof. (1919-1920); baltgudžių visuom. veik.; MIC (1919 m.); MIC Baltgudijoje pradininkas, Drujos vien. steig., vyresnysis; Jėzusas Eucharistijoje Tarnaičių seserų kongr. globėjas; MIC gen. (1933-1939); archimandritas, Rytų apėigų apaštališkasis administratorius Mandžūrijoje (1939-1948); mirė sovietų tremtyje*

CODIX JURIS CANONICI → bažnytinė teisė

COLLEGIUM GALLICUM, POLONICUM → Roma

CONGREGATIO... → Apaštalų Sostas > Šventosios kongregacijos

CONSISTORIUM SECRETUM → Apaštalų Sostas

CZARBA Konstanty 83

(1848-1927) *kun.; rezurekcionistų kongr. vicegen. (nuo 1911 m.)*

CZARNOWSKA Anna [Czarnowskiūtė]

163, 195
(1878-1945) *vien. nazaretietė (Marija Valerija); V.*

org. slaptų mokykl. sem. (1906 m.), steig. ir vadovavo įstaigai, apimančiai m-lą, gimn., mokykl. sem. (1916-1920); vėliau kongr. vizitatorė

CZERNIAWSKI Antoni [Černiavskis] 238
(1867-?) *kun. (1892 m.) kan.*

„**CZERWONY SZTANDAR**“ 163

„*Raudonoji vėliava*“, *lenkų socialistų daina*

ČENSTAKAVA [Częstochowa] 90, 275

ČERNIAVSKIS → Czerniawski

ČIKAGA [Chicago] 271

‡ Marijonų vienuolija > namai

ČORNY (Niger) Samuel 199, 208

V. žydų visuom. veikėjas

DABRILA Matas (DobryŃła) 110

(1846-1935) *Seimų vysk. kun. (1869 m.), prel.; Vilkaviškio kleb., dek. (1890-1935); Seimų vysk. adm. (1915-1917); vėliau Vilkaviškio vysk. generuluik.*

DAMBRAUSKAS Aleksandras [Dambrauskas] 104

(1860-1938) *slapyv. Adomas Jakštas; Žemaičių vysk. kun. (1888 m.), prel.; Dv. akad. prof. (1900-1905); vėliau dirbo Kaune; teologas, filosofas, filologas, poetas; lietuvių visuom. veik.; kandidatas į V. vysk. (1918 m.)*

DANDINI Ascenso 81, 84-85

kun. prel.; Šv. Seminarijų ir studijų reikalų kongr. sekr. (1911 m.)

DANGUS 10, 71, 146

dvasios kilimas į jį 28

Karalija 179

kelias į jį 10, 126

dangiškoji tėvynė 43

DARBININKAI → socialiniai sluoksniai

DAROWSKA Marcelina (kn. „Cztery pogadanki rekolekcyjne M. M. ze swymi wychowankami“) 83

(1827-1911) *pal. vien.; Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo kongr. steig. (drauge su J. Karska); rekolekčių vadovo „Keturi M. M. rekolekčių pokalbiai su savo auklėtinėmis“ (2 leid.: Lvovas, 1907 m.) aut.*

DAUGAI - DIEVAS

DAUGAI (Daugi) 164

DAUGPILIS [Dvinskas] (Daugavpils, Dźwińsk) 121

DEKALOGAS → Dievas > Dešimt Įsakymų

DEKANAI → kunigai > pareigybės

DEMARKACINĖ LINIJA → Lietuva

DEVOCIONALIJŲ KRAUTUVĖ (Romoje) 81

DYAKOWSKI Napoleon [/Dijakowskis, /Dijakauckas] 158-160, 265-266
(1874-1920) *kun.*; *JMI V. Visų Šventųjų par. kleb.; lenkų visuom. veik.; bolševikų nužudytas*

DYBOWSKI 168, 213

buvęs lenkų karininkas, bolševikų provokatorius

DIDYSIS KETVIRTADIENIS → bažnytinės šventės

DIECEZIJOS → vyskupijos

DIEVAS [/Apvaizda, /Aukščiausiasis, /Viešpats] 3, 10-11, 13, 17, 23, 26, 43, 45, 57, 62-63, 67, 74, 86, 105-107, 116-117, 124-126, 135, 143-149, 153-155, 160, 162, 166-168, 170-171, 173, 176, 179, 182, 238, 277
↑ šv. Bažnyčia ↗ Jėzus Kristus ↗ kunigai > ypatybės >> teigiamos ↗ malda ↗ malonė ↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas > pavojai > tikslai > vienuolio nuostatos ↗ Matulaitis > pasiketinimai ↗ Švenčiausioji Trejybė ↗ Šventoji Dvasia ↗ vyskupai > geri ↗ žmogus > kūnas > savybės

akys (gailėstingos) 76

atpildas 182

baimė 10-11, 65

bausmės 126, 163

dvasia 3, 9, 16, 27, 62, 86, 100, 197

skleidimas 69

Dešimt Įsakymų 146

galybė 43, 71

garbė (didesnė, kas dėl to daroma) 3, 6, 9-13, 15-21, 24, 27, 29, 31, 33-37, 41-47, 50-51, 54-55, 57, 60-62, 64-66, 70-71, 75, 90, 93-94, 99-100

↑ ypatybės ↑ nuostatos

gyvenimas be Δ 12

ypatybės 39

↑ galybė ↑ įvardijimai

atsidavęs mums 30

dosnus 71

gailėstingas [/didelio pasigailėjimo Δ] 67, 76, 67

gavinantis 64

geras [geriausias Δ] 24, 76-76

linksminantis 64

pirmas mūsų ieškantis 24

raginantis dirbti Δ garbei 24

rūpestingas 23

sergėjantis 145

stiprinantis 64

šaukiantis prie darbo 21, 26

teikiantis prieglobstį 14

vedantis, rodantis kelią 11, 16, 25, 30, 32-33

↑ išganyką 21

↑ tobulybę 24, 26

visa žinantis [/visažinis] 13, 94

visur esantis 10

įvardijimai

Dangiškasis Tėvas 32, 64

Neklaidingas Mokytojas 73

pagalbininkas 148

Sutvėrėjas [/Sutvertojas] 11, 18, 30

frazeologizmai

Δ duos [/duotų] 211, 268

Δ žino 213-214, 217, 221

karalija 9, 146

praplatinimas [/igyvendinimas] 3, 33, 35

kelias (keliai) 27

kelias prie Δ 53, 59

kliūtys Δ sieloje 25

maldavimai, kreipiniai į Δ 4, 6, 10-11,

16, 18, 23-24, 33-34, 40, 43, 50, 54-55,

62-65, 67-69, 70-76, 125-126, 135, 153,

162, 173, 182, 206, 213-214, 218, 220-

221, 247, 276-277

meilė [/meilės ugnis] 9, 16, 24, 63

namai [/Aukščiausiojo Būstai] 24, 122

nuostatos, pastangos Δ atžvilgiu 13-

14, 25-26, 29, 34-36, 53, 57, 94

↑ dvasia ↑ valia ↑ vardas ↑ žodis

atgimti 25

atsiduoti (malonei, valiai) 10, 13, 19, 25,

30, 32, 59, 62, 65, 94, 212

atsižvelgti į Δ 83
būti akivaizdoje [džiaugtis, /gyventi, /ilsėtis, /mąstyti, /skendėti, /veikti] 13, 20, 25, 27, 29-31, 38, 40, 44-45, 65-66, 72, 74, 94
dėkoti 31, 33-34, 45, 64, 66-67, 71, 73, 75-76, 91, 97, 135, 144, 154, 176, 206, 246, 256, 264, 271, 277
eiti Δ keliu 28, 36
gilintis 24
grįžti 51
ieškoti 3, 17, 24-25, 29-30, 47, 65
 ↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas
įtikti, neužrūstinti 24, 31, 66
kreipti mintis 29
mylėti 22, 28, 33-34, 36, 44, 55, 57, 61, 63, 76, 98, 136, 277
garbinti [/pagarbinti] 20, 32, 54, 63, 75, 184, 226, 263
pa(si)aukoti [/pasišvesti] 10, 18, 22, 26, 33, 39, 42, 71
pavesti [/pasitikėti] 277
     save 40
     reikalus 105, 126, 147, 160, 170
     sielą 64
     viską 99
prisiekti prieš Δ 49
pulti į prieglobstį 33
sielą [/dvasią, /širdį] **kelti** [/kilti, /kreipti] į Δ 20, 28-30, 47-49, 65, 67, 72
širdyje turėti 29
tarnauti 20, 22, 31, 34, 38, 53, 61, 71, 88-89, 277
vesti [visus] **prie Δ** [/traukti] 22, 24, 26, 36, 47-49, 59
vienytis su Δ 30, 40, 45, 59, 65, 72, 277
visur Δ įnešti 17
pagalba 21, 30, 44, 66-67, 69, 97, 106, 116, 143, 149, 155, 160, 166-167, 171, 179, 222
 ↑ ypatybės
reikalavimai 26
santykis su valdžia 146
sūnūs 23
širdis 22
vynynas, dirva 33, 86
tarnai 33, 43, 75-76
     tikri 23, 67, 75

Δ **Tėvas** 3
valia 12-13, 22-23, 26, 28, 30, 32, 42, 45, 59, 94, 99, 107, 126
 ↑ nuostatos
     išsipildymas 33
     ištyrimas 63
     vienijimasis su ja 30, 40
     vykdymas 27-28, 45
vardas 54, 69
     garbinimas 13, 69
žodis 252
     skelbimas 48, 157-158

„DIEVAS MŪSŲ GELBĖTOJAS“ 147

DIEVOBAIMINGUMAS 13

↗ žmogus > savybės >> dievotas

DIEVO KŪNO IŠKILMĖ → bažnytinės šventės

DIJACEIJIJOS → vyskupijos

DIJAKAUCKAS (DIJAKOWSKIS) → Dyakowski

DYSNA [Disna] (dekanatas) 241

JMI V. vysk. dek.; miestelis dabart. Balgudijoje

DMOCHOWSKI 190

V. lenkų Švėtimo k-to narys

DMOWSKI Roman [Dmowski] 214

(1864-1939) lenkų politikas, 1893 m. steig. ND, partijos lyderis; Rusijos Dūmos narys; Lenkų tautos k-to (steig. Lozanoje 1917 m., centras Paryžiuje) pirm.; Lenkijos astovas Paryžiaus taikos konferencijoje; siekė L. abešijos; svarbiausias J. Piłsudskio antagonistas

DOBROCZYNNOSĆ → Vilnius > bažnyčios >> Labdarybės (koplyčia)

DOGELIS Povilas 151, 198

(1877-1951) Žemaičių vysk. kun. (1899 m.), kan.; 1909 m. JM kviestas stoti į MIC, vysk. neateistas; lietuvių visuom. veik.; gyveno V. 1915-1919; kalintas vokiečių (1916 m.); bolševikų laikytas įkaitu Smolensko kalėjime (1919 m.); pasakė zitičių vardu kalbą per JM laidotuves

DOLORISTAI → vienuolijos > vyrų

DOMAŠEVIČIUS Andrius 213

(1865-1935) visuom. veik. socialistas; L. bolševikinės valdžios sveikatos apsaugos liaudies komisaras (1919 m.)

DOMINIKONĖS → vienuolijos > moterų

DOMODOSOLA - EUROPA

DOMODOSOLA [Domodossola] 79

šiaurės Italijos miestas

DORYBĖS (krikščioniška, katalikiška dora, jos principai) 27, 45, 51, 56, 72, 145, 220

↗ broliškumas ↗ meilė

DRABB Waclaw [Drab'as] 157

(1889-1955) *kun. (1913 m.); Molodečno kleb. (nuo 1919 m.)*

draugijos → visuomenė > organizacijos

DRUJA 167

JMl V. vysk. par.; pirmojo MIC centro Balgudijoje vieta (nuo 1923 m.); miestas dabart. Balgudijoje

↗ Bobič ↗ Cikoto ↗ Zenkevič

DRUSKININKAI [Druskeninkai] 161, 258

DŪKŠTOS [Dūkštai] (Dukszty) 264

↗ Zacharzewski

DVARAI 128-131

DVARANAUSKAS Vincentas [Dvaranaukas] (Dworanowski) 82, 105, 109, 124

(1871-1966) *Seimų vysk. kun. (1899 m.); stud. su JMl Dv. akad.; Seimų kun. sem. prof., viceregens (1903-1911); MIC (novic. 1911 m.), Marijampolės namų vyresnysis (1918-1920), įvairių MIC par. kleb., globotų d-jų rėmėjas*

↗ Laukaitis

dvarininkai → socialiniai sluoksniai

DVASIA 7, 24, 30-31, 36, 40, 61, 75

↗ šv. Bažnyčia ↗ dangus ↗ Dievas ↗ Jėzus Kristus ↗ krikščionys > pirmieji ↗ kunigai > ugdymas ↗ malda ↗ Marijonų vienuolija ↗ Matulaitis > pasikeltinimai ↗ žmogus

(at)gaivinimas [atnaujinimas, /kėlimas, /stiprinimas, /žadinimas] 29, 42, 65-66, 68, 91, 147, 157

atšalimas [išsišlaškymas, /nusmukimas, /pagedimas, /su)silpnėjimas, /sudrumstimas] 8, 20, 26-29, 97

darbas 35

laisva 24

ramybė [ramumas] 20, 29, 45

reikalai 157, 244

stiprybė [tvirtybė] 16, 45

tikroji 73

Δ vargšas 76

vidinė 93

DVASINĖ AKADEMIJA → Sankt-Peterburgas

DVASININKAI → kardinolai → kunigai → vyskupai

DVASINIS GYVENIMAS [dvasiškas] 26, 40, 50, 58, 65

↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas ↗ Matulaitis

atgijimas [atsinaujinimas] 22, 25, 38

tobulinimas 6, 8

DVASINIS TEISMAS → bažnytinis teismas

DVASINIS VADOVAVIMAS [dvasiškasis] 31

↗ kunigai > ugdymas ↗ Marijonų vienuolija > tėvai

DVINSKAS (Dźwińsk) → Daugpilis

DZIECI MARYI → katalikai > veikla >> organizacijos >>> maldingosios draugijos

„DZIENNIK WILEŃSKI“ 108, 111, 173, 211, 246

ND pakraipos dienraštis,ėjo V. 1916-1939

↗ Maciejewicz ↗ Obst ↗ Songin

EIDIMTAS Leonas 179

(1893-1929) *kun. (1919 m.); JMl stud. V. kun. sem.; Kalesnikų, Švenčionių, Širvintų vik., Nedingės kleb.*

EIDUKEVIČIUS Pranas (Eidukiewicz) 129, 148-149

(1869-1926) *lietuvių ir lenkų visuom. veik. socialistas; vėliau bolševikų veik.; V. Darbininkų tarybos pirm. (1918-1919)*

EKERTAS 151

Aukštadvario gyventojas, politinis prisitaikėlis

EKSKOMUNIKA → bažnytinės baudmės

ELLERT Juliusz Aloizy [Ellertas] 139, 142, 148, 193, 226

(1866-1925) *kun. (1899 m.), g. kan.; JMl V. šv. Jono par. kleb.*

ENDEKAI → politinės partijos > lenkų

ESTAI [/ingauniai] 215

EUROPA 7, 271

šv. EVANGELIJA 25, 37, 42, 51, 88, 100,

113, 241

↗ pamokslai > tikibiniai

dvasia 13, 41

↗ Marijonų vienuolija > vienuolio nuostatos

motyvai

paklydusi avelė 37, 42, 58

sūnus palaidūnas 37

skelbimas 179

EVANGELIZAVIMAS → Marijonų vienuolija > veiklos sritys

EŽERĖNAI → Zarasai

FARIZIEJAI [parizėjai] 58

FELDKIRCHENAS 98

Vakarų Austrijos miestas; nuo XIX a. veikė SJ noviciatas, Stella Matutina kolegija

FILOSOFIJA → mokslas

FONCK Leopold [Fonckas] 99

(1865-1930) kun. SJ; Popiežiškojo Biblijos instituto Romoje org. ir pirmasis rekt.

FRANCŪZAI → prancūzai

FRIBŪRAS [Friburgas] (Fribourg, Freiburg)

79-82, 84, 90, 95, 180

Šveicarijos miestas

↗ Marijonų vienuolija > namai

Canisianum 95

Pere Girard g-vė Nr. 8, dvasininkų studentų bendrabutis, kuriame stud. metais gyveno JM; 1911-1912 m. buvo įsikūręs MIC noviciatas

universitetas 81

katalikiškas, steig. 1889 m.

FROMM 175

bolševikų provokatorius

GALAUNĖ Jonas [Hołownia] 151

(1876-1946) kun. (1900 m.), prel.; menotyrininko Pauliaus Galaunės brolis; Jiezo kleb., Stakliškių dek. (1910-1928); Nemaniūnų kleb. (1928-1932); lietuvių spaudos bendradarbis

GALICIJA (ordinariatai) (Galicja) 92

GANYTOJAI → vyskupai

GANYTOJIŠKIEJI LAIŠKAI → Matulaitis > Vilniaus vyskupas → vyskupai > ganytojų raštas

GANUSEVIČ Aljaksandr [Hanusevičius] 175

diak.; kilęs iš Alėnų; JMI stud. V. kun. sem.

GARBĖ (garbingos vietos) 47, 49-50, 64, 92-93

↗ Marijonų vienuolija > pavojai ↗ Matulaitis > pasiketinimai

tuščia 4, 25, 49

GARBĖS KOMITETAS AUKŠTOSIOS SILEZIJOS PLEBISCITUI AUKŲ RINKTI → lenkai > organizacijos >> Komitet Honorowy...

GARDINAS (Grodno) 123, 125, 128, 166, 211, 220, 224, 229, 246, 258, 265, 270

↗ Chalecki ↗ Grinkevič ↗ katalikai > veikla >> įstaigos >>> vaikų ↗ Żebrowski ↗ vienuolijos > moterų > nazaretietės

JMI V. vysk. dek.; miestas dabart. Baltgudijoje

Bernardinų parapija 224

↗ Kuryłowicz

gimnazijos (berniukų, mergaičių) 224-225

baltgudžių jaunimo kuopelė 173, 225

miesto atstovai 224

GASPARRI Pietro 275

(1852-1934) kard. (1907 m.); Vatikano valst. sekr. (1914-1930)

GAVĖNIA → bažnytinės šventės

GEIDULIAI 45, 48, 63

GEISMAI 62

geri ir šventi 28

GELBĖJIMO ARMIJA → konfesijos > protestantųybė

GENUJA [Genova] 79

Italijos miestas

GERA VALIA 115

↗ žmogus

GERI DARBAI, NORAI 8, 10, 26, 49

alkano sušėpimas 203

GERVĖČIAI (Gerviaty, Gierwiaty) 209

↗ Jakavonis

GIEDRAIČIAI (Giedrojcje) 227-229

↗ Bobnis ↗ Gumbargis

GIEMĖS – ŠV. IGNOTAS

GIEMĖS

↗ „Boże, coś Polskę“ ↗ „Dievas mūsų Gelbėtojas“ ↗ šv. Mišios > „Gloria“ ↗ „O moj Boże, wieru Tobie“ ↗ „Po Tavo apgynimu“

GIRA Liudas 156, 198

(1884–1946) *poetas, lietuvių visuom. veik.; V. karo komendantas (1918 m.); bolševikų laikytas įkaitu Smolensko kareivime (1919 m.)*

GLOBOS ĮSTAIGOS → katalikai > veikla
→ visuomenė > organizacijos

„GLORIA“ → šv. Mišios

„**GŁOS WILEŃSKI**“ 241, 249

ND pakraipos saviraštis, dienraštis,ėjo V. 1921–1936

GNIEZNAS (Gniezno) 228

Lenkijos miestas

GÓRSKI Czesław [JGórkis] 242–244, 254, 261

(1872–?) *kun. (1895 m.); JMI Ašmenos dek. kleb.*

GOŽA → Ožė

GRALEWSKI Jan [Gralewskis] 80

(1868–1924) *kun.; Varšuvos Maloningasis Dievo Motinos b. rekt. (1896–1906); I ir II Rusijos Dūmos narys; švietimo org.*

GRINKEVIČ Francišek [Hrinkevičius] (Hrynkievicz) 173, 225

(1884–?) *kun. (1907 m.); JMI m-lų pref. Gardine; baltgudžių visuom. veik.*

DE GRUM-GRGIMAILO Sergej Efimovič [Grumas] (Grum-Gržimaila; Grum-Grzymajło) 86–87, 90–91, 93–99

(1866–1945) *kun. (1908 m.); caro ministro sūnus; konvertuistas; stud. Sankt-Peterburge, Berlyne, Heidelberge, teol. Insbruko u-te; informavo Šv. Sostą apie katalikų padėtį Rusijoje; talkino JM atkuriant MIC; ketinimų stoti į MIC neįgyvendino*

GRUZINAI 255

GRUZINSKAITĖ 139, 141, 163

kunigaitė; rusė konvertė

GUDAI → baltgudžiai

GUDIJA → Baltgudija

GUMBARAGIS Karolis 227

(1885–1958) *kun. (1910 m.); JMI Lazūnų, Sužionių, Giedraičių kleb.; lietuvių visuom. veik.*

HACZELA Peregryn [Hačela] 227

(1865–1942) *kun. OFM Conv., Lenkijos provinc., kongr. generalinis asistentas; 1919 m. avyko į V. atkurti OFM Conv. vienuolyno*

HALLER Józef 214

(1873–1960) *vienas lenkų armijos kūrėjų, gen.; 1919–1920 vadovavo kovai su bolševikais; Švč. M. Marijos sodalijos narys*

HANUSEVIČIUS → Ganusevič

HANUSOWICZ Jan [Hanusovičius] 112–113, 115, 149, 196, 247

(1864–1940) *kun. (1886 m.); prel.; stud. Dv. akad.; –30 m. V. m-lų pref; V. vysk. adm. – kapitulinis vik. (1918 VI–XII)*

DE HERGETT Ab. Józef 181

(1879–?) *kun. (1905 m.); Minsko kun. sem. prof.*

HOŁOWNIA → Galaunia

HOLŠANAI → Alšėnai

HRINKEVIČIUS (HRYNKIEWICZ) → Grinkevič

HRYNIEWIECKI Karol 237–241, 245–246, 248–250, 255

(1841–1929) *V. vysk. (1883–1885), caro valdžios ištremtas; tit. arkiv. (1890 m.); gyv. Lvove (1895–1919); į V. avyko pakeistas ND (1919–1921)*
↗ lietuviai > memorialas

IDEALAS → meilė

İDOLTA (Idołto) 167

JM steig. V. vysk. Drijos par. flėja; dabart. Baltgudija

YDOS [pikti geismai] 72

ištvirtimas [paleistuvystė] 14, 68

neapykanta 27

puikybė 49, 70, 76

savimeilė [savymeilė] 23, 25, 29, 42, 70, 72

ŠV. IGNOTAS de Loyola 46, 51, 53, 150

(1491–1556) *SJ steigėjas*

dvasinių pratybų metodas 30

↗ Marijonų vienuolija > tobulinimas

laisškas 165

sekimas pavyzdžiu 42

IMPERIALIZMAS → Lenkija > politika

INDRULIS Jonas 82

(1861-?) *Žemaičių vysk. kun.; buvo nesėkmingai kalbinamas į MIC*

INGAUNIAI → estai

INGRESAS → Matulaitis > Vilniaus vyskupas

INSTRUKAS (universitetas) (Innsbruck) 81

Austrija; u-tas įkurtas 1669 m.; nuo 1857 m. teol. fak. vadov. SJ

INTELIĞENTAI → socialiniai sluoksniai

INTERDIKTAS → bažnytinės baudmės

INTURKĖ 229

↗ Ciesiulis

ISPANIJA → Apaštaltų Sostas

ISTAIGOS → katalikai > veikla → lenkai > organizacijos → lietuviai > organizacijos

IŠGANYMAS → siela

IŠGANYMO KARIUOMENĖ → konfesijos > protestantybė

IŠGANYTOJAS → Jėzus Kristus

IŠMINTIS 23, 43, 54

IŠPAŽINTIS 48, 84, 91, 110, 157-158, 162, 195

↗ kunigai > įgaliojimai ↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas > pavojai ↗ Matulaitis > dvasinis gyvenimas > pasiketinimai (sąžinės sąskaita)

naudojimas tautiniams reikalams 161

nuodėmių išrišimas 49, 133

IŠTVIRKĖLIAI (-ėš) → Marijonų vienuolija > broliai >> veiklos sritys

IŠTVIRKIMAS → ydos

ITALAI 263

↗ kunigai > tautybės

IVANAUSKI [Iwanauskis] 242

balgudžių visuom. veik., mokyt. sem. Barūnuose steig.

ĮZADAI → Marijonų vienuolija

JAKAVONIS Ambraziejus (Jakowanis) 209

(1886-?) *kun. (1911 m.); Gervėčių kleb. (1911-1925)*

JAMONT 221-222

JMI lenkų valdžios V. komisaras; J. Osmolowskio pav.

JANULAITIS Augustinas 129

(1878-1950) *teisininkas, istorikas, lietuvių visuom. veik.; 1918 m. L. užsienio reikalų ministras; 1919 m. bolševikų suimtas su M. Biržiška, J. Vygodskiu pasirašė pareiškimą, kad išžada veiklos L. Taryboje*

JANUŠEVIČIUS Jurgis (Januszewicz) 144

(1871-1947) *kun. (1901 m.); JMI V. vysk. kurijos notaras, JM sekr.; tvarkė buitinius vysk. namų reikalus*

JASIEŃOWKA → Jasienovka

JASIEŃSKI Stanisław [Jasinskis] 135, 238

(1869-1942) *kun. (1894 m.); JMI V. lenkų m-lų pref.*

JASIENOVKA (Jasienówka) 210

JMI V. vysk. Balstogės dek. par.; dabart. Lenkija

↗ Kałuszyński lascek

JAUNUOMENĖ → socialiniai sluoksniai

JEKATERINA II (paminklas Vilniuje) [Katarina] 127

Rusijos imperatorė (1762-1796); paminklas V. Katedros aikštėje atidengtas 1904 m.

JELEŃSKI Bronisław 266

(1891-1959) *kun. (1914 m.); JMI V. m-lų pref.*

JEWJE → Vievis

JEVREINOV Aleksandr [Jewreinovas] 91

(1877-1959) *rusų kilmės kun. (1913 m.); Rytų apeigų vysk. rusų katalikams (nuo 1936 m.); gyv. Romoje*

JEZNAS → Jieznas

JĖZUITAI [JĖZAVITAI] → vienuolijos > vyrų

JĖZUS KRISTUS 15, 17, 20, 33, 36, 48-51,

55, 58, 63-64, 72, 74, 115, 120, 179-180, 220

↗ Alyvų darželis ↗ šv. Bažnyčia ↗ bažnytinės šventės

↗ šv. Kryžius ↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas

> tikslai > vienuolio nuostatos ↗ Matulaitis > pasike-

tinimai ↗ šv. Sakramentai > Švenčiausiasis Sakramen-

tas ↗ Švenčiausioji Trejybė ↗ Šventoji Šeima

dora 114

↑ įsakymai

dėsniai 220

dvasia 4, 18, 23, 34, 42, 48, 63, 67, 110, 206, 220

↗ kunigai > ypatybės >> neigiamos

atgaivinimas [atnaujinimas] 17-18

auklėjimas joje 22

skleidimas [įnešimas, /platinimas] 15, 18, 36-37, 43

JĖZUS KRISTUS - JURGUTIS

garbė 15
 gyvenimas 64
   mirties prasmė 43
   paslaptys 39
   tikslas 3
 įvardijimai 58
   Dievo (Mieliausiasis) Sūnus 40, 54, 63-64, 67, 76
   Išganytojas 33, 40, 180
   Kūdikėlis 67
   Švč. M. Marijos Sūnus 66
   neturtėlis, darbininkas, išniekintasis 93
   prikaltasis prie Kryžiaus 147
 idealai 110, 116, 118
 įrankiai, priemonės 3
 įsakymai [patartys, taisyklės, tiesos] 35, 63
 kančia [sopulingoji] 248, 252
 karalystė [karalija] 14, 37
   ant žemės (Bažnyčia) 17
 kareiviai [kareivija] 14, 37
 kova prieš Δ 37
   ↑ persekiojimai
 Kraujas 64
 maldavimai, kreipiniai į Δ 4, 34, 50, 64, 66
 malonė 23, 42
 meilė 62-63
 mintys 116
 mokslas 15, 116-118, 239
   skleidimas 37
   žmogaus vertė 14
 nepažįstantys Δ [klaidžiojantys] 36-37
 nuostatos, darbai Δ atžvilgiu 14-15, 50
   ↑ dvasia   ↑ mokslas
   atnaujinti visa Δ 4, 21, 27, 63
   atsiduoti 63
   aukoti visa 55
   gerbti 64
   glaustis 54
   dėkoti 64
   ieškoti 17
   ↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas
   įnešti visur 4, 15, 19, 69
   išaukštinti vardą 34
   jausti širdyje 40
   kentėti dėl Δ 12
   kovoti, laimėti visa dėl Δ 15, 37

mylėti 34
 (pa)traukti viską prieš Δ [vesti] 4, 36, 63
 sekti 49-50, 54, 64, 66, 92-94, 185
   pavyzdžiu 23, 34, 58, 63-64, 93
   semtis jėgų 67
   skelbti 36-37, 58, 63
   stengtis būti panašiems 3
   stovėti šalia 49
   varyti Δ darbą 59
   vienytis su Δ 24, 63
 pagalba 17, 44
 (pa)sekėjai 14
 persekiojimai dėl Δ 58
 troškimai 3
 vėliava [vėluva] 206
 vynynas (geras jo darbininkas) 37
 žodžiai 3
   ↗ šv. Evangelija

JIEZNAS [Jeznas] 151
   ↗ Galaunė

JOFFE Leo 199, 208
   V. žydų visuom. veikėjas

JONYNAS Ignas 258-260, 269-270
 (1884-1954) istorikas; lietuvių visuom. veik.; V. lietuvių mergaičių gimn. dir. (1919-1920); bolševikinės L. valdžios švietimo komisariato darbuotojas (1919 II-IV); L. vyriausybės vyriausiasis įgaliotinis V. (1920 VIII-X), Laikinojo V. lietuvių k-to sek. (1919-1920)

JONIŠKIS (miestelis prie Molėtų) 164
   ↗ Piotrowski

JUDAIZMAS → konfesijos

JUNDZILŲ Zygmunt 216
 (1880-1953) teisininkas; lenkų visuom. veik., artimas knjovcams; V. piliiečių k-to nukentėjusiems nuo karo šelpiti narys; V. lenkų k-to narys

šv. JUOZAPAS [Bažnyčios globėjas] 74
   ↗ bažnytinės šventės   ↗ Šventoji Šeima

JUPAVIČIUS 189
   rusas studentas; bolševikų valdžios V. tarnautojas

JURGUTIS Vladas 98
 (1885-1966) finansistas; stud. Dv. akad. (1906-1910), Miuncheno u-te; ekskunigas; lietuvių visuom. veik.; L. monetarinės sistemos kūrėjas

JUS CANONICUM → bažnytinė teisė

KACZMAREK Feliks 152

(1887-1979) *kun. (1910 m.); JMI Vjšniavo kleb.*

KAIMAS → sodžius

KAIRYS 149-150

bolševikų valdžios V. tarnautojas, provokatorius

KAIRIŪKŠTIS Juozas 192

(1855-1937) *lietuvių pedagogas katalikas; V. mokyt. sem. dir. (1918-1927); V. krašto Lietuvių mokyt. s-gos garbės prezidentas*

KAIŠIADORYS 123, 152, 183

↗ Kukta ↗ Matulaitis-Labukas ↗ Varnas

KAJSEWICZ Hieronim [Kaisewicz]

(Kaisevičius) 83

(1812-1873) *kun.; vienas rezurekcionistų kongr. steig.*

KAKARIEKA Tomas [Kakariekio] (Kaka-

reko) 264, 268

(1864-?) *kun. (1895 m.); Merkinės kleb. dek., Maišagalos (1911-1925) kleb.*

KAKOWSKI Aleksander [Kakowski] 79,

85, 89

(1862-1938) *kun. (1886 m.); Dv. akad. rekt. (1910-1913); Varšuvos arkiv. (1913 m.), kard. (1919 m.); rėmė MIC*

KALBA, KALBINIAI SANTYKIAI 157, 174, 184

anglų 251

baltgudžių [gudų] 108, 110-112, 114-116, 124, 144, 154, 156-158, 161, 167-168, 174-175, 183, 197, 241-242, 248, 254, 257-258, 262-263, 268

nusistatymas prieš ją 108, 111-112, 262-264

bažnyčiose [pamaldų tvarka] 227-230, 232-233, 241, 248, 263, 268

↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> įsakymai

gimtoji, savo 157, 168, 192

↗ tikėjimas > mokymas

italų 92, 251

laisvė 184

lenkų 103, 107-108, 110, 112-115, 127, 137, 143-144, 150, 154, 158, 161, 164-165, 167-168, 174-175, 177-179, 182-183, 189, 192, 199, 215, 227, 229-230, 256, 260, 263

liaudies, suprantama 157, 241

lietuvių 103, 105, 107-108, 110, 113-116, 127, 143-144, 152, 154, 160-161, 163-164, 168, 179, 183, 192, 216, 227-228, 243, 258, 260

dėstomoji disciplina 166

iškabos 164

šalinimas iš bažnyčių 227-230

lotynų 105, 113, 117-119, 161

mišri 258

neapykanta Δ 263

„po prostu“ 167-168

↑ baltgudžių ↑ liaudies

prancūzų [francų] 92, 182, 251, 256

rusų 127, 158, 168, 182, 189, 199, 209, 251

svetima 154, 179

tolerancija Δ 199

ukrainiečių [ukrainų] 174

valstybinė 260

vokiečių 103, 189, 199, 251

KALĖDOJIMAS 119

šv. KALĖDOS → bažnytinės šventės

KALĖJIMAS [kalinė] 11-13, 16, 43, 58, 188

↗ Lyda ↗ Maskva ↗ Minskas ↗ tremtis ↗ Vilnius

KALINIAI 151, 188, 191, 195

↗ bolševikai > represijos ↗ lenkai > represijos

KALINOWSKI Leon [Kalinowski] 80, 91

(1885-1934) *kun. (1913 m.); Varšuvos kun. scm. prof., vicerekt. (1914-1929); vėliau Varšuvos dek., Švč. M. Marijos gimimo par. kleb.*

KALUSZYŃSKI LASEK 210

Bažnyčios miškas Baltstogės dek. Jasieniuvkos par.

KANONAI → bažnytinė teisė

KANONJA 64

KANTONŲ SISTEMA → tautos > santykiai

KAPINĖS 198

↗ Vilnius > Rusų kapinės

KARAS, KARO VEIKSMAI 121-122, 153,

164-165, 179, 198, 209, 211-212, 214, 220, 228-230, 241, 257, 265

↗ badas

KARAS - KATALIKAI

apsupimas 121

karinė padėtis [karo stovis] 121, 227

suirutė 168-169

suzestieji 213

šaudymai 121-123, 125, 197-200, 208-209, 211-212, 214, 220

žuvusieji (iškilmingos laidotuvės) 127-128, 198-200, 202, 214

KARDINOLAI 100

skyrimai 94

KAREIVIAI, KARIUOMENĖ 68

↗ bolševikai > kariuomenė ↗ katalikai > visuomenė
↗ kunigai > pareigybės ↗ lenkai > kariuomenė
↗ lietuviai > kariuomenė ↗ Rusija > kariuomenė
↗ visuomenė > veikla > kareivių nuginklavimas
↗ vokiečiai > kariuomenė

KAREVIČIUS Pranciškus (Karewicz) 103
(1861-1945) *kun. (1886 m.); Dv. akad. prof.; Žemaičių vysk. (1914-1926); tit. arkiv. (1926 m.); MIC (1926 m.)*

KARITATYVINĖ VEIKLA → katalikai > veikla
→ pasauliečiai > visuomeninė veikla

KARSKA Józefa Maria 83

(1824-1860) *vien.; Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo kongr. steig. (drauge su M. Darowska); turėjo įtakos rezurekcionistų kongr.*

KARVYS [Korvai] (Korvy) 264

↗ Narušis

KATAKOMBOS 16

KATALIKAI (katalikiški, katalikų) [/tikintieji] 16, 55-56, 73, 75, 99, 131-133, 136-137, 140-141, 144-145, 148-150, 156-157, 174, 177, 182, 187, 191, 198, 208, 218, 263, 266, 276
↗ dorybės ↗ kunigai > ypatybės ↗ Marijonų vienuolija > ypatybės > pavojai > tikslai > vienuolio nuostatos ↗ mokyklos ↗ mokslas > pasauliečiai
↗ tiesa ↗ tikėjimas

atšalėliai 131

darbininkai 143, 145

geri [/aiškūs, /dievoti, /rimti, /tikri, /uolūs] 19, 43, 51, 134, 150, 232, 251

lietuviai 167

konvertitai 75, 141, 181, 242

↗ Grum-Grgimailo ↗ Gruzinskaitė ↗ Kolpinskij

leidiniai, spaudiniai 119

nekatalikai [/netikintieji] 22, 56, 131, 133, 229

pasaulėžiūra [/dvasia, /idealai, /požiūris]

kova dėl jos [/gynimas] 48, 56, 134

priešinga [/netikėjimo dvasia] 36, 80, 158

prievolės 133

↗ dorybės

Rytų apeigų [/Rytinio rito, /unitai] 95, 157, 208

Unija (Bresto) 116, 174

šalys 41, 134, 262-263

valdovai 201

tautybės

anglai 263

baigtudžiai [/gudai] 156, 197, 217, 225

italai 263

lenkai 248, 263

ukrainiečiai 174

teisės 133

vardo viešumas 48

veikla [/darbas, /darbavimasis, /gyvenimas, /veikimas] 16, 65, 68, 157, 239

↗ šv. Bažnyčia > organizacijos ↗ Marijonų vienuolija > broliai > globojamos įstaigos > pripilai ↗ pasauliečiai

įstaigos 55, 75, 221

labdarybės [/gailėstingos] 19, 56, 267

tikybės platinimo ir mokymo 56

vaikų (prieglaudos) 249, 251

↑ organizacijos > Powściągliwość i praca

Angelų seserų 149

Gardine 224

kun. Lubiano [/ochronka] 184, 207

šv. Magdalenos seserų 163, 250

kun. Raštučio 180

Vievyje 164

organizacijos [/draugijos, /kuopelės] 16, 36, 65

Katalikų lietuvių liaudies sąjunga 151

Katalikų veikimo centras (suvažiavimas Kaune) 108

↗ Juozas Vailokaitis

Liga Robotnicza św. Kazimierza (Šv. Kazimiero darbininkų lyga) [/Kriškščiūnių darbininkų Sąjunga] 138-139, 141-142, 148, 239, 249, 255

↗ laikraščiai ↗ Muckermann ↗ Petrauskas ↗ Rudnicki

valdyba 139, 142, 147, 155

maldingosios draugijos

brolijos [kuopos] (moterų, vyrų) 50

Dzieci Maryi [Švč. Panelės kongregacija] (Marijos vaikai) 223

steig. XIX a.; tikslas – religinis ir moralinis merg. ugdymas

Švč. M. Marijos sodalicija [/Švč. Panelės kongregacija, /Švč. Panelės merginų kuopelės] 160, 196, 224

Congregatio Mariana; steig. 1563 m. Romoje Šj; tikslas – katalikiškas ugdymas; L. veikė nuo XVI a.

↗ Haller

šv. Vincento Pauliečio 231

Powściągliwość i praca (Santūrumas ir darbas) 265-267

Związkci Chrześcijańskie robotników (Krikščionių darbininkų sąjunga) 138, 249, 265

↗ Olszanski ↗ socialiniai sluoksniai > darbininkai >> organizacijos ↗ Zenkevič

Žiburys 105

švietimo ir labdaros d-ja (1906-1940, Užnemunėje); steig. kun. J. Staugaitis; MIC globėjo 1918-1922

↗ Dvaranauskas ↗ Staugaitis

socialinis darbas 138-139

tikri darbininkai 23

uždaviniai 56

židiniai 36

žmonių stoka 21, 23, 41, 68

reikalas juos išsiauklėti 21

vilniečiai 131, 143

visuomenė (socialiniai sluoksniai) 135, 194

darbininkai 143, 145

kareiviai 137

liaudis 137, 176, 186

mokinių tėvai 133-134

mokytojai 133

KATALIKYBĖ [/katalikystė, /katalikiškumas, /Kristaus tikėjimas] 15, 51, 55, 59, 98, 153-154, 197, 218, 239, 240, 242

↗ tiesa ↗ tikėjimas ↗ Vilnius > kunigų seminarija

atitraukimas nuo jos 263

darbas 138

dvasia 156

↗ Marijonų vienuolija > dvasia

pamatas [/pagrindas] 138, 153

platinimas tarp ortodoksų 99-100

viešpataujanti religija 218

KATALIKŲ LIETUVIŲ LIAUDIS SĄJUNGA → katalikai > veikla >> organizacijos

KATALIKŲ VEIKIMO CENTRAS → katalikai > veikla >> organizacijos

KATARINA → Jekaterina II

KATECHETAI → kunigai > pareigybės → Marijonų vienuolija > broliai → pasauliečiai

KATECHEZĖ → tikėjimas > mokymas

KATEDROS → bažnyčios

KATEKIZMAS 174, 241

↗ tikėjimas > mokymas

mokymas 48, 164, 168, 174-175

nemokėjimas 157

KAUNAS (Kowno) 103, 105-106, 108-111, 121-123, 128, 151, 164, 172, 214-217, 255, 259, 269-270

↗ Lietuva > valdžia

kunigija (Žemaičių) 255

kunigų seminarija 110, 178, 184

↗ O'Rourke

klierikai 103

vyskupas (Žemaičių) 103-105, 108-110, 117, 255

↗ Karevičius

vyskupija (Žemaičių) 91, 180

↗ Matulaitis-Labukas

Šv. KAZIMIERAS → bažnytinės šventės

KELCAI (vyskupas) [Kelčiai] (Kielce) 104
Lenkijos vysk.; JMI ordinarai Tomasz Kulinski (1883-1907), Augustyn Łosiński (nuo 1910 m.)

KEPIŃSKI Władysław [Kėpinkis] 90, 95
(1881-1942) Varšuvos arkiv. kun.; stud. teol. Innsbruke ir Romoje (1906-1912); Varšuvos kun. sem. prof.; Varšuvos šv. Jono katedros kleb.

KIERSNOWSKI Kazimierz [Kirsnowskis] 136, 265
(1883-1921?) kun. (1903 m.); V. m-ly pref.; Šv. Stepono b. rekt. (nuo 1919 m.)

KITATIKIAI - KOŚCIAŁKOWSKI

KITATIKIAI 56

↗ konfesijos

KLAIDATIKIAI [/kļaidžiatikiai] 39, 41

KLAIDOS 35, 67, 73

KLASIŲ KOVA 266

KLEBONAI → kunigai

KLEBONIJA (kaip vienuoliniai namai) 39

KLIERIKAI 81, 91, 224

↗ Kaunas > kunigų seminarija ↗ konferencijos

↗ Vilnius > kunigų seminarija

KLINGER Zygmunt [Klingeris] 125

lenkų karininkas; V. kariuomenės štabo viršininkas

KLUCZYŃSKI Wincenty [Kluczyńskis] 86

(1847-1917) kun.; Mogiliovo arkiv. (1910-1914); lietuvių ir lenkų dvasininkų kaltintas nuolaidžiavimu caro valdžiai atsistatydino

KNYGOS 69

↗ Darowska ↗ Paz ↗ Šventasis Tėvas > Benediktas XIV

KOBYLNINKAI (Kobilyninkai) 151

JMI V. vysk. par.; dabart. Baltgudija

↗ Sielewicz

KOBRINAS [Kobrynai] 238

JMI V. vysk. par.; miestas dabart. Baltgudijoje

KODEKSAS → bažnytinė teisė

KOLPINSKIJ Diador [Kolpinski] (Kolpiński) 91

(1892-1935) rusų kilmės kun.; konvertuotas (1911 m., priėmė kun. Būčys); stud. Grigaliaus u-te Romoje; dirbo Mogiliovo arkiv.; perėjo į Rytų apeigas (1917 m.); Liublino Misių instituto prof.; vadov. kun. Abnanovičiaus MIC tarnavo emigrantams Kniroje (nuo 1929 m.)

KOMITET EDUKACYJNY → lenkai > organizacijos

KOMITET HONOROWY → Aukštutinė Silezija → lenkai > organizacijos

šv. **KOMUNJA** → šv. Sakramantai

KOMUNISTAI MAKSIMALISTAI → bolševikai

KOMUNIZMAS (kova prieš jį) 256

KONFERENCIJOS 138, 167, 182, 184-185, 189-192, 195, 225

KONFESIJOS

↗ katalikybė

judaizmas

rabina 140-141, 199-200, 208, 222

↗ Šabad ↗ Rubinštein

ortodoksybė [pravoslavija, stačiatikystė]

148, 164, 241, 248

cerkvės [Isoborai] 137, 208, 222

Karališkieji vartai 164

šv. **Mikalojaus** (Vilniuje) 137

dvasininkai [/archiejerėjus] 137

↗ Vitebskas

ortodoksai (tikintieji) [pravoslavai, schizmatikai] 75, 85, 99-100, 141, 180, 208, 242

↗ katalikybė

baltgudžiai 157-158

ukrainiečiai 174

protestantybė 68

Gelbėjimo armija [Išganymo kariuomenė]

(Salvation Army) 68

kariuomenės pavyzdžių organizuota tarptautinė krikščioniška socialiniu darbu grindžiamos evangelizacijos organizacija, steig. 1865 m. Londone

liuteronai 137, 191

KONGREGACIJOS → Apaštalo Sostas → katalikai > veikla >> organizacijos >>> maldingosios draugijos → Marijonų vienuolija → vienuolijos

KONOPNICKA Maria [Konopnickė] 163

(1842-1912) lenkų rašytoja, patriotinių eilėraščių autorė, kaltinta laisvamanišku nusistatymu

↗ „Rota“

KONSEKRACIJA → Matulaitis > Vilniaus vyskupas > O'Rourke

KONSTITUCIJA → Lenkija

KONVERTITAI → katalikai

KOPLYTĖLĖS → bažnyčios

KORVAI → Karvys

KORWIN-MILEWSKI Hipolit 247

(1848-1932) lenkų visuom. veik.; Rusijos Dūmos narys

KOŚCIAŁKOWSKI Stanisław 133, 193

(1881-1956) istorikas, V. lenkų I bern. gimn. dir.; V. u-to dėst. (nuo 1921 m.)

KRAKÓW → Krokva

KRAUJALIS Petras 165-166, 184, 204, 228, 259

(1882-1933) *kun.* (1907 m.); *stud. Dv. akad.*; *V. kun. sem. algebros, kosmografijos prof.; lietuvių visuom. veik.*, *Laikinojo V. lietuvių k-to narys*, *„Ryto“ d-jos pirm.* (1922-1933), *vienas Lietuvių šv. Kazimiero d-jos vadovų; žurnalistas*

KRETOWICZ Jan [Kretovičius, /Kreta-
vičius] 109-110, 143, 196, 203, 210, 212
(1871-1956) *kun.* (1895 m.); *V. vicdekas; Bernardinų b. kleb.* (nuo 1899 m.)

KRIKŠČIONYS 155, 221

↗ dorybės ↗ katalikai ↗ konfesijos > protestantybė
>> liuteronai

darbininkai 155

pirmieji (dvasia, užtarimas, sekimas pavyz-
džiu) [pirmutinieji] 16-17

↗ katakombos ↗ malda

santykiai su žydaus 140

KRIKŠČIONYS DEMOKRATAI → politinės par-
tijos > lenkų > lietuvių

KRIKŠČIONIŠKOS DORYBĖS → dorybės

KRIKŠČIONIŠKOS ORGANIZACIJOS → katali-
kai > veikla

KRISTUS → Jėzus Kristus

KRIŠČIAUKAITIS Jonas 259

(1866-1946) *Seinų vysk. kun.* (1891 m.); *MIC*
(1919 m.); *JM asmeninis sekr.* (1920-1925); *veikiau*
MIC generalinis vik. L., Generalinės Tarybos narys

šv. **KRYŽIUS** [/Kristaus ▲] 3, 34, 55, 63-64

↗ Jėzus Kristus > įvardijimai

kaip sunkumų įvaizdis 25, 45, 64, 71,
75-76, 277

KROKUA [/Krokava] (Kraków) 95, 163,
181

↗ Nikiel

arkivyskupas [antvyskapis] 83, 94

↗ Sapieha

KŪČIOS → bažnytinės šventės

KUKLUMAS → Marijonų vienuolija > vienuo-
lio nuostatos

KUKTA Juozapas (Kuchta) 107, 113, 124,
140, 151, 176, 199, 203-205, 214, 247, 259

(1873-1942) *kun.* (1898 m.); *stud. Dv. akad.*; *V. šv. Mikalojaus (nuo 1901 m.), Visų Šventųjų (nuo 1916 m.) par. kleb., kapitulatos kan.* (nuo 1917 m.); *suspenduotas dėl memorandumo vokiečiams; lietuvių visuom. veik.*, *Laikinojo V. lietuvių k-to narys; lenkų valdžios išstremtas* (1921 m.); *L. priklausiusios V. vysk. dalies admn.* – *generalinis vik.* (1922 m.) *ir apaštalinis admn.* (1925 m.); *Kaišiadorių vysk.* (nuo 1926 m.); *JM bičiulis*

KULESZO Adam [/Kulesza, /Kuleša] 163,
170, 199, 203, 206, 210, 214, 223, 238
(1881-1941) *kun.* (1904 m.); *stud. Dv. akad.*; *teol. mag.*; *V. Dominikonų b. kleb.* (nuo 1911 m.), *tikybės mokyt.*; *lenkų visuom. veik.*, *ND rėmėjas*

KŪNAS → žmogus

KUNIGAI 37, 65, 69-70, 79, 81, 85-86, 94,
110, 113, 115-118, 120-123, 125-126, 130-
135, 139, 142, 144, 147, 149-150, 152-154,
156-158, 161, 166, 174, 182, 187, 196, 199-
200, 202-203, 205, 208, 210, 212-213, 218,
221-222, 224-227, 230, 232-233, 240-247,
249-250, 254, 256, 259, 261-262, 264-266,
268, 276

↗ boševikai > propaganda ir ideologija >> mitingai
↗ kalėdojimas ↗ Kaunas ↗ Lietuva ↗ Marijonų
vienuolija > broliai >> veiklos sritys > principai >
tėvai > veiklos sritys ↗ Matulaitis > Vilniaus vys-
kupas >> ganytojiškieji laikai >> įsakymai >> pa-
sitarimai ↗ rekolekcijos ↗ rubricėlė ↗ Rusija ↗ Sei-
nai ↗ Vilnius > kunigai > vyskupija >> kunigai

įgaliuojimai 148-149

klausyti išpažinčių 180

laikyti šv. Mišias [celebrata] 79, 180, 211

ypatybės

jauni 150, 206, 212

neigiamos [ko turi vengti] 70

↗ Vilnius > vyskupija > santykiai su vyskupu
↑ tautybės > lenkai > lietuviai

**dalyvavimas politikoje, politinės or-
ganizacijose** [/besikišantys į politiką, /poli-
tikantai] 100, 110, 125-126, 144,
150, 158, 160, 179, 201, 204-208,
211-212, 218, 220, 232, 237, 239-
241, 243, 246, 254

↗ Kuleszo ↗ Lubianiec ↗ Lutosławski
↗ Maciejewicz ↗ Matulaitis > Vilniaus vys-
kupas >> agitacija prieš >> įsakymai >>
nuostatos ↗ Songin

KUNIGAI

- tautininkai** [/nemokantys žmonių kalbos, /persekiojantys dėl tautybės, /turintys tautiškų prietarų] 100, 110, 156, 161-162, 164, 239
 ↗ Piotrowski ↗ Rudnicki
- užsiimantys konspiracija** 125
- stokojantys Kristaus dvasios** 206
- pažangių visuomeninių pažiūrų** [pažvalgų] 266-267
 ↗ Zenkevičius
- teigiamos** [koks turi būti] 110, 116, 123, 125, 263
- apaštalai, su (kataliko) apaštalo dvasia** [/širdimi] 154, 167, 174, 179, 184
- ganytojai, tėvai** 110
- geri, ištikimi, šviesūs** 162, 226, 259
 ↗ pasauliečiai
- išmintingi** 206
- išsilavinę** (tinkamai) 165-166
- katalikai** (tikri) [/asketai, /dori] 153-154, 160-161, 206, 267
- nepolitikuojantys** 268
- rimti, dievoti** [/pilni Dievo baimės] 43, 65, 194, 196
- uolūs** 100
- visiems tarnaujantys** 255
- veikėjai** [/visuomenininkai] 110, 160
- materialinis išlaikymas** 130
- miestų** 230
 ↗ Vilnius
- pareigybės** (pastoracijos sritys)
- dekanai** 152, 159, 175, 180, 193, 201, 204, 207, 209, 214, 225, 242-244, 254, 261
 ↗ Vilnius
- suvažiavimai** 180
- dvasios tėvai** 146
- seminarijų** 87
- kapelionai** 122, 240
- kariuomenės** 151, 208, 212, 214, 238
 ↗ Baziak ↗ Lutoslawski ↗ Rudnicki ↗ Sienkiewicz
- dekanas** 122
- legionistų** 122
- ligonių** 204
- mokyklų** 131, 134, 187, 190-192
- lenkai** 193
- prieglaudu** 149
- klebonai** 99, 196, 206, 230
 ↗ Vilnius
- nuodėmklausiai** 49, 96, 246
- nepaprastieji** 50
- tikybės dėstytojai, mokytojai** [prefektai] 131, 134, 187, 190, 192, 206, 225
- lietuviai** 192
- vikarai** 230
- pareigos** [/priedermės] 69, 100, 157
 ↗ brevijorius
- dirbti bažnytinį darbą** 175, 237
- lankyti ganomuosius** 119
- tarnauti** (visiems lygiai) 179, 184-185, 204
 ↑ ypatybės > teigiamos
- pasauliečiai** [/pasauliniai] 38-39, 105, 107
- pašaukimas** 157
- patyrę represijas**
 ↗ Abrantovič ↗ Bakšys ↗ Baliulis ↗ Bieliauskas
 ↗ Bobnis ↗ Cibulskas ↗ Cibulskis ↗ Cijunaitis
 ↗ Cikoto ↗ Dyakowski ↗ Kukta ↗ Laukaitis
 ↗ Linartas ↗ Lubianiec ↗ Michalkevičius
 ↗ Pjatrovski ↗ Raštutis ↗ Reinys ↗ Sielewicz
 ↗ Symon ↗ Šlamas ↑ tautybės > lietuviai
- areštuotieji, kaliniai** 188, 195, 231
- įkaitai** [/laidai] 198
 ↗ Dogelis ↗ Reinys ↗ Juozas Vailokaitis
- pabėgėliai** 107, 121-122, 149, 246
 ↗ Chrucki
- prievarta išvežti iš parapijos** 228-230
 ↗ Slabšinskas
- rūbai** [/drabužiai]
- kunigiški** 37
- sutana** 211
- pasaulietiški** [/pasauliniai] 18, 37, 43, 211
- skyrimai** [/kilnojimas, /kilojimas, /perkėlimas] 122, 148-149, 151-152, 154, 158, 161, 164, 204, 226-228, 230, 243-244, 246-247, 253-254, 266, 268
- socialinė pozicija** 146
- stoka** 87, 90, 254, 266
- susirinkimai** 105, 119
- šventimai** 85, 198, 212, 221, 231
- diakonų** [aukštesnieji] 173, 209
- subdiakonų** 198
- tautybės** 263
- baltgudžiai** 156-157, 237-238, 242,

245-246, 248, 253-254, 261-262

italai 91

lenkai 107, 115, 125, 144, 153, 156, 164, 174, 204, 228-229, 232, 238, 245, 253-255

↗ Vilnius > kunigai ↑ pareigybės > kapelionai >> mokyklų

lenkininkai, tautininkai 153-154, 168, 196, 199, 205, 207, 210-211, 214

endekai 193, 206, 208, 211, 214, 237, 247

↗ politinės partijos > lenkų

lietuviai 103, 144, 151, 153, 161, 164, 172, 184, 203-205, 228, 230-232, 237-238, 243, 245-246, 248, 253-254, 261, 264, 271

↑ pareigybės > tikybos dėstytojai

areštai 231

tautininkai 153-154, 161

ugdymas

↗ kunigų seminarijos

dvasinis vadovavimas 51

dvasios gydymas 160

mokymasis mylėti 184

veikla 138-139

↑ ypatybės > neigiamos > veikėjai

būdai 37

dirva 18

ribotumas 56

švietimas 18, 237

visuomeninė [pasauliniai darbai] 162, 203

vienuoliai 88

KUNIGŲ SEMINARIJOS 50, 85, 87

↗ Apaštalių Sostas > Šventosios kongregacijos ↗ Kaunas ↗ kunigai > pareigybės >> dvasios tėvai ↗ Marijonų vienuolija > tikslai >> tarnauti ↗ Minskas ↗ rekolekcijos ↗ Seinai ↗ Varšuva ↗ Vilnius ↗ Žito-myras

sutvarkymas 180

KURYŁOWICZ Antoni [Kurilavičius] 225 (1876-1954) *kun. (1900 m.); Gardino Bernardinų b. rekt., m-lų pref. (1909-1925)*

LABDARA → katalikai > veikla >> įstaigos

LABUKAS → Matulaitis-Labukas

DE LAI Gaetano 86, 92

(1853-1928); *kard.; Šv. Konsistorijos kongr. secr. (nuo 1908 m.)*

LAICIZACIJA → mokyklos

LAIKINOJI KOMISIJA → lenkai > valdžia

LAIKRAŠČIAI, ŽURNALAI 86, 119, 135, 175, 239, 245, 249, 263, 270

↗ cenzūra ↗ politika > spaudos laisvė

baltgudžių

↗ „Bielarus“ ↗ „Naša Dumka“

bažnytiniai 88

bolševikų 127, 145-146

Kriščionių darbininkų sąjungos (Liga Robotnicza) 139

lenkų 250

↗ „Dziennik Wileński“ ↗ „Głos Wileński“ ↗ „Nasz Kraj“ ↗ „Rzeczpospolita“

lietuvių 160

↗ „Nepriklausomoji Lietuva“ ↗ „Straž Litwy“ ↗ „Vadovas“

marijonų 36

užsienio 176

LAIMINIMAS → Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> palaiminimas → palaiminimas

LAISVAMANIAI → katalikai > nekatalikai

LANDVARAVAS → Lentvaris

LATVIAI (jų teritorija) 215

LAUKAITIS Juozas 107

(1873-1952) *Seinų vysk. kun. (1897 m.), prel.; Seinų kun. sem. prof. (1902-1910), Seinų, Vilkaviškio kurijų kancleris; leidėjas, „Šaltinio“ ir „Vadovo“ steig., bendradarbiavo su V. Dvaranausku MIC; lietuvių visuom. veik., Rusijos Dėmos (1912-1917), L. Tarybos (1917 m.), Seimo narys (1936-1940); mirė sovietų tremty*

LAURI Lorenzo 275

(1864-1941) *kun. (1887 m.); nuncijus Lenkijoje (1921-1927); kard. (1926 m.)*

LAUSANNE → Lozana

LEBEDŽIAI [Lebedziewas] (Lebedev) 158

JMI V. vysk. par.; dabart. Baltgudijoje

↗ Zapašnik ↗ Žuk

LEDÓCHOWSKA Maria Teresa 81

(1863-1922) *pal. (1975 m.); grafiėnė; šv. Petro Klavero sodalijos steig.*

ŠV. LEDÓCHOWSKA - LENKAI

ŠV. LEDÓCHOWSKA Urszula 81
(1865-1939) vien., šv. (1989 m.); Švč. Jėzusas Širdies sese-
ry (uršuličėy) kongr. steig.; vadov. Sankt-Peterburgo šv.
Korynos gimn. merg. bendrabučiai (1907-1911)

LEDÓCHOWSKI Włodzimierz [Ledó-
chowskis] 86-89, 94
(1866-1924) kun.; SJ generalinis asistentas vokiečių
kraštams (1906-1915); SJ gen. (nuo 1915 m.), tuo metu
SJ atkurtas L.; Marijos ir Uršulės brolis

LENDVARAS → Lentvaris

LENKAI [/lenkų tauta] 92, 110-111, 113-
118, 120-121, 123-125, 129, 131-132, 134-136,
151-154, 157-158, 161, 163, 167-169, 171-
174, 177-178, 180, 183, 188-189, 192-193,
197-198, 201, 204, 209-210, 212, 214-217,
220-221, 224, 227-228, 231, 242, 244-245,
251, 253-254, 257-260, 267, 269-271, 275-276
↗ Baltgudija ↗ bolševikai > kariuomenė >> kareivi-
viai >> karininkai ↗ kalba ↗ katalikai > tautybės
↗ kunigai > tautybės ↗ mokyklos ↗ mokytojai ↗ poli-
tinės partijos ↗ parapijos ↗ socialiniai sluoksniai >
darbininkai > dvarininkai > ponai > studentai ↗ Vil-
nius > gyventojai > tautiniai apibūdinimai > vys-
kupas >> pavyskupis

kalendoriai 183

kariuomenė 177, 209, 212-214, 219,
222, 257

↗ Vilnius > likimas >> užėmimas ↑ organizaci-
jos > Straž Kresowa ↑ valdžia

kareiviai 207, 212, 214-215, 221-222,
224, 228, 251, 257, 259, 264-265

ulonai 265

raiteliai 265

karininkai 169, 224-225, 243, 261

↗ Haller ↗ Klinger ↗ Świtalski

organizavimasis 169-170

slapta organizacija 168, 177

legionieriai, legionai [/legionininkai, /le-
gionistai, /legiojinistai, /legiojonieriai]
117, 120-123, 125-127, 164-166, 169-
170, 172, 177, 196-199, 202, 204, 208-
209, 211-213, 215, 227, 239

lietuviškai gudiška divizija 244

paradas 250

Polska Organizacja Wojskowa, P. O. W.

(Lenkų karinė organizacija) 213

steig. 1914 m. J. Piłsudskis, veikė dabart. Lenkijos,

L., Baltgudijos, Ukrainos teritorijoje; sujungta su
Lenkijos armija

poznaniečių pulkas 217

vadai [(vyriausioji) komanda] 125, 202-
203, 213-214

generolai [jenerolai] 249, 254, 261

↗ Mokrzecki ↗ Rydz-Śmigły ↗ Szepczycki
↗ Wejtko ↗ Żeligowski

komendantai 121, 168, 213, 215, 264

↗ Mokrzecki

Vyriausiasis [Naczelný Wódz Wojsk Pols-
kich] (J. Piłsudski) 201

lenkiškumas [/Δ gaivalas, /lenkybė, /len-
kystė, /Δ reikalas, /Δ tautybė, /Δ tautiškumas]
108, 153-154, 158, 209, 219, 230, 238,
243, 251, 254, 263, 267

↑ tautininkai

dainos 125

↗ „Boże, coś Polskę“ ↗ „Rota“

dvasiai [/nesveiko lenkiškumo] 117, 154, 163

griovimas [reikalų žudymas] 243, 246

iškilmės, šventės 244-245

Konstitucijos diena 214

Gegužės 3 d., 1791 m. Konstitucijos d.

Sausio sukilimo minėjimas 238

1919 m. pradžios valdžios paėmimas V.

kultūrinė erdvė [kultūros vietos] 242

ligūstas 162-163

manifestacijos 111, 163, 200, 209, 269

mitingai 220

patriotiniai vakarai 244

riaušės 115

šovinizmas 255

ženklai 126

ereliukai [/erelėliai, /balti ereliai] 126,
183, 209

spalvos, jų kaspinėliai 209

vėliavos [vėluvos] 252

organizacijos, draugijos, įstaigos 120,
231, 250

↗ katalikai > veikla >> organizacijos

Komitet Edukacyjny [/auklėjimo, /moky-
mo, /Švietimo komitetas] 136, 190, 193

↗ Dmochowski ↗ Weślowski

**Komitet Honorowy „Dnia Górnego
Śląska“** [/Garbės Komitetas Aukščostos Sile-
zijos plebiscitui aukų rinkti] 237

Lenkų komitetas (Vilniuje) 119

↗ Juindziłł

Liga patrijotek (Patriočių lyga) 177, 198
pogrindinis Vilniaus komitetas 175
Prezydjum Rady Ludowej (Liaudies tarybos prezidiumas) 231-232
Straż Kresowa [/Pakraščių sargyba] 227-230, 232, 268
ginkluota visuomeninė politinė organizacija; steig. Varšuvoje 1918 m., V. krašte veikė nuo -1919 V.; laikėsi polimizacinės strategijos, siekė L. okupacijos
 ↗ Bakšys ↗ Mackevičius

poetai 238

priešai [/priešininkai] 183, 239, 248, 253

represijos [smurtas, teroras] 215
 ↗ kunigai > patyrę represijas

antisemitizmas (nuožmus) 215
 ↗ Trzeciak

areštai 121, 125
lietuvių 228, 231
žydų 199, 208, 221

ėmimas į kariuomenę 264

kratos 117, 125
lietuvių 199, 208-209, 215, 221
žydų 199, 208

parduotuvių plėšimai (žydų) 215

persekiojimai, neapykanta
baltgudžių 197, 215, 250, 254, 261
žydų 199, 202, 208, 215, 217, 220, 222, 250

rekvizavimai 264

sušaudymai (žydų) 208, 215

šalininkai 256

šnipai 209

tautininkai [/lenkininkai, /smarkūs, /veikėjai] 144, 158, 160, 165, 175, 200, 202, 217, 229
 ↗ kunigai > ypatybės >> dalyvaujantys politikoje > tautybės >> lenkai ↗ politinės partijos > lenkų >> endekai ↗ Szopa ↑ lenkiškumas

siekiantys Lietuvos aneksijos 239-240

šovinistai 124

valdžia (Vilniaus krašte) 136, 210, 214, 216, 219-221, 238-239, 242, 256-257, 259-262, 264, 267
 ↗ Prystor ↗ Vilnius > valdžia >> miesto valdyba

apgardos viršininkas 233
 ↗ Niedziałkowski

karo valdyba 222

laikinoji (valdymo) komisija 226
 ↗ Piwocki ↗ Szopa

prezidentas (pirmininkas) 238-239
 ↗ Abramowicz ↗ Meysztowicz ↗ Mok-rzecki

Lenkijos atstovai [/generalinis Rytinių žemių komisoriai, -arai, /politikos vedėjai] 120, 200, 219, 222, 230, 261
 ↗ Jamont ↗ Mickiewicz ↗ Lenkija > Seimas
 ↗ Osmołowski ↗ Raczkiewicz

policija 261

policininkai [/milicininkai] 264

valdininkai 231, 243

žandarai 221-222, 227, 231, 243, 261, 264

vyskupai 241

visuomenė 261

vokietinimas 153, 251

LENKIJA [/Lenkų Respublika, /lenkų vals-tybė] (Polska) 88, 92, 116, 127, 163, 168, 215-219, 230, 238, 241, 246, 251, 256, 258, 276
 ↗ Apaštalu Sostas ↗ Aukštutinė Silezija ↗ Galicija
 ↗ Lietuva > politika >> derybos >> federacija ↗ Matulaitis > tarnavimas ↗ Vilnius > likimas

Konstitucija 218

lenkų koridorius 271

politika 219, 238

derybos

su bolševikais 260

delegacija Minske 256

su Lietuva [lietuviams] 207, 216, 251

↗ Lubieński ↗ Römeris

su Vokietija [vokiečiams] 127

imperializmas 215

programa Lietuvoje 200-201

taikymasis su lietuviais 201, 204, 231

taika su bolševikais 251

teritorija [žemės] 218, 258

Rytų žemės 210

valdžia 120, 127, 219, 231, 269, 275-276

↗ lenkai > valdžia

Naczelnik Państwa (Valstybės Viršininkas, J. Piłsudski) 201, 214, 219

Seimas [Varšuvos Seimas] 201-202, 210, 214-219, 257

↗ Maciejewicz ↗ Olszański ↗ Stankevič

atstovai Vilniuje 216, 219-221

↗ Lutosławski ↗ Staniszkis ↗ Świda ↗ Teo-dorowicz

interpelacija Piłsudskui 219

LENKIJA - LIETUVA

vyriausybė 239
 ↗ Paderewski ↗ Raczkiewicz ↗ Świtalski
mokyklų vizitatorius 224
švietimo ministeris 224
valstybinių turtų ministeris 210
vykupai 104

LENTVARIS [Landvaravas, Lendvaras] 112, 123, 127, 208

LESZCZYŃSKI-LEŃSKI Julian [/Leszczyńskis] 194-195
 (1889-1937) *bolševikų veik.; Libelo švietimo liaudies komisaras*

LEVENAS [Louvainas] (Leuven) 91
Belgijos miestas; katalikų universitetas steig. 1425 m.

LEWICKI Zygmunt [Levickis] 255
 (1877-?) *kun. (1907 m.); V. kun. sem. bažnytinės istorijos prof.*

LIAUDIS → socialiniai sluoksniai

LIBERA → šv. Mišios

LYDA (Lida) 121, 169, 208, 214-216, 255, 258, 270
JMI V. vysk. dek.; miestas dabart. Balgudijoje
kalėjimas 262

LIETUVA [/Lietuvos Valstybė] (Litwa) 92, 103-104, 107, 110, 115-116, 127-128, 159, 166, 200-201, 217, 219-220, 231, 251, 256-258, 270
 ↗ Lenkija > politika >> derybos >> programa Lietuvoje > teritorija >> Rytų žemės ↗ Matulaitis > tarnavimas ↗ Vilnius > likimas
aneksija 120
 ↗ lenkai > tautininkai
demarkacinė linija 229
Didžioji [istorinė] 231, 270
Didžioji Δ Kunigaikštystė [Kunigaikštija] 219
etnografinė 270
kaimynai 257-258
kunigai 106
likimas 223, 237, 253, 270
Mažoji Δ [/Prūsai] (kareiviai) 110
nepriklausomybė [savistovybė] 128, 219, 231, 239, 244
 pripažinimas 168, 201

okupacija (lenkų) 120, 215

politika
derybos
Maskvoje (lietuvių misija) 255
su Lenkija [/lenkais] 213-214, 216, 221, 251, 259
 ↗ Matulaitis
derybininkai 213-214, 216, 269-270
 ↗ Biržiška M. ↗ Jonynas
su santarininkais 128
federacija [/sajunga, /unija]
su Lenkija 127, 183, 201, 217, 220, 231, 239-240, 257
su Rusija 159
misija Maskvoje 255

Rytų Δ (Vilniaus kraštas)
aplenkęsios dalys 217-218
lietuviams pripažįstama dalis 260
sugudėjusios dalys 258

sienos 258-260, 270
 ↑ Didžioji ↑ etnografinė ↑ Rytų

svetimi gaivalai 258

valdžia [/kauniečiai, /Kauno Δ, /Valdyba, /Valstybės atstovai] 110, 112-113, 115-116, 128, 201, 207, 216, 257, 259-260, 269-271
 ↗ Berlynas
Δ Taryba [/Lietuvių Taryba, /Taryba] 104-108, 110, 112-121, 127-129, 151, 166, 172, 183, 216, 221
 ↗ Biržiška M. ↗ Petrusis ↗ Staugaitis ↗ Jonas Vailokaitis
paskola 120
pirmininkas 115
 ↗ Smetona

Seimas 257
 ↗ Laukaitis ↗ Purickis ↗ Staugaitis ↗ Stepovičius ↗ Šmulskštys ↗ Juozas Vailokaitis
Steigiamasis 128
Vilniuje 201, 231

vyriausybė
 ↗ Jonynas
ministeriai 121-122, 129
 ↗ Biržiška M. ↗ Janulaitis ↗ Purickis
 ↗ Vygodski
Ministeris Pirmininkas 112, 116
 ↗ Voldemaras

Vidurinė 269

LIETUVIAI 92, 106, 110, 113-117, 120-121, 124-125, 128, 132, 151, 154-157, 164, 167-173, 177-178, 183, 188, 192-194, 198, 204, 207-209, 213-217, 219-221, 227-228, 231, 241, 244-246, 248-250, 253-255, 257-260, 264
 ↗ bolševikai > šalininkai ↗ kalba ↗ katalikai > geri > veikla >> organizacijos ↗ kunigai > tautybės
 ↗ laikraščiai ↗ lenkai > represijos ↗ mokyklos ↗ papirpijos ↗ pasauliečiai ↗ politinės partijos ↗ socialiniai sluoksniai > inteligentai > jaunuomenė > sodiečiai
 ↗ Vilnius > gyventojai

atstovai 171

kalendoriai 183

kariuomenė 128, 171, 177, 214, 221, 257
 ↗ Vilnius > likimas >> užėmimas

kareiviai 128

karininkai [apicieriai] 151, 214, 216

komendantas 171

↗ Gira

lėktuvai [lakstyvuvas] 177

lietuviškumas [Δ gaivalas, /Δ nusistatymas, /Δ orientacija, /litvomanija] 178, 184, 210, 215, 241, 243-244, 254, 258-259

↗ Matulaitis

augimas, kilimas 154

iškilmės, renginiai 171-172, 245

šventė (Vasario 16-oji) 244

tėvynės meilė 162

vėliavos [vėluvos] 171

memorialas (dėl arkiv. K. Hryniewieckio veiklos) 250

nutautę [nutautėję], **nutautinimas** 152, 161, 164

sugudėję 164, 258

sulenkėję [/lenkinimas] 164, 197, 217-218, 255

persekiojimas, neapykanta jiems 183, 209, 215, 227-228, 250

smurtas 199

organizacijos, draugijos, įstaigos 120-121, 172, 216

susipratę [apsisprendę, /įžymesni Δ, /litvomanai] 156, 177-178, 183, 228, 241

↗ kunigai > ypatybės >> neigiamos >>> dalyvavimas politikoje > tautybės >> lietuviai

susirinkimai 128

tamsūs 161

teisės 200

memorandumas (Vokietijos kancleriu dėl lietuvių teisių 1917 07 10) [memoria-las] 103, 152

↗ Bakšys ↗ Brazys ↗ Kukta ↗ Petrušis ↗ Smetona ↗ Varnas

tikri [/gudini] 106, 164

troškimai 200

vienybė su žydais ir baltgudžiais 211

LIETUVOS DIDŽIOJI KUNIGAIKŠTYSTĖ → Lietuva

LIETUVOS TARYBA → Lietuva > valdžia

LIGA ROBOTNICZA → katalikai > veikla >> organizacijos

LIGA PATRIJOTEK → lenkai > organizacijos

LINARTAS Donatas 268

(1874-1950) *kun. (1897 m.), ilgai dirbo Lenkijoje; Nemenčinės, Dieveniškių (1922-1924), Kernavės, Širvintų kleb., dek., aštriai konfliktavo su parapijiečiais; Kulautuvos koplyčios rekt. (1931-1937); mirė sovietų įkalintas Pravieniškėse*

LIPÓWKA → Vilnius > dalys >> Liepkałnis

ŁYSIK Władysław [/Lysikas] 80, 91

(1890-1964) *Varšuvos arkiv. kun. (1914 m.); stud. Romos Grigaliaus u-te filosof., veol.; filosof. dr.; lenkų visuom. veik., socialinės šalpos org.; MIC (1915 m.), Lenkijos provinciolas (1947-1957), vėliau Generalinės Tarybos narys*

LITANIJOS 171, 201

Švč. Panelės 112

LIUBIANCAS (LIUBIANIEC) → Lubianiec

LIUTERONAI → konfesijos > protestantybė

LIUTKEVIČIUS Gabrys 140

(1880-1926) *advokatas, bolševikų veik.; L. bolševikinės valdžios reikalų valdytojas*

ŁODZĖ [Łodzius] (Łódź) 95

↗ Przeździecki

ŁOKUCIEWSKI [Łokucijewski] 256

lenkų valdžios V. miesto tarybos narys, viceprezidentas

ŁOMŻA (Łomża) 109

LONDONAS 180

ŁOPACIŃSKI Euzebiusz 210

(1882-1961) *lenkų istorikas, visuom. veik.; V. archyvo org.*

LOŠAKEVIČIUS - MALONĖ

LOŠAKEVIČIUS Aleksandras (Łoszakiewicz) 265
(1876-?) *kun.* (1902); *JMI laikinas V. Visų Šventų b. kleb.*

LOUVAINAS → Levenas

LOZANA [Lausanne] 79, 95
Šveicarijos miestas

ŁOZIŃSKI Zygmunt [/Lozinskis] 117, 181-182, 241, 255-256, 268, 276
(1870-1932) *kun.* (1895 m.); *stud. Dv. akad.; Minsko vysk.* (nuo 1917 m.); *bolševikų kalimas; Pinsko vysk.* (nuo 1925 m.); *JM bičiulis*

LUBIANEC Karol [/Liubiancas, /Liubianiec] 109-111, 113-114, 139-140, 143, 163, 168, 170, 181-183, 196, 200, 202, 206-207, 213
(1866-1942) *kun.* (1898 m.); *V. kapitulo kan., prel., V. kun. sem. bažnytinės teisės prof., inspektorius* (nuo 1907 m.); *kandidatas į V. pavyks.* (1919-1920); *lenkų visuom. veik., socialinės šalpos org., ND rėmėjas; hitlerininkų nužudytas*
↗ katalikai > veikla >> įstajigos

LUBIENSKI Leon 144
grafas, L. lenkų dvarininkų atstovas derybose su lietuviiais (1919-1920)

ŁUKASZEWSKI Henryk 134
Vitebsko lenkų gimn. vedėjas

LUOMAI 24

LUTOSŁAWSKI Wincenty 80
(1863-1954) *filosofas, V. u-to prof.* (1919-1929)

LUTOSŁAWSKI Kazimierz [/Lutoslavskis] 80, 216-218, 220-221, 241
(1880-1924) *kun.* (1912 m.); *stud. Fribūro u-te teol.* (1911 m.); *karo kapel.* (nuo 1920 m.); *teol. dr.; Lenkijos visuom. veik., ND šalininkas; Steigiamojo Seimo narys; žurnalistas*

LVOVAS (arkivyskupas) [Lvivas] (Lwów) 83
↗ Bilczewski ↗ Hryniewiecki ↗ Ratuszny

MACIEJEWICZ Stanisław [/Macejavičius, /Macejevičius, /Maciejavičius, /Maciejevičius] 130, 140, 143, 196, 200, 202, 206, 211
(1869-1940) *kun.* (1894 m.); *stud. Dv. akad.; teol.*

mag.; V. šv. Kotrynos b. rekt. ir benediktinų vienuolijos kapel. (nuo 1899 m.); *m-ly prof.; lenkų visuom. veik., ND rėmėjas, žurnalistas, Džaičnik Wileiški“ red.; Rusijos Dūmos, Lenkijos Seimo narys*

MACKEVIČIUS 229
Straž Kresowa dalyvis, persekiojo lietuvius kun.

MAGDALIETĖS → vienuolijos > moterų

MAIRONIS (Jonas Mačiulis) [Maculevičius] (Matsulewicz) 104
(1862-1932) *kun.* (1891 m.); *prel.; Dv. akad. prof., vicerekt.* (1894-1909), *Kauno kun. sem. rekt.* (nuo 1909 m.), *u-to prof.; kandidatas į V. vysk.* (1918 m.)

MAIŠIAGALA [/Meišagola, /Meišagolė, /Meišiogala] (Mejszagoła) 170, 264
↗ Chalecki ↗ Kakarieka

MAKSIMALISTAI → bolševikai

MALDA 7, 20, 27-30, 34, 48, 58, 62, 70
↗ breviorius ↗ giesmės ↗ litanijos ↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas > vienuolio nuostatos ↗ rožinis ↗ žmogus > valia

būdų įvairovė 30

dvasia 74

dvasinė 20

intencijos 39

ką ji teikia 27, 33, 67, 71

karšta 185

nuolatinė 20, 28, 39-40

dirbant [iskiriamas laikas] 20, 28-29, 34, 39, 44

pirmųjų krikščionių 16

poterikis 28

poteriai 95

prie Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo [/Švč. Panelės] 34

ryto 93

žodžių prasmė 74

MALDINGUMAS → pamaldumas

MALECKI Jan 160
V. gventojas katalikas, optikas

MALIETAI (MALATY) → Molėtai

MALONĖ(S) [/Dievo dovanos] (apšvietimas, įkvėpimas, šventumas, tikėjimas) 7,

10-11, 21-22, 24-26, 30, 33, 45, 50, 57, 61, 64, 66-67, 71, 73-76, 91, 94, 124, 168, 277
 ↗ Dievas > nuostatos >> atsiduoti ↗ Jėzus Kristus

MANIFESTACIJOS → bolševikai > propaganda
 → lenkai > lenkiškumas → socialiniai sluoksniai > darbininkai → tautiškumas → visuomenė > veikla

ŠVČ. M. MARIJA [Švč. Panelė] 74, 191, 213, 218

↗ Jėzus Kristus ↗ katalikai > veikla >> organizacijos >>> maldingosios draugijos ↗ litanijos ↗ malda
 ↗ Šventoji Šeima ↗ vienuolijos > moterų

atsidavimas globai 73

maldavimai (globoti) 66, 76, 226, 277

malonės 75

Nekaltasis Prasidėjimas 34

padėka 76

pavedimas reikalų 75

tarnavimas 74

titulai

Motina 66

Nekaltai Pradėtoji Panelė 54, 66, 75, 109, 226, 277

↗ bažnytinės šventės

prisaustųjų užtarytoja ir apgynėja 64
užtarimas 76

MARIJAMPOLĖ (gimnazija, mokytojų seminarija, parapija) (Mariampol) 104-107, 109, 111, 124, 192, 197, 213, 216

↗ Marijonų vienuolija > namai ↗ Staugaitis ↗ Šmulskytis ↗ Vaitkevičius ↗ vokiečiai > valdžia

MARIJAVITIZMAS 85

katalikybės sekta; steig. 1893 m. Lenkijoje F. Kozłowska

marijavitai 5, 82

↗ Plókarz

MARIJONŲ VIENUOLIJA [Kongregacija, /Dievo šeimynėlė] 6-9, 12, 17, 24, 45-46, 59, 61-62, 66, 79-80, 82, 84, 86-94, 97-98, 105-106, 197, 276

↗ šv. Bažnyčia > organizacijos ↗ laikraščiai ↗ šv. Mišios
ataskaita Apaštalu Sostui [apyskaita Vatikaniui] 81

atgaivinimas [atkūrimas, /organizavimasis, /pakėlimas] 57, 65-66, 70, 81, 87, 91-92

↑ tobulinimas

padėtis 81

poreikis viską tvirti iš naujo 5

sunkumai 15

šaltiniai

kitų vienuolių patyrimas 5, 7-8, 87-88, 98

pranokėjų patirtis ir paveldas 5

broliai [/broliukai, /pasauliniai, /pasauliškiai, /svietiški] 6, 9, 37-39, 43, 68-69, 185, 191, 197, 213, 271

↗ Urbanavičius ↗ Varžaitis

Instrukcijos 20

tarpusavio pagalba 12

ugdymas [formavimas] 6-7

dvasinis 6-7, 38, 68

praktinis 6-7, 22-23, 38, 68-69, 99

tikybiniis 38

veiklos sritys 38, 48

apaštalavimas [/Kristaus skelbimas] 37, 100
tarp varguolių 68-69

ištvirkėlių gelbėjimas 68

katechetika 39, 99

parapija (vargonininkai, zakristijonai) [zokrastijonai] 39, 69

patarnavimas kunigams 39

dvasia, jos palaikymas 6-7, 9, 27, 44

bendra 6-7, 9, 27, 44, 61, 87

kaip pirmųjų krikščionių 16

katalikiška 42

nauja (plitimas) 27

skaisti 38

dvasingumas [/dvasinės, maldingos praktikos, /vidinis gyvenimas] 4, 6, 19-20, 39, 47, 58, 96

antgamtinė intencija 4

apsileidimas 8

Dievo, Kristaus ieškojimas 17, 30

dvasiniai apmąstymai 30, 180

dvasiniai skaitymai 4, 72, 107

dvasinio gyvenimo apyskaita [savęs tyrimas, /sąžinės sąskaita] 4, 54, 72, 180

mėnesinė 72

šv. Komunija 180

malda (nuolatinės maldos būtinybė) 20, 28-29
 ↗ malda

ieškoti joje šviesos 5

poterėliai 180

marinimasis [/kūno suvaldymas, /mortifikacijos, /nusimarinimas] 30-31, 53, 74, 96

MARIJONŲ VIENUOLIJA

- meditacija 4
 ieškoti Dievo, o ne jos formos 30
 šv. Mišios 180
 praktikos laisvė 96
 rekolekcijos 35, 48, 65
 mėnesinės 45, 66, 74
 trijų dienų 71
 vadovai iš šalies 97
 rūpestis juo 47
 sąmoningai atliekama išpažintis 4
globojamos įstaigos 6-8, 54, 56-57, 59, 68, 70
 ↗ katalikai > veikla >> organizacijos >>> Žiburys
brolijos, draugijos 36, 56
 būklė 32
 mokyklos 36-37
 prieglaudos 37
Instrukcijos, Regula [/Istatai, /taisyklės] 5-7, 20, 27, 41-42, 49-50, 74-75, 82, 107
 ↗ Matulaitis > pasiketinimai ↑ broliai
aiškinimas 72, 107
asmeninio darbo ir pareigos 69
laikymasis [/vykdymas] 5, 20, 59
naujos 32
nustatymas, tobulinimas 5-6
 kiekvienam prisidedant 69
 siejant su gyvenimu 5
prityrimo knygos 6
ypatybės [/išsiskirtinimai, /pobūdis] 19-20, 44, 88-89
katalikiškumas 88-89
senumas 5
įžadai [/apžadai, /priesaika] 49, 82, 98
atnaujinimas 71
kandidatai (kunigai ir pasauliečiai) 81-83, 87, 106
 ↗ Matulaitis > dvasinis gyvenimas >> malda >>> intencijos ↑ veiklos sritys > prioritetinės
dispensos (vyresniems nei 36 m.) 82-83
netinkami (jų savybės) 12
tinkami (jų savybės) 42, 58, 61
ugdymas, auklėjimas 49, 88
vyskupų leidimai ir trukdymai stoti 82-83, 87-88, 90
namai, vienuolynai, reikalai 39-40, 46, 58
 ↗ Druja ↗ klebonija ↑ vyresnieji
Amerika 106
Čikaga [Chicago] 271
Fribūras [Friburgas] 106
konviktas 96
Marijampolė 104-107
 ↗ Dvaranauškas
steigimas 103-105
Varšuva 103, 106-107
noviciatas [/naujokynas, novicijatas] 15, 68-69, 81-82, 97, 104
 ↗ Fribūras ↑ ugdymas ↑ vyresnieji
novicijai (jų vedimas) 7
 ↗ Plókarz
stojimas 12
obalsis 54
pašaukimas 4, 11, 13, 22, 42, 59, 90
išsižadėjimas 16
pavyzdžiai (kas sekama) 43
 ↗ apaštalai ↗ šv. Ignotas ↗ Jėzus Kristus > nuostatos ↗ krikščionys > pirmieji ↗ šv. Paulius ↗ šventieji
pavojai [/klaidos, /kliūtys, /ko reikia saugotis] 5, 8, 10-11, 13, 16, 18, 25, 34, 52-53, 62, 64, 72
apsiriboti veikla tarp katalikų 36
baimė nukentėti [/nukęsti] **dėl Bažnyčios, Dievo** 10, 12, 14, 16, 18, 45, 100
 ↗ baimė
blogai save pažinti 61
garbė (tuščia) [/ženklai, /titulai, /garbingos vietos] 49-50
paskęsti
moterų vienuolijose ir brolijose 50
tarp žmonių 47
patirti nuostolį sielai 6
patraukti prie savo asmens (perišpažinti) 48
pažeminti priešus 51-52
piktosios dvasios pagundos 49
spręsti patiems apie savo gabumus 61
tautinis politikavimas 13, 88-89, 93, 97
tikslą palenkti priemonėms 36
persekiojimai (valdžios) 11-13, 18, 59, 65
principai, veiklos būdai 53, 57-58, 90
apdairiai žvelgti į naujoves 52
darbuotis savo tautai, bet neužsisklęsti joje 34, 41-42
eiti
kur Bažnyčia persekiojama 34

kur pavojus, blogiausia padėtis, viskas pralaimėta 14, 34-36, 41, 49, 70
savo vaga 46
visur [nevengti jokio darbo] 41, 60
gerbti vyskupus ir kunigus [derinti veiklą, /būti vienybėje] 68, 70, 82
ištirti sąlygas, Bažnyčios padėtį kiekvienoje tautoje, krašte 22, 59
laikytis konspiracijos 15, 43, 63
neatitraukti nuo sėkmingo darbo 46
nesiūsti neparengtų į darbą [atsižvelgti į gabumus ir pasiruošimą] 23, 41, 46
neutraliai laikytis valdžios atžvilgiu 13
neužsidaryti nuo žmonių [neišsžadėti jų, /veikti tarp jų] 19, 47, 58
nevengti veiklos įvairovės (būdų, vietų) 15, 35, 40, 56, 60
palaikyti tarpusavio vienybę 19, 69
patiems ieškoti, kur teiktų naudos 48
pažinti Bažnyčios priešus 51
pažinti savąjį laiką 53
pradėti nuo maža, labiausiai apleistų, mažiausiųjų 54-55
pranokti pasauliečius 14, 22, 38
priemonės subordinuoti tikslui 35-36
priešpriešinti negeroms draugijoms katalikiškas 16
rūpintis visos Bažnyčios reikalais [gyventi su Bažnyčia] 34, 41-42, 73
specializuotis 57
tautomis lygiai tarnauti 41-42, 197
sandara 37, 40
provincijos 39-40
seserys 213
stiprybė [gyvybės versmė, /klestėjimo pamatas, /Δ labui] 6-7, 9, 58, 61, 67-69, 97
tėvai (kunigai) 37-39, 44, 48, 69
 ↗ Abrantovič ↗ Bronikowski ↗ Būčys ↗ Cikoto ↗ Dvaranasukas ↗ Karevičius ↗ Kriščiukaitis ↗ Łysik ↗ Matulaitis ↗ Navickas ↗ Rėklaitis ↗ Serafinas ↗ Vaitkevičius ↗ Wiśniewski
veiklos sritys (dvasinis vadovavimas dvasininkams, rekolekcijos) 48-50
tikslai, uždaviniai [kodėl vienijamasi] 5, 9-10, 13-14, 16, 18, 34-36, 41-42, 45, 50, 58, 62, 67, 70, 90
 ↗ šv. Bažnyčia ↗ Dievas ↗ Jėzus Kristus ↗ Švč.

M. Marija >...> ~ visa atnaujinti, garbę didinti, dvasią platinti, tarnauti, valią vykdyti, vardą aukštinti ↑ veiklos sritys > apaštalavimas > parapijų vedimas

išganyti sielas 3, 12, 14, 18-19, 24, 26, 35, 37, 41, 44, 46-47, 51, 59-60, 62, 64-65, 89, 100
priešų 51
platinti vienuolišką gyvenimą 35
rodyti katalikiško gyvenimo pavyzdį [patraukti pavyzdžiu] 8, 10, 28, 37, 44, 56, 69
rūpintis netikėliais 36-37
tarnauti
 ↑ veiklos sritys > tarnavimas žmonėms
seminarijoms 87
vyskupams 74, 87, 93
telkti, rengti žmones Bažnyčios darbui 19, 22, 36
kiekvienoje tautoje 22
tobulinti save ir kitus (dvasiškai) [nešti kitus uždegančią ugnį, /būti atgimimo versmė] 4-5, 9, 22, 70
vystyti mokslą 35
žadinti meilę Šv. Tėvui 70
tobulinimas (vienuolijos nuolatinis) [atnaujinimas, /pakeitimai] 6, 26-28, 32
 ↗ Matulaitis > pasikeitimai ↑ dvasia > nauja nauja srovė 27
pagal Apaštalų Sosto dokumentus 73
perimti šv. Ignoto pratybų metodą 30
skirti šiam tikslui geriausius narius 7
su vyresniųjų žinia ir laiminiu 27
tvarkymas (tinkamas) [/vedimas] 6-7, 9, 20
 ↑ vienuoliškas gyvenimas ↑ vyresnieji
ugdymas [/auklėjimas, /formavimas, /tinkamas subrendimas] 4, 10, 22-23, 57, 59, 69, 72
 ↑ broliai ↑ dvasingumas ↑ kandidatai ↑ noviciatas ↑ principai ↑ vienuoliškas gyvenimas ↑ vyresnieji
dvasinis ir specializacinis tobulėjimas (-nimas) [augimas] 9, 22, 57, 70
 ↑ vienuolio nuostatos
nuolatinis 6-9, 13, 23, 53, 69
gabumų ugdymas 57, 61
lavinimas(-is), mokymas(-is) 59, 81
bendras 4
specialus [esmingas kokioje šakoje] 4, 19, 22, 57, 60

MARIJONŲ VIENUOLIJA

noviciato kartojimas 67-68
studijos 96
ūkiniai reikalai 96-97
veiklos sritys [darbai] 4, 6-9, 12, 15-16, 18, 21, 23, 32, 34, 40-42, 44, 46-47, 50, 52-55, 59-62, 68-69, 80, 82, 87
 ↑ broliai ↑ tėvai ↑ tikslai
atgailos darbai (ypatingi) 35
apaštalavimas, evangelizavimas [tikėjimo praplatinimas] 19, 22, 48, 51, 56, 59, 63, 68, 100
bendradarbiaujant su pasauliečiais 19, 36, 56, 100
būdai, taktika 4, 18, 22, 26, 28, 36, 43, 48, 51, 57, 100
parapijų vedimas 38-39, 69, 74
sunkių 35
švietimas ir organizavimas 18
prioritetinės
dirbti Amerikoje, Rusijoje 41
ieškoti kandidatų vienuolijai 69
laivinti žmones Bažnyčiai 68
tarnauti savo tautai 41-42, 59
tarnavimas žmonėms [vadovavimas (re-kolekcijoms)] 17, 22, 48, 57, 61, 70
darbininkams 15
moterų draugijoms 50
vyrams inteligentams, jaunuomenei 50
vienuoliai 9, 85, 104, 277
 ↗ Matulaitis ↑ broliai ↑ tėvai ↑ vyresnieji
karšti, geri 9, 98
privalumas jais būti 17
rūbai 43, 58
vienuolio nuostatos [priedermės] 74
atliekamą laiką skirti maldai 20
atsiduoti [/mylėti, /pa(s)išvęsti, /ištikimai tarnauti] 5, 34
 ↗ šv. Bažnyčia ↗ Dievas
aukštesniems reikalams 60
vienuolijai 8-9, 45, 61-63
broliškai mylėti artimą [visus] 9, 19, 22, 28, 36, 44, 61, 98
kitokios nuomonės žmones 48, 52
džiaugtis dirbant 60
ginti savo teises 51
gyventi pagal Evangelijos dvasią 13
igyti mokslo 35

išklausyti kitus 47
išsizadėti [/apleisti, /paaukoti]
pasaulio [/žemės] 4, 9-10, 17, 25, 42
savęs 3-4, 10, 19, 27, 35, 41-42, 50, 59-63, 70, 98
visko 10, 16, 26, 33, 42, 60, 64
kiekvieną valandą turėti tikslą 21
kelti sielą 24, 65
kreiptis dėl savo klaidų į brolių 52-53
apasakoti vyresniajam apie kitą 53
pasirengti kentėti [/būti persekiojamam, /nukentėti, /vargti] 54, 58, 62
dėl Bažnyčios 10, 18
dėl Dievo 10, 50
džiaugtis dėl to 54
nuo pasauliškos valdžios 12
pasirodyti aiškiu kataliku 51
pasitikėti Dievo Apvaizda 14
paversti kūną sielos įrankiu 30-31
pažinti tikėjimą 56
rūpintis savo geru vardu 51
sekti apaštalų pavyzdžiu 35
siekti dermės tarp 60
asmeninės iniciatyvos [/liuosybės darbuotis] ir **vienuolijos tikslų** 32, 44
asmeniškumo [/individuališkumo] ir **bendruomeniškumo** 58-62
dvasinio gyvenimo ir veiklos 19-20, 58
organizavimosi ir kitų telkimo 26
savęs ir kitų tobulinimo 4-5, 26
specializacijos ir bendros tvarkos 19
tarnavimo savo tautai ir visai Bažnyčiai 34, 41, 59
veiklos įvairovės ir vienumo 60
siekti tobulumo [/tobulybės] 3, 5, 8, 11, 20, 23, 26-27, 44, 47, 54, 60
pradėti nuo savęs 27-28
sielos 65
slėpti jausmus, valdytis 47
taikytis prie žmonių (būdo, papročių, nuostatų) 43, 46-47
turėti širdyje Jėzų [/sekti Kristų] 20, 49
vienuolio savybės [/kokie turi būti] 59-60
 ↗ dorybės ↑ dvasia ↑ dvasingumas ↑ vienuoliui būtini įgūdžiai
atkaklumas, užsispyrimas 14-16
gailestingumas 49
ištvermė (kenčiant) 54, 60

klusnumas [paklusnybė, /paklusnumas] 44, 49, 59, 61-62, 64, 93
tobulas [pilnas] 19, 44
Šv. Tėvui 70
dermė su laisve [/drausminga iniciatyva] 19, 21, 44, 60, 62
kuklumas 14, 44
narsumas, drąsa 14, 19
nekaltybė 43
neturtas 49-50, 64, 93
nuolankumas [/nusižeminimas, /romumas] 43-44, 53-54, 59, 61, 98
protas, gudrumas [/išmintis] 14, 43
ramybė 54
santūrumas 70-71
skaistumas (gyvenimo) 66
stiprybė [/stamantrumas] 60
šventumas (gyvenimo) 6, 9, 26, 29, 38, 44, 51, 53, 57, 67
uolumas (šventas) 19, 35, 38, 43-44, 54, 61, 68, 70
vienuoliškas gyvenimas [/bendras gyvenimas] 20, 58, 61, 107, 180, 277
 ↑ dvasingumas ↑ veiklos sritys ↑ vienuolio nuostatos > siekti dermės
atostogos [vakacijos] 97
drausmė ir tvarka [/organizacija] 6-7, 9, 20, 52, 61, 96
dienotvarkė 96-97, 180
higiena 96-97
pamokos 107
pasikalbėjimai apie Šv. Tėvo raštus 73
pasitarimai 6, 47, 52
patarnavimai (tarpusavio) 52-53, 72
brolių lankymas 69
rengimas jam 58, 60
uždarumas 107
viešo gyvenimo apyskaita [orutinio] 4
vienuoliui būtini igūdžiai
pats sau viską pasidaryti 12
prisitaikyti prie aplinkybių 34
vadovauti susirinkimams 47-48
viešai kalbėti 47-48
žmones organizuoti [/veikti tarp jų] 20
vyresnieji, pareigybės [/perdėtiniai, /valdyba, /vyresnybė] 4, 20-21, 23, 32, 40-41, 44-46, 49-50, 53, 59, 62, 69, 72, 82

↑ Matulaitis > pasiketimimai ↑ tobulinimas ↑ vienuolio nuostatos
dvasios tėvai [/admonitoriai] 4, 52, 72
namų vedėjai 8
 ↑ Vaitkevičius
novicijų Magistras 83
novicijų vedėjai 8
 ↑ Navickas
priedermės, ypatybės 5, 20, 23, 32, 41, 44-46, 50, 62, 72
pavaldinių dvasios palaikymas 32
pavyzdžio rodomas 45
rūpinimasis, kad mylėtų 32
žodžių ir darbų dermė 45
studijų prefektai [/mokslo prievaizdas] 69, 96
vietiniai, žemesnieji 32, 44
vyriausias [/perdėtinis] 32, 40, 44
 ↑ Būčys ↑ Cikoto ↑ Matulaitis
Taryba (nariai - tautų atstovai) 40
 ↑ Kriščiukaitis ↑ Łysik
visuotinis susirinkimas [/kapitula] 40

MARINIMASIS → marijonai > dvasingumas

MASKVA (Moskva) 185-186, 255

↑ Lietuva > politika >> derybos

kalėjimas 255

MASONAI 218, 248, 250

↑ žydai

MATULAITIS Jurgis [Matulevičius] (Matulewicz Jerzy) 100

↑ Dievas > nuostatos ↑ Marijonų vienuolija > vienuolio savybės > vienuolio nuostatos > vyresnieji

dvasinis gyvenimas [dvasiškas] 65

išsižadėjimas (gyvenimo, pasaulio, savęs, visko, žemiškų dalykų) 10, 23-24, 33, 45

malda 276

↑ pasiketimimai > kreipti dėmesį į maldų prasmę
dermė su darbu 20

intencijos (už Bažnyčią, kongregaciją, ge-radarus, neprietelius) 91

kad būtų kandidatai į marijonus 99

**kad Viešpats uždegtų širdis uolu-
mo ugnimi** 4

teikiami išgyvenimai 75

meditacija 75

rekolekcijos (atliktos) 31, 55, 66-67, 70, 277

↑ rekolekcijos (vestos)

MATULAITIS

savęs įveikimas 31
 savęs ir kitų tobulinimo dėmė 26
 sąžinės sąskaita, išpažintis 66, 84, 277
 ↑ pasiketinimai
gyvenimo pagrindas [idealas] 3, 86
 noras vertinti amžinybės matais 24
kaltės, paklydimai [klaidos, /nusidėjimai] 65-67, 70, 76
kandidatas į
 rektorius, pavyskupius 64-65
 Vilniaus vyskupas 103, 105-107
 nenoras būti juo 105-107, 253
kentėjimai 63, 66, 75
 ↑ Vilniaus vyskupas > padėtis, nemalonumai
kunigas 76, 275
lietuviškumo klausimas 106
obalsis 3
pagalba steigiant vienuolijas 157
pasiketinimai [pasiryžimai] 31, 66, 71, 74, 124-125, 277
 ↑ Vilniaus vyskupas > nuostatos
 atlikti vyresniojo priedermes 72, 74, 277
 atsisakyti garbingų vietų 93
 būti Dievo akivaizdoje 31, 66, 74
 daryti sąžinės sąskaitą 72
 ieškoti Dievo visame kame 65
 išsizadėti visko, savęs 45, 64
 kreipti dėmesį į maldų prasmę 74
 Kristų sekti [atsižvelgti į Jėzų] 55, 64
 lavinti darbštumą 72
 lavinti maldingumo dvasią 66, 74, 277
 nurodyti tiesiai [stačiai] brolių ydas 72
 rašyti Instrukcijas 65-66, 74, 277
 rašyti straipsnį (apie dvasinį vadovavimą) 31
 rengti rekolekcijų vadovėlį 74
 saugotis nereikalingų minčių 65-67, 72
 skaityti Šv. Tėvo raštus 73
 skaityti moterų vienuolių instrukcijas 31
 tarnauti broliams 65-66
 tobulintis ir tobulinti vienuoliją 6, 277
 varginti kūną 31, 72
 vartoti gerai laiką 31, 65-66, 70, 72, 74, 277
 vengti netvarkos darbuose 67
 vienytis su Dievu 31, 45, 65, 72, 277
pašaukimas 65
 ryžtas kentėti dėl teisingo reikalo 205

rūpestis vienuolija 147
 ↑ pasiketinimai
savęs vertinimas 90, 92
tarnavimas (tėvynei, žmonėms Lenkijoje) 116
 ↑ Vilniaus vyskupas > nuostatos
tarpininkavimas lietuvių ir lenkų derybose 259, 269-270
tikėjimo išpažinimas 76
vienuolis 66, 104
Vilniaus vyskupas [vyskupijos valdymas] 108-109, 111, 116, 147, 161, 176, 183-184, 187, 191, 204, 213, 233, 256, 276
 ↗ Kriščiukaitis ↗ Vilnius > vyskupija >> kunigai
agitacija prieš Δ, priešinimasis Δ 193, 204, 228, 247, 249-250, 252-254, 261-263
kunigų kurtymas 204, 206
pastangos pašalinti 252
 ↗ Puciata
atleidimas 275-276
atsargumo svarba 116, 144, 157, 172
galeistis žydams 199-200, 208, 222
 ↑ Vilniaus vyskupas > įsakymai kunigams
ganytojiškieji laišakai [raštai] 158-159, 193-196, 205-206, 222
kunigams ir katalikams vilniečiams 134, 143-144, 146
įgaliojimai [galia] 130, 179-180, 266
ingresas 107-111, 113, 116, 124
sukaktuvės 226
įsakymai kunigams [leidimai, /nurodymai, /prašymai, /raginimai] 119, 246
 ↗ kunigai > įgaliojimai > skyrimai
mokyti vaikus katekizmo suprantama kalba 158, 241
nekeisti pamaldų tvarkos 241
raminti žmonių priešiškumą žydams 199-200
vengti politikos [neaštrinti politinių ir tautinių santykių] 117-118, 201, 232, 237-238, 245
aplinkraštis 237
kapelionas 205
 ↗ Vaitkevičius
konsekracija 107-110
sukaktuvės 226
laikysena (neponiška) 161

nuostatos, pastangos [pareigos suvokimas, /pasiryžimai, /rūpesčiai] 173, 196

būti ištikimu piliečiu 223

būti pavyzdžiu vyskupijai [diecezijai] 170

išklausyti kiekvieną 204

neatstumti pirmievių, žydų 203

nepakenkti Bažnyčiai 203

nesikišti į tautinę ir politinę kunigų orientaciją [nepaisyti jos] 239-241, 244-246, 266

nesikišti į politiką, tautinę kovą [nepolitizuoti Bažnyčios, /priešintis Bažnyčios politinei eksploatacijai] 116, 120, 150, 169, 171-173, 200-201, 205-206, 217, 223, 238, 240, 244-245, 254, 267

neužtraukti neapykantos 202-203

taikyti tautas 116, 245

tarnauti [/būti (geru) ganytoju katalikų] 111, 116, 120, 157, 160, 172

visiems lygiai (nepaisant tautos, partijos) 111, 114, 124-125, 154, 157, 167, 169, 171-172, 174, 179, 184, 205, 223, 244-245

žmonėms (o ne partijoms) 116, 147, 204-205

veikti bažnytinę dvasia [/žiūrėti bažnytinio darbo, laikytis Kristaus mokslo] 108, 206-207

vesti žmones į vienybę 116, 120, 200-201, 205

žiūrėti ateities 172

padėtis, nemalonumai 124, 169, 173, 176, 206, 223, 226, 250, 252, 254, 258

palaiminimas 168-169, 171, 213, 249

pasitarimai su

Kapitula 194, 196, 205, 227

kunigais 118, 191, 196, 205-206

pasauliečiais 131, 187, 206

privati kopyčia 180, 185, 198

suėmimo pavojus ir pasiryžimas nesislapstyti 134, 144, 147-148, 169-171, 175, 188-189, 193

tarnai [/broliai, /šeimyna, /vaikiniai] 161, 162, 176, 180, 185-188, 191, 204, 213

↗ Mičiūnas-Mecitinas

vyskupijos lankymas 222, 248

vyskupo rūbai 113

MATULAITIS Kazimieras (Matulewicz) 180 (1868-1944) *kun.*; *Londono šv. Kazimiero lietuvių par. kleb., b. statytojas*

MATULAITIS-LABUKAS Juozapas [Labukas] 259

(1894-1979) *kun.* (1918 m.); *Žaslių, Kalesninkų, Švenčionių vik.* (1918-1922); *stud. Mūnsterio, Viurcburgo, Fribūro u-tuose; filosof. dr.*; *Kaišiadorių vysk. kancleris, generalvik.*; *vysk., Kauno arkiv., Vilkaviškio vysk. apaštalinis valdytojas (nuo 1965 m.)*

MATULEVIČIUS (MATULEWICZ) → Matulaitis

MAŽEIKA → Mozejko

MAŽOJI LIETUVA → Lietuva

MECIŪNAS → Mičiūnas

MEDILO EŽERAS [Miadziol] (Miadzel) 258 *pagal 1920 m. L. - Rusijos sutartį šalių siena ejo į ežerą iš šiaurės įtekančia Medilos upe; dabart. Balgudijū*

MEDITACIJA → Marijonų vienuolija > dvasingumas → Matulaitis > dvasinis gyvenimas

MEILĖ [/meilės jausmai] 34, 43, 48-49, 52, 71, 98, 114, 116, 120, 201, 245, 250

↗ Dievas ↗ Jėzus Kristus ↗ Marijonų vienuolija > tikslai > vienuolio nuostatos

artimo Δ 136

idealo Δ 27

MEYSZTOWICZ Aleksandr [/Meištavyčia, /Meyštavičius] 177, 217, 231, 252 (1864-1943) *Panevėžio apylinkės duarinininkas; Rusijos Dianos narys; lenkų politikas federalistas; vad. Vidurinės L. laikinosios valdyimo komisijos pirm. (1921-1922); Lenkijos teisingumo ministras*

MEIŠAGOLA (MEJSZAGOŁA) → Maišiagala

MEMORANDUMAS (MEMORIALAS) → lietuviai > teisės

MERKINĖ (Merecz) 152

↗ Bakšys ↗ Cibulskas

MIADZIOL → Medilo ežeras

MICHALKEVIČIUS Kazimieras Mikalojus (Michalkiewicz) 103, 105-106, 111, 113, 117, 130, 149, 160, 163, 203, 207, 210-212, 226, 229, 232-233, 254-256, 263 (1865-1940) *kun.* (1888 m.); *V. vysk. apaštalinis adm. (1907-1918 VI), vokiečių valdžios ištremtas;*

MICHALKEVIČIUS - MOKYKLOS

grįžo į V. 1918 rudenį; bolševikų kalintas (1921 m.) V. pavyšk. (nuo 1923 m.), kapitulinis viik. (1925-1926)

MICKIEWIČIUS-KAPSUKAS Vincas 119, 140-142, 176

(1880-1935) bolševikų veik.; L. bolševikinės liaudies komisarų tarybos, Lietuvos liaudies komisarų tarybos pirm.

MICKIEWICZ Stefan (?) 120

Lenkijos valdžios komisaras V. 1918 pab.

MICIŪNAS-MECIŪNAS Andrius [/Mičius] 145, 197, 213

kilęs iš Rodūnios; V. didžiosios prieglaudos berniukų skyriaus vedėjas; JM tarnas (1918-1922); MIC kandi-datas; lenkų išvrentas

MIESTAI 50

MIESTIEČIAI → socialiniai sluoksniai

MILANAS (Milano) 79

MILEWSKI-KORWIN → Korwin-Milewski

MILKOWSKI Stanisław [/Milkauckas] 107, 153-154, 171, 183, 228

(1881-1961) kun. (1906 m.); V. kun. sem. patrologijos, visuotinės istorijos., lenkų k. prof. (1914-1926); V. lenkų inteligentų dvasios t.

MINEIKA 217

lenkų visuom. veik., federalistas

MINSKAS (Mińsk) 117, 151, 155-157, 192, 197, 255-257, 268

↗ baltgudžiai > veikla ↗ Lenkija > politika >> derybos kalėjimas 142, 149, 155

Katedra 157, 197

kunigų seminarija 156, 196-197

↗ Abrantovič ↗ Cikoto ↗ Hergett

vyskupas 109-110, 117, 148-149, 155, 157, 196-197, 255

↗ Łoziński

vyskupija 241

↗ Reinys

MIRTIES BAUSMĖ 135

MIRTIS 13

MISIJS 42, 118, 224

MISIONIERIAI → vienuolijos > vyrų

šv. MIŠIOS 40, 74-75, 79, 84, 91, 117, 148-149, 156, 159, 162, 164, 173, 175-180, 183, 185-

186, 195-198, 200, 202, 207, 209, 211, 214, 217, 221, 224-226, 250-251, 256-257, 271, 276
↗ kunigai > igaliojimai ↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas ↗ pamaldos ↗ pamokslai ↗ smilkalai

gedulingos 202

giedotinės 83, 89, 200

„Gloria“ 75

iškilingos 225, 250

intencijos (už Marijonų vienuolija) 86

„Libera“ 200

patarnavimas 173, 175, 177-179, 183, 185

skaitytinės [/sakytinės] 83, 89, 224

Suma 159, 248, 252

„Šventas Dieve“ 147

MITINGAI → bolševikai > propaganda
→ lenkai > lenkiškumas → socialiniai sluoksniai > darbininkai > sodiečiai
→ visuomenė > veikla

MIUNCHENAS (München) 106, 182

↗ Apaštalų Sostas

MODERNISTAI → šv. Bažnyčia > srovės

MOGILIOVAS [Mohilevas] (Mohylew) *arkivyskupijos (1782-1923) centras, jurisdikcijai priklausė Rusijos imperijos (išskyrus Lenkiją) katalikai; miestas dabart. Baltgudijoje*

arkivyskupas 80-81

↗ Cieplak ↗ Kluczyński ↗ von Ropp

arkivyskupija 148

↗ Chrucki ↗ Reinys ↗ Symon

MOKYKLOS [/mokyimo įstaigos] 132-134, 187, 190-196, 265-266

↗ Aukštadvaris ↗ kunigai > pareigybės ↗ lenkai > organizacijos >> Komitet Edukacyjny ↗ Marijonų vienuolija > globojamos įstaigos ↗ mokytojai
↗ rekolekcijos ↗ tėvai

aukštesnės 50

baltgudžių 238, 242

↗ Barūnai

liaudies 174

sodžiuose 262

bolševikų

gimnazijos 132

vakarinė [/vakariniai kursai] 191

katalikiškos 133-134

↗ Švenčionys

laicizacija 132-133
 ↗ bolševikai > dekretai

laisvos [liuosos] (nevalstybinės) 190

lenkų 131-132, 135-136, 153-154, 190, 192, 217, 224, 239

gimnazijos [vidujinės] 132-136, 193
 ↗ Baltstogė ↗ Gardinas ↗ Vilnius ↗ Vi-
 tebskas

liaudies 193

mokyklų bibliotekos [knygynai] 190

lietuvių 192

gimnazijos, progimnazijos 135, 192
 ↗ Biržiška M. ↗ Jonynas ↗ Švenčionys
 ↗ Vilnius

pasaulinės [/supasaulietintos] 131, 133

MOKINIAI → socialiniai sluoksniai > jau-
 nuomenė

MOKYTOJAI 56, 132, 134-136, 151, 154, 165,
 178, 190-192, 216
 ↗ katalikai > visuomenė

tikybės 136, 173, 225
 ↗ kunigai > pareigybės

lenkai 131

MOKRZECKI Stefan 121, 237-238, 242-
 246, 250, 256, 261-262
*(1862-1932) lenkų gen., vienas legionierių vadų, V.
 komendantas (1918 XII-1919 I); vad. Vidurinės L.
 laikinosios valdymo komisijos pirm. (1921 m.)*

MOKSLAS [/dėstomieji dalykai, /mokymas,
 /moksłai] 5, 18, 22, 35-36, 38, 57, 67-69,
 80, 88, 96
 ↗ šv. Bažnyčia ↗ bolševikai > propaganda ↗ Dievas
 ↗ Jėzus Kristus ↗ Marijonų vienuolija > tikslai >
 vienuolio nuostatos ↗ Sankt-Peterburgas > Katali-
 kų dvasinė akademija ↗ tikėjimas ↗ Vilnius > ku-
 nigų seminarija

asketika [/asketų Δ] 53, 88

Bažnyčios istorija 165

bažnytinė teisė 165, 183
 ↗ bažnytinė teisė

filosofija 84-85, 88, 91, 95, 166
sveika [/tikra] 88

katalikiškas 48, 52, 56
grynas 44
skelbimas 56

klaidingas [/netikras] 15, 51-52

naujas 52

pasaulietiniai [pasauliški] 84

algebra 165-166

astronomija 84, 89

fizika 84, 89, 165

geometrija 165

istorija (visuotinė) 183

kosmologija [/kosmografija] 85, 165

pozityviški 88

teologija 85, 88, 91

moralinė 161

sveika 88

teodicėja 166

MOLĖTAI [Malietai] 229

MOLODEČNAS [/Mołodecznas] (Molodeč-
 no) 156, 258

JMI V. vysk. par.; miestas dabart. Baltgudijoje
 ↗ Cikoto ↗ Drabb

MONTEKATINI [Montecatini] 275
kurortas Italijoje

MONTRĒ [Montreux] (viešbutis Bel-etir)
 79, 95
miestelis prie Ženevos ežero Šveicarijoje

MORACZEWSKI 266
dr., vilnietis, Powsiągliwość i praca valdybos narys

DE MORIEZ Stanisław 256
prancūzas grafas

MORTIFIKACIJOS → Marijonų vienuolija >
 dvasingumas > marinimasis

MOSSER August 80-81, 84, 86, 95
*(1857-1930) kun.; rezurekcionistų kongr. generalinis
 prokuratorius (1911 m.)*

MOŽEJKI Stanisław [/Mažeika, /Možejka]
 229, 264
*(1894-1969) kun. (1919 m.); JMI V. šv. Jokūbo b.,
 Šilėnų vik.; po karo dirbo Lenkijoje*

MUCKERMANN Friedrich [/Muckerman-
 nas] 137-142, 145-149, 153-156, 159, 163,
 176, 255
*(1883-1946) vokiečių kun. SJ; rašytojas; I Pasaulinio
 karo metais karo kapel. V.; šv. Kazimiero b. rekt. (1918-
 1919), steig. Liga Robotnicza šv. Kazimierza; bolševikų
 kalintas; grįžęs į Vokietiją red. žurnalų [Der Gral];
 pasipriešinęs Hitlerio valdžiai pabėgo į Šveicariją*

NAPOLEONAS - OLESZCZUK

MÜNCHENAS → Miunchenas

NACIONALIZMAS → tautiškumas

NACZELNIK PAŃSTWA → Lenkija > valdžia

NAPOLEONAS 256

↑ visuomenė > organizacijos

NARODOWA DEMOKRACJA → politinės partijos > lenkų

NARUŠIS Jonas (Naruszys) 264
(1863-1939) *kun.* (1891 m.); *Eišiškių* (-1919 m.), *Karvio* (-1921 m.) *kleb.*

NASĖ 258-259, 268

belgas majoras, Tautų S-gos tarptautinės Karinės kontrolės komisijos padėčiai V. krašte stebėti narys

„**NASZ KRAJ**“ 231

savaitraštis; rėmė J. Piłsudskio politiką L., de facto leido lenkų kariuomenės politikos, spaudos ir žvalgybos skyrius

„**NAŠA DUMKA**“ 244

balgudžių laikraštis

NAUGARDUKAS [Nowogrudkas] (Nava-grudak, Nowogródok) 178

JMI V. vysk. par.; miestus dabart. Baltgudijoje

NAUJIEJI METAI → bažnytinės šventės

NAVICKAS Justinas (Nowicki) 105

(1885-1973) *kun.* (1909 m.); *JMI stud. Dv. akad.; MIC (novic. 1911 m.); Seinų kun. sem. dvasios t. (1920-1923); MIC novic. vadov. (1923-1939)*

NAZARETAS 58, 74

NAZARETIETĖS → vienuolijos > moterų

NEAPYKANTA → ydos

NEDORYBĖS 35-36, 68

↑ ydos

NEKALTASIŠ PRASIDĖJIMAS → bažnytinės šventės → Švč. M. Marija

NELABASIS → piktoji dvasia

NEMENČINĖ [Niemenčinas] (Niemenczyn) 268

↑ Linartas

„**NEPRIKLAUSOMOJI LIETUVA**“ [„Nepriklausomoja Lietuva“] 211

dienraštis (1919-1920); steig. ir leido Laikinis V. lietuvių k-tas; red. J. Tumas, S. Matijošaitis, M. Kubiliūtė; sustabdytas bolševikų, uždarytas lenkų valdžios

NETIKINTIEJI → katalikai > nekatalikai

NETURTAS → Marijonų vienuolija > vienuolio nuostatos

NIEDZIAŁKOWSKI Konrad [Niedziałkowski] 210, 233

(1858-1925) lenkų visuom. veik.; V. miesto prezidentas (nuo 1908 m.); V. apygardos viršininkas (1919-1920)

NIEMENČINAS → Nemenčinė

NIEPOKALANKI → vienuolijos > moterų > Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo seserys

NIGER → Čornų

NIKIEL Karol 95

(1873-1929) kun.; Krokuvos vysk. kurijos kancleris

NIKOLAJUS I [Nikalojus I] 89

Rusijos imperatorius (1825-1855); perkėles į Sankt-Peterburgą Dvasinę akademiją (1844 m.)

NIŠPARAI → pamaldos > mišparai

NOVICKAS (NOWICKI) → Navickas

NOWOGRUDKAS → Naugardukas

NUODĖMĖ [Nusidėjimas] 31, 55, 190, 238

↑ išpažintis

sunki 228

NUODĖMKLAUSIAI → kunigai > pareigybės

NUSIDĖJĖLIAI 39, 58, 75

NUSIŽEMINIMAS → Marijonų vienuolija > vienuolio nuostatos

OBOWICZ Karol [Obolevičius] 149

(1840-?) kun. (1864 m.)

OBST Johann [Obstas] (Obst Jan) 249

(1876-1941) vokiečių kilmės lenkų žurnalistas, „Dziennik Wileński“ red.

ODRODZENIE → baltgudžiai > veikla

OKUPACIJA → Lietuva

OLDAK J. [/Oldakas] 188-189, 191

bolševikų veik.; Litbello socialinio aprūpinimo liaudies komisaras; Lukiškių kalėjimo prižiūrėtojas

OLESZCZUK Bonifac 201

(1887-?) kun. (1919 m.)

OLSKI Jan [Olskis] 195

(1898-1937), tiker. Kulikovskis; bolševikų veik., L. bolševikinės valdžios Centro vykdomojo komiteto narys; Čeka, GPU igalietinis Smolenske (1919-1931), Vilniuje (1920 m. vasarą)

OLSZAŃSKI Ignacy [Olšanskis] 138-139, 203, 239, 249, 265

(1883-1963) kun. (1910 m.), prel.; V. šv. Baltramiejaus b. rekt.; lenkų visuom. veik., vadov. organizacijai Związki Chrześcijańskie robotników, darbininkų profsąjungoms; Lenkijos Seimo narys

OLŠAUSKAS Konstantinas [Olšauckis] (Olszewski) 104-105

(1867-1933) Žemaičių vysk. kun. (1892 m.), prel.; stud. Dv. akad.; kandidatas į V. vysk. (1918 m.); lietuvių visuom. veik., Lietuvių informacijos biuro Šveicarijoje bendradarbis (1916-1918), steig. juozapiečių, šv. Kazimiero, „Saulės“ d-jaus

„**O MOJ BOŽE, WIERU TOBIE**“ 258

balgudžių katalikų giesmė

ORANY → Varėna

ORENBURGAS 180

Rusijos miestas Pietų Urale

↗ Raštutis

O’ROURKE Eduard Aleksander 110, 114, 231

(1876-1943) airių kilmės, g. L.; kun. (1907 m.); stud. ekonomiką Fribūro, teol. Insbruko u-tuose; Kauno kun. sem. dvasios t.; Rygos vysk. (1918 -1920); Gdanskio apaštalinis adm., vysk. (1922-1938); JM bičiulis, globojo MIC; senatvėje gyveno pas Romos MIC

konsekracija 117

ORTODOKSYBĖ → konfesijos

OSMOŁOWSKI Jerzy [Jurgis Osmolovskis] 200-201, 207, 215, 217-218, 221, 230

(1872-1954) lenkų politikas, J. Pilsudskio šalininkas; vad. Rytų žemių civilinės valdybos generalinis komisaras (1919 m.)

↗ Jamont

OSTREYKO Ludwik [Ostrejko] 202

lenkų visuom. veik., filantropas

OSMIANA → Ašmena

OŽĖ (Hoža, Goža) 258

JMI V. vysk. par.; dabart. Balgudijoje

PACELLI Eugenio 106, 114, 182

(1876-1958) Šv. Sosto nuncijus Bavarijoje (1917-1920); arkiv., nuncijus Vokietijoje (1920-1929); kardinolas (1929 m.), Vatikano valst. sek.; popiežius Pijus XII (nuo 1939 m.)

↗ Petrus

PADEREWSKI Ignacy Jan [Paderewskis] 214

(1860-1941) kompozitorius, garsus pianistas; lenkų visuom. veik.; ND ir J. Pilsudskio kompromiso dėka Lenkijos premjeras (1919 m.)

PAGUNDOS 28, 31, 63-64

↗ piktoji dvasia

PAKLUSNUMAS → Marijonų vienuolija > vienuolio savybės

PAKRAŠČIŲ SARGYBA → lenkai > organizacijos > Straž Kresowa

PALAIMINIMAS 91, 147

↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas ↗ žmogus

PALEISTUVYSTĖ → ydos

PAMALDOS 138, 148-149, 163, 171-172, 186, 195-196, 202, 214, 227, 231, 250, 252, 263

↗ bažnytinės apeigos ↗ kalba > bažnyčiose ↗ šv. Mišios ↗ Rezurekcija ↗ smilkalai

iškilmingos, padėkos 199-200

mėginimas Δ panaudoti politikai 172

mišparai [nišparai] 146, 164

permaldavimo 119

Švč. Sakramento išstatymo 248

už žuvusius 200

PAMALDUMAS [maldingumas] 29, 119

↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas ↗ Matulaitis > dvasinis gyvenimas ↗ žmogus > savybės >> dievotas

PAMOKSLAI [pamokslėliai] 57, 113, 117-121, 124, 137, 139, 146-147, 150-151, 156-158, 164, 167-168, 185, 196-197, 200, 202, 214, 217-218, 221, 224-226, 238, 242, 248, 250, 252, 257-258, 262-264, 268

↗ šv. Bažnyčia > šv. Tėvai >> homilijos ↗ konferencijos

gyvi (gyvenimas kaip pamokslas) 10

nesuprantami (liaudžiai) 202, 218

politiniai [patriotiniai, /tautiniai] 151, 183, 202, 218, 237-238, 252, 255-256, 268

PAMOKSLAI - PERVALKAS

taikomi prie gyvenimo 268
tikybiniai 146, 200, 237, 248, 252
apologetiniai 116
evangeliniai (tinkami) 117, 119, 150

PANEMUNĖ → Žemoji Panemunė

ŠVČ. PANELĖ → bažnytinės šventės → Švč. M. Marija

PANEVĖŽYS 252

PAPIKTINIMAI 35, 43, 76

PARAPIJOS 38-39, 69, 99, 195, 207, 229, 232, 242
 ↗ Marijonų vienuolija > broliai > veiklos sritys
apleistos 149
baltgudžių 244
lenkų 158, 175
lietuvių 160, 164
mišrios [maišytos] 164, 230-231, 233
parapijiečiai 227, 244
komitetai [tarybos, /sanjungos] 130, 152
veikla ir įgaliojimai 130
sođzių 69, 174
socialinė reikšmė 38
steigimas 149, 167
tvarkymas 38, 69, 180
turtas 130

PARIEČĖ [Pariečiai] (Pareča, Porecza) 258
JMI V. vysk. par.; dabart. Baltgudija

PARIZĖJAI → fariziejai

PARYŽIUS 170, 172, 214
Paryžiaus taikos konferencija [Paryžiaus Konferencija, /Taikos Taryba] (Versalio konferencija) 170, 172, 205, 221, 223
(1919-1920) sprendė politinius I Pasaulinio karo išdavy klausimus, rengė susitarimus tarp kare dalyvavusių valst.; jos metu nutarta įkurti Tautų S-gą

PARTIJOS → politinės partijos

PASAULIEČIAI [/Dievui išskirtinai netaraujantys, /pasauliniai, /pasaulininkai, /pasauliškiečiai, /svietiškiečiai] 7-8, 10, 37-38, 100, 131, 153, 181, 218, 254
 ↗ katalikai ↗ Marijonų vienuolija > principai >

veiklos sritys >> apaštalavimas ↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> pasitarimai ↗ pasaulis

įstaigos 7, 17
katechetai 99
lietuviai 210
noras turėti gerus kunigus 161
tarnystė (Bažnyčiai, artimui) 19, 48, 56, 69, 99-100
visuomeninė veikla (galimybės) 19, 203
karitatyvinė 19

PASAULIETINĖ VALDŽIA [/pasaulinė] 12-13, 18, 59, 65, 81-82, 84-86, 100, 222
 ↗ bolševikai > valdžia ↗ lenkai > valdžia ↗ Lenkija > valdžia ↗ Lietuva > valdžia ↗ Marijonų vienuolija > vienuolio nuostatos >> pasirengti kentėti ↗ vokiečiai > valdžia

PASAULIS 6, 16, 18, 21, 24-25, 43, 49, 51, 53-55, 58-59, 63, 71, 79, 127, 135, 146, 181, 209
 ↗ Marijonų vienuolija > vienuolio nuostatos >> išsižadėti ↗ Matulaitis > dvasinis gyvenimas

menkas, sugedęs 24, 31, 54
šio Δ sūnūs 14

PASNINKAI 43, 204, 227

PASTORACIJA → sielovada

PASTORACINIAI LAIŠKAI → Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> ganytojiškieji laišakai → vyskupai > ganytojų raštas

PAŠAUKIMAS [/paskyrimas] 59, 189
 ↗ kunigai ↗ Marijonų vienuolija ↗ Matulaitis

ŠV. PAULIUS [šv. Povilas] 167
sekimas juo 42-43, 58

DE PAZ Alvarez Jakub (kn. „De vita religiosa instituenda“) 95
(1560-1620) kun.; žymus SJ rašytojas, veikalo „Apie vienuolių gyvenimo formavimą“ au.

PERKOWSKI Leon 266
vilnietis, Powściągliwość i praca valdybos narys

PERŁOWSKI Jan 275
(1872-1942) Lenkijos ambasados prie Šv. Sosto patarėjas, įgaliojasis ministras (1922-1927)

PERVALKAS [Pervalkis, Przewalka] (bažnyčios statyba) 161
LDK senūnijos centras; JMI statyta b.; dabart. Baltgudija

PETERBURGAS → Sankt-Peterburgas

ŠV. PETRAS (karstas) 89

PETRAUSKAS → Pjatrovski

PETROGRADAS → Sankt-Peterburgas

PETROVSKIS MICHAŁ → Pjatrovski

PETROWSKI → Piotrowski

PETRULIS Alfonsas 106-107

(1873-1928) *kun. (1899 m.); JMI stud. Dv. akad.; Pivašiūnų kleb. (1911-1927), Alytaus dek.; lietuvių visuom. veik., L. Tarybos narys*

PIJUS XI → Ratti

PIJUS XII → Pacelli

PIKTOJI DVASIA [/nelabasis, /piktasis, /velnias] 31, 49, 53-54, 63

↗ Marijonų vienuoliai > pavojai

išsizdėjimas 24

pagundos 28

PILIEČIAI → politika > pilietinės teisės
→ Vilnius > gyventojai

PILSUDSKI Jan [/Pilsudskis] 215

(1876-1950) *lenkų politikas; vienas vad. Rytų žemių civilinės valdžios vadovų; Józefo Pilsudskio brolis*

PILSUDSKI Józef [/Pilsudskis] 201-202, 205, 207, 209, 214-215, 217-219, 223, 239, 246, 249-251, 261, 269

(1867-1935) *lenkų politikas, kariuomenės kūrėjas, maršalas; pirmasis nepriklausomos Lenkijos valst. vadovas*
↗ Abramowicz ↗ Bandurski ↗ Lenkija > valdžia
↗ Paderewski ↗ Prystor ↗ Rydz-Śmigły ↗ Świtalski

PINSKAS (vyskupas) 276

↗ Łoziński

PLOTROWSKI Felicjan [Petrowski] 164

XIX a. vid. Jomiškio (V. vysk.) kleb., pastatė b.; lenkų tautininkas

PLOTROWSKI MICHAŁ → Pjatrovski

PIRMEIVIAI → politinės partijos > lenkų

PIRMOJI KOMUNIJA → šv. Sakramentai > Švč. Sakramentas

PISA → Piza

PIWOCKI Antoni 243

vad. Vidurinės L. laikinosios valdymo komisijos vidaus reikalų departamento direktorius (1921 m.)

PIZA [Pisa] 79

PIZZARDO Giuseppe 275

(1877-1953) *kun. (1903 m.); Vatikano valst. sekr. pav. (1925 m.); kard. (1937 m.), žvaizdė Šv. Sosto kongr. pref.*

PJATROVSKI Mikalaj [/Petrauskas, /Petrauskas, /Petrovskis, /Petrowski] (Piotrowski Michał) 138-139, 142, 148, 153, 213, 238-242, 253, 262

(1889-1931) *kun. (1912 m.); dirbo V. šv. Kazimiero b., bolševikų kalėnas; Barimų kleb.; balngudžių visuom. veik.*

PLEBISCITAS 231, 252, 260

↗ lenkai > organizacijos > Komitet Honorowy
dėl Vilniaus 255

PŁÓKARZ Jozafat 82

(1888-?) *ateistas iš Varšuvos kun. sem. (stud. 1906-1907) žiarus priklausymu marijavitams; MIC novicijus (nuo 1911 m.), dėl santuokos ateistas; stud. Krokuvos Jogailos u-te; MIC kolegijos Bielianuose istorijos dėst. (1924-1925)*

PLUNGĖ 179

POLITIKA [/politinė kova, veikla] 86, 93, 97, 112, 116-118, 120, 124-125, 136, 138, 141, 144, 154, 159-160, 168-169, 171-173, 179, 200, 202, 217-218, 220-221, 231, 237, 239-241, 245-246, 248-250, 252, 275

↗ Bažnyčia > nuostatos ↗ kunigai > ypatybės >> neigiamos >> teigiamos ↗ Lenkija ↗ Lietuva ↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> įsakymai >> nuostatos ↗ pamaldos ↗ tautiškuoms ↗ tikėjimas > noras
↗ vyskupai ↗ visuomenė > veikla

agitacija 174, 219, 249

agitoriai 249-250, 255, 257

pilietinės teisės (lygios) [susibūrimų, žodžio liuositybė] 135-136

↗ plebiscitas

rinkimai 232

↗ Vilnius > valdžia >> miesto valdyba

balsavimas (įstatai) 136

spaudos laisvė 135

↗ cenzūra

POLITINĖS PARTIJOS, SROVĖS 13, 116, 119, 121, 124-125, 154, 156, 212, 223, 227, 237-240, 246, 266-267, 270, 276

↗ bolševikai ↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> nuostatos >>> tarnauti

POLITINĖS PARTIJOS - PUCIATA

lenkų

↗ lenkai > organizacijos >> Straż Kresowa
endekai [/dešinėji, /lenkai tautininkai, /Na-
 rodowa Demokracja] 132, 211, 214-218,
 228, 237, 239-240, 246-247, 249-250,
 252, 254, 261-262, 266-269

↗ Dmowski ↗ „Dziennik Wileński“ ↗ „Głos
 Wileński“ ↗ Hryniewiecki ↗ Kuleszo ↗ ku-
 nigai > tautybės >> lenkai ↗ Lubianiec ↗ Luto-
 sławski ↗ Maciejewicz ↗ Paderewski ↗ Songin
 ↗ Staniszkis ↗ Szopa ↗ Teodorowicz

kairieji socialdemokratai 132, 175

krikščionys demokratai [/krikščionių de-
 mokratai] 116, 239

darbininkai 225

pirmieiviai 136, 202-203, 216

↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> nuostatos
socialistai [/kairieji, /Pilsudskio šalininkai]
 133, 135-136, 201, 202, 219, 261

↗ Abramowicz ↗ Jundziłł ↗ Piłsudski

lietuvių

krikščionys demokratai [/krikščionių de-
 mokratai] 128, 270

socialdemokratai 270

socialistai liaudininkai 151, 216, 270

↗ Bortkevičiėne

tautiškos 13

žydų (bundistai) 257

POLSKA ORGANIZACJA WOJSKOWA → len-
 kiai > kariuomenė

POMPILJI Basilio 276

(1858-?) kard., Romos tik. (nuo 1911 m.)

PONAI → socialiniai sluoksniai

POPIEŽIUS → Šventasis Tėvas

„**PO TAVO APGYNUMU**“ 112, 201

POTERIAI → malda → Marijonų vienuolija
 > dvasingumas >> malda

POTULICKI Adam [Potulickis] 94

kun.; Popiežiškojo lenkų instituto Romoje rekt. (1910-
 1912)

šv. POVILAS → šv. Paulius

POWŚCIAGLIWOŚĆ I PRACA → katalikai >
 veikla >> organizacijos

POZNANĖ [Poznanius] (Poznań) 92, 210, 212

POŽĖLA Karolis 176

(1896-1926) bolševikų veik.; L. bolševikinės valdžios
 Centro vykdomojo komiteto narys

PRAGARAS 10

PRANCIŠKONAI → vienuolijos > vyrų

ŠV. PRANCIŠKUS BORGIA 39-40

(1510-1572) Katalonijos vicekaralius; trečiasis SJ gen.
 (nuo 1565 m.); kanonizuotas 1624 m.

PRANCŪZAI [/francūzai, /pransai] 214, 256,
 258, 271

PRAVOSLAVYBĖ → konfesijos > ortodoksybė
 PREZYDJUM RADY LUDOWEJ → lenkai >
 organizacijos

PRIEGLAUDOS → katalikai > veikla >> įstai-
 gos → Marijonų vienuolija > globojamos
 įstaigos

PRIETARAI 37

↗ šv. Bažnyčia

PRIGIMTIS

gabumai, dovanos 4, 57

sugedusi 28, 42, 67

PRISIKĖLIMAS → Rezurekcija

PRYSTOR Aleksander 269

(1874-1941) lenkų politikas, J. Piłsudskio įgaliotinis
 vad. Vidurinėje L.

PROCESIJOS → bažnytines apeigos → bolše-
 vikai > propaganda >> manifestacijos
 → visuomenė > veikla >> manifestacijos

PROLETARAI → socialiniai sluoksniai > dar-
 bininkai

PROTESTANTYBĖ → konfesijos

PRŪSAI → Lietuva > Mažoji Lietuva

PRZEWAŁKA → Pervalkas

PRZEŹDZIECKI Henryk [Przeździeckis]
 95, 275

(1873-1939) kun. (1895 m.); su JM stud. Varšuvos
 kun. sem. (1893-1895), Dv. akad.; Lodzės kleb.; Po-
 lesės vysk. (1918 m.); JM bičiulis, koresp.

PUCIATA Leon [/Pucijata] 166, 255

(1884-1943) kun. (1911 m.); teol., filosof. dr.; V.
 kun. sem., VU prof.; Ponių socializacijos moderatorių; vy-
 ko su lenkų prašymu pašalinti JM iš V. vysk. pas Pijų XI

PUIKYBĖ → ydos

PURICKIS Juozapas 106, 120
(1883-1934) *Žemaičių vysk. kun.* (1912 m.); *JMI stud. Du. akad., Friburgo u-te, dr.; lietuvių visuom. veik., publicistas; L. Tarybos narys, atstovas Berlyne* (1918-1920); *L. Seimo narys ir užsienio reikalų ministras* (1920-1921, 1925 m.); *ekskunigas* (1929 m.)

RABINAI → konfesijos > judaizmas

RA CZKIEWICZ Władysław [Vladislovas Račkėvič] 207, 256, 261
(1885-1947) *lenkų visuom. veik., politikas; vad. Rytų žemių civilinės valdybos generalinio komisaro pav.* (1919 m.); *V. vauvada* (1926-1930); *Lenkijos vidaus reikalų ministras; egzilinės valdžios Londone prezidentas* (1939-1947)

RADUŠIS Antanas 164
(~1850-1918) *Sėinų vysk. kun.* (~1870 m.); *Vičio kleb.; lietuvių visuom. veik., knygnešys*

RA DZEVIČIŪTĖ → Rodziejewicz

RAFALOVSKI Vladimir Aleksandrovič [Rafalovskis] 75-76
caro valdžios šnipas; kun. K. Matulaičio rekomenduotas 1914 m. *avyko į Friburą domėtis MIC, JM demaskuotas*

RAMYBĖ 13, 257
↗ Marijonų vienuolija > vienuolio savybės

RAŠUTIS Nikodemus 180
(1881-1947) *Žemaičių vysk. kun.* (1903 m.); *stud. Friburgo u-te; išstremtas į Rusiją, steig. lietuvių prieglaudą; V. Trinapolio b. kleb.* (1919-1922); *lietuvių mokyt. sem. prof.* (1923-1927), *m-lų kapel.; lenkų kalintas, du kartus tremtas į L.; lietuvių visuom. veik., našlaičių globėjas; vienas Lietuvių šv. Kazimiero d-jos vadovų*
↗ katalikai > veikla >> įstaigos

RATNYČIA (parapija) [Rotnyčia] 161, 258
↗ Bernotas

RATTI Achille 107, 109, 182, 218, 223, 251-253
(1857-1939); *Šv. Sosto apaštalinis vizitatorius Lenkijai ir L.* (nuo 1918 V 29); *nuncijus Lenkijoje* (1919 VII 19 - 1921 VI 4); *popiežius Pijus XI* (nuo 1922 m.)

RATUSZNY Antoni 83
(1877-?) *kun.; Lvovo arkiv. cenzorius*

RAUDONOJI ARMIIJA → bolševikai > kariuomenė

RAŽANČIUS → rožinis

REGULINIAI KANAUNINKAI → vienuolijos > vyrų >> Canonici Reg.

REINYS Mečislovas 155-156, 166, 184, 198
(1884-1953) *kun.* (1907 m.); *stud. Du. akad.; Leveno, Srasburgo u-tuose; filosof. dr.; V. šv. Jono b. vik.* (nuo 1914 m.), *kun. sem. filosof., sociologijos prof.* (1916-1922); *lenkų išstremtas; vysk.* (1926 m.); *arkiv., V. pavysk.* (1940 m.); *V. Minsko, Mogiliovo arkiv. apaštalinis valdytojas* (1942-1947); *mirė sovietų tremtyje*

RĖKLAITIS Kazimieras (Reklaitis) 109, 124
(1887-1967) *Mogiliovo vysk. kun.* (1913 m.); *stud. Du. akad., Romoje; teol. dr.; MIC* (1918 m.); *dirbo Marijampolėje* (1918-1923), *Čikagoje* (1923-1925); *MIC Romos centrinių namų kūrėjas ir vyresnysis; JM beatifikacijos bylos generalinis postulatorius; lietuvių visuom. veik., žurnalistas*

REKOLEKCIJOS 103, 105, 110, 118, 162, 174, 182, 191-192, 227
↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas > tėvai > veiklos sritys ↗ Matulaitis > dvasinis gyvenimas > pasiekinimai

kaliniams 195
klierikams 50
kunigams 50
mokykloms 195
moterims 50
vadovėlis 83
↗ Darowska

RELIGIJOS → konfesijos

RELIGINĖS ORGANIZACIJOS → katalikai > veikla

RELIKVIJOS 202

RENASANSAS 165

REVOLIUCIJA (socialistinė Lietuvoje ir Lenkijoje) 216
↗ bolševikai

REZUREKCIJA (Prisikėlimas) 256

REZUREKCIONISTAI → vienuolijos > vyrų

RYDZ-ŠMIGLY - RUDNICKI

RIAUŠĖS → visuomenė > akcijos

RYDZ-ŠMIGLY Edward [Šmigly-Rydz]

198-199, 208

(1886-1941) lenkų kariuomenės kūrėjas; gen.; J. Piłsudskio bendražygis ir įpėdinis; 1919-1920 rinktinės vadas, pasižymėjo kovose su bolševikais

↗ Świtalski

RYGA (Riga) 256, 260

vyskupas 110, 117

↗ O'Rourke

RYMAS → Roma

RINKIMAI → politika

RINKLIAVOS 153

RYTŲ LIETUVA → Lietuva

RODŪNIA [Rodnė, Rodonė] 213, 258

JMI V. vysk. par.; miestelis dabart. Balgudijoje

RODZIEWICZ Krystyna [Radzevičiūtė] 149

(1861-1943) Angelų seserų kongr. vien. (1891 m.)

ROJUS 13

ROMA [/Rymas] (Rzym) 77, 79-81, 86-

87, 89, 91-93, 95, 99-100, 105-106, 182, 250, 252-253, 273, 275-277

↗ Apaštaltų Sostas ↗ šv. Bažnyčia > vedėjai ↗ devotionalijų krautuvė ↗ šv. Petras

bažnyčios, koplyčios

šv. Cecilijos 86

šv. Jono Laterane bazilika 84

šv. Petro bazilika 89, 91, 94

šv. Povilo extra muros bazilika 84, 277

Siksto koplytelė 90

Collegium Gallicum [Prancūzų kolegija] 91

Collegium Polonicum 80, 83, 91

Popiežiškąji lenkų kolegija – kunigų studentų konviktas, steig. ir vadov. rezurekcionistų kongr. (1866-1938), Via dei Maroniti 22; vėliau, perėjęs Lenkijos Episkopato žinion, veikia Piazza Remuria 2a

↗ Smolikowski ↗ Šova

gatvės

Alibert 79

dei Maroniti 80

dell'Anima 79

dell'Olmata 81

S. Sebastianello 275

Hospitium Polonicum (direktorius) 94

Popiežiškasis lenkų institutas steig. 1910 m.

↗ Potulickis

viešbutis „Bavaria“ (vicolo Alibert, savininkas Müller) [/hotelis] 79, 84, 87, 91

vikariatas 79, 91

RÖMERIENĖ 266

vihnietė, Powściagliwość i praca valdybos narė

RÖMERIS Mykolas (Michał Pius Paskalis von Römer) 216

(1880-1945) teisininkas, nacionalizmo tyrinėtojas; stud. Krokuvoos u-te, Paryžiaus Laisvojoje politinių mokslų m-loje; lietuvių ir lenkų visuom. veik.; V. darbo advokatu, leido laikraščius (1906-1915); vienas krajojaučių vadų, jų ideologas; tarnavo J. Piłsudskio legionuose; tarpininkavo lietuvių - lenkų derybose; 1920 m. nutarukė ryšius su Lenkija; Kauno u-to prof., rekt.; L. diplomatas

ROMOS KURIJA → Apaštaltų Sostas

ROMUMAS → Marijonų vienuolija > vienuolio savybės

VON ROPP Eduard [/Ropas] 104, 149, 156, 181-182, 203, 232, 241, 268

(1851-1939) kun. (1886 m.), vysk. (1902 m.); V. vysk. (1903-1907), caro ištremtas, gyveno Sankt-Peterburge, Latvijoje; Mogiliovo arkiv. (nuo 1917 m.); bolševikų nuteistas mirti, ištremtas, gyveno Varšuvoje

ROSIJA → Rusija

„**ROTA**“ 163

M. Konopnickos patriotinė daina

ROTNYČIA → Ratnyčia

ROŽINIS [ražančius] 171

RUBINŠTEIN Izaok [/Rubinstein] 199, 208

(1880-1943) V. rabinas (nuo 1906 m.), vyriausiasis rabinas (nuo 1928 m.); L. nepaprastasis žydų reikalų ministras V. (1920 m.); Lenkijos Seimo narys (1922-1939); emigravo į JAV

RUBRICELĖ 204

RUDAMINA [Rudomina] (Rudomino) 268

↗ Bobnis

RUDNICKI Ludwik [Rudnickis] 255

(1877-1933) kun. SJ (1892 m.); kariuomenės kapel.; vienas Liga Robotnicza šv. Kazimierza vadovų (po 1919 m.); lenkų tautininkas

RUKAINIAI [Rukonys] 268

↗ Žuk

RUSAI 85, 91, 99, 141, 164, 189, 191, 208, 230, 257-258

↗ Vilnius > tautiniai apibūdinimai > valdžia >> miesto valdyba

baltgudžių persekiojimas 158

gaivalas 209

neapykanta Δ 250

laikai 226, 243, 248, 254

RUSIJA [Rosija, Rusai, Rusų šalis] (Rossija; Rosja) 15, 41, 81-83, 85, 92, 100, 106, 117, 124, 130, 134, 148, 155, 175, 181, 217, 229, 256, 260, 270-271

↗ Lietuva > politika >> federacija ↗ Marijonų vienuolija > veiklos sritys >> prioritetinės ↗ Maskva ↗ Orenburgas ↗ Sankt-Peterburgas ↗ Sibiras ↗ Smolenskas

bažnytinis gyvenimas 84

caras (jo laikai) 135

↗ Jekaterina II ↗ Nikolajus I ↗ rusai > laikai ↑ valdžia

įstatymai 226

kariuomenė 104, 152

kunigai 117

Δ **Respublika** 159

Tarybų Δ 256

valdžia (carinė) 88, 99-100, 118, 137, 163, 243, 248, 261

vyskupai 82

„**RZECZPOSPOLITA**“ 241, 249, 262-263
krikščionių demokratų krypties dienraštis;ėjo Varšuvoje 1920-1932; JM minima Vilniaus laida

RZYM → Roma

SADOWSKI Jan [/Sadauskas, /Sadowskis]

130, 196, 223, 247

(1860-?) *kun.* (1884 m.), *prel.*; *V. vysk. kapitulos dek.*

SAJUNGININKAI (SANTARININKAI) → Antantė

ŠV. SAKRAMENTAI 22, 67, 87, 90, 119, 162

Atgailos 36, 55, 66, 70

↗ išpažintis

Sutvirtinimo [Sustiprinimo] 225

Švenčiausiasis Sakramentas 162, 180, 185, 248

↗ pamaldos

garbintojai 185

šv. Komunija 251

↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas

Pirmoji 164

lankymas 180

SAMELIŠKĖS → Semeliškės

SANKT MORICAS [St. Maurice] 79

miestas Šveicarijos pietryčiuose

SANKT-PETERBURGAS [/Peterburgas, /Pe-
trapilė, /Petrogradas] 81, 85, 90, 177, 181

Katalikų dvasinė akademija 79-80, 85-89, 156, 173, 243

Oficialus pavadinimas: Imperatoriškoji Romos katalikų Dvasinė akademija; veikė 1842-1917 vietov. V. uždarytos Vyriausiosios sem.

↗ Nikolajus I

inspektorius 64, 81

įstatai 89

klierikai 85

padėtis 79

profesorai 79-81

↗ Būčys ↗ Cieplak ↗ Dambrauskas ↗ Karevičius ↗ Maironis ↗ Matulaitis ↗ Trzeciak

rektorius 79-81, 84-85

↗ Būčys ↗ Kakowski ↗ Symon ↗ Żamowiecki

studijų programa (dalykai) 84-85, 89

↗ mokslas

studijų reforma 85, 89

SANTARININKAI (SANTARVININKAI) → sąjungininkai

SANŽINĖ → sąžinė

SAPIEHA Adam Stefan (Sapiega) 81, 83-87, 91-95, 99

(1867-1951) *kun.* (1893 m.); *Lvovo kun. sem. rekt.*; *Vatikano valst. sekretoriato darbuotojas (1905-1911); Krokuvos vysk. (1911 m.), arkiv. (1925 m.), kard. (1946 m.); palaikė JM kandidatūrą į V. vysk.*

SAWICKI Adam [Savickis] 184

(1887-1968) *kun.* (1908 m.); *V. kun. scm. prof.*; *V. kurijos kancleris (nuo 1927 m.); vysk. (1963 m.), Baltstogės apaštalinis administratorius*

SAVIMELĖ → ydos

SAŽINĖ - SLABŠINSKAS-SLABŠYS

SAŽINĖ [/sanžinė, /savžinė] 49

↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas ↗ Matulaitis > dvasinis gyvenimas > pasiketinimai (sąžinės sąskaita)

laisvė [liuosybė] 135, 150

SCHABAD → Šabad

SCHIZMATIKAI → konfesijos > ortodoksybė

SEIMAS → Lenkija > valdžia → Lietuva > valdžia

SEINAI

kunigų seminarija 105

↗ Dvaranauskas ↗ Navickas

vyskupas (kurija) 104-106, 109-110

1910-1920 A. Karosas

↗ Dabrila

vyskupijos kunigai 105

SELEVIČIUS → Sielewicz

SEMELIŠKĖS [Sameliszki] (Sumieliszki) 165

↗ Steponavičius ↗ Vaišnora

SEMENENKO Piotr 83

(1814-1886) *kun. (1841 m.); vienas iš rezurekcionistų kongr. steig.; rašytojas*

SEMINARIJOS → Barūnai → kunigų seminarijos → Marijampolė → Vilnius > mokyklos

SENKEVIČIUS → Sienkiewicz

SEPARACIJOS BYLA 247

↗ Korwin-Milewski ↗ Steckiewicz

SERAFINAS Pranciškus 271

(1871-1920) *kun.; Čikagos parapijų kleb.; MIC (1918 m.)*

SESUTĖS → vienuolijos > moterų

SIBIRAS [Siberija] 41

SYCZEWSKI Aleksander 178

(1890-?) *kun. (1919 m.); JMI stud. V. kun. sem.*

SIEDLECKI Michał 256

(1873-1940) *zoologas; pirmasis lenkų atkurto V. u-to rekt. (1919-1920)*

SIELA [/dūšia] 6, 20, 25, 29, 34, 36, 41, 47, 49, 59, 61, 64, 71, 252

↗ Marijonų vienuolija > pavojai > tikslai > vienuolio nuostatos

išganymas 17, 21, 25, 36, 41, 89, 117, 120, 122-123, 154, 157, 164, 239, 252

↗ Dievas > ypatingybė >> vedantis

darbas, rūpestis dėl jo 10, 179

klaidžiojanti 41

netobula 67

pražudoma, varžoma 25

šventa [/padievinata] 25

SIELEWICZ Jan Władysław [Selevičius] 151
(1882-1942) *kun. (1906 m.); Kobylninkų (iki 1919 m.) kleb., bolševikų suimtas; Svyrių (po 1919 m.), Varnionių kleb., dek.*

SIELOVADA (jaunuomenės) [/pastoracija] 57, 153

↗ Marijonų vienuolija > tikslai

SIENKIEWICZ Jerzy [Senkevičius] 208, 238
(1883-1946) *kun. (1907 m.); JMI V. šv. Jokūbo kleb., karo kapel.*

SILONISTAI → šv. Bažnyčia > srovės

SYMON Franciszek Albin [Simonas] 80
(1842-1918) *kun. (1864 m.); Dv. akad. rekt. (1884-1897); Mogiliovo pavysk. (1891 m.); Plocko vysk. (1897 m.), ištremtas; tit. arkiv. (1901 m.); JAV lenkų dvasinis globėjas; palaikė JM kandidatūrą į V. vysk.*

SKAISTUMAS → Marijonų vienuolija > vienuolio savybės

SKIRMUNT Kazimierz [Skirmuntas] 94
(1861-1931) *Krokuvos vysk. kun., prel.; pranešdavo Šv. Sostui apie padėtį Lenkijoje; Lenkijos pasiuntinybės prie Šv. Sosto pareigas (po 1918 m.); rėmė JM skyrimą V. vysk.*

SKIRMUNT [Skirmuntas] 193

V. m-lų tėvų k-to pirm.

SKRYNUTĖS PAKLAUSOMS 119

SKRUODYS Jonas (Skrodis) 151-152, 166
(1882-1935) *kun. (1907 m.); stud. Dv. akad.; I Pasaulinio karo metu globėjo lietuvius tremtinius Kaukaze; JMI V. kun. sem. lietuvių k., katechetikos, u-to teol. prof.; Vytavito Didžiojo gimn. mokynt.; lietuvių visuom. veik., vienas Lietuvių šv. Kazimiero d-jos vadovų*

SLABŠINSKAS-SLABŠYS Antanas [/Slabšinskis] (Slapšys, Slabšzyński) 227-228
(1868-1926) *kun. (1895 m.); Giedraičių kleb. (1912-1919), Straž Kresowa persekiotas, kalintus (1919 m.)*

ŚLAŠK GÓRNY → Aukštutinė Silezija

SMETONA Antanas 106

(1874-1944); *lietuvių visuom., politikos veik., L. Tarybos pirm. (1917-1919), rūpinosi V. vysk. skyrimo reikalais (1918 m.); L. prezidentas*

ŚMIGŁY-RYDZ → Rydz-Śmigły

SMILKALAI 62

SMOLENSKAS 192

SMOLIKOWSKI Paweł 83

(1849-1926) *kun.; rezurekcionistų kongr. gen. (prieš 1911 m.); Collegium polonicum rektorius (1911 m.); Bažnyčios susirinkimų, Tikėjimo propagandos kongr. konsultorius*

SOBAS Jan 255

(1873-1944) *kun. SJ (1900 m.); V. kun. sem. vicerekt. (1920-1922)*

SOCIALDEMOKRATAI → politinės partijos > lenkų > lietuvių

SOCIALINĖ VEIKLA → katalikai > veikla

SOCIALINIAI SLUOKSNIAI (visuomenės grupės)

↗ kareiviai ↗ katalikai > visuomenė ↗ lenkai > visuomenė ↗ luomai ↗ mokytojai

amatininkai 38, 56

darbininkai [darbo žmonės, /proletarai] 38, 56, 68, 119, 126-129, 138-140, 144-146, 148-149, 155-156, 164, 195, 219, 239, 249, 257, 266-267

↗ katalikai > visuomenė ↗ krikščionys ↗ Marijonų vienuolija > veiklos sritys >> tarnavimas žmonėms ↗ Šventasis Tėvas > rūpestis darbininkais, taika ↑ liaudis

draugijos 15

↗ katalikai > veikla >> organizacijos

profesinės sąjungos [profesionalios sąjungos] 139

artimos organizacijai Związki Chrześcijańskie robotników
↗ Olszanski

lenkai 145, 253

manifestacijos 120

mitingai, susirinkimai 145, 155

streikai 140, 187-189

šventė 128

tarnaitės 56

lenkės 162, 167

dvarininkai [/bajorai, /dvarponiai] 110, 121, 125, 144, 202, 209, 215, 252, 255

↗ dvarai ↑ ponai

lenkai 124

inteligentai 50, 182, 189-190, 195, 218

↗ Marijonų vienuolija > veiklos sritys >> tarnavimas žmonėms ↗ mokytojai

lietuviai 215

jaunuomenė 125-126, 153, 173-174, 197, 212-213, 225

↗ Marijonų vienuolija > veiklos sritys >> tarnavimas žmonėms

mokiniai (lietuviai) 248

liaudis [/prastuomenė] 108, 124, 129, 137-138, 170, 188, 194, 202-204, 206, 220, 232, 243-244, 248-249, 257, 262

↗ baltgudžiai ↗ katalikai > visuomenė ↑ darbininkai

tamsi 179, 206

miestiečiai 121

↗ miestai

moterys (lenkės) 260

ponai (-ios) 126-127, 171, 177, 182, 185, 190, 198, 209, 211-212, 238-240, 255, 267
↑ dvarininkai

lenkės 177

↗ lenkai > organizacijos > Liga patrijotek

seni žmonės 125

sodiečiai [/sodžių liaudis, /ūkininkai, /valstiečiai] 56, 121, 128-130, 145, 218, 249, 257, 261

↗ sodžius

baltgudžiai 262

↗ baltgudžiai > veikla

lietuviai 257

mitingas 145

Valstiečių sąjunga 249

studentai (lenkai) 244

SOCIALISTAI → politinės partijos > lenkų > lietuvių

SODŽIUS (kaimas) 50, 69, 123

SOKULKA (dekanatas) (Sokółka) 173-174

JMI V. vysk. dek.; dabart. Lenkija

↗ Steckiewicz

SONGIN - ŠABAD

SONGIN Józef [Songinas] 170, 196, 206, 211, 266-267

(1870-?) *kun.* (1893 m.), *g. kan.*; *lenkų visuom. veik.*, *ND rėmėjas*; □ *Dziennik Wileński* “red.

SPAUDA → laikraščiai, žurnalai

STABMELDŽIAI 39, 41-42

↗ klaidatikiai

STAČIATIKIAI → konfesijos > ortodoksybė

STANISZKIS Witold [Staniškis] 216

(1880-1941) iš *Marijampolės kilęs lenkų politikas, ND veikėjas, Lenkijos Seimo narys, viceministras*

STANKEVIČ Adam [Stankevičius] (Stankiewicz) 244, 257, 262-264, 268

(1890-1955) *kun.* (1914 m.); *stud. Dv. akad.*; *balgudžių visuom. veik.*, *žurnalistas, atstovas Lenkijos Seime* (1922-1925)

STAŠINSKAS Vladas [Stašinskis] 129, 198

(1874-1944) *advokatas; lietuvių visuom. veik.*; □ *Rusijos Dūmos narys; L. Vidaus reikalų ministras* (1918 m.), *Valstybės kontrolierius* (1918-1919); *bolševikų kalintas; L. banko valdytojas* (1930-1938)

STAUGAITIS Justinas 111, 221

(1866-1943) *kun.* (1890 m.); *stud. Seinų kun. sem.*; *Marijampolės vik.* (1905-1906); □ *Žiburio* “d-jos steig.; red. □ *Vadovą*“ (1909-1913), *kuriame bendradarbiavo JM; Žemosios Panemunės kleb.* (1916-1926); *lietuvių visuom. veik.*, *publicistas; L. Tarybos narys; L. Seimo pirmininkas; Telsių vysk. ir Klaipėdos prelatūros apaštalinis administratorius* (1926 m.)

STECKIEWICZ Juljan [Steckevičius] 115, 130, 143, 175, 212, 246-247

(1878-?) *kun.* (1902 m.); *g. kan.* (1917 m.); *V. vysk. kurijos sek.* (1918-1921); *Sokulkos dek.* (nuo 1922 m.)

ŠV. STEPONAS → bažnytinės šventės

STEPONAVIČIUS Jonas [Stepanavičius] (Stepanowicz) 165

(1880-1948) *kun.* (1906 m.); *stud. Leipcige, filosof. dr.*; *Semeliškių kleb.* (1914-1922); *Zarasų komercijos m-las dir.* (po 1927 m.); *lietuvių visuom. veik.*, *Steigiamojo Seimo narys*

ST. MAURICE → Sankt Moricas

STRAŽ KRESOWA → lenkai > organizacijos

„STRAŽ LITWY“ 245

lietuvių dienraštis lenkų k.; leido ir red. M. Biržiška;ėjo V. 1921 I-IV vietoj uždaryto „Dzwon Litwy“

STREIKAI → socialiniai sluoksniai > darbininkai

STUDENTAI → socialiniai sluoksniai

SUMA → šv. Mišios

SUMIELISZKI → Semeliškės

SUSIRINKIMŲ LAISVĖ [SUSIBŪRIMŲ LIUOSYBĖ] → politika > pilietinės teisės

SUSPENSJA → bažnytinės bausmės

SUTVĖRĖJAS → Dievas > įvardijimai

SUVALKIJA 220

SUŽIONYS [Sužonys] (Sużany) 227

↗ Gubaragis

ŠWIDA Adolf [Svida] 219

(1855-1922) *lenkų visuom. veik.*; *Lenkijos Seimo narys* (nuo 1919 m.)

ŠWITALSKI Kazimierz [Switalskis] 198-199, 201

(1886-1962) *lenkų politikas, karininkas; J. Pilsudskio bendradarbis; gen. Rydz-Śmigły adjutantas; Lenkijos ministras pirmūninkas* (1929 m.)

SZELAŻEK Adolf Piotr [Szelazkas] 226

(1865-1950) *kun.* (1888 m.); *Plocko patysk.* (1918 m.); *Lenkijos tyskupų atstovas santykiams su valdžia; Lucko vysk.* (1925 m.)

SZEPTYCKI Stanisław [Szeptyckis] 221

(1867-1950) *lenkų gen.*, *vadovavo Vilniaus frontui prieš bolševikus*

SZYŁANY → Šilėnai

SZLAMAS → Šlamas

SZOPA Teofil 165

(?-1929) *inžinierius; V. kun. sem. prof.*; *lenkų visuom. veik.*, *ND rėmėjas; vad. Vidurinės L. laikinosios valdymo komisijos narys* (1921-1922)

SZTAFIŃSKI → Štafinski

ŠABAD Cemach [Schabad] 199-200, 208

dr.; *žydų visuom. veik.*; *per I Pasaulinį karą V. Piličičių k-to narys*

ŠALDRA → Šova

ŠALPOS ĮSTAIGOS → katalikai > veikla >> įstai-
gos → Marijonų vienuolija > globojamos
įstaigos

ŠILĖNAI (Szyłany) 264

↗ Mozejko ↗ Żuk

ŠLAMAS Stanislovas (Szlamas) 151-152
(1866-1951) *kun.* (1898 m.); *Omuškio, Žičmarių vik.,
Dusmenų kleb., globojo K. ir M. Petrauskus; Vyšniavo
(1909-1916), Aukštadvario (1919-1924) kleb.; lenkų
sūnūtas; Omuškio kleb.; lietuvių visuom. veik., knygnešys*

ŠMULKŠTYS Antanas 105

(1886-1951) *kun.* (1908 m.); *poetas, publicistas; slvd.
Paparonis; Marijampolės „Žiburio“ gimnazijos mokyk.,
inspektorius (1918-1920), bendravo su MIC; L. Seimo
narys*

ŠOVA Klemensas (Šovys) 91, 94

(1886-1956) *kun.* (1912 m.); *slvd. Šaldra; stud. Ro-
moje, gyveno Collegium Polonicum (1908-1913); dir-
bo Kauno vysk.*

ŠOVINIZMAS → tautiškumas

ŠTAFINSKI Zygmunt [Štafinskis] (Szta-
fiński) 173-174

(1897-?) *kun.* (1919 m.); *JMI stud. V. kun. sem.;
balgudžių visuom. veik.*

ŠVEICARIJA 15, 79, 81, 169, 174, 263

↗ Fribūras ↗ Lozana ↗ Montrė ↗ Sankt Moricas

ŠVENČIAUSIASIS SAKRAMENTAS → šv. Sak-
ramentai

ŠVENČIAUSIOJI TREJBĖ 24

ŠVENČIONYS 121

↗ Matulaitis-Labukas

katalikų gimnazija (?) 131

lietuvių progimnazija 259

„ŠVENTAS DIEVE“ → šv. Mišios

ŠVENTASIS RAŠTAS 57, 76, 161, 224

↗ šv. Evangelija

Pr 9, 23 70

9, 23 70

15, 1 35

1 Sam 13, 14 22

1 Kar 19, 11 27, 45

1 Tob 4, 16 55

1 Mak 2, 27 56

Ps 50 (51) 75

112 (113), 7 21, 71

136 (137), 5-6 18

142 (143), 2 76

Pat 14, 34 217

Mt 5, 14 51

5, 16 71

5, 48 3

6, 18 71

6, 33 17

7, 12 55

8, 8 71

9, 37 41

10, 16 14, 150

10, 23 59

10, 29-30 13

10, 39 25

16, 26 6

18, 3 14

18, 12-13 37

20, 1-16 93

25, 21 57

27, 46 64

Mk 7, 37 23

8, 36 6

15, 34 64

Lk 2, 3 90

5, 8 71

6, 31 55

9, 55 48

9, 23 70

9, 25 6

12, 6-7 13

15, 3-7 37

15, 20-24 37

16, 8 14

23, 46 64

Jn 3, 8 21

10, 14-15 145

10, 16 42

12, 24-25 25

17, 19 26

Apd 4, 12 17

Rom 2, 13 57

2, 17-24 57

8, 21 23, 30, 96

8, 31 62-63

ŠVENTASIS RAŠTAS - TAUTIŠKUMAS

8, 35-39 55, 63

10, 2 76

12, 2 63

12, 3 55

1 Kor 1, 27-28 21

3, 22-23 18, 36

6, 17 29

9, 11 46

9, 20-22 224

2 Kor 5, 15 43

6, 3-10 43

12, 2 71

Gal 6, 14 42

Ef 1, 10 4, 21, 63

Fil 2, 21 17

4, 13 54, 63

2 Tim 2, 11-12 64

Jok 4, 6 62

1 Pt 5, 5 62

1 Jn 4, 1 52

5, 4 67

ŠVENTASIS TĖVAS [/Bažnyčios matoma galva] 34, 70, 73-74, 92, 94, 104, 106-107, 114, 182, 218, 253, 255, 275-276

↗ šv. Bažnyčia > šv. Tėvai ↗ Marijonų vienuolija > tikslai > vienuolio nuostatos > vienuoliškas gyvenimas ↗ Matulaitis > pasikėtinimai ↗ Pacelli ↗ Ratti

atstovai 182

↗ Apaštalių Sostas > nuncijai > vizitatorius

audiencija 276

Benediktas XIV 95

(1740-1758)

„De Beatificatione et Canonizatione Sanctorum“ 95

„Apie šventųjų beatifikaciją ir kanonizaciją“, I-as leid.: Bolonija, 1734-1738, 4 t.

Benediktas XV 237

(1914-1922)

bulė (vyskupo skyrimo) 107-112, 115

neklaidingumo dovana 73

rūpestis darbininkais, taika 146

veikalai [enciklikos, laišakai, prakalbos] 73, 87

ŠVENTIEJI 3, 17, 26, 39, 67, 75

↗ šv. Bažnyčia > šv. Tėvai ↗ bažnytinės šventės > šv. Kazimieras > šv. Steponas ↗ šv. Benediktas ↗ šv. Ignatas de Loyola ↗ šv. Juozapas ↗ šv. Ur-

szula Ledóchowska ↗ šv. Paulius ↗ šv. Petras ↗ šv. Pranciškus Borgia ↗ šv. Tomas Akviničius

globa [užtarymas] 40

sekimas pavyzdžiu [/ėjimas pėdomis] 3, 42

ŠVENTIMAI → kunigai

ŠVENTOJI DVASIA 16, 24, 43

↗ Švenčiausioji Trejybė

ŠVENTOJI ŠEIMA [šeimynėlė] 74

ŠVENTUMAS 26, 182

↗ Marijonų vienuolija > vienuolio savybės

ŠVIETIMO DARBAS → kunigai > veikla

TAIKA 181, 205, 213, 221-222, 245, 250, 257

↗ Šventasis Tėvas > rūpestis darbininkais, taika

TAIKOS KONFERENCIJA, TAIKOS TARYBA → Paryžius > Paryžiaus taikos konferencija

TAMSYBĖS 36, 41, 64

TARNAITĖS → socialiniai sluoksniai > darbininkai

TARNAVIMAS (žMONĖMS) → kunigai > pareigos → Marijonų vienuolija > veiklos sritys → Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> nuostatos

TARTANIS 161

Ratnyčios par. gyvenojas

TAŠKŪNAS Vincentas 266, 276

(1878-1967) *kun. (1903 m.); stud. Dv. akad.; dirbo V. m-lose.; V. kun. sem. prof.; Paberžės filijalistas, V. Šv. Mikalojaus b. vik.; V. lietuvių visuom. veik., vienas Lietuvių šv. Kazimiero d-jos vadovų*

TAUTIŠKUMAS [/nacionalizmas, /tautinė orientuotė] 17, 97, 138, 153, 155, 266

↗ baltgudžiai ↗ bažnytinės apeigos ↗ išpažintinis ↗ kunigai > ypatybės >> neigiamos > tautybės >> lenkai >> lietuviai ↗ lenkai > lenkiškumas ↗ lietuviai > lietuviškumas ↗ Marijonų vienuolija > vienuolio nuostatos > siekti dėmesį ↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> nuostatos ↗ tautos

apraškos

apeigos 172

giesmės 162

manifestacijos 144

- dvasia** 228
- fanatiškas, nesveikas** 160, 248, 250
 ↑ šovinizmas
- nutautėjimas** [ištautėjimas], **nutautinimas** 215, 271
 ↗ baltgdžiai > nutautę ↗ lenkai > vokietinimas
 ↗ lietuviai > nutautę ↗ tautos > priklausomybės slėpimas ↗ Vilnius > kunigų seminarija
- šovinizmas** 163, 166-167, 267
 ↗ lenkai > lenkiškumas ↗ Vilnius > vyskupija >> kunigai
- tautinė politika** 13, 179
 ↗ Marijonų vienuolija > pavojai ↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> nuostatos ↗ pamokslai
- tėvynės meilė** 268
 ↗ Marijonų vienuolija > veiklos sritys >> prioritetinės > vienuolio nuostatos >> siekti dermės
 ↗ lietuviai > lietuviškumas
- TAUTOS** [/tautybės] 17, 22, 24, 108, 111, 117, 124-125, 128, 138, 154, 157, 160, 174, 183-184, 197, 204, 217, 232, 260, 267
 ↗ anglai ↗ estai ↗ baltgdžiai ↗ belgai ↗ gruzinai
 ↗ italai ↗ katalikai ↗ kunigai ↗ latviai ↗ lenkai
 ↗ lietuviai ↗ prancūzai ↗ rusai ↗ ukrainiečiai
 ↗ vokiečiai ↗ žydai
- apsisprendimo teisė** 120
 ↗ baltgdžiai ↗ plebiscitas
- atbudimas** [/kilimas] 197, 248
 ↗ baltgdžiai ↗ lietuviai > lietuviškumas
- laisvė** [/liuositybė] 120, 154, 184
kėsinimasis į ją 215
- lygybė** 169, 174, 179, 203
 ↗ Marijonų vienuolija > principai
- ligūstas jautrumas Δ atžvilgiu** 210
- likimas** 253
- nepilnavertiškumas** 217
- priklausomybės Δ slėpimas** 175, 178-179, 183
 ↗ baltgdžiai ↑ nepilnavertiškumas
- santykiai tarp Δ** 169, 205, 114, 220
 ↗ baltgdžiai ↗ kalba > lenkai > lenkiškumas ↗ lietuviai > lietuviškumas ↗ rusai ↗ vokiečiai ↗ žydai
- įtampa, kivirčiai, opumas** 13, 42, 157, 178, 183, 193
- kantonų sistema** 260
- neapykanta** 115, 124, 172-174, 177, 215, 250, 263
- pakantumas, meilė** 41-42, 197
 ↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> nuostatos
- priespauda** [/persekiojimai, /prievara] 173, 253, 262
- siekiai** 117
- tautinės mažumos** 270
- teisės** [/liuositybės] 215, 241, 268
 ↗ baltgdžiai ↗ lietuviai
- TAUTŲ SAJUNGA** [/Tautų Lyga] 216, 260, 269
- Karinė kontrolės komisija** [/atstovai, /misija] 251, 257-260, 269
Tautų Sąjungos tarptautinė Karinė kontrolės komisija padėčiai V. krašte stebėti sudaryta Paryžiuje 1920 10 26
 ↗ Chardigny ↗ Nasė ↗ Uzquiano
- „TE DEUM“** 200, 202
- TEISĖ → bažnytinė teisė
- TEISYBĖ** 43, 148, 184, 200, 217, 220-221, 229, 267
- TEISMAS** 155-156
 ↗ bažnytinis teismas
- TEODOROWICZ Józef Teofil** [/Teodora-vičius, /Teodoravyčius] 80, 83, 85-86, 91, 93, 95, 99, 216-218, 220-221
(1864-1938) Lvovo armėnų apėigų arkiv. (nuo 1901 m.); su JM bendravo bent nuo Varšuvos katalikų rašytojų ir žurnalistų suvažiavimo 1905 m.; lenkų visuom. veik., ND šalininkas, Lenkijos Seimo narys
- TEOLOGIJA → mokslas
- ŠV. TĖVAI → šv. Bažnyčia
- TĖVAI** (mokinių) 136, 190-191, 193-195, 267
 ↗ lenkai > organizacijos >> Komitet Edukacyjny
- komitetai** 131, 193
centrinė valdyba [centralinė] 193-194
- TIESA** 48, 51-52, 184, 217, 221
- apreikštoji** 76
- gynimas** 52
- katalikiškoji** 52
- kelias** 54
- tikroji, pilna** 22, 51, 56, 72
- žodis** 43

TIKĖJIMAS - UTENA

TIKĖJIMAS [/tikiyba, /tikiybinis gyvenimas] 17, 21, 28, 30-31, 56, 68, 79, 99, 118, 146, 150, 153, 197, 201, 218, 224, 240

↗ katalikybė ↗ konfesijos ↗ Marijonų vienuolija > vienuolio nuostatos ↗ Matulaitis ↗ mokytojai ↗ pamokslai

atšalimas [/atsizadėjimas, /praradimas] 14, 36, 56

↗ katalikai

gynimas 19, 38, 56, 145, 155

gyvas 13

↗ katalikai ↑ tikras

esmė, dėsniai 117, 146

darbas 138-139

grynumas 266

griovimas [/kas jam priešinga, /naikinimas, /niekinimas, /(už)puolimas] 51, 133, 135, 145-146, 150, 155, 191, 196, 241

mokymas [/lavinimas Δ] 19, 38, 56, 131-136, 153-154, 179, 187, 190, 193-194, 266

↗ katalikai > veikla >> įstaigos ↗ katekizmas ↗ kunigai > pareigybės ↗ Marijonų vienuolija > broliai >> veiklos sritys ↗ pasauliečiai > katechetai

gimtąja kalba 158

↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> įsakymai

šalinimas iš mokyklų 150, 190, 192-195

↗ bolševikai > dekretai

mokslo ir Δ santykius 146

noras Δ politiškai eksploatuoti 240

platinimas [/stiprinimas, /žadinimas] 19, 51, 56, 68, 100

↗ katalikai > veikla >> įstaigos

stiprėjimas 147

tikras, tvirtas 36, 44, 48

↗ katalikai ↑ gyvas

vertė, reikšmė 117, 146

keičiantis širdį 146

visuomeninė 146

TIKYBA → tikėjimas

TIKYBOS → konfesijos

TIKINTIEJI → katalikai

TILŽĖ 128, 172

TOBULYBĖ, TOBULĖJIMAS → Marijonų vienuolija > ugdymas > vienuolio nuostatos → Matulaitis > dvasinis gyvenimas

TOLOČKO Vladislav [/Toločka, /Toloczka] (Toloczko) 108, 245, 266, 268

(1887-1942) kun. (1909 m.); publicistas, bendradarbiavo lenkų, lietuvių, baltgudžių spaudoje; baltgudžių visuom. veik., astovus L. Vabst. Taryboje (1918 m.)

ŠV. TOMAS AKVINIETIS 88

TREMTIS [/ištrėmimas] 11-13, 16, 58-59
↗ kalėjimas ↗ kunigai > patyrę represijas ↗ Marijonų vienuolija > pavojai >> baimė nukentėti

TRYS KARALIAI → bažnytinės šventės

TRZECIAK Stanisław 80, 85

(1873-1944) kun.; Dv. akad. NT prof. (nuo 1907 m.); antisemitas, veikalo Religija i Literatura u Żydów za czasów Chrystusa Pana (Varšuva, 1911 m., 2 t.) aut.

TŠCHORNY → Čornų

TUMAS Juozapas 110, 135, 141-142, 145-146, 162, 195, 210-211

(1869-1933) slapyv. Vaizgantas; Žemaičių vysk. kun. (1893 m.), prel.; lietuvių visuom. veik., rašytojas, publicistas; dirbo V. spaudoje (1918-1920); Laikinojo V. lietuvių k-to pirm. pav. (1919 m.)

↗ „Nepriklausomoji Lietuva“

UKRAINA, UKRAINIEČIAI [/Ukraina, /ukrainiečiai] 174

↗ Lvovas ↗ konfesijos > ortodoksų ↗ Žitomyras

UMIASTOWSKI Bronisław [Umiastowski] 207

lenkų visuom. veik., federalistas

UNIJA, UNITAI → katalikai > Rytų apeigų

UNIVERSITETAI [universitai] 15, 117

↗ Fribūras ↗ Insbukas ↗ Vilnius

UOLUMAS → Marijonų vienuolija > vienuolio savybės

URBANAČIUS Vincas [Urbanavičius] 213

(?-1919?) MIC brolis

USZYŁŁO Jan 108

(1871-1950) kun. (1894 m.); V. kapitulos prel., kun. sem. Šv. Rašto prof., rekt.; 1918 m. kandidatas į V. vysk.; JM 1919 m. teikė jo kandidatūrą į V. pavysk.

UTENA 121

UZQUIANO 251-255

ispānas majoras, Tautų S-gos tarptautinės karinės kontrolės komisijos padėčiai V. krašte stebėti narys

„**VADOVAS**“ 31

žurnalas kunigams (1908-1914, Seinai); steig. kun. J. Laukaitis; bendradarbiavo JM
 ↗ Staugaitis

VAILOKAITIS Jonas 221

(1886-1944) lietuvių visuom. veik., L. Tarybos narys; finansininkas ir pramonininkas

VAILOKAITIS Juozas 143, 151, 198

(1880-1953) Žemaičių vysk. kun. (1905 m.); stud. Dv. akad.; 1918 m. bolševikų kalintas Voroneže; lietuvių visuom. veik., Lietuvių liaudies s-gos steig. (1917 m.), Katalikų veikimo centro pirm. (1919 m.); L. Seimo narys

VAIŠNORA Jonas (Wajsznar) 177

(1890-1963) kun. (1919 m.), g. kan.; JM stud. V. kun. sem.; Pivašūnų vik.; karyuomenės kapel. (nuo 1924 m.); Nedlingės (1940-1944), Semeliskių (1946-1963) kleb.

VAITKEVIČIUS Juozapas (Wojtkiewicz) 123, 147, 162, 165-166, 176, 180, 182, 185-186, 190, 192-193, 199, 223, 227

(1880-1949) Varšuvos arkiv. kunigas (1903 m.); MIC (1911 m.); Vloclaveko, V. kun. sem. prof.; JM kapelionas (nuo 1919 m.); MIC Marijampolės (nuo 1920 m.), Kauno (nuo 1923 m.) namų vyresnysis; Kauno u-to teol. prof.; vėliau dirbo JAV bei Romoje; teol. veikalų aut.

VALDEMARAS → Voldemaras

VALDŽIA → pasaulietinė valdžia

VALIA (laisva) [liuosas noras] 4

VALSTIEČIAI → socialiniai sluoksniai > sodiečiai

VALSTIEČIŲ SANJUNGA → socialiniai sluoksniai > sodiečiai

VARĖNA (Orany) 260

VARGDIENIŲ SESELĖS → vienuolijos > moterų

VARGONININKAI → Marijonų vienuolija > broliai

VARNAS Alfonsas 152

(1884-1944) kun. (1909 m.), kan.; V. šv. Rapolo b. vik. (1909-1911), Kaišiadorių kleb. (1911-1944),

b. statytojas; suspenduotas dėl memorandumo vokiečiams; 1922 m. vėl pavirtintas kleb.;ėjo įvairias pareigas Kaišiadorių kurijoje (po 1922 m.)

VARŠUVA [/Varšava] (Warszawa) 90, 103-104, 106, 108-109, 117, 121, 123, 144, 165, 182, 201, 206-207, 210-212, 214, 216, 221, 223-224, 226, 228-229, 239, 243, 247, 257, 260, 269

↗ Apaštalų Sostas ↗ Marijonų vienuolija > namai
arkivyskupas 103

↗ Kakowski

arkivyskupija [dijacezija] 206

Jasna (gatvė) 210

kunigų seminarija (klerikai, rektorius) 80, 82

↗ Bronikowski ↗ Kalinowski ↗ Lysik

Rada Główna Opiekuńcza (Vyriausioji globos taryba) 210

VARŽAITIS Jonas 191-192, 213

MIC brolis; JM tarnas; bolševikų kalintas (1919 m.)

VATIKANAS → Apaštalų Sostas

VĖLIAVOS → bolševikai → lenkai > lenkiškumas → lietuviai > lietuviškumas

ŠV. VELYKOS → bažnytinės šventės

VELNIAS → piktoji dvasia

VERBŲ SEKMADIENIS → bažnytinės šventės

VIDENIŠKIAI 229

VIDIŠKĖS [Vidžiškės] 167

VIENUOLIJOS [/vienuolynai] 7, 26-27, 97, 106, 197

astovai 117

moterų 50, 157, 180, 197, 256

↗ Cikoto ↗ Marijonų vienuolija > pavojai >> paskęsti > seserys ↗ Zenkevič

Angelių seserys 149

steig. V. kun. W. Kluczyrskis; globojo našlaičių prieglaudą

↗ katalikai > veikla >> įstaigos >>> vaiku ↗ Rodzewicz

benediktinės (šv. Kotrynos bažnyčia) 225

šv. Benedikto seserys; V. veikia nuo XVII a.

dominikonės tretininkės (lenkės) 167

steig. 1861 m. K. Biadacka; V. globojo našlaičių prieglaudą, merg. internatą, maitino vargšų vaikus

VIENUOLIJOS - VYGODSKI

magdalietės (įstatai, vyresnioji) [magdale-
nietės, /šv. Magdelenos vardo seselės] 162-
163, 250
Guilelmingos Dievo Motinos seserys; steig. 1862 m.
*Varšuvoje T. Potocka; V. moterų (buvusių prosti-
tučių, kalinių) globos namai, skalbykla, dirbtuvė*
↗ katalikai > veikla >> įstaigos >>> vaikų ↗ Vil-
nius > bažnyčios

**Švč. M. Marijos Nekaltojo Prasidėjimo
seserys** (niepokalanki) 83
↗ Darowska ↗ Karska

nazaretietės 163, 195
*Švč. Nazareto Šeimos seserys; tikslas – auklėti nau-
laičius, jaunimą; steig. 1873 m. Romoje F. Sied-
licka; V. steig. gimn., globojo licijų, pradinę m-lą,
merg. internatą*
↗ Czarnowska

mokyklos 117
Gardine 225

Vargdienių seselės (įstatai, vyresnioji) 107,
124
*Nekaltai Pradėtosios M. Marijos Vargdienių seserų
kongr.; steig. 1918 m. Marijampolėje JM*

vizitietės [vizitės] (bažnyčia, vienuolynas) 230
*Švč. M. Marijos Apsilankymo seserys; V. globojo
pradinę m-lą, internatą*

persekiojimai (valdžios) [trukdymas veik-
ti] 16, 35

senosios 98

steigimas 118
↗ Matulaitis > pagalba

baltgudžiams 197

stojimas į A (pasiryžimas, sunkumai) 11

tvarkymas 26-27, 180

vienuoliai (-ės) 68, 88, 91, 277
↗ kunigai

broliai 122

instrukcijos 31

įžadai [apžadai] 225

seserys [sesutės, /vienuolės] 96-97, 117,
155, 225

sodžių žmonėms tarnaujančios 225

tarnavimas ligoniams, sužeistiesiems 122

pašaukimas 90, 122

vyresnieji 26-27, 50

vyrų 81, 157, 197
↗ Marijonų vienuolija

benediktinai (noviciatas) 98, 277
↗ Beuronas

**Canonici Reg. Immaculatae Concep-
tionis** (Nekaltojo Prasidėjimo regulinių ka-
nauininkų kongregacija) 74

doloristai 103, 122
*Sopulingosios Dievo Motinos sūnūs; tikslas – auk-
lėti apleistą jaunimą; įsteigė t. H. Kozminskis
OFM Cap. Varšuvoje 1894 m.; V. vysk. globojo
amatu m-klą, bern. internatą*

jėzuitai (Jėzaus Draugija) [jėzavitai] 40,
46, 53, 65, 87-89, 94, 96-98, 137, 174,
181-182, 249, 255
*V. globojo pradinę m-lą, internatą, vadov. stu-
dentų, inžinierių socialicijoms, steig. bern. gimn.
(nuo 1922 m.)*
↗ Bartvarauskas ↗ Fonck ↗ Insbrukas ↗ kata-
likai > veikla >> organizacijos >>> maldin-
gosios draugijos ↗ Ledóchowski ↗ Mucker-
mann ↗ de Paz

namai 39, 138

noviciatas [naujokynas] 181
↗ Feldkirchenas

provincijos 39

vyresnieji 39, 255
↗ šv. Ignatas ↗ Ledóchowski ↗ šv. Pran-
čiškus Borgia ↗ Rudnicki ↗ Sobaš

misionieriai 224

pranciškoniai (Mažesnieji broliai ir Mažes-
nieji broliai konventualai) 227
↗ Bizauskas ↗ Haczela

Gardine 225

Vilniuje (bažnyčia, vienuolynas) 230

rezurekcionistai (zmartwychwstancy) 79-
80, 83, 95, 275-277
*Congregatio a Resurrectione D. N. Jesu Christi
steig. 1836 m. Paryžiuje B. Janskis, J. Kajsiewi-
czius, P. Semenenko; paplūsi tarp lenkų išeivių,
tebeveikia, centras Romoje*
↗ Czarba ↗ Kajsiewicz ↗ Karska ↗ Seme-
nenko ↗ Smolkowski

VIEŠPATS → Dievas

VIEVIS [Jewje] (Jewie) (lietuvių vaikų prieg-
lauda) 164
↗ Cijunaitis ↗ katalikai > veikla >> įstaigos >>>
vaikų ↗ Radušis

VYGODSKI Jakov [Vygodskis] 129
(1857?) dr., žydų visuom. veik., atstovavo žydams besi-

kuriančiose L. valdžios struktūrose, ministras (1918XII-1919 III); 1919 m. bolševikų suimtas su M. Biržiška, A. Janulaičiu pasirašė pareiškimą, kad išsižada veiklos L. Taryboje

VILEIŠIENĖ Emilija 140, 176
(1861-1935) *merg. Jasmantaitė; A. Vileišio žmona; lietuvių visuom. veik.*

VILEIKA 151
miestas dabart. Balgudijojė

VILEIKA → Vilnius > miesto dalys > Naujoji Vilnia

VILKAVIŠKIS 109-110
↗ Dabrila ↗ Matulaitis-Labukas

VILNIAUS KRAŠTAS → Lietuva > Rytų Lietuva

VILNIUS (Wilno) 101, 103, 106-108, 111-112, 115, 118-121, 123-125, 127-130, 137, 139, 142, 144, 149, 152-153, 155-157, 161-163, 166, 168-172, 178, 180, 192, 194, 197, 201-202, 206, 210-211, 213, 216, 219, 221-225, 230-231, 235, 239, 241, 243, 246, 250, 253-258, 260-261, 263-265, 270, 275-276

aikštės [placiai]

Katedros 127, 155

↗ Jekaterina II

Lukiškių 250

bažnyčios, koplyčios [kopolytelės], **parapijos** 109, 119, 143-145

↗ konfesijos > ortodoksybė >> cerkvės ↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> privati koplyčia

Aušros Vartai [Ašmens Vartai] 171, 191, 200-202, 207, 209, 221, 265

↗ Wołodźko

Bernardinų (Šv. Pranciškaus Asyžiečio) 167
↗ Kretowicz

Bonifratrų (Šv. Kryžiaus) 243, 257, 262, 268

↗ Abaravičius ↗ Zajančkauskas

Dominikonų (Šv. Dvasios) 167, 170
↗ Kuleszo

šv. apaštalų Jokūbo ir Pilypo 208, 212
↗ Mozejko ↗ Sienkiewicz ↗ Żarnowski ↗ kunigai > klebonai

šv. Jono (Šv. Jono Krikštytojo ir šv. Jono apaštalo ir evangelisto) 139

↗ Ellert ↗ Reinys

šv. Jurgio (kunigų seminarijos) 182, 189

Katedra (Šv. Stanislovo ir šv. Vladislovo) 113-114, 117, 126-127, 146, 164, 171, 176, 195-198, 202, 214, 217, 248, 251-252, 256, 260

↗ Bieliauskas ↗ Brazys

šv. Kazimiero koplyčia 162, 202, 251

šv. Kazimiero 137-143, 146-149, 163-164

↗ Chrucki ↗ Muckermann ↗ Pjatrovski

rūmai prie bažnyčios 138, 141, 147

šv. Kotrynos [Katarinos] 195, 225

↗ vienuolijos > moterų >> benediktinės

Labdarybės koplyčia [Dobroczytność] 185

Lenkų labdarybės d-jos namai ir koplyčia buvo ties Vilniaus ir Labdarių gatvių sankryža

Lukiškių kalėjimo koplyčia 195

šv. Mikalojaus 167, 248

↗ Bieliauskas ↗ Kukta

seserų magdaliečių koplyčia [magdaleniečių] 250

šv. Stepono 265

↗ Kiernowski ↗ Zenkevič

Visų Šventųjų 158-159, 265-266

↗ Bakšys ↗ Dyakowski ↗ Kukta ↗ Lošakevičius

bažnytinis gyvenimas 207

dalys

Antakalnis 123, 250

aukštasis miestas 122

Liepkalnis [Lipówka] 211

Naujoji Vilnia [Vileika] 119, 123, 209

Užupis [/Zarzecze] 144

elektros dirbtuvė 187

gatvės

Bernardinų 125

Didžioji 198

šv. Jurgio prospektas (dabart. Gedimino) 197

Varnų (dabart. A. Jakšto) 121

Gedimino kalnas 171

geležinkelis [/gelžkelis] 187

stotis 112, 122-123, 185, 192, 199, 255, 260, 269

gyventojai [/piliečiai] 117, 201, 207, 213

↗ katalikai

baltgudžiai 108

VILNIUS

- lenkai** 107-108, 122, 131, 214
 ↗ lenkai > organizacijos >> Komitet Edukacyjny >> Lenkų komitetas >> pagrindinis Vilniaus komitetas
- lietuviai** 131, 177
- kalėjimas** (Lukiškės) 141, 151, 156, 177, 195
 ↗ Oldak ↗ Żarnowski ↑ bažnyčios
- kunigai** 109, 118-119, 160, 250
- dekanas** 119
 ↗ Wołodzko
- klebonai** 119
- šv. Jokūbo ir Pilypo** 122
- lenkai** 107
- kunigų seminarija** 115, 153-154, 156, 161, 165-167, 173-174, 176-180, 183-186, 193, 196, 210, 223, 226, 230
 ↑ bažnyčios
- dvasios tėvas** 160, 184
 ↗ S. Zawadzki
- egzaminai** [kvotimai] 183
- katalikiškumas** 166, 179
- lenkinimas** [/vengimas nelenkų] 161, 183-184
- klierikai** 154, 161, 165-167, 173-175, 178-179, 183-185, 191, 198, 207, 209, 223
- baltgudžiai** 173, 175, 178, 183, 207
 ↗ Butrimovič ↗ Ganusevič ↗ Štafinski
 ↗ Volodkevič
- lenkai** 173, 178, 183
 ↗ Syczewski?
- lietuviai** 173, 177-179, 183-184
 ↗ Cibulskas ↗ Eidintas ↗ Vaišnora
- profesorai** 161, 165, 175, 178, 183-184
 ↗ Chomski ↗ Cichoński ↗ Kraujalis ↗ Lewicki ↗ Miłkowski ↗ Puciata ↗ Reinyš
 ↗ Skruodys ↗ Szopa ↗ Taškūnas ↗ Vaitkevičius
- studijų programa** (dalykai) 161, 165-166, 183
 ↗ mokslas
- tvarka** 165-166, 179, 184
- ugdymas** (blogas) 185
- vadovai** 154
 ↗ Sobaš
- inspektorius** 154, 168, 178, 181, 183-184
 ↗ Lubianiec
- rektorius** 165-166, 173, 177-178, 230
 ↗ Uszyłło
- vadovėliai** 161
- ligoninės** 122, 198, 204
- senojuose vyskupų rūmuose** 123
dabart. Daukanto a., prezidentūra
- likimas, priklausomybė** 170, 172, 255, 268
 ↗ plebiscitas
- atitekimas Lietuvai** 244
- prijungimas prie Lenkijos** 216-217
- užėmimas**
- bolševikai** 123, 125, 211
- lenkai** 120-121, 123, 127, 168, 172, 190, 198-199, 205, 214-215, 218-221, 239, 250, 253
- lietuviai** 171, 173, 190
- vokiečiai** 137
- varžymasis dėl Δ** 119, 127, 168-169
- miesto salė** 244
- Aušros Vartų g-vė, dabart. Filharmonijos rūmai*
- mokyklos**
- gimnazijos** 243
- lietuvių** 215, 244
 ↗ M. Biržiška
- lenkų berniukų I gimnazija** 133, 136
 ↗ Kościalkowski
- lietuvių mokytojų seminarija** 192
 ↗ Kairiūkštis ↗ Vyšniauskas ↗ Zajančauskas
- Rasų kapinės** 202
- Tarybos rūmai** [/valstybiniai rūmai] 119, 141
buvo šv. Jurgio pr. Nr. 13, dabart. Gedimino pr. ir Vilniaus g-vės sankirtoje
- tautiniai apibūdinimai**
- lenkų miestas** 127, 209
- rusiška Δ išvaizda** 209
- lietuviškumas, sulietuvėjimas** 172, 258
- universitetas** [universitatė] 251
 ↗ Puciata ↗ Skruodys ↗ W. Zawadzki
- rektorius** 251, 256, 261
 ↗ Siedlecki
- teologijos fakultetas** [fakultatė] 117-118
- vicerektorius** 251
 ↗ Ziemacki ↗ Żongołłowicz
- valdžia** 119, 121, 123, 168
 ↗ lenkai > kariuomenė >> vadai >>> komen-

dantai > organizacijos > valdžia ↗ lietuviai > kariuomenė >> komendantas

miesto raktai 207, 223

miesto valdyba 129

atstovai 112

bolševikų 149

pirmininkas 129

↗ Eidukevičius

lenkų 170

miesto prezidentas 210, 256

↗ Bańkowski ↗ Niedziałkowski

viceprezidentas 256

↗ Łokuciewski

rusų (carinė) 119-120

rinkimai 129

viešbučiai

Georges 141

dabart. Gedimino pr. viešbutis „Vilnius“

restoranas 260

Italia 213

vyskupas 248

↗ Hryniewiecki ↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas

↗ von Ropp ↗ Reinyš ↗ vyskupai

kandidatūros 103-106

↗ Dambrauskas ↗ Maironis ↗ Matulaitis >

kandidatas ↗ Olšauskas ↗ Uszyłło

namai [/būstas, /butas, /vyskupo rūmai] 113,

124-125, 176-177, 185-189, 191

↑ ligoninės

pvyskupis [sufraganas] (baltgudis, lenkas) 253

↗ Michalkevičius ↗ Reinyš

sekretorius 115, 123, 152, 159, 167, 204, 212

↗ Steckiewicz

antrasis 144

↗ Januševičius

vyskupija [/diecezija, /dijacezija] 90-91,

103, 109, 147, 149, 164, 170-171, 204, 207, 226, 258, 271

↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas

Bėdinųjų kuratorija 203

dekanatai 254

kapitula [/vyskupo Taryba] 108-109, 111-116, 130, 194, 196, 199-200, 202-203, 205, 214, 222, 226, 227

JMI nariai: L. Chalecki, J. Hanusowicz, J. Kukta, K. Lubianiec, M. Michalkevičius, J. Sadowski,

A. Sawicki, J. Uszyłło, F. Wolodźko; iki JMI pirm. K. Bajko

↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> pasitarimai
šėšėlinė 205

kunigai 109, 148

santykiai su vyskupu

↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> pasitarimai

nepasitenkinimas 158, 193, 196, 204, 206, 210

pasipriešinimas, nenoras tartis 158-160

tarimasis 131, 160

veikla be jo žinios 204

šovinistai 167

kurija 222, 226-227, 233, 246-247

↗ Zacharzewski

kanceliarija 222, 226-227

kancleris 226, 243, 247, 255, 261, 263

↗ Chalecki ↗ Sawicki

pareigūnai (egzaminatoriai, patarėjai, teisėjai) 227

↗ separacijos byla

vicekancleris 246

↗ Steckiewicz

padalijimas 253

padėtis 252

socialinio veikimo vedėjas [socialio...] 139

↗ Lubianiec

valdymas 171, 188, 223, 256

valdytojai [/administratoriai] 103, 115

↗ Hanusowicz ↗ Michalkevičius

netinkami 248

VISKANTAS Antanas [Viskontas] (Viskanta, Wiskont) 91, 270

(1877-1940) *kun. (1900 m.), kan.; stud. filosof., socialinius mokslus Levene, teol. Romoje, dr.; JMI V. bažnytinio teismo notaras, dirbo Bonifiatry b.; V. lietuvių visuom. veik., vienas Lietuvių šv. Kazimiero d-jos vadovų*

VYSKUPAI, ARKIVYSKUPAI, PAVYSKUPIAI [/antvyskupiai, /ganytojai] 35, 42, 82-83, 87-88, 90-91, 93, 99-100, 110, 150, 176, 182, 218, 226, 230, 232

↗ Kaunas ↗ Kelcai ↗ Krokua ↗ lenkai ↗ Lenkija ↗ Lvovas ↗ Marijonų vienuolija > kandidatai > principai > tikslai >> tarnauti ↗ Minskas ↗ Mogiliovas ↗ Ryga ↗ Rusija ↗ Varšuva ↗ Vilnius

VYSKUPAI - VOKIEČIAI

būtinis savybės 100, 116
ganytojų raštas 118
geri, tikri 99-100
pilni Dievo baimės, dvasios 65, 100
kaimynai (Vilniaus vyskupo) 180
komitetas 226
kurijos 118
 ↗ Vilnius > vyskupija
pareigos [kas pridera] 70, 145, 201
visų tautų globa 263
politikavimas 245
ryšys su Vatikanu 182
rūpesčiai (ne tie, kokie reikia) 164
suvažiavimai 275

VYSKUPIJOS, ARKIVYSKUPIJOS [diecezijos, /dijacezijos]

↗ Kaunas ↗ Ryga ↗ Varšuva ↗ Vilnius
valdytojai 118
 ↗ Vilnius > vyskupija ↗ vyskupai

VISUOMENĖ (visuomeninės) 13, 15-17, 19, 21-23, 57, 61, 105-106, 122, 133, 146, 154, 188, 219

↗ katalikai ↗ lenkai ↗ pasauliečiai > įstaigos
 ↗ socialiniai sluoksniai ↗ tikėjimas > vertė

organizacijos [draugijos] 115, 203
 ↗ baltgudžiai > veikla ↗ katalikai > veikla ↗ lenkai > organizacijos
 ↗ tėvai ↗ Varšuva

kenksmingos 15-16
komitetas (paramos Rytų žemėms, Poznanė, Varšuva, Vilnius) 210-212
 ↗ Varšuva > Rada Główna Opiekuńcza
komitetas maistui dalyti 202-203
komitetas Napoleonui pagerbti 256

veikla 237
 ↗ katalikai > veikla ↗ kunigai > ypatybės >> veikėjai > veikla ↗ lietuviai > memorialas ↗ pasauliečiai ↗ politika ↗ socialiniai sluoksniai > darbininkai > sodiečiai

kareivių nuginklavimas 264
manifestacijos [procesijos] 143-144, 200
 ↗ bolševikai > propaganda ↗ lenkai > lenkiškumas
mitingai [susirinkimai] 145, 195, 252, 260
 ↗ bolševikai > propaganda ↗ lenkai > len-

kiškumas ↗ lietuviai ↗ Marijonų vienuolija > vienuoliui būtinai įgūdžiai ↗ socialiniai sluoksniai > darbininkai > sodiečiai
parašų rinkimas 155, 188
protestai 132, 134, 145, 155, 160, 190-193, 252
rezoliucijos 194-195
riaušės 143-144, 147, 176
sukilimas 189

VYŠNIAUSKAS 192
bolševikų veik., V. lietuvių mokyt. sem. dir. (1919 m.)

VYŠNIAVAS [Wiszniewas] 152
JMI V. vysk. dek.; 1866 m. b. paversta cerkve; 1910 m. pastatyta nauja b. I Pasaulinio karo metu sugriauta ir panaudota apkasams; dabart. Baltgudija
 ↗ Kaczmarek ↗ Šlomas

VISNIEVSKIS → Wiśniewski

VITEBSKAS (Witebsk) 129, 134, 180
dabart. Baltgudijos miestas

lenkų gimnazija 134
 ↗ Łukaszewski
ortodoksų archijerėjas [pravoslavų archijerėjus] 134

VIVES Y TUTO José Calasanty 88-91
(1854-1913) kard.; kapucinas; Šv. Vienuolių reikalų kongr. pref. (nuo 1908 m.); gausių teol. veikalų aut.

VIZBARAS Kazimieras 107
lietuvių visuom. veik., teisininkas, L. Tarybos valdininkas; vėliau – Ministrų kabineto reikalų vedėjas

VIZITETĖS → vienuolijos > moterų

VLOCLAVKAS (Włocławek) 123
katedra 163

VOJAVÓDZKAITĖ → Wojewódzka

VOKIEČIAI 154, 163, 248, 251

↗ lenkai > vokietinimas
areštai 105
kariuomenė 138, 152, 166, 177
 ↗ Vilnius > likimas >> užėmimas
kareiviai 103, 122, 137
spartakininkai 221
Vokiečių kareivių taryba 119
laikai 229
politika 120

- valdžia** (Lietuvoje, Vilniaus krašte) 103-105, 108, 111-112, 114, 119-123, 127-128, 137, 149, 153, 163, 170, 174, 183, 219-220
 ↑ kariuomenė > kareiviai
bažnytinių reikalų vedėjas 104
 ↗ von Altmann
Marijampolės viršininkas 104
politikos skyrius 106
 ↗ Zechlin
- VOKIETIJA** 106, 263, 271
 ↗ Berlynas ↗ Lenkija > politika >> derybos
 ↗ Miunchenas
- VALDEMARAS** Augustinas [Valdemaras] 112
 (1883-1942) *lietuvių visuom. veik., L. Tarybos narys (nuo 1918 VII); L. premjeras ir užsienio reikalų ministras (1918 XI-XII, 1926-1929)*
- VOLKOVYSKAS** [Volkoviskas] 255
miestas dabart. Balgudijoje
- VOLODKIČ** Gaspar [Volodkevičius] (Wołodkiewicz) 185
 (1896-1970) *kun. (1920 m.); JMI stud. V. kun. sem.*
 VRUBLEVSKIS → Wróblewski
- WĘCŁAWSKIS** → Węślawski
- WEISS** Albert Maria [Weisas] 97
 (1844-1925) *kun. dominikonas; apologetas, sociologas, krikščioniškojo socialinio sąjūdžio ideologas; Fribūro u-to teol. prof. (1890-1919)*
- WEJTKO** Władysław 122
 (1859-1933) *lenkų gen., vad. savignyso dalinių L. ir Balgudijoje vadas, V. apygardos karo vadas (1918-1919)*
- WELICZKO** Michał [Weliczka] 108
 (1873-1943) *kun. (1899 m.), prel. (?)*
- WĘŚLAWSKI** Witold [Węćławskis] 136, 190, 214
 (1855-1930) *medikas, dr.; lenkų visuom. veik., V. lenkų Švietimo k-to pirm.*
- WIŚNIEWSKI** Marian [Wiśniewskis] 72
 (1885-1967) *kun. (1911 m.); JMI stud. Kelcų kun. sem., Dv. akad.; MIC (novic. 1911 m.); Varšuvos Kū-*
- dikėlio Jėzaus b. rekt., skyrė dėmesio lietuvių kolonijos sielovadai; dirbo JAV, Anglijoje, Portugalijoje; steig. red. mėnraštį „Pro Christo“ (Varšuva, nuo 1924 m.)*
- WYSOKI DWÓR → Aukštadvaris
- WISZNIEWAS → Vyšniavas
- WITEBSK → Vitebskas
- WŁOCŁAWEK → Vloclavkas
- WOJEWÓDZKA** Wanda [Vojavódzkaitė] 255
stomatologė; apdovanota popiežiaus medaliu „Pro Ecclesia et Pontifica“ (1921 m.)
- WOJTKIEWICZ → Vaitkevičius
- WOŁODKIEWICZ → Volodkevič
- WOŁODŹKO** Franciszek 112, 159, 193, 209
 (1867-1948) *kun. (1892 m.), V. kapitulos prel.; šv. Teresės ir Aušros Vartų par. kleb., V. dek.*
- WRÓBLEWSKI** Tadeusz [Wróblewskis] (Vrublevskis) 130, 132-133, 175, 259
 (1858-1925) *advokatas, V. visuom. veik.; grynė teisia-nuosius politinėse bylose*
- ZACHARZEWSKI** Kazimierz 264
 (1889-1966) *kun. (1912 m.); dirbo V. kurijoje (1913-1918); Dūkštų kleb. (nuo 1918 m.)*
- ZAJANČKAUSKAS** Vincentas Bonaven-tūra [Zajončkauckas] 259, 263, 268
 (1884-1956) *kun. (1907 m.); stud. Dv. akad.; V. mo-kyt. sem. prof.; V. Bonifratry b. kleb.; lietuvių visuom. veik., vienas Lietuvių šv. Kazimiero d-jos vadovų*
- ZAKRISTIJONAI [ZOKRISTIJONAI] → Marijonų vienuolija > broliai >> veiklos sritys >>> parapija
- ZAPAŚNIK** Stefan 158
 (1880-1976) *kun. (1904 m.); JMI Lebedžių kleb.*
- ZARASAI** [Ežerėnai] 177
- ZARZECZE → Vilnius > dalys >> Užupis
- ZAWADZKI** Stanisław [Zavadzki] 160
 (1876-1958) *kun. (1899 m.); JMI V. kun. sem. dvasios t.*

ZAWADZKI - ŽMOGUS

ZAWADZKI Władysław 251
(1885-1939) VU prof., teisės fakulteto dek. (1922-1924)

ZECHLIN Erich [Zechlinas] 106
dr.; I Pasaulinio karo metais ir po jo vokiečių valdžios L. užsienio reikalų sk. vedėjas; vėliau Vokietijos pasiuntinys Kaune

ZENKEVIČ Anton [Zenkevičius] (Zienkiewicz) 265-267

(1888-1951) kun. (1911 m.); *balngudis; V. šv. Stepono b. rekt., Driujos par. kleb. (nuo 1922 m.), Gluboko par. kleb. dek. (nuo 1923 m.); V. arkiv. generalvik.; laikinai vadov. organizacijai Związki Chrześcijańskie robotników (1919 m.); drauge su JM Jėzusas Eucharistijoje Tarnaičių seserų kongr. steig. (1924 m.) ir globėjas*

ZIEMACKI Józef [Ziemackis] 117
(1856-1925) chirurgijos prof.; prisidėjo prie V. u-to atkūrimo, vicerekt. (1919-1921)

ZMARTWYCHWSTANCY → vienuolijos > vyrų >> rezurekcionistai

ZWIĄZKI CHRZEŚCIJAŃSKIE → katalikai > veikla >> organizacijos

ŻADKIEWICZ Michał [Mikas Žadkevičius] 180-182
bolševikų provokatorius

ŻARNOWIECKI Longin [Žarnowieckis] 85
(1842-1915) kun. (1866 m.); *Dv. akad. prof., rekt. (1901-1910); Lucko ir Žitomiro pavysk. (nuo 1910 m.)*

ŻARNOWSKI Piotr [Žarnowskis] 191, 195, 212-213

(1885-1951) kun. (1915 m.); *V. šv. Jokūbo ir Pilypo par. adm. (1919 m.), Lukiškių kalėjimo kapel.*

ŻEBROWSKI Leon [Žebrovskis] 225
(1876-1953) kun. (1903 m.); *JMI Gardimo dek.*

ŻELIGOWSKI Lucjan [Želigovskis] (Żeligovskis) 243, 251, 256-257, 269

(1865-1947) lenkų gen.; *Rytų L. okupavusios kariuomenės vadas (1920 m.), sudarė vad. Vidurinę L.; Lenkijos karo reikalų ministras (1925-1926), Seimo narys (1928-1939)*

ŽEMAIČIŲ VYSKUPAS, VYSKUPIJA → Kaunas > vyskupas, vyskupija

ŽEMAITIJA
kunigaikštija 217

žemaičiai (gudini=tikri) 179

ŽEMĖS KLAUSIMAS 128-130

↗ bolševikai > dekretai > žemės

ŽEMOJI PANEMUNĖ [Panemunė] 111

ŽIBURYS → katalikai > veikla >> organizacijos

ŽYDAI 79, 116, 121, 123-127, 129, 140, 144, 150, 155, 181, 189, 191, 198-201, 208-211, 215, 220-222, 248-249, 257

↗ bolševikai > kariuomenė >> kareiviai >> milicininkai > šalininkai ↗ konfesijos > judaizmas ↗ politinės partijos

gaivalas 209

pirkliai 103

santykiai su Δ 144, 250

↗ bolševikai > represijos ↗ krikščionys ↗ lenkai > represijos ↗ lietuviai > vienybė ↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> gailėstis žydams

išskyrimas iš kitų 202

neapykanta [įnirtimas prieš Δ] 140, 222

↗ Matulaitis > Vilniaus vyskupas >> įsakymai >> nuostatos

žudynės 141

turtuoliai 177

valstybė 219

veikėjai 199

↗ Čorny ↗ Joffe ↗ Rubinstein ↗ Šabad ↗ Yvgodski

žydų – masonų sąmokslas 248, 250

ŽITOMYRAS (kunigų seminarija, klierikai ukrainiečiai) [Žitomierius] (Żytomierz) 174
↗ Žarnowiecki

ŽIUPRONYS [Župranai] (Żuprany) 243, 254, 261

JMI V. vysk. Ašmenos dek. par.; *dabart. Balngudijoje* ↗ Abaravičius

ŽMOGUS (-ĖS) 4-6, 8, 11-12, 25, 28-31, 49, 52, 58, 71, 75, 89, 94, 98, 124-125, 135, 146, 203

↗ baimė ↗ Bažnyčia > nuostatos ↗ broliškumas ↗ Dievas > nuostatos ↗ dorybės ↗ dvasia ↗ ydos ↗ Jėzus Kristus > mokslas ↗ prigimtis ↗ siela

Dievo sūnus [išventos laisvės sūnus] 23, 30, 96

kūnas 25, 34, 36

↗ Marijonų vienuolija > dvasingumas > vienuolio nuostatos ↗ Matulaitis > pasiketinimai

Dievo nuosavybė 31

kova prieš dvasią 31

sugedęs 24

nedoras 13

↗ bolševikai > provokatoriai, šnipai

polinkiai 11

apsidrausti 13

apleisti dvasišką tobulinimą 8

pradėti tobulesnį gyvenimą 11

↗ Marijonų vienuolija > kandidatai

palaimintas 29

protas 21-22, 27, 50, 56

aiškus 24

išklydęs, aptemęs 27, 45, 56

paliepimai 30-31

žemiškas išmanymas 25

savybės [būdas] 179

aklas 30

atgimstantis Dievuje 25

dievotas 36

geras [geros valios] 4, 36, 47, 55

išsilavinęs 57

įvairialypis 21-22

laimingas ir nelaimingas 57

nepažįstantis pats savęs 61

pagal Dievo širdį 22

silpnas 61

tobulas 146

turtingas 61

širdis 24, 27, 47

tikslas 189

valia 21-22, 27, 56

stiprinimas (malda) 27-29

užgaidos 25

ŽMONIJA 17, 21, 24, 41, 73

↗ pasaulis

ŽODŽIO LAISVĖ [LIUOSYBĖ] → politika > liietinės teisės

ŻONGOŁOWICZ Bronisław [Žongalavičius] 251

(1870-1944) *kun., prel.; V. u-to teol. fak. dek., vice-rekt.; lenkų visuom. veik.*

ŽUK Mikalaj [Žukas] 158, 268

(1882-1963) *kun. (1909 m.); balgudis; JMI dirbo Lebedžiuose, Rukainių kleb.; vėliau Šilėnų kleb.*

TEMŲ REGISTRAS*

MINTYS, APŠVIETIMAI, ĮKVĖPIMAI IR PASIKETINIMAI

Aukščiausiasis idealas	3, 1
Pašaukimo esmė	3, 12
Apaštalavimo dvasia	4, 9
Tobulinimasis ir tobulinimas	4, 17
Instrukcijų atnaujinimas	5, 3
Gyvenimo šventumas	6, 12
Brolių rengimas	6, 19
Drausmė ir dvasia	6, 26
Gerai pavyzdžiai	7, 11
Veiklos branduolys	8, 10
Principų santrauka	9, 18
Žemiškosios kliūtys	10, 3
Ryžtas nukentėti	11, 22
Visuomenės nauda	13, 4
Gudrumas ir drąsa	13, 15
Kristaus kareivija	14, 10
Atkaklus organizavimasis	15, 10
Sekant pirmuosius krikščionis	15, 24
Vienuolio savumai	17, 5
Numylėtoji Bažnyčia	17, 26
Priemonių įvairovė	18, 20
Pasauliečių apaštalavimas	19, 18
Malda ir darbas	20, 4
Gyvenimo tvarka	20, 22
Atsinaujinimas Kristuje	21, 7
Bažnyčios žmonių ugdymas	22, 11

* Nė vienos *Užrašų* dalies originalas nepadalytas skyreliai su pavadinimais. Tačiau dauguma arkiv. Jurgio Matulaičio vadinamojo dvasinio dienoraščio leidimų tokius, redaktorių įvestus ir atrankinį skaitymą palengvinančius skyrelius turi. Siūlomas temų registras, kurį rengiant atsižvelgta į U1 bei smulkias padalas įvedusius naujausią lenkiškąjį ir itališkąjį leidimus, turėtų padėti skaitytojams susirasti kurį nors svarstomą klausimą ar aptariamą įvykį. Pirmasis skaičius žymi puslapį, antrasis – eilutę.

Amžinybės matas	23, 26
Skendėjimas Dievuje	24, 24
Pašaliečių telkimas	26, 10
Tikras pertvarkymas	26, 21
Nuolatinė malda	28, 7
Meditavimo būdai	30, 1
Apsimarinimas ir sveikata	30, 26
Rekolekcijų pasiketinimai	31, 23
Vyresnysis ir pavaldiniai	32, 1
Dievo rankose	32, 24
Prie Švč. M. Marijos kojų	34, 7
Tarp savųjų ir svetimųjų	34, 17
Parapinis darbas	35, 5
Priemonės ir tikslas	35, 16
Atida klaidžiojantiems	36, 17
Brolių apaštalavimas	37, 16
Vienuolijos namas parapijoje	38, 20
Malda veikliame gyvenime	39, 11
Kapitulos	40, 11
Veiklos erdvė	40, 26
Misijų kraštai	41, 8
Mirę pasauliui	42, 17
Išoriniai ženklai	43, 23
Iniciatyva ir klusnumas	44, 11
Vyresniojo privalumai	44, 29
Malonė ir kryžius	45, 22
Vyresniojo vaga	46, 1
Santykiai su žmonėmis	46, 19
Laikysena susirinkimuose	47, 22
Prėgogos patarnauti	48, 22
Pragaištinga garbė	49, 7
Darbų atranka	50, 14
Kova ir atlaida	51, 2
Aiškūs katalikai	51, 22
Naujovių ištyrimas	52, 9

TEMŲ REGISTRAS

Broliški patarnavimai	52, 18
Laiko ženklai	53, 13
Persekiojimų prasmė	53, 20
Nusižeminimo kelias	54, 23
Protinga meilė	55, 11
Atgailos dvasia	55, 21
Tikėjimo skelbimas	56, 1
Specializacijos reikalas	57, 3
Asmens lavybos	57, 23
Sekimas Kristumi	58, 8
Individualybė ir bendruomenė	59, 16
Stiprybė Viešpatyje	62, 22
Pasaulis ir Kristus	63, 10
Pavojai ir pasiryžimai	63, 21
Kaltinimai ir pagundos	64, 20
Pašaukimo idealai	65, 16
Švč. M. Marijos globa	66, 3
Atsidavimas vienuolijai	66, 14
Šventųjų kentėjimai	66, 23
Vaizduotės suvaldymas	67, 6
Noviciato kartojimas	67, 28
Brolių uolumas	68, 12
Nuolatinės lavybos	69, 6
Pavyzdinė parapija	69, 22
Vienybė su Bažnyčia	70, 1
Rekolekcijų mintys	70, 16
Garsinimosi žala	70, 20
Meilės ugnis	71, 7
Klaidingas mandagumas	72, 1
Neklaidingas Mokytojas	73, 3
Tarnavimas vyskupams	74, 1
Maldų prasmė	74, 23
Ypatingos malonės	75, 4
Švč. M. Marijos pagalba	75, 21
Atgaila ir maldavimai	76, 4

KELIONĖ Į RYMĄ SU REIKALAIS 1911 m. XI. 14 d. RELIACIJA

Kelionės, įsikūrimas	79, 12 / 95, 20
Šv. Seminarijų ir studijų reikalų kongregacijoje	79, 16 / 80, 27 / 84, 23 / 86, 17
Šv. Vienuolijų reikalų kongregacijoje	81, 5 / 84, 10 / 89, 13 / 90, 23 / 94, 1 / 95, 1
Pokalbiai apie katalikus Rusijoje	80, 1 / 83, 9 / 86, 1 / 91, 27 / 95, 7 / 99, 10
Pokalbiai su t. W. Ledóchowskiu	87, 8 / 94, 26
Pokalbiai su kandidatais į marijonus	80, 3 / 90, 3 / 91, 20
Pokalbiai su kun. S. de Grum-Grgimailo	/ 96, 1
Įvairūs vizitai	80, 20 / 81, 10 / 84, 15 / 94, 20

[VILNIAUS UŽRAŠAI I]

Grįžimas į Lietuvą	103, 1
Sunkumai dėl vokiečių valdžios	104, 5
Marijampolėje	105, 8
Pastangos, kad nebūtų skiriamas vyskupu	106, 2
Marijonų vienuolyno tvarkymas	106, 27
Žinia apie skyrimą Vilniaus vyskupu	107, 13
Pasitarimai dėl konsekracijos ir ingreso	107, 22 / 110, 25
Konsekracija	/ 110, 4
Konfliktas dėl Lietuvos Tarybos sveikinimų	112, 14 / 113, 16
Ingresas	113, 3
Vyskupų pasitarimas dėl bolševikų grėsmės	117, 11
Pasitarimai su kapitula ir kunigais	118, 23 / 196, 6 / 222, 1 / 226, 15
Vokiečių pasitraukimas	119, 19
Pirmasis lenkų įžengimas į Vilnių	121, 7
Vilniaus vyskupo padėtis	124, 1 / 203, 27 / 223, 23
Tautinis kunigų politikavimas	125, 22 / 153, 11 / 159, 27 / 160, 26 / 206, 10

TEMŲ REGISTRAS

Bolševikinės okupacijos pradžia	126, 4
Lietuvių nuostatos dėl bolševikų valdžios	128, 6
Bolševikų represijos	129, 1 / 151, 1 / 177, 9 / 191, 14
Bolševikai ir bažnytinis turtas	130, 3
Mokyklų ateizacija	131, 4 / 190, 1 / 192, 9
Tėvo F. Muckermanno byla	137, 1 / 155, 3
Pirmasis ganytojiškas laiškas	143, 4 / 158, 25
Bolševikiniai žydų pogromai	144, 14
Ateistinė propaganda	145, 6
Antibolševikinis pamokslas	146, 11
Šv. Kazimiero bažnyčios atgavimas	148, 8
Bolševikų provokatoriai	149, 28 / 168, 14 / 180, 23 / 188, 15 / 191, 10
Karo padariniai	152, 25 / 158, 1 / 164, 1 / 180, 18
Baltgudžių reikalai	156, 16 / 158, 9 / 196, 27
Parapijų tvarkymas ir steigimas	161, 10 / 167, 9 / 167, 21
Seminarijos padėtis	161, 23 / 165, 1 / 230, 8
Šovinizmas vienuolijose	163, 7
Vilniaus lietuviškumo klausimas	171, 11
Pokalbiai su klierikais	173, 9 / 177, 22 / 183, 1
Kraustymas iš vyskupo rūmų	176, 2 / 185, 17
Vienuolijų steigimas	197, 11
Antrasis lenkų įžengimas į Vilnių	197, 24
Žydų pagalbos prašymai	199, 5 / 208, 14
Lenkų politinės nuostatos	200, 21 / 215, 1 / 216, 20 / 231, 7
J. Piłsudskio pagerbimas	201, 21 / 207, 12
Labdaros reikalai	202, 20 / 210, 13
Lenkų legionierių ir bolševikų kovos	209, 27 / 211, 14
Lietuvių ir lenkų derybos	213, 1
Lankymasis Baltstogėje ir Gardine	223, 26
Giedraičių byla	227, 7
Pamaldų tvarka	231, 27

[VILNIAUS UŽRAŠAI II]

Tautinis kunigų politikavimas	237, 1 / 245, 16
Ginčai dėl „Odrodzenie“	238, 19
Pamaldų tvarka	241, 11 / 268, 1
Baltgudžių mokyklos	242, 6
Sunkumai dėl Ašmenos dekano	242, 28 / 261, 6
Priekaištai dėl vyskupo lietuviškumo	244, 14
Kun. J. Steckiewicziaus atsistatydinimas	246, 12
Arkiv. K. Hryniewieckio veikla	248, 7
J. Piłsudskio pagerbimas	250, 24
Gavėnios pamokslai	252, 4
Pokalbiai su Uzquiano	252, 20
Prel. K. M. Michalkevičiaus sugrįžimas	255, 13
Pokalbis su S. de Moriezu	256, 23
Sumaištis dėl baltgudiško pamokslo	257, 26 / 262, 18
Lietuvos rytinių sienų klausimas	258, 9
Tautų Sąjungos atstovų nuostatos	259, 28 / 268, 29
Lenkų kareivių elgesys	264, 5
„Powściągliwość i praca“ tvarkymas	265, 7
L. Żeligowskio vizitas	269, 14
Kun. P. Cibulskio viešnagė	271, 6

[KELIONĖ Į ROMA II]

Vizitas Lenkijos ambasadoje	275, 14
Pokalbis su Šventuoju Tėvu	276, 6
Rekolekcijos pas benediktinus	277, 2

ANOTACJA

Wydawnictwo niniejsze po raz pierwszy obejmuje całość dotychczas znanych notatek w dzienniku arcybiskupa wileńskiego, odnowiciela Zgromadzenia Księży Marianów bł. Jerzego Matulewicza MIC (1871–1927). Zawiera ono: dziennik duchowy *Refleksje, oświecenia, natchnienia, postanowienia* (1910–1914) pisane podczas odnowy zgromadzenia; tzw. *Dziennik podróży z Fryburga do Rzymu* (relacja z Rzymu w sprawach Petersburskiej Rzymsko-Katolickiej Akademii Duchowej i Zgromadzenia księży Marianów) (listopad 1911); notatki z lat 1918–1921, z okresu posługi biskupiej w Wilnie; notatki rzymskie (sierpień 1925). Notatki okresu wileńskiego publikowane są według niedawno odnalezionego autografu, inne teksty – na podstawie odpisu (1937) z później zaginionych autografów. Aparat tekstologiczny podaje argumenty ustanowienia tekstu kanonicznego, także informuje o cechach szczególnych rękopisu. Wstęp o. Vaclovasa Aliulisa, MIC omawia znaczenie duchowe notatek. Załączniki obejmują słowo końcowe wydawcy dr. Pauliusa Subačiusa, spis literatury, opis źródeł archiwalnych, analizę językową prezentowanych tekstów, a także komentarz rzeczowy. Wydanie jest opatrzone w anotowany wykaz analityczny nazw osób, miejsc i rzeczy. Jest to pierwsze naukowe wydanie dzieł bł. arcybiskupa Jerzego Matulewicza w jego języku ojczystym.

RESUMÉ

This is the first publication in the authentic form of all the surviving diaries by the Blessed Archbishop Jurgis Matulaitis MIC (1871-1927). It is a very important source for the religious, political, and cultural history of Lithuania, Belorussia and Poland. It consists of five parts. The first part is the so-called "spiritual diary", *Reflections, Illuminations, Inspirations and Resolutions*. It was written during the period of the re-establishment of the Marian Congregation in 1910-1914. The second part is a *Relation* concerning various ecclesiastical undertakings in Rome in November, 1911. Parts 3 and 4 consist of the notes reflecting Bl. Jurgis Matulaitis' years of bishopric in Vilnius (1918-1921), whereas the final part is made up by the memoranda concerning his visit to Rome in August, 1925. The notes from the Vilnius period are published from the autograph manuscript, and the rest of the texts - from the typed transcript of the autograph which disappeared later (transcript was made ca. 1932). The textological apparatus, built in accordance with the contemporary textological standards, establishes authoritative text, and also presents the peculiarities of the original. Extensive appendixes include the sources and the methodological principles of the present edition, the characteristics of Bl. Jurgis Matulaitis' language, commentaries and bibliography. Besides, the book is furnished with exhaustive annotated indices of names, locations, subjects, and topics. The introductory study by Rev. Vaclovas Aliulis MIC discusses character, ideas, spiritual significance and the publishing history of the *Diaries*. In the concluding article by editor dr. Paulius Subačius the problems pertaining to textual criticism and the data of the autograph Mss. which provide insights into the personality of their author are analysed. This is the first academic publication of a fraction from the copious *oeuvre* of Bl. Jurgis Matulaitis in Lithuanian, his mother tongue.

Jurgis Matulaitis. *Užrašai*. – Aidai, 1998.

Jurgis Matulaitis
UŽRAŠAI

Viršelio dail. Tomas Vyšniauskas
Leidykla „Aidai“ (SL 1728)
Universiteto g. 4, 2001 Vilnius
Užsakymo Nr.
Spausdino AB „Vilspa“
Viršuliškių skg. 80, 2056 Vilnius